

BELEDİYELERİN
**KÜTÜPHANE VE
ARŞİV HİZMETLERİ**
ULUSLARARASI
SEMPZYUMU | 12-14 Mayıs 2016

BİLDİRİLER KİTABI

BELEDİyelerİN
**KÜTÜPHANE VE
ARŞİV HİZMETLERİ**
ULUSLARARASI
SEMPOZYUMU

12-14 Mayıs 2016

**Nilüfer Belediyesi
Nâzım Hikmet Kültürevi
Bursa**

BİLDİRİLER KİTABI

Yayına Hazırlayanlar
Prof. Dr. Bülent Yılmaz
Araş. Gör. Dr. Tolga Çakmak
Araş. Gör. Şahika Eroğlu

Bursa, Nilüfer Belediyesi, 2016

©2016, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi
Bölümü, Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü ve yazarlar.
Her hakkı saklıdır.

e-ISBN: 978-605-9897-28-0

Kapak Tasarım: Özgür Aydın, Marka Banka

Grafik/Baskı: Rotaofset®

Rota Barışçı Matbaacılık ve Tanıtım Hizmetleri A.Ş.
Tel: 0224 242 72 00

Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumu (2016:
Bursa)

Bildiriler kitabı/ Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası
Sempozyumu, 12-14 Mayıs 2016, Nilüfer Belediyesi Nazım Hikmet Kültürüvi,
Bursa; Yayına hazırlayanlar; Bülent Yılmaz, Tolga Çakmak, Şahika Eroğlu. –
Bursa: Nilüfer Belediyesi, 2016.

2c.; 14x22,5 cm.

ISBN:

1. Kütüphane bilimi – Türkiye -- Kongreler. 2. Belediye hizmetleri. I. Yılmaz,
Bülent. II. Çakmak, Tolga. III. Eroğlu, Şahika.

Z672.5 B45.2016

020 B45 2016

Sunuş

Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumu Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü ve Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü işbirliği, Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) Bursa Şubesi ve Goethe Institut-Türkiye'nin de paydaşlığı ile 12-14 Mayıs 2016 tarihlerinde Bursa, Nilüfer Belediyesi Nâzım Hikmet Kültürevi'nde yapılmıştır. Bu Sempozyum Türkiye'de bugüne kadar kapsamlı bir biçimde ele alınmayan "belediyelerin kütüphane ve arşiv hizmetlerini" bilimsel olarak değerlendirmek, sorunları saptamak ve çözüm önerileri geliştirmek, özgün araştırma ve uygulamaların paylaşımına olanak sağlamak, ilgili literatüre katkıda bulunmak ve bu alanda politikaların oluşturulmasına yardımcı olmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Sempozyum Türkiye'de bu konuyla ilgili düzenlenen ilk sempozyum olma özelliğini taşımaktadır. Sempozyumda belediyelerin kütüphane ve arşiv hizmetleri kapsamında birçok konu ele alınıp tartışılmıştır.

Sempozyum'a belediyeler, kütüphaneler, üniversiteler ile Türkiye'de belediye kütüphanelerine ve arşivlerine yönelik deneyimler, uygulama örneklerini içeren 82 bildiri başvurusu olmuştur. Bu başvurulardan 64'ü Bilim Kurulu tarafından bildiri, 2'si de poster sunumu olarak kabul edilmiştir. Bilim Kurulu tarafından kabul edilen 64 bildirinin 57'si Sempozyum'da sözlü olarak sunulmuştur. 12-13 Mayıs 2016 tarihlerinde Nilüfer Belediyesi Nâzım Hikmet Kültürevi'nde 1 davetli konuşma, 1 açış konferansı ve 16 oturumda sunulan bildirilerle gerçekleştirilen Sempozyuma yaklaşık 250 kişi katılmıştır.

Sempozyumda sunulan bildiriler elinizdeki kitabı oluşturmuştur. Bildiriler Kitabı 4 ana bölüme ayrılmıştır. Buna göre, 1. Bölümde; davetli konuşma ve açış konferansı. 2. Bölümde; sözlü bildiriler. 3. Bölümde; kişisel görüşler ve kütüphanelere ait iyi uygulama örnekleri. 4. Bölümde; Sonuç Bildirgesi yer almıştır. Yazarlarından istenen editoryal ve içerik değişikliklerin

ardından Sempozyumda sunulan bildirilerin 43 tanesi tam metin olarak bize ulaştırılmıştır. Dolayısıyla, kitabımızda 2 davetli konuşma-açış konferansı, 30 sözlü bildiri ve 13 kişisel görüş-iyi uygulama örneği yazısı yer almaktadır. Bildiriler kitabının elektronik ortamda yayımlanması da planlanmaktadır.

Bu yayın ortak bir çalışmanın ürünüdür. Çabaları için en başta editör arkadaşlarım Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Araştırma Görevlileri Dr. Tolga Çakmak ve şahika Eroğlu'na çok teşekkür etmek isterim. Ayrıca Sempozyumun gerçekteştirilmesinde gösterdikleri duyarlılık gibi Bildiriler Kitabı'nın yayımlanmasını da sağlayan Nilüfer Belediyesi Başkanı Sayın Mustafa Bozbey ve Nilüfer Belediyesi Kütüphaneler Müdürü Sayın şafak Pala'ya çok teşekkürler. Elbette bunların ötesinde, kitap Sempozyumun ürünüdür. Sempozyum olmasaydı, gerçekteştirilmeydi kitap da olmayacaktı. O nedenle Sempozyum'da katkısı olan, emek harcayan tüm kişi ve kuruluşlara, yazarlarımıza, bilim ve organizasyon kurullarında yer alan hocalarımıza ve arkadaşlarımıza, gönüllü öğrencilerimize, Nilüfer Belediyesi kütüphaneleri ekibine en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Daha en başında Sempozyumun en önemli çıktısı olarak Sempozyum kitabı planlanmıştı. Bu amacımızı gerçekteştirmenin mutluluğunu yaşıyoruz elbette. Umarız bu konu yeni yayınlarla daha da zenginleştirilir. Buna ciddi biçimde gereksinim olduğu açıktır.

Yeni toplantılarda, bu toplantıların ürünü yeni yayınlarda buluşmak dileğiyle.

Saygılarımızla.

Prof. Dr. Bülent Yılmaz
Sempozyum Eşbaşkanı ve Editör

İçindekiler

Sunuş.....	i
İçindekiler.....	iii
Sempozyum Hakkında.....	1
Sempozyum Kurulları.....	2
Sempozyum Programı.....	5

I. BÖLÜM: DAVETLİ KONUŞMA VE AÇIŞ KONFERANSI

Davetli Konuşma

Yasal Görev ile İsteğe Bağlı Hizmet Arasında Bielefeld Şehir Kütüphanesi Örneğinde Almanya'da Belediye Arşivleri ve Belediye Kütüphaneleri/ <i>Harald Pilzer</i>	15
---	----

Açış Konferansı

Türkiye'de Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri: Kültür Bağlamında Bir Perspektif Denemesi/ <i>Prof. Dr. Bülent Yılmaz</i>	35
---	----

II. BÖLÜM: BİLDİRİLER

Belediyelerin Kütüphane Hizmetleri: Macaristan Örneği/ <i>Gizem Gültekin Dr.Várkonyi, János Pancza</i>	49
Norveç Halk ve Belediye Kütüphanelerine Genel Bir Bakış/ <i>Mubarrem Yılmaz</i>	69
Yerel Bilgi Merkezlerinde İyi Uygulama Örnekleri/ <i>Yrd. Doç. Dr. Mustafa Bayter</i>	79
Belediyelerde Kültürel Miras Ürünlerinin Yönetimi: İstanbul Üsküdar Belediyesi Örneği/ <i>Araş. Gör. Dr. Semanur Öztemiz, Araş. Gör. Sümeyye Akça</i>	91
Bilgi ve Belge Yönetimi Alan Yazınında Yerel Yönetimler ve Bilgi Hizmetleri: Bir Tema Analizi/ <i>Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Akkaya, Yrd. Doç. Dr. Kasım Binici, Araş. Gör. Zarişe Yıldırım</i>	103
Yerel Yönetimlerdeki Bilgi ve Kültür Merkezlerinde Acil Durum Planlamasının Önemi/ <i>Dr. Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu</i>	121
Yerel Yönetimlere Bağlı Kütüphanelerin Hizmetleri: Kastamonu Belediyesi Örneği/ <i>Yrd. Doç. Dr. Güler Demir, Araş. Gör. Ayşenur Güneş</i>	134
Bursa Büyükşehir Belediyesinin Stratejik Planları ile Performans Programlarında Bilgi ve Belge Odaklı Hizmetlerin Yeri (2010-2014)/ <i>Özban Sağlık</i>	152

Belediye Arşivlerinin Sayısallaştırılmasında Bilgi ve Belge Uzmanı İstihdamının Başarıya Etkisi: Gaziosmanpaşa Belediyesi Örneği/ <i>Doç. Dr. Rıfat Günalan, Özban Sağlık</i>	178
Belediye Arşivlerinde Dijitalleştirme Uygulamaları: Altındağ Belediyesi Örneği/ <i>Araş. Gör. Dr. Semanur Öztemiz</i>	198
Belediyelerde e-Arşiv Uygulamaları ile Dijitalleştirme Çalışmalarında İzlenmesi Gereken Yol Haritası/ <i>Uzman Zeynep Akdoğan, Prof. Dr. Fabrettin Özdemirci</i>	208
Belediye Kütüphaneleri Gerekli mi?: Bilgi Toplumu Bağlamında Bir Değerlendirme/ <i>Araş. Gör. Dr. Fatih Canata</i>	213
Yerel Yönetimlerde Özel Arşiv Algısı ve Faaliyetleri/ <i>Prof. Dr. Fatih Rukanacı</i>	242
Belediye Kütüphanelerinde Dijital Teknoloji ve Sosyal Medya Kullanımı/ <i>Araş. Gör. Dr. Tolga Çakmak, Araş. Gör. Şabika Eroğlu</i>	254
Kitapsız Kütüphane Olgusu ve Esenler Belediyesi Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi: Atatürk Üniversitesi Öğrencilerinin Kitapsız Kütüphane ve Dijital Dermeye Karşı Farkındalıkları/ <i>Prof. Dr. Hüseyin Odabaş, Ali Kavak</i>	266
İnternette Bilgi Kirliliğinde Seçicilikte Bilgi Uzmanlarının Rolü: Belediye Kütüphanelerinde Web’de Paylaşılan Bilgilerin Değerlendirilmesi/ <i>Eylül Tat, Prof. Dr. Sacit Arslantekin</i>	288
Belediyelerin Kütüphane ve Bilgi Hizmetlerinde Yenilikçi Yaklaşımlar: Buca Belediyesi Örneği/ <i>Prof. Dr. Coşkun Polat, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Akkaya</i>	313
Belediyelerde Yenilikçilik (İnovasyon) Kültürü/ <i>Araş. Gör. Erdinç Alaca, Prof. Dr. Bülent Yılmaz</i>	338
Belediyelerin Yenilikçi Kütüphane Hizmetlerinde Yaratıcı Alan (Makerspace) Uygulaması/ <i>Prof. Dr. Bülent Yılmaz, Araş. Gör. Nilay Cevher</i>	360
Belediyelerde Elektronik Belge Yönetim Sistemlerinin Boyutu ve Kurumsal Yapılanma Gereksinimleri/ <i>Prof. Dr. Fabrettin Özdemirci</i>	370
Yerel Yönetimlerde Elektronik Belge ve Arşiv Yönetimi Uygulamalarının Yapılandırılması/ <i>Prof.Dr. Özgür Külcü</i>	379

Belediyelerdeki Elektronik Belge Yönetimi Sistemlerinde Dijital Devamlılığı Tehdit Eden Yazılıma Dayalı Sorunlar/ <i>Prof. Dr. Niyazi Çiçek</i>	409
e-Devlet Süreçlerinde Yerel Yönetimlerin Arşiv Hizmetleri ve Arşivcilerin Değişen Rollerini/ <i>Araş. Gör. Şabika Eroğlu</i>	429
Halk Kütüphanesine Saygınlık Yaratmak: Sözlü Tarih/ <i>Prof. Dr. Hasan S. Keseroğlu</i>	449
Türkiye’de Halk Kütüphanesi Hizmetlerinin Yerel Yönetimlere Devri: Uygulama(çılar) Açısından Bir Yaklaşım/ <i>İsmail Akman, Nuran Akman</i>	462
Belediye Kütüphanelerinin Yaşam Boyu Öğrenme Etkinliği ve Farkındalığı Üzerine Betimsel Bir Çalışma/ <i>Öğr. Gör. Dr. Turgay Baş</i>	481
Belediyelerin Kültürel Faaliyetleri Kapsamında Kütüphane ve Bilgi Hizmetleri: Çankırı Belediyesi Örneği/ <i>Prof. Dr. Coşkun Polat, Araş. Gör. Zariye Yıldırım, Yrd. Doç. Dr. Kasım Binici</i>	493
Belediyeler Neden Kütüphane Hizmeti Vermiyor/ Veremiyor?: Aydın İl ve İlçe Belediyelerinin Kütüphane Hizmetleri Üzerine Bir Değerlendirme/ <i>Prof. Dr. Bülent Yılmaz, Uzman Özden Demircioğlu Faydalıgül</i>	509
Belediyelere Bağlı Çocuk Kütüphaneleri: Bursa ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örnekleri/ <i>Araş. Gör. Ayşenur Güneş, Yrd. Doç. Dr. Güler Demir</i>	524
İstanbul’daki İlçe Belediyelerinde Halka Yönelik Bilgi Hizmetleri: Üsküdar Belediyesine Ait Bilgi Evlerinin Nitelik Açısından İncelenmesi/ <i>Doç. Dr. Rıfat Günalan, Özban Sağlık</i>	539

III. BÖLÜM: KİŞİSEL GÖRÜŞLER VE İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Avusturya’da Kütüphanecilik Tarihinin Günümüze Kadar Yönetimsel Gelişiminde Viyana Şehir Kütüphane ve Arşiv Hizmetlerinin İşleyişi/ <i>Özlem Gündoğan Şaban</i>	559
Yeni Bir Model Olarak Çocuk Etüt Merkezleri ve Kütüphaneleri/ <i>Kadim Fırat, Kısmet Yalman</i>	567
Müzeler Işığında Bursa Büyükşehir Belediyesi Kent Belleği Çalışmaları/ <i>Muhterem Çevik, Fikret Alkan</i>	574

Belediye Kütüphanelerinde Gerçekleştirilen İki Farklı Proje Örneği: Yılın Yazarı ve Nilüfer’de Kadın Hayata Yakın Projeleri/ <i>Selin Can Cemgil</i>	582
Halkın Eğitim Görme ve Kendini Geliştirme Hakkının Sorumluluğu Kimde?/ <i>Nezaket Özdemir</i>	595
Yerel Yönetim Tarafından Kurulan Okul Kütüphanelerinin Halk Kütüphanesi Hizmetleri/ <i>Hilal Çubadar, Fidan Gül</i>	609
Beylikdüzü Belediyesi Kütüphane Oryantasyon Programları/ <i>Hilal Çubadar, Fidan Gül</i>	616
Belediyelerde Kurumsal Bellek ve Dijitalleştirme: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Müdürlüğü Kütüphane-Arşivi Örneği/ <i>Osman Özen, Haydar Enis Kayhan</i>	624
Kadıköy Belediyesi’nin Kütüphane Politikası Çerçevesinden Hayata Geçirdiği Projeleri/ <i>Dr. Evren Mercan, Buket Sevgen, Jale Aydemir</i>	637
Tematik Kütüphane Yaklaşımları: Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi Örneği/ <i>Irem Ünsal</i> ..	644
Belediye Kütüphanelerinde Tematik Yaklaşımlara Bir Örnek: Şiir Kütüphanesi/ <i>Zeynep Terzioğlu, Arzu Tan</i>	659
Belediye Kütüphaneleri ve Kentin Okuma Kültüründeki Rolü: Nilüfer Belediyesi Örneği/ <i>Dilber Koç</i>	667
Toplumsallaşma Alanları Olarak Belediye Kütüphaneleri: Bağcılar Belediyesi Halk Kütüphanesi Örneği: “Bilge Kadın Platformu” ve “Kitapla Buluşma, Yaşarla Tanışma Kulübü”/ <i>Zeynep Gedikoğlu, Nihat Adıgüzel</i>	680
IV. BÖLÜM SONUÇ RAPORU	
Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumu Sonuç Bildirgesi.....	690
Yazar Dizini.....	697

Sempozyum Hakkında

Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü ve Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü işbirliğiyle 12-14 Mayıs 2016 tarihlerinde Bursa, Nilüfer Belediyesi Nazım Hikmet Kültürevi'nde düzenlenmiştir.

Sempozyumda Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) Bursa Şubesi ve Goethe Institut-Türkiye de paydaş olarak yer almıştır.

Sempozyumun amacı Türkiye'de bugüne kadar kapsamlı biçimde ele alınmayan, belediyelerin kütüphane ve arşiv hizmetlerini bilimsel olarak değerlendirmek, tartışmak, sorunları saptamak ve çözüm önerileri geliştirmek; özgün araştırma ve uygulamaları tartışmak ve alan yazın oluşturmak, bu alanda politikaların geliştirilmesine katkı sağlamaktır.

Sempozyumda belediyeler, kütüphaneler, üniversiteler ile Türkiye'de belediye kütüphanelerine ve arşivlerine yönelik deneyimler, uygulama örnekleri paylaşılacak; ayrıca yol gösterici politika ve strateji önerilerinin geliştirilmesine yönelik konular ele alınacaktır. Sempozyuma, kütüphanecilik, arşivcilik, bilginbilim alanlarına ek olarak, sempozyum teması ile ilgili çalışan akademisyenler, kütüphaneciler, karar vericiler (yöneticiler, bürokratlar), bu alanlara yönelik hizmet sağlayıcılar ve konuyla ilgilenen bireyler katılmıştır.

Sempozyum konuları şunlardır:

- Belediyelerin kütüphane hizmetleri,
- Belediyelerin arşiv hizmetleri,
- Belediyelerin bilgi hizmetleri,
- Belediyelerin kütüphane-arşiv hizmetlerinde teknolojik gelişmeler,
- Belediye kütüphaneleri ve yasal yapı (mevzuat),
- Belediye kütüphaneleri, dezavantajlı ve engelli gruplar,
- Belediye kütüphaneleri ile diğer kuruluşlar arasında ilişkiler ve iş birliği,
- Belediye kütüphaneleri ve yaşam boyu öğrenme,
- Belediye kütüphaneleri ve dijital hizmetler,
- Belediye kütüphaneleri ve okuma alışkanlığı çalışmaları,
- Belediye kütüphanelerinde tematik yaklaşımlar,
- Belediye kütüphanelerinde dijital hizmetler,
- Halk kütüphanelerinin belediyelere devri,
- Belediye kütüphaneleri ve kullanıcı grupları (çocuklar, gençler, yetişkinler, kadınlar, okuyazar olmayanlar vb.),
- Toplumsallaşma alanları olarak belediye kütüphaneleri,
- Belediye kütüphanelerinde gerçekleştirilen projeler,
- Belediyelerin kent bellekleri,
- Belediyeler ve şehir kütüphaneleri,
- Belediye kütüphane-arşiv hizmetleri ile ilgili diğer konular.

Sempozyum Kurulları

Sempozyum Eş Başkanları

- Prof. Dr. Bülent Yılmaz, Hacettepe Üniversitesi
- İnş. Yük. Müh. Mustafa Bozbey, Bursa Nilüfer Belediye Başkanı

Sempozyum Sekreteryası

Akademik Sekreteryası:

- Araş. Gör. Dr. Tolga Çakmak, Hacettepe Üniversitesi
- Yönetimsel Sekreteryası:

- Dilber Koç, Bursa Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü

Düzenleme Kurulu

- Meltem Arun, Goethe-Institut – İstanbul
- Aykut Bayraktar, Türk Kütüphaneciler Derneği Bursa Şubesi
- Selin Can Cemgil, Bursa Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü
- Araş. Gör. Dr. Tolga Çakmak, Hacettepe Üniversitesi
- Araş. Gör. Şahika Eroğlu, Hacettepe Üniversitesi
- Eva Hackenberg, Goethe-Institut- İstanbul
- Aydın Ileri, Türk Kütüphaneciler Derneği
- Dilber Koç, Bursa Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü
- Şafak Pala, Bursa Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü
- Zeynep Terzioğlu, Bursa Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü

Bilim Kurulu

- Prof. Dr. Michael Buckland, California University School of Information, ABD
- Prof. Dr. Luciana Duranti University of British Columbia School of Library, Archival and Information Studies, Kanada
- Prof. Dr. John Gathegi, University of South Florida School of Information, ABD
- Prof. Dr. Hasan S. Keseroğlu, Kastamonu Üniversitesi
- Prof. Dr. Özgür Külcü, Hacettepe Üniversitesi
- Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Fatoş Subaşıoğlu, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Tania Todorova, State University of Library Studies and Information Technologies (SULSIT), Bulgaristan
- Prof. Dr. Bülent Yılmaz, Hacettepe Üniversitesi
- Doç. Dr. Ümit Konya, İstanbul Üniversitesi
- Doç. Dr. Coşkun Polat, Çankırı Karatekin Üniversitesi
- Yrd. Doç. Dr. Mustafa Bayter, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Yrd. Doç. Dr. Güler Demir, Kastamonu Üniversitesi
- Araş. Gör. Dr. Nevzat Özel, Ankara Üniversitesi
- Dr. Corinne Rogers, University of British Columbia School of Library, Archival and Information Studies, Kanada
- Arzu Tan, Bursa Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü
- Öğr. Gör. Nezaket Özdemir, Uludağ Üniversitesi

Sempozyuma gönderilen tüm bildirimler kârlleme yöntemi ile bilim komitesi üyelerince değerlendirilmiştir

SEMPOZYUM PROGRAMI

BELEDİYELERİN
KÜTÜPHANE VE
ARŞİV HİZMETLERİ
ULUSLARARASI
SEMPOZYUMU

12 Mayıs 2016 - Perşembe

08:30-09:00

Kayıt

Nazım Hikmet Sahnesi

Açış Konuşmaları

09:00-09:30

Şafak Pala
Nilüfer Belediyesi Kütüphanesi Müdürü
Prof. Dr. Bülent Yılmaz,
Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölüm Başkanı
İnş. Yük. Müh. Mustafa Bozbey,
Nilüfer Belediyesi Başkanı

09:30-10:30

Davetli Konuşma
Yasal Görevle İstimli Hizmet Arasında:
Bielefeld Şehir Kütüphanesi Örneğinde Almanya'da
Belediye Arşivleri ve Belediye Kütüphaneleri
Harald Pilzer

10:30-10:50

Çay/Kahve Arası

Nazım Hikmet Sahnesi

10:50-11:30

Açış Konferansı
Türkiye'de Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri:
Kültür Bağlamında Bir Perspektif Denemesi
Prof. Dr. Bülent Yılmaz

11:30-12:00

Poster Sunumları (Yer: Fuaye Salonu)

12:00-13:00

Öğle Arası

Nazım Hikmet Sahnesi

13:00-14:30

Oturum 1: Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetlerinde Yurt Dışı Uygulamaları
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mehmet Emin Küçük
Belediyelerin Kütüphane Hizmetleri: Macaristan Örneği
Gizem Gülltekin Dr. Várkonyi, János Pancza,
Norveç Halk ve Belediye Kütüphanelerine Genel Bir Bakış
Mubarrem Yılmaz
Avusturya'da Kütüphanecilik Tarihinin Günümüze Kadar Yönetimsel Gelişimi: Viyana Şehir Kütüphanesi ve Şubelerinin İşleyişi
Özlem Gündoğan Şaban
Yerel Bilgi Merkezlerinde İyi Uygulama Örnekleri
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Bayter

Balaban Salonu

13:00-14:30

Oturum 2: *Belediyelerde Kültürel Miras Yönetimi ve Dijital Kütüphane/Arşiv Uygulamaları*

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci
Dijital Kent Kütüphaneleri, Arşivleri ve Müzelerinin Kurulması ve Yönetilmesi
Dr. Nevzat Özel

Bir Şehir Belleği Olarak Belediye Kent Arşivleri
Yrd. Doç. Dr. İsmail Altınöz

Yerel Kültürel Mirasın Korunması ve Erişilebilirliğinin Sağlanmasında Belediyelerin Rolü: Mudurnu Kültürel Miras Çalışmaları Örneği

Araş. Gör. Tolga Çakmak, Alev Ayaokur, Dr. Ege Yıldırım

Belediyelerde Kültürel Miras Ürünlerinin Yönetimi: İstanbul Üsküdar Belediyesi Örneği

Araş. Gör. Semanur Öztemiz, Araş. Gör. Sümeyye Akça Çay/Kahve Arası

14:30-14:50

Nazım Hikmet Sahnesi

14:50-16:20

Oturum 3: *Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetlerinde Politikalar*

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hasan S. Keseroğlu
Bilgi ve Belge Yönetimi Alan Yazınında Yerel Yönetimler ve Bilgi Hizmetleri: Bir Tema Analizi

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Akkaya, Araş. Gör. Kasım Binici, Araş. Gör. Zarife Yıldırım

Yerel Yönetimlerdeki Bilgi ve Kültür Merkezlerinde Acil Durum Planlamasının Önemi

Dr. Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu

Yerel Yönetimlere Bağlı Kütüphanelerin Hizmetleri: Kastamonu Belediyesi Örneği

Yrd. Doç. Dr. Güler Demir, Araş. Gör. Ayşenur Güneş

Bursa Büyükşehir Belediyesinin Stratejik Planları ile Performans Programlarında Bilgi ve Belge Odaklı Hizmetlerin Yeri (2010-2014)

Özban Sağlık

Balaban Salonu

14:50-16:20

Oturum 4: *Belediye Kütüphane ve Arşivlerinde Dijitalleştirme*

12 Mayıs 2016 - Perşembe

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Hakan Anameriç
Belediye Arşivlerinin Sayısallaştırılmasında Bilgi ve Belge Uzmanı İstihdamının Başarıya Etkisi
Doç. Dr. Rifat Günalan, Özhan Sağlık
Belediye Arşivlerinde Dijitalleştirme Uygulamaları: Altındağ Belediyesi Örneği
Araş. Gör. Semanur Öztemiz
Belediyelerde e-Arşiv Uygulamaları ile Dijitalleştirme Çalışmalarında İzlenmesi Gereken Yol Haritası
Uzm. Zeynep Akdoğan, Prof. Dr. Fabrettin Özdemirci
100 Yıllık Arşiv: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Kütüphane Arşivi
Araş. Gör. Sümeyye Akça, Araş. Gör. Müge Akbulut
Çay/Kahve Arası

16:20-16:40

Nazım Hikmet Sahnesi

16:40-18:10

Oturum 5: Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetlerine Yaklaşımları

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Özgür Külcü
Belediye Kütüphaneleri Gerekli mi?

Araş. Gör. Dr. Fatih Canata

"Herkes İçin Kütüphane" Programı

Prof. Dr. Mehmet Emin Küçük

Belediyeler Kent Arşivi Kurmalı mı?

Doç. Dr. Hakan Anameriç

Yerel Yönetimlerde Özel Arşiv Algısı ve Faaliyetleri

Prof. Dr. Fatih Rukancı

Balaban Salonu

16:40-18:10

Oturum 6: Belediyelerde Dijital Teknoloji ve Dijital Kütüphaneler

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Sacit Arslantekin

Belediye Kütüphanelerinde Dijital Teknoloji ve Sosyal Medya Kullanımı

Araş. Gör. Tolga Çakmak, Araş. Gör. Şabika Eroğlu

Kitapsız Kütüphane Olgusu ve Esenler Belediyesi Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi: Atatürk Üniversitesi Öğrencilerinin Kitapsız Kütüphane ve Dijital Dermeye Karşı Farkındalıkları

12 Mayıs 2016 - Perşembe

Doç. Dr. Hüseyin Odabaş, Ali Kavak

Esenler Belediyesi Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphane

Yasemin Polat

İnternette Bilgi Kirliliğinde Seçicilikte Bilgi Uzmanlarının
Rolü: Belediye Kütüphanelerinde Webde Paylaşılan
Bilgilerin Değerlendirilmesi

Eylül Tat, Prof. Dr. Sacit Arslantekin

Gala Yemeği

19:00

Nazım Hikmet Sahnesi

09:00-10:30

Oturum 7: Belediyelerde Yenilikçi Kütüphane Yaklaşımları
Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Bayter
Belediyelerin Kütüphane ve Bilgi Hizmetlerinde Yenilikçi Yaklaşımlar: Buca Belediyesi Örneği
Prof. Dr. Coşkun Polat, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Akkaya
Belediye Kütüphanelerinde Yenilikçilik (İnovasyon) Kültürü
Araş. Gör. Erdinç Alaca, Prof. Dr. Bülent Yılmaz
Belediyelerin Yenilikçi Kütüphane Hizmetlerinde Yaratıcı Alan (Makerspace) Uygulaması
Prof. Dr. Bülent Yılmaz, Araş. Gör. Nilay Cevber
Yeni Bir Model Olarak Çocuk Etüt Merkezleri ve Kütüphaneleri
Kadim Fırat, Kısmet Yalman

Balaban Salonu

09:00-10:30

Oturum 8: Belediyelerde Elektronik Belge Yönetimi ve Arşiv Uygulamaları
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmet Çelik
Belediyelerde Elektronik Belge Yönetim Sistemlerinin Boyutu ve Kurumsal Yapılanma Gereksinimleri
Prof. Dr. Fabrettin Özdemirci
Yerel Yönetimlerde Elektronik Belge ve Arşiv Yönetimi Uygulamalarının Yapılandırılması
Prof. Dr. Özgür Külcü
Belediyelerdeki Elektronik Belge Yönetimi Sistemlerinde Dijital Devamlılığı Tehdit Eden Yazılıma Dayalı Sorunlar
Doç. Dr. Niyazi Çiçek
Belediyelerde Arşiv Hizmetleri: Fransa Villeneuve-la-Garenne Belediyesi Örneği
Osman Kutlu
Çay/Kahve Arası

10:30-10:50

Nazım Hikmet Sahnesi

10:50-12:20

Oturum 9: Belediyelerin Kent Belleği İşlevleri
Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Güler Demir
Belediyelerin Kent Belleği Hizmeti Olarak Yerel Tarih Sempozyumları: Kocaeli Örneği
Resul Narin

13 Mayıs 2016 - Cuma

Kent Belleğine Pragmatik Bir Dokunuş: Bursa Araştırmaları Merkezi

Mehmet Esen

Bursa Büyükşehir Belediyesi Kent Belleği Çalışmaları

Mubterem Çevik, Fikret Alkan

Kent Belleği Kavramı ve Bursa Belgeliği

Arzu Kuzgun

Balaban Salonu

10:50-12:20

Oturum 10: *Belediyelerde EBYS ve e-Devlet*

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Niyazi Çiçek

Yerel yönetim kütüphaneleri ve e-devlet hizmetleri

Prof. Dr. Ahmet Çelik

e-Devlet Süreçlerinde Yerel Yönetimlerin Arşiv Hizmetleri ve Arşivcilerin Değişen Rollerini

Araş. Gör. Şabika Eroğlu

Kamu Kurumlarında Elektronik Belge Yönetim Sistemi Kullanımı ve e-Devlet Kapsamında Diğer Sistemlerle Uyum ve Gelişimi

Öğr. Gör. Seval Aktaş

Belediye Hizmetlerinde Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı ve Bornova Belediyesinde E-İmar Çalışmaları

Hatice Gümüş

12:20-13:30

Öğle Arası

Nazım Hikmet Sahnesi

13:30-15:00

Oturum 11: *Belediye Kütüphanelerinin Bölümleri ve*

Okuma Alışkanlığı

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Fatih Rukancı

Halk Kütüphanesinde Sözlü Tarih

Prof. Dr. Hasan S. Keseroğlu

Türkiye’de Halk Kütüphanesi Hizmetlerinin Yerel Yönetimlere Devri: Uygulamacı(lar) Açısından Bir Yaklaşım

İsmail Akman, Nuran Akman

Engelliler İçin Belediye Kütüphane Hizmetlerinin Sürdürülebilirliği

Abmet Soysaldı

Okuma Alışkanlığı Teşvikle Gelişir Halk Kütüphanesinde Kitap Etkinlikleri

Suzan Geridönmez

Balaban Salonu

13:30-15:00

Oturum 12: *Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri: Uygulama Örnekleri I*

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Hüseyin Odabaş

Nilüfer'de Kültür Odağı Olarak Nilüfer Belediyesi Akkılıç Kütüphanesi ve Yılmaz Akkılıç Bursa Araştırmaları Ödülü
Hacı Tonak, Yener Akkılıç

Belediye Kütüphanelerinde Gerçekleştirilen İki Farklı Proje Örneği

Selin Can Cemgil

Çankaya Belediyesi-Çiğdemim Derneği Oğuz Tansel Semt Kütüphanesi

Fatih Fetbi Aksoy, Cemil Turan, Fitnat Çıtlak

Yerel Yönetimlerin Kütüphane Hizmetleri: 'Belediyelerin asli görevi kütüphane hizmetleridir.'

Hidayet Oktay

15:00-15:20

Çay/Kahve Arası

Nazım Hikmet Sahnesi

15:20-16:50

Oturum 13: *Belediye Kütüphane ve Arşivlerinde Eğitim Uygulamaları*

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Coşkun Polat

Belediye Kütüphanelerinin Yaşam Boyu Öğrenme Etkililiği ve Farkındalığı Üzerine Betimsel Bir Çalışma

Öğr. Gör. Dr. Turgay Baş

Halkın eğitim görme ve kendini geliştirme hakkının sorumluluğu kimde?

Öğr. Gör. Nezaket Özdemir

Yerel Yönetim Tarafından Kurulan Okul Kütüphanelerinin Halk Kütüphanesi Formatında Hizmete Sunulması

Hilal Çubadar, Fidan Gül

Kütüphane Kültürü Kazandırmak Amacıyla Oryantasyon Programının Yürütülmesi

Hilal Çubadar, Fidan Gül

Balaban Salonu

15:20-16:50

Oturum 14: *Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri: Uygulama Örnekleri II*

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Rifat Günalan

Belediyelerin Kültürel Faaliyetleri Kapsamında Kütüphane ve Bilgi Hizmetleri: Çankırı Belediyesi Örneği

Prof. Dr. Coşkun Polat, Araş. Gör. Zariife Yıldırım, Araş. Gör. Kasım Binici

Belediyeler neden kütüphane hizmeti vermiyor/veremiyor? Aydın il ve ilçe belediyelerinin kütüphane hizmetleri üzerine bir değerlendirme

Prof. Dr. Bülent Yılmaz, Özden Demircioğlu Faydalıgöl

Belediyelerde Kurumsal Bellek ve Dijitalleştirme: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Müdürlüğü Kütüphane-Arşivi Örneği

Osman Özen, Haydar Enis Kayban

Kütahya Belediyesi Mustafa Hakkı Yeşil Kütüphanesi Örneğinde Belediye ve Kütüphane Hizmetleri İlişkisi

Emine Gedik

16:50-17:10

Çay/Kahve Arası

Nazım Hikmet Sahnesi

17:10-18:40

Oturum 15: *Tematik Belediye Kütüphaneleri*

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Akkaya

Belediyelere Bağlı Çocuk Kütüphaneleri: Bursa ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örnekleri

Araş. Gör. Ayşenur Güneş, Yrd. Doç. Dr. Güler Demir

Kadıköy Belediyesi'nin Kütüphane Politikası Çerçevesinde Hayata Geçirdiği Projeleri

Dr. Evren Mercan, Jale Aydemir, Buket Sevgen

Tematik Kütüphane Yaklaşımları: Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi Örneği

İrem Ünsal

Belediye Kütüphanelerinde Tematik Yaklaşımlara Bir Örnek: Şiir Kütüphanesi

Zeynep Terzioğlu, Arzu Tan

Balaban Salonu

17:10-18:40

Oturum 16: *Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri: Uygulama Örnekleri III*

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. İsmail Altınöz

Belediye Kütüphaneleri ve Okuma Alışkanlığı Çalışmaları

Dilber Koç

13 Mayıs 2016 - Cuma

Bağcılar Belediyesi Halk Kütüphanesi Örneği: “Bilge Kadın Platformu” ve “Kitapla Buluşma, Yaşamla Tanışma Kulübü”

Zeynep Gedikoğlu, Nihat Adıgüzel

İstanbul'daki İlçe Belediyelerinde Halka Yönelik Bilgi Hizmetleri Üsküdar Belediyesine Ait Bilgi Evlerinin Nitelik Açısından İncelenmesi

Doç. Dr. Rifat Günalan, Özhan Sağlık

14 Mayıs 2016 - Cumartesi

09:30-10:15

10:30-17:30

Kapanış

Sosyal Etkinlik

I. BÖLÜM

DAVETLİ KONUŞMA VE AÇIŞ KONFERANSI

Davetli Konuşma

Yasal Görevle İsteğe Bağlı Hizmet Arasında

Bielefeld Şehir Kütüphanesi Örneğinde Almanya'da Belediye Arşivleri ve Belediye Kütüphaneleri

Harald Pilzer

Bielefeld Şehir Kütüphanesi, Almanya

Öz

Almanya'da yerel yönetimlere yani belediyelere bağlı arşiv ve kütüphanelerin açıkça belirlenmiş ve birbirinden ayrı görevleri ve çalışma alanları vardır. Konuları da yasal açıdan farklı düzenlenmiştir. Arşivler genelde yasal bir görevi yerine getirirler ve belediyelerin zorunlu görevleri arasında yer alırlar. Kütüphaneler ise belediyelerin istemli kültürel hizmetleri arasında sayılmaktadır. Bu açıdan bazen benzerlikler bazen farklılıklar kendini gösterir. Nicel ve nitel donanım da şebirden şebre büyük farklılıklar gösterebilir.

Almanya'daki arşiv ve kütüphanecilik alanındaki farklı yetki dağılımını daha kolay anlamak için Federal Almanya Cumhuriyeti'nin federal sistemine ve yönetim yapısına kısa bir göz atmak faydalı olacaktır. İkinci olarak arşiv ve kütüphanelerin hukuksal temelleri açıklanacak, üçüncü ve son olarak da belediyelerdeki somut işleyiş ayrıntısıyla aydınlatılacaktır. Genel olarak durum nedir ve Kuzey-Ren Vestfalya eyaletindeki Bielefeld gibi orta büyüklükteki bir şebirde somut durum nasıldır? Arşiv ve kütüphane birbirinden nasıl ayrılıyor? Ne tür görevleri var? Bir belediye kütüphanesi ve bir belediye arşivi hangi hizmetleri veriyor? Nasıl finanse ediliyorlar, belediye yönetiminin neresinde yer alıyorlar ve her iki oluşumun yönetimleri ne tür kararlar alabiliyor ve ne tür hareket serbestisine sahipler? Son olarak da şu önemli soruya cevap verilecek: Kütüphane ve arşivler için yerelde, hem bina, hem de tüm iç işleyiş için ne tür çözümler üretilmiş?

Önsöz

Müzelerin yanı sıra arşiv ve kütüphaneler de mükemmel birer bellek kurumu olarak kabul edilir. “Arşiv” kavramı sadece belgeleri değil, özellikle kütüphanelerin el yazmaları, taslak ve eski baskılardan oluşan tarihi koleksiyonunu da ifade ettiğinde, sıklıkla “kütüphane” ile eş anlamlı kullanılmaktadır. Kütüphane ve arşivlerin işleyişini bilen, kaynak sağlama işine aşina uzmanlar için aradaki fark(lar)ı tanımlamak tabii ki daha kolaydır.

Belediye arşivleri ile belediye kütüphaneleri açıkça tanımlanmış farklı alanlarda, farklı görevleri yerine getirirler. Hukuki statüleri de farklıdır. Arşivler bağlı oldukları tüzel kişiliğin zorunlu bir vazifesi olarak tanımlanmış olup çoğu zaman yasal bir görevi yerine getirirken, kütüphaneler genellikle kültürün korunmasına yönelik isteğe bağlı hizmet veren kurumlar olarak sınıflandırılır. Aşağıda bir arşivle kütüphaneyi tek bünyede bir araya getiren bir kurumun somut ve başarılı oluşum süreci Bielefeld şehri örnek verilerek anlatılacaktır. Bunun için önce Federal Almanya Cumhuriyeti'nin tarihi ile idari ve anayasal yapısına ilişkin bazı bilgilere ihtiyaç vardır.

Belediye Kütüphaneleri

1896 yılı, serbest veya bir belediyenin yükleniciliğinde, Almanya'da kamuya açık modern kütüphanenin (en azından basılı bir metinde adının geçmesi itibarıyla) doğum yılı olarak kabul edilir. O günden bu yana çeşitli aşamalardan geçerek farklı şekillere bürünmüş, ağırlık noktası kendi içinde değişimler geçirmiş olsa da bu şekliyle bu kütüphanelerden Almanya'da binlercesi mevcuttur.¹ Gerçi 1896'dan önce de halk kütüphaneleri mevcuttu, fakat Constantin Nörrenberg'in konuyla ilgili olarak kaleme aldığı "Halk Kütüphanesi. Görevleri ve Refom"² başlıklı yazısı, 19. yüzyılın 80'li yıllarından beri devam eden ve özellikle birer dernek olarak kurulan bağımsız Comenius Topluluğu gibi topluluklar tarafından desteklenen halk eğitim hareketinin içinde yer alan kütüphane reform hareketinin kuruluş belgesi olarak kabul edilir.³

Halk eğitim merkezleri ve kamuya açık, herkesin katılabildiği konferanslar ile halk ve şehir kütüphaneleri ve bunlara bağlı okuma salonlarına halk eğitimi açısından yüklenen anlam büyüktü. Burada özellikle Amerikan tarzı "Public Library" örneğine güçlü bir yönelim söz konusuydu ve bu örnek "birleşik kütüphane" konseptine dönüştürüldü. Yeni tür bir kütüphane ile kentlilerin tümüne, her tabakadan insana bilgi ve okuma materyali sunulacaktı. Comenius Topluluğu'nun 1899 yılında Alman kentlerinin mahalle heyetlerine yönelttiği "Kitap salonları açınız!" başlıklı çağrısı ile ortaya çıkan birtakım gayri resmi inisiyatifler ile aynı yıl içinde Prusya Kültür ve Eğitim Bakanı tarafından sağlanan belediye ve derneklerin kurup üstlendiği kütüphanelere yönelik mütevazı devlet desteği de 19. yüzyılın sonuna denk gelmektedir.⁴ Bielefeld Halk Kütüphanesi'nin kuruluşu da (1905) geniş çaplı halk eğitimine yönelik hassasiyetin arttığı bu döneme tekabül etmektedir.⁵ İlerici, liberal, eğitilmiş orta sınıfın yüklendiği bağımsız halk eğitim hareketine 1914 yılında sosyal demokrat işçi hareketi ile sendika hareketinin oldukça iyi sayılabilecek eğitim sistemi eklendi.⁶ Bu sistem 1918'den 1933 yılına dek devam eden "Weimar Cumhuriyeti" döneminde de varlığını korudu ve tıpkı belediye kütüphaneciliği gibi gelişip serpilirdi.

¹ Bkz. THAUER, Wolfgang/VODOSEK, Peter: *Geschichte der öffentlichen Bücherei in Deutschland*. Wiesbaden, 1978

² NÖRRENBURG, Constantin: *Die Volksbibliothek. Ihre Aufgabe und Reform*. Kiel, 1896

³ Bkz. DRÄGER, Horst: *Volksbildung in Deutschland. Cilt. 1,2. Bad Heilbrunn*, 1979,1984 ve THAUER, Wolfgang (haz.), *Die Bücherballenbewegung*. Wiesbaden, 1970

⁴ JOCHUM, Uwe: *Kleine Bibliotheksgeschichte*. Stuttgart 2 1999, S.158.

⁵ PILZER, Harald: "Bürgerliches Wohlfahrtsdenken und kommunale Bildungspolitik. Die Anfänge des öffentlichen Bibliothekswesens im wilhelminischen Bielefeld 1897 bis 1906". *Ravensberger Blätter* 2008, H.1, S.24-50 içinde.

⁶ LANGWIESCHE, Dieter/ SCHÖNHOFEN, Klaus: "Arbeiterbibliotheken und Arbeiterlektüre im Wilhelminischen Deutschland". *Archiv für Sozialgeschichte* 36 (1976), S.135-204 içinde.

Burada tarihsel ayrıntıların tümünü vermek mümkün olmasa da, halk kütüphanelerini ırkçı, totaliter bir ideolojinin hizmetkârına dönüştüren Nazi döneminden ve bilhassa 1949'dan sonra Federal Almanya Cumhuriyeti'nde belediyeler tarafından yüklenilip işletilen demokratik bir kütüphane ortamının tesis edildiğini ve bu ortamın 1960 – 1990 yılları arasında yoğun bir gelişme süreci yaşadığını söyleyebiliriz. Eski Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ndeki (DDR) şehir belediyeleri ile daha küçük çaplı bölge belediyeleri kütüphaneleri iki Almanya'nın 1990 yılındaki birleşmesinden sonra devletin kontrolü ve merkezi vesayetten kurtulup gerçek anlamda belediyelerin yönetimine verildi.⁷ Günümüzde, Almanya'daki belediye kütüphaneleri demokratik eğitim ve bilgi kültürünün öğeleri arasında yer alsın da birçok şehirde yoğun maddi kısıtlamalara maruz kalmakta⁸ ve neredeyse tüm bilgi kaynaklarının dijital ortama aktarılmasıyla tetiklenen sonu belirsiz bir dönüşüm süreci yaşamaktadır.

Belediye Arşivleri

Almanya'da, kamu kütüphanelerinin gelişim sürecinde olduğu gibi, arşivleri - özellikle belediye arşivlerini - bir halk eğitim aracı olarak idrak eden bir süreç yaşanmadı. Arşivler yüzyıllar boyunca bölgenin soylu veya ruhani yönetimine ait “belge odaları” idi ve iktidar mekanizmasının bir parçasıydı. Resmi belgeler, meclis tutanakları vb. evrak özel güvenlik önlemleri altında ve tabii ki kimsenin erişip inceleyemeyeceği şekilde saklanıyordu. Arşivlerin demokratikleşmesi konusuna gelince; ulusal birtakım farklılıklara rağmen ve merkezi yönetim düzeyindeki arşivler ile diğer idari düzeylerdeki arasında ortak bir standart olmasa da, 1789 Fransız Devrimi'nin arşivlerin gelişim süreci ve işlevi açısından bir dönüm noktası teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Arşivleri kamunun erişimine açan ilk yasa 1794 yılında Fransa'da çıkarıldı. “İnsan arşiv hakları beyannamesi” olarak da anılan bu yasa, arşivlerin tarihsel süreci içinde yüksek bir itibara sahiptir.⁹ Zira bu yasayla “Arşiv erişimi bir vatandaşlık hakkına dönüştü.”¹⁰ 1806 yılında Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun sona ermesi ve soylu ile ruhban sınıfının imtiyazlarının çoğunun kaldırılmasıyla

⁷ Bkz.: “Kültür Bakanları Kurulu'nun halk kütüphaneciliğine ilişkin üçüncü öneri raporu. Kültür Bakanları Kurulu'nun 9.9.1994 tarihli kararı”. *KMK-Erg.-Lfg. 83, Nr. 2133* içinde.

⁸ Alman Kütüphane Birliği: 2015/16 Report on the State of Libraries in Germany.

⁹ BRENNEKE, Adolf: *Archivkunde. Ein Beitrag zur Theorie und Geschichte des europäischen Archivwesens. Leipzig*, 1953, S.182. “İnsan arşiv hakları beyannamesi” tanımı Wilhelm WIEGAND'ın BRENNEKE'yi alıntıladığı bir yayınında geçmektedir.

¹⁰ FRIEDRICH, Markus: *Die Geburt des Archivs. Eine Wissensgeschichte. Münib*, 2013, S.279

birlikte Almanya'da akademik arşiv araştırmaları yoğunluk kazandı. Gerek kaynak bilgisi gerekse kaynak eleştirisi gibi araçların kullanımıyla bu alan yönetsel açıdan da giderek daha profesyonel bir düzeye ulaştı. Kurulan bölgesel özellikli tarih dernekleri arşivleri genellikle romantik çarpıtmalara uğrattıkları tarihsel olayların kaynağı olarak keşfettiler. Böylece 19 yüzyıl modern ulus devletlerinde belge mevcudiyetinin merkezlerde toplanması ve arşivlerin, ağır aksak da olsa, kamuya açılma süreci başladı.

1918/19 yıllarında kurulan ilk Alman cumhuriyetinin merkezi bir ülke arşivinin kurulmasını desteklemesiyle bu tarih de günümüze değin arşivciliğin belirleyici bir dönüm noktası olarak kabul edilir-tıpkı 1794 ve 1806'da kaydedilen olaylar gibi.¹¹ Bu gelişmeler, farklı şekillerde de olsa, belediye arşivlerinde de gerçekleşmiştir.¹² Kamuya açılım, tüm vatandaşların kolayca belgelere erişebilmesi adım adım gerçekleşen, tüm arşivler için geçerli olan yüzyıllık bir süreçtir.¹³ Aslında arşivlerin kamuya açılması ve demokratikleşmesi için gerekli yasal ve teknik koşullar 20. yüzyılın sonu ile 21. yüzyılın başında gelişmiştir. Bir tarafta, 1988 tarihli Federal Arşiv Yasası,¹⁴ eyaletlerin arşiv yasaları (Kuzey Ren-Vestfalya'da olduğu gibi) ya da 2006 tarihli Federal Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasaları¹⁵ ve Kuzey Ren-Vestfalya'nın Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası¹⁶ gibi yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Kaynakların dijital ortama aktarımı ve internet üzerinden yayımlanmasına yönelik olanaklar da bu yasal koşulların teknik karşılığını oluşturur. Yasal koşullar ile teknik olanakların yanına bir de üçüncü bir husus eklemek gerekir: Arşiv görevlilerinin vatandaşların tümüne hizmet vermeye istekli olmaları. Bu husus kendini gençlere yönelik düzenlenen arşiv pedagojisi çalışmalarında da göstermektedir.¹⁷

¹¹ REININGHAUS, Wilfried: "Archivgeschichte. Umriss einer untergründigen Disziplin". *Archivar*. 61 (2008), H.4, S. 352 içinde. Nasyonal sosyalizmin hüküm sürdüğü 1933-1945 arası yıllar arşiv tarihinin özel ve uğursuz bir dönemini oluşturmaktadır; ancak burada bu konu daha yakından ele alınmayacaktır.

¹² RATH, Jochen: "Stadtarchiv und Landesgeschichtliche Bibliothek. Vom „Chaos verstaubter Akten“ zur Transparenz historischer Informationen". BEAUGRAND, Andreas (Haz.): *Stadtbuch Bielefeld*. 1214-2014. Bielefeld, 2014, S.714-719 içinde.

¹³ SCHENK, Dietmar: "Aufheben, was nicht vergessen werden darf." *Archive vom alten Europa bis zur digitalen Welt*. Stuttgart, 2013, S.106

¹⁴ Federal Almanya Cumhuriyeti arşiv malzemesinin korunması ve kullanılmasına yönelik yasa (Bundesarchivgesetz BArchG) <http://www.gesetze-im-internet.de/barchg/>. Gizli arşivlerin açılmasının politik gündemde yarattığı etki ve bunun politik açıdan ne anlama geldiği, Eski Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin Devlet Güvenlik Bakanlığı evrakının korunma altına alınması ve snuflandırılması esnasında kendini göstermiştir. ¹⁵ Federal Almanya Cumhuriyeti'nin bilgi edinme özgürlüğü yasası (Informationsfreiheitsgesetz – IFG). <http://www.gesetze-im-internet.de/ifg/>

¹⁶ Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinin bilgi edinme özgürlüğü yasası (Informationsfreiheitsgesetz Nordrhein-Westfalen – IFG NRW). https://recht.nrw.de/lmi/owa/pl_text_anzeigen?v_id=4820020930120743668

¹⁷ SCHENK 2013, S.107; RATH, Jochen: "Mittendrin oder nur dabei? Ein Praxisbericht über Chancen und Grenzen von Kooperationen des Stadtarchivs Bielefeld". *Archivpflege in Westfalen-Lippe* 73(2010), S.11-16 içinde.

Günümüzde Kütüphane ve Arşivler

Özel mesleklerin ve geleneklerin oluşmasına vesile olmuş kütüphane ve arşivlerin oluşum ve gelişim hatları burada mecburen ana hatlarıyla, basitleştirilerek anlatılmıştır. Bu gelişim hatları vatandaşlarının enformasyon ve medya özgürlüğünü teminat altına alan - ve özellikle Federal Almanya Cumhuriyeti örneğinde olduğu gibi - bireye kişisel bilgilerinin kullanımını kendi başına tayin etme hakkını yasalarla koruyup garantileyen çağdaş, demokratik hukuk devletiyle kesişmektedir. Konuya demokrasinin tarihsel ve kuramsal yönünden bakıldığında, her tür bilgiye erişimleri olan kütüphaneler ve özellikle devletin ve yerel teşekküllerin yönetsel ve idari eylemlerini yansıtan arşivlerin demokratik devletleri diğerlerinden ayırt eden şeffaflık kurallarına uydukları söylenebilir. Önce sadece birer bellek kurumu olarak tasarlanmış olan arşiv ve kütüphaneler demokrasinin ve internetin koşulları içinde büyük değişimlerden geçmektedir. Her ikisi de açıklık ilkesine bağlıdır. Küreselleşen dünyamızda belediye arşivleri için bir yerin ve orada yaşayan insanların oluşmuş kimliğini ve yerel bakış açısını belgelemek ve yaşatmak gibi özel bir fırsata sahiptirler.

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Devlet Yapısının Temel Özellikleri

Almanya'nın anayasal ve idari yapısını dikkate almadan bu ülkedeki arşiv ve kütüphanelerin yasal temellerini anlamak mümkün olmayacaktır.¹⁸ Bir cumhuriyet ve hukuk devleti olarak Almanya yasama, yürütme ve yargı'dan oluşan klasikleşmiş erk ayrılığı ile birlikte federatif yapısından ötürü federal hükümet, 16 eyalet ve belediyeler düzeyinde yatay bir görev paylaşımına tabidir. Bu düzeyler arasında cereyan eden ve her defasında dengelenmesi gereken yetki karmaşası - "ince yetki çekişmeleri" - zaman zaman Federal Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanır. Siyasal bilimde yasama ve yürütmenin bu şekildeki dağılımı "çok düzeyli yönetim" olarak adlandırılmakta veya bu olgunun kritik yönlerini vurgulayan sistemsal bir "politik ağ"dan bahsedilmektedir.

¹⁸Bkz. PILZER, Harald: "Library politics" und „Library policy“ im föderativen Staat. Eine Skizze“. HAUG, Christine/ THIELE, Rolf (haz.): *Buch, Bibliothek, Region. Wolfgang Schmitz zum 65. Geburtstag*. Wiesbaden, 2014, S. 321-340 içinde ve a.g.y.: "Bibliothekspolitik im föderativen Staat. Der lange Abschied vom nationalen "Planungs- und Einheitlichkeitsparadigma". *Bibliotheken: Von Anfang an Zukunft!*. 104. Deutscher Bibliothekartag Nürnberg 2015, Münib 2016, S.11-23 içinde.

2003 – 2009 yılları arasında toplanan federalizm komisyonları bu ağın çözü(m)l(en)mesi ve yeni düzenlemelerin oluşturulması için bir araya geldiyse de şu ana kadar bu konuda önemli bir başarı kaydedilmemiştir.¹⁹ Federalizm olgusunun incelenmesini burada daha ileriye götürmeye gerek yoktur, zira kültürün korunması alanında sınırlar nispeten net bir biçimde çizilmiştir. Bu sınırlar ancak federal birliğin belediyelere, yani şehir ve ilçelere yönelik teşvikleri ve maddi katkıları gündemde olduğunda silikleşir. Hangi durumda çatışma yaşanacağı bazen daha en baştan bellidir.

Federal Hükümet Düzeyi

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin federatif yapısı içinde federal hükümet öncelikle maliye ve iktisat politikası, dış politika, Avrupa Birliği iç ilişkileri, iç politika, iç güvenlik, adalet politikası ve ülke savunması alanlarında görev üstlenir. Anayasa gereğince ve anayasanın genel kapsamı dahilinde federal hükümet vatandaşlarına eşit yaşam koşulları sağlamakla yükümlü olduğu için esas itibariyle aile, sağlık, sosyal ve istihdam politikası ana görev alanlarıdır. Bilim politikası ve bilimin teşviki alanlarında federal hükümet faaliyetlerini eğitim ve bilimden sorumlu eyaletlerle işbirliği içinde yürütür. Federal hükümetin kültür politikası da benzer şekilde düzenlenmiştir. Federal Hükümetin Kültür ve Medyadan Sorumlu Bakanı doğrudan kendi görev alanına giren kurumlardan sorumludur: Örneğin Federal Arşiv ve "Eski Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin Devlet Güvenlik Teşkilatı Belgeleri Federal Dairesi (BStU)"²⁰ gibi. Yasal denetim, ilgili bir kanun ile Frankfurt/Main ve Leipzig kentlerinde kurulmuş olan Alman Ulusal Kütüphanesi üzerinden ifa edilir. Kültürü Koruma Yasası'nın revizyonu ve federal yönetimin teşvik programları gibi genel yasal planlamalar dışında kültür politikasını doğrudan yönlendirmeye yönelik başka herhangi bir araç yoktur. Genel yasal çerçeveyi şekillendirme yetkisi federal yönetimdedir. Federal yönetim örn. telif hakları yasası üzerinden veya kitap satış fiyatlarını sabitlemek²¹ suretiyle finans politikası uygulayarak piyasaya müdahale edebilir. Daha önce de ifade edildiği gibi federal yönetimin yetkisi kültür işleriyle ilgili

¹⁹Bkz. SCHELLER, Henrik: "Der „erschöpfte Föderalstaat“. Reformdebatte und Verfassungsrealität in Deutschland". *APuZ – Aus Politik und Zeitgeschichte* 65 (2015) H.28-30, S.17-23 içinde.

²⁰ Federal Hükümetin Kültür ve Medyadan Sorumlu Bakanı:
https://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/BeauftragtefuereKulturundMedien/staatsminister/Amt/organisation/_node.html

²¹ Kitap satış fiyatlarının sabitlenmesine ilişkin yasa (Buchpreisbindungsgesetz). <http://www.gesetze-im-internet.de/buchprg/BjNR344810002.html>

genel kurallar çerçevesiyle sınırlıdır. Örneğin daha alt kademede yer alan eyalet ve belediyeler için uyulması zorunlu hükümler içeren bir “Federal Kültür Yasası“ yoktur. 2007 yılında Federal Almanya Parlamentosu’nda oluşturulan araştırma komisyonunun “Almanya’da Kültür” adlı araştırma raporundaki “Federal Kütüphane Yasası“ talebinin federatif devlet yapısından ötürü başarısızlığa uğraması çok doğaldır.²² Ama bu konuya aşağıda döneceğiz.

Eyaletler ve Kent Eyaletleri – Federal Konsey Düzeyi

Federal Almanya Cumhuriyeti’nde eğitim, bilim ve kültür işleri 16 eyalet ve kent eyaletinin etkinlik alanına girer. İç güvenlik ve adalet gibi klasikleşmiş sorumluluk alanları yanında eğitim, bilim ve kültür eyaletlerin “demirbaşları” sayılır. Birçok eyalet anayasasında Kuzey Ren Vestfalya eyaleti anayasası 18. maddesinde yer alan cümlelere benzer ifadeler yer alır: “Kültür, sanat ve bilim eyalet ve belediyeler tarafından korunur ve teşvik edilir.” Veya “... sanatsal, tarihsel, kültürel ve doğal anıtlar da eyaletler, belediyeler ve belediye birliklerinin koruması altındadır.”²³ Yani, genelde arşiv ve kütüphanelerin yetki bağlamında dâhil olduğu kültür işlerinin yerel yüklenicilerle uyum içinde desteklenmesi eyaletlerin öncelikli görevleri arasında yer alır. Arşiv ve kütüphanelerin yanında her ikisinden çok daha maliyetli olan tiyatrolar, operalar, müzeler ve sanat koleksiyonları aynı başlık altında toplanır. Federal yönetimin, eyaletlerin ve belediyelerin gerçekleştirmiş maddi katkıları dikkate alındığında eyalet ve belediyelerin konumu derhal fark edilir: “2012 yılı için yapılmış olan ön hesaplamalara göre eyaletlerin finansman payı %40,3 (3,8 milyar Avro), belediyelerin finansman payı %45,9 (4,4 milyar Avro) seviyesindedir. Federal yönetim finansman payını %13,8’e (1,3 milyar Avro) yükseltmiştir.”²⁴

Federal Almanya Parlamentosu’nun yukarıda bahsi geçen 2007 tarihli Alman kültür hayatını göz önüne seren yüzlerce sayfalık araştırma raporunda Alman belediye kütüphaneciliğinin şekillendirilmesine yönelik iddialı bir tavsiye yer almaktadır: “Araştırma komisyonu, eyaletlere, kamuya açık kütüphanelerin görev ve finansmanını kütüphane yasalarıyla düzenlemelerini

²² Almanya’da Kültür. “Almanya’da Kültür” adlı araştırma komisyonunun nihai raporu. Almanya Federal Meclisi, 16. seçim dönemi. Basılı metin 16/7000. 11.12.2007, S.132.
<http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/16/070/1607000.pdf>

²³ Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti anayasası (29.10.2011 tarihli versiyon).
https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_text_anzeigen?v_id=2320020927105939563

²⁴ 2014 Kültür Finans Raporu. Haz.: Federal Devletin ve Eyaletlerin İstatistik Daireleri. Wiesbaden 2015, S. 29. <https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschungKultur/Kultur/Kulturfinanzbericht.html> Nihai rapor (bkz. 22. dipnot), S.132

tavsiye eder. Kamuya açık kütüphaneler isteği bağılı değil, zorunlu bir vazife olmalıdır.²⁵ Federal Almanya Cumhuriyeti'nin en yüksek yasama organı olan Federal Parlamento'nun bu ifadesi bir niyetin apaçık dışavurumu olarak okunabilir. Fakat federatif yapıya ilişkin daha önce verilen kıt bilgilerden sonra bile bu ifadenin doğrudan eyalet ve belediyelerin kültür işlerine müdahale ettiği anlaşılacaktır. Eyaletler kamuya açık kütüphaneleri zorunlu bir vazife olarak kabul etme fikrini neredeyse hiç algılayamazken, belediyeler bu konuda daha da fazla zorlanmışlardır.²⁶

Belediyeler ve Yerel İdare Düzeyi

Federal Almanya Cumhuriyeti'nde yerel idareler anayasal konumdadır. Yerel idareler eyaletler tarafından denetlendiği için eyaletler yerel idarelerin üst idare makamlarıdır. Anayasanın 28. maddesinde sadece eyalet anayasalarının federal anayasayla uyumluluğu tespit edilmez, yerel idarelerin öz sorumluluk esası da tarif edilir ve eyalet anayasalarının bu esasa uymaları zorunlu kılınır: "Belediye ve köylerine, yasaların çerçevesi içerisinde, kendi sorumluluklarının temelinde yerel topluluğun tüm işlerini düzenleme hakkı verilmelidir."²⁷ Örneğin Kuzey Ren-Vestfalya Yerel İdareler Yönetmeliği'nin 8. maddesi zorunlu olmayan vazifeler kapsamında belediyelere"... eyalet nüfusunun ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının giderilmesi için gerekli kuruluşları tesis etme" yönünde işaret eder.²⁸ Belediye, ilçe ve köylerin neredeyse tüm kültür tesisleri ve özellikle (genellikle halkın takdirini almada ön saflarda iken şöhretleri açısından arka sıralarda seyreden) kamuya açık kütüphaneler de bu kapsamda yer alır.

Belediye Kütüphane ve Arşivlerinin Yasal Temelleri

1988 yılında kararlaştırılan Federal Arşiv Yasası arşivlerin sadece bilimsel değil, her türlü araştırmaya açık olmaları yönünde atılan adımlardan biriydi. 1952 yılında kurulan Federal Arşiv ile yasanın çıkartılması arasında ne de olsa 30 yıldan fazla bir süre geçmiş, geçen süre içinde kişisel ve resmi verilerin korunmasına, esas itibarıyla de her vatandaşın arşivlere erişim hakkı verilmesine ilişkin yoğun bir tartışma

²⁵ Nihai rapor (bkz. 22. dipnot), S.132

²⁶ Alman Şehirler Birliği, Şehirlerin Gözünden Almanya'da Kültür. 2009.

http://www.staedtetag.de/imperia/md/content/dst/kultur_in_deutschland.pdf

²⁷ Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası (yürürlükteki versiyon). <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/>

²⁸ Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti Belediye Yasası (GO NRW), 14 Temmuz 1994 tarihli versiyon

https://recht.nrw.de/lmi/owa/pl_text_anzeigen?v_id=2320021205103438063

ortamı oluşmuştu. Federal arşivin konuyla ilgili ifadesi şöyle²⁹: “Esas itibarıyla herkesin federal arşivdeki 30 yıldan fazla geride kalan geçmişe ait belgelere erişim hakkı vardır. Yasa metni, kişiselliğin korunmasına ilişkin temel haklar ile bilim ve bilgi edinme özgürlüğü arasında sağlanmış bir dengeyi ürünüdür.” 90’lı yılların ortalarından bu yana eyalet ve kent eyaletlerinin çoğu arşiv içeriğinin muhafaza edilmesine ve erişime ilişkin düzenlemelere sahipler.

2010 Yılında Yürürlüğe Giren “Kuzey Ren-Vestfalya Eyaletinde Kamusal Arşiv İçeriğinin Korunmasına ve Kullanımına İlişkin Yasa”

Büyük olasılıkla kanun koyucunun ana maksadı öncelikle biriken yazılı belgeleri koruyarak hukuksal güvencenin sürdürülebilirliğini sağlamak olmuştur. İdari faaliyetlerin şeffaflığı, anlaşılabilirliği ve denetlenebilirliği demokratik hukuk devletinin temel koşulları arasında yer alır. Öte yandan erişime açıklık demokrasi fikri açısından herkes için önemlidir. Tarih araştırmaları ve tarihi politik eğitim desteği ise önemsiz olmamakla birlikte ikincil plandaydı denebilir. Arşiv yasaları öncelikle doğrudan geçerli oldukları alanlarda, ilgili devlet arşivlerinin kurulmasını ve belge teslim ile muhafaza şartlarını düzenler. Bunun ötesinde eyalet arşiv yasaları sadece kanun koyucunun/eyalet kanun koyucusunun yükümlülüklerini tarif etmekle kalmayıp bilakis alt kademe de yer alan belediyelere de kendi sorumluluk alanları içinde biriken geleneksel ve dijital arşiv malzemesiyle ilgili apaçık talepler yönelterek bir yasanın klasik rolünü de yerine getirirler. Bu nedenle yasa metninde Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinin devlet arşivleri ile belediye arşivleri arasında net bir ayırım yapılır.³⁰ Materyalin uzmanlar tarafından muhafazası ve sınıflandırılmasından erişilebilirliğinin sağlanmasına, bilimsel araştırma ve tarihi politik eğitim çalışmalarının desteğine kadar eyalet ile belediye arşivleri arasında görev bakımından geniş çaplı bir örtüşme söz konusu olsa da belediye arşivlerinin teknik ve özellikle personel donanımı konusunda herhangi bir beyanda bulunulmamış, bir standart saptanmamıştır. Bu, tamamen belediyelere kalmış bir konudur. Böylelikle arşivlerin kurulması ve arşiv materyalinin korunması belediyelerin asli görevleri

²⁹ Federal Arşiv. Halkla İlişkiler. Federal Arşiv Yasası'nın 25. Yılı.

<https://www.bundesarchiv.de/oeffentlichkeitsarbeit/meldungen/03312/index.html.de>

³⁰ Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti'nin halka açık arşiv malzemesinin korunması ve kullanımına yönelik yasası (Archivgesetz Nordrhein-Westfalen - ArchivG NRW) 16 Mart 2010 tarihli versiyon. https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_bes_text?anw_nr=2&gld_nr=2&ugl_nr=221&bes_id=13924&menu=1&sg=0&aufgehoben=N&keyword=archivgesetz#det320561

arasında yer alır. Bu sorumluluğun kapsamı, maliyeti ve yerine getirilmesi ise ilgili belediyelerin gücüne bağlıdır. Bu yüzden pratikte şehir kütüphaneleri arasında olduğu gibi şehir arşivleri arasında da büyük farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Eyaletlerin Kütüphane Yasaları

Federal Almanya Parlamentosu'nun yukarıda bahsi geçen kültür araştırma raporunun etkisiyle bazı eyaletler 2008 yılından itibaren kütüphane yasaları çıkartmıştır: Thüringen (2008), Hessen (2010), Saksonya-Anhalt (2010) ve Rheinland-Pfalz (2014). Almanya'nın en kuzeyinde yer alan Schleswig-Holstein eyaletinde kütüphane yasasıyla ilgili görüşmeler halen devam etmektedir. Ancak yukarıda sıralanan eyalet yasalarının hiç birinde kamuya açık kütüphane belediyenin mecburi bir görevi olarak tanımlanmaz. 2008 yılında Saksonya eyaleti tarafından çıkartılan "Kültür Bölgeleri Yasası" ile belediye kütüphanelerinin de teşviklerden yararlanması kararlaştırılmış olsa da bu yasa belli bir alana yönelik bir yasal düzenleme veya bir kütüphane yasası değildir. Benzer bir durum Kuzey Ren-Vestfalya'da söz konusudur. Burada, geçen yüzyılın 50'li yıllarından bu yana konjonktürel değişikliklerle birlikte bir kütüphane yasası görüşüldüğü ve eyalet meclisinde sık sık konu edildiği halde ³¹ son raddede eyalet politikası farklı bir yoldan gitmeyi tercih etmiş, 2014 yılında genel kapsamlı bir kültür teşvik yasası³² çıkartılmıştır. Bu yasa öncelikle eyalet genelinde kurumların düzenlediği kültür etkinliklerinin tüm biçimleri (tiyatrolar, müzeler, kütüphaneler, sosyokültürel merkezler, vs.) ile kültürel eğitimin teşvikini düzenler. Yasada kütüphaneler ayrı bir maddede ele alınmaktadır. Bu düzenlemenin yararı ve avantajı şudur: Kütüphanelere yönelik teşvik daha önce salt idari bir hükümden ibaret iken artık yasal bir temele oturtulmuştur. Fakat bu düzenlemeye rağmen yine de tam bir güvence sağlanamamıştır, zira eyaletin belediyelerin kültür işlerine yönelik teşvikleri zorunlu değildir ve birtakım finansal şartlara bağlıdır.

Zaten eyalet ödeneklerini gözde büyütmemekte yarar var. 17 milyon nüfuslu, 270 kütüphanenin bulunduğu Kuzey

³¹ MITTERMAIER, Bernd: *Nordrhein-vestfälisches Bibliotheksgesetz – ein Trauerspiel in vielen Akten und in vielen Zitäten*. Bibliothekskongress. Leipzig, 2013. https://opus4.kobv.de/opus4-bib-info/files/1562/Bibliothekskongress_2013a.pdf. Ayrıca bkz.: PILZER, Harald: "Vom Bibliotheksgesetz zum Kulturfördergesetz. Neue Wege der Kulturpolitik in Nordrhein-Westfalen?" *Bibliotheken: Wir öffnen Welten*. 103. Deutscher Bibliothekartag, Bremen, 2014. o-bib. *Das offene Bibliotheksjournal*. Sonderband 1, S. 1-9 içinde ve online: <https://www.o-bib.de/article/view/2014H1S1-9>

³² Kuzey Ren-Vestfalya'da kültür, sanat ve kültürel eğitimin gelişimi ve desteklenmesine ilişkin yasa (KFG NRW). <https://broschueren.nordrheinwestfalendirekt.de/broschuerenservice/mfjks/kulturfoerderungsgesetz-nrw/1896>

Ren-Vestfalya'da kütüphaneler için belediyelerin toplam bütçesinden yaklaşık 198 milyon Avro harcanmıştır. ³³ Bu rakamın yanında eyaletin yaklaşık 6 - 8 milyon Avro'luk teşviki oldukça mütevazı kalıyor. Böylelikle, kısıtlı maddi imkana sahip çok sayıda belediyede olduğu gibi büyük bir rahatlama söz konusu olamıyor.

Belediye Arşiv ve Kütüphanelerinin Görev ve Hizmetleri-Bielefeld Örneği

Şehir Kütüphanesi, Şehir Arşivi ve Eyalet Tarihi Kütüphanesi Dairesi

Dairenin Kuruluşu

2006 yılında yürürlüğe giren bir idari yönetmelik değişikliğiyle o ana kadar otonom birer daire konumunda olan Şehir Kütüphanesi ile Şehir Arşivi/Eyalet Tarihi Kütüphanesi bir müdürlüğe bağlı tek daire haline getirildi. Kurumların ve yürüttükleri görevlerin kendine özgü karakterinin bu yapı içinde bulanıklaşmaması için, kamuya karşı da iki ayrı kurum şeklindeki yapı muhafaza edildi. Her iki kurumun ayrı bütçeler vardır. Her birinin kendisine ait logosu, halkla ilişkiler faaliyetleri ve internet sitesinin olması³⁴ kurumların karakterlerini muhafaza etme talebini vurguluyor. Böylelikle, örn. bir Kütüphane Yönetim Sistemi'nin ortak kullanımı gibi kendi aralarında gerçekleştirdikleri her türlü kooperasyona rağmen, her birinin kurumsal bir kişilik oluşturması ve bu kurumsal kişiliği koruması mümkün oluyor. Her iki kurumun birbirinden ayrı, oldukça özelleşmiş bir kullanıcı kitlesine hitap ettiği dikkate alındığında bu hususun önemi daha iyi anlaşılıyor. “Zorunluluk” şemasından yola çıkıldığında kuruluşu zorunlu olan bir belediye teşekkülünün gönüllü bir teşekkül ile irtibatlanması ilk bakışta garip kaçabiliyor. Bölgesel tarih, biri zorunlu diğeri zorunlu olmayan iki birimden oluşan “Şehir Arşivi ve Eyalet Tarihi Kütüphanesi”ni hem içerik hem uzmanlık alanı açısından bir araya getiriyor ve gündelik işleyiş içinde böyle bir ikilemden hemen hemen hiç etkilenmediği görülüyor. 2012 yılında Şehir Kütüphanesi, Şehir Arşivi ve Eyalet Tarihi Kütüphanesi Bielefeld'de Neumarkt adresindeki modern bir yerleşkeye taşındıklarında bu yeni yapılanmanın asıl olumlu etkisi ortaya çıkmıştır. Binanın sunduğu çok sayıdaki çalışma alanlarından, modern bilgi

³³ Alman Kütüphane İstatistiği. https://www.hbz-nrw.de/dokumentcenter/produkte/dbs/archiv/auswertungen/oeb_laender_13.pdf
³⁴ www.stadtbibliothek-bielefeld.de; www.stadtarchiv-bielefeld.de

işlem altyapısı ve donanımından, ortaklaşa kullanılan sergi, konferans ve seminer mekânlarından her iki kurum da yararlanmaktadır. Aksi taktirde arşiv ve her iki kütüphane için zemin altı katlarında tesis edilen konservasyon taleplerine uygun mekanların aynı kalitede iki farklı yerde kurulması gerekecekti.

2009 yılında belediyenin karar vericilerine Bielefeld Neumarkt adresinde, eskiden “Amerika Evi” olarak bilinen yeni binaya ilişkin bir öneri metni sunulmuştu. Metinde, geniş medya olanaklarına sahip, öğrenme, çalışma ve iletişim olanakları bol modern bir “Bilgi ve Şehir Tarihi Evi”nin bu binayla hayata geçirilebileceği belirtiliyordu. Yani kısacası bir “vatandaş kütüphanesi” ya da bir “vatandaş evi”.³⁵

Dairenin Yapısı

Daire 420 * Şehir Kütüphanesi, Şehir Arşivi ve Eyalet Tarihi Kütüphanesi Yönetimi			
420.01 * İdare			
420.1 * Şehir Kütüphanesi Yönetimi		420.2 * Şehir Arşivi/Eyalet Tarihi Kütüphanesi Yönetimi	
420.11 * Merkez Kütüphane	420.12 8 semt kütüphanesi	* Arşiv, arşiv pedagojisi	* Eyalet Tarihi Kütüphanesi
		* Çağdaş tarih dokümantasyonu/Görsel dokümantasyon	

Ortak idare departmanı, ortak daire yönetimi altında faaliyet göstermektedir. Bunları uzmanlık departmanları takip eder. Yıldızla (*) işaretlenmiş hizmetler ortak mekanda yürütülmektedir. Böylece amaca uygun ve işlevsel bir merkezleşme gerçekleştirilebilmiştir. Bielefeld Neumarkt adresinde yer alan merkezde kamuya açık ve kapalı alanların toplamı yaklaşık 10.000 metrekaredir.

³⁵ PILZER, Harald/ RATH, Jochen: Thesen zum neuen Standort

Rakamsal veriler: personel, mali durum, ciro ³⁶

	420.1 Şehir Kütüphanesi	420.2 Şehir Arşivi/Eyalet Tarihi Kütüphanesi
Mekânlar	1 merkez kütüphane, 8 semt kütüphanesi	1
Toplam maliyet	5.602.206 €	1.394.609 €
Kadro	45 + yakl. 120 “kütüphane gönüllüsü”	9
Açık raf koleksiyonu	yakl. 330.000	yakl. 55.000
Nadir eserler	yakl. 170.000	yakl. 50.000
Evrak		yakl. 7.000 metretül
Çevrimiçi	yakl. 38.000 e-kitap + 4.000 süreli yayın	
Sanal kullanımlar	830.573	
İnternette Bielefeld tarihi: „Historischer RückKlick“ erişim sayısı		199.306
Ziyaret sayısı	561.296	3.992
Ödünç alma sayısı	1.418.745	5.906
Okuma alışkanlığının teşviki dahil çeşitli etkinlikler	994	116

Tablodaki değerler bir açıklama gerektiriyor. Buradaki rakamsal verileri iki departmanın birbiriyle rekabeti olarak değil, bilakis ana okulu öğrencileriyle ilgilenmekten kent ve bölge tarihi araştırmalarına kadar uzanan geniş bir hizmet yelpazesini karşılayan tek organizasyona bağlı iki departmanın birbirini bütünleyen faaliyetleri olarak yorumlamak gerekir. Yani şehir sakinlerine verdikleri hizmetler açısından bakıldığında faaliyetlere birbirinden ayrı değil, toplamda bakmak gerekir. Yukarıdaki rakamların ardında farklı yoğunluktaki süreçler ve farklı nitelikteki işlerin bulunması istatistiksel sunumların ortak sorunudur.

³⁶Tüm sayılar 2015 yılı raporlarından alınmıştır. <https://www.stadtbibliothek-bielefeld.de/open/Wir-%C3%BCber-uns/Gesch%C3%A4ftsberichte> ve <https://stadtaarchiv-bielefeld.de/Wir-%C3%BCber-uns/Gesch%C3%A4ftsberichte>

Şehir Arşivi ve Eyalet Tarihi Kütüphanesi

Her iki kurumdan talep edilenler ve verdikleri hizmetler incelendiğinde iki departman arasındaki farklar ve uyumlar netleşiyor. Şehir arşivi tanımı ve yasa gereği belediyenin arşiv materyalini uzman personel desteğiyle seçmek, kataloglamak ve erişimini sağlamakla görevli, Bielefeld Belediyesi'nin arşiv merkezidir. Medeni durum bilgilerinin (doğum, evlenme, vefat) arşiv kaydı ve kullandırılması arşiv çalışmalarının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Yasal yönerge değişikliğiyle birlikte ileri yaş gruplarına ait medeni durum bilgileri artık belediye arşivlerinde muhafaza edilmektedir. Şehir arşivleri ayrıca bu sayede kişisel araştırmalar yürüten birçok aile tarihi araştırmacısı için cazip mekanlar haline gelmiştir.³⁷ Şehir arşivi, kent ve bölge tarihi açısından önem arz ettikleri taktirde, şirket arşivleri veya siyasi organizasyonların arşivleri gibi özel mirası da bünyesine kabul eder. Buna bir de Eyalet Tarihi Kütüphanesi'nin ilgili materyali eklenir. Burada öncelikle dernek ve organizasyonların çıkardığı, yayın ve kitapçılık dünyasının dışında kalan armağan kitaplar gibi kaynaklar söz konusudur. Bunlar çoğu zaman şehir tarihine ait konuların tek yazılı kaynaklarıdır. Şehir arşivi ayrıca Bielefeld Üniversitesi, okullar, bölgesel tarih dernekleri ve araştırma projeleriyle de çok yoğun, canlı bir işbirliği içindedir. 2007 yılından bu yana Bielefeld şehrinin tarihini internet üzerinden inceleme olanağını veren "Historischer Rückklick" adlı online hizmet yoğun ilgi ve takdir görmektedir.³⁸

Şehir Kütüphanesi

Bielefeld Şehir Kütüphanesi, Bielefeld Belediyesi'nin zorunlu olmadan hayata geçirdiği bir kuruluşu olarak bir kütüphaneden beklenen tüm klasikleşmiş hizmetleri yerine getirmektedir. İçtüzüğü gereği kütüphane genel eğitim, okul ve meslek için gereken ve boş zamanı değerlendirmeye yönelik bilgileri mümkün olduğunca geniş, güncel bir formatta ve gerek içerik gerekse medya olanakları açısından kısıtlamasız, sansürsüz bir şekilde, yaş, köken ve eğitim düzeyi ayırt etmeksizin şehrin tüm vatandaşlarına sunmak zorundadır. Kütüphane, kaynaklarını seçme özgürlüğüne sahiptir ve bu konuda, örneğin Çocukları ve Gençleri Koruma Kanunu gibi

³⁷ RATH, Jochen: "Quellen zur Familienforschung im Stadtarchiv Bielefeld". *Ravensberger Blätter*. 2012, 2.H., S.52-61 içinde.

³⁸ Internette Bielefeld tarihi: Historischer Rückklick. <https://stadtarchiv-bielefeld.de/HRK/01032016>

yasal düzenlemeler dışında başka bir yönetmeliğe bağlı değildir. Bu yaklaşımıyla kütüphane, demokratik bir ilke olan ve Almanya'daki kültür politikası tartışmasını uzun süre şekillendirmiş bulunan “herkes için kültür” ilkesini takip eder. Belediye kütüphaneleri de dahil olmak üzere kütüphanelerin son yıllarda internet ve dijitalleştirilmenin etkisiyle yaşadığı işlevsel ve biçimsel değişimi (örn. 7/24 açık kütüphaneler) burada açıklamaya gerek yok. Ancak yine de kısa bir geçmişi olan bu değişimin üç yönünü burada belirtelim: Kamuya açık kütüphaneler giderek artan oranda aktif aracılık işlevi üstlenmekte, okullar ve ana okullarıyla yoğun işbirliği içinde çalışmaktadırlar. Kütüphaneler, yine artan oranda, okul, iş yeri ve mesken dışında bireyin “üçüncü mekanı” olma iddiasındadır – bu da mekansal açıdan yeni konseptler gerektirmektedir. Son olarak da şu önemli noktayı belirtmek gerekiyor: Belediye kütüphaneleri kent nüfusuyla, “topluluklarıyla” ve sivil toplumun trendleriyle yakın temasını kaybetmemelidir.

Kütüphane ve Arşivlerin Kentsel Karar Organlarıyla Bağlantıları

Son olarak kütüphane ve arşivin kentsel karar organlarının oluşturduğu yapı içindeki konumuna bakalım. “Şehir Kütüphanesi, Şehir Arşivi ve Eyalet Tarihi Kütüphanesi Dairesi”nin gerek zorunlu kısmı (yani “zorunlu olmayan” kütüphane ile bağlantılı şehir arşivi) gerekse zorunlu olmayan kısmı (yani şehir kütüphanesi) belediye meclisinin tahsis ettiği bütçeye bağlıdır. Belediye meclisi ve Bielefeld şehrinin en üst düzey idare amiri, yani Büyükşehir Belediye Başkanı, Bielefeld'in oy kullanma hakkına sahip sakinleri tarafından seçilirler. Belediye meclisi Bielefeld şehrinin kültürel meselelerinin yürütülmesi amacıyla bir kültür heyeti oluşturur. Belediye meclisi tiyatro, müze, kütüphane, arşiv ve halk eğitim merkezi gibi kültür kuruluşlarının işleyişini gözetip denetleyen kültürden sorumlu bir müdür tayin eder. Kültür kuruluşlarının faaliyet raporları veya bütçe gibi tüm önemli meseleleri kültür heyetinde görüşülür. Yani kültürden sorumlu müdürün yanında kültür heyeti de belirleyici bir mercidir. Kültür kuruluşları eyaletin teşviklerinden çok belediye ödeneklerine ve dolayısıyla şehrin mali konjonktürü ve bütçesine bağlıdırlar.

Sonuç

Demokrasi, temel hak ve özgürlükler için kesintisiz mücadeleyi gerektirir. Bilgi edinme özgürlüğü ve serbest medya bu özgürlüğü temsil eder; şehir toplumu ve yerel oluşumlar toplumsal kimliklerinin onaylanmasına ve tarihsel köklerini hatırlamaya ihtiyaç duyarlar. Bielefeld şehri, arşiv ve kütüphaneden oluşan ortak bir daire ile hem demokratik hem de tarihsel-kimliksel açıdan şehir toplumunu ilgilendiren hususların karşılığını verebilen bir bilgi kurumu oluşturmuştur. Zorunlu görev ile gönüllü hizmet unsurları idari açıdan önem arz ederler ancak toplum için ve toplum ile çalışırken bunların önemi o kadar büyük değildir. Belirleyici olan çağdaş bir düzey, güncellik, müşteri dostu bir yaklaşım ve arşiv ile kütüphanenin genel teknik ve yapısal nitelikleridir.

Kaynakça

- BRENNEKE, Adolf: *Archivkunde. Ein Beitrag zur Theorie und Geschichte des europäischen Archivwesens*. Leipzig, 1953
- Federal Arşiv. Halkla İlişkiler. Federal Arşiv Yasası'nın 25. Yılı. <https://www.bundesarchiv.de/oeffentlichkeitsarbeit/meldungen/03312/index.html.de>
- Alman Kütüphane İstatistiği. https://www.hbz-nrw.de/dokumentencenter/produkte/dbs/archiv/auswertungen/0eb_laender_13.pdf
- Alman Kütüphane Birliği: 2015/16 Report on the State of Libraries in Germany. http://www.bibliotheksverband.de/fileadmin/user_upload/DBV/publikationen/dbvBericht2015ENkorr.pdf
- Alman Şehirler Birliği. Şehirlerin Gözünden Almanya'da Kültür. http://www.staedtetag.de/imperia/md/content/dst/kultur_in_deutschland.pdf
- Federal Hükümetin Kültür ve Medyadan Sorumlu Bakanı. https://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/BeauftragtefuerKulturundMedien/staatsministerAmt/organisation/_node.html
- DRÄGER, Horst: *Volksbildung in Deutschland*. Bd. 1,2. Bad Heilbrunn 1979,1984
“Kültür Bakanları Kurulu'nun halk kütüphaneciliğine ilişkin üçüncü öneri raporu. Kültür Bakanları Kurulu'nun 9.9.1994 tarihli kararı“. *KMK-Erg.-Jfg.* 83, Nr. 2133 içinde.

- FRIEDRICH, Markus: *Die Geburt des Archivs*. Eine Wissensgeschichte. Mnch 2013, S.279
- Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti Belediye Yasası (GO NRW), 14 Temmuz 1994 tarihli versiyon.
https://recht.nrw.de/lmi/owa/pl_text_anzeigen?v_id=2320021205103438063
- Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinin bilgi edinme zgrlg yasağı (Informationsfreiheitsgesetz Nordrhein-Westfalen - IFG NRW).
https://recht.nrw.de/lmi/owa/pl_text_anzeigen?v_id=4820020930120743668
- Kitap satış fiyatlarının sabitlenmesine ilişkin yasa (Buchpreisbindungsgesetz). <http://www.gesetze-im-internet.de/buchprg/BJNR344810002.html>
- Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti'nin halka açık arşiv malzemesinin korunması ve kullanımına yönelik yasağı (Archivgesetz Nordrhein-Westfalen - ArchivG NRW) 16 Mart 2010 tarihli versiyon.
https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_bes_text?anw_nr=2&gld_nr=2&ugl_nr=221&bes_id=13924&menu=1&sg=0&aufgehoben=N&keyword=archivgesetz#det320561
- Federal Almanya Cumhuriyeti arşiv malzemesinin korunması ve kullanılmasına yönelik yasa (Bundesarchivgesetz BArchG). <http://www.gesetze-im-internet.de/barchg/>
- Kuzey Ren-Vestfalya'da kültür, sanat ve kültürel eğitimin gelişimi ve desteklenmesine ilişkin yasa (KFG NRW).
<https://broschuere.nordrheinwestfalendirekt.de/broschuerenservice/mfkjks/kulturfoerdergesetz-nrw/1896>
- Federal Almanya Cumhuriyeti'nin bilgi edinme zgrlg yasağı (Informationsfreiheitsgesetz – IFG).
<http://www.gesetze-im-internet.de/ifg/>
- Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası (yürürlükteki versiyon). <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/> İnternette Bielefeld Tarihi “Historischer RückKlick“. <https://stadtarchiv-bielefeld.de/HRK/01032016>
- JOCHUM, Uwe: *Kleine Bibliotheksgeschichte*. Stuttgart²1999 Almanya'da Kültür. “Almanya'da Kültür“ adlı araştırma komisyonunun nihai raporu. Almanya Federal Meclisi, 16. seçim dönemi. Basılı metin 16/7000. 11.12.2007, S.132 <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/16/070/1607000.pdf>

- 2014 Kùltùr Finans Raporu. Haz.: Federal Devletin ve Eyaletlerin İstatistik Daireleri. Wiesbaden 2015.
<https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschungKultur/Kultur/Kulturfinanzbericht.html>
- LANGEWIESCHE, Dieter/ SCHÖNHOFEN, Klaus:
 “Arbeiterbibliotheken und Arbeiterlektùre im Wilhelminischen Deutschland“. *Archiv für Sozialgeschichte* 36 (1976), S.135-204 içinde.
- MITTERMAIER, Bernd: Nordrhein-westfälisches Bibliotheksgesetz –ein Trauerspiel in vielen Akten und in vielen Zitaten. Bibliothekskongress Leipzig 2013.
https://opus4.kobv.de/opus4-bib-info/files/1562/Bibliothekskongress_2013a.pdf
- NÖRRENBERG, Constantin: *Die Volksbibliothek. Ihre Aufgabe und Reform*. Kiel, 1896
- PILZER, Harald/ RATH, Jochen: Thesen zum neuen Standort von Stadtbibliothek, Stadtarchiv und Landesgeschichtlicher Bibliothek im „Amerikahaus“. https://stadtbibliothek-bielefeld.de/OPEN/Portals/0/PDF/090111_Thesen_zum_Standort__Amerikahaus_.pdf
- PILZER, Harald: “Library politics“ und „Library policy“ im föderativen Staat. Eine Skizze“. HAUG, Christine/ THIELE, Rolf (Haz.): *Buch, Bibliothek, Region. Wolfgang Schmitz zum 65- Geburtstag*. Wiesbaden, 2014 içinde. (S.321-340)
- PILZER, Harald: “Bibliothekspolitik im föderalen Staat. Der lange Abschied vom nationalen „Planungs- und Einheitlichkeitsparadigma“. *Bibliotheken: Von Anfang an Zukunft*. 104. Deutscher Bibliothekartag Nürnberg 2015, Münih, 2016 içinde (S.11-23).
- PILZER, Harald: “Bürgerliches Wohlfahrtsdenken und kommunale Bildungspolitik. Die Anfänge des öffentlichen Bibliothekswesens im wilhelminischen Bielefeld 1897 bis 1906“. *Ravensberger Blätter* 2008, H.1, S.24-50 içinde.
- PILZER, Harald: “Vom Bibliotheksgesetz zum Kulturfördergesetz. Neue Wege der Kulturpolitik in Nordrhein-Westfalen?“ *Bibliotheken: Wir öffnen Welten*. 103. Deutscher Bibliothekartag. Bremen 2014. o-bib. *Das offene Bibliotheksjournal. Sonderband 1*, S. 1- 9 içinde ve online: <https://www.o-bib.de/article/view/2014H1S1-9>
- Konumlar ve Perspektifler. Bielefeld Şehir Arşivi ve Eyalet Tarihi Kütüphanesi. 2015 yılı raporu. <https://stadtarchiv-bielefeld.de/Wir-%C3%BCber-uns/Gesch%C3%A4ftsberichte>

- Konumlar ve Perspektifler. Bielefeld Şehir Kütüphanesi. 2015 yılı raporu. <https://www.stadtbibliothek-bielefeld.de/open/Wir-%C3%BCber-uns/Gesch%C3%A4ftsberichte>
- RATH, Jochen: "Mittendrin oder nur dabei? Ein Praxisbericht über Chancen und Grenzen von Kooperationen des Stadtarchivs Bielefeld". *Archivpflege in Westfalen-Lippe* 73(2010), S.11-16 içinde.
- RATH, Jochen: "Quellen zur Familienforschung im Stadtarchiv Bielefeld". *Ravensberger Blätter*. 2012, 2.H., S.52-61 içinde.
- RATH, Jochen: "Stadtarchiv und Landesgeschichtliche Bibliothek. Vom „Chaos verstaubter Akten“ zur Transparenz historischer Informationen". BEAUGRAND, Andreas (Hg.): *Stadtbuch Bielefeld. 1214-2014. Bielefeld*, 2014, S.714-719 içinde.
- REININGHAUS, Wilfried: "Archivgeschichte. Umriss einer untergründigen Disziplin". *Archivar*. 61 (2008), H.4 içinde ve online:
http://www.archive.nrw.de/archivar/hefte/2008/ausgabe4/ARCHIVAR-04-2008_Internet.pdf
- SHELLER, Henrik: "Der „erschöpfte Föderalstaat“. Reformdebatte und Verfassungsrealität in Deutschland". *APuZ – Aus Politik und Zeitgeschichte* 65 (2015) H.28-30, S.17-23 içinde.
- SCHENK, Dietmar: „Aufheben, was nicht vergessen werden darf.“, *Archive vom alten Europa bis zur digitalen Welt*. Stuttgart, 2013
- Bielefeld Şehir Arşivi ve Eyalet Tarihi Kütüphanesi. İnternette Bielefeld Tarihi "Historischer RückKlick".
<https://stadtarchiv-bielefeld.de/HRK/01032016>
- THAUER, Wolfgang (Haz.), *Die Bücherhallenbewegung*. Wiesbaden, 1970
- THAUER, Wolfgang/VODOSEK, Peter: *Geschichte der öffentlichen Bücherei in Deutschland*. Wiesbaden, 1978
- Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti anayasası (29.10.2011 tarihli versiyon). https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_text_azureigen?v_id=2320020927105939563

Açış Konferansı:

Türkiye’de Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri: Kültür Bağlamında Bir Perspektif Denemesi

Prof. Dr. Bülent Yılmaz

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, byilmaz@hacettepe.edu.tr

Öz

Bu bildiride, kütüphane ve arşiv hizmetleri kültür kavramından yola çıkılarak, özellikle kültür-kent-yerel yönetim (belediye) ilişkisi bağlamında irdelenecektir. Bu çerçevede, kentsel/yerel nitelikteki kütüphane ve arşiv kurumu; kültürün, kentlerde birlikte yaşama dinamiklerini geliştirmeye aracılık etmesi, kent yaşam kalitesini ve refahını artırma rolü, vatandaşlara doğrudan temas edebilme ve yönetilen coğrafyanın sosyo-kültürel özelliklerine hâkim olma kapasitesi, yeni kültürel üretim ve tüketim türleri (dijital kültür vb.), vatandaşların kültüre erişimi ve katılımı; kültürel çeşitliliğin sağlanması, bir arada yaşama kültürünün geliştirilmesi, yerel kültürel mirasın kentlerin kimlik oluşumundaki rolünü gerçekleştirmesi, kültürün stratejik ve bütünsel bir şekilde kamu planlaması süreçlerine dâhil edilmesi, diğer bir deyişle, kültür odaklı planlama anlayışının geliştirilmesi ve kültüre dayalı sürdürülebilir kalkınma kavramları çerçevesinde tartışılacak, bu konularda Türkiye’ye ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır.

Çalışmada, ayrıca, Türkiye’de kentsel ölçekteki kütüphane ve arşiv hizmetleri belediyelere yönelik varolan yasal çerçevede (5393 sayılı Belediye Kanunu ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu) ve güncel durum açısından da değerlendirilecektir. Gerek kültür-kent bağlamında gerekse yasal ve güncel durum çerçevesinde belirlenen sorunlar tartışılarak, çözüme ilişkin çeşitli önerilerde bulunulacaktır.

Anabtar Kelimeler: Belediye kütüphaneleri, kültür-kütüphane ilişkisi, Türkiye’de belediye kütüphane ve arşiv hizmetleri.

Giriş

Toplumların belediye adı altında gerçekleştirdikleri yönetsel örgütlenme, içinde bulunduğumuz çağda toplumsal yaşamın daha nitelikli olmasını hedefleyen bir yapılanma olarak düşünülebilir. Toplum dediğimiz bir arada yaşayan insan topluluğu yönetilmek ve ürettiği sorunlara çözümler bulmak durumundadır. Belediye, toplumsal hizmetleri ve sorunları yerel düzeyde ele alan bir örgütlenmedir. Yerinden yönetim anlayışına dayanan belediye yapılanması bu konuda çağdaş bir eğilim anlamına gelmektedir.

İnsanın ürettiği her şey ve bu her şey ile gerçekleştirdiği yaşam biçimi anlamına gelen kültür insan yaşamı için zorunlu olduğundan sürdürülmesi ve geliştirilmesi gereken bir olgudur. Kültürsüz bir toplum kimliksiz, kişiliksiz ve temelsiz bir toplumdur.

Kütüphane ve arşiv, toplumun ürettiği kültürü elde eden, düzenleyen ve yine toplumun kullanımına sunan kurumlardır. Hem kültürden beslenen hem de kültürü besleyen bu kurumların yönetsel örgütlenmesi giderek belediye yapılanmalarına doğru gitmektedir.

Bu çalışmada, kütüphane ve arşiv hizmetlerinin belediye örgütlenmesi ile ilişkileri kültür bağlamında değerlendirilecektir. Konu, ayrıca Türkiye'deki yasal yapı ve güncel durum çerçevesinde de irdelenecektir.

Belediye, Kültür ve Belediye-Kültür İlişkisi

Belediye, “Belde sakinlerinin yerel ortak nitelikteki gereksinimlerini karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, yönetsel ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir.” (5393 sayılı Belediye Kanunu) Söz konusu tanımda belediye yapısının başlıca dört özelliği sıralanmıştır. Bunlar, belediyelerin belirli bir yörede yaşayanların “ortak” gereksinimlerini karşılamak üzerine kurulması, toplumun seçtiği kişilerden oluşması, özerk olması ve tüzel bir kişiliğe sahip olmasıdır.

Bunun dışında belediye dendiğinde,

- Bir yerel yönetim türünden söz ettiğimiz (il, ilçe, kasaba, belde düzeyinde);
- “Yerinden yönetim” ilkesinin yaşama geçirilmiş biçimi olduğu;

- Kentin “emanet edildiği” bir örgüt, kurum anlamına geldiği (Şehremaneti) söylenebilir.

Kültür ise, “Bir toplumu ya da toplumsal grubu tanımlayan ayırıcı maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin birleşiminden oluşan bir bütündür. Sadece sanat ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgudur.” (UNESCO, 2004).

Bu bağlamda, kültür;

- Toplumsal gelişmenin en somut ölçütü ve yansımasıdır.
- Büyüme/gelişme ile kalkınma arasındaki farkı yaratan olgudur. Kültürsüz kalkınma olamaz. Gerçek kalkınma insan unsuruna dayalı olmak zorundadır. İnsan unsuruna dayalı kalkınma kültürü kalkınmanın en önemli parçası kabul eden anlayıştır.
- Doğrudan insana yapılan yatırımdır.
- Toplumsal kimliktir. Bu bağlamda, özellikler bütünüdür ve özgünlüktür.
- Bireyin ve toplumun kendini gerçekleştirme biçimi ve aracıdır. Toplumsal yaşamda amaç, kültürlü bireyi ve toplumu yaratmaktır. Kültür, bir toplumun ürettiği bütün değerler, yaşam biçimleri, alışkanlıklar, anlamlar ve tutumlardır. Bu unsurlar bir toplum için yaşamın kendisi ve tamamı demektir. Dolayısıyla, kültür toplumsal yaşamın kendisidir, tümüdür.

Bu bağlamda, belediye-kültür ilişkisinin yoğunlaştığı noktaları ise kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Belediye;

- Kentlerde birlikte yaşama dinamiklerini geliştirmeye aracılık eder.
- Kent yaşam kalitesini ve refahını artırmada rol oynar.
- Vatandaşlara doğrudan temas edebilme ve yönetilen coğrafyanın sosyo-kültürel özelliklerine hakim olma kapasitesi yaratır.
- Yeni kültürel üretim ve tüketim türlerini (dijital kültür vb.) yerleştirir.
- Vatandaşların kültüre erişimini ve katılımını sağlar ve güçlendirir.
- Kültürel çeşitliliğin sağlanmasında ve bir arada

yaşama kültürünün geliştirilmesinde ciddi roller üstlenir.

- Yerel kültürel mirasın kentlerin kimlik oluşumundaki rolünü gerçekleştirmesine katkıda bulunur.
- Kültürün stratejik ve bütünsel bir şekilde kamu planlaması süreçlerine dahil edilmesini sağlar.
- Kültür odaklı planlama anlayışının geliştirilmesi ve kültüre dayalı sürdürülebilir kalkınmanın hayata geçirilmesine katkı sunar (İstanbul Kültür Sanat Vakfı, 2016).

Kültür Bağlamında Belediye-Kütüphane/Arşiv İlişkisi

Belediyelere bağlı olarak hizmet veren kütüphane ve arşivler,

- Yerel kültürel üretimi kayıt altına alır ve üretimini destekler. Kayıt altına alınmamış kültür bilinmez ve erişilemez. Böylece, kütüphane ve arşiv kurumu belediyelerin yerel kültürü koruma ve yaşatma görevlerini yerine getirmeye aracılık eder.
- Temel insan hakları arasında yer alan ve yine belediyelerin temel sorumlulukları arasında bulunan «kültüre erişim» hakkının gerçekleştirilmesine katkı sağlar. Çünkü, kütüphane ve arşiv, kültürün en çok gerçekleştiği, saklandığı ve sunulduğu mekanlardandır.
- Kentleri birbirinden ayıran/özgün kılan kimliğin (özellikler bütünü) oluşturulmasında rol alır. Çünkü, kütüphane ve arşivler en başta kendileri kültürel bir kurumlardır.
- Kentlere kimlik ve kişilik kazandırır.
- Yerel kültüre «sürdürülebilir kalkınmanın zorunlu parçası» olma özelliğini kazandırır. Çünkü, sürdürülebilirlik kurumsallaşma demektir ve kütüphane ve arşivler işlevlerini kurumsal düzeyde gerçekleştirir.
- Mekansal olanakları ve düzenlediği etkinlikler aracılığıyla vatandaşların kültürel yaşama katılımını özendirir ve güçlendirir.
- Dezavantajlı toplulukların kültüre erişimini ve kültürel üretime katılımını kolaylaştırır. Özellikle halk kütüphanelerinin «herkese hizmet» ilkesi vardır ve belediye kütüphaneleri de halk kütüphanesi hizmeti verir.
- Somut ve somut olmayan kültürel mirasın kayıt

altına alınmasını, korunmasını ve ona erişimi sağlar. Kayıt altına alınmayan kültür «miras» haline gelemmez. Kütüphane ve arşiv kurumu kültürü miras haline getirir.

- Bağımsız yerel sanat topluluklarının ve sanatçıların bir kültür merkezi olarak kütüphaneden yararlanmalarını sağlar, bunu teşvik eder.
- Küreselleşmenin tekleştirici kültürel etkisine/egemenliğine yerel kültürü kayıt altına alıp yaşatması ve erişilebilir kılması ile karşı durur.
- Kentlerde birlikte yaşama dinamiğini geliştirmeye aracılık eder. Çünkü, kütüphane ve arşive herkes gelir ve bu kurumlarda «herkes için bir şey» vardır. Orada, “herkesin” fikri vardır. “Herkes” oradadır.
- Kentin yaşam kalitesini ve refahını artırmada rol oynar. Çünkü, kütüphane ve arşiv kullanmak bir topluluğa kalite/nitelik katar.
- Vatandaşlara doğrudan temas edebilme ve yönetilen coğrafyanın sosyo-kültürel özelliklerine hakim olma kapasitesi yaratır. Çünkü, kütüphane ve arşiv kurumu vatandaşın belediyenin ayağına geldiği yerdir. Bu mekanlar, vatandaş ile temas etme, onun sosyo-kültürel özelliklerine hakim olma yerlerinden birisidir.

Kısaca, kütüphane ve arşiv kurumu, çağdaş bir belediyenin özellikle kültürel işlevlerini gerçekleştirmede yararlanması gereken önemli ve mutlaka yararlanılması gereken kurumlarıdır.

Türkiye’de Belediye Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri: Mevcut Durum

Türkiye’de belediyelerin kütüphane ve arşiv hizmetlerinde mevcut duruma ilişkin bir değerlendirmede söylenmesi gereken ilk önemli nokta, bu değerlendirmeler için gereksinim duyulan verilerin yetersizliği ve bilgilerin alınabileceği merkezi bir kurumun bulunmamasıdır. Halen 704 belediye kütüphanesi var. Bunların 304 tanesi Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan devredilen kütüphanelerdir. Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan devralınan kütüphanelerin neredeyse tümü kapalı-hizmet vermemektedir. Belediye arşivleri ile ilgili sağlıklı bir bilgiyi elde etmek ise kütüphanelere göre çok daha zor görünmektedir.*

* Bu veriler *Herkes için Kütüphane Projesi*’nde elde edilmiş ve bizimle Proje başkanı Mehmet Emin Küçük tarafından paylaşılmıştır.

Belediye kütüphanelerinin çok büyük bir bölümünde profesyonel kütüphaneci çalışmamaktadır. Çalışan kütüphaneciler çoğunlukla illerdeki belediye kütüphanelerinde olduğu söylenebilir. Ayrıca, il belediyelerine bağlı kütüphanelerin ilçelere göre daha iyi durumda olduğu da söylenebilir.

Türkiye’de, genelde kütüphane ve arşiv hizmeti vermeyen ya da niteliksiz/yetersiz hizmet veren belediyelerin yanı sıra çok iyi hizmetler veren belediyelerin ve kütüphanelerin bulunduğu görülmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa Nilüfer Belediyesi, İstanbul Kadıköy Belediyesi, İzmir Karşıyaka Belediyesi ve sayamadığımız başka bazı belediyeler bunlar arasındadır.

Bu konuda olumsuz örneklerin olduğu da bilinmektedir. Örneğin, başkent Ankara’da hanımlar lokallerindeki küçük kitaplıkları saymazsak Büyükşehir Belediyesi’nin iyi durumda olmayan sadece 2 kütüphanesi ve yine 25 ilçesinden 9’unda işlevsel olmayan ilçe belediye kütüphanesi vardır. İlçe belediyelerinin sadece ikisinde birer kütüphaneci çalışmaktadır.

Belirtilmesi gereken önemli bir diğer nokta ise, Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye’de belediye kütüphaneleri ve arşivleri ile ilgili geniş kapsamlı bir toplantının yapılmamış olmasıdır.** Ayrıca, belediye kütüphane ve arşivleri ile ilgili Türkçe literatür neredeyse yok denecek kadar azdır.

Türkiye’de Belediye Kütüphaneleri ve Arşivleri ile ilgili Yasal Durum ve Genel Değerlendirme

Türkiye’de, kütüphane ve arşiv hizmetlerine dayanak olabilecek en üst yasal dayanak *5393 sayılı Belediye Kanunu* ile *5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu*’dur.

Bunlardan *5393 sayılı Belediye Kanunu*’nda kütüphanelerle ilgili sayılabilecek maddeler şunlardır:

- Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve *kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması* konusunda gerekli çalışmaları yapar.
- *Madde 14-* Belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla; a) İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım

* Bu veriler Herkes için Kütüphane Projesi’nde elde edilmiş ve bizimle Proje başkanı Mehmet Emin Küçük tarafından paylaşılmıştır.

gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve *kent bilgi sistemleri*; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, iftâiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; *kültür ve sanat*, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yükseköğrenim öğrenci yurtları; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır.

- Madde 77- Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, *kütüphane*, park, trafik ve *kültür hizmetleriyle* yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında belde de dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.

Görüldüğü gibi, kütüphane ve arşiv hizmetleri ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek terim ve ifadelerin tarafımızdan koyu-italik biçim ile gösterilmeye çalışıldığı Yasa'da açıkça "Kütüphane hizmeti verir, kütüphane kurar" gibi bir yaklaşım bulunmamakta, böyle bir sorumluluk tanımlanmamaktadır.

Bu konuda önemli bir diğer yasa sayabileceğimiz 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda kütüphane ve arşiv hizmetlerine doğrudan ya da dolaylı olarak dayanak olabilecek maddelerde yer alan ifadeler (tarafımızdan koyu ve italik yapılan) ise şunlardır:

7. Madde (m) bendi

h) Coğrafi ve kent bilgi sistemlerini kurmak.
m)Büyükşehirin bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işletirmek;

n) Gerektiğinde sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, kamu kurum ve kuruluşlarına ait bu hizmetlerle ilgili bina ve tesislerin her türlü bakımını, onarımını yapmak ve gerekli malzeme desteğini sağlamak.

v) Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler

ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak.

İlçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve yetkileri şunlardır:

d) Birinci fıkrada belirtilen hizmetlerden; otopark, spor, dinlenme ve eğlence yerleri ile parkları yapmak; yaşlılar, özürlüler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak; sağlık, eğitim, kültür tesis ve binalarının yapım, bakım ve onarımı ile kültür ve tabiat varlıkları ve tarihî dokuyu korumak; kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin geliştirilmesine ilişkin hizmetler yapmak.

Yukarıda sıralanan ve kütüphane ve arşiv hizmetleri ile ilişkilendirilebilecek maddeleri içeren yasalar bağlamında kütüphane ve arşiv hizmetlerine ilişkin yasal durum ile ilgili kısaca şu değerlendirme yapılabilir:

- *5393 sayılı Belediye Kanunu* kütüphane ve arşiv hizmetleri açısından son derece yetersizdir. Yine de Yasa'da istenirse kültür aracılığı ile kütüphane ve arşiv hizmetleri için dolaylı bir bağlantı kurulabilir.
- *5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu* ise çok ayrıntılı olmasa da kütüphane kurumuna yer vermektedir. Yasa'da "Kütüphane kurmak ve geliştirmek" büyükşehir belediyelerinin görevleri arasında sayılmaktadır. Ayrıca, bu Yasa'da da kültür kavramı aracılığı ile kütüphane ve arşiv hizmetlerine yönelik dolaylı bağlantı kurulabilecek maddeler bulunmaktadır.

Kısaca, Türkiye'de belediye kütüphaneleri için yasal dayanak ayrıntılı ve güçlü olmasa da vardır. Ancak, arşiv hizmetleri için böyle bir dayanağın olduğu söylenemez. Elbette, kütüphane ve arşiv hizmetleri ile ilgili başka bazı yasalar da değerlendirilebilir/değerlendirilmelidir ve bazı doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili dayanaklar bulunabilir/bulunmalıdır. (Bilgi Edinme Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası, Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gibi)

Söz konusu yasaların dışında, Türkiye'de birçok belediyenin kütüphane hizmetleri için yayımladığı yönetmelikler

bulunmaktadır. (Örneğin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürlüğü Görev ve Çalışma Yönetmeliği <http://www.ibb.istanbul/tr-TR/Pages/AnaSayfa.aspx>; Bursa Nilüfer Belediye Başkanlığı, Kütüphane Müdürlüğü Çalışma Yönetmeliği http://www.nilufer.bel.tr/dosya_yoneticisi/mudurlukler/Kutup_hane/2020.pdf Bayraklı Belediyesi Kütüphane Yönetmeliği <http://www.bayrakli.bel.tr/belediye.aspx?id=29> gibi.)

Son derece önemli ve gerekli olan bu tür yasal düzenlemelerin tüm belediyelerde olması beklenir.

Bunun dışında, belediyelerde kütüphane hizmetlerinin, genelde Kültür İşleri Daire Başkanlıkları altında ve Şube Müdürlüğü düzeyinde yer aldığı görülmektedir.

Türkiye’de belediyelerin kütüphane ve arşiv hizmetlerine ilişkin varolan ve genelde olumsuz diyebileceğimiz durumun başlıca nedenleri kısaca şöyle özetlenebilir:

- Belediyeler genelde tam anlamıyla yerel yönetim gücünde ve niteliğinde değildir.
- Bu hizmetler için halktan güçlü talep/istek gelmemektedir.
- Kütüphane ve arşiv hizmetlerine ilişkin güçlü yasal dayanak ve denetim yoktur.
- Belediyelerde hem kültür hem de kütüphane ve arşiv hizmetleri konusunda farkındalık/bilinç eksikliği bulunmaktadır.
- İlgili bakanlıkta (İçişleri Bakanlığı) bu hizmetlerden sorumlu merkezi bir danışma, eşgüdüm ve teknik birim yoktur.
- Belediyeler genelde bu hizmetlerin politik getirisinin (oy) olmadığını düşünmektedir.
- Ülkedeki tüm yönetim kademelerinde görülen genel kütüphane kültürü zayıflığı söz konusudur.
- Sendika, dernek vb. sivil meslek kuruluşları bu konuda demokratik baskı yapamamaktadır.
- Belediyelerde kütüphane ve arşiv hizmetleri konusunda ciddi projeler geliştirilememekte ve proje temelli çözüm çabaları cılız kalmaktadır.
- Belediyeler Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı halk ve çocuk kütüphanesi hizmetlerini o yerleşim yeri için yeterli görmektedir.
- Belediyelerin genelde bütçe, bina, personel konularında ciddi sorunları bulunmaktadır.

Elbette yukarıda sıralanan nedenlerin tümü bütün belediyeleri için geçerli olmayabilir. Ancak belediyelerin kütüphane ve arşiv hizmetlerini olumsuz yönde etkileyen nedenlerin genelde bunlar olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada sunulan veriler ve yapılan değerlendirmelere dayanarak şu sonuçlar sıralanabilir:

- Belediye kütüphanesi hizmeti bir halk kütüphanesi hizmetidir.
- Belediyelerde kent kimliği/kültür algısı ve bunları kütüphane-arşiv kurumu ile ilişkilendirme yaklaşımı genelde zayıftır.
- Belediyelerin kütüphane ve arşiv hizmetleri yetersiz ve sorunludur.
- Bu hizmetler için daha güçlü yasal dayanaklara gereksinim vardır.
- Belediyeler için kütüphane ve arşiv hizmetleri zorunlu ve öncelikli olarak algılanmamaktadır.
- Bu hizmetler için güçlü bir kamu talebi yoktur.
- Bu hizmetler belediyeler ve siyasal partiler tarafından “oy getirmeyen” alan olarak değerlendirilmektedir.
- Belediyelerdeki kütüphane ve arşiv hizmetleri özel bir uzmanlık alanı olarak görülmemektedir.
- Belediye kütüphaneleri Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı halk kütüphanelerinin bütünleyicisi ve ortağı olarak görülmemektedir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın belediyelere devrettiği halk kütüphanelerinin çok büyük çoğunluğu kapatılmıştır.
- Belediyeler Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın halk kütüphanelerini kendilerine devretmesine hazır değildir.
- Belediyelerde kütüphane ve arşiv hizmetlerine yönelik durumun yakın zamanda değişeceğine dair bir işaret bulunmamaktadır.
Bu sonuçlara dayanarak önerilerimiz de şunlardır:
- TBMM, İçişleri Bakanlığı ve Belediyeler Birliği düzeyinde yasal dayanakları güçlendirme ve farkındalık yaratma çabaları artırılmalıdır.
- Yine, farkındalık/bilinç yaratma ve uygulamayı güçlendirme amacıyla bu alandaki mesleki sivil toplum kuruluşları tüm belediyelere bu hizmetler

- konusunda demokratik baskı uygulamalıdır.
- Konu belediyelerle ilgili her platformda dile getirilmelidir.
 - Bu hizmetler belediyelerin kültürel planlamasının bir parçası olmalıdır.
 - Halkın bu hizmetler konusunda “talepkâr” olması ve davranması teşvik edilmelidir.
 - Oluşturulacak bir mesleki sivil grup örnek bir “Belediyelerde Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Stratejisi/Politikası” belgesi ile “Belediyelerde Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Yönetmeliği” taslağı hazırlamalıdır.
 - Belediyeler bünyelerinde kütüphane ve arşiv hizmetlerini başlatmak, sürdürmek ve geliştirmek için mutlaka profesyonel bilgi yöneticileri (kütüphaneci-arşivci) çalıştırmalı, bu hizmetlerin sorumluluğu kendilerine verilmelidir.
 - Belediye kütüphane ve arşiv hizmetlerine yönelik proje temelli çalışmalar yapılmalı, bunlara destek verilmeli ve bunlar paylaşılmalıdır.
 - Belediyelerde bu hizmetler ile ilgili olarak gerçekleştirilen “iyi uygulama örnekleri” mutlaka paylaşılmalı ve literatüre geçirilmelidir.
 - Belediye kütüphaneleri yörelerindeki halk ve çocuk kütüphaneleri ile işbirliği yapmalıdır.
 - Belediye kütüphaneleri de ulusal kütüphane istatistiklerine yansıtılmalıdır.
 - Bu konuda Sempozyum ve benzeri toplantılar belirli aralıklarla mutlaka yapılmalıdır.

Çağdaş yönetim birimleri olarak belediyeler kültürel rolleri aracılığıyla bu niteliklerini kazanabilirler. Kütüphane ve arşiv hizmetleri vermeden belediyelerin hem çağdaş yönetim yapıları olmaları hem de kültürel işlevlerini yerine getirmeleri olanaklı değildir. Türkiye’de bu bilince ulaşmanın ve uygulamalar gerçekleştirmenin zamanı gelmiş ve hatta geçmektedir.

Kaynakça

- Belediye Kanunu. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25874, 13 Temmuz 2005.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). *T.C. Resmi Gazete*, 25531, 23 Temmuz 2004.
- İstanbul Kültür Sanat Vakfı (2016). *Yerel yönetimler için kültürel planlama: Şubat 2016*. İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı.
- UNESCO. (2004). *Birleşmiş kentler ve yerel yönetimler-kültür komitesi kültür için gündem 21*. Barselona: UNESCO.
- Ertürk, E. (Deri). (2011). *Yerel kültür politikaları el kitabı: Adımlar, araçlar ve örnekler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi

II. BÖLÜM

BİLDİRİLER

BELEDİYELERİN
KÜTÜPHANE VE
ARŞİV HİZMETLERİ
ULUSLARARASI
SEMPOZYUMU

Belediyelerin Kütüphane Hizmetleri: Macaristan Örneği

Gizem Gültekin Dr.Várkonyi

Qulto International, Macaristan, gizem.gultekin@qulto.eu

János Pancza

Qulto International, Macaristan, janos.pancza@qulto.eu

Öz

Bir Orta Avrupa ülkesi olan Macaristan, tarihte üstlendiği çeşitli roller ile jeostratejik konumu sebebiyle Avrupa'nın ilgi odağında olan bir ülkedir. Orta Asya'dan başladığı öne sürülen ve Osmanlı egemenliğinde geçen 150 yıl sürenin sonucunda ortaya çıkan Türk-Macar ilişkileri, özellikle kültür ve eğitim çerçevesinde günümüzde de önemini artırarak gelişmektedir.

1990'lı yıllarda “demir perde”nin kalkmasıyla büyük bir değişim ve gelişim örneği gösteren birçok Avrupa ülkesi gibi Macaristan da bu yönde ilerlemeye başlamıştır. Kütüphanelerin gelişimine verilen dikkat de bu yolda önem ve etkisini artırarak devam etmiştir. Yaklaşık 200 yıllık bir geçmişe sahip Macar Milli Kütüphanesi ile başlayan kütüphanecilik hizmetleri, modernleşme çalışmaları kapsamında gelişim ve değişim göstermektedir. Avrupa Birliği üyeliğine 2004'te hak kazanan ülkenin kütüphaneleri, AB destekli proje ve fonlar sayesinde ek hizmetler de geliştirebilmektedir.

Çalışmamız kapsamında öncelikle Macar kütüphaneleri ve kütüphane türleri hakkında genel bilgiler sunulmuştur. Bu bilgiler tarihçe, kütüphane yönetim yapısı, bütçe olanakları ve kütüphane hizmetleri başlıklarından oluşmaktadır. Bilgiler Macar Kütüphane Enstitüsü (Könyvtár Intézet) tarafından elde edilen güncel istatistikî bilgiler ile desteklenecektir. Çalışmanın daha ilgi çekici kısmının ise halk kütüphaneleri (belediye kütüphaneleri) olacağı düşünülmektedir. Çünkü Macaristan'da, ülkemizin aksine, halk kütüphaneleri hizmetleri belediyeler tarafından sağlanmaktadır. Belediyeler kütüphaneler için gerekli bütçeyi İnsan Kaynakları Bakanlığından sağlar. Bu noktadan sonra bütçenin kullanımına ya kendisi karar verir ya da bütçeyi kütüphaneye

aktarır. “Herkes için kütüphane” anlayışı çerçevesinde hizmetlerini geliştiren bu kütüphaneler ayrıca köy kütüphaneleri ile de ilişki içerisinde. Çalışmanın halk kütüphaneleri ile ilgili olan kısmında ise yukarıda bahsedilen genel bilgilerin yanı sıra; koleksiyon bilgileri, kullanıcı profili, teknik ayrıntılar, sayısallaştırma işlemleri ve çevirim içi hizmetler, personel profili gibi bilgilere yer verilecektir.

Çalışmada sunulacak örnek bir kütüphane ile belediyeler ve halk kütüphanesi arasındaki ilişkiler çeşitli pencerelerden açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma, gerek istatistiki veriler gerekse verilen örnek üzerinden ülkemiz kütüphanelerinde karşılaştırma yapabileme fırsatı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Belediyeler, kütüphaneler, Macaristan.*

Giriş

Macaristan kütüphaneleri tarihinin somut anlamda başlangıcı 19.yy’da Kont Ferenc Széchenyi’nin kendi koleksiyonunu Macar halkına armağan etmesine denk gelmektedir. Kişisel koleksiyonların halka arzı ile kütüphane oluşturulması geleneği Macar kütüphanelerinin sayıca artmasını ve çeşitli alan kütüphanelerinin oluşmasını sağlamıştır. Tarihi boyunca sürekli ve çeşitli savaşlara tanıklık etmiş Macar ülkesinde tüm bunlara rağmen kütüphaneler kurulmuş ve geliştirilmiştir. Macaristan’da kütüphaneler aynı zamanda birer müze ve arşiv özelliği de göstermektedir. Önemli Macar bilim insanları, askerleri, sanatçıları koleksiyonlarını kütüphaneye çevirirken aynı zamanda kendi kişisel çalışmalarını, eserlerini de kütüphaneye bağışlamıştır. Bu yüzden Macaristan’da kütüphaneler, müzeler ve arşivler uzun yıllar hep birlikte düşünülmüştür.

Bugünkü bağımsız Macaristan’ın temellerinin atıldığı ve Rus komünizm ve politikalarından sıyrıldığı gün olan 23 Ekim 1956’dan beri Macarlar neredeyse kaybetmek üzere oldukları kültürlerini korumak ve geliştirmek adına bu alandaki kurum ve çalışmalara ayrı bir önem göstermiştir. Politik bir düzene eriştikten hemen sonra, 90’lı yıllarda kültür kurumları ile ilgili geniş kapsamlı yasal çalışmalar başlatılmış, geliştirilmiş ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi de dikkate alınarak 2002 yılına kadar düzenlemeler devam etmiştir.

Macaristan'ın 2003 yılında Avrupa Birliği ile diyalogları en olumlu seviyeye geldiğinde artık ülkede her alanda AB kriterlerinin uygulanabilmesi için çalışmalar yapılmıştır. AB sürecinde ve sonrasında kültürel varlıkların korunması ve müzeler, halk kütüphanelerine destek ve halk eğitimi gibi konular etrafında yeni yasal düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerin temeli tüm vatandaşların bilgiye erişimini sağlayan bir kütüphane sistemini, demokratik devlet anlayışının gerekliliğine dayandırmaktadır (Ministry, 2006, s.5). Böylelikle kütüphane kullanıcılarının ve müze ziyaretçilerinin hakları demokratik haklar adı altında garanti altına alınmıştır. Bu kapsamda yerelleştirmeye gidilerek merkezi yönetim ve yerel yönetimler kültür ve bilgi kurumlarının finansal destekçisi olarak görevlendirilmiştir. Kütüphanelerin desteklenmesi yerel yönetimlerin görevi haline gelmiştir. Bu görev halk kütüphanelerinin sürdürülmesi veya kütüphane hizmetlerinin bir kurumdan/bölgeden/yerden sağlanması biçiminde iki türdür.

2004'te AB üyesi olan Macaristan'da Macar kütüphaneleri hala hem AB ile uyumlu yasa ve yönetmeliklere göre düzenlenmekte hem de demokrasinin gerektirdiği gibi yerel halkın ihtiyaçlarına göre şekillendirilmektedir. Güncel olarak küreselleşme, sayısallaşma, endüstrileşme ve kitle iletişim gibi faktörlerin kişilerin yaşamı üzerindeki etkilerine paralel olarak kütüphaneler bu alanda onların yaşamını kolaylaştıran, herkese ulaşan, ulaştığı kitleyi büyüten bir kurum haline gelmiştir (Ministry, 2006, s.10).

Macar kütüphaneleri sistemi ülkedeki en geniş kapsamlı ve en iyi yapılandırılmış sistem olarak adlandırılmaktadır.

Macaristan'da Kütüphaneci Eğitimi

Bologna sürecinin Macaristan'da tanıtımı ile birlikte 13 üniversitede 3 yıl lisans eğitimi olan BBY bölümü bulunmaktadır. Bunlardan 6 üniversite 2 yıllık yüksek lisans eğitimi biri ise doktora düzeyinde eğitim verir (Budapeşte ELTE Üniversitesi).

Macaristan'da kütüphanecilerin yanı sıra asistan kütüphaneciler de yetiştirilmektedir. Bu pozisyon için gerekli eğitim programı Milli Eğitim Tablosundan edinilir. Bu asistanların eğitimi bir eğitim kurumuna bağlı olmak zorunda değildir. Özel bir

kurumda da bu eğitimi alıp asistan kütüphaneci olunabilir. Modüler eğitim biçiminde staj veya pratik de gerektiren bu eğitim 450 saattir. Bu programın bitirilmesi için stajların tamamlanması ve sınavlardan geçilmesi gerekir (Könyvtári sztatistika, 2014).

Çalışan kütüphanecilerin bilgilerini güncel tutmak ve mesleki gelişimlerini sağlamak amacıyla 2000 yılında kütüphanecilere hizmet içi eğitim olanağı getiren bir düzenleme yapılmıştır. Bu program içinde dil öğrenimi veya alan eğitimini destekleyen burslar vardır. Kütüphaneciler bu burslardan uygun olanına başvurarak eğitimine başlar. Kütüphaneler kütüphaneciler için yılda en az iki kez gerçekleşecek ileri öğrenim olanakları sağlamalıdır (Könyvtári sztatistika,2014). Kütüphaneciler Türkiye'deki Kütüphane Haftasının bir benzeri olan Milli Kütüphane Günlerine katılım sağlamak zorundadır. Kütüphaneci eğitimi için AB projelerinden fon desteği alınması son zamanlarda artmıştır.

Macaristan'daki Kütüphane Türleri

Üniversite Kütüphaneleri

Üniversite ve yüksekokul öğrencileri, akademisyenleri ve öğretmenlerine bilgi hizmetleri sunar. Üniversitedeki araştırmalar esansında ortaya çıkan bilgi ihtiyacını destekler. Bu kütüphaneler hizmetlerini kullanıcı ihtiyaç ve sayısına göre tasarlamak zorundadır. Üniversiteye bağlıdır; üniversitenin kültürü, filozofisi, amaçları ile paraleldir. Yaşam boyu öğrenme veya uzaktan öğrenme gibi değişen öğrenme modellerine de hizmet eder. Koleksiyonları üniversitede verilen ders konuları, bilim alanına göre geliştirilir. Üniversite kütüphane türleri (Ministry, 2006, s.19):

- Üniversite merkez kütüphaneleri,
- Fakülte kütüphaneleri,
- Meslek Yüksekokulu kütüphaneleri ve
- Enstitü Kütüphaneleri olmak üzere çeşitlidir.

Özel Kütüphaneler

Belli bir bilimsel alanda koleksiyon geliştirir, düzenler ve sunarlar. Özel kütüphaneler bir yandan bilime bir yandan da kullanıcılara odaklanırlar; bilimsel anlamda tematik bibliyografi ve veri tabanı hazırlamak, öz/özet yazmak, çeviri

yapmak bu görev içerisine girer. Kullanıcılar için ise literatür tarama asistanlığı, bir eserin içindekiler kısmının bir kopyasının sağlanması gibi görevleri vardır. Koleksiyonları gazeteden e-kitaplara, patentlerden basılı materyallere kadar her tür kaynaktan oluşur. Belli bir kurumun özel konu kütüphaneleri olabileceği gibi, devlet tarafından kurulan ve desteklenen Milli Özel Konu Halk Kütüphaneleri de bulunur. Bu kütüphaneler halka açık olarak halk kütüphanesi niteliğinde hizmetler sunduğu için bu şekilde isimlendirilmiştir.

Özel Kütüphaneler şu şekilde yapılanmıştır (Ministry, 2006, s.20):

- Milli özel halk kütüphaneleri
- Araştırma kütüphaneleri,
- Kurum kütüphaneleri,
- Müze, arşiv, mahkeme, kilise gibi kurum kütüphaneleri.

Kilise Kütüphaneleri

Bu kütüphaneler aslında bir bakıma özel kütüphaneler kategorisine de girmektedir. Kilise kütüphanesi olarak adlandırılmasının sebebi ise kiliseyi destekleyen enstitü veya kişinin yasal statüsünü göstermekle beraber profesyonel anlamda din ile ilgili başka tür kütüphaneleri de kapsamaması sebebiyle. Dini eğitim veren üniversite, lise, ilkokul veya diğer türdeki eğitim kurumlar, keşişleri bulunan bilimsel kurumlar, koruma altında olan eski binalarda bulunan ve din ile ilişkisi olan kütüphaneler de bu alana girebilir (Ministry, 2006, s.20). Dini koleksiyona sahip en ilgili kütüphaneler ülkede toplam 12 adettir (Könyvtári sztatisztika, 2014). Dini kurumlar genellikle Hristiyanlık ile ilgilidir.

Okul Kütüphaneleri

Temel amacı okullardaki eğitim ihtiyaçlarının desteklenmesi olan okul kütüphaneleri, öğretmen ve öğrencileri bir bütün içerisinde ele alır. Bu okul kütüphanelerinin öğretmenler için ayrı öğrenciler için ayrı görevler üstlenmemesi anlamına gelmektedir; çünkü ikisi de aynı kurumun parçasıdır. Bu kapsamda okul kütüphaneleri koleksiyonlarını çok yönlü geliştirmek zorundadırlar (KSZR, 2016, s.4). Koleksiyon doküman türü bakımından oldukça karmaşıktır.

Macaristan’da okul kütüphaneleri bilgi ihtiyaçlarının düzenlendiği ve giderildiği, bu ihtiyacın giderilmesi için çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanıldığı yer olarak karşımıza çıkar. Yasal olarak birçok okul kütüphanesi türünden bahsedebiliriz (Könyvtári sztatisztika, 2014):

- Anaokulu Kütüphaneleri
- İlkokul Kütüphaneleri
- Meslek Lisesi ve Meslek Ortaokulu Kütüphaneleri
- Lise Kütüphaneleri
- Sanat Yüksekokulları Kütüphaneleri
- Engelliler için bulunan özel okulların kütüphaneleri
- Öğrenci yurt kütüphaneleri

Yukarıdaki gibi yasal olarak belirtilen kütüphane türleri olmasına rağmen pratiğe dayanarak iki tür okul kütüphanesinden bahsedebiliriz. İlkokul kütüphaneleri çocuklara okumayı sevdirmek onlara okuma alışkanlığı kazandırmak için yapılandırılmıştır. Grup çalışmalarını tekniğine dayanan etkinlikler bu kütüphanelerde neredeyse her gün birden fazla kez düzenlenir. Lise kütüphaneleri ise bağımsız öğrenmeyi ve bu öğrenme için gerekli ortamın sağlanması için çalışır.

Okul kütüphanelerinin temel ilkesi “herkes için kitap” olarak bilinir. Okul Kütüphaneleri bütçelerini desteklemek için öğrencilerin öğrenim gördükleri esnada kullandıkları kitapları kütüphaneye bağışlaması geleneği yaygındır. Eğer öğrenciler bu tür ikinci el kitapları kullanmak istemezlerse (örneğin kitapların soru bankası kısımlarında notlar, işaretlemeler, karalamalar bulunuyorsa), velileri kütüphaneye istenilen kitabın fiyatı kadar bağışta bulunur ve kitap koleksiyona kazandırılır.

Okullar bütçelerinin %50-80 kadarını belediyelerden alıp kütüphane giderlerini de bu bütçeden karşılarlar. Kalan bütçe ise İnsan Kaynakları Bakanlığı tarafından tamamlanır. Kütüphane giderleri KLİK adı verilen ve yalnızca okullara destek sağlamak için kurulmuş bir enstitüden de faydalanır. Bu enstitü projeler aracılığıyla AB’den aldığı desteği okullara aktarır (KSZR, 2016, s.12).

Milli Kütüphane

Macaristan'da iki adet derleme kütüphanesi vardır ancak bunlardan yalnızca biri milli kütüphanedir.

Széchenyi Kütüphanesi olarak bilinen Milli Kütüphane 1802 yılında kurulmuştur. Ortaçağ kodekslerinden yazmalara, elektronik kitaplardan mikro fişlere zengin bir koleksiyona sahiptir.

Kütüphane, Macaristan ve dışında basılan ve yazma eserleri toplar ve kamu yararı için korur. "Hungarica" adı verilen Macarlar ve Macaristan ile ilgili herhangi bir bilgi içeren tüm Macarca dokümanlardır. Basılı eserlere ilişkin Derleme Kanunu, Türkiye'dekine benzer olarak basılı her türlü eserin bir kopyasının Milli Kütüphaneye gönderilmesinden bahseder. Ancak, eğer bir eserden 50 kopya basılıyorsa, bunun 6 adedi gönderilir; 50'nin altındaysa yayımcılar için bu zorunluluk yoktur. Eğer basılı eser belli bir bölge ile ilgili bilgiler içeriyorsa bunlardan bir kopya da ilgili bölgenin kütüphanesine gönderilir. Film, video, sesli eserler için bu sayı sınırlaması yoktur; üretilen her eserden birer kopya gönderilir. Macaristan dışında üretilmiş ancak Macaristan'da gösterilmiş Macar firma filmlerinin bir kopyası ise telif hakkı bitiminde Milli Kütüphaneye gönderilmek zorundadır (Könyvtári sztatisztika, 2014):

Kütüphane ülkedeki diğer kütüphanelerin "abisi" veya merkezi olarak görev yapar. Macar Milli Kütüphanesi İnsan Kaynakları Bakanlığında bütçesini alır. Hizmet planlamalarını bu Bakanlık ve Kütüphane Enstitüsü ile koordine olarak yapar (K.Bánkeszi ile kişisel iletişim, 14 Nisan 2016).

Kütüphanenin diğer görevler ise şöyledir (OSZK, 2016):

- Derleme eserleri toplamak ve sunmak,
- Ulusal bibliyografya hazırlar,
- Sağlama, kataloglama, sınıflama işlemlerini yürütmek,
- Koleksiyon bakımı,
- Bibliyografi merkezi ve bilgi merkezi olarak görev yapmak,
- Toplu katalog hazırlamak,
- Diğer kütüphanelerle işbirliği sağlamak; Halk Kütüphanelerine hizmetlerinde yardımcı olmak,
- Milli varlıkların korunması ve saklanması sağlamak.

Macar Milli Kütüphanesi 1999 yılından beri Macar Milli Elektronik Kütüphanesi olarak önemli bir rol üstlenmiştir. AB desteği ile oluşturulan sayısallaştırma sistemi sayesinde kullanıcı talebine veya kurumsal sayısallaştırma politikalarına uygun olarak, telifsiz eserlerin sayısallaştırılma işlemleri yapılabilmekte ve kullanıcıya sunulabilmektedir. Telifli eserlerin sayısallaştırılabilmesi için ülkede yayıncı, kütüphaneler ve ilgili Bakanlıklar arasında yoğun temaslar kurulmaktadır (Ministry, 2006, s.26).

Kütüphane Enstitüsü

Başkanı İnsan Kaynakları Bakanlığı tarafından atanan ve Milli Kütüphane'nin bir kolu olarak hizmet veren Enstitüsü Milli Kütüphanenin ve Halk Kütüphanelerinin metodoloji ve eğitim merkezidir (K.Bânkeszi ile kişisel iletişim, 14 Nisan 2016).

Enstitünün görevleri şu şekilde sunulabilir:

- Kütüphanelerin gelişimi için araştırmalar yapar ve kütüphanelerde bu anlamda yapılan araştırmalara destek olur.
- Akredite dersler ve mesleki eğitimler aracılığıyla kütüphanecilerin ileri düzey eğitimlerini sağlar,
- Özel koleksiyonlar hazırlar,
- Yayın yapar,
- Bilgi hizmetleri sağlar,
- Kütüphaneler ile ilgili ortaya konan milli kalkınma planlarının koordinasyonu ve işletilmesine katılım sağlar.

Hizmet noktaları

Tek başına bir bina veya koleksiyonu olmayan ancak bölge kütüphaneleri tarafından desteklenerek bir hizmet noktası oluşturup kütüphane hizmetleri veren yerler. Bu hizmet noktaları kafelerde, belediye binalarında, iş yerlerinde veya herhangi bir yerde kütüphane hizmetleri veren bir oda bile olabilir. AB bilgi noktaları, e-Macaristan bilgi sistemi, bilgi ofisleri gibi modern BİT ile donatılmış yerler de yine bu gruba girmektedir (Könyvtári sztatisztika,2014). Hizmet noktalarında da belli standartlar olması gerektiği belirtilmektedir. OPAC, internet, koleksiyon için yeterli raf, okuyucular için yeterli çalışma alanı, DVD sürücüsü, yazıcı, faks, telefon, projektör gibi donanımlar her kütüphanede

olması gerektiği gibi, bu hizmet noktalarında da bulunmalıdır. Her kütüphane ve hizmet noktasında mutlaka telefonla danışma hizmeti verilmelidir.

Halk Kütüphaneleri

Halk kütüphanelerinin görev ve karakteristiği 2013'teki bir düzenleme ile "Kullanıcıların hem sayısal hem basılı eserlere erişimini ve kullanımını sağlamak; bireylerin yaşam boyu öğrenme aktivitelerine katılımına destek olmak; bireylerin eğitimine katkı sağlamak, veritabanı ve bilimsel araştırmalardan bilgi sağlamak; kültürel etkinlikler düzenlemek ve tüm bunları ücretsiz olarak sağlamak" olarak belirlenmiştir (Könyvtári sztatistika, 2014).

Halk kütüphaneleri Bölge Lider Halk Kütüphaneleri (BLK), İl Halk Kütüphaneleri ve Köy Kütüphaneleri olmak üzere nüfusa göre bir ayırım sonucunda isimlendirilmiştir.

Hangi tür halk kütüphanesi olursa olsun, vatandaşların bilgi ihtiyaçlarını gidermek adına hizmet veren bu kütüphaneler yerel ihtiyaçlara göre hizmet tasarlar. Bilgiye erişim hakkının kullanımına olanak sağlamak üzere vatandaşların temel kütüphane hizmetlerine erişimi, halk kütüphaneleri aracılığıyla sağlanır. Halk kütüphaneleri hizmetleri tüm belediyelerin vermekte olduğu zorunlu hizmetlerdendir. Tüm belediye kütüphaneleri halk kütüphaneleridir ve belediyeye bir şekilde bağlıdır. Temel kütüphane hizmetlerinin yanı sıra yerel bilgiler içeren veya bölge halkını ilgilendiren konularla ilgili dokümanları toplar ve muhafaza eder. Halk kütüphaneleri kişilere yaşam boyu öğrenme desteği sağlamak zorundadırlar (Ministry, 2006).

Kütüphaneler hizmetlerini:

- Belediyelerden doğrudan temin eder ve yasal olarak belediyeler gerekli hizmetleri sağlamak zorundadır
- veya belediyeler ile işbirliği içinde temin eder,
- veya belediyelerden hizmet kiralar.

Bölgesel yönetim ve belediyeler halk kütüphanelerinin tek başına veya diğer kütüphaneler ile işbirliği içinde hizmetlerini sağlaması için yasal yetkilidirler. Bölge, belediye ve halk kütüphaneleri "herkes için kütüphane" ışığında herkesin ihtiyaçlarına karşılık verebilmelidir (Ministry, 2006, s.21).

Bu çerçevede ülkedeki herkesi kütüphane hizmetleri ile buluşturabilmek adına çeşitli hizmet kriterleri ortaya konmuştur. Bu kriterler nüfusa göre ne tür hizmetlerin verilmesi gerektiğini söyler. Buna göre: nüfusu 1000 kişiden az yerleşimi olan yerlere gezici kütüphane hizmeti verilir; 1000-3000 nüfuslu yerler için bağımsız bir binada kütüphane kurulmaz ancak bir kütüphane aracılığıyla hizmetlerin sağlanması için yer tahsis edilir; nüfusu 3000'den fazla olan yerlerin kütüphaneye sahip olması tavsiye edilir veya diğer kütüphanelerden hizmet kiralanır. Nüfusu 15.000'in üzerinde olan yerlerde kütüphane yasasına göre bağımsız kütüphane kurulmak zorundadır. 15.000 'den az yerlere ise kurumsal çözümler verilir. Kurumsal çözüm bir kuruma ait kütüphanenin aynı zamanda halk kütüphanesi olarak da hizmet vermesi demektir. Kurum bu hizmetleri kütüphane ile aynı binada da verebilir, başka bir binayı kiralarak da verebilir. Bu yerlerde en az verilmesi gereken kütüphane hizmetleri bir okuma salonu, katalog tarama olanakları, temel dergi ve kitapların bulundurulması, ödünç verme işlemlerinin yapılması gibidir. Kurumsal çözümler için sunulacak bir diğer çözüm ise okul kütüphanelerinin halk kütüphaneleri gibi hizmet vermesidir (KSZR, 2016, s.14).

Hangi kütüphanede ne büyüklükte bir koleksiyon bulunacağı da nüfusa göre yapılmıştır. Buna göre nüfusu 1000 kişiden az olan yerlerde kişi başına en az 150 başlık düşmelidir. Nüfusu 1000'den fazla olan yerlerde ise bu rakam kişi başına 50 başlık artırılarak sağlanmalıdır (Könyvtári sztatistika, 2014).

Bir Halk Kütüphanesi kapanmak zorunda kalırsa, ilgili belediye kütüphane koleksiyonunu korunacağı ve hizmetlerinin devam edeceği yönünde önlemler alır. Hizmetler ya bölge halkının ulaşabileceği başka bir kütüphaneden verilir ya da hizmet noktaları oluşturur.

Halk Kütüphaneleri Listesi

Liste, her halk kütüphanesi için kayıt olunması zorunlu bir listedir. İsteyen okul ve bölge kütüphaneleri de listeye girebilir. Bu listeye girebilmek için öncelikle Kültür Bakanlığına kütüphane yönetmeliği, vizyon ve misyon bildirimini ve iç yönetmelik sunumu yapılmalıdır (Könyvtári sztatistika, 2014). Liste bu anlamda ülkedeki bütün kütüphanelerle ilgili geniş bilgileri içeren bir veri tabanıdır.

Listenin en önemli özelliği, halk kütüphanelerine ek bütçe sağlamak amacıyla AB projelerine ulaşmasını ve Kurum ihalelerinden bütçe alabilmesini sağlamaktır. Örneğin Horizon 2020 kapsamında Macaristan'da oluşturulan Széchenyi 2020, halk kütüphanelerinin uzun süreli ve sürekli olarak AB bütçesine erişimini sağlayan bir proje olarak listedeki kütüphanelere büyük bir ek gelir kaynağı olmuştur.

Listedeki kütüphaneler aynı zamanda İnsan Kaynakları Bakanlığından da destek alabilirler. Bu destek “motivasyon fonu” olarak özellikle yeni kurulan kütüphanelerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için verilir. Destek, kütüphanelerin sağlama giderleri üzerinden hesaplanır. Buna göre, bir önceki sağlama periyodunda yapılan harcamaların %25-30 kadarı kadar destek fonu ayrılır. Motivasyon fonu bütçe olarak verilmek zorunda değildir. Ülkedeki toplamda 56 adet Milli Kütüphane, Milli Özel Kütüphaneler, Üniversite Merkez Kütüphaneleri ve Bölge Kütüphanelerinin “veri sağlayıcı” olarak rol aldığı Ulusal Belge Sağlama Sistemi kapsamında bu kütüphaneler tarafından kütüphaneler arası ödünç verme ve belge sağlama hizmetleri verilir (Könyvtári sztatisztika, 2014). Veri sağlayıcılar aktivitelerine göre merkezden ek gelir sağlayabilirler (K.Bánkeszi ile kişisel iletişim, 14 Nisan 2016).

Bu destekle, Macar kütüphanelerinde sağlanan eser sayısında artış gözlenmiştir. Bu destek özellikle Macaristan'ın 90'lardaki geçiş döneminin negatif etkilerini kaldırmak için sağlanmaktadır çünkü o zaman kütüphanelere ayrılan bütçe azaltılmıştı. Kütüphanelerin dönüşümü Milli Kültür Programı içerisine alınmıştır. Kalkınma planı gibi milli kültür programı varmış. Bu program kütüphanelerin politika güçlendirmeleri ve desteğini artıran ihaleleri desteklemektedir. Veritabanı oluşturma, sayısallaştırma (güncel ve eski), koleksiyon koruma gibi işlemleri destekler.

Kütüphane Destek Sistemi

Daha önce belirtilen 19 bölgedeki Bölge Lider Kütüphanelerinin, nüfusu 5000'in altında olan yerleşim yerlerine kütüphane hizmetlerini sağlamaları, buradaki kütüphane ve hizmet noktalarını belli bir standartlar dâhilinde kaliteli bilgi merkezleri haline getirmek için kurulmuş bir sistemdir. Bölge Lider Kütüphaneleri bağlı buldukları bölge ve şehir belediyelerinden bütçe alırlar. Bu bütçeyle kütüphanelere çeşitli hizmetler satın alıp, sağlarlar (Könyvtári sztatisztika, 2014).

Bu sistemin tasarlama aşamasında çeşitli durum değerlendirme toplantı ve konferansları çerçevesinde yerel yönetim, kütüphaneciler ve kütüphane yöneticilerinin katılımları ile gerçekleştirildi. Toplantılarda, kütüphanelerin gelişimi nasıl desteklenebilir, halkın kütüphanelere daha fazla erişimi nasıl sağlanabilir, kütüphaneciler nasıl daha donanımlı hale getirilebilir, kütüphane bina ve mobilyaları nasıl daha modern hale getirilebilir gibi kalite ve standartları belirlemek üzere beliren sorulara yanıtlar arandı. Değerlendirmelere tabi tutulan köy ve kasabaların öncelikle demografik verileri ortaya kondu. Yerel nüfusun kültürel değerleri en önde tutuldu. Bölgedeki eğitim olanakları ve okul, kütüphane gibi eğitim ve kültür kurumlarının alt yapısı değerlendirildi. Ayrıca, bölgelerdeki Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin durum değerlendirmeleri yapıldı (KSZR, 2016, s.3).

Sistem, kütüphanelerin gelişimini birçok yönden hedeflemektedir.

Aşağıdaki tablolarda KDHS kütüphanelerinin durumu ve KDHS olmayan kütüphanelerden farkı, sayısal verilerle gösterilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda bu tablolar sayesinde 2013 ve 2014 yılı verileri arasında karşılaştırması yapılabilecektir.

Tablo 1. Kütüphaneler ile ilgili genel bilgi

Kütüphane sayıları	2013	2014
Toplam kütüphane sayısı	9,894	10,297
Aktif kütüphane (%)	98	98
KDHS kütüphane sayısı	2,284	2,353
Aktif KDHS kütüphanesi (%)	99	100
Toplam kütüphaneci sayısı	8,426	8,623
KDHS kütüphaneci sayısı	2,252	2,371
Toplam kütüphaneci olmayan çalışan sayısı	1,587	1,543
BT personeli olan (%)	31	32

Kaynak: Könyütári Intézet, 2016

Macaristan'da 2013 yılında toplam 9,894, 2014 yılında ise toplam 10,297 adet kütüphane bulunmaktadır. Bu rakamın, daha önce bahsedilen hizmet noktalarını da içerdiği varsayılmakta ve bu yüzden oldukça yüksek olduğu düşünülmektedir. Toplam kütüphane sayısı içerisinde KDHS kütüphaneleri sayısı 2013 yılında 2,284, 2014 yılında ise 2,353'tür. Toplam kütüphane sayısının artışı ile doğru orantılı olarak KDHS kütüphaneleri sayısı da artmıştır (69 adet yeni

KDHS kütüphanesi 2014 yılında ülkeye kazandırılmıştır). KDHS kütüphanelerinin tamamı 2014 yılında aktif durumdadır. Kütüphaneci sayısının kütüphanelere dağılımına bakıldığında oldukça yüksek bir rakam karşımıza çıkmaktadır. Hizmet noktalarında profesyonel kütüphaneci çalıştırma zorunluluğu bulunmadığından, her kütüphanede kütüphanecilerin olduğu söylenebilir. Macar kütüphanelerinde toplamda kütüphaneci olmayan çalışanların sayısı, toplamda kütüphaneci olanların sayısının neredeyse 1/8'i kadardır. Ayrıca 2013 yılına kıyasla 2014 yılında kütüphaneci sayısı artarken, kütüphaneci olmayan personel sayısı azalmıştır. Bu artış KDHS kütüphanelerinde de gözlemlenmektedir. Kütüphanelerde %32 oranında Bilgi Teknolojisi (BT) personeli çalışmaktadır ve 2014 yılında BT personeli sayısı az da olsa artış göstermiştir.

Tablo 2. Kütüphanelerle ilgili teknik bilgiler

Teknik detaylar (%)	2013	2014
Kütüphaneye ait web sitesi	24	26
KDHS kütüphaneleri web sitesi	9	12
Engellilere yönelik web sitesi	6	7
KDHS kütüphaneleri engellilere yönelik web sitesi	1	3
Kablolu internet	54	55
KDHS kablolu internet	41	46
Kablosuz internet	35	40
KDHS kablosuz internet	27	36
Mobil uygulama	1	1

Kaynak: Könyvtári Intézet, 2016

Macar kütüphanelerinin 2014 yılında yalnızca %34'ünün kendine ait bir web sitesi bulunmaktadır. Bu oran KDHS kütüphanelerinde daha da düşmekte ve %12 KDHS kütüphanesinin web sitesi olduğu görülmektedir. Ancak, KDHS kütüphanelerinin web sitesi edinme oranı, tüm kütüphanelerin 2013 ve 2014 yılına kıyasla gösterdiği artıştan daha hızlıdır. Toplam web sitesinin artışında yalnızca KDHS kütüphanelerinin web sitelerinin artışı etkili olabilir. Hem KDHS hem de tüm kütüphanelerin engellilere yönelik web sitesi oldukça azdır. İnternet erişimi konusunda da %50'den az kütüphanenin internet erişiminin bulunduğu görülmektedir. Mobil uygulamalar ise yok denecek kadar azdır. Bu durumun kütüphanelerde öncelikle temel hizmetlerin ve bina ile ilgili bakım işlerinin öncelikle durumda olmasından dolayı ortaya

çıktığı söylenebilir. Çünkü Tablo3'te de görüldüğü gibi kütüphane binalarının %22'si bakıma ihtiyaç duymaktadır.

2013 yılının başlarında çeşitli şehirlerdeki köy ve kasaba kütüphanelerinin durum değerlendirmesi dâhilinde başlatılmış sistem henüz yeni olmasına rağmen etkilidir.

Tablo 3. Macar kütüphanelerinin bina durumu

Bina durumu (%)	2013	2014
Binası olan kütüphane	99	98
Binası yenilenen	35	37
Kullanılabilir durumda	36	40
Yenileme gereken	26	22

Kaynak: Könyvtári Intézet, 2016

Bir Bölge Lider Kütüphanesi: Somogyi Kütüphanesi

Macaristan'ın üçüncü büyük şehri olan Szeged'de bulunan kütüphanenin kuruluş hikâyesi şöyledir: Szeged'de bulunan Tisza nehri, 1879 yılında taşması sonucunda tüm şehri yıkmıştır. Macarlar günümüzde bile taşkından korkmakta, her yıl nehir etrafında yeni güçlendirme çalışmaları yapmaktadır. Taşkından sonra Türkiye'nin içinde bulunduğu uluslararası işbirliği çalışmaları sonuç vermiş, şehir yeniden inşa edilmiştir. Şehre Macaristan içerisinden de birçok yardım gelmiştir. Bu yardım başlıklarından birisi de “kültürel yeniden doğuş” olarak bilinen müze, kütüphane, kültür evleri gibi binaların kurulması işlerini kapsamaktadır. Bu alanda, Károly Somogyi farklı alanlarda 43.701 ciltten oluşan kendi kitaplığını Szeged'e bağışlayarak Somogyi Kütüphanesinin kurucusu olmuştur. Koleksiyon iki kez yer değiştirerek 3 katlı ve toplamda 6.500 m²'lik bugünkü binasına kavuşmuştur. Kütüphane bugün yaklaşık olarak 160.000 kişiye hizmetlerini sunmaktadır (Könyvtári sztatisztika, 2014).

Kütüphanede müzik, sanat, gazete, etnik, Esperanto, süreli yayınlar, romanlar gibi farklı tür ve alanda koleksiyonlar bulunur. Kurucusu gibi kütüphaneye zamanında bağışlarda bulunmuş önemli kişilerin koleksiyonları da isimleriyle anılarak sunulmaktadır (Somogyi Könyvtár, 2016). Kütüphanede daha çok Osmanlıca olarak Türkçe eserler de bulunmaktadır.

Kütüphanenin açık olduğu saatler günlere göre değişiklik gösterir. Pazartesi, Salı, Çarşamba ve Cuma 09.00-19.00 saatlerinde açık olan kütüphane, Perşembe günü 13.00-19.00 saatlerinde açıktır. Cumartesi günü 10.00-16.00 saatlerinde hizmet veren kütüphane Pazar günleri kapalıdır. Kütüphane 2014 yılında toplamda 286 gün kullanıcılarına hizmet vermiştir (Könyvtári sztatistika, 2014).

Kütüphane hizmetleri kütüphane daimi üyelerinde ve günlük “bileti” olan geçici üyelere sunulur. Hizmetler ödünç alma, görsel-işitsel koleksiyonun sunumu, OPAC, kafeterya, fotokopi, çıktı alma, etkinliklere katılım, özel koleksiyonlara erişim, elektronik veri tabanları gibi çeşitlidir. Kütüphane üyesi olmadan kütüphane ziyaretleri gerçekleştirilebilir, etkinliklere katılabilir ve kataloga göz atılabilir. Kütüphane üyeliği 16 yaş altı ve 60 yaş üstü kullanıcılar için ücretsiz, diğerleri için ücretlidir. Danışma hizmeti, kütüphaneler arası ödünç verme, seçimli bilgi duyurusu, bilgisayar, internet gibi hizmetler de verilmektedir. Kütüphane şu an mobil hizmetler sunmamaktadır (Somogyi Könyvtár, 2016).

Kütüphane Koleksiyonu

Kütüphanedeki tüm eserler danışma eseri olmasına veya görsel-işitsel eser olmasına bakılmaksızın ödünç verilebilir. Bir kerede en fazla altı eser ödünç alınabilir ve kitap-dergi gibi basılı materyaller en fazla 21 gün için ödünç verilebilir. Danışma eserleri yedi gün gibi kısa bir süre için ödünç verilebilir (OSZK, 2016).

Kütüphane içinde uyulması gereken kurallar Somogyi Kütüphanesi yönetimi için çok önemlidir. Bu kurallar, kullanıcıların çanta, mont, vb. eşyalarla kütüphaneye girmemesi, yiyecek-içeceğin kabul edilmemesi, kütüphane eşyalarına zarar verilmemesi, reklam içeren dokümanların yalnızca kütüphane girişinde sergilenmesi gibi çeşitlidir (OSZK, 2016). Kurallara uymayan üyelerin üyelikleri geçici olarak askıya alınabilir veya iptal edilebilir. Özellikle kış aylarında yoğun olarak kullanılan askılıklar kütüphane için ufak da olsa bir ek gelir sağlamaktadır (B. Jánosné ve S. Oros ile kişisel iletişim, 19 Nisan 2016).

Somogyi Kütüphanesi Bölge Lider Kütüphanesi olarak KDHS kütüphanelerine koleksiyon sağlamakla sorumludur. Herhangi bir kütüphaneye bir eser gerektiğinde alımı Somogyi

Kütüphanesi tarafından yapılır. Eserlerin kataloglama, sınıflama ve barkodlanması işlemleri Somogyi kütüphanecileri tarafından yapılır (B. Jánosné ve S. Oros ile kişisel iletişim, 19 Nisan 2016).

Somogyi kütüphanesi kataloglarını yılda en az dört kez güncellenmelidir. Koleksiyonda bulunmayan eserler kullanıcı veya kütüphane tarafından Milli Belge Sağlama Sisteminden elde edilir. Kütüphanelerde yerel gazeteler ve yerel bilgiler barındıran her tür materyal bulundurulmalıdır. Yaş gruplarına göre belirlenecek en az 2-3 dergi bulunmalıdır (Somogyi-könyvtár, 2016).

Bütçe

Kütüphane hizmetleri iki kaynak tarafından karşılanır: Belediyelerin kültürel hizmetleri (kütüphane, müze gibi) ve Merkezi destek. Merkezi destek 2013 yılına göre bir yerdeki nüfus temel alınarak kişi başına 1140Forint¹ (yaklaşık 11 TL) olarak belirlenmiştir. Bu rakam bir kütüphane harcamalarının yaklaşık %40-80'i arasında bir rakamı kapsar (Könyvtári sztatisztika, 2014).

Kalan bütçe ihtiyacı ise belediyelerin kendi bütçesinden temin edilir. Eğer hala bütçe yeterli değilse, ihaleler yöntemi veya etkinlikler, sergiler, toplantılar gibi diğer bütçe kaynakları oluşturulur.

Halk kütüphaneleri karma bütçelidir; hem belediyeden hem de bölge yönetiminden bütçe alır. Çünkü Macaristan'da bölge ve bölge lider şehirleri ayrı bütçelere sahiptir. Somogyi kütüphanesi de dâhil olmak üzere tüm BLK'ler, KDS çerçevesinde aldıkları bütçeyi harcamada özgürdürler (B. Jánosné ve S. Oros ile kişisel iletişim, 19 Nisan 2016).

Hizmetler

Kataloglama sınıflama gibi temel kütüphane hizmetlerinin yanı sıra Somogyi halk kütüphanesinin okuyucularına elektronik ortam ve internet erişimini sağlaması adına aracı bir kurum olması hedeflenmiştir. Kütüphane, bunun için gerekli yazılım ve donanıma sahip olmalıdır. Kütüphanede sıklıkla özellikle çocuklar için gruplar halinde etkinlikler

¹ Macar para birimi Forint'tir.

düzenlenir ve kütüphanede bu etkinlikler için gerekli alan ayrılmıştır (B. Jánosné ve S. Oros ile kişisel iletişim, 19 Nisan 2016). Somogyi Kütüphanesi, lideri olduğu tüm kütüphanelere bu elektronik hizmetleri sağlamak veya hizmetlerini paylaşmak zorundadır.

Somogyi Kütüphanesi ayda en az 4 kez bir etkinlik düzenlemek zorundadır. Etkinlikler belediyeler tarafından veya kütüphanenin kendisi tarafından planlanabilir. Kütüphane bu etkinliklerin hizmet vermekle sorumlu olduğu kütüphanelere duyurması ve bu kütüphanelerin kendi etkinliklerini yapması konusunda onlara destek verir. Kütüphane hizmetlerine bölgedeki nüfusun en az %20'sinin erişimi hedeflenmektedir. Nüfusun en az 2/3'ünün de kütüphaneyi bir kez ziyaret etmesi hedeflenmektedir (Könyvtári sztatisztika, 2014). Kütüphaneler istatistikler hazırlamalı ve bu istatistikleri yılda en az bir kez değerlendirmelidir. Somogyi Kütüphanesi, diğer kütüphanelerin etkinlik yapabilmelerine yardımcı olur.

Kütüphane Yeri ve Bina

Kütüphane bölgenin merkezinde, herkes tarafından erişilebilir ve kullanılabilir durumdadır. Bina güvenli ve güvenlik önlemleri ile donatılmıştır. Işıkları doğal, modern ve ekonomik biçimde ayarlanmıştır. Rahat, uygun ısıtma sistemine sahip, temiz ve iyi yapılandırılmış bir kütüphanedir.

Bölge içerisinde sokak levhaları yardımıyla kütüphaneyi bulmak kolaydır. Kütüphane tabelası ve çalışma saatlerini gösteren bilgiler görünen yerdedir.

Kütüphane alanı hizmetlerin verilebilmesi için yeterli ve uygun alana sahip olmalıdır. En az bir okuyucu odası ve ödünç verme masası bulunmalıdır (KSZR,2016,s.6).

Halk Kütüphanelerindeki Değişimler ²

Macaristan'da kütüphaneler yüzyıllar boyu tarihin bir parçası olarak gelişmiştir. Kütüphaneler ile ilgili resim sürekli olarak değişmektedir. Zorlukları tespit etmek ve bilmek, kütüphanelerin sürdürülebilirliği için çok önemli görülmektedir.

² Bu bölümdeki bilgiler Könyvtári sztatisztika adlı eserin aynı başlıktaki bölümünün çevirisi yapılarak elde edilmiştir.

Bu çerçevede Macar kütüphanelerin son 20 yıl içerisinde büyük zorluk ve değişiklikler geçirdiğini söyleyebiliriz. Bu değişimleri bazı başlıklar halinde sunabiliriz:

Erişim

Kitle iletişim ve dijital erişim sayesinde kullanıcıların bilgi erişim davranışları değişmiştir. Sayısal bilgi erişimi gitgide önem kazanmakta ve sayısallaşma çabaları kütüphanelerin karakteristiği haline gelmektedir. Nitekim Macar Milli Kütüphanesi önderliğinde başlatılan sayısallaştırma çalışmaları ELDORADO ismi verilen bir proje ile hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında sayısallaştırma merkezi olarak görev alan Macar Milli Kütüphanesi öncelikle telifsiz eserleri kullanıcı talebi veya kütüphanelerin stratejilerine dayalı olarak sayısallaştırmaktadır. Projeye katılım sağlayan kütüphaneler tek bir platformdan tüm sayısal eserlere ulaşabilmektedir. Macar kütüphaneleri yayıncılarla işbirliği içinde telifli eserlerin sayısallaştırılması için çeşitli adımlar atmıştır. Kütüphaneler basılı eserleri sayısallaştırarak yayıncı unvanı da kazanmıştır. Telif dışı veya yetim eserlerden elde edilen yeni sayısal dokümanlar kitap dünyasına yeni bir soluk getirmiştir. Telifli belgelerin ve derme eserlerin yasal olarak hizmete sunulması ancak pazardaki farklı aktörlerin haklarının korunması yoluyla mümkün olacaktır.

Kitap Üretimi

Eserlere çevrimiçi erişim eğilimi geleneksel kitap üretimi değiştirmiştir. Elektronik kitap ve self yayınlama aktivitelerinde artış gözlemlenmektedir. E-kitap kullanımının artışıyla ortaya çıkan ve hem basılı hem elektronik eserlerin yasa dışı çoğaltılmasını önleyecek bazı yasal çalışmalar yapılmaktadır. Yasal koruma konusuna kütüphanelerde ELDORADO ³ projesindeki gibi somut adımlar atılmıştır.

Üstveri ve Semantik

Üstveri sistemlerinin gelişmesi ile birlikte verilerin daha kolay anlaşılması ve semantik tanımlamalarının yapılması daha kolaylaşmıştır. Kütüphaneler artık sadece MARC değil RDA, FRBR gibi sistemleri de öğrenmekte ve kullanmaktadır. EXIF, XMP, DOI gibi diğer üstveri standartları da öğrenilmekte ve

³ Proje ayrıntıları için bkz: <http://qulto.eu/references#eldorado>

kullanılmaktadır. Halk kütüphaneleri merkezi veri sistemi sayesinde iyi yapılandırılmış standart veri alabilmektedir. Kütüphanelerde bulut kullanımı eğiliminde artış görülmektedir.

Kütüphanelerin Ayrıştırılması

Son yıllardaki gelişim ve değişimler geleneksel kütüphane rollerinin kütüphane türüne göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Elektronik hizmetlerin yürütülebilmesi için gerekli insan gücü ve teknik donanıma sahip kurumlar merkezi veri yönetim işlemlerini de yürütmektedir. Bunlar genelde ulusal düzeydeki kurumlardır. Merkezi veri yönetim sistemi, geleneksel tanımlayıcı verilerin yanı sıra tezarus, yapılandırılmış veri, yasal veriler ve telif bilgilerini de içerisinde barındırır. Üniversite kütüphaneleri hala milli bilgi sistemlerinin yürütülmesi konusunda büyük bir role sahiptir. Coğrafik yerine göre hizmet veren kütüphaneler ait olduğu bölgedeki insanların ihtiyaçlarına göre yapılanmak ve elektronik hizmetler vermek zorundadır. Koleksiyonunda eski eserler bulunduran ve bunları korumakla görevli kütüphaneler, sayısallaştırma ve gitgide artan sayısal eser sayısına göre “müzeleşme”ye gitmektedir. Böylelikle geleneksel belgeler ziyaretçi dostu biçimde, kullanıcı gruplarına göre servis edilir.

Bütçe

Mevcut bütçe stratejisi gözden geçirilmeli ve bütçe ihtiyaçları buna göre değerlendirilmelidir. Son yıllarda sayısal ve hatta basılı eserlere ait telif bedellerinin okuyuculardan alınması şeklinde bir eğilim vardır. Kütüphanelere verilen devlet desteği ile kullanıcılardan bazı hizmetler için alınan bedellerin belirlenmesi kültürel politika ve devlet bütçesinin bir parçası haline gelmektedir. Kütüphane hizmetlerinin desteklenmesi ve geliştirilmesi için sponsorluk ilişkileri hala büyük önem taşımaktadır.

Sonuç

Macaristan’da kütüphanelerin Belediyelerle olan ilişkisi organik bir ilişki olmamakla beraber, Belediyelerin kütüphanelere bütçe sağlama ve yönetici atamasından ileri gitmemektedir. Bu durum kütüphanelerin hizmet sağlama konusunda planlamalarını daha özgür ve halka yakın olarak yapabilmelerini sağlamaktadır. Eğer ülkemizde kütüphaneler

ve Belediyeler arasında bir ilişki kurulacaksa, Macar sistemi örnek alınabilir. Dikkat edilmesi gereken en önemli konu ise kütüphanelerin kayda değer bölgesel farklılıklar göstermesidir. Macaristan'ın yaklaşık 10 katı kadar büyük bir ülkemizin olduğunu da göz önünde bulundurarak bölgesel farklılıkların ortaya çıkarabileceği sorunlara karşı çeşitli önlemler alınmalıdır.

Teşekkür

Çalışmamızın oluşturulmasında bizlere yardımcı olan Kütüphane Enstitüsünden Sayın Katalin Bánkeszi ve Somogyi Kütüphanesinden Sayın Bajusz Jánosné ve Sándor Oros'a teşekkürlerimizi sunarız.

Kaynakça

- Bánkeszi, K. (14 Nisan 2016). Kişisel görüşme.
- Jánosné, B. ve Oros, S. (19 Nisan 2016). Kişisel görüşme.
- Könyvtárellátási Szolgálató Rendszer (KSZR). (2016). *Ajánlás* (2. bs.). Kecskemét: Kiadja a Bács-Kiskun Megyei Katona Jozsef Könyvtár.
- Könyvtári Intézet. (2016). A magyarországi könyvtárak statisztikai adatai /Macar kütüphaneleri istatistikleri. Ki.OSZK. 11 Nisan 2016 tarihinde <http://ki.OSZK/content/statisztika> adresinden erişildi.
- Könyvtári sztatisztika. (2014). *A könyvtárak megoszlása Magyarországon funkció szerint 2014-ben*. Budapest.
- Hungarian Ministry of Education and Culture, (Ministry) (2006). *Libraries and Librarianship, in Hungary*. Budapest: Hungarian Ministry of Education and Culture. 6 Nisan 2016 tarihinde <http://www.mek.OSZK/04200/04288/04288.pdf> adresinden erişildi.
- Országos Széchényi Könyvtár (OSZK), (2016). 09 Nisan 2016 tarihinde http://www.OSZK/en/general_collection_reading_rooms adresinden erişildi.
- Somogyi-könyvtár. (2016). 09 Nisan 2016 tarihinde <http://www.sk-szeged.hu/a-konyvtarrol> adresinden erişildi.

Norveç Halk ve Belediye Kütüphanelerine Genel Bir Bakış

Muharrem Yılmaz

Oslo Üniversitesi, Norveç, muharremyilmaz@ub.uio.no

Öz

Halk kütüphaneleri hayatın çok farklı alanlarına yönelik geniş bir hizmet yelpazesine sahip, çocuklara, yetişkinlere, yaşlılara, engellilere, yerel işletmelere, okullara, hastanelere kısacası hemen hemen ülkenin bütün birey, kurum ve sektörlerine hitap eden kültürel kurumlardır. Aynı zamanda halk kütüphaneleri buldukları topluma, boş zaman faaliyetlerinin etkin bir şekilde değerlendirilmesi için bir dizi hizmet sağlayarak, kişilerin kendilerini yetiştirmeleri, kişisel ve toplumsal becerilerinin geliştirilmesi için etkinlikler düzenleyerek, bir kültürel ve sosyal buluşma yeri olarak değer katmaktadırlar.

Norveç'te halk kütüphaneleri ülkenin en önemli kültür kurumlarıdır ve kullanımı çok yaygındır. Norveç vatandaşlarının sinema haricinde en çok ziyaret ettiği ikinci kültürel kurum halk kütüphaneleridir. Bir yıl boyunca Norveç nüfusunun %52'si halk kütüphanelerini ziyaret etmektedir. Bir birey bir yıl içerisinde ortalama beş kez Oslo Halk Kütüphanesi ziyaret etmektedir. Oslo merkez halk kütüphanesi (Deichmanske Bibliotek) ülkenin en büyük halk kütüphanesidir ve Oslo il sınırları içerisinde 18 şubesi vardır. Sadece Oslo'daki halk kütüphanelerinde yaklaşık 300 kütüphane çalışması bulunmaktadır.

Norveç idari olarak on dokuz merkez ilçeye bölünmüştür ve Oslo merkez dâhil olmak üzere Norveç'te 428 belediye yer almaktadır ve her bir belediyenin kendi kütüphanesi bulunmaktadır. Norveç'te halk/belediye/bölge kütüphaneleri ülkenin anayasasında belirtilen Halk Kütüphanesi kanunu maddeleri gereğince işlerliğini sürdürmektedir. Norveç'te, halk kütüphanesi, belediye kütüphanesi ve ilçe merkez kütüphanesi olmak üzere üç tip yerel kütüphane modeli vardır ve bu kütüphaneler özünde buldukları bölgeye halk kütüphanesi hizmeti sunmakla yükümlüdür. Yerel hizmet

olarak görülen olan ve yerel yönetimler tarafından işletilen Norveç'te halk kütüphaneleri merkezi olarak Kültür Bakanlığı bünyesinde, Norveç milli kütüphanesi sorumluluğundadır.

Bu çalışmada Norveç halk ve belediye kütüphanelerinde sunulan kütüphanecilik hizmetleri, hizmet ve personel standartları ve halk kütüphanelerinin toplumsal yaşam içindeki rolü halk kütüphanesi hizmet politikaları çerçevesinde genel olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halk kütüphanesi, belediye kütüphanesi, Norveç, Oslo.

Norveç İdari Yapısı

Avrupa'nın kuzeyinde İskandinav ülkeleri arasında yer alan Norveç, anayasal monarşi ile yönetilen bir krallıktır. Norveç kuzey Avrupa'da yer almasına rağmen Avrupa Birliği'ne üye olmayan tek İskandinav ülkesidir. Avrupa ortalamasının üzerinde bir yaşam standardına sahip olan Norveç'te yaşayan insanların sayısı beş milyon civarındadır (2013 sayımı - 5.136.700) ve kişi başına düşen milli gelir 67,445 Amerikan dolarıdır (Vikipedi, 2016).

19 merkez ilçeye ve 428 belediyeye ayrılan Norveç'te, belediyeler (municipality) ve merkez ilçe yönetimi (county) olmak üzere ikili bir yerel yönetim sistemi bulunmaktadır. Oslo, hem belediye hem de merkez ilçe olmasından dolayı diğer merkez ilçe ve belediyelerden ayrılmaktadır. Norveç belediyelerinin en önemli görevlerinden biri birinci basamak sağlık hizmetlerini planlamak, 16 yaşına kadar yerel halkın eğitim giderlerini karşılamak, kütüphane kurmak ve kültürel çalışmalarda bulunmaktır (Aydemir, 2004).

Norveç Halk/Belediye Kütüphaneleri

Halk Kütüphanesi Yasası (1985-12-20-108)¹

Norveç'te halk/belediye/bölge kütüphaneleri Halk Kütüphanesi kanunu maddeleri gereğince işlerliğini sürdürmektedir. 1985 yılında Kültür Bakanlığı tarafından çıkartılan yasa beş bölüm altında on maddeden oluşmaktadır (Kulturdepartementet, 2013).

¹ İlgili bölüm Norveççe'den Türkçeye yazar tarafından çevrilmiştir.

Bölüm I. Halk Kütüphanesi Amaçları ve Faaliyetleri

Madde 1.Hedef

- Halk kütüphaneleri, sahip olduğu kitap koleksiyonu ve diğer medya materyalleri ile aktif bir iletişim politikası içerisinde ülkede yaşayan tüm bireylere ücretsiz bilgi ve eğitim hizmetleri sunmak ve diğer kültürel faaliyetleri desteklemek ile yükümlüdür.
- Halk kütüphaneleri, kamuya açık toplantı ve tartışma aktivitelerine ev sahipliği yaparak bağımsız ve tarafsız bir buluşma yeri olmalıdır.
- Hem çocukları ve hem de yetişkinleri kapsayacak şekilde çok yönlü, kaliteli ve güncel bir yapı içerisinde bulunmalıdır.
- Kütüphane içeriği ve sunulan tüm hizmetler şeffaf bir yapı içerisinde olmalıdır.
- Halk kütüphaneleri, milli kütüphane sisteminin bir parçasıdır.

Madde 2. Kapsam

- İlgili kanun belediyelerin sorumluluğundaki yerel kütüphaneler, bölge kütüphaneleri ve devlet sorumluluğunda ki özel kütüphaneler de dâhil olmak üzere halk kütüphanesi sistemi içinde yer alan tüm kütüphaneler için geçerlidir.
- Halk kütüphanesi faaliyetleri ve kütüphane hizmetleri engelli vatandaşları da göz önünde bulundurarak tasarlanmalıdır.

Madde 3. İşbirliği ve Kayıt

- Kütüphaneler, kütüphaneler arası ödünç verme ve kayıt işlemlerinde ortak kuralları takip etmeli ve istenilen istatistikleri rapor etmelidir.
- Bakanlık konuyla ilgili ayrıca yönetmelikler çıkartabilir.

Bölüm II. Belediye Kütüphaneleri.

Madde 4. Genel

- Bölüm I' de belirtilen amaçlar dâhilinde, tüm belediyeler bir halk kütüphanesine sahiptir.

- Bir belediye tek başına halk kütüphanesi hizmeti verebilir ya da başka bir belediye, ilçe ya da bir devlet kurumu ile işbirliği çerçevesinde ortaklaşa kütüphane hizmeti verebilir.
- Her belediye halk kütüphanesi kurallarını kendi belirler.

Madde 5. Mesleki Uzmanlık

- Belediye kütüphanelerindeki çalışan personel kütüphanecilik eğitimi almış olmalıdır.
- Bakanlık özel durumlarda, bu hükmün muafiyeti sağlayabilir ve mesleki yeterlilik gereksinimlerine ilişkin ayrıntılı düzenlemeleri sağlar.

Bölüm III. Merkez İlçe Kütüphaneleri

Madde 6. Genel

- Merkez ilçe meclisi, bölgedeki kütüphane görevlerinin korunması ve bölgesel kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesi ile sorumludur. Bu bağlamda yerel yönetimlere danışmanlık dahil da olmak üzere profesyonel rehberlik sağlamak amacıyla mesleki konularda toplantılar ve kurslar düzenler.
- Bölge kütüphaneleri bir ya da daha fazla belediye kütüphanesi ile işbirliği dâhilinde müşterek kütüphane hizmetleri yürütebilir.

Madde 7. Mesleki Uzmanlık

- Bölge meclisi bölge kütüphanesi hizmetlerinin yönetilmesi ve gereken sorumlulukların yerine getirilmesi için, yönetici düzeyinde bir uzman kütüphaneciye sahip olmalıdır.
- Bakanlık yeterlilik gereksinimlerine ilişkin gerekli düzenlemeleri verir.

Bölüm IV. Devlet Fonksiyonları

Madde 8. Devlet kütüphane görevleri

- Bakanlık bu Kanun gereğince kütüphanelerin vazifelerini yerine getirmesini sağlar ve ilgili kararları alır.

Madde 9. Özel kütüphane amaçları

- Devlet politikaları çerçevesinde, her bir belediyenin kütüphane hizmetinin takip edilmesinden ziyade
- Millî kütüphane sisteminin devamlılığı devlet için büyük önem taşımaktadır.

Yönetim ve Bütçe

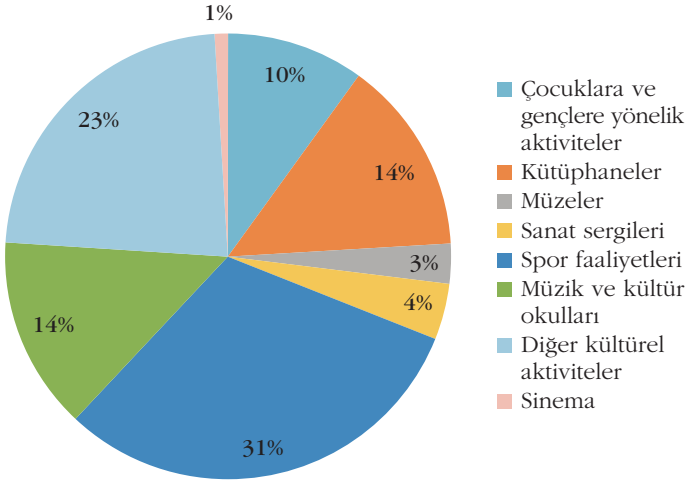
Norveç'te, halk kütüphanesi, belediye kütüphanesi ve bölge (il merkez) kütüphanesi olmak üzere üç tip yerel kütüphane modeli vardır ve bu kütüphaneler özünde buldukları bölgeye halk kütüphanesi hizmeti sunmakla yükümlüdür.

Belediye kütüphaneleri, 2010 yılına kadar Devlet Arşivler, Kütüphaneler ve Müzeler koordinasyon ve geliştirme ajansı (ABM-utvikling – Statens samordnings- og utviklingsorgan for arkiv, bibliotek og museum) altında faaliyet göstermekteydi. ABM, 2010 yılında yeniden düzenlenmeden geçirildi ve ülkedeki tüm halk / belediye kütüphaneleri Norveç Millî Kütüphanesi sorumluluğuna aktarıldı. Günümüzde halk kütüphaneleri şöyle bir hiyerarşi içerisinde yapılandırılmaktadır:

- Devlet
 - Parlamento
 - Hükümet
 - Kültür Bakanlığı
 - Millî Kütüphane
 - Halk ve Belediye kütüphaneleri

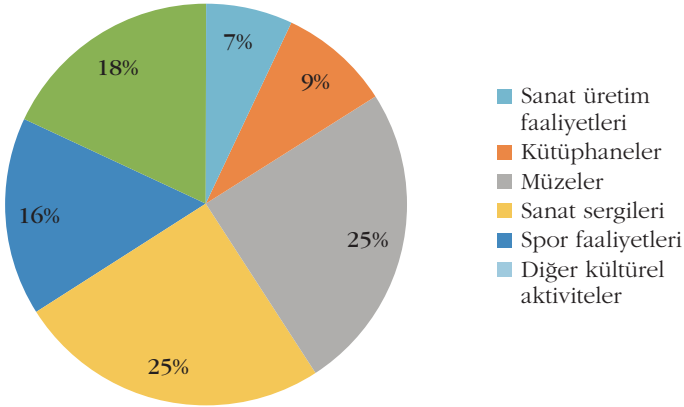
Yukarıda görüldüğü üzere Norveç'te halk kütüphaneleri merkezi olarak Kültür Bakanlığı bünyesinde, Norveç millî kütüphanesi sorumluluğu altındadır. 19 il merkezi ve 428 ilçede / belediyede faaliyet gösteren halk kütüphaneleri bir yerel hizmet olarak görülmekte ve yerel yönetimler tarafından işletilmektedir. Kütüphanelerin finansmanı her belediyenin kendi bütçesinden sağlanmaktadır ve bu rakam belediye bütçesinin yaklaşık % 1'ne tekâmül etmektedir.

Aşağıda yer alan 1. Grafik bir belediyenin kültürel alanda net faaliyet giderlerini göstermektedir. Anlaşılacağı üzere kütüphane hizmetleri kültür harcamaları içerisinde % 14'lük bir paya sahiptir ve bu rakam sanat ve çocuklara ve gençlere yönelik aktivelere ayrılan paydan daha yüksektir.

Şekil 1. Kültürel alanda belediyenin net faaliyet giderleri

2. Grafik ise kültürel alanda merkez belediyelerin / il yönetimlerinin net faaliyet giderlerini göstermektedir. Merkez ilçelerde kütüphaneler için 59'luk bir bütçe ayrılmıştır.

Şekil 2. Kültürel alanda merkez belediyelerin net faaliyet giderleri

Norveç'te halk kütüphanesi ve belediye kütüphanesi aynı kavramlardır. Belediye kütüphanesi terimi halk arasında isim olarak yaygın bir kullanıma sahip değildir genellikle kurumsal olarak kullanılmaktadır. Belediye kütüphanesi denildiğinde akla doğrudan halk kütüphanesi gelmektedir. Bölge kütüphaneleri ise, il merkez yönetiminin kendi bölgesi içerisinde, kendi yetkinliği ile sunduğu kütüphane hizmeti olarak tanımlanmaktadır.

Kütüphane Kullanımı ve Personel

Ülke genelinde yaklaşık 1100 halk kütüphanesine sahip olan Norveç'te Kütüphane toplumda çok büyük bir yere sahiptir ve kullanımı çok yaygındır. Norveç vatandaşlarının sinema haricinde en çok ziyaret ettiği ikinci kültürel kurum halk kütüphaneleridir. Bir yıl boyunca Norveç nüfusunun % 52'si halk kütüphanelerini ziyaret etmektedir. (Aabø, 2011).

Yeni koleksiyon geliştirme, dijital hizmetler sağlama, kültür ve tartışma programlarına ev sahipliği yapma, yaratıcı çalışmalar için atölyeler ve maker alanları (Makerspace) oluşturma ve yaşam boyu öğrenmeyi destekleme faaliyetlerini kendisine ilke edinen halk kütüphanelerinde toplam yaklaşık 2000 personel çalışmaktadır. Bu personelin yarısından fazlasını yükseköğretim kurumlarının kütüphanecilik bölümlerinden mezun kütüphaneciler oluşturmaktadır (1901 toplam, 1144 kütüphaneci) (The Norwegian Cooperation Committee for Library Statistics, 2016). Yukarıda yasal bölümde de belirtildiği üzere her bir kütüphane en az bir kütüphanecilik bölümü mezunu personel çalıştırmak zorundadır. Aynı şekilde il merkez belediye / bölge kütüphaneleri de yönetici pozisyonunda bir kütüphaneci çalıştırmak zorundadır.

Aşağıda yaralan Tablo 1. Norveç'teki toplam halk kütüphanesinin ve bu kütüphanelerde görev yapan personelin 2010-2015 yılları arasındaki rakamlarını göstermektedir. 2. Tablo aynı yıllara ait ödünç verilen kitap sayısını ve son olarak da 3.Tablo birey başına düşen kitap sayısını göstermektedir (Lagerstrøm ve Revold, 2015).

Tablo 1. Halk kütüphanesi ve personel sayısı

	2010	2011	2012	2013	2014
Kütüphane	768	744	742	715	686
Personel	1 794	1 783	1 765	1 765	1 776

Tablo 2. Ödünç verilen kitap sayısı

	2010	2011	2012	2013	2014
Çocuk K.	7 994	8 144	8 219	8 326	8 437
Yetişkin K.	9 190	8 941	8 725	8 461	8 318

Tablo 3. Birey başına düşen kitap sayısı

	2010	2011	2012	2013	2014
Çocuk kitabı hb. çocuk	8,7	8,8	8,9	9,0	9,1
Yetişkin kitabı hb. yetişkin	2,3	2,2	2,1	2,1	2,0
Toplam nüfus	3,5	3,5	3,4	3,3	3,3

Oslo Merkez Halk Kütüphanesi (Deichmanske Bibliotek)

1785'te yazar Carl Deichmann 7000 kitap ve 150 el yazmasından ibaret koleksiyonunu kütüphaneye bağışlamıştır ve kütüphane kurulmuştur. Oslo Halk Kütüphanesi, ülkenin en çok ziyaret edilen kültür kurumlarından bir tanesi olmakla birlikte ülkenin en büyük ve en eski halk kütüphanesidir. Deichmanske bir merkez kütüphane ve şehrin farklı semtlerine dağılmış, 18 şube kütüphaneden oluşmaktadır (Oslo Halk Kütüphanesi, 2016).

Oslo Halk Kütüphanesi'nin ayrıca, Üniversite Hastanesi Kütüphaneleri, Cezaevi Kütüphaneleri ve Çok Dilli Kütüphane (52 farklı dilde) gibi özelleştirilmiş kütüphane hizmetleri sunan çeşitli özel birimleri bulunmaktadır. Kütüphane 2018 itibariyle halen inşaat çalışmaları devam eden yeni ve modern binasına taşınacaktır (Oslo Halk Kütüphanesi, 2016).

Değerlendirme ve Sonuç

Bilgi çağının ve her geçen gün gelişerek artan teknolojilerin beraberinde getirdiği yenilikler dâhilinde mümkün mertebe halkın bilgi ihtiyacını gidermekle yükümlü halk kütüphaneleri, özellikle yeni koleksiyon geliştirme, dijital servisler, kültür ve tartışma programlarına ev sahipliği, serbest çalışma alanları, maker alanları (Makerspace) ve yaşam boyu öğrenme konularına ağırlık vererek hizmetlerini sürdürmektedir.

Yeni çıkan düzenlemelerle birlikte, halk kütüphanecileri belediye kütüphanelerinde gerçekleşen tartışma programlarına ve etkinliklere moderatör /editör rolü ile iştirak edecekler.

Yine yeni çıkan bir düzenleme ile halk kütüphaneleri dijital kompetansın merkezleri olarak ülke genelinde hizmet verecek. Bu düzenleme kapsamında nüfusun dijital bilgi okuryazarlık düzeyinin artırılması hedeflenmektedir.

Ericson' un 2015 yılında kaleme aldığı "Norveç'in bağımsız tartışma kütüphaneleri" başlıklı makalede hem İsveç ve hem de Norveç kütüphane yasalarının revize edildiği ve kütüphanelerde tartışma etkinlikleri ve görüş alışverişi yoluyla demokrasiyi teşvik edici radikal yeni düzenlemeler eklendiği belirtilmektedir. Makalede ayrıca Norveç Kültür Bakanının(Linda Cathrine Hofstad Helleland) sözlerine atıfta bulunulmuştur: "Tercih kütüphanecinin inisiyatifindedir. Bu konuda öncelikleri belirleyebilir. Kütüphane faaliyetlerinin planlanmasında kütüphaneci tamamen özgür olmalıdır. Kütüphane yönetimi editör grevini üstlenmektedir. Kütüphanelerin yerel halkı ilgilendiren konulara hitap etmesi çok önemlidir" (Ericson, 2015).

Kaynakça

- Aabø, S. (2011). The value of public libraries: a socio-economic analysis. M. Belotti (Ed.), *Verso un'economia della biblioteca: Finanziamenti, programmazione e valorizzazione in tempo di crisi* içinde (s. 169-176). Milan: Editrice Bibliografica.
- Ericson, A. (2015). The new independent 'debate libraries' of Norway. *Scandinavian Library Quarterly*, 48 (3) 20 Nisan 2016 tarihinde <http://slq.nu/?article=volume-48-no-3-2015-11> adresinden erişildi.
- Lagerstrøm, B. O. ve Revold, M. K. (2015). *Kütüphane kullanımı araştırmaları*. 15 Nisan 2016 tarihinde http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/_attachment/235448?_ts=14efd8429f0 adresinden erişildi
- Kulturdepartementet (2013). Kütüphane yasası (folkebibliotekloven). 15 Nisan 2015 tarihinde <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108> adresinden erişildi.
- MedieNorge (2014). Antall avdelinger og årsverk ved norske folkebibliotek. 15 Nisan 2016 <http://www.medienorge.uib.no/statistikk/medium/boker/391> adresinden erişildi.

- NSD (2015). *Devlet Arşivler, Kütüphaneler ve Müzeler koordinasyon ve geliştirme ajansı (ABM-utvikling - Statens senter for arkiv, bibliotek og museum)*. 15 Nisan 2016 tarihinde <http://www.nsd.uib.no/polsys/data/forvaltning/enhet/34602/hierarki> adresinden erişildi.
- Oslo Halk Kütüphanesi. (2013). *Oslo Halk Kütüphanesi (Deichmanske bibliotek)*. 1 Nisan 2015 tarihinde <https://www.deichman.no/side/in-english> adresinden erişildi.
- The Norwegian Cooperation Committee for Library Statistics. (2016). *Reporting of events in public libraries for 2016*. 1 Nisan 2015 tarihinde <https://samstat.wordpress.com/> adresinden erişildi.
- Vikipedi: Özgür Ansiklopedi. (2016). Norveç. 25 Mayıs 2016 tarihinde <https://tr.wikipedia.org/wiki/Norveç> adresinden erişildi.

Yerel Bilgi Merkezlerinde İyi Uygulama Örnekleri

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Bayter

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye, mbayter@hotmail.com

Öz

Yeni bin yıla büyük dönüşümlerle giren dünyamız, her alanda yeniden yapılanmayı gerekli kılan bir süreç yaşamaktadır. Eski paradigmalara ve analiz araçlarıyla çözümlenemeyen çok güç olduğu bu süreç farklı bir anlayış ile bakılması gereği bulunmaktadır. Bunu başarabilen bireyler, kurumlar, ülkeler, bloklar başarılı olabilecek, diğerleri ise geride kalacaktır. Bu nedenle, her düzeyde, bu yeni ve dönüşümsel nitelikli yapılanmanın yoğun olarak incelenmesi gerekmektedir. Çağın getirilerine ayak uydurabilmek için çağa uygun bilgi merkezlerinin açılması ve bireylerin bu bilgi merkezleri aracılığıyla desteklenerek ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu da ancak yeni ve iyi uygulama örnekleriyle olabilmektedir. Bugün, mesleğimizin içinde bulunduğu zor koşullardan sıyrılabilmesi için her zamandan çok çeşitli sorunlara iyi uygulama örnekleri ile çözüm getirilmelidir. Bu tür çözümlere Batıda gidilmiş ve sonuç alınmıştır. Yaptığımız “Yerel bilgi merkezlerinde iyi uygulama örnekleri” adlı çalışmada, dünyadan örneklerle, konu detaylı incelenmiş ve yeni uygulama boyutlarıyla ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: *Yaratıcılık, yenilikçilik, halk kütüphaneleri.*

Giriş

Son araştırmalara göre IFLA'nın “Bireylerin ve toplumun yararı için çok çeşitli bilgiye yerel düzeyde erişim sağlayan toplumsal bir araç” (Uluslararası..., 2007, s.39) olarak tanımladığı halk kütüphanelerine olan talep azalma eğilimindedir. Toplumsal, ekonomik, kültürel yaşam ve koşullar değişiyor. Günümüzde araştırmalar internette yapılmaktadır ve bu ortamda sunulan bilgi ile yetinmektedir. Halk kütüphanelerini bilgi toplumunun lokomotif olması ve

halk kütüphanelerinin gelecekte de önemini sürdürmesi için topluma ulaşacak yeni hizmetlere ihtiyaç vardır. Toplumsal gruplara yönelik hizmetler günün şartlarına uygun olmak durumundadır. Her grubun özelliğine göre iyi uygulama örneklerine ihtiyaç vardır (Alaca, 2015, s.26).

Bilgi toplumunda halk kütüphanelerine, geliştirilecek hizmetler doğrultusunda daha etkin ve daha katılımcı bireyler yetiştirebilme konularında birtakım sorumluluklar düşmektedir. Halk kütüphaneleri uygun ortamı sağlayabilmek ve bahsedilen kullanıcı tipini oluşturabilmek için öncelikle kullanıcı gruplarını ve bu kullanıcı gruplarının ihtiyaç ve beklentilerini belirlemesi, bu gruplara yönelik iyi uygulama hizmetleri geliştirmesi gerekmektedir (Strange, 2008).

İyi uygulamalar kapsamında kütüphaneyi sık kullananlar kadar, kullanmayan fakat ileride kullanması muhtemel gruplarda düşünölmelidir. Bilgi hizmetlerinin kullanıcı gereksinimlerine göre geliştirilecek olması sık kullanılan kullanıcıların kütüphaneyi kullanmalarını devam ettirebilmek ve potansiyel kullanıcılarda kütüphane ve hizmetlerine karşı farkındalık oluşturmak adına önem taşımaktadır. Halk kütüphanelerinin değışen kullanıcı beklenti ve ihtiyaçlarına göre iyi uygulama örneklerini uygulamaya koyması gerekmektedir. Bu bağlamda, çalışma içerisinde dünyanın çeşitli ölkelerinden halk kütüphanelerindeki iyi uygulama örnekleri verilmiştir.

Amerika'dan İyi Uygulama Örnekleri

Günümüzde Amerikan halk kütüphaneleri toplumsal sorunların çözümleyicisi bir kurum olarak hizmet vermeye başlamıştır. Halk kütüphanelerinin Amerikan toplumunun bu gün yüzyüze olduğu sorunların çözümünde önemli rol oynayabileceği düşünölmektedir. Bu konuda en iyi örneklerden birisi olan New York Halk Kütüphanesi- New York Public Library (NYPL) e-devlet hizmetlerine erişiminin yanısıra anılan diğer hususlar, gençlerin güvenli ortamlarda üretken etkinliklerle meşgul olmasını sağlamaktadır. New York Halk Kütüphanesi adeta birer yaşam merkezi gibi işlev gören dünyaca ünlü bir kütüphanedir. Bu kütüphane günlük yaşama entegre olmuş ve birçok farklı ihtiyaca cevap vermesi sebebiyle devamlı ziyaret edilmektedir (New York..., 2016).

Şekil 1. New York Halk Kütüphanesi

Son yıllarda sıkça tercih edilen internet alışverişi seçeneği de bulunan New York Halk Kütüphanesi'nden araştırmalarınız için edinmek istediğiniz tüm bilgilere nypl.org adresinden ulaşabilirsiniz. Aynı internet adresinden e-kitap indirebilir, yaklaşık 800 bin ayrı eserin sergilendiği dijital galeriyi gezebilir ve 'Ask to NYPL' seçeneğini tıklayarak merak ettiğiniz tüm konular için uzmanlarının yanıtladığı sorularınızı sorabilirsiniz.

Kütüphanede dünya klasiklerinden günümüz filmlerine kadar sayısız değerli yapıyı bir araya getirerek oluşturduğu film arşivi de vardır. New York Halk Kütüphanesi'nin dünyanın en iyi çocuk kütüphanelerinden biri olması sebebiyle çocuklar için açtığı eğitim sınıflarıyla da üyelerine hizmet vermektedir (Kids, 2016). Aile okuma saatlerinden her yaşta çocuk için ayrı kurgulanmış hikaye ve film günlerine kadar sayısız alternatifte akıllı telefonunuza indirebilme hizmeti de sunmaktadır (Parents, 2016). NYPL kısaltmasıyla veya açık adıyla kolayca ulaşabileceğiniz bu uygulama sayesinde aradığınız bilgileri barındıran New York Halk Kütüphanesi'ni seçebilir, açılan sınıflardan özel gün aktivitelerine kadar tüm hizmetlerin güncel takvimine ulaşabilirsiniz.

Sahip olduğunuz üyelik kartı ve üyelik şifreniz sayesinde dünyanın neresinde olursanız olun resmi internet sitesini ziyaret ederek "Dijital Arşiv" kısmını tıkladığınızda milyonlarca bilgiye ulaşabilirsiniz. Yapılandırılan bu harika sisteme göre araştırma konunuzu içeren kitap ya da yayını bilgisayarınıza indirerek ortalama 25 gün boyunca faydalanabilirsiniz. Gelişen teknoloji, dünyanın neresinde olursanız olun New York Halk Kütüphanesi'nin arşivini ödünç almanıza olanak sağlamaktadır (Apply..., 2016).

Herkesin arşivlerinden sınırsız faydalanmasını isteyen kütüphane yönetimi, dünyada benzerine az rastlanan çocuk kütüphanesi (sayısız çocuk kitabı ve benzeri dokümanı

barındırır), orijinal el yazması eser koleksiyonu, yaklaşık 1.200 farklı dil ve lehçe barındıran Dünya Dilleri Koleksiyonu, Sosyal Bilimler ve Tarih koleksiyonunu gibi çok kıymetli eserlerin sergilendiği galerilerini ücretsiz gezme imkanı vermektedir (Exhibitions, 2016).

New York Halk Kütüphanesi bilim, endüstri, iş ve işçi bulma hizmetleri vermektedir. Ayrıca bu konularda halka ücretsiz eğitim de yapmaktadır (Search Opportunities, 2016).

New York Queensborough Kütüphanesi “İş Bulma Bilgi Merkezi” oluşturmuştur (Job ve Business Academy, 2016).

Yüksek teknolojinin hâkim olduğu şu günlerde her şeyin bilgisayarlar, cep telefonları ve internet etrafında dönmesi, ne yazık ki kütüphanelere olan ilgiyi oldukça azalttı. Tüm bu teknolojik sistemler bilgiye ulaşmada çok büyük kolaylıklar sağlıyor olsa da, kitap okumanın insana kazandırdığı, hayal gücünü geliştirmek, bilgi dağarcığını ve kelime hazinesini zenginleştirmek gibi pek çok faydasını da beraberinde ortadan kaldırdı. İşte tüm bu nedenlerden dolayı Amerika'nın Kansas şehrinde insanların dikkatini çekecek benzersiz bir kampanya başlatıldı.

Kampanya, Missouri' deki asırlık eski eğitim binasının olağan üstü bir tasarım ile bu günkü Kansas Halk Kütüphanesi (The Kansas City Public Library) olarak faaliyete geçirilmesi oldu. Cephesi, kitaplık rafına dizilmiş kitaplar şeklinde tasarlanan kütüphanenin yapımı 2004 yılında tamamlanmıştır ve yaklaşık 50 milyon dolara mal olmuştur.

Şekil 2. Kansas Halk Kütüphanesi

Merkez binası ve dokuz şubesi bulunan bu büyük sistem 1,7 milyon kişiye hizmet vermektedir. Arşivlerinde kitaplar, müzikler, video ve çeşitli görseller dâhil olmak üzere yaklaşık 2.335.670 malzeme bulunmaktadır. Aynı zamanda Kansas Halk Kütüphanesi ziyaretçilerine resim sergileri, kitap sergileri gibi çeşitli eğitici ve eğlenceli sosyal aktiviteleri de sunmaktadır (The Kansas..., 2016).

Almanya'dan İyi Uygulama Örnekleri

Almanya'da da yerel bilgi hizmetlerinin gelişmesi için iyi uygulama örnekleri görülmektedir. Örneğin Hamburg Şehir Kütüphaneleri "Gençlik Kütüphaneleri Çalışma Grubu"nda oluşan sıra dışı kütüphane fikri ile gençlik kütüphanesi konseptinin neredeyse doğal bir uzantısı gibi olmuştur. Nitekim daha 2004'de Alman kütüphanelerindeki ilk bağımsız gençlik materyalleri bölümünü de bu kütüphaneler kurmuştur.

Hamburg Şehir Kütüphaneleri (Bücherhallen Hamburg) gençleri ve genç yetişkinleri yeniden kütüphanelere çekmeye başlamıştır. Güncel materyallerden oluşan zengin bir derme ve okulla ilgili konulara karşı bilinçli bir mesafeli tavır alınmıştır. Kütüphane dünyasında gençler ulaşılması hayli zor bir hedef kitle olarak görülür olsa bile bu durum Hamburg için de geçerli değildir (Hoebu, 2016).

Hamburg Halk Kütüphaneleri'nin (Hamburger Öffentliche Bücherhallen) tüm kullanıcıları arasında 5-13 yaşındakilerin oranı yüzde 34 iken, 14-24 yaş arası gençlerin oranı ancak yüzde 14'ü bulmaktadır. Fakat Hamburglular bu eğilimi değiştirme yolundalar. Aralık 2005'den beri bir de gençlik kütüphanesi kavramını kullanmaktadır. Metal raflar, bilgisayarlar önünde bar tabureleri, kavisli, parlak bir desk: 220 metrekairelik bir alana yayılan bu gençlik kütüphanesine bilinçli olarak daha farklı, daha "kul" bir hava verilmiştir (Hoebu, 2016).

Gençlik kütüphanesinin dermesi de Hamburg'daki diğer semt kütüphanelerinden çok farklıdır. 14.000 materyalin yarısını görsel-işitsel materyal oluşturmaktadır. Sesli kitaplar, CD'ler, DVD'ler, ayrıca çeşitli sistemlerde (PC, Xbox360, PS2, PSP, Nintendo DS, Wii) oyunlar vardır. Bunun yanı sıra dama ve satranç gibi oyunlar, çizgi romanlar, dergiler ve elbette kitaplar da dermede bulunmaktadır. Dermede bulunan kitaplar fantezi ve gizem, aşk ve cinsellik, ünlülerin

biyografileri, hip hop, grafiti, ergenlik bunalımları, spor ve daha pek çok türden oluşmaktadır.

Stuttgart Halk Kütüphanesi iş, kariyer ve ekonomik bilgiler için bir site yapmıştır. Ayrıca farklı kültürel içerik yaratmanın ve bu içeriğe erişimin çarpıcı bir örneği olup, edebiyat da yaratıcı bir yaklaşımla erişim sunarak, internette ya da o noktada ziyaret edenlere esin veren hem sanal hem de fiziksel bir “Edebiyat Salonu” oluşturmuştur (Stadtbibliothek, 2016)

Bilgisayar oyunları ile oynayarak öğrenmeye yönelik bir model proje olan games4kalk Köln'deki Kalk semtinin kütüphanesi tarafından hayata geçirildi. Bunun için kütüphanede özel olarak bir oyun alanı kuruldu; oyun deneme grubu haftada bir toplanıyor. Ayrıca tüm kuşakları bir araya getirecek etkinlikler ve düzenli turnuvalar öngörülüyor. Yine Köln'de bulunan Neukirchen-Vluyn Semt Kütüphanesi, çocukları ve gençleri bilgisayar oyunlarını denemeleri ve kütüphanede ilgili personel eşliğinde oynamaları için kütüphanenin daddelBIB adlı oyun grubuna davet ediyor (Gaming-Angebote, 2016).

Şekil 3. Neukirchen-Vluyn Semt Kütüphanesi

Dr. Ghosthacker - nachts in der Bücherei (Dr. Hayalet Hackeri - geceleyin kütüphanede) adlı medya eğitimi projesinde çocuklar ve gençler geceleyin kütüphanede kötü adam avına yollanarak, kütüphane medyalarını oyunla öğrenmeleri ve medya becerisi edinmeleri sağlanmaktadır. Bilgisayar oyunlarının özellikle de gençleri kütüphanelere çekeceğini, aynı zamanda da kitle iletişim ve rehberlik aracı olarak bilgi

aktarımı amaçlı kullanılabileceğini kavrayan kütüphanelerin sayısı giderek artmaktadır (Gaming-Angebote, 2016).

İsveç'ten İyi Uygulama Örnekleri

İsveç'in başkenti Stockholm'de insanların kitap okuma alışkanlığını daha da artırmak için, bazı metro trenlerini kitap resimleri ile dizayn ederek, kütüphane havası verilmiştir. Dünyanın en çok okuyan milletlerinden biri olarak bilinen İsveçliler, kütüphane de oturuyormuş gibi tren yolculuğu yapmaktadır. Noel ayı kitap okuma kampanyası için böyle ilginç bir yöntem başvurulduğunu söyleyen yetkililer, kütüphane resimleri sayesinde trenin mistik bir havaya büründüğünü ve insanlar da daha fazla kitap okuma hissi uyandırdığını söylemiştir (İsveç, 2016).

Şekil 4. Stockholm Metrosu

İsveç'te bulunan Hultsfred Kütüphanesi'nde başlatılan bir uygulamayla kitabın yanı sıra bir İsveçli de ödünç alınabilmektedir. Ülkeye yeni gelen göçmenlerin İsveççe öğrenmelerini hızlandırmak ve konuşma pratiği için kütüphane, gönüllü kayıt yaptıran İsveçlilerden birini göçmenlerle evinde çaya, sinemaya veya yürüyüşe davet etme imkanı sunmaktadır. Sistem şöyle işliyor; gönüllülük duyurusuna cevap veren İsveçliler kütüphaneye kayıt yaptırıyor. Bir göçmenle hangi konuda (politika, sinema, din, satranç gibi) konuşmak istediğini belirtiyor. Gelen göçmen kökenli kişi de bu listeleri inceleyerek ona göre birlikte vakit geçirmek istediği kişiyi seçiyor. Ortak bir zaman belirleniyor ve buluşma gerçekleşiyor. Şu ana kadar kütüphaneden 50'yi aşkın İsveçlinin 'ödünç' alındığı kaydedilmiştir (Library, 2016).

Şekil 5. İsveç Hultsfred Kütüphanesi

Danimarka'dan İyi Uygulama Örnekleri

Danimarka, 1960'lı yıllardan bu yana Avrupa ve dünyanın İngilizce konuşulan bölümünün dışından dikkate değer sayıda göç alarak mülteci ve göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır.

Ülkeye yeni gelenlerin pek çoğu yarı okuryazar ya da hiç okuma yazma bilmeyen kişiler olduğundan, onlara hizmet sunabilmek için (Danimarka) Kopenhag Halk Kütüphanesi içerisinde “Görsel İşitsel Materyaller Bölümü” oluşturulup göçmen dillerinde sesli kitapların üretimine başlamıştır. Kopenhag 'da en çok gereksinim duyulan diller Arapça, Kürtçe, Sırpça, Hırvatça, Türkçe, Urdu dili olmuştur. Sesli kitapların çoğu bu dillerde oluşmaktadır. Sesli kitapların hepsinin içerisinde İngilizce ve Danimarka diline içerik notlar bulunmaktadır (Çok, 2016, 27).

Şekil 6. Danimarka Kopenhag Halk Kütüphanesi

Danimarka'da Aarhus Belediye Kütüphaneleri “Bir soru sor” servisi ile uygun bilgi sağlayıcılarına birçok bağlantıları içeren bir hizmet geliştirmiştir. Ayrıca Kütüphane KOBİ'ler ile ilişkili bütün soruların cevaplandırıldığı bir e-port oluşturmuştur (Aarhus, 2016).

Yaşayan Kütüphane (Danimarka'da Menneske Bibliotek = İnsan Kütüphanesi) fikri ilk olarak Danimarkalı gençlik STK'sı “Şiddeti Durdur” tarafından, her yıl düzenlenen ve Danimarka'nın en büyük müzik etkinliği olan, Roskilde Festivali 2000'de yürüttüğü faaliyetlerin bir parçası olarak geliştirilmiştir. Bu kütüphane alışla gelmiş bir kütüphane gibi hizmet vermektedir. Tek farkı kütüphanede kitaplar yerine insanlar var ve kullanıcılar ile kitaplar bir diyalog içerisine girmektedir. Yaşayan Kütüphane'de bulunan kitaplar sıklıkla kendilerine karşı önyargı beslenen, ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplardan belirlenmektedir (Human, 2016).

Şekil 7. Danimarka'da Menneske Bibliotek = İnsan Kütüphanesi

Şekil 8. Danimarka'da Menneske Bibliotek Yaşayan Kütüphane

Kütüphanenin “okuyucusu” kendi önyargıları ve bilmedikleri ile ilgili konuşmak isteyen ve bu deneyim için zamanını ayırabilecek olan herkes olabilmektedir. Yaşayan Kütüphane’de kitaplar sadece konuşmakla kalmayıp, okuyucunun sorularını da cevaplayabilmekte ve kitaplar da soru sorarak kendilerine yeni öğrenme noktaları çıkarabilmektedir (Human, 2016).

Şekil 9. Danimarka’da Metropol Alışveriş Merkezi Kütüphanesi

Danimarka’da Metropol alışveriş merkezi içinde oluşturduğu kütüphane ile tüketim çılgınlığından tamamen uzak bir oyun vahası meydana getirmiştir. Kütüphane, eğlence ve sürprizlerle doludur. Elektrikli yeşil bir “okuma ağacı”, kitaplarla dolu bir balık göleti, fasulye çuvalından bir okuma alanı, bir “şair merdiven” (sesli şiir okuyan dev bir ağız), insanı cezbeden “okuma hücreleri” ve eğlence sever okuyucuları için kütüphaneyi cennete çeviren harika bir raf sistemi vardır (Dünyanın, 2016).

Sonuç

Bir an önce Türkiye’de de bilgi hizmetlerinde yeni ve çekici hizmetler denemeye başlanmalıdır. Oluşan bütün yeni teknolojik gelişmeler halk kütüphaneleri için birçok yeni fırsatlara yol açmalıdır. Halk kütüphanecileri bunlardan en iyi şekilde yararlanmalı ve yeni ufuklar açmalıdır.

Bazı “klasik” hizmetleri sürdürmekle birlikte, hizmet anlayışımızı değiştirmeliyiz. “Herkes” diyerek “her gruba” ya da “her gruba” diyerek “herkes” hizmet vermeliyiz.

İçinde bulunduğumuz koşulları zorlamalıyız. Sürekli “yaratıcı-yenilikçi” hizmetler tasarlamaya çalışmalıyız. Türkiye’nin geleceği, özgür düşünceli, zekâsını ülkesi için kullanan, çağı yakalamış, mesleklerinde başarılı, çok okuyan, çok yazan üreten insanlara bağlıdır.

Bu nedenle hızla iyi uygulama yollarına yönelmelidir. Duygusal ve buna bağlı olarak tepkisel düşünce ve davranış yapısına sahip bireylerin yoğunlukta olduğu Türkiye’de dönüşüm daha çok büyük bir önem taşımaktadır. Bu dönüşüm başarılı olursa ve iyi uygulama örnekleri için zemin hazırlanabilirse, Türkiye büyük bir atılım için fırsat yakalamış olacaktır. Bu bağlamda yaratıcılığı ve yenilikçiliği destekleyen uygulamaların geliştirilmesinde ülkemize özgü koşulların ve modern yönetsel yaklaşımların uygulanma derecesi dikkate alınmalıdır. Başka bir deyişle çözümler için bugüne kadar pek önemsenmeyen yaratıcılığı artık ön plana almak kaçınılmaz olmuştur.

Kaynakça

- Aarhus. (2016). Erişim adresi: <https://www.aakb.dk/contact>
- Alaca, E. (2015). *Halk kütüphanelerinde yenilikçi hizmet geliştirme süreci: Bartın Uhus Kültür ve Sanatevi Halk Kütüphanesi örneği*. (Yüksek lisans tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi
- Apply for a Library Card. (2016). Erişim adresi: <http://catalog.nypl.org/screens/selfregpick.html>
- Çok-Kültürlü Topluluklar: Kütüphane Hizmetleri Kılavuzu. (2009). Erişim adresi: <http://www.ifla.org/files/assets/library-services-to-multiculturalpopulations/publications/multicultural-communities-tr.pdf>
- Dünyanın En Eğlenceli Kütüphaneleri. (2016). Erişim adresi: <http://www.egitimpedia.com/dunyanin-en-eglenceli-kutuphaneleri/>
- Exhibitions. (2016). Erişim adresi: <http://www.nypl.org/attend/exhibitions>
- Gaming-Angebote. (2016). Erişim adresi: <http://www.stadt-koeln.de/leben-in-koeln/stadtbibliothek/lesen-und-lernen/gaming-angebote>

- Hoebu. (2016). Erişim adresi:
<http://www.buecherhallen.de/aw/~fbw/hoebu/>
- Humanlibrary. (2016). Erişim adresi:
<http://humanlibrary.org/meet-our-human-books/>
- İsveç'te Kitap Okumayı Artırmak İçin İlginç Yöntem. (2016).
Erişim adresi: <http://www.haberler.com/isvec-te-kitap-okuma-aliskanligini-artirmak-icin-4158257-haberi/>
- The Kansas City Public Library. (2016). Erişim adresi:
<http://www.kclibrary.org/>
- Kids, (2016). Erişim adresi: <http://www.nypl.org/learn/kids>
Library offers immigrants the chance to borrow a
Sweden. (2016). Erişim adresi:<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2054&artikel=6125191>
- New York Public Library. (2016). Erişim adresi:
<http://www.nypl.org/>
- Parents. (2016). Erişim adresi:
<http://www.nypl.org/learn/parents>
- Search Opportunities. (2016). Erişim adresi: <https://jobs-nypl.icims.com/jobs/intro?mobile=false&width=750&height=500&bga=true&needsRedirect=false&jan1offset=120&jun1offset=180>.
- Stadtbibliothek Stuttgart. (2016). Erişim adresi:
<http://www1.stuttgart.de/stadtbibliothek>
- Strange, H. (2008). *Public libraries told to innovate or die out. Timesonline*. Erişim adresi:
http://web.archive.org/web/20080513085237/http://entertainment.timesonline.co.uk/tol/arts_and_entertainment/books/article3496617.ece
- Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (IFLA). (2007). Halk kütüphanesi hizmeti: Gelişim için IFLA/UNESCO ilkeleri. P. Gill ve diğeri (Yay. haz.). B. Yılmaz (Çev.). İstanbul: TKD İstanbul Şubesi.

Belediyelerde Kültürel Miras Ürünlerinin Yönetimi: İstanbul Üsküdar Belediyesi Örneği

Araş. Gör. Dr. Semanur Öztemiz

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, scaliskan@hacettepe.edu.tr

Araş. Gör. Sümeyye Akça

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, sumeyyeakca@hacettepe.edu.tr

Öz

Bu çalışmada, belediyeler bünyesindeki kültürel miras ürünlerinin yönetimine ilişkin süreçler ve söz konusu miras ürünlerinin başka açılımı Üsküdar Belediyesi örneğiyle değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında Belediye'ye bağlı somut kültürel miras ürünlerine yaklaşım, söz konusu ürünlerin korunma ve erişimine yönelik süreçler analiz edilmiştir. Belediyenin, modern teknolojiler ışığında somut kültür varlıklarına ilişkin yakın gelecek planlarını ortaya koymak çalışmanın diğer amaçları arasındadır. Nitel yöntemle dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışmada, görüşme yoluyla veri toplama tekniğinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda örnekleme alınan Üsküdar Belediyesi'nden yetkili kişilerle yapılan görüşmeler ışığında somut kültürel miras ürünlerine ilişkin envanter bilgileri, koruma ve erişim politikalarına yönelik mevcut durum ortaya konulmuştur. Yapılan araştırmaya göre Üsküdar Belediyesi'nde kültürel miras varlıklarıyla ilgili her türlü işin İmar ve Şebircilik Müdürlüğü bünyesindeki KUDEB (Koruma, Uygulama ve Denetim Bürosu) şefliği tarafından yürütülmektedir. Araştırma bulguları, Üsküdar Belediyesi'nin proje temelli girişimlerle kültürel miras yönetimini gerçekleştirebildiğini bu kapsamda yalnızca vakıflara ait kültür varlıklarını projelendirme işlerini yapabildiği, şahıslara ait başvuruların ise restorasyon sürecini denetlemekten öteye gidemediğini göstermektedir. Bulgular ışığında ayrıca, Üsküdar Belediyesi'nde kültürel miras varlıklarının yönetimine ilişkin tüm süreçlerin fiziksel biçimler odağında gerçekleştirildiğini, söz konusu miras ürünlerinin dijitalleştirilmesiyle ilgili herhangi bir girişimin bulunmadığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Somut kültürel miras; Üsküdar Belediyesi, kültürel mirasın korunması.

Giriş

“Kültürel miras bir gruba ya da topluma ait önceki kuşaklardan miras kalan, halen korunan ve yararlanmaları için gelecek kuşaklara bırakılan fiziksel eserler ve somut olmayan özelliklerdir”¹. Soyut ve somut kültürel mirası, durağan ve dinamik özellikleriyle birbirinden ayırmak mümkündür. Bu kapsamda somut miras ürünleri durağan, soyut olanlar ise dinamik yapıdadır (Basat, 2013, s. 62). Unesco (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), dünyadaki tüm insanlar için değer taşıyan somut kültürel mirası “Estetik ve bilimsel açıdan değeri olup korunması gereken fiziksel, biyolojik ve jeolojik oluşumlardan müteşekkil doğal alanlar ve sitler” şeklinde tanımlar (UNESCO, 1972). Bu kapsamda bir ülkenin kültürel zenginliğini yansıtan kültürel miras ürünlerinin, duysal olarak algılanan, arkeolojik, mimari, sanatsal vb. türde her biçimi “somut kültürel miras” olarak değerlendirilebilir. Tarihsel süreçte savaş, afet, şehirleşme gibi pek çok neden bu mirasın tahribatına ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Bu riskler karşısında, uluslar açısından kültürel mirasın korunması ve gelecekte de varlığını devam ettirmesi için gerekli tedbirlerin alınması zorunlu hale gelmiştir.

2011 yılında yürürlüğe giren Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi, insanların kültürel mirasa erişiminin kültürel yaşama katılımları için vazgeçilmez bir koşul olduğuna dikkat çekmektedir. Sözleşmede:

- İnsani gelişme,
- Kültürel çeşitliliğin artırılması,
- Kültürler arası diyalogun geliştirilmesi,
- Ekonomik kalkınma modelinin bir parçası olmak,
- Kendi mirası kadar ötekilerin kültürel mirasına da saygı göstermek,
- Kendi yasal sınırları içinde yer alan kültürel mirasın değerinin farkında olmak gibi maddeler ön plana çıkmaktadır (Tonta, 2014, s. 11).

Türkiye’de kültürel miras 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile koruma altına alınmıştır. Kanunda 2004 yılında yapılan bir değişiklikle valilikler ve belediyeler de kültürel mirasın korunması sürecine dahil edilmiştir (Özdemir, 2005).

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_heritage.

Yerel yönetimlerin temsilcisi konumunda bulunan belediyeler, ait oldukları şehir ya da ilçenin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak ve bunlara bağlı hizmetler sunmakla yükümlüdürler. Bu kapsamda, belediyeler bünyelerinde oluşturdukları denetim büroları ile koruma işlemlerinin gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmada, belediyelerin kültürel miras yönetimi kapsamında gerçekleştirdikleri uygulamalar Üsküdar Belediyesi örneği ile değerlendirilmiştir. Bu yönüyle çalışmanın, belediyelerde kültürel miras yönetimine ilişkin süreçlerin açıklanmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Kültürel Miras

Kültürel mirası, insana özgü bilgi, inanç ve davranışlar bütününe parçası olan somut nesnelere şeklinde tanımlayan İşçi (2000, s. 29), söz konusu nesnelere yalnızca taşınmaz kültür varlıklarını değil aynı zamanda somut olmayan kültürel miras öğelerini de kapsadığını bununla birlikte kültürel miras ürünlerinin toplumlara değil, tüm insanlığa ait olduğunu vurgulamaktadır.

17 Ekim 2003 tarihinde Paris'te imzalanan UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde, kültürel miras somut ve somut olmayan kültürel miras olarak ikiye ayrılmıştır (UNESCO, 2003, s.2). Sözleşmede somut kültürel miras, "taşınmaz kültür ve tabiat öğeleri" ve "taşınır kültürel miras" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Taşınmaz kültür ve tabiat öğeleri; anıtlar, bina grupları, yerleşim yerleri ve toplumsal tarih açısından önem taşıyan yapılarıdır. Taşınır somut kültürel miras öğeleri ise, arkeolojik araştırmalardan elde edilen arkeolojik buluntular ve etnografik malzemelerdir. Somut kültürel miras öğelerinin son başlığı ise resimler, minyatürler, heykeller, müzik, tiyatro, dans, edebiyat, yapı, sinema-video ve filmler gibi sanat eserleridir (UNESCO, 1972). Her ne türde olursa olsun, somut kültürel miras algılanabilen, dokunulabilen kültür ürünleridir.

Somut olmayan kültürel miras, yaşanmışlıklarla biçimlenmiş, kuşaktan kuşağa aktarılan bir değerler bütünüdür. Turan'a göre (1990, s. 13) somut olmayan kültürel miras, toplumun kültür yapısını belirleyen yaşadığı toplumun dokusudur. Somut olmayan kültürel miras, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde genel olarak şöyle sınıflanmıştır:

- Sözlü gelenekler ve anlatımlar,
- Gösteri sanatları,
- Toplumsal uygulamalar,
- El sanatları geleneği (UNESCO, 2003, s.2).

Kültürel Mirasın Önemi

20. yüzyıl boyunca kültürel miras pek çok açıdan büyük bir değişim sürecine girmiş, tanımı ve kapsamı daha geniş kapsamlı ele alınmıştır. Bu durumun temel nedenleri arasında;

- Ortak değerler anlayışına odaklı ulus devlet yapılanması,
- Kentsel dönüşüm,
- Koruma yaklaşımlarında meydana gelen değişiklikler,
- Kültürel mirasın ekonomik bir değer olarak görülmesi yer alabilir (Aksoy ve Ünsal, 2012).

Kültürel miras yönetimi arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, kent planlaması, sosyoloji, ekonomi, hukuk, işletme ve turizm gibi birbirinden farklı çalışma alanının konusu haline gelmiştir.

Kültürel miras ürünlerine yönelik bakış açısını da zenginleştiren bu durum, kültürel mirası anıtsal, tarihi ve sanatsal yapılarla sınırlı gören anlayışın sivil kültürel mirası da kapsayacak şekilde zenginleşmesine neden olmuştur. Şehirleşmenin yanı sıra kültürel gelişme politikalarının bir alan yönetimi anlayışıyla ele alınması da kültürel mirası koruma yaklaşımlarının değişmesine ve gelişmesine neden olmuştur (Aksoy ve Enlil, 2012, s.3- 6).

Kültürel miras toplumların geçmişini yansıttığı için önemlidir. Ancak geçmişin hangi ürünleri bugüne ve geleceğe taşınacak? Gerek toplumsal gerekse evrensel düzeyde nasıl bir geçmişi “miras” sayıp sahipleneceğiz? Geçmişin tıpkı bugün gibi karmaşık ve çelişkili olaylarını yansıtan ürünler toplumsal kimlik değeri taşıyacak kadar değerli görülmeli mi? Bu noktada toplumun ortak hafızasını oluşturacak ürünlerin neye ve kime göre seçileceği; öncelikler ve miras ürünlerine atfedilen değer, kültürel mirası tespit eden/edecek yetkililerin objektif bakış açısı gibi ölçütler dikkate alınmalıdır (Aksoy ve Enlil, 2012, s. 8).

Kültürel miras yönetimi, kültürel miras ürünlerinin koruma, sunum, erişim ve kullanım gibi süreçlerinin sistematik bir

biçimde gerçekleşmesine ilişkin çalışmaları kapsar. Bu çalışmalar fiziksel ürünler boyutunda ve geleneksel koruma yaklaşımıyla düşünüldüğünde, tarihi değeri ya da özel anlamı olan kültürel miras ürünlerinin kurtarılması ve yıkımdan kaçınılarak korunmaya alınmasına yönelik işlemleri kapsarken, günümüz teknolojilerinin etkisiyle farklı boyutlar kazanmıştır. Teknolojinin kültürel miras ürünleri üzerindeki en büyük etkilerinden biri bu ürünlerin dijitalleştirilmesine ilişkin faaliyetlerle ortaya çıkmıştır. Dijitalleştirme, analog ortamda bulunan materyallerin dijital kamera ya da tarayıcı aracılığıyla sayısal ortama aktarılmasına yönelik işlemleri kapsar. Gerek fiziksel, gerekse dijital erişimle ilgili tüm süreçlerde ülkelerin kültür politikaları başta olmak üzere, kültürel miras ürünlerine ilişkin yasal düzenlemeleri belirleyici bir rol üstlenmektedir.

Kültürel miras yönetimine ilişkin düzenlemeler ICOMOS, UNESCO gibi uluslararası kuruluşlar tarafından yapıldığı gibi, merkezi ve yerel yönetimler, planlama otoriteleri ve ilgili topluluklar tarafından da gerçekleştirilebilir (Aksoy ve Enlil, 2012, s. 10). Türkiye’de kültürel miras yönetimiyle ilgili uygulamaları biçimlendiren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun amacı “Korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek” şeklinde belirlenmiştir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983). Kanunda 2004 yılında 5226 sayılı yasa ile birtakım değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerin ve getirilen yeni kurumsal yapılanmaların temel hedeflerinden biri “etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak”tır. Kültür ve tabiat varlıklarını korumaya ilişkin 660 sayılı ilke kararının 2001 yılında yapılan son güncellemesiyle "Uygulamanın Denetlenmesi" bölümü aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bu çerçevede “Koruma kurullarınca onaylanan her ölçek ve nitelikteki plan ve projelerin uygulamada uzmanlarınca denetlenmesi gerektiğine, bu anlamda, imar ve koruma mevzuatında, belediyelere ve valiliklere verilen denetim yükümlülüğünün yanı sıra, uygulamanın müellif mimar tarafından denetiminin de yasal ve mesleki bir sorumluluk olduğuna....” vurgu

yapılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı 680 Sayılı İlke Kararı, 2015).

Belediyelerde Kültürel Miras Yönetimi

Kültürel miras yönetimi; kültürel miras ürünleriyle ilgili koruma, sunum, erişim ve kullanım gibi süreçlerinin sistematik bir biçimde gerçekleşmesine ilişkin çalışmaları kapsar. Türkiye’de uzun yıllar yerel yönetimlerin görevleri merkezi yönetimlerce kararları uygulamakla sınırlı kalmıştır. Buna bağlı olarak yerel yönetimler uzun süre koruma yaklaşımını benimseyememişlerdir. Kültürel mirasın korunmasıyla ilgili temel yasal düzenleme olan “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” koruma konusunda belediyelerin ve valiliklerin görev ve sorumluluklarını artıran ek maddelerle 27.07.2004 tarihinde 5226 sayılı yasayla gözden geçirilmiştir (Dinçer, 2012, s. 76). Bu kapsamda yasayla:

- Kültürel miras ürünlerinin bakım ve onarımlarına yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluğunda mali kaynak yaratılması,
- Sit alanlarında uygulama ve denetimden sorumlu olan büroların (KUDEB) kurulması,
- KUDEB’lerde sanat tarihi, mimarlık, şehir planlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı,
- İl Özel İdareleri bünyesinde, kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak proje büroları ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek eğitim birimleri kurulması
- Kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmalarda kullanılmak koşuluyla "Taşınmaz kültür varlıklarının onarımına yardım sağlanması ve katkı payı" başlığı altında her ilde Emlak Vergisi Kanunu uyarınca belediyesince toplanan emlak vergilerinin %10’u il özel idarelerine aktararak, belediyelerin ve il özel idarelerinin kendileri tarafından, valilerin denetiminde kullanılabilir hale getirilmiştir (Dinçer, 2012, s. 76).

İş akışı değerlendirildiğinde ideal süreçte kültürel miras niteliği taşıyan alanlar ya da ürünlerle ilgili bir plan yapmak yönetim sürecinin ilk basamağını oluşturur. Yönetim planı belirli bir hedefe ulaşmak için yapılmakta ve planın yapım

sürecinde paydaşların katılımı, eğitim, envanterleme gibi faaliyetler, alana ilişkin bilginin kullanılabilir hale gelmesi, benimsenmesi ve paydaşların, planı uygulamak üzere hemfikir olmaları mümkün olmaktadır. Yönetim Planı paydaşların belirlenmesi, katılımları, bilginin toplanması, bilginin paylaşımı, hedeflerin birlikte belirlenmesi gibi tamamen katılımcı yöntemlerle ilerleyen bir süreçtir. Bu sürecin sonunda ortaya çıkan doküman tüm kullanıcılar için bir yol haritası işlevi görür (Aksoy ve Enlil, 2012, s. 14-15).

Planlamanın ardından, kültürel miras varlığının önemi ve korunmasını gerektiren nedenlerin belirtildiği değerlendirilme aşaması gelir. Bir sonraki aşama kültürel miras varlığı ile ilgili sorunlar, tehditler, sınırlamalar ve fırsatların belirlenmesi ile ilgilidir. Mevcut ya da olası sorunların tespit edilmesi ileriye dönük problemlerin engellenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda “sorun, tehdit ve fırsatların belirlenmesi” aşaması büyük öne arz etmektedir. Kültürel miras varlığı ya da alanına ilişkin uzun vadeli hedeflerin belirlenmesi, işlemlerin gerçekleştirilmesinde kullanılacak bütçenin planlanması, personel nitelik ve niceliğinin belirlenmesi yönetim sürecinin diğer aşamalarıdır. Bir sonraki işlem, kültürel miras varlıklarının korunması, sunumu ve erişimiyle ilgili yol ve yöntemlerin belirlenmesine yöneliktir. Bu kapsamda, miras ürünlerinin fiziksel ve dijital erişim ve korunmalarına ilişkin sürecin detaylarıyla tanımlanması büyük önem taşımaktadır. Planın uygulamaya geçirilmesi ve kültürel miras ürünlerine yönelik olarak gerçekleştirilen tüm eylemlerin değerlendirilmesi ile yönetim işlemleri tamamlanmış olur.

Üsküdar Belediyesi’nde Kültürel Miras Yönetimi Üzerine Yapılan Araştırma

Üsküdar, kültürel mirasının zenginliği sayesinde zaman içinde kendine özgü bir yapı oluşturmuştur. Kültürel şehir görünümlü bu yapısı, Üsküdar’ı kimi zaman, hattatlar şehri, kimi zaman şairler şehri olarak nitelendirmiştir. Belediye kültür merkezleri, günümüzde bu yoğun kültürel birikimin en verimli biçimde yansıtıldığı yerlerdir (Üsküdar Belediyesi, 2016).

Araştırmanın Yöntemi

Üsküdar Belediyesi’nde kültürel miras yönetimini ortaya koymak amacıyla yapılan araştırma nitel yönetime dayalı

olarak gerçekleştirilmiştir. Nitel yöntem, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Nitel araştırma yönteminde yaygın olarak kullanılan veri toplama tekniklerinden biri görüşmedir. Görüşme, ; önceden hazırlanmış soruları sorduğu ve karşısındaki kişinin sorulara yanıtlar verdiği amaçlı bir söyleşi, kısaca sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir (Kuş, 2003, s. 50). Üsküdar Belediyesi'nde kültürel miras varlıklarının yönetimiyle ilgili her süreç İmar ve Şehircilik Müdürlüğü bünyesindeki KUDEB (Koruma, Uygulama ve Denetim Bürosu) şefliği tarafından yürütülmektedir. Buna dayalı olarak, araştırmanın kapsamı KUDEB şefliği ile sınırlı tutulmuştur. Araştırma verileri, KUDEB şefi ile yapılan görüşme sonucunda elde edilmiştir.

Bulgular

KUDEB'in Görevi: Görüşmeci, kültürel Miras varlıklarıyla ilgili her türlü işin temel olarak yürütüldüğü İmar ve Şehircilik Müdürlüğü bünyesindeki KUDEB'in (Koruma, Uygulama ve Denetim Bürosu) faaliyetleri «ayakta olmayan yapıların ihyası» şeklinde özetlemektedir.

Kültürel varlıkların tespiti: Önceden yapılmış tescil işlemleri neticesinde oluşan listelerden ediniliyor. Tescil işlemleri 2683 Sayılı Kanunda geçen Kültürel Miras varlığı tanımı temel alınarak yapılıyor. Liste belirli aralıklarla yenilenmektedir (1992, 1996 gibi).

- Daha önce kültür varlığı olarak tescillenen bir yapı daha sonra listeden çıkarılabiliyor. Tescil işlemini kimin yaptığına göre bu kararlar değişebilmektedir.

Belediyeye tescilli 648 sivil/özel, 505 anıtsal eser bulunmaktadır. Mihrimah Sultan Külliyesi Medresesi, Veli Paşa Konağı, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi ve Haziresi gibi serlerin yanı sıra çok sayıda bahçeli ahşap ev, çeşme, camii, medrese, türbe ve tekke kültürel miras niteliği taşıyan ürünler arasındadır.

Üsküdar Belediyesi KUDEB Şefliği eski yapıların projelendirilerek yeniden yapılması sürecini yönetiyor. Projelendirme işinde daha önce İl Özel İdaresi şimdise Valilik tarafından %50 oranında maddi destek sağlamaktadır.

Proje o işe talip olanlar arasında ihale yapılarak belirlenmekte ve bu süreç üç aşamadan oluşmaktadır:

1. Röleve; ölçüm projesi olarak geçiyor. İhyasına karar verilen kültürel varlığın yeniden yapılması için teklif veren firmalar arasında ihale usulü projelendirme yapılıyor.
2. Restitüsyon İşlemi: Bu işlem ihyası düşünülen kültürel varlık hakkında tarihsel araştırma sürecidir. Kültürel varlığın ilk yapıldığı halinin resmedilmesi, ve dönemsel araştırmalar yapılması,
 - “Kültür Bakanlığının bölgelere ayırdığı 6 No’lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü bu konuda yetkili birim.
 - Üsküdar, Şile, Beykoz bölgelerini kapsayan bu kurul heyetinde on yıllık Restoratör Mimar bulunmak zorunda. Ayrıca heyette hukukçu, sanat tarihçisi, arkeolog, mimar ve ilgili belediyeden bir temsilci bulunuyor. Kütüphaneler, İl Özel İdaresi arşivleri araştırılarak, fotoğraflar ve yazılı bilgi ışığında dönemsel araştırma yaparak kültürel varlığın hangi bileşenlerden oluştuğu, nasıl olduğu konusunda araştırma yapılıyor.
 - Örneğin Üsküdar Ahmediye Mahallesi İskender Baba tekkesi projesi yapılıyor. Dönemsel araştırmada var olduğu bilgisine ulaşıp herhangi bir görsel malzeme bulunmadığı takdirde Kurulda bulunan mimarlar tarafından kültür varlığının nasıl olacağı hakkında karar verilecek.» (Görüşmeci)
3. Restorasyon süreci: «Uygulama süreci olarak da görülebilir. Bu sürecin gerekliliği yönetmeliklerle sabit. 660 Sayılı İlke Kararı uyarınca çizilen proje şartlara uygun hale getiriliyor. İlke kararında yalnızca iç planlarda değişikliğe izin veriliyor.
 - Cephe, kat değişimi gibi değişiklikler yapılamıyor. Saçak kotu, çatı formu, cephe formu çok önemli olduğu için bunlara dokunulmuyor. Proje diğer yasalara uygun hale getiriliyor.»
 - Belediye Fen İşleri Müdürlüğü tarafından mevcut kültür varlığına ait projenin İmar mevzuatına uygunluğu denetleniyor. Uygulama sürecinde yine Valilik tarafından %70 maddi destek sağlanıyor.
 - İşletme: Restorasyonu tamamlanan kültür varlığı belli bir süreyle özel vakıflara kiralanabiliyor.

Şu anda Üsküdar Belediyesinin işlettiği herhangi bir kültür varlığı mevcut değil. Kiralanırken sözleşmeye kullanımdan kaynaklı deformasyon konusunda herhangi bir madde eklenmiş değil. Geleceğe yönelik stratejik bir planlama da yapılmıyor.

- Üsküdar sınırları içerisinde ayakta kalan kültür varlıklarının ihyasını ise Vakıflar Müdürlüğü kendisi yapıyor. Belediye bunlara müdahale edemiyor. «Örneğin son zamanlarda Yeni Camii, Mihrimah Sultan Camii ve Ayazma Camii'nin restorasyon işlemleri Vakıflar Müdürlüğü tarafından yapılıyor. Tanıtım çalışmaları ise sadece Basın Yayın Müdürlüğü'nün yürüttüğü programlar çerçevesinde açılış yapmakla sınırlı. Kültür varlığı özel vakıflara kiralandığı için tanıtımı belediye tarafından yapılamıyor.»
- Koruma Planı: Üsküdar Belediyesi sınırlarında yeniden ihyası yapılan Kültür Varlıklarının ileriki nesillere aktarılması göz önünde bulundurularak yapılmış herhangi bir Stratejik Plan bulunmuyor.
- Teknolojiden Yararlanma: Koruma ve erişimle ilgili yapılmış ya da yapılması düşünülen herhangi bir dijitalleştirme çalışması bulunmuyor.
- Anlaşılabilir Dokümantasyon: Üsküdar'da mevcut kültürel mirasın haritalandırılmış gösterimi yapılmış fakat bu harita dijital ortamda değil...

Sonuç ve Öneriler

4. Üsküdar Belediyesi sadece vakıflara ait kültür varlıklarının projelendirme işlemini yapabiliyor. Özel Üsküdar Belediyesi sadece vakıflara ait kültür varlıklarının projelendirme işlemini yapabiliyor. Özel şahsa ait kültür varlıkları Belediye kapsamında değil.
5. Şahıs başvurularında yalnızca restorasyon sürecini Belediye denetliyor. Belediye tarafından yeniden inşaatı tamamlanan kültür varlıkları özel vakıflara kiralanırken sözleşmeler Emlak İstimlak Müdürlüğü tarafından hazırlanıyor.
6. KUDEB'in herhangi bir madde koyma veya sözleşmeyi yapma uygulaması yok. Bu da kiralanen kültür varlığının kullanım kaynaklı deformasyon gerçeğini engelleyici herhangi bir tedbir alınmadığını gösteriyor.

7. KUDEB en son 2010 yılında denetlenmiş. Bu durum KUDEB'e ve dolayısıyla denetime verilen önemin azaldığını göstermektedir. Kurumsal ciddiyetin de dolaylı olarak azalmasına neden olabilecek bu durum, işleyiş açısından oldukça büyük riskleri beraberinde getirebilir. Konuya ilişkin hassasiyetin gösterilmesi ve denetim mekanizmalarının yeniden işler hale getirilmesi çözüm sağlayıcı olabilir.
8. Siyasi nedenlerden ötürü projeler ehil firmalara verilmediği için sosyal medyada çokça gördüğümüz aslına uygun olmayan yapılar ortaya çıkmıştır. Bu tür sorunların ortaya çıkması, sürece dahil olan her kurum ya da birimin saygınlığını azaltabilir. Objektif değerlendirmelerin ve toplumsal faydanın esas alındığı yaklaşımlarla sorunun üstesinden gelinebileceği düşünülmektedir.
9. Restorasyon sürecinde kurulda mutlaka Restoratör mimarı olmalı, koruma kurulunda bulunan üyelerin üç aylık bir eğitimden sonra bu kurulda çalışabileceğine dair sertifika almalarıyla ilgili düzenleme gözden geçirilmelidir.

Kaynakça

- Aksoy, A. ve Enlil, Z. (2012). Kültürel miras yönetiminde çağdaş yaklaşımlar. Asu Aksoy ve Deniz Ünsal (Editör). *Kültürel miras yönetimi* içinde (s. 3-28). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aksoy, A. ve Ünsal, D. (2012). *Kültürel miras yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Basat, E.M. (2013). *Somut ve somut olmayan kültürel mirası birlikte koruyabilmek*. 13 Nisan 2016 tarihinde <http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/100/06-.pdf> adresinden erişildi.
- Dinçer, İ. (2012). Türkiye'de kültürel miras politikaları ve uygulama araçları. Asu Aksoy ve Deniz Ünsal (Editör). *Kültürel miras yönetimi* içinde (s. 67-90). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- İşçi, M. (2000). *Sosyal yaşam ve sosyal değişme*. İstanbul: Der Yayınları.
- Kuş, E. (2003). *Sosyal bilimlerde araştırma teknikleri nitel mi, nicel mi?* Ankara: Anı Yayıncılık.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı 680 Sayılı İlke Kararı. (2015) 15 Nisan 2016 tarihinde <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,13927/680-nolu-ilke-karari13012015-tarih-ve-373-sayili-ilke-k.html> adresinden erişildi.
- Özdemir, M. Z. (2005). Türkiye’de kültürel mirasın korunmasına kısa bir bakış. *TMMOB Planlama Dergisi*, 1, 20-25.
- Şahin, İ.D. (2010). *Yerel kültür mirasının dijitalleştirilmesi ve halk kütüphaneleri: Yalova örneği*. Yayınlanmamış bilim uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tonta, Y. (2014). *Kültürel mirasın geleceği*. 15 Nisan 2016 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-kulturel-mirasin-gelecegi-20-ocak-2015.pdf> adresinden erişildi.
- Turan, Ş. (1990). *Kültür tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- UNESCO. (1972). *Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage*. 22 Şubat 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf> adresinden erişildi.
- UNESCO. (2003). 17 Mart 2016 tarihinde <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> adresinden erişildi.
- Üsküdar Belediyesi. (2016). 25 Mayıs 2016 tarihinde <https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/pages/kiz-kulesi/35> adresinden erişildi.
- Yılmaz, B. (2006). Avrupa Birliği sürecinde Türk halk kütüphaneleri: nicel bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 20 (1), 61-84.

Bilgi ve Belge Yönetimi Alan Yazınında Yerel Yönetimler ve Bilgi Hizmetleri: Bir Tema Analizi

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Akkaya

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye, mehmetaliakkaya@karatekin.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Kasım Binici

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye, kbinici@karatekin.edu.tr

Araş. Gör. Zarife Yıldırım

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye, zarifeyildirim@karatekin.edu.tr

Öz

Bilgi çağı ile birlikte insanoğlunun deneyimlediği son toplumsal evrim olan bilgi toplumu, bireyler kadar kurum ve organizasyonları da başkalaştırmıştır. Bu değişim yenilenme çarkına dâhil olan organizasyonlardan biri de söz konusu değişimi ve yenilenmeyi yerellik özelliği çerçevesinde içselleştirmeye çalışan belediyelerdir. Yerel yönetimler günümüzde vatandaşlarının toplumsal yaşama ilişkin gereksinimlerini gidermenin yanı sıra olanaklar ölçüsünde kent sakinlerine bilgi hizmeti vermeyi de amaçlamaktadırlar. Hatta, seçmenine bilgi hizmeti vermek belediyelerin asli vazifelerinden biri haline gelmiştir. Vatandaşa bilgi hizmeti sunmanın aracı olarak ise kütüphaneler, arşivle ve müzelerden yararlanırlar. Bu hizmet çeşitliliği aynı zamanda bilginin anlam ve önemini de zenginleştirmektedir. Bu çalışmada bilgi ve belge yönetimi alan yazınında belediyelerin bilgi hizmetlerinin hangi yönleriyle ve yoğunlukta ele alındığının ve bu ele alışın daha çok alanımızın temel kavramlarından hangileri ile birlikte kullanıldığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Kavramlar üzerinden yapılan analizin kapsamını alan dergileri, sempozyum ve anı kitaplarında yayınlanmış hakemli yazıların başlık, varsa öz ve anahtar kelimelerinin verildiği bölümler oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin işlenmesinde metin madenciliği tekniği, bilgi çıkarmada kelime birlikteliği ve ağ analizi yöntemi, haritalama işlemi ise metin görselleştirme teknikleri kullanılmıştır. Çalışmada yürütülen analizler sonunda yerel yönetim eliyle yürütülen bilgi

bizmetlerine ilişkin literatürün henüz çok yeni olduğunu, sınırlı sayıda araştırmacılar dışında konunun genellikle tek bir bilimsel çalışma ile ele alındığı ve belediyelerin bilgi hizmeti sayısı ve çeşitliliğinin artmasına paralel olarak bu alanda kaleme alınan araştırmaların sayısının da arttığı gözlenmiştir. Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Sempozyumuna katılan bildirilerin özetleri göstermiştir ki konuyu farklı yönleri ve geniş katılımcı düzeyi ile ele alan bilimsel etkinlikler, alan yazınınu ivmelendirecek en önemli organizasyonlardır.

Anahtar Kelimeler: *Bilgi hizmeti, yerel yönetimler, metin madenciliği, kelime birlikteliği, görselleştirme.*

Giriş

Demokrasinin seçen ve seçilen bakımından yerel katılımlı yönetim biçimi olan belediyelerin asli vazifesi vatandaşlarına söz konusu yerellik çerçevesinde hizmet sunmaktır. Disiplinler üstü bir anlam ve derinliği olan bilgi kavramı üzerine inşa edilen arşiv ve kütüphane hizmetlerinin de bilginin bu anlam ve derinliği ile örtüşmesi beklenir. Ancak, bilginin ve bilgi hizmetlerinin yerel sosyal ve idari yapılanmalar dikkate alınarak düzenlenmesi ve kullanıma sunulması günümüzde bilginin değerini ve önemini arttıran temel uygulama biçimlerindedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bilginin kullanıma sunulmasında yerel olana gösterilen/gösterilmesi gereken özen bilgi hizmetleri ile belediyeciliği aynı paydada birleştirmektedir. Yaşanan etkileşimin bir sonucu olarak da bilgi hizmetleri belediyelerin asli vazifeleri arasında sayılmaktadır.

Belediyelerin yürütücülüğündeki yerel bilgi hizmetlerinin kapsamı, yapılandırılması ve yürütülmesine ilişkin incelemelere, araştırmalara, eleştirilere ve önerilere yönelik akademik çalışmaların ve görüşlerin muhatabı bilgi ve belge yöneticileridir. Bilgi ve Belge Yönetimi yazınında konunun hangi yaklaşımlarla ve yönleriyle ele alındığını belirlemek için kapsamlı bir kavramsal ele alış analizi kaçınılmazdır. Bu analiz; ülkemizde belediyeler düzeyinde bilgi hizmetlerinin, alanın paydaşları tarafından hangi boyutlarıyla ele alındığını anlama ve olası tartışılması gereken konuları saptamada yol gösterici politikalar ve stratejiler için bir durum tespiti ve yol haritası olarak kabul edilebilir.

Bu doğrultuda, yerel bilgi hizmetlerinin günümüze kadar Bilgi ve Belge Yönetimi literatüründe hangi boyutlarıyla ele alındığını, hangi yaklaşımlarla değerlendirildiğini ve tartışıldığını tespit etmek bu çalışmanın birincil amacını oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak, bilgi hizmetlerinin yerel düzeyde tartışılmayan boyutlarını irdelemek de çalışmanın ikincil amacı olarak belirlenmiştir.

Çalışmada alan yazıların kapsamına ilişkin aşağıdaki soruların cevabı aranmaya çalışılmıştır;

- Yerel düzeyde bilgi hizmetleri hangi boyutlarda ele alınmıştır?
- Yerel düzeyde bilgi hizmetleri temasında bir değişim var mıdır?
- Konuyu temsil eden kavramların değerinde yıllara göre nasıl bir değişim olmuştur?
- Konuyu temsil eden kelimelerin benzerliği, sıklığı, yoğunluğu ve yıllara göre değeri açısından nasıl bir görsel oluşturmaktadır?

Araştırmanın kapsamı; Türkiye'deki Bilgi ve Belge Yönetimi alan yazılarını oluşturan bildiri, armağan, toplantı ve anı kitaplarında yayımlanan yazılar ile Türk Kütüphaneciliği ve Bilgi Dünyası dergilerinde yer alan çalışmalardır. Yayınların başlık, varsa öz ve anahtar kelimelerine odaklanılarak çalışma kapsamında belirlenen soruların yanıtları aranmaya çalışılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında çalışma kapsamında belirlenen kaynaklarda yer alan konu ile ilgili yayınlardan yararlanılmıştır. Verilerin işlenmesinde metin madenciliği tekniği, bilgi çıkarmada kelime birlikteliği ve ağ analizi yöntemi, haritalama işleminde ise metin görselleştirme teknikleri kullanılmıştır. Uygulanan bu karma yöntem ile yerel düzeyde bilgi hizmetlerinin alan yazılarında tematik yapısı irdelenmiş, yıllara göre tema ve terimlerdeki değişim izlenmiştir.

Çalışmanın sonunda; Türkçe alan yazılarında yıl faktörü de dikkate alınarak bilgi hizmetlerinin işleniş tematik bir yapıda görselleştirilerek özetlenmiş ve bu sayede alan yazılarında konunun hangi kapsam ve yönleriyle ele alındığı ortaya konmuştur. Elde edilen sonuçlar hem belediyelerin yerel bilgi hizmetleri ile ilgili olası tartışılması gereken konulara ışık tutacak, hem de konuya ilişkin politika ve strateji

oluşturma aşamalarında karar verici ve kanaat önderi konumunda olan yöneticiler için sürecin başarısını etkileyecek veri oluşturacaktır.

Tema analizi

Tema analizi kullanılarak belli bir disiplin, alan, konu, kaynak veya dergideki yayınların-literatürün temel motiflerini ortaya çıkarmak mümkündür. Teknolojinin geliştirdiği yenilikler ile bilginin görselleştirilme işlemi çok daha kolay ve anlaşılır olmaktadır. Görselleştirme ile desteklenecek bir tema analizinde konu boyutunun çizilmesi, ana konunun açıklanması, yorumlanması ve değerlendirilmesinde büyük kolaylıklar sağlayacağı gibi, daha net veriler elde edilecektir. Sadece araştırmacı için değil okuyucu için de görselleştirme avantaj sağlayacaktır. Ayrıca verilerin görselleştirildiği bir çalışmada araştırmacının sübjektif yaklaşım sergilediği durumlarda, aynı görsel okuyucu için daha objektif bir bakış açısı sunabilecektir. Daha başka bir ifade ile araştırmada elde edilen görseller objektif bir veri sunar iken, yazarın değerlendirmeleri sübjektif olabilmektedir.

Tema analizine yıl faktörü de dâhil edilerek yapılacak incelemelerde bir taraftan da yönelim analizi gerçekleştirilmiş olur. Alan yazılarının içerik analizinde bu iki yaklaşımı birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak ele alabiliriz. Literatürdeki ana motiflerin tespitinde ve yönelimlerin keşfinde tercih edilen bu yaklaşımlarda kullanılan yöntemlerin çok boyutlu ve çeşitli olduğunu söylemek mümkündür. Bir alan literatürü veya sınırlandırılmış bir konuda tema ve yönelimleri çıkarma yöntemlerini kabaca üç başlık altında toplayıp değerlendirebiliriz.

Sınıfsal-şematik yaklaşım: İncelenecek literatür veya konu dermesinin daha önce tanımlanmış bir şema veya sınıflama sistemine dayalı olarak taksim edilmesidir. Burada her yayın sadece bir başlık veya madde altında değerlendirilmektedir. Jarvelin ve Vakkari (1990, 1993) tarafından oluşturulan Kütüphane ve bilgi bilimi konularını gösteren sınıflama şeması bu konuya örnek gösterilebilir. Bu şemayı referans olarak kütüphane ve bilgi bilimi alanında yapılan içerik analizi çalışmalarını görmek mümkündür. Örneğin birçok çalışmada kütüphane ve bilgi bilimi dergilerindeki makaleler sınıflandırılırken bu konu şeması referans alınmıştır (Hider

ve Pymm, 2008; Rochester ve Vakkari, 2003; Tuomaala, Järvelin ve Vakkari, 2014). Benzer şekilde Tonta (2002) Türk Kütüphaneciliği dergisi yayınları üzerinde yaptığı bibliyometrik çalışmada yayınların konu dağılımını aynı şemayı kullanarak gerçekleştirmiştir. Yine Kayaoğlu (2009) bu şemayı referans olarak lisansüstü tezlerinde araştırma eğilimlerini bulmaya çalışmıştır.

Bibliyometrik yaklaşım: Bibliyometrik yaklaşım ile belli bir sahadaki literatürün konusal boyutunu ve gelişimini izlemek mümkündür. Özellikle bibliyometrik analizin bir önemli dalı olan ve entelektüel yapıyı keşfetmede kullanılan kelime birliktelik yöntemi içerik analizine örnek oluşturmaktadır. Ağ analizinin de yaygın uygulandığı bu yaklaşımda görselleştirme işlemi ön plana çıkmaktadır. Kütüphane ve bilgi bilimi alan çalışmalarında da kullanıldığı (Bosanac, Matešić ve Tolić, 2009) görülen bu yöntem daha çok anahtar kelimelerin yayınlara tanımlı olduğu durumlarda kullanımı daha kolay olmaktadır.

Metinsel yaklaşım: Metinsel yaklaşımda ham metin dermeleri üzerinde işlem yapılmaktadır. Bu gün sanal ortamdaki bilginin büyük bir oranı sınıflandırılmamış ve nitelendirilmemiş bir yapıda bulunmaktadır. Yapılandırılmamış bu metin verilerinin yani nitel verilerin yapısal hale getirilerek, nicel formata dönüştürülmesi; ardından özetleme, kümeleme ve sınıflama işlemlerinin gerçekleştirilmesi günümüz bilgisayar teknolojisi yardımıyla işlenebilmektedir. Yapılan bu işlemlere metin madenciliği denilmektedir. Metin madenciliği yönteminde veriler yapısal formata dönüştürüldükten sonra görselleştirme teknikleri, ağ analizi teknikleri kullanılabilir. Bilimsel yayınlar metin madenciliği yöntemiyle işlendikten sonra tanımlanan anahtar kelimeler aracılığıyla bibliyometrik yaklaşımda değinilen kelime birliktelik yöntemine altyapı oluşturur. Yani yayınlara anahtar kelimelerin tanımlı olmadığı durumlarda metin madenciliği yöntemi ile anahtar kelimeler tespit edildikten sonra kelime birliktelik analizinin uygulanabilirliği mümkün olabilmektedir. Kütüphane ve bilgi biliminde metin madenciliği ve kelime birlikteliği analizini birlikte kullanan çalışmaları görmek mümkündür (Binici, 2016; Glenisson, Glänzel, Janssens ve Moor, 2005; Janssens, Leta, Glänzel ve De Moor, 2006; Ravikumar, Agrahari ve Singh, 2015).

Yürütülen bu çalışmada ele aldığımız bilgi ve belge yönetimi alan literatüründe belediyelerin şehir, kent veya yerel yönetim ile ilişkili olarak arşiv ve kütüphane hizmetleri konusundaki literatür farklı kanallarda ve dağınık bir yapıda oluşmaktadır. Yayınların anahtar kelimeleri ya tanımlanmış veya tanımlananların sıklıkları değerlendirme için yeterli veri oluşturamamaktadır. Diğer taraftan konu ile ilgili oluşturulmuş bir sınıflama şeması maalesef mevcut değildir. Bu nedenle eldeki literatürün başlık ve öz alanlarındaki metin verilerinden faydalanarak bir inceleme yapılması daha doğru bir yaklaşım olacağı düşünülmüştür.

Yöntem

Çalışmada bilgi ve belge yönetimi alan literatüründe belediyelerin şehir, kent veya yerel yönetim ile ilişkili olarak arşiv ve kütüphane hizmetleri açısından tematik yapısı sorgulanmak istenmiştir. ¹ Çalışma verileri toplanırken konu ile ilgili üç bileşenden oluşan veri kümeleri oluşturulmuştur. Birinci bileşen üçüncü basımına hazırlığı yapılan Anahtar 1 ve 2'nin (Odabaş ve Polat, 2009; Polat ve Odabaş, 2005) dizinlerinden yararlanılarak meydana getirilmiştir. İkinci bileşen Türk kütüphaneciliği ² ve Bilgi Dünyası ³ dergilerini içeren yayınlardan, üçüncü bileşen ise “Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumu (BKAHS)” (Yılmaz, Çakmak ve Eroğlu, 2016) kapsamında sunulan bildirilerden teşkil edilmiştir. Bu her üç bileşenden derlenen veriler birleştirilerek toplamda 4.779 yayının künyesinden oluşan bir veri tabanı oluşturulmuştur. Veri tabanında *başlık, kaynak, özet ve anahtar* kelime alanlarında “şehir”, “kent”, “belediye” ve “yerel” kelimelerinden oluşan bir sorgu ile 201 yayının künyesine erişim sağlanmıştır. Künyeler üzerinde yapılan kontroller neticesinde, 138 künye araştırma konusu ile ilgili bulunmuştur. Yapılan tüm analizler bu yayın künyeleri üzerinden yürütülmüştür.

Veri işleme ve bilgi çıkarma aşamasında metin madenciliği ve bibliyometrinin bir önemli çalışma alanı olan kelime birlikteliği yöntemi kullanılmıştır. Kavramlar arasındaki ilişkiyi

¹ Çalışmada metin madenciliği, ağ analizi, kelime birlikteliği ve görselleştirmeden oluşan karma bir yöntem uygulanmıştır. Bu yöntemlerin ayrı ayrı teknikleri ve alt konuları vardır. Çalışmanın sınırlılıklarını da düşünülerek, çok ayrıntılı bir uygulama sürecini içeren söz konusu tekniklerin kapsamlı anlatımına burada yer verilmemiştir. Uygulanan tekniklerin sadece başlıkların verilmesi uygun görülmüştür. Konu hakkında detaylı bilgi için bakınız Binici, K. (2016). *Kütüphane ve Bilgi Bilimi Çalışmalarında Dönemsel Konu Analizi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

² <http://www.tk.org.tr/index.php/TK>

³ <http://bd.org.tr/index.php/bd>

irdelemek için ise ağ analizi yöntemine başvurulmuş ve elde edilen bulgular görselleştirme ön planda tutularak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Metin yapılarında bir bütünlük sağlanması için ilkin tüm metin küçük harf düzenine dönüştürülmüştür. Ardından metinde noktalama işaretleri kaldırılmış ve metin analizinde pek anlam ifade etmeyen etkisiz kelimeler (ve, ile, bu, için, de, da, en, iyi, her...) ayıklanmıştır. Daha sonra Türkçe metinler içinde gövdeleme işlemi gerçekleştiren *Snowball Stemmer* algoritması çalıştırılmıştır. Algoritma bazı kelimeler için çok katı bir yalınlaştırma işlemi gerçekleştirdiği için metin analizini zorlaştırmaktadır. Metin ön işleme aşamasında tespit edilen bu durum için bazı kelimelerin (bazı şehir adları, kent, insan, kültür vb.) yalınlaştırmasını önleyecek işlemler uygulamaya konulmuştur.

Yalınlaştırma işleminden sonra sözlük yardımı ile metin işaretleme işlemi gerçekleştirilmiştir. Sözlük maddeleri belirlenirken, oluşturulan veri tabanındaki tüm anahtar kelimeler (2380) girdi olarak kabul edilmiştir. Metin ve sözlük girdilerinde doğru örtüşmeyi sağlayabilmek için yukarıda anlatılan ve metin dermesine uygulanan *metin madenciliği* yönteminin aynısı sözlük listesine de uygulanmıştır. İşaretleme işleminden sonra, metin kelime/terim bazında parçalara ayrıştırılarak listeler oluşturulmuştur. Yapılan kelime çıkarma işleminin doğruluğunu kontrol etmek için işaretlenen ve işaretlenmeyen terimler/kelimeler liste biçiminde ayrıştırılmıştır. Yapılan kontrollerde işaretlenmeyen kelimelerden Doküman Frekansı (DF) ⁴ makul seviyede olan bazı kavramlar analiz için uygun bulunarak sözlük listesine dâhil edilmiştir. Ayrıca metinden 2'li, 3'lü ve 4'lü n-gramlar (çoklu kelime) oluşturularak işaretlenen kelimeler listesi ile karşılaştırılmıştır. Yine burada yapılan kontrollerde de önemli görülen bazı terimler sözlük listesine eklenmiş ve işaretleme işlemi için döngü yeniden çalıştırılarak işaretleme ve ayrıştırma işlemi bitirilmiştir.

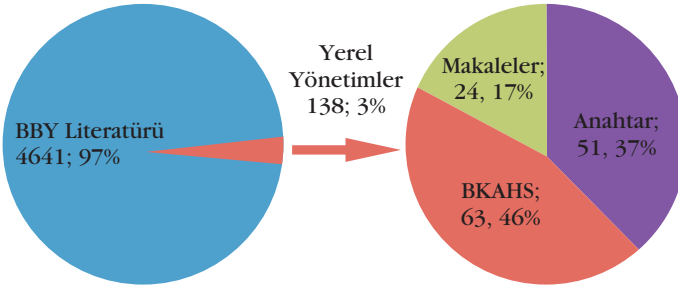
Sözlük yardımıyla benzeşen kelimelerin de metin içerisinden çıkartılma işlemi gerçekleştirildiğinden, ayrıştırma işleminden sonra benzeşen kelimelerin aynı sayılması için "bul değiştir" yöntemiyle veride bir standartlaşma sağlanmıştır. Uygulanan bu işlemler sonucunda metin dermesinde toplamda 605 kelime/terim çıkartılmıştır. Elde edilen bu terimlerin DF değeri hesaplanarak analiz için uygunluğu kontrol edilmiştir.

⁴ Kelimenin geçtiği doküman sıklığını ifade eder.

Yapılan değerlendirmede 108 kelime analiz için anlamlı bulunmuştur. Bu aşamada bazı kavramlar benzerliklerine göre de sınıflandırılmıştır. Burada amaç aynı kategorideki kavramaların önemini ortaya koymaktır. Sıralanan bu teknik işlemler neticesinde kelimelerin birliktelik değeri hesaplanarak, veriler ağ yapısında analiz edilebilecek formata dönüştürülmüştür. Tüm bu işlemler KNIME⁵ veri analiz programında yürütülmüştür. Bundan sonraki aşamada *Gephi*⁶ ağ analiz programı kullanılarak terimler arasındaki ilişki irdelenmiş ve görselleştirme işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Bilgi ve belge yönetimi alan literatürünü oluşturan toplamda 4.779 yayın künyesi içerisinde yerel yönetimlerde bilgi hizmetlerini ilgilendiren yayın oranı %3 (138) olarak bulunmuştur. Analizler için uygun bulunan 138 yayının %46'sını BKAHS etkinliği kapsamında sunulan bildiriler meydana getirirken, %37'si Anahtar dizininde, % 17'si de Bilgi Dünyası ve Türk Kütüphaneciliği dergilerinde yer alan makalelerden oluşmaktadır (Şekil 1). Bu makalelerden sadece 17 tanesinin hakemli yazı olduğu tespit edilmiştir.

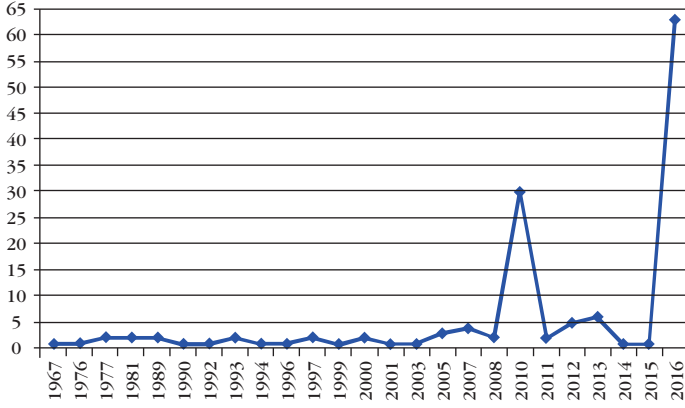

Şekil 1. Yerel Yönetimde bilgi hizmetlerinin literatürdeki yeri

Yıllara göre yayınların dağılımına bakıldığında; konuyla ilgili yapılan yayın sayısının yıllık olarak genellikle 5'i aşmadığı anlaşılmaktadır. 2010 ve 2016 yılları en fazla yayının yapıldığı yıllar olmuştur (Şekil 2). Bunun nedeni ise adı geçen yıllarda konu ile ilgili birer sempozyumun düzenlenmiş olmasıdır. (Şekil 1) ve (Şekil 2) birlikte değerlendirildiğinde elde edilen veriler konunun daha çok sempozyum ve kitap içinde bölüm türü yayınlarda ele alındığını göstermektedir.

⁵ <https://www.knime.org/>

⁶ <https://gephi.org/>

Şekil 2. Yıllara göre yayın sayısı

Yayınların kimler tarafından ve ne oranda ele alındığını öğrenmek için yayınların yazarlara göre dağılımı incelenmiştir. (Tablo 1)'e bakıldığında 138 yayının 150 yazar tarafından kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Sadece bir makaleye katkısı olan yazar sayısı 123 iken iki makaleye katkısı olan yazar sayısı 20'dir. Üç makaleye katkı sağlayan yazar sayısı yalnız 4'tür. Dört, beş ve on bir makaleye katkı sağlayan yazar sayısı 1'er kişidir. Bu konuda en fazla yayın yapan yazar Prof. Dr. Bülent Yılmaz olmuştur. Listede daha sonra 5 yayın ile Doç. Dr. Niyazi Çiçek ve 4 yayın ile Prof. Dr. Hasan Sacit Keseroğlu yer almaktadır.

Tablo 1. Yayın sayısına göre yazar dağılımı

Yayın Sayısı	Yazar Sayısı	Yazarlar
11 Yayın	1	Bülent Yılmaz
5 Yayın	1	Niyazi Çiçek
4 Yayın	1	Hasan Sacit Keseroğlu
3 Yayın	4	-
2 Yayın	20	-
1 Yayın	123	-
Toplam	150	

Yazarların yayınlara yaptıkları katkılara bakıldığında kütüphane ve arşiv hizmetlerinin belediyelerle ilişkilendirildiği çalışmaların çok sınırlı bir araştırmacı grubu tarafından kaleme alındığı görülmektedir. Bu noktada birden fazla yayınlı belediyelerin kütüphane ve bilgi hizmetleri konusuna katkı veren yazar

yazarlardan sadece 8'i sempozyumdan önce bu konuda yayın faaliyetinde bulunmuşlardır. Sempozyum vasıtasıyla ilk defa konu hakkında bildiri sunarak fikir bildiren yazar sayısının ise 71 olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen ve metin formatında olan veriler, sayısal yapıya dönüştürülmüş, ardından kelime birlikteliği ve ağ analizi incelemeleri neticesinde yerel yönetimlerde bilgi hizmetlerinin tematik yapısı görselleştirilerek yorumlanmaya çalışılmıştır. Çalışma neticesinde (Şekil 3)'de görülen 108 düğüm ve 2.126 bağlantıdan oluşan bir ağ yapısı elde edilmiştir. Ağ yapısında gerçekleştirilen modüler kümeleme işlemi sonucunda incelenen literatürün 4 tematik yapıda biçimlendiği tespit edilmiştir. Bu temaları aşağıdaki gibi isimlendirerek açıklamak olanaklıdır.

1- Kütüphane Merkezli Hizmetler:

Şekil 3 görselinin sağ tarafında konumlanan ve en büyük kelime grubunu oluşturan topluluk, kütüphane merkezli hizmetleri tanımlamaktadır. Grupta halk ve belediye kütüphaneleri eksenli terimler ön planda yer almaktadır. Yerel yönetimler ile ilgili kavramların bu kümede yer alması, yerel yönetimlerde bilgi hizmetlerinin daha çok kütüphane eksenli hizmetler açısından ele alındığını göstermektedir.

2- Kent Odaklı Bilgi Merkezleri:

Şekil 3 görselinin alt tarafında biriken düğümleri, kent ile birlikte kullanımı daha fazla olan terimler oluşturmaktadır. Burada yerel düzeyde bilgi merkezlerini tanımlayan kent arşivi, şehir kütüphanesi, kent belleği, özel arşiv, kent hafıza merkezi ve ihtisas kütüphanesi terimlerinin kent ile birlikte kullanımının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Kümede mevcudiyet gösteren veya yakın bir yerde konumlanan şehir isimlerine bakıldığında (Ankara, İzmir, Bursa, Konya vb.) konuya ilişkin çalışmaların hangi şehirlere yönelik olarak ve hangi yoğunlukta gerçekleştirildiği de anlaşılabilir.

3- Teknoloji Odaklı İşlemler:

Şekil 3 görselinin sol tarafında yer alan terimler teknoloji temalı terimlerdir. Bu grupta yer alan sözcüklerin, ağırlıklı olarak dijital ortam ve dijitalleştirme ile ilgili terimlerden oluştuğu görülmektedir.

4- Arşiv ve Belge Merkezli İşlemler

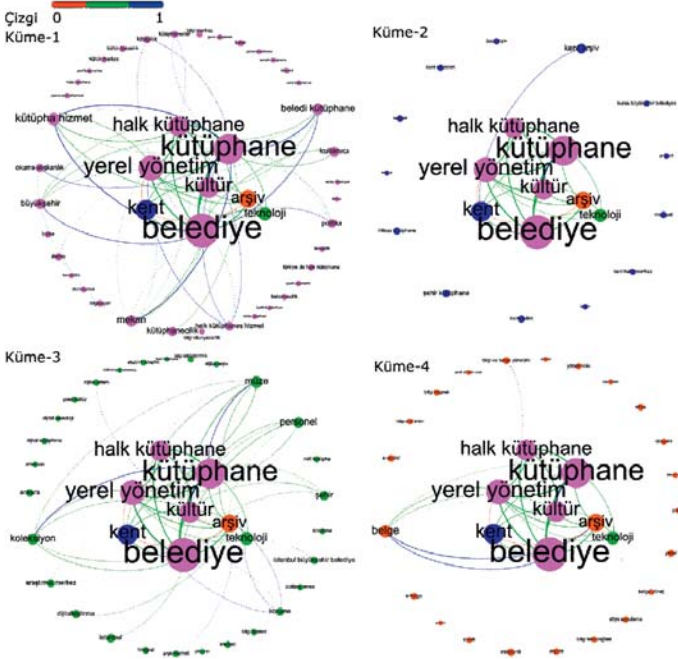
Şekil 3 görselinin üst tarafından yer alan düğümleri arşiv ve belge merkezli terimler oluşturmaktadır. Ağırlıklı olarak da elektronik belge temalı terimler burada bulunmaktadır. Elde edilen düğümler ışığında, konunun elektronik belge yönetimi sistemleri/uygulamaları ekseninde tartışıldığını söylemek mümkündür.

Şekil 3'e bakıldığında; görselin merkezinde yer alan belediye, kütüphane, yerel yönetim, halk kütüphanesi, kent, kültür, arşiv ve teknoloji terimlerinin DF değerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu terimler incelenen literatür için çekirdek kelimeler, başka bir ifade ile konuyu özetleyen genel terimler olarak kabul edilebilir.

Genel terimlerin tespit edilen dört tematik konu ile birliktelik durumunu öğrenmek için Şekil 4'te elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Görselde genel terimler merkezde, temayı temsil eden terimler de etrafında dairesel olarak konumlanacak şekilde bir dizilim oluşturulmuştur. Görseli rahat okuma adına şekilde sadece birliktelik değeri 5'in üzerinde olan çizgiler gösterilmiştir.

Görselde terimlerin aynı dokümanda birlikte geçme durumlarına göre benzerlik oranını ölçmek için formülü ile simpson benzerlik ölçütü (Saga, Terachi ve Tsuji, 2012, s. 52) hesaplanmıştır. Benzerlik ölçütü 0 ve 1 arasında derece almaktadır. Değerin 1'e yaklaşması benzerliğin yüksek olduğunu bir diğer ifade ile aynı dokümanda bulunma sıklığının yüksek olduğunu göstermektedir.

Şekil 4 incelendiğinde; (Küme 1)'de gösterilen kütüphane merkezli hizmetler temasında, bağlantı derecelerine ve benzerlik düzeyine göre kütüphane hizmetleri, halk kütüphanesi hizmetleri, belediye kütüphaneleri, mekan ve okuma alışkanlığı konularının daha fazla tartışıldığı anlaşılmaktadır. (Küme 2)'de kent odaklı bilgi merkezleri temasında sadece kent arşivi teriminin birliktelik değeri 5'in üzerinde olmuştur. Bu terimin de genel terimlerden kent ile birlikte kullanıldığı ve aynı dokümanlarda birlikte yer verildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 4. Kümelerin genel terimlerle ilişkisi

(Küme 3)'de gösterilen teknoloji temasında müze ve koleksiyon terimlerinin kütüphane terimi ile aynı dokümanlarda görünme sıklığının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar bu tema teknoloji temasını oluştursa da, teknoloji odaklı terimlerin birliktelik değeri 5 ve 5'in altında olduğu için bu durum görselde görünmemektedir. Benzer şekilde arşiv ve belge merkezli işlemler temasını oluşturan (Küme 4)'de de birliktelik değerlerinin düşük seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Bu kümede sadece belge teriminin arşiv ve belediye sözcükleri ile birlikte kullanıldığı görülmektedir.

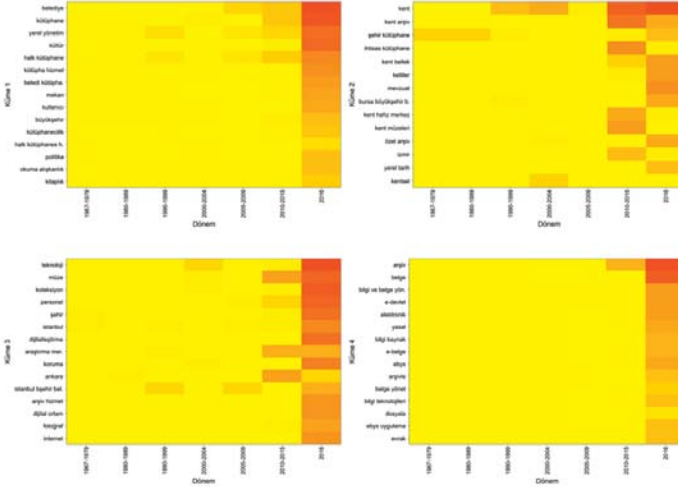
Yukarıda anlatılan kümeleme işlemleri, birliktelik değerine göre algoritmik olarak ağ yapısında modüler kümeleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Olaya farklı bir boyuttan bakmak amacıyla, nitelermelerine göre bazı kavramlar el yordamıyla sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma bilgi merkezleri, derme, kültür, mevzuat, personel, teknoloji ve yerel yönetim olmak üzere toplam 8 kategoride gerçekleştirilmiştir. Bu sınıflandırmalardaki terimlerin daha önce tanımlanan 8 genel

de terimlerin sıklıkları düşük görünmektedir. Ancak burada yasal teriminin genel terimlerden yerel yönetim ile aynı yayınlarda yer aldığı anlaşılmaktadır.

Personel kategorisinde kütüphaneci teriminin kullanıldığı görülmekte olup, yerel yönetim ve kütüphane ile aynı dokümanlarda yer aldığı anlaşılmaktadır. Yine aynı kategoride geçen personel teriminin yerel yönetim, kütüphane ve arşiv terimleri ile birlikte kullanıldığı görülmektedir.

Bir diğer sınıflandırma ise teknoloji ile ilgilidir. Bu sınıfta dijital ortam ve dijitalleştirme terimleri dikkat çekmekte olup bu kavramların arşiv terimi ile birlikte kullanıldıkları görülmektedir. Son olarak da yerel yönetim sınıfında hangi terimlerin kullanıldığı öğrenilmek istenmiştir. Burada büyükşehir ve İstanbul büyükşehir terimlerinin sıklıkları ve birliktelik değerleri dikkat çekmektedir.

Yerel yönetimlerde bilgi hizmetleri konusuna ilişkin bir diğer yaklaşımda, algoritmik olarak bulunan temalardaki kavramların yıllara göre değişimi öğrenilmek istenmiştir. Bu amaçla Şekil 6'da sunulduğu gibi yıl aralıklarından meydana gelen dönemlere göre değer değişimini gösteren sıcaklık haritası oluşturulmuştur.

Şekil 6. Temaların Sıcaklık Haritası

(Küme 1)'de belediye, kütüphane, yerel yönetim, halk kütüphanesi terimlerinin, (Küme 2)'de kent teriminin, (Küme 4)'de ise arşiv teriminin sıcaklık değerinin sürekli arttığı ve bu kavramların 2016 yılında yapılan Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Sempozyumu etkinliğinde en yüksek değerine ulaştığı sıcaklık haritasında görülmektedir. (Küme 2)'de yer alan ve muhtemelen 2010 yılında yapılan bir sempozyuma (Kent Hafıza Merkezleri Sempozyumu) konu olan kent arşivi, ihtisas kütüphanesi, kent hafıza merkezi, kent müzeleri kavramlarının sıcaklık değerlerinde Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Sempozyumu etkinliğinde bir artış gözlemlenmemektedir. Aksine bu kavramların söz konusu sempozyumda daha az kullanıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Sempozyumunda bu terimler dışındaki hemen hemen tüm terimlerin sıcaklık değeri artış göstermiştir.

Sonuç

Çalışmada elde edilen bulgular ve yapılan değerlendirmeler neticesinde yerel yönetimlerde kütüphane ve arşiv hizmetlerini konu alan literatürün değerlendirmesini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür;

- Bilgi ve belge yönetimi literatürü içerisinde yerel yönetim bazında bilgi hizmetleri literatürünün oranı %3 olarak bulunmuştur. Bu bağlamda yerel düzeyde bilgi hizmetleri konusunda yapılan çalışmaların yeter düzeyde olmadığı anlaşılmıştır.
- Yerel yönetimde bilgi hizmetleri konusunda yayın yapan yazarların yayın tercihi sempozyum ve konferans kitaplarına yönelik olmuştur.
- Yerel yönetim düzeyinde bilgi hizmetleri konusu daha çok belediye ve halk kütüphaneleri odaklı işlenmiştir.
- Çalışılan konuların önemli bir kısmının, büyükşehir belediyeleri ile ilintili olarak ele alındığı anlaşılmıştır.
- Bilgi ve belge yönetimindeki yerel yönetim literatürü dört tematik yapıda biçimlenmiştir.
 - o Kütüphane merkezli hizmetler
 - o Kent odaklı bilgi merkezleri
 - o Teknoloji odaklı işlemler
 - o Arşiv, belge merkezli işlemler
- Bilgi hizmetlerinin yerel yönetimde ele alınışına ilişkin olarak; gerek tematik gerekse de alt

bileşenlerdeki konuların çok genel düzeyde çalışıldığı ve konuyu mevcut sorunsallarına yeterince değinilmediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlerin bilgi hizmetleri konusunda kapsamlı projelere gereksinim vardır. Bu noktada 2016 yılında düzenlenen Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumunun alana zengin bir bakış açısı ve farkındalığı kazandıracakı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Binici, K. (2016). *Kütüphane ve Bilgi Bilimi Çalışmalarında Dönemsel Konu Analizi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bosanac, S., Matešić, M. ve Tolić, N. (2009). Telling the Future of Information Sciences: Co-Word Analysis of Keywords in Scientific Literature Produced at the Department of Information Sciences in Zagreb. *INFuture2009: "Digital Resources and Knowledge Sharing"* içinde. 18 Haziran 2015 tarihinde <http://infoz.ffzg.hr/INFuture/2009/papers/804%20Bosanac,%20Matesic,%20Tolic,%20Telling%20the%20future%20of%20information%20sciences.pdf> adresinden erişildi.
- Glenisson, P., Glänzel, W., Janssens, F. ve Moor, B. D. (2005). Combining Full Text and Bibliometric Information in Mapping Scientific Disciplines. *Information Processing & Management*, 41(6), 1548–1572.
- Hider, P. ve Pymm, B. (2008). Empirical Research Methods Reported in High-profile LIS Journal Literature. *Library & Information Science Research*, 30(2), 108–114.
- Janssens, F., Leta, J., Glänzel, W. ve De Moor, B. (2006). Towards Mapping Library and Information Science. *Information Processing & Management*, 42(6), 1614–1642.
- Jarvelin, K. ve Vakkari, P. (1990). Content Analysis of Research Articles in Library and Information Science. *Library and Information Science Research*, 12(4), 395–421.

- Jarvelin, K. ve Vakkari, P. (1993). The Evolution of Library and Information Science 1965–1985: A content analysis of journal articles. *Information Processing and Management*, 29, 129–44.
- Kayaoğlu, H. D. (2009). İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde Araştırma Eğilimleri 1967-2008: Lisansüstü Tezlerinin İçerik Analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(3), 535–562.
- Odabaş, H. ve Polat, C. (2009). *Anahtar II: Kütüphanecilik, Arşivcilik ve Dokümantasyon-Enformasyon Alanlarında Yayınlanan Toplantı, Anı, Armağan ve Derleme Kitaplar Dizini*. Ankara: HiperLink.
- Polat, C. ve Odabaş, H. (2005). *Anahtar: Kütüphanecilik, Arşivcilik ve Dokümantasyon-Enformasyon Alanlarında Yayınlanan Toplantı, Anı, Armağan ve Derleme Kitaplar Bibliyografyası*. Ankara: Alp Yayınevi.
- Ravikumar, S., Agrahari, A. ve Singh, S. N. (2015). Mapping the Intellectual Structure of Scientometrics: a Co-word Analysis of the Journal Scientometrics (2005–2010). *Scientometrics*, 102(1), 929–955.
- Rochester, M. K. ve Vakkari, P. (2003). International Library and Information Science Research: A Comparison of National Trends. *IFLA Professional Reports, Nr. 82* içinde (s. 1–40). IFLA.
- Saga, R., Terachi, M. ve Tsuji, H. (2012). FACT-Graph: Trend Visualization by Frequency and Co-occurrence. *Electronics and Communications in Japan*, 95(2), 50–58.
- Tonta, Y. (2002). Türk Kütüphaneciliği Dergisi, 1987-2001. *Türk Kütüphaneciliği*, 16(3), 282–320.
- Tuomaala, O., Järvelin, K. ve Vakkari, P. (2014). Evolution of Library and Information Science, 1965–2005: Content Analysis of Journal Articles. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 1-17.
- Yılmaz, B., Çakmak, T. ve Eroğlu, Ş. (Ed.). (2016). *Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumu: Bildiri Özetleri* Bursa: Nilüfer Belediyesi.

Yerel Yönetimlerdeki Bilgi ve Kültür Merkezlerinde Acil Durum Planlamasının Önemi

Dr. Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu

Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Türkiye, alpaslan.kuzucuoğlu@yeniuyuzil.edu.tr

Öz

Hızlı ve çok çabuk gelişen acil durumlar yerel yönetimlerin öncelikli konularından biridir. Acil durumlara yönelik tedbirlerin önceden alınması halinde kurumlar, bu durumların üstesinden daha hızlı ve kolay şekilde gelip, etkilerini minimize edebileceklerdir. Acil durumlar karşısında mümkün olan en kısa sürede kendini toparlayabilme özelliğine sahip olabilmek, tüm yerel yönetimlerin hedefi olmalıdır. Özellikle belediyelerin sorumluluğunda bulunan ve pek çok kişinin aynı anda gereksinimlerini karşılayabilmek için buldukları bilgi ve kültür merkezleri olan kütüphane, arşiv ve müzelerde acil durumlara yönelik tedbirler alınmalıdır. Acil durumlara etkin müdahale için kurumlardaki potansiyel tehlike kaynakları ve bu tehlikelerden kaynaklanabilecek olası risklerin tanımlanması, acil planlama ekibinin belirlenmesi ve planlama çalışmalarının yapılması, kurumların zayıf ve güçlü yanlarına göre değerlendirmeler doğrultusunda önlemlerin alınması önem arz etmektedir. Acil durum planlarında yer alacak destek elemanlarının eğitimi ve bu eğitimin uygulanması olan tatbikatların icra edilmesi, müdahaleye yönelik "bilgi" niteliğindedir. Bu bilginin de aksayan ve olumlu yönlerinin kayıt altına alınarak, "kurumsal bir birikim" in oluşturulması gereklidir. Küçük müdahaleler destek elemanlarınca karşılanabilirken, profesyonel acil durum ekiplerinin müdahalesine ihtiyaç duyulan hallerde ise kurum dışındaki paydaşlarla işbirliğine yönelik koordinasyon çalışmaları yapılmalıdır. Bununla beraber, yerel yönetimlerin acil durum / afetleri takip eden en kısa süre içerisinde operasyonel faaliyetlerine geri dönmesi beklenmelidir. Bilgi ve kültür merkezlerinin de acil durumun ardından hizmet vermeye başlaması, acil durumun etkilerinden toparlanabilme için çok önemli bir araç niteliğindedir. "İş sürekliliği" olarak da adlandırılan bu durumlara yönelik olarak, kurumlarda "felaket kurtarma

merkezlerinin" kurulması da planlanarak uygulamaya geçirilmelidir.

Çalışmanın amacını, AB uyum yasalarıyla birlikte yürürlüğe giren ve işyerlerinin daha güvenli hale getirilmesini amaçlayan 6331 sayılı "İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu" kapsamında, yerel yönetimlerdeki bilgi ve kültür merkezlerindeki risk değerlendirmeleri ve acil durum planlama çalışmaları İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü özelinde vurgulanmıştır. Yerel yönetimlere bağlı bulunan kütüphane, arşiv ve müzelerdeki genel sorunlar (uygulamada yaşanan problemler, karar vericilerdeki ve çalışanlardaki "güvenlik kültürü algısı" vb.) bağlamında, bu disiplinlerdeki işverenler, çalışanlar ve bu alanları gereksinimleri nedeniyle kullananlarda bir "farkındalığın oluşturulması, çalışmanın kapsamını oluşturmuştur.

Çalışmada, "önlem" ve "müdabale" yöntemi ilgili mevzuat ilkeleri ışığında açıklanmıştır. Bu kurumlarda her türlü tedbirin proaktif olarak önceden belirlenip, uygulamaya konulması gereklidir. "Önleyici müdabale" başlığında önceden müdabale için teçhizat ve donanımın hazırlanması, eğitim / tatbikat faaliyetlerinin yapılması, yönetim sisteminin devreye konulması, planlama çalışmalarının yapılması, veri yedeklemesinin yapılması gibi konular yer alırken; "fiziki müdabale" başlığında ise arama- kurtarma- tabliye, yangınla mücadele, ilkyardım gibi direkt müdabaleyi gerektirecek tedbirler vurgulanmıştır. Çalışmada, eski ve yeni uygulamaların karşılaştırılması, yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların çalışanlarla paylaşılması için etkin iletişim kanallarının bir bilinçlendirme aracı olarak kullanılması gereklidir. Çalışma ile yapılacak uygulamaların, sadece yerel yönetimlere bağlı olarak çalışan bilgi ve kültür merkezlerinde değil, tüm ülke çapındaki merkezlerde bir model niteliği kazanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi ve kültür merkezleri, risk yönetimi, acil durum yönetimi, iş sürekliliği, güvenlik kültürü.

Giriş

Yerel yönetimlerde hizmet veren bilgi ve kültür merkezleri olan kütüphane, arşiv ve müzeler, insanlığın faydalanmasını amaçlayan bilgi kaynaklarını barındırır. Kurumlar bu bilgi

kaynaklarını kullanıma hazır hale getirirken "koruma"yı da göz önünde alarak operasyonel faaliyetlerini sürdürmelidirler. Her ne kadar mevzuata göre "az tehlikeli sınıf" statüsünde bulunsalar da¹, bu alanlarda iş kazaları da meydana gelebilmekte², doğal ve insan kaynaklı acil durumlardan etkilenebilmekte ve bu alanlara gelen ziyaretçiler / kullanıcılar acil bir durumda olumsuz olarak etkilenebilmektedir. Doğal afetleri önlemek çoğu zaman insan gücü ile mümkün olamamaktadır. Ancak acil durum/afet meydana gelmeden önce öngörü dahilinde uygulanacak etkin ve mantıklı tedbirler, zamanında müdahaleler ile zararlar azaltılabilmektedir. Acil durumlara karşı, merkezlerin ellerindeki kaynaklarla müdahale senaryoları önem kazanmaktadır. Her merkezin kendine özgü tehlikeleri bulunacağı için, risk değerlendirmeleri ne kadar kapsamlı yapılırsa, acil durumların üstesinden gelmek de o kadar önlenebilir olacaktır. Merkezlerin çalışanları hazırlıklı ve eğitilmiş olduğu sürece, acil durumların olumsuz etkileri daha az zararlar, daha kısa zamanda atlatılabilecektir. Hazırlıklı ve eğitilmiş olmanın yolu, kurumsal bilincin yerleşerek davranış değişikliğinin sağlanmasıdır.

Amaç

Tüm kütüphane arşiv ve müze yapıları gibi yerel yönetimlerin sorumluluğunda bulunan bilgi ve kültür merkezleri de her türlü acil durum / afet etkilerine açıktır. Önceden herhangi bir önlem alınmadığı takdirde acil durum sonrası meydana gelebilecek olası hasarın boyutu da doğru orantılı olarak artış göstermektedir. Hazırlıksız yakalanmamak ve acil durumların olumsuz etkilerinin en aza indirilebilmesi için yerel yönetimlerin alacağı tedbirler bulunmaktadır. Bu tedbirlerin en önemli aşaması; acil durum yönetimindeki acil durum meydana gelmeden önceki "risk yönetimi" safhasında yapılması gereken "acil durum planlaması" çalışmalarıdır. Bu çalışmalar sayesinde kurumun sürdürülebilirliği de sağlanabilecektir. Çalışma ile konunun önemine dikkat çekilmesi, önceden alınması gereken proaktif önlemlerin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü özelinde vurgulanmasıdır.

¹ 19/12/2012 tarih ve 28502 ile Resmî Gazete'de yayımlanan İş Kolları Yönetmeliği'nde 91.01 Kütüphane ve arşivlerin faaliyetleri ile 91.02 Müzelerin faaliyetleri yer almaktadır. Yine 18/4/2014 tarih ve 28976 ile Resmî Gazete'de yayımlanan İş Sağlığı Ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ'de 91.0 Kütüphaneler, arşivler, müzeler ve diğer kültürel faaliyetler, 91.01 Kütüphane ve arşivlerin faaliyetleri, 91.01.02 Kütüphane ve arşivlerin faaliyetleri (devlet arşivleri dahil), 91.02.01 Müzelerin faaliyetleri, 91.03.02 Tarihi alanlar ve yapılar ile benzeri turistik yerlerin işletilmesi (tarihi alanların ve yapıların korunması dahil) "Az Tehlike" sınıfından kabul edilmiştir.

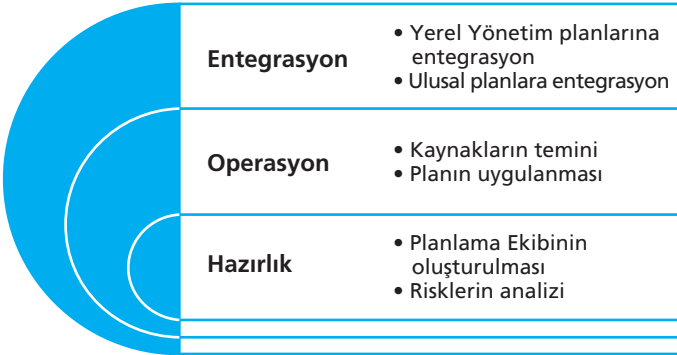
² SGK yıllık "İş Kazası Ve Meslek Hastalığı İstatistiklerine" göre (2009) işyeri tehlike sınıflamasında 91. sırada yer alan "Kütüphane, Arşiv ve Müzeler" iş konunda da iş kazalarının meydana geldiği belirtilmektedir.

Kapsam

Acil durumların etkileri tüm dünyada ve ülkemizde çalışan, bilgi ve kültür merkezlerine yönelik insan, bina ve dermeler /koleksiyonlar üzerinde can ve mal kayıplarına neden olmaktadır. Yerel yönetimlerin bilgi ve kültür merkezlerinin her türlü acil durumların etkilerinden korunması için üstlenmesi gereken sorumlulukların belirtilmesi, bu sorumluluğun bir parçası olan acil durum planlama çalışmalarına tüm çalışanların katılmasının gerekliliği çalışmanın kapsamını oluşturmuştur.

Yöntem

"Acil Durum Yönetimi" acil durum öncesi "Risk Yönetimi" acil durum sonrası ise "kriz yönetimi" olarak adlandırılan çalışmalar bütünüdür. Çalışmada, bilgi ve kültür merkezlerinde can ve mal kaybını önlemeyi amaçlayan Yerel Yönetimler Bilgi ve Kültür Merkezleri Acil Durum Planlaması Modeli (BKMADP) modeli önerilmiştir. Bu modele göre yerel yönetimler bünyesinde bir planlama ekibinin oluşturulması, risklerin belirlenmesi, destek planlama çalışmalarıyla katkı sağlanması, kaynak sağlanması, planın uygulanması ile uygulanabilir bir metot olması hedeflenmiştir. Bu çalışmalar, yerel yönetimlere ve daha sonra ulusal planlara entegre edilmelidir.

Şekil 1. Risk Yönetimi aşamasında Yerel Yönetimler Bilgi ve Kültür Merkezleri Acil Durum Planlaması Modeli (BKMADP).

Bilgi ve Kültür Merkezlerine Etki Eden Risk Faktörleri

Tüm dünyada özellikle kentsel alanlar acil durum ve afetlerin olumsuz etkileriyle yüz yüze kalmakta, beklenmeden gelişen

zincirleme olaylar sayesinde de can ve mal kayıpları yaşanmaktadır. Ülkemiz de sahip olduğu tektonik, sismik, topografik ve iklimsel yapısı gereği doğal afetlerle sıklıkla yüz yüze kalmaktadır. Acil durum / afet yönetimi aşamalarından “Kriz Yönetimi” yerine “Risk Yönetimi”ne öncelik verilmesini amaçlayan model tüm dünyada kabul görmektedir. “Bütünleşik Afet Yönetimi Sistemi” olarak adlandırılan bu model, afet ve acil durumların sebep olduğu zararların önlenmesi için tehlike ve risklerin önceden tespitini, afet olmadan önce meydana gelebilecek zararları önleyecek veya en aza indirecek önlemlerin alınmasını, etkin müdahale ve koordinasyonun sağlanmasını ve afet sonrasında iyileştirme çalışmalarının bir bütünlük içerisinde yürütülmesini öngörmektedir (AFAD, 2014)³. Meydana gelebilecek afetlerden en az zararla kurtulabilmek için gerekli teknik, yönetsel ve yasal önlemlerin afetten önce alınması; önlemin mümkün olduğu hallerde afetin önlenmesi, mümkün olmadığı hallerde ise kurtarma, ilk yardım ve iyileştirme çalışmalarının mümkün olan en hızlı, verimli ve etkin şekilde gerçekleşmesinin sağlanması gereklidir (Yılmaz, 2004, s.157).

Hem kültür mirasını hem de çok sayıdaki bilgi kaynağını bünyesinde barındıran, müze, kütüphane ve arşiv binaları insan, biyolojik, çevresel ve afet gibi pek çok risk faktöründen etkilenmektedir. İnsan unsuru (çalışanlar, kullanıcılar, çevrede bulunanlar), binalar ile bünyesinde bulunan derme ve koleksiyonlar, yeterli koruma koşulları sağlanmadığı takdirde zarar görebilmektedir.

Şekil 2. 2011 Van Depremi ardından Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ferit Melen Kütüphanesinde oluşan hasarlar ⁴.

³ AFAD, Türkiye, Afet Farkındalığı Ve Afetlere Hazırlık Araştırması, 2014.

⁴ 23 Ekim 2011 tarihinde meydana gelen Van Depremi ardından 26-27 Kasım 2011 tarihlerinde Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Ferit Melen Merkez Kütüphanesi Zeve Kampüsü ve Van II Halk Kütüphanesi'nin fiziki durumlarının tespiti amacıyla bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Görselleri sağlayan TKD Genel Başkanı Ali Fuat Kartal'a teşekkür ederim.

Kütüphane gibi bilgi ve kültür merkezlerinin toplumların kalkınmasına da katkı sağlayan işlevleri bulunmaktadır (Yılmaz,1993, s.82). Bununla birlikte bilgi kaynaklarının geçmişten geleceğe en uygun şekilde ulaşmasını sağlayan misyona da sahiptir. Bu nedenle önemle korunması gereken kurumlardır. Yerel yönetimlerin de bu tür kurumları kurma ve koruma görevleri bulunmaktadır.⁵ Aynı zamanda afete yönelik tedbirlerin de alınması yerel yönetimlerden beklenmektedir.⁶ 2012 yılında yürürlüğe giren 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun Acil durum planları, yangınla mücadele ve ilk yardım başlıklı 11. maddesinde kurumlarda bulunan işverenlerin acil durumlara yönelik yapması gereken görev ve sorumlulukları ayrıntılarıyla açıklanmıştır.⁷

Çalışma kapsamında önerilen BKMADP'ne göre yerel yönetimlerin planlama çalışmalarında yapması gereken aşamalar şunlardır:

- Koleksiyonlar hakkında bilgi toplama
- Personel listesinin hazırlanması
- Risklerin değerlendirilmesi
- Açılış ve kapanış prosedürlerinin geliştirilmesi
- Bir önleyici koruma kontrol listesi tasarlanması
- Kurtarma önceliklerinin belirlenmesi
- Sigorta ve muhasebe bilgilerinin toplanması
- Tesis bilgilerin toplanması ve kat planlarının hazırlanması
- Yerel acil durum hizmetleri hakkında bilgi toplanması
- Bina içinde kullanılacak malzemelerini edinme
- Dış kaynaklar hakkında bilgi toplanması
- Acil müdahale ve tahliye prosedürlerinin geliştirilmesi
- Acil durum iletişim listesinin hazırlanması

⁵ 23/7/2004 tarih ve 25531 sayı ile kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumluluklarının açıklandığı 7. maddenin m bendinde "Büyükşehir bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işletilmek" sayılmıştır.

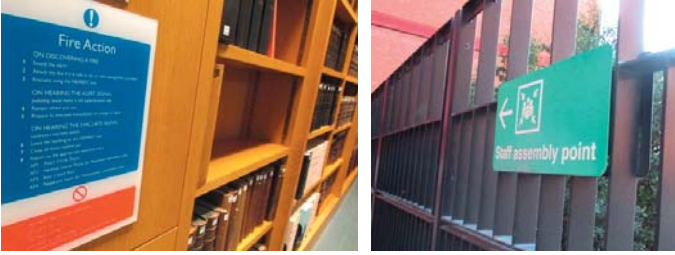
⁶ 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumluluklarının açıklandığı 7. maddenin u) bendinde "İl düzeyinde yapılan plânlara uygun olarak, doğal afetlerle ilgili plânlamaları ve diğer hazırlıkları büyükşehir ölçeğinde yapmak; gerektiğinde diğer afet bölgelerine araç, gereç ve malzeme desteği vermek; ifaiye ve acil yardım hizmetlerini yürütmek; patlayıcı ve yanıcı madde üretim ve depolama yerlerini tespit etmek, konut, işyeri, eğlence yeri, fabrika ve sanayi kuruluşları ile kamu kuruluşlarını yangına ve diğer afetlere karşı alınacak önlemler yönünden denetlemek, bu konuda mevzuatın gerektirdiği izin ve ruhsatları vermek" belirtilmiştir.

⁷ Madde 11: a) Çalışma ortamı, kullanılan maddeler, iş ekipmanı ile çevre şartlarını dikkate alarak meydana gelebilecek acil durumları önceden değerlendirerek, çalışanları ve çalışma çevresini etkilemesi mümkün ve muhtemel acil durumları belirler ve bunların olumsuz etkilerini önleyici ve sınırlanıcı tedbirleri alır. b) Acil durumların olumsuz etkilerinden korunmak üzere gerekli ölçüm ve değerlendirmeleri yapar, acil durum planlarını hazırlar. c) Acil durumlarda mücadele için işyerinin büyüklüğü ve taşıdığı özel tehlikeler, yapılan işin niteliği, çalışan sayısı ile işyerinde bulunan diğer kişileri dikkate alarak; önleme, koruma, tahliye, yangınla mücadele, ilk yardım ve benzeri konularda uygun donanımına sahip ve bu konularda eğitimli yeterli sayıda kişiyi görevlendirir, araç ve gereçleri sağlayarak eğitim ve tatbikatları yaptırır ve ekiplerin her zaman hazır bulunmalarını sağlar. ç) Özellikle ilk yardım, acil tıbbi müdahale, kurtarma ve yangınla mücadele konularında, işyeri dışındaki kuruluşlarla irtibatı sağlayacak gerekli düzenlemeleri yapar.

- Bir komuta merkezi ile alternatif depolama veya kurutma alanlarının belirlenmesi
- Potansiyel gönüllüler ve / veya çalışanların belirlenmesi
- Personel eğitiminin koordine edilmesi
- Planın dağıtımı, gözden geçirilmesi ve güncellenmesi

koordine edilmesi (Alabama ADP, 2009).⁸

İngiltere'de bulunan British Library; kitaplar, el yazmaları, haritalar, planlar, fotoğraf, mikrofilm, CD'ler ve DVD'ler gibi kütüphane ve arşiv koleksiyonlarına yönelik acil durum kurtarma planları hazırlayarak, çalışanların bu kurtarmayı nasıl gerçekleştireceklerine dair kitapçıklar hazırlamıştır (Dadson, 2012). Yine hem çalışanlarına hem de kullanıcılarına olmak üzere ayrı ayrı acil durum prosedürleri geliştirmiştir.⁹

Şekil 3. British Library okuma salonlarında yangın talimatı (solda) - Çalışanlara yönelik acil durum toplanma bölgesi işareti (sağda) (A. Kuzucuoğlu arşivi).

Acil durum yönetiminde aniden ve beklenmedik şekilde gelişen olaylar sırasıyla; olay, acil durum ve afet olarak adlandırılır. Olay ve acil durum yerel imkanlar ile baş edilebilir seviyelerde müdahaleler gerektirirken, afette ulusal ve uluslararası düzeyde yardım ihtiyacı doğmaktadır. Acil durumlar için hazırlık ve müdahaleye yönelik çabalarda yerel yönetimlerin yeri tartışılmazdır. Acil durumlar sadece deprem, yangın, sel gibi doğal afetlerle sınırlı olmayıp; bir bilgi ve kültür merkezi dahilinde ya da haricinde meydana gelip kurumu etkileyebilecek heyelan, yoğun kar yağışı, bireysel / toplu gıda zehirlenmesi, fırtına, kimyasal madde kazaları, anarşik olaylar, sabotaj, iletişim sisteminin çökmesi, enerji kesilmesi, iş kazası, salgın hastalık, trafik kazası, aşırı sıcak veya soğuk, yıldırım düşmesi gibi olaylar da acil durum kapsamındadır. Bir acil durum meydana geldiğinde zincirleme etkilerle pek çok acil duruma da yol açabilmektedir. Örneğin

⁸ Alabama Halk Kütüphaneleri Afet ve Acil Durum Planı (Disaster And Emergency Plan For Alabama Public Libraries, 2009)

⁹ British Library Emergency Procedures for Readers: www.bl.uk/reshelp/inrooms/stp/cond/emergencyproceduresforreaders.pdf

bir kütüphane binası depremden etkilendiğinde, yapısal ve yapısal olmayan elemanlar zarar görmekte, kitap dolapları ve rafları devrilmekte, kitaplar ve müze koleksiyonları hasar görmekte, insanlar yaralanmakta ya da hayatını kaybetmekte, altyapı zarar görmekte, yangınlar çıkabilmekte, elektrik su doğalgaz gibi yaşamsal ihtiyaçlar kesintiye uğramakta, kütüphane/ müze bir müddet kapalı kalacağından operasyonel faaliyetleri durmaktadır. Her bakımdan kurum can, mal ve prestij kaybına uğramaktadır.

Ancak önceden alınabilecek düşük maliyetli, basit önlemler çok büyük hasarları da önleyebilmektedir (Yapısal olmayan elemanların¹⁰ sabitlenerek periyodik bakımlarının yapılması, yangın söndürücülerin temini, çalışanların eğitilmesi vb.).

ABD Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA), "Yapısal Olmayan Malzemelere" Yönelik Standartlar geliştirmektedir. Bu standartlarda gerekli önlemlerin nasıl alınacağı işaret edilmekte olup, kütüphane ve müze tesislerinde meydana gelecek bir afet sonrası yapısal olmayan malzemeler nedeniyle oluşacak kayıpların çok daha büyük olabileceği belirtilmektedir (FEMA, 2012, s.2-19).

Kurumda mevcut tehlikelerin belirlenmesi için koruyucu bakım kontrol listelerinin hazırlanması ve kurtarma önceliklerinin saptanması da önemlidir. Kütüphane Malzemesinin Bakım Ve Kullanımında IFLA İlkelerinde de birinci önceliğin kütüphanedeki malzemeleri veya özel koleksiyonları bekleyen temel ve acil tehlikelerin belirlenmesi olduğu vurgulanmıştır. Bu tür tehlikelerin kuruluşun kuruluşu değişiklik gösterdiği, yangın algılama ve söndürme sisteminin yenilenmesinden, tümleşik haşere yönetim programı yapılmasına veya önemli bir fotoğraf koleksiyonunun daha sağlıklı bir ortama taşınmasına kadar çeşitli konuların acil olabileceği, afet bilgi kitapçığının mutlaka hazırlanması gerektiği, bu bilgi kitapçığında kilit personellerin görev ve sorumluluklarının tanımlanması ile tüm çalışanların kitapçığa kolaylıkla erişebilmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Bununla birlikte, afet planlamasında, risk değerlendirmesi, önleme, hazırlıklı olma, afette yapılacaklar ve kurtarma aşamalarının yer alması gerektiği de ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Afete

¹⁰ Yapısal olmayan elemanlar: Yapıya ait olmayan hareketli eşyalar ile (Mobilyalar, çeşitli boyutlara sahip vitrinler, dolaplar, kitaplıklar, tüm elektronik cihazlar , tüm beyaz eşyalar , aydınlatma elemanları, Müzeler-sanat galerilerinde sergilenme raflar ve tarihi sanatsal unsurlar vb.), Yapıya ait olmayan hareketli eşyalar (tüm pencere ve kapı doğramaları, asansör sistemleri, panel radyatörler ve bağlantı boruları, aydınlatma sistemleri, havalandırma sistemleri, yangın merdivenleri vb.) yapısal olmayan elemanlar olarak adlandırılmaktadır (AFAD,2011).

hazırlıklı olma, afette yapılacaklar ve kurtarma ile ilgili yazılı bir plan yapılması da "hazırlıklı olma" aşamasında değerlendirilmiştir (Adcock, 1998, s.20).

Belge Yönetimi ve Arşivleri Sözlüğünde ise afet planı; beklenmedik olaylara (yangın, sel, deprem vb.) karşı arşiv malzemesinin güvenliği için arşiv yönetimi tarafından önceden hazırlanmış üst düzey bir dizi önlemleri içeren plan; doğal afetler veya hırsızlık, sabotaj gibi planlı ve zarar verici olaylar sırasında uygulamaya konulmak üzere bir kurum, bir örgüt veya arşiv tarafından önceden tespit edilmiş politikalar, işlemler ve düzenlemeler olarak belirtilmiştir (Karakas, Rukancı ve Anameriç, 2009, s.1-2).

Kütüphaneler için hazırlanacak acil durum planlamasında öncelikle;

- Kütüphane anahtar alanlarının (idari ofisler, okuma salonu, sergi / müze salonu, çocuklar ve yetişkinler bölümü, süreli yayınlar bölümü, kontrol salonu vb.) belirlenmesi ve bu alanlardaki tehlikelere yönelik acil durum planlarının hazırlanması,
- Kütüphanenin bulunduğu alanın jeolojik açıdan durumu ile binanın statik açıdan değerlendirilmesi,
- Kullanıcı ve personelin can güvenliğini sağlayıcı önlemler,
- Kütüphane malzemesinin hasar riskini en aza indirici önlemler,
- Kullanıcı, personel ve koleksiyonlara yönelik acil durum planları ile tahliye planlarının hazırlanması konuları vurgulanmalıdır (Kuzucuoğlu- İÜ., 2014, s.25). Tüm bu çalışmalar da disiplinlerarası çalışmalar gerektirmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Acil Durum Planlama Çalışması

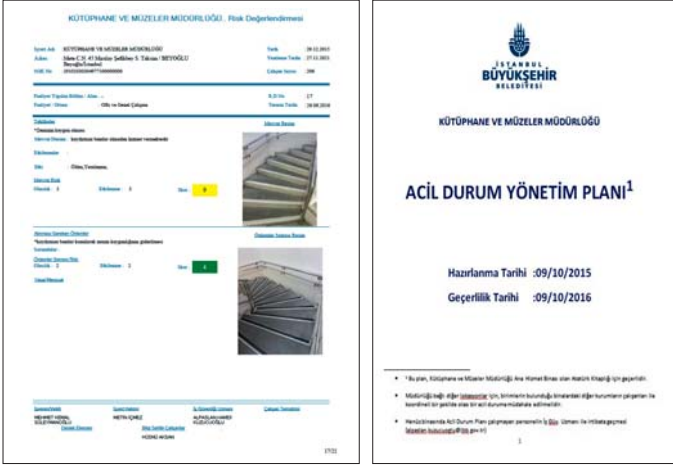
İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 21 Kütüphane 5 müze ile hizmetlerini sürdürmektedir. 350.000 basılı, 4.500.000 sayısal ortamda bilgi kaynağına sahip olan Atatürk Kitaplığı da 24 saat açık olarak hizmet vermektedir. Müdürlüğün yönetim binası Beyoğlu İlçesindeki, Taksim Mete Caddesi üzerinde bulunmaktadır. 2007 ve 2011 yıllarında Türkiye'nin en iyi kütüphanesi seçilmiştir. İBB Kütüphane ve Müzeler

Müdürlüğü'ne (İBB KMM) bağlı tüm kütüphane ve müzeler halka ve araştırmacılara hizmet vermektedir. Müdürlükteki İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri, İBB İSG Müdürlüğü ile koordineli olarak sürdürülmektedir. Bu görev İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu ile yerine getirilmekte olup; bu kurulda müdürlük tarafından görevlendirilen bir işveren vekili, iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ile çalışan temsilcisi bulunmaktadır. Ayrıca birimlerdeki sorunların daha hızlı olarak çözümlenmesine yönelik Anadolu ve Avrupa Bölge Koordinatörlükleri de kurulmuştur (Kuzucuoğlu, 2015).

Acil durum yönetimi çalışmalarında risk değerlendirme uygulamasıyla birlikte acil durum planlaması da gerçekleştirilmelidir. Bu planlamaya yönelik olarak;

- Planlama için bir ekibin oluşturulması
- Risklerin analizi
- Planın hazırlanması
- Planın yürürlüğe konulması gerçekleştirilmelidir (Kuzucuoğlu- YTÜ., 2014, s.86).

Bu amaçla, İBB KMM de kurul toplantıları, risk değerlendirme ekibi çalışmaları, tehlikelere yönelik formlar, işe giriş muayeneleri ve periyodik muayeneleri, ortam ölçümleri, itfaiye görüş raporları, asansör bakımları, düzensiz kablo uygunsuzluklarının giderilmesi, elektrik tesisatı bakımları, ergonomi, yıllık değerlendirme raporu, yıllık faaliyet raporu çalışmaları yapılmıştır. Ramak kala olaylara yönelik ramak kala rapor örnekleri ve ramak kala kutusu hazırlanarak kütüphane girişine konulmuştur. Risk değerlendirme çalışmaları yapılmış, diğer tüm lokasyonlarda tehlike potansiyeline sahip uygunsuzluklar için raporlar hazırlanmıştır. Çalışanların farkındalığına yönelik tehlikeli durumun öncesi ve uygunsuzluk giderildikten sonraki duruma ait görseller hazırlanmıştır. Lokasyon ziyaretleri yapılmıştır. Tüm lokasyon sorumluları ile görüşülmüş, gerek risk değerlendirme gerekse acil durum planlama çalışmalarına katılımlarının sağlanması için toplantılar, eğitim faaliyetleri, sosyal medya platformlarında iletişim, anket ve video çalışmaları yapılmıştır. Lokasyonlarda belirlenen uygunsuzlukların bir an önce giderilmesi için sorumlu yerler ile gerekli yazışmalar yapılmış, önceliklendirmeye göre gündeme alınmıştır. Talimatlar hazırlanarak hem çalışanlara tebliğ edilmiş, hem de uygun yerlere asılmıştır. Alt işveren çalışanları ve temsilcileri ile de toplantılar düzenlenmiştir.

Şekil 4. İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğüne yönelik risk değerlendirme çalışması (solda) - Acil Durum Planı (sağda) (A. Kuzucuoğlu arşivi).

Acil durum planlama çalışmalarında görev alacak destek elemanlarının (yangınla mücadele, arama kurtarma tahliye ve ilkyardımcı) belirlenmesi ve eğitimleri tamamlanmıştır. Acil durum toplanma levhası ve acil durum kat planı hazırlanmıştır. Senaryo ve tatbikat çalışmaları planlanmıştır. Tüm bu çalışmalar ile çalışanlar arasında güvenlik kültürüne yönelik bir davranış değişikliğine gidilmesi amaçlanmıştır.

Sonuç

Bilgi ve kültür merkezlerinde, acil durum planları ve bunlara altlık olan risk değerlendirmeleri ciddiyle yapılmalı, uygulanmalı, periyodik olarak gözden geçirilmeli ve güncellenmeli, raflarda kalan acil durum planları değil yaşayan risk değerlendirmeleri ile acil durum planları amaçlanmalıdır. Kontrol tedbirleri tanımlanırken önceden meydana gelmiş kazalara karşı önlem almak reaktif, olmadan önce önlem almak proaktif yaklaşım olarak kabul görmektedir. Önleyici koruma kapsamında güvensiz eylemler ve güvensiz koşulların tamamen ortadan kaldırılması gerek insan kaynaklı, gerekse doğal afet kaynaklı acil durumları minimize edecektir. Yeterli düzeyde önlemlerin alınmaması sonucunda meydana gelebilecek acil durumlarda can ve mal kaybı yaşanmakta, aynı zamanda kurum için prestij, zaman, emek kayıplarına neden olmaktadır. Tüm bu çalışmaların yapılmasının amacı

en başta sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı sağlamak ve çalışanları/kullanıcıları çalışma ortamından kaynaklanan sağlık ve güvenlik risklerine karşı korumaktır. Güvenli davranışlar güvenlik kültürünün yerleştiği ortamlarda sağlanabilmektedir. Bu nedenle bilgi ve kültür merkezlerindeki karar vericilerin aşağıdaki sorulara yanıt araması beklenmelidir:

Karar vericiler ve çalışanlar 6331 Sayılı Kanun hükümlerinden haberdar mı ve hazır mıdır? İşyerlerindeki tehlikeli durumlardan (yapısal olmayan malzeme kaynaklı, kimyasal madde kaynaklı tehlikeler vb.) personel, kullanıcı/ziyaretçi ve derme / koleksiyonlara yönelik risk değerlendirme ve acil durum planlama çalışmaları yapılıyor mu? İş sürekliliği planlaması yapılıyor mu? Acil durumlara yönelik destek elemanları belirlendi mi ve eğitimleri tamamlandı mı? Yaşanan kazalar ve ramak kala olaylara ait raporlar hazırlanıyor mu? Mevzuata uygun politikalar geliştiriliyor mu? Kurum içi talimatlar, prosedürler geliştiriliyor mu? Çalışanlara yönelik güvenlik kültürünün yerleşmesi için eğitim çalışmaları yapılıyor mu? Yerel Yönetimler Bilgi ve Kültür Merkezleri Acil Durum Planlaması Modelinde açıklanan tüm safhalarda (hazırlık, operasyon ve entegrasyon) yerel yönetimlerin büyük sorumlulukları olduğu açıktır. Kurumlar, güvenlik kültürüne yeterince önem verilmeli ve güvenlik kültürü bilinci tüm tarafların aktif katılımı ile sağlanmalıdır. Bu kültürün nasıl daha da geliştirilebileceği ulusal ve uluslararası platformlarda tartışılmalıdır. Güvensiz davranışların önlenmesi ancak eğitimle sağlanabilir. Hizmet içi eğitimler artırılmalı, eğitim ihtiyaçlarının saptanması ve tanımlanması, eğitim hedeflerinin belirlenmesi ışığında yapılacak çalışmalar acil durumların olumsuz etkilerini de önlemeye katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Adcock, E. (1998). *Kütüphane malzemesinin bakım ve kullanımında IFLA ilkeleri*. N. Somer (çeviren). Paris: IFLA.
- AFAD. (2011). *Depreme karşı yapısal olmayan risklerin azaltılması*. 12 Nisan 2016 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/18-2012092815547-yapisalolmayanriskler.pdf> adresinden erişildi.

- AFAD. (2014). Afet farkındalığı ve afetlere hazırlık araştırması. 10 Nisan 2016 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/105-2014081217653-6-turkiye-afet-farkindaligi-ve-afetlere-hazirlik-arastirmasi,-2014-edited.pdf> adresinden erişildi.
- Alabama Halk Kütüphaneleri Afet ve Acil Durum Planı. (2009). *Disaster and emergency plan for Alabama Public Libraries*. 8 Nisan 2016 tarihinde <http://webmini.apls.state.al.us/> adresinden erişildi.
- Dadson, E. (2012). *Salvage, The Preservation Advisory Centre*. 6 Nisan 2016 tarihinde https://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/collectioncare/publications/booklets/salvaging_library_and_archive_collections.pdf adresinden erişildi.
- FEMA E- 74/ABD Federal Acil Durum Yönetim Kurumu. (2012). *Reducing the risks of nonstructural earthquake damage- A practical guide, 2: Behavior of nonstructural components*. 2 Nisan 2016 tarihinde <http://www.fema.gov/media-library/assets/documents/21405> adresinden erişildi.
- Karakaş, S., Rukancı, F. ve Anameriç, H. (haz.). (2009). *Belge yönetimi ve arşivleri sözlüğü*. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Kuzucuoğlu, A. (2014). Kütüphanelerde yapısal olmayan malzeme kaynaklı riskler. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 2, 21-38.
- Kuzucuoğlu, A. (2014). Kültürel mirasa yönelik acil durum planlaması. Rüştü Uçan ve Hamit Yıldırım (Editör). *Ülkemizde İş Sağlığı ve Güvenliği Alanında Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Konferansı* içinde (s. 82-86). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Kuzucuoğlu, A. (2015). Müze/kütüphane enformatiğinin risk azaltma çalışmalarında kullanılması. *Ulusal Müzecilik Sempozyumu*'nda sunulan bildiri, İstanbul: Deniz Müzesi Komutanlığı.
- SGK yıllık iş kazası ve meslek hastalıkları istatistikleri. (2009). 10 Mart 2016 tarihinde http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari adresinden erişildi.
- Yılmaz, A. (2004). Afetlerden sonra orta ve uzun vadeli afet yönetimi çalışmaları. *Türk İdare Dergisi*, 442, 157-169.

Yerel Yönetimlere Bağlı Kütüphanelerin Hizmetleri: Kastamonu Belediyesi Örneği

Yrd. Doç. Dr. Güler Demir

Kastamonu Üniversitesi, Türkiye, gulerdemir2009@gmail.com

Araş. Gör. Ayşenur Güneş

Kastamonu Üniversitesi, Türkiye, akbulutaysenur@gmail.com

Öz

Belediye kütüphaneleri, buldukları yerel bölgenin bilgi ve eğitim gereksinimini karşılaması ve sosyo-kültürel gelişimine destek sağlaması gereken önemli kuruluşlardır. Türkiye’de belediyelere bağlı kütüphanelerin mali ve diğer kaynaklar, sistem, donanım, teknolojik alt yapı ve benzeri sorunları bulunmaktadır. Mevzuatta ise bu kütüphanelerin yükümlülük ve işlevlerine yüzeysel biçimde değinilmektedir. Merkezi biçimde teşkilatlanan halk kütüphaneleri de benzer sorunları yaşadığından halkın kütüphane hizmeti gereksinimleri yeterli biçimde karşılanmamaktadır. Bu çalışmada, Kastamonu Belediyesi Kütüphanesi hizmetleri yerinde gözlem ve görüşme yöntemi ile ele alınmış, elde edilen veriler anılan sorunların Kastamonu Belediyesi Kütüphanesi’nde de yoğun düzeyde yaşandığını göstermiş; sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Anabtar Kelimeler: *Belediye kütüphanesi, halk kütüphanesi, toplumsal bellek kurumları, Kastamonu, kültür.*

Giriş

Kütüphaneler toplumsal belleğin yazılı kültürdeki taşıyıcısı olan materyalleri bünyelerinde toplayıp insanların kullanımına sunarken aynı zamanda bunları koruyarak gelecek kuşaklara aktarma özelliğine sahip olduklarından “toplumsal bellek kurumları” olarak da adlandırılmaktadırlar. Toplumsal bellek kurumları arasında yer alan halk kütüphaneleri “yerel olan” her türden tüm bilgilerle doğrudan ilgilidirler (Kaya, 2012, s.174). IFLA/UNESCO Halk Kütüphanesi Manifestosu’nda (IFLA/UNESCO Public Library Manifesto, 1994) halk kütüphanesi tanımlaması yapılırken bu kütüphanelerin “yerellik” niteliğine özellikle vurgu yapılmaktadır. Tanımlama

şu şekildedir: “*Halk kütüphanesi, kullanıcıları için her tür bilgiyi hazır, erişilir duruma getiren yerel bilgi merkezidir. Halk kütüphanesi hizmetleri, yaş, ırk, cinsiyet, din, ulus, dil ya da sosyal statüye bakılmaksızın herkese eşit biçimde erişim sunma esasına dayanarak sağlanmalıdır. Ayrıca, dilsel azınlıklar, engelliler ya da hastane veya ceza infaz kurumlarında bulunan kişiler gibi, her ne sebeple olursa olsun, düzenli hizmet ve materyalleri kullanamayan kişilere özel hizmet ve materyaller sağlanmalıdır*” (IFLA/UNESCO Public Library Manifesto1994). Hizmetlerinden yararlandırmada toplumun üyeleri arasında hiçbir ayırım gözetmemeleri ve ücretsiz olmaları, eğitim, kültür, bilgi ve boş zamanların değerlendirilmesi olgularına dayanmaları, toplumsal gelişmeye katkı amaçları ve demokratik nitelik taşımaları bu kurumların ortak niteliğidir (Yılmaz, 1996, s.8). Tüm bu nitelikleri arasında halk kütüphanelerinin öncelikli işlevi yukarıda da işaret edildiği gibi yerel olmaları; buldukları bölgenin gereksinimlerini öncelikle dikkate almalarıdır.

Yerel yönetime kaynaklık eden “*yerinden yönetim*” ya da “*adem-i merkeziyet*” kavramı, “*merkezi yönetim*” ya da “*merkezden yönetim*” kavramına karşıt anlamda kullanılan ve “*topluma sunulacak bazı idari hizmetlerin devlet merkezinden ve tek elden değil, merkez idari teşkilatı içinde yer almayan ve merkezi idari hiyerarşisine dahil olmayan kamu tüzel kişileri tarafından*” yürütülmesi anlamındadır. Buna karşılık merkezi yönetim ise yönetsel hizmetlerin merkezde toplanması ve bu hizmetlerin merkez ve merkezin hiyerarşisi içinde bulunan örgütlerce yürütülmesidir (Yılmaz, 1997, s.115).

Geniş kapsamlı bir tanımlama ile yerel yönetimler; “*belirli bir coğrafi alanda (kent, köy, il vb.) yaşayan yerel topluluğun bireylerine, bir arada yaşamak nedeniyle kendilerini en çok ilgilendiren konularda hizmet üretmek amacı ile kurulan, karar organları (kimi durumlarda yürütme organları) yerel toplulukça seçilerek göreve getirilen, yasalarla belirlenmiş görevlere ve yetkilere, özel gelirlere, bütçeye ve personele sahip, üstlendiği hizmetler için örgütsel yapısını kurabilen merkez yönetimi ile ilişkilerinde yönetsel özerklikten yararlanan kamu tüzel kişileridir*” (Yılmaz, Baklacı, Çetin, Güler, Güneyoğlu ve İskenderoğlu, 2010, s.474-475).

Bir mahalli idare kuruluşu olan belediye idaresi toplum yaşamı bakımından önemli bir yönetim birimidir çünkü

belediyelerin üstlendiği kamu hizmetleri toplumun günlük yaşantısını yakından ilgilendirir. Belediyelerin başta 1580 sayılı Belediye Kanunu olmak üzere çeşitli kanun, tüzük ve yönetmelikle belirlenmiş çok sayıda görev ve yükümlülükleri vardır. Belediye idarelerinin genel statüsünü belirleyen 1580 sayılı Belediye Kanunu kabul edildiği 1930 yılından sonra ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimlerin yol açtığı yeni gereksinimleri karşılaması adına değişikliklere uğramıştır. TBMM tarafından kabul edilen 5215 sayılı Belediye kanunu Cumhurbaşkanlığınca geri gönderilmiş ve 5215 yerine 5272 sayılı Belediye Kanunu kabul edilmiş ancak bu kanun da Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Bunun üzerine 5393 sayılı Belediye Kanunu TBMM tarafından kabul edilmiş ve Cumhurbaşkanının onayı sonrasında 3 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece, 1930 yılından bu yana yürürlükte olan 1580 sayılı Belediye Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır (Akyazan, 2005, s.121-122). Yürürlükten kaldırılan 1580 sayılı Belediye Kanununda, belediyeler son nüfus sayımına göre nüfusu 2000'in üzerinde olan yerleşim merkezlerinde kurulurken, yeni kanunun 4/1 maddesine göre bu sayı en az 5000'dir. Böylece belediyelerin sayıları azaltılarak gelir ve işlevleri artırılmaktadır. 1580 sayılı Belediye Kanununda *“ber Türk, nüfus kütüğüne yerli olarak yazıldığı beldenin hemşehrisidir”* diyerek hemşehriliği *“nüfus kütüğüne yerli olarak yazılma”* koşuluna bağlamıştır. Yeni Belediye Kanunu ise, *“herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir”* diyerek hemşehriliği, *“ikamet”* esasına dayandırmıştır. Ayrıca, eski kanundaki *“ber Türk”* ifadesi yeni kanunda *“herkes”* ifadesi ile değiştirilmiş; bir yerin hemşehrisi olmak için Türk olmak koşulu da ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca yeni kanunun 13. maddesinin 2. fıkrası tamamen yeni hükümleri içermektedir. Buna göre: *“Belediye, hemşehrieler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır”* (Akyazan, 2005, s.123-124).

Türkiye’de 3 tür yerel yönetim yapısı bulunmaktadır. Bunlar; 1. Belediyeler, 2. Özel İdareler, 3. Muhtarlıklardır (İskenderoğlu, 2010, s.475). 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 3. maddesinin a bendi’nde Belediye’nin *“Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve*

malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini” ifade ettiği belirtilmiştir. Aynı kanunun 4. maddesinde “*Nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir. İl ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur*”, 13. maddesinde ise “*Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar...*” denilmektedir (Belediye Kanunu, 2005).

Dünyada, halk kütüphaneleri ile hükümetler/yönetimler arasında farklı ve çeşitli ilişki modelleri uygulanmaktadır. Aynı biçimde, halk kütüphanelerinin hizmetlerin yönetimi ve finansmanlarının düzenlenmesine ilişkin yasalar da çeşitli ve karmaşıktır. Farklı ülkelerde il, bölge, devlet ve belediyeler, tümüyle ya da kısmen kütüphane hizmetlerinden sorumludurlar. Halk kütüphaneleri hizmetleri yerel tabanlı hizmetler olduklarından genel olarak yönetimsel örgütlenmelerde yerel hükümetler en uygun yerler sayılmaktadır. Bununla beraber, bazı ülkelerde halk kütüphaneleri bölgesel ya da devlet düzeyinde yapılanmakta ve bazen ulusal kütüphaneler de halk kütüphanesi hizmetlerini sağlamaktan sorumlu bulunmaktadır. Halk kütüphanesi hizmetlerinin yönetimlerinde ortaklaşa sorumlulukların da sürdürüldüğü pek çok örnek bulunmaktadır (International Federation of Library Associations and Institutions, 2001, s.13).

Türkiye’de halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimlere devredilmesi yıllardır tartışılan bir konu olmakla beraber dünyadaki pek çok örneğin tersine bu hizmetler merkezi hükümet tarafından yürütülmektedir. Ancak bu konuda yerel yönetimlerin bazı yükümlülükleri de bulunmaktadır. Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği’nin kütüphanelerin işlevlerine yer veren 6. maddesinin 3. bendi’nde “*Somut olmayan yerel kültür mirasının toplanması, düzenlenmesi, korunması, kullandırılması ve geleceğe aktarılmasına katkı sağlar ve sözlü geleneği destekler*” denilmektedir. Ayrıca aynı yönetmelikte kütüphanelerin görevlerine işaret eden 7. maddenin 4. bendi’nde “*Bulunduğu bölgenin kültürel, sosyal, tarihi ve ekonomik yapısı ile ilgili yerel derme oluşturur ve hizmete sunar*” d. bendi’nde ise “*Yerel girişimcilere ve yerel ekonomik gruplara bilgi gereksinmelerini karşılayacak bilgi hizmetlerinin organizasyonunu yapar*” denilmektedir. Aynı maddenin 5. bendi’nde “*Kütüphane hizmetlerini geliştirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla, çevresindeki diğer kamu*

kurumları, yerel yönetimler, eğitim, öğretim, kültür-sanat, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kişilerle işbirliği yapar" ifadesi geçmektedir. Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlerle kuracağı işbirliğine ilişkin, örneğin, yine aynı yönetmelikte "gezici kütüphane hizmeti" ne ilişkin 29. maddede bu anlamda uyulacak kurallar verilirken a bendi'nde "Gezici kütüphane duraklarının belirlenmesi ve gezici kütüphane hizmetlerinin daha etkili ve düzenli verilebilmesi için, yerel yönetimlerle işbirliği yapılır" biçiminde bir ifade de yer almaktadır (Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği, 2012).

1930'lu yılların 1580 sayılı Belediye Kanunu'nda (Belediye, 1930) 15. maddenin 33. bendinde ise "Halk için kitaplık ve okuma salonları açmak" belediyenin görevleri arasında sayılmıştır (Yılmaz, 1997, s. 126). 1980 yılından sonra Türkiye'de büyük kentler için oluşturulan yönetim modeli "Büyükşehir Belediye" yönetim modelidir. Büyük kent yönetimi iki kademeli model üzerine kurulmuştur. Kademelerden biri büyükşehir belediyesi, diğerleri ise, ilçe belediyeleri ya da alt kademe belediyeleridir. Bunların dışında büyükşehir sınırları içerisinde hizmet görecekt bazı teknik hizmetler üzerinde kurulmuş bulunan, ayrı tüzel kişiliği ve bütçeleri bulunan hizmet birimleri de bulunmaktadır.

3030 Sayılı Kanununun 3. maddesine göre büyükşehir "belediye sınırları içerisinde birden fazla ilçe bulunan şehir" olarak tanımlanmış, Yasanın 4. maddesinde ise; "büyükşehir dâhilindeki ilçelerde, ilçelerin adını taşıyan ilçe belediyeleri kurulur" denilmiştir (Görmez, 1997, s.49). Büyük kent belediyelerini konu alan 3030 sayılı yasa da bu belediyelere eğitim ve kültürle ilgili görevler birlikte bu konuda detaylara girilmemektedir. Anılan yasanın 6. maddesindeki a fıkrasının f bendinde eğitim ve kültürle ilgili olarak yeşil alanlar, parklar, bahçeler oluşturmak, spor, eğlence ve dinlenme yerleri kurmak gibi görevler arasında "toplumsal ve kültürel hizmetleri yerine getirmek" gibi dolaylı bir değinme ile yetinilmiştir (Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, 1984).

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun "Büyükşehir, ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve sorumlulukları" başlığı altında 7. maddenin m bendi'nde "Büyükşehirin bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze,

spor, dinlence, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettmek...” ifadeleri ile kütüphane kurmak ve işletmek sorumluluğuna yer verilmiştir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004). Ancak, yine bu ifadeler de detaylandırılmayan, kapalı ifadelerdir.

Genel olarak Türkiye’de yerel yönetimler bünyesinde yer alan belediye kütüphanelerinin verdikleri hizmetlerin irdelenmesi ve Kastamonu İli Belediye Kütüphanesi örneğinin incelenmesini amaçlayan bu çalışmada yöntem olarak literatüre dayalı araştırmanın yanısıra anket, görüşme ve yerinde gözlem yolu ile veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın hipotezi “Türkiye’de genel olarak belediye kütüphaneleri yeterli hizmetler vermelerini engelleyen sorunlara sahiptir; Kastamonu Belediyesi Kütüphanesi’nin de benzeri biçimde sorunları olduğu gibi işlevsel değildir” biçimindedir.

Belediye Kütüphaneleri ve Hizmetleri

Türkiye’de güncel olarak 30 Büyükşehir Belediyesi, 51 il belediyesi, 519 Büyükşehir ilçe belediyesi, 400 ilçe belediyesi, 397 belde belediyesi olmak üzere toplam 1397 belediye bulunmaktadır (Mülki İdare Birimleri, 2016). 5393 sayılı Kanun’un 14. maddesinin 1. fıkrasına göre belediye görevleri iki bent halinde sayılmıştır. Sayılan görevlerin belediye tarafından yürütülmesinin temel şartı, hizmetin mahallî müşterek nitelikte olması biçiminde belirlenmiştir. Söz konusu maddeye göre ilk bentte yer alan görevlerin “zorunlu”, ikinci bentte yer alan görevlerin ise “*ihtiyari*” nitelikte olduğu görülmektedir. Esasen ilk bentte yer alan hususlar belediyeler bakımından görevleri, ikinci bentte sayılan hususlar ise belediyelerin yapmaya yetkili olduğu hizmetleri ortaya koymaktadırlar. Can’a (2013, s.177-178) göre, belediye görevlerinin bir kısmının zorunlu, bir kısmının ise ihtiyari olduğunun belirlenmesi; bu görevlerin yerine getirilirken önceliğin zorunlu görevlerde olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu görevlerin kendi içlerinde önceliğinin hangisinin olduğuna ilişkin ise Kanun’un 14. maddesi özel bir kural öngörmektedir: Bu hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırası, belediyenin malî durumu ve hizmetin ivediliği dikkate alınarak belirlenir. Kısıtlı mali kaynakların planlaması açısından önemli olan bu düzenlemenin, öncelik sırasına ilişkin belirlediği ölçütlerin neyi ifade ettiğinin ise açık bir biçimde ifade edilmemesi söz konusudur. Bu ölçütlerin değerlendirilmesi yapılmadan ortaya konulan hizmetlerin otak gereksinimleri

karşılayamayacağı, bir takım hizmetlerin aksayabileceği ve böylece kamu hizmetlerinin belediye eliyle yürütülmesinde güdülen amaca ulaşamayacağı söylenebilir (Can, 2013, s.177-178). Yerel yönetimlere bulunduğu bölge içerisinde etkin, verimli hizmet verebilmeleri için yeterli kaynakların sağlanması esastır. Ancak, yerel yönetimlerin, mali güçlerinin olmaması ve merkeze bağımlı bulunmaları, buna paralel yeterli sayıda nitelikli personellerinin olmaması da kütüphane hizmetlerine olumsuz biçimde yansayan diğer bir sorundur (Yılmaz, 1997, s.122).

Kamu hizmetleri arasında yer alan halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimler tarafından yürütülmesine ilişkin gerek mevzuatta yalnızca oldukça genel, detayı olmayan bilgilerin olması, gerekse yukarıda anıldığı gibi *“kısıtlı mali kaynaklar”* gerekçesi ile hizmetler arasında öncelikli sıralarda yer alamaması temel sorunlar arasındadır.

Bunun dışında, belediye kütüphanelerinin sayısına ilişkin literatürde net bir bilgi bulunmamakta, yalnızca Türkiye İstatistik Kurumu'nun güncel verileri incelendiğinde en son 2014 yılına ilişkin Türkiye genelinde 1 milli kütüphane, 1 121 halk kütüphanesi, 559 üniversite kütüphanesi ve 27 948 örgün ve yaygın eğitim kurumu kütüphanesi olmak üzere toplam 29.629 kütüphanenin mevcut olduğu belirtilmektedir (TÜİK, 2015).

Buldukları bölge nüfusunun eşit ve ayırmsız bir biçimde eğitim, bilgi ve boş zaman gereksinimlerini karşılamak ile sosyal ve kültürel yaşamına katkılar sağlaması, öncelikle de yerel bir bellek işlevi görmesi bakımından belediye kütüphanelerinin önemi büyüktür. Kaya (2012, s.182) halk kütüphanelerinin bulunduğu toplum belleği olmasının tarihsel çıkış ve varoluş nedeni olduğundan söz ederek özellikle büyük kentlerde belediye ve özel kesimce kurulmaya başlanan kent ihtisas kütüphaneleri ve kent müzelerinin halk kütüphanelerinin bu konudaki eksikliğini sonucu olduğunu belirtmektedir (Kaya, 2012, s.182). Artan bilgi kaynakları ile bu kaynakların yer aldıkları ortamların çeşitliliği nedeniyle günümüzde bilgiye ulaşmada kütüphanelerin; özellikle de bölgesel düzeyde yerel yönetim kütüphanelerinin önemi gittikçe artmaktadır. Her ne kadar sınırlı bütçe, nitelikli personel vb. sorunları olsa da kullanıcılar tarafından talep ve şikâyetlerin kısa sürede ilgili mercilere ulaşabilmesi ve belediyelerin sınırlı alanlarda sınırlı sayıda kimselere hizmet

veriyor olmaları, bir ölçüde de özerk sayılmaları işleyiş anlamında avantaj sayılabilmektedir (Gedikaslan, 2012, s.185-186).

Kastamonu İli Hakkında Bilgi

Kastamonu, Kızılırmak'ın kollarından Gökırmak'la birleşen Karaçomak Deresi'nin ikiye ayırdığı düz bir alanda olup, çevresi dağlık deniz seviyesinden 775 m. yükseklikte bir yere kurulmuştur. Kastamonu, tarih öncesi çağlardan cumhuriyet dönemine kadar birçok irili ufaklı kavim ve devlete beşiklik etmiş bir ildir. Kent tarihte birçok şekilde adlandırılmıştır. Batılı kaynaklarda “*Castamea*”, “*Castamina*”, “*Chastarmina*”, “*Castemol*” gibi adlarla anılmıştır. Yerli kaynaklarda ise “*Kastamoniya*”, “*Kastamoniya*”, “*Kastamonya*”, “*Kastamoni*” ve benzeri çeşitli adlarla geçmiştir. Örneğin, 19. yüzyıl yazarlarından Murray'ın eserinde kent “*Costombone*” diye kayıt edilmiştir. Seyyah J. Macdonald Kinneir'in 1814'te yaptığı gezi sonucunda aldığı notlarda kentin çukur bir yerde kurulduğu ve ortasında yükselen dik yamaç ile bir kaya üzerinde harap bir kaleye sahip olduğu belirtilmiş, kentin adı ise “*Castambul*” ve “*Castamani*” şeklinde geçmiştir. Kenti ziyaret eden bir başka seyyah İbn-i Batuta ise kentin adını “*Kastamon*” olarak kullanmıştır. Rumlar ve Avrupalılar arasında “*Kastamboli*” olarak geçen bu sözcük Cumhuriyet döneminde “*Kastamonu*” olarak bu günkü biçimini almıştır (Acar, 2008, s.1-2).

Milattan önce 1660 yıllarında Kızılırmak kavisinde kurulan eski Hitit Krallığı'nın kuzeybatısında yer aldığı bilinen kent ve yöresinin, Hitit Krallığı sonrasında sırasıyla; Frig ya da Brigler, Lidyalılar, Persler, Makedonyalılar, Pontus Rum Krallığı, Roma İmparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu, Çobanoğulları Beyliği, Candaroğulları Beyliği, Osmanlı İmparatorluğu ve son olarak da Türkiye sınırları içerisinde yer aldığı bilinmektedir. Gelişen süreçte kurulan ve yıkılan tüm bu medeniyetlerin yöre üzerinde kalıcı etkiler ve izler bıraktığı söylenebilir. Bu bağlamda Kastamonu ilinde önemli bir tarihi zenginlik bulunduğu vurgulanmaktadır (Keskin, 2014, s.31).

Kastamonu Belediyesi Kütüphanesi

Genel Bilgi

Kastamonu Belediyesi Kütüphanesi, Kültür ve Sosyal İşleri Müdürlüğüne bağlı olarak 14 Nisan 2007 yılında hizmet vermeye başlamıştır. Mevzuat bağlamında, 03/07/2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu ve diğer yürürlükteki mevzuata dayanılarak hazırlanan ve Kastamonu Belediye Meclisinin 05.05.2014 tarih ve 2014/23 sayılı kararı ile norm kadrosu oluşturulan “Kastamonu Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Görev ve Çalışma Yönetmeliği” kütüphane hizmetlerinin yürütülmesi için dayanak alınmaktadır. Yönetmeliğin “Kültür Turizm ve Sanat Şefliği” başlıklı 17. maddesinin f bendinde anılan şefliğin yükümlülükleri arasında “Belediye Kütüphanesi ile ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesini sağlar” ifadesi geçmektedir. “Müdürlüğün Görevleri” başlıklı 8. maddenin altında yer alan 16. Madde kapsamında bu görevler arasında “Şehir halkına, okuma zevk ve alışkanlığı kazandırmak için, kütüphane, şehir kitaplıkları, okuma salonları ve gezici kitaplıklar oluşturmak ve işletmek” ifadesi yer almaktadır.

Kastamonu Belediyesi web sayfasında yer alan (<http://www.kastamonu.bel.tr/v1/>) “Hizmetler” bölümünün “Belediye Kütüphanesi” başlığı altında kütüphane hizmetlerine ilişkin aşağıdaki bilgi verilmektedir(Kastamonu Belediyesi, 2016):

“İlimizin tanıtımı için kültür ve sanat alanında ilimizin gelişmesine katkı sağlamak amacıyla yayıncılık faaliyetleri yapılmaktadır. Belediyemiz Hizmet Binası 6. Katında hizmet vermekte olan Belediye Kütüphanesi yenilenen sistemi ve iç dizaynı ile halkımıza hizmet vermektedir. Ayrıca kütüphanemiz üniversite öğrencilerinin araştırma, bilimsel çalışmalarında faydalanabilecekleri kaynaklara da sahiptir. Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü içerisinde yer alan Belediye Kütüphanesi 7 binin üzerinde kitap, ansiklopedi ve kültürel yayını ile zengin bir içeriğe kitapseverlerin kullanımına sunuyor. Şehir kültürü ve tarih açısından da önemli eserleri bünyesinde muhteva eden Belediye Kütüphanemiz, 2015 yılı içerisinde dijital kayıt sistemine geçmiştir. Yeni kayıt sistemi ile kitap takibi daha kolay bir hal alırken vatandaşlarımız diledikleri kitapları Belediye kütüphanemizden ödünç alabilmektedir”

Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında elde edilen bilgiler, yerinde gözlem ve birincil kaynak olarak kütüphane hizmetleri sorumlusu ile Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü çalışanlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir.

Bina

Kütüphaneye ayrılan mekânın daha önce Belediye binasının giriş katında fitness/spor salonu ile bitişik küçük bir alanda olduğu, daha sonra binanın 6. katına taşındığı açıklanmıştır. Kütüphanenin konumlandığı yeni alan yaklaşık 90 metre karelik uzunlamasına bir koridor, koridorun sonunda bir görevli masası ve bilgisayar terminali ile koridorun sağ tarafında duvar boyunca sıralanmış ahşap raflardan oluşmaktadır. Raflara bitişik olarak sağda arka arkaya en fazla toplam 10 kişinin oturabileceği kadar üç masa bulunmaktadır. Koridorun sol tarafında sırayla üç kapalı ve camekânla çevrili bürolar bulunmaktadır. Ancak bu büroların kütüphane ile ilişkisi bulunmamaktadır. Bunlar, yer sıkıntısı nedeni ile Müdürlüğe bağlı “Özel Kalem Servisi”, “Basın Servisi” ve “Kültür ve Sosyal İşler Müdürü” için ayrılmış alanlardır.

Şekil 1. Kastamonu Belediyesi binası

Şekil 2. Kastamonu Belediye Kütüphanesi

Personel

Kütüphaneden sorumlu personel sayısı yalnızca bir kişidir. Bu kişi mesleki alandan olmayıp Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 4. sınıf öğrencisidir.

Bütçe, Sağlama Yolları ve Derme:

Kütüphanenin kendine özel bir bütçesi bulunmamaktadır. Yayınların üç kanalla sağlandığı belirtilmiştir. Bunlar:

- Satın alma
- Bağış ve
- Kitap Kumbarası Projesi'dir.

Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'ne ait “Yayın Alımları”, “Kültür Varlıkları Alımı” ve “Eski Eser Alımları” kalemleri satın alma için kullanılan dayanaklardır. Gereksinim duyulduğunda “Ek Ödenek”ten de yararlandığı belirtilmiştir. 2015 yılında “Yayın Alımları” için 40.000, “Kültür Varlıkları Alımı” için 20.000 ve “Eski Eser Alımları” için 41.000 lira ayrılmıştır.

Kişi ve kurumlardan yapılan bağışlar yolu ile de kaynak sağlanmaktadır. Bir diğer kaynak olan “Kitap Kumbarası

Projesi”, Kastamonu Üniversitesi ile Kastamonu Belediyesi tarafından ortak geliştirilmiş bir projedir. Üniversite kampüsünde, kentin merkezinde bulunan Barutçuoğlu Alış Veriş Merkezi ve Öğretmen Evi’nde yer alan kumbaralara bağış olarak öğrenciler ve halk tarafından konulan kitaplardan yıpranmış ve kullanılamaz duruma geldiği düşünülenler geri dönüşüm fabrikalarına gönderilmekte diğerleri ise seçilerek kütüphane dermesine katılmaktadır.

7000 kadar kayıtlı ve 2000 kadar da henüz kayda geçirilmemiş kitapların konuları dünya klasikleri, roman, hikâye ve şiir kitapları, dini içerikli kitaplar, felsefe, tarih, edebiyat, eğitim, kişisel gelişim kitapları, çeşitli ansiklopediler, çocuklara yönelik kitaplar ile Kastamonu’yu tanıtıcı kitap ve broşürler ile Türkiye’deki diğer illere ilişkin tanıtıcı kitaplar biçimindedir. Anılan konular, aşağı yukarı birbirine eşit ağırlıklı sayıdadır.

Kütüphane Kullanıcıları

Herkesine açık olan kütüphanenin kullanıcı profiline genel olarak üniversite öğrencileri daha sonra çalışanlar ve halk olduğu söylenmiştir. El becerilerini geliştirmek isteyen ev kadınlarından bu konularda yayın taleplerinin olduğu ifade edilmiştir.

Sınıflama Sistemi ve Kataloglama

Kitapların demirbaş numarasına göre sıralandığı ancak herhangi bir uluslararası sınıflama sistemi kullanılmadığı, kabaca geliştirilmiş alfabetik ve kendine özel bir sistem içinde gruplandırıldığı saptanmıştır. Kitaplar A’dan Z’ye kategorize edilen raflar içerisine yerleştirilmiştir. Bu harf sıralaması, sistematik/standart herhangi bir düzeneğe ilişkin simgeleri ifade etmemektedir. Kütüphane personelinin kitaplara kolay erişim için tamamen kendi geliştirdiği bir yöntemdir. Her bir harf altında raflar numerik olarak sıralanmıştır: A1, A2, A3... Aynı düzenleme bilgisayar ofis (excel) kayıtlarında da görülmektedir.

Kütüphaneden yararlanmak isteyen kullanıcılar sorumlu kişiye başvurmakta, sorumlu kişi bilgisayarda yer alan ofis (excel) programlarına kayıtlı olan kitapları tarayarak talep edilen yayını kullanıcıya vermektedir. Kitaplar her ne kadar açık raflarda sergilense de sistematik/konusal bir sınıflama olmadığı için raflardan kitap seçimi kolay olmamaktadır.

Kütüphane Otomasyonu ve Teknolojileri

Herhangi bir kütüphane otomasyon sistemi kullanılmamaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi dermenin envanter ve tarama bilgileri bilgisayar ofis (excel) programlarında tutulmaktadır. Kullanıcılar için ayrı tarama terminalleri de bulunmamakta, kütüphaneye ait tek bilgisayar terminali kütüphane sorumlusu kişinin masasında yer almaktadır. Belediye Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nün kütüphane hakkında fotoğraflı kısa tanıtıcı bilgi veren genel sayfası dışında ayrı ve işlevsel bir kütüphane web sayfası da bulunmamaktadır.

Kütüphanenin Açık Olduğu Saatler ve Kullanıcı Hizmetleri

Kütüphane hafta içi her gün saat 8.00 ile 17.00 arasında; mesai saatlerinde açıktır. Kullanıcılara 2 haftaya kadar ödünç yayın verilmektedir. Ödünç almak isteyen kişinin kütüphane sorumlusuna resmi bir kimlik kartı ile başvurması yeterlidir, ayrıca bir kütüphane kimlik kartı çıkarılmamaktadır. Ödünç verme süresi gereksinime göre esnek zaman dilimleri ile uzatılabilmektedir. Ödünç alınabilen kaynak sayısı sınırlı değildir, istenilen sayıda kaynak ödünç alınabilmektedir. Yayınların geri getirilmemesi durumunda kullanıcılar kişisel olarak telefon veya e-posta kanalıyla uyarılmaktadırlar. Gecikme veya kaybedilmesi durumunda herhangi bir cezai yaptırım uygulanmamaktadır. Kütüphane sorumlusu şu ana dek bunu gerektirecek bir sorun yaşanmadığını belirtmiştir.

Özel Kullanıcı Grupları

Kütüphanenin fiziksel ve görme engellilere ilişkin özel bir bölümü ve/veya hizmetleri ile donanım ve araç-gereçleri bulunmamaktadır. Binanın altıncı katında bulunan kütüphaneye ulaşmak için yalnız beşinci kata kadar çıkan asansörden sonra bir kat merdivenlerin tırmanılması durumu doğal olarak engellilerin ulaşımına izin vermemektedir. Genel olarak Belediye binası girişinde ve içinde de engellilerin ulaşımına uygun bir planlama yapılmamıştır. Ayrıca, kütüphanenin Ceza İnfaz Kurumu'na ilişkin herhangi bir hizmet veya projesi de bulunmamaktadır.

Kütüphaneler Arası İşbirliği

Belediye kütüphanesinin diğer kütüphaneler ile herhangi bir anlaşması ya da işbirliği bulunmamaktadır. Yalnızca görevli

tarafından bu kütüphanede bulunamayan kaynaklar için kullanıcıların İl Halk Kütüphanesi'ne yönlendirildiği belirtilmiştir.

Etkinlikler

Zaman zaman Belediye tarafından bastırılan kitapların sergilenmesi ve Belediye'ye ilişkin çeşitli etkinlikler dışında kütüphaneye özel toplantı, sergi, yazar söyleşi vb. etkinlikler oluşturulmamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Belediyelerin temel özelliği, öncelikle buldukları yerel coğrafyayı temsil etmeleri, bu nedenle de çalışmalarını söz konusu coğrafya nüfusunun gereksinim ve beklentileri doğrultusunda yürütmelerinin gerekliliğidir. Yerel yönetimlerin halkla yönelik hizmet anlayışının önceliğinin en fazla ilişkilendirilebildiği zeminlerden biri de, halkın bilgi, eğitim, kültür ve rekreasyon gereksinimlerini sağlamak yönünde işlevlerle yükümlü olan kütüphanelerdir.

Daha önce de konu edildiği gibi Belediye Kanunu'nun 15. maddesi altında belediyenin görevleri belirlenirken söz konusu maddenin 33. bendinde *"Halk için kütüphane ve okuma salonları açmak, belediye bahçeleri, fidanlıkları, çocuk bahçeleri, oyun ve spor yerleri yapmak, belediye koruları yetiştirmek, bunları korumak ve işletmek..."* yükümlülüğü yer almaktadır. Bununla beraber, düzenleme anlayışı 1930 yılına dayanan bu kanun maddesinin ilgili bendi sağlıklı bir biçimde ülke genelinde işlevsellik kazanamamıştır. Belediye kütüphaneleri, oldukça sınırlı kaynaklarla hizmet vermeye çabalamakta ve teknik donanım yetersizliği sorunlarını yaşamaktadır. Yönetimi ve işletilmesi merkezi sistem halinde teşkilatlanan halk kütüphanelerinin de benzer biçimde sorunları olduğundan, halkın kütüphane hizmetine ilişkin sorunları daha da büyümektedir. Doğal güzellikleri ve tarihi yapılarının zenginliği ile önemli bir il olan Kastamonu'da yerinde gözlemlenen il belediyesinin kütüphanesi de benzeri sorunlara sahiptir. Oldukça sınırlı bir mekân ve sınırlı kaynaklarla hizmet veren kütüphanenin uluslararası standartlarda bir sınıflama sistemi, yazılım ve teknik donanımdan yoksun olmasının yanında kütüphanecilik/bilgi ve belge yönetimi eğitim alt yapısı olan personele sahip olmaması sorunları büyütmektedir.

Kastamonu Belediyesi Kütüphanesi ile ilgili yapılan çalışmada elde edilen veriler sonucunda ortaya çıkan sorunlar, yukarıda da anıldığı gibi öncelikle kaynak, altyapı ve benzeri eksikliklerdir. Ancak, daha da önemlisi “*bilinç/farkındalık*” bağlamında hissedilen eksikliklerdir. Belediye’nin ilişkili yönetim kademelerinde (Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü) nitelikli kütüphane işlev ve hizmetlerine ilişkin bilgi, deneyim ve en önemlisi de farkındalık eksikliği dikkati çekmektedir. Çalışmada daha önce de anıldığı gibi, Kastamonu Belediyesi web sayfasında yer alan “*Hizmetler*” bölümü kapsamında “*Belediye Kütüphanesi*” başlığı altında kütüphane hizmetlerine ilişkin yer alan ifadeler bu farkındalık eksikliğinin en önemli kanıtıdır. Örneğin, söz konusu tanıtım metninde kütüphane ile ilişkili,

- “yenilenen sistemi ve iç dizaynı”;
- “üniversite öğrencilerinin araştırma, bilimsel çalışmalarında faydalanabilecekleri kaynaklara da sahiptir”;
- “7 binin üzerinde kitap, ansiklopedi ve kültürel yayını ile zengin bir içeriğe sahiptir” ve
- “2015 yılı içerisinde dijital kayıt sistemine geçmiş”

gibi ifadeler geçmektedir. Kütüphanenin yenilenen bir sistemi olduğuna vurgu yapılırken, aslında herhangi bir standart/uluslararası bir sisteme sahip olmadığı izlenmiştir. Benzer biçimde yenilenen bir “*iç dizaynı*” olduğu da belirtilirken, tersine çok dar ve sınırlı bir alanda hizmet sunduğu gözlenmiştir. Ayrıca, kitap, ansiklopedi ve kültürel yayını ile zengin bir içeriğe sahip bulunduğu ifade edilirken, bilimsel ve güncel yayınlarının eksikliği göze çarpmıştır. En önemlisi de, kütüphanenin “*2015 yılı içerisinde dijital kayıt sistemine geçmiş*” olduğu belirtilmektedir. “*Dijital kayıt sistemi*” ifadesi algısı kitap kayıtlarının kütüphane personeli tarafından ofis (excel) üzerinde düzenlenmesi gibi gözükmektedir.

Buraya kadar verilen bilgilerden de anlaşıldığı gibi, anılan tablo kütüphane hizmet ve işlemlerinin kütüphanecilik/bilgi ve belge yönetimi alanı dışında eğitim alan bir personel tarafından yürütülmesinin doğal bir sonucudur. Yönetim kademelerinde de bu anlamda gerekli bilgi, deneyim altyapısı ve farkındalık olmaması bu sorunları pekiştirmektedir.

Saptanan sorunların çözümüne ilişkin önerilerimiz aşağıda maddeler halinde sıralanmaktadır:

- Kütüphanecilik/Bilgi ve Belge Yönetimi eğitimi almış bir personel sağlanması önemlidir.
- Kütüphanenin tüm hizmet katman ve işlevlerinin programlanacağı yazılı bir kütüphane yönergesi ve politikasının oluşturulması temel bir adım olacaktır.
- Kütüphanenin daha geniş, hem engelliler hem de diğer kullanıcıların rahatlıkla ulaşabileceği merkezi bir konuma sahip, gürültü ve diğer engellerden uzak, havalandırma, ışıklandırma, ısınma ve ergonomik koşulları daha uygun ve bağımsız bir mekâna taşınması gerekmektedir.
- Uluslararası standartlara uygun, kullanıcı dostu bir otomasyon sistemi edinilmelidir. Kataloqlama ve sınıflamanın yine uluslararası standartlara ve dijital altyapıya uygun esneklikte programlanması önemlidir.
- Kullanıcıların erişimine hazır bilgisayar terminalleri yapılandırılmalıdır.
- Gerekli diğer teknik altyapı ve donanım sistemleri (fotokopi, tarayıcı, yazıcı vb.) sağlanmalıdır.
- İlişkili diğer kurum ve kütüphanelerle protokol ve benzeri anlaşmalarla işbirliklerinin kurumsallaştırılması (kütüphaneler arası ödünç verme, toplantı, konferans, vb.) önemli bir adım olacaktır. Halk kütüphanelerinin kullandığı otomasyon sistemi ağına entegre olunması kütüphanenin işlevselliğini arttırabilir.
- Kütüphane hizmetlerine ilişkin kamu farkındalık düzeyinin yükseltilmesinin en önemli koşulu iyi bir tanıtımdır. Bunun sağlanması için manuel ve dijital ortamlarda tanıtım kitapçıkları, kullanım kılavuzları vb. araçların hazırlanması gerçekleştirilebilir.
- Sosyal medyanın kurumsal düzeyde gittikçe yoğunlaşan kullanımı bir avantaj olduğundan, bu olanaktan da yararlanılabilir.
- Yukarıda açıklanan yeniden yapılanmaya ilişkin tüm süreçlere paralel yeni bir web sayfası tasarımı oluşturulabilir.

Anılan bu yeniden yapılanma süreçlerini ayrıntılı biçimde tüm adımları ile kapsayacak bir fizibilite raporu ile proje

geliştirilmesi; bu projenin üniversite ve ilişkili kişi, kurum ve organların iş birliği çerçevesinde, uzmanlar denetiminde geliştirilmesi, gerekli finansmanın sağlanması yararlı olacaktır. Proje temelinde öncelikle devlet ve belediye katkısı ile sorunların çözümü bağlamında minimum standartların belirlenmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Acar, E. (2008). *Kastamonu merkez ilçe ve köyleri ağızı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Akyazan, A. E. (2005). Yeni Belediye Kanunu'nun getirdikleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 121-136.
- Belediye Kanunu (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25874, 3 Temmuz 2005.
- Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun (1984). *T.C. Resmi Gazete*, 18453, 27 Haziran 1984
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004). *T.C. Resmi Gazete*, 25531, 23 Temmuz 2004.
- Can, B. (2013) Belediye hizmetlerinin yerine getirilmesinde öncelik sırası sorunu. *EÜHFD*, XVII (1-2), 176-199.
- Gedikaslan, G. (2012). Halk kütüphanesi hizmetlerinde yerel yönetim kütüphaneleri: Beyoğlu Turabibaba Kütüphanesi örneği. 2. *Halk Kütüphaneciliği Sempozyumu: Değişen Dünyada Halk Kütüphaneleri Bildiriler Kitabı* içinde, (s. 184-195) Ankara: KYGM.
- Görmez, K. (1997). *Yerel demokrasi ve Türk belediyeciliği*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği (2012). *Resmi Gazete, Sayı: 28170, 11.01.2012 (Çevrimiçi adres):*
<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14656/balk-kutuphaneleri-yonetmeligi.html>
- International Federation of Library Associations and Institutions (2001). *The Public library service: IFLA/UNESCO guidelines for development*. Münih: Saur.
- IFLA/UNESCO Public Library Manifesto (1994). 17 Mayıs 2015 tarihinde
<http://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994> adresinden erişildi.

- Kastamonu Belediyesi (2016). *Belediye Kütüphanesi*. 17 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.kastamonu.bel.tr/v2/?portfolio=belediye-kutuphanesi> adresinden erişildi.
- Kastamonu Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Görev ve Çalışma Yönetmeliği. (2014). 15 Haziran 2016 tarihinde http://www.kastamonu.bel.tr/v1/dosyalar/yonetmelikler/KULTUR_SOSYAL_MD.pdf adresinden erişildi.
- Kaya, A. (2012). Yerel bellek kurumları olarak halk kütüphaneleri. 2. *Halk Kütüphaneciliği Sempozyumu: Değişen Dünyada Halk Kütüphaneleri Bildiriler Kitabı içinde*, (s. 173-183). Ankara: KYGM
- Keskin, O. (2014). *Yeni kurulan üniversitelerin şehir halkı tarafından algılanması (Kastamonu ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Mülki İdare Bölümleri. (2016). 17 Haziran 2016 tarihinde <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariMulkiIdariBolumleri.aspx> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2015). *Kütüphane istatistikleri 2014*. 17 Haziran 2016 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21506> adresinden erişildi.
- Yılmaz, B. (1996). *Halk kütüphanesi kullanımı sosyo-ekonomik bir çözümleme*, İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Yılmaz, B. (1997). Yerel yönetimler ve halk kütüphanesi hizmeti: Türkiye için bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 11 (2), 113-133.
- Yılmaz, B., Baklaci, D., Çetin, Ö., Güler, V., Güneyoğlu, Y ve İekenderoğlu, D. (2010). Türkiye’de halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilme süreci üzerine Ankara özel idare yöneticilerinin düşünceleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 24 (3), 471-494.

Bursa Büyükşehir Belediyesinin Stratejik Planları ile Performans Programlarında Bilgi ve Belge Odaklı Hizmetlerin Yeri (2010-2014)

Özhan Sağlık

Istanbul Üniversitesi, Türkiye, ozhan.saglik@istanbul.edu.tr

Öz

Belediyeler, temizlik, alt yapı, park ve bahçe inşası gibi hizmetlerin yanında kütüphane kurmak, internet üzerinden vergi borçlarını ödemek, kurumsal belgelerin yönetimini sağlamak gibi hizmetler de sunmaktadır. Bu hizmetleri bilgi ve belge odaklı hizmetler olarak adlandırmaktayız. Söz konusu hizmetleri sunan bir organizasyonun gelecekte ulaşmak istediği nokta strateji olarak adlandırılmaktadır. Bu stratejiler, stratejik planlar aracılığıyla uygulanabilmektedir. Belediyeler de 2005 yılında çıkan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu gereğince stratejik plan hazırlamaktadır. Stratejik planlarda belirli bir dönem içerisinde gerçekleştirilmek istenen ana hedefler açıklanmakta, cari yıl içerisinde sonuçlandırılması gereken hedefler ise stratejik planlara bağlı olarak oluşturulan performans programlarında belirtilmektedir. Performans programlarında açıklanan hedeflerin sonuçları faaliyet raporlarında değerlendirilmektedir. Bu hedeflerden bilgi ve belge odaklı hizmetlere ilişkin hedeflere Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin stratejik planları ile performans programlarında yer verildiği görülmektedir. Büyükşehir belediyelerinin stratejik planları ile performans programlarındaki bilgi ve belge odaklı hizmetlere ilişkin hedeflerin gerçekleşme düzeyinin bugüne kadar yeteri kadar incelenmediği dikkat çekmektedir. "Acaba, büyükşehir belediyelerinin stratejik planları ile performans programlarındaki bilgi ve belge odaklı hizmetlere ilişkin hedefler hangi oranda gerçekleştiriliyor?" sorusu çalışmayı şekillendirmektedir. Çalışmada, "büyükşehir belediyelerinin stratejik planları ile performans programlarındaki bilgi ve belge odaklı hizmetlere ilişkin hedeflerin tam olarak gerçekleştirilmediği" hipotezi benimsenmektedir. Örneklem olarak Bursa Büyükşehir Belediyesi seçilmiştir. Çünkü, Bursa'da düzenlenen sempozyumda varsa sorunların dile getirilerek çözülmesi hedeflenmektedir. Bu hedef

doğrultusunda Bursa Büyükşehir Belediyesi özelinde gündem oluşturmak için çaba sarf etmek amaçlanmaktadır. Çalışmada, Bursa Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 Stratejik Planı, bu dönemler arasında hazırlanan performans programları ile faaliyet raporları incelenmiştir. Hedeflerin sonuçları hakkında zaman zaman faaliyet raporlarında yeterli bilgi mevcut olmamış, belediyenin Web sitesindeki haberlerden faydalanılmıştır. Çalışma sonucunda Bursa Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 döneminde stratejik plan ve performans programında yer alan bilgi ve belge odaklı hizmetlere ilişkin hedeflerin %72'sini gerçekleştirmediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Belediyeler-bilgi ve belge yönetimi, belediyeler-stratejik planlama, Bursa Büyükşehir Belediyesi-bilgi ve belge odaklı hizmetler.*

Giriş

Organizasyonlar çeşitli amaçlarla hizmet veya ürün sunarlar. Her organizasyon belirli bir ana hedefe erişmek için yaşamını sürdürür. Bu ana hedefi strateji olarak ifade etmek mümkündür. Strateji belirleyen organizasyonların son on yılda hedeflerine erişmek için stratejik planlar oluşturduğu bilinmektedir. Stratejik plan, çevresel değişiklikler doğrultusunda, organizasyonların hedefleri ve bu hedeflere ulaşma yollarını belirleme çabası olarak ifade edilmektedir (Songür, 2011, s. 9).

Amerika ve Avrupa'da 1970 ve 1980'li yıllardan önce vatandaşlar belediyelerden su, kanalizasyon, ulaşım gibi temel ihtiyaçların giderilmesini bekliyordu. Bu tarihlerden sonra insanların yönetimlerden talepleri değişmeye başlamış, temel ihtiyaçların giderilmesinin yanı sıra kültürel ihtiyaçların giderilmesi gibi talepler gündeme gelmiştir. Bireylerin yönetimler için değil, yönetimlerin bireyler için hizmet verdiği anlayış filizlenmiştir (Caulfield ve Schulz, 1989, s. 3-4). Neden organizasyonlar stratejik planlama anlayışını benimsemiştir sorusu aklı gelmektedir. Stratejik planlama, öncelikleri tespit ederek gelecekte varılacak noktayı belirginleştirir, örgütsel problemleri çözerek bütünleşmeyi sağlayıp, performansı arttırmaktadır. Stratejik planlama ilk olarak özel sektörde gelişmiş olsa da sonraki süreçte kamu kurumlarının da

gündemine girmiştir. Kamu kurumlarında ise stratejik planlama ile önceliklerin belirlenerek sınırlı kaynakların öncelikli alanlara tahsis edilmesi sağlanmaktadır. Böylelikle verimliliğin artacağı ve amaçların daha kolay başarılacağı düşünülmektedir (Bryson, 1988, s. 87-88; Caulfield ve Schulz, s. 10-12). Stratejik planlama 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'nin gündemine girmiştir (Songür, s. 28-29).

2003 yılında çıkarılan Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) ile kamu kurumlarının stratejik plan hazırlaması zorunlu kılınmıştır (KMYKK, 2003). Bu kanun ile bütçenin uygulanmasında etkinliğin artırılması, mali yönetim şeffaflığının sağlanması ve sağlıklı bir hesap verme mekanizmasının tesis edilmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte kamu idarelerinin bütçeleri üzerinde daha ayrıntılı hazırlık ve sağlıklı tahmin yapılması hedeflenmektedir. Stratejik planlar, performans programları aracılığıyla plan-bütçe ilişkisini kurmaktadır. Kalkınma planı, orta vadeli program, mali plan ile ulusal, bölgesel ve sektörel eylem planlarındaki hedefler ışığında hazırlanacak stratejik planlar, bütçelere dayanak oluşturmaktadır. İş ve işlemler harcama yetkilisi tarafından yerine getirileceği için yetki-sorumluluk dengesinin tesis edilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca, faaliyet raporları hazırlanarak hesap verme mekanizmasının oluşturulması hedeflenmektedir. Nihayetinde, etkililik, verimlilik, mali saydamlık ve hesap verebilirlik esas alınarak uluslararası standartlara uygun bir mali yönetim sisteminin tesis edilmesi beklenmektedir (TBMM, 2003).

Kamu kurumlarında hazırlanması zorunlu olan stratejik planlar, nüfusu 50 binden fazla olan belediyelerde de oluşturulur (Belediye Kanunu, 2005). 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda stratejik plan hazırlamak büyükşehir belediyesinin görevlerinden biri olarak belirtilmiştir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004). Belediye başkanı, belediyeyi stratejik plana uygun olarak yönetir; bütçe ve faaliyet raporlarını hazırlayarak bununla ilgili raporları belediye meclisine sunar. Yerel seçimlerden sonraki 6 ay içerisinde stratejik plan hazırlanır. İdareler, stratejik planlarını hazırlarken orta vadeli programda yer alan amaç, politikalar ve makro büyüklükler ile orta vadeli mali planda belirlenen teklif tavanlarını dikkate alarak yıllar itibarıyla amaç ve hedefler bazında kaynak dağılım tahmininde bulunur. Stratejik plan, bütçeye esas teşkil edecek bir biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisindeki (TBMM) bütçe görüşmelerinden önce müzakere edilir. Plan

kabul edildikten sonra İçişleri Bakanlığı ve Kalkınma Bakanlığına gönderilir (KMYKK; Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2006).

Stratejik planlardaki hedefler her yıl hazırlanan performans programları ile uygulanmaktadır. Türkiye'de 1970'lere kadar geçerli olan klasik bütçe sisteminde, ödenekler harcama kalemlerine göre tahsis edilmiştir. Bu durumun amaçlara yönelik bütçe tahsisinin mevcut olmamasına ve kalkınma planları ile bütçe arasında ilişki kurulamamasına neden olduğu ifade edilmektedir (Tecer, 2011, s. 157, 170-171). 1973 yılından itibaren program bütçe uygulamasına geçilmiştir. Program bütçe ile kamu idarelerinin neyi ne kadar satın aldıkları ve alacakları değil, ne yapacakları, neyi başaracakları önem kazanmaktadır. 2002 yılında performans dayalı bütçe uygulamasına geçebilmek için altı pilot uygulama başlatılmış, bütçe teklifleri performans esaslı bütçeleme (PEB) anlayışına göre yapılmıştır. 2003 yılında yürürlüğe giren KMYKK ile kamu kurumlarının tüm gelir-giderlerinin bütçelerinde yer alması sağlanarak bütçe dışındaki gelir-gider işlemleri önlenmiştir. Kanun ile PEB uygulamasına geçilmiştir. PEB, sonuç odaklı bir yapıya odaklanarak kamu kaynaklarının hedefler doğrultusunda kullanılmasını savunmaktadır. Bununla birlikte performans ölçümü yaparak hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını değerlendirmektedir. PEB, kalkınma planları, orta vadeli planlar, orta vadeli mali planlar, stratejik planlar ve performans programları aracılığıyla uygulanmaktadır. PEB, performans odaklı bütçe tahakkukunu gündeme getirerek kamu idarelerini hedef koymaları ve bu hedeflerin yapılıp yapılmaması hususunda hesap verebilir konumuna getirmektedir (Tecer, s. 179-186; Ateş ve Çetin, 2006, s. 277, 279; Hughes, 2003, s. 172-174).

KMYKK'nın 9. maddesinde "kamu idareleri, hizmetlerin istenilen düzeyde sunulması için bütçe ve kaynak tahsislerini stratejik plan ve performans göstergelerine dayandırmak zorundadır" ifadesi kullanılmaktadır (KMYKK, 2003). Kamu idareleri stratejik planda belirttikleri amaç ve hedeflerine ulaşmak için yürüteceği faaliyetleri performans programlarında kamuoyuna duyurmaktadır. Performans programları çıktı ve sonuç odaklı bir anlayışla her yıl hazırlanır. Performans programları hazırlanırken kalkınma planları, hükümet programı, orta vadeli program, orta vadeli mali plan, yıllık program ile stratejik planlar esas alınır. Performans programları, idarelerin

bütçesine kaynaklık etmektedir. Performans programları hazırlandıktan sonra bütçe teklifleri ile beraber Maliye Bakanlığı ve Kalkınma Bakanlığına iletilir. Ekim ya da Kasım ayında da belediye meclisinde performans programı bütçe ile birlikte onaylanır. Maliye ve Kalkınma Bakanlığı, merkezî bütçe görüşmeleri sırasında teklifleri TBMM Plan ve Bütçe Komisyonuna sunar. Teklifler değerlendirildikten sonra ortaya çıkan son hali Ocak ayı içerisinde belediye başkanı tarafından kamuoyuna açıklanır, Mart ayında da Maliye ve Kalkınma Bakanlığına nihai hali gönderilir (Kamu İdarelerince Hazırlanacak Performans Programları Hakkında Yönetmelik, 2008).

Performans hedeflerinin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği ise idare faaliyet raporunda ifade edilir. Faaliyet raporunda kullanılan kaynaklar, gerçekleşen bütçe ve hedefler ile sapmalar, mali bilgiler, faaliyet ve performans bilgileri bulunmalıdır. Faaliyet raporları, stratejik plan doğrultusunda hazırlanan performans programındaki hedeflerin akıbeti hakkında kamuoyu ve ilgililere bilgi veren belgelerdir. Kamu kaynaklarının nasıl kullanıldığı faaliyet raporlarından anlaşılmaktadır. Ayrıca, faaliyet raporları denetime kaynaklık teşkil etmektedir. Faaliyet raporları her yıl hazırlanmakta ve o yılın raporu izlenen mali yıl içerisinde kamuoyuna açıklanmaktadır. Bu raporlar, kamuoyunu kamu kaynaklarıyla yürütülmesi planlanan faaliyetlerin akıbeti hakkında bilgilendirmektedir. Bununla birlikte, kamu idarelerinin yıllık performans hakkında bilgi vermektedir (KMYKK; TBMM, 2005; Kamu İdarelerince Hazırlanacak Faaliyet Raporları Hakkında Yönetmelik, 2006).

Stratejik plan, performans programı ve faaliyet raporlar ayrılmaz birer sacayağı olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde, stratejik planlamanın henüz yeteri kadar ciddiyet içerisinde bu bakış açısı ile ele alınmadığı düşünülmektedir. Bu çalışmada stratejik planlama bu anlayışla ele alınmaktadır. Literatür incelemesi ve yöntem ile başlayan tebliğ, iki ana kısımdan meydana gelmektedir. Birinci kısımda belediyelerin bilgi ve belge odaklı hizmetleri açıklanmış, ikinci kısımda ise Bursa Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 Stratejik Planı ile bu dönemdeki performans programlarında yer alan bilgi ve belge odaklı hizmetlere ilişkin hedefler belirtilerek hedeflerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği incelenmiştir.

Literatür İncelemesi

Türkiye'de belediyelerde yapılan stratejik planlarla ilgili pek çok çalışma yapılmıştır (Haraç, 2015; Muslu, 2014; Şeker, 2013; Eryiğit, 2012; Turan, 2011; Ayan, 2010). Bu çalışmaların çoğu stratejik planlarda yer alması gereken vizyon, misyon ifadeleri, zayıf ve güçlü yönlerin belirtilmesi gibi hususların varlığı açısından incelenmiştir. Son zamanlarda stratejik planların nasıl daha başarılı yapılabileceği konusunda bazı araştırmaların yapıldığı gözlenmektedir (Haraç, 2015; Muslu, 2014; Şeker, 2013). Fakat, belediyelerin stratejik plan ve performans programlarında belirtilen hedeflerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği yeteri kadar araştırılmamıştır. Tüm hedeflerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği farklı alanlarda çalışan uzmanların araştırabileceği bir konudur. Bu nedenle, bir stratejik plandaki tüm hedeflerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin incelenmesi tek bir çalışmada incelenebilecek bir husus olarak kabul edilememektedir. Hedeflerin kapsamına göre bazı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. İstanbul'daki ilçe belediyeleri ile Çorum Belediyesinin stratejik plan ve performans programlarındaki bilgi ve belge odaklı hizmetlere dair hedeflerin akıbeti tarafımızca yapılan çalışmalarda incelenmiştir (Sağlık, 2015a; Sağlık, 2016). Fakat, herhangi bir büyükşehir belediyesinin stratejik plan ve performans programlarındaki bilgi ve belge odaklı hizmetlere dair hedeflerin akıbetinin yeteri kadar araştırılmadığı görülmektedir. Bursa Büyükşehir belediyesinin stratejik planı ile performans programlarındaki bilgi ve belge odaklı hedeflerin gerçekleştirilme durumunu inceleyen elimizdeki çalışmanın literatürdeki boşluğu doldurması temenni edilmektedir.

Şehir ve ilçelerde sunulan bilgi ve belge odaklı hizmetler hakkında ise pek çok çalışma mevcuttur. Bu çalışmaların daha çok kent arşivleri (Keskin, 2009; Keskin, 2010; Günalan, 2011; Keskin, 2012; Yalçın, 2013; Akkaya, 2014), belge ve elektronik belge yönetimi (Çiçek ve Bozdoğan, 2008; Çiçek, 2008; Rukancı, 2010; Anameriç, 2010a; Anameriç, 2010b; Anameriç, 2011; Çiçek, 2011; Çiçek, 2012a; Çiçek, 2012b ; Çiçek, 2012c; Yosun, Elbeyoğlu ve Yıldırım, 2012; Çiçek, 2013; Uğursoy, Kaya ve Tokgöz, 2013; Sağlık, 2015b) ile müze kütüphaneleri üzerine şekillendiği görülmektedir (Kopuz ve Cengiz, 2013). Belediyelerde sunulan kütüphane hizmetlerine ilişkin ise yeteri kadar çalışmanın yapıldığı gözlenememektedir. Bu bildirinin de yayınlandığı

sempozyumun bu konudaki boşluğu doldurması temenni edilmekte, elimizdeki çalışmanın ise belediyelerin kütüphane hizmetleri hakkında yeni araştırmalar yapılmasına katkıda bulunması umulmaktadır.

Amaç, Yöntem ve Kapsam

Günümüzde gelişmiş kurumların bilgi ve belgeyi odağına alarak hareket ettiği görülmektedir. Bilgi ve belge odaklı faaliyetler kurumların başarısında önemli bir yere sahiptir. Bir yerel yönetim organı olan belediyeler de faaliyetlerini yürütürken bilgi ve belge üretir. Belediyelerin bilgi ve belge odaklı hizmetlere yaklaşımını irdelemek, söz konusu hizmetlerin analizi düzeyi hakkında bir fikir verebilecektir.

Belediyeler, elektronik belge yönetim sistemi (EBYS) kurmak, e-Devlet uygulamaları geliştirmek, kütüphane tesis etmek gibi alanlarda yeteri kadar gerçekleştirilebilir hedefler oluşturamamaktadır. Belediyelerin stratejik plan ve performans programlarındaki bilgi ve belge odaklı hizmetleri gerçekleştirme düzeyi üzerine İstanbul'daki ilçe belediyeleri örnekleminde yapılan çalışmada belediyelerin hedeflerinin en az yüzde 60'ını (Sağlık, 2015a), Çorum Belediyesi örnekleminde yapılan çalışmada ise belediyenin hedeflerinin en az yüzde 57'sini istenilen düzeyde gerçekleştiremediği tespit edilmiştir (Sağlık, 2016).

Elimizdeki çalışmanın problemi de "belediyelerin stratejik planları ile performans programlarında yer alan söz konusu hizmetlerin istenilen düzeyde gerçekleşmemesi", sorusu ise "Bursa Büyükşehir Belediyesinin stratejik plan ve performans programlarında bilgi ve belge odaklı hizmetler nasıl yer buluyor?" şeklinde belirlenmiştir. Saha araştırması yöntemi benimsenerek hedeflerin gerçekleşme düzeyinin tespiti için faaliyet raporlarından faydalanılmıştır. Örneklem olarak Bursa Büyükşehir Belediyesinin seçilmesinin nedeni, Bursa'da düzenlenen sempozyumda varsa sorunların dile getirilerek çözülmesi amacıyla Bursa Büyükşehir Belediyesi özelinde gündem oluşturmak için çaba sarf etmektir. Çalışmada, Bursa Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 dönemine ait stratejik plan ve performans programlarındaki bilgi ve belge odaklı hizmetlerin gerçekleşme düzeyinin araştırılması amaçlanmıştır. Çünkü 2010-2014 dönemi geride kalmış bir devir olup, sonuçları somut bir şekilde görünebilmektedir.

Belediyelerin Bilgi ve Belge Odaklı Hizmetleri

Günümüzde pek çok kurum faaliyetlerini yürütürken bilgi ve belgeyi odağına alarak hareket etmektedir. Belediyeler de çeşitli şekillerde bilgi ve belge odaklı hizmetler sunmaktadır. Bilgi ve belge odaklı hizmetlerden, kurumsal bilgi kaynakları hizmeti, halka yönelik bilgi hizmeti ve e-Devlet kapsamındaki hizmetleri anlamaktayız. Kurumsal faaliyetler sırasında oluşan belgeleri yönetmek, kurum arşivini düzenlemek, EBYS sistemi kurmak kurumsal bilgi kaynakları hizmetinin kapsamına girmektedir. Kütüphane kurmak gibi faaliyetler halka yönelik bilgi hizmetinin, internetten fatura ödemek, borç sorgulamak, imar durumunu öğrenmek gibi faaliyetler ise e-Devlet kapsamındaki bilgi ve belge odaklı hizmetlerin dâhilindedir. Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda da coğrafi ve kent bilgi sistemleri kurmak, kütüphaneler tesis etmek büyükşehir belediyesinin görevleri arasında sayılmıştır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004).

Belediyeler, faaliyetleri sırasında belge üretir. Üretilen bu belgeler birer delil niteliğindedir. Ayrıca belgeler, kurumların hayat hikayesini aktardığı için idari ve kültürel bir değere sahiptir. Belediyelerin yürüttüğü yüzlerce fonksiyon sırasında milyonlarca belge oluşur. Kurumda oluşan belgeler bazen bir, bazen ise onlarca farklı form özelliğine sahip olabilmektedir. Bu belgelerin yönetimi kurumsal işleyişin bir süreci olarak ele alınmalıdır (Cox, 2000).

Belediyeler, ürettikleri belgelere istedikleri zaman mekân kurgusuna bağlı olmaksızın erişmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda belgelerin korunması, kurum içi kültürü de tesis edecek ve gelecek kuşaklara paha biçilemez bir miras bırakacaktır. Günümüzde, bilgi teknolojileri oldukça gelişmiş, bilgisayar hatta cep telefonları üzerinden bilgi ve belgelere erişim söz konusu olmuştur. Belediyelerin de belgelere sadece fiziki ortamdan erişmenin getirdiği birtakım sorunları fark ettiği görülmektedir. Fiziki ortamda, orijinal bir belge aynı zaman diliminde sadece tek bir kullanıcıya sunulmakta, diğer kullanıcıların erişimi mümkün olamamaktadır. Bununla birlikte sürekli fiziki ortamda gerçekleşen erişimin, belgenin dokusuna zarar verebileceği olasıdır. Elektronik ortama aktarılan belgelere, aynı anda birden fazla kullanıcı erişebilmekte, e-İmza ile otantikliği korunduğunda belgeler dokusunu kaybetmeden sayısız defa kullanılabilir (Sağlık, 2015a, s. 39). Kimi belediyeler belge birikimini elektronik ortama

aktarmakta ve bunun da ötesine geçerek tüm işleyişini elektronik ortam üzerinden yürütmektedir. Kurumlar, kendilerine gelen bir dilekçeyi anında elektronik ortam üzerinden işleme almakta, kendi fonksiyonları neticesinde ürettikleri belgeyi ise elektronik ortamda oluşturabilmektedir. EBYS olarak adlandırdığımız bu düzenekler kurumlara büyük kolaylıklar sağlamaktadır (Johnston ve Bowen, 2005, s. 133-138; Swallowood, s. 7-8; Özdemirci, s. 22-23).

Bir kurumda üretilen belge, her zaman sadece bir birimde işlem görerek oluşmayıp, çok çeşitli birimlerde dolaşarak meydana gelebilir. Elektronik belge yönetim sistemleri, bu iş akışını kolaylaştırmaktadır. E-Belge ilgili birimde oluşturulduktan sonra izlemesi gereken yolculuğu çok kısa bir süre içerisinde katetmekte, böylelikle fiziki ortamdakine göre kurumlara büyük bir zaman tasarrufu sağlanmaktadır. Bununla birlikte, yetkili kişiler güvenli elektronik imza ile kurum içerisinde bulunmadan, mesai saati içerisinde olsun olmasın imzalaması gereken belgeleri imzalayabilmektedir. Belgeler, bir fiilin delili olduğu için hukuki bir iradeyi beyan etme özelliğine sahiptir. Bu irade beyanı, kanun yapımcılar tarafından belirli bir şekle bağlanmıştır. Fiilin delili olan belge, hukuki bir sonuç doğurabilmesi için imzaya sahip olmalıdır. İmza, belgenin ve belgedeki fonksiyonun yetkili kişilerce onaylandığını ispatlamaktadır. Belgeye hukuki bir kimlik kazandıran imzanın zaman ve mekân kurgusu olmadan gerçekleştirilebilmesi kurumlara önemli kazanımlar sağlamaktadır. Elektronik belge yönetim sistemleri içerisine eklenen güvenli elektronik imza özelliği ile belgeler istenilen zaman ve mekânda onaylanabilmektedir (Çiçek, 2009, s. 155; Boudrez, 2007, s. 180-191). Belediyelerin elektronik belge yönetim sistemlerinin bu kazanımlarını fark ettiği tecrübe edilmiştir. Türkiye'deki mevzuat belediyelerin belge yönetim sistemi kurmaları ve arşivlerini düzenlemelerini gerektirip, ihale duyuruları, sosyal sigorta işlemleri gibi hizmetlerin elektronik ortamdan yapılmasını buyurmakta ve e-Defter ile e-Fatura'nın kullanılmasını mümkün kılmaktadır.¹

¹ Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 1988; Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, 1988; Kamu İhale Kanunu, 2002; Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 2003; Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik, 2004; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü Sigorta Primleri Daire Başkanlığı Aylık Prim ve Hizmet Belgesinin İşverenler Tarafından İnternet Ortamında Sosyal Sigortalar Kurumuna Gönderilmesine İlişkin Tebliğ, 2004; Elektronik İmza Kanunu, 2004; Başbakanlık Standart Dosya Planı Genelgesi, 2005; Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 2006; Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2008; Başbakanlık Elektronik Belge Standartları Genelgesi, 2008; Kamu İhale Kanunu ile Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2008; Elektronik İhale Uygulama Yönetmeliği, 2011; Türk Ticaret Kanunu, 2011; Gelir İdaresi Başkanlığı [GİB], 1 Sıra Nolu

Belediyelerin sunduğu bir diğer bilgi ve belge odaklı hizmet halka yönelik bilgi hizmetidir. Kütüphaneler, şehir arşiv ve müzeleri kurmak bu hizmetin somutlaştırılmış şekillerinden biridir. Kütüphane kurmak, 5393 sayılı Belediye Kanununda belediyelerin görevlerinden bir tanesi olarak belirtilmiştir (Belediye Kanunu, 2005).

Bilgi ve belge odaklı hizmetlerden sonucusu e-Devlet kapsamındaki hizmetlerdir. Teknolojinin gelişmesi ve hizmetlerin çeşitlenmesiyle kurumlar, kimi işlemleri elektronik ortam üzerinden yürütmektedir. Bu işlem süreci, vatandaşlara da yine bilgi teknolojisi araçlarını kullanarak zaman ve mekâna bağlı kalmaksızın hizmet alma imkânı sağlamaktadır. Kamuda, elektronik ortamdan sunulan hizmetlerin e-Devlet anlayışının bir sonucu olarak geliştiği kabul edilmektedir (Odabaş, 2009, s. 18). E-Devlet, verimliliği artırmak ve maliyeti azaltmak için fiziki ortamda sunulan hizmetleri Web üzerinde bir arayüz oluşturarak yeniden tasarlamaktadır. Bununla birlikte, kullanıcılarla doğrudan temasın gerçekleştirilmediği geri hizmet noktaları tesis etmektedir. Mesela vatandaşlara sunulan hizmetlerde, mesai saatleri dışında ve fiziki mekâna bağlı kalmaksızın, internet üzerinden bilgi ve belgelere erişmek mümkün olmakta, böylece yurttaşların demokratik katılımı noktasında yeni araçlar ortaya çıkmaktadır. İş dünyası ve kamu kurumları da kişilerin müdahalesine ihtiyaç duymadan bilgisayarlar tarafından yürütülen otomatik süreçlerin bir parçası haline gelmektedir (Moses, 2005, s. 137; Warf, 2014, s. 171).

E-Devlet hizmetlerini iki şekilde tasnif etmek mümkündür. Bunlardan biri işleme yönelik hizmetler ikincisi ise bilgi edinmeye yönelik hizmetlerdir (Sağlık, 2015, s. 66). Web sitesi ya da mobil ortam üzerinden yapılan borç ödemek, başvuru yapmak gibi sonuç doğuran faaliyetler işleme yönelik hizmetler, bir sonuç doğuran herhangi bir işlemin yapılmadığı, imar durumu sorgulaması yapmak, borç öğrenmek gibi bilgi verici faaliyetler bilgi edinmeye yönelik hizmetler kapsamındadır.

¹ Elektronik Defter Genel Tebliği, 2011; Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2011; Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 2011; GIB, 397 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu [VUK] Genel Tebliği, 2010; GIB, 416 Sıra Nolu VUK Tebliği, 2012; GIB, 421 Sıra Nolu VUK Tebliği, 2012; GIB, 424 Sıra Nolu VUK Tebliği, 2013; GIB, 433 Sıra Nolu VUK Tebliği, 2013; GIB, 2 Sıra Nolu Elektronik Defter Genel Tebliği, 2013; GIB, VUK 67/2013-12 Nolu Sirküleri, 2013; GIB, 443 Sıra Nolu VUK Tebliği, 2014; GIB, 447 Sıra Nolu VUK Tebliği, 2015; GIB, 454 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği, 2015; Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2015; GIB, 456 Sıra Nolu Genel Tebliği, 2015; GIB, 463 Sıra Nolu VUK Tebliği, 2015.

Bursa Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 Stratejik Planı'nda Bilgi ve Belge Odaklı Hizmetlere İlişkin Hedefler

Bursa'nın yerel yönetim kurumlarından biri olan Bursa Büyükşehir Belediyesinin bilgi ve belge odaklı hizmetlere ilişkin tutumunu incelemek, belediyenin bilgi ve belgeye olan bakış açısının ortaya konması bakımından önemli görülmektedir. Bursa Büyükşehir Belediyesinin hazırlamış olduğu stratejik planlar, performans programları ve faaliyet raporları bu husus hakkında bir fikir verebilmektedir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu gereği Bursa Büyükşehir Belediyesi stratejik plan hazırlamakla yükümlüdür. Stratejik planlar, normal şartlarda her dört yılda bir hazırlanmaktadır. Bursa Büyükşehir Belediyesi 2010 yılında stratejik planını hazırlamıştır. Belediyenin stratejik planında şehir temizliği, park ve bahçe oluşturulması, e-Belediyecilik hizmetlerinin geliştirilmesi gibi hedefler bulunmaktadır. Bu hedeflerden bilgi ve belge odaklı hizmetler araştırmamızda incelenecektir. Stratejik planda bulunan bilgi ve belge odaklı hizmetler tarafımızca H1, H2, H3 şeklinde adlandırılmış olup, şöyle belirtilebilir (Bursa Belediyesi, 2010):

Kurumsal Bilgi Kaynakları Hizmetine İlişkin Hedefler:

- Tarihi eserler ve doğal değerlerin envanterini çıkarıp, tarihi miras bilgi sistemini kurmak (H1),
- Kent bilgi sistemleri oluşturmak (H2),
- Coğrafi bilgi sistemlerini güncellemek (H3),
- Bilişim teknolojilerinin alt yapısını geliştirmek (H4),
- E-İmza alt yapısını kurmak (H5),
- İlçe belediyeleri ve diğer kamu kuruluşları ile entegrasyon sağlamak (H6)

Halka Yönelik Bilgi Hizmetine İlişkin Hedefler:

- Semt kitaplıkları/kütüphaneleri tesis etmek ve kütüphanecilik faaliyetlerini yürütmek (H7),
- Bursa Okuyor Kampanyası kapsamında kütüphane oluşturmak (H8)
- Belediye faaliyetlerinin takip edilebileceği duyuru merkezi ve bilgi ekranı kurmak (H9)

E-Devlet Kapsamındaki Bilgi ve Belge Odaklı Hizmetlere İlişkin Hedefler:

- E-Belediye uygulamaları geliştirmek (H10),
- Vatandaşlara internet üzerinden hizmet sunmak (H11)

Bursa Büyükşehir Belediyesinin stratejik planda açıkladığı hedefleri 2010-2014 arasındaki performans programlarına yansıttığı görülmektedir. Böylelikle stratejik plandaki hedefler o yıl içerisinde gerçekleştirilecek hedeflere dönüşmüştür. Bir hedefin belediye için önceliğinin o hedefe ayrılan kaynağın miktarıyla doğru orantılı olduğunu ifade etmek mümkündür. Ciddi kaynaklar aktarılan hedeflerin belediye için öncelikli görüldüğü söylenebilir. Belediye, bir hedefe düzenli olarak kaynak ayırabilir. Düzenli kaynak ihdas edilmesi her zaman hedefin gerçekleştirilmesini sağlamamaktadır. Aynı zamanda, hedeflerin belirli bir önceliğe sahip olması, onların gerçekleştirileceği anlamına gelmemektedir. Büyükşehir Belediyesinin stratejik planında bu hedefler için belirlediği tahmini maliyetler için Tablo 1, 2010-2014 performans programlarındaki bilgi ve belge odaklı hizmetlere ilişkin hedeflerin ne kadar bütçeye sahip olduğu ve tüm hedefler içerisindeki payı için Tablo 2, bilgi ve belge odakların yıllara göre gerçekleşme durumu için ise Tablo 3 incelenebilir. Tablo 2 ve Tablo 3 ışığında Bursa Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 yılları arasındaki stratejik plan ve performans programında yer alan bilgi ve belge odaklı hizmetlerin sonuçları hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

Değerlendirme

Ülkemizde stratejik plan hazırlayan belediyeler ulaşmak istediği noktayı belirleyerek bunun için çeşitli hedefler saptar. Bu hedefler bazen müspet bazen menfi sonuçlanmaktadır. Hedeflerin gerçekleştirilememesinin çeşitli nedenleri olabilir. Pek çok belediyede yeterli kaynak ayrılmaması, hedefi gerçekleştirecek derecede yeteri kadar emek harcanmaması veya göz önünde bulundurulamayan sebeplerin hedeflerin gerçekleştirilememesinde etkili olduğu görülmektedir.

Bursa Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 Stratejik Planı'nda 11 adet bilgi ve belge odaklı hedef bulunmaktadır. Bu hedefler performans programlarında da yer almıştır. Stratejik planda yer bulan 11 adet hedefin yanı sıra, performans programlarında

kurum arşivi ve Bursa belleğinin dijitalleştirilmesine yönelik hedefler de bulunmaktadır. Söz konusu hedeflerle birlikte toplamda 13 adet hedeften hiçbirinin tamamen gerçekleştirilemediği tespit edilmiştir. Tablo 3'te kısmen gerçekleştirildiği belirtilen hedeflerin aslında gerçekleştirilemediğini ifade etmek mümkündür. Belediyenin bilgi ve belge odaklı hizmetleri gerçekleştirmedeki başarı ortalaması %28 olup, hedeflerin yıllara göre gerçekleşme oranları şöyle belirtilebilir:

- 2010 % 33
- 2011 % 23
- 2012 % 38
- 2013 % 23
- 2014 % 23

Hedeflerin gerçekleştirilmesi için yeterli miktarda kaynağın gerekli olduğu bilinmektedir. Ne kadar kaynağın gerekli olduğu belediyelerce tespit edilmektedir. Bilgi ve belge odaklı hizmetlerin gelişim sürecinde yüksek maliyetlere ihtiyaç duyduğu kabul edilmektedir. Bu noktada Bursa Büyükşehir Belediyesinin bilgi ve belge odaklı hizmetlere ilişkin ayırdığı kaynakların yeterli olduğunu ifade etmek mümkündür. Belediyenin gerçekleştirmek istediği bilgi ve belge odaklı hizmetlere ilişkin hedeflerin tüm faaliyetlere ayrılan kaynaklar içerisindeki oranı şöyle belirtilebilir:

- 2010 % 3,14
- 2011 % 1,79
- 2012 % 1,83
- 2013 % 1,31
- 2014 % 1,71

Altyapıdan, ulaşım, halkla ilişkilerden kültürel hizmetlere kadar pek çok konuda hizmet sunan belediyelerin bu konularda hedefleri olması tabiidir. Belediyelerin fazla miktarda maddi kaynak ayırdığı hedeflere daha çok önem verdiğini dile getirmek mümkündür. Performans programlarında hedeflere ayrılan kaynaklara göre belediyelerin önem verdiği ve vermediği alanları ölçmeye çalışan çalışmalarda (Sağlık, 2015; Sağlık, 2016) bir hedef için ayrılan kaynak, tüm hedefler için ayrılan kaynaklar arasında %1'lik bir dilime sahipse önem görüyordur düşüncesi benimsenmiştir. Bu bakış açısı benimsendiğinde Bursa Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 yıllarında bilgi ve belge odaklı hizmetlere ilişkin hedeflere

önem verdiğini ifade etmek mümkündür. Fakat bu kaynakların hedefleri gerçekleştirmek için kullanılmadığı görülmüştür.

Mesleğimiz gereği EBYS tesis etmek ve kütüphane kurmak ile ilgili hedeflerin nasıl başarılı bir şekilde gerçekleştirileceği bilinmektedir. Belediyenin kütüphane kurmak için ayırdığı kaynaklar yeterli gözüktüğü de istenilen hedefler gerçekleştirilememiştir. Bu durumun sebepleri başka bir çalışmada incelenebilir. Ayrıca, belediyenin e-İmza sistemini kuramadığı görülmüştür. E-İmza altyapısını kurmak için ayrılan kaynağın yeterli olmadığını ifade etmek mümkündür. Bununla birlikte, kent bilgi sistemleri ve coğrafi bilgi sistemlerinin tesis edilmesi ile e-Belediyecilik hizmetlerinin fazlaştırılması noktasında belediyenin daha başarılı olduğu söylenebilir.

Belediyenin 2010 yılında performans programında yer almamasına rağmen, Şer'iye Sicillerini dijitalleştirdiği, kütüphane otomasyon sistemi satın aldığı ve Bursa Araştırmaları Merkezini kurduğu görülmüştür (Bursa Büyükşehir Belediyesi 2010 Faaliyet Raporu, 2010, s. 136). Ayrıca e-Belediye modülleri arasında hedeflenmeyen modüllerin geliştirdiği de gözlenmektedir (Bursa Büyükşehir Belediyesi 2010 Faaliyet Raporu, 2010, s. 230). Ayrıca, 2011-2014 performans programlarında yer almamasına rağmen bilgi ve belge odaklı faaliyetlerin gerçekleştirildiği görülmüştür. Fakat, Belediyenin 2011 faaliyet raporunda çelişkili bilgiler bulunmaktadır. Tesis edildiği belirtilen semt kütüphanesi (Bursa Büyükşehir Belediyesi 2011 Faaliyet Raporu, 2011, s. 122) başka bir yerde tesis edilemedi olarak ifade edilmiştir (Bursa Büyükşehir Belediyesi 2011 Faaliyet Raporu, 2011, s. 375). Bu duruma rağmen, 2012 yılında kadınlara özel bir kütüphane ile bir çocuk kütüphanesinin açılması olumlu bir durum olarak kabul edilmektedir (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2016).

Sonuç

Bu çalışmada belediyelerin stratejik plan ve performans programlarında yer alan EBYS kurmak, e-Belediyecilik uygulamalarını artırmak, kütüphane kurmak gibi bilgi ve belge odaklı hizmetler gerçekleştirilmesi açısından değerlendirilmiştir. Bursa Büyükşehir Belediyesi örneklem olarak seçilip, belediyenin 2010-2014 Stratejik Planı'nda ve bu yıllardaki performans programlarında yer alan bilgi ve belge odaklı hizmetlerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği incelenmiştir.

Stratejik ve performans programlarında yer alan hedeflerin % 28'inin gerçekleştirildiği, % 72'sinin ise gerçekleştirilemediği tespit edilmiştir. Belediyenin bu hizmetler için ayırdığı kaynaklar yeterli gözükse de, hedefleri gerçekleştirmek için kullanılmadığı anlaşılmıştır. Belediyenin 2010-2014 yılları arasında 2 adet kütüphane kurduğu gözlenirse de semt kütüphanelerinin kurulması ve Bursa Okuyor Kampanyası kapsamında kütüphane tesis edilmesi hedefini gerçekleştirmediği tespit edilmiştir.

Bursa Büyükşehir Belediyesinin e-Belediyecilik hedeflerini büyük oranda gerçekleştirdiği, bilişim altyapısı ile kent bilgi sistemi ve coğrafi bilgi sistemini eksiklikler olsa da geliştirdiği anlaşılmıştır. Bununla birlikte, vatandaşlara internet üzerinden sunulan hizmetlerin artırıldığı gözlenmiştir. Fakat, belediye faaliyetlerinin halka duyurulacağı duyuru merkezi ve bilgi ekranının Bursa'nın farklı bölgelerine konumlandırılmadığı tespit edilmiştir.

Belediyenin e-İmza altyapısını tam olarak kuramadığı anlaşılmıştır. E-İmza süreci olmadan kamu kurumlarında EBYS tam olarak yürütülememektedir. EBYS kurmak ve yönetmek ciddi kaynak ve uzman desteğine ihtiyaç duyan bir faaliyettir. Belediyenin bu hedefi başarıya ulaştıracak seviyede yeterli kaynak ayırmadığı görülmüştür. Bununla birlikte yeterli kaynağın yanı sıra nitelikli uzman desteğinin projelerin başarısında önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Belediye, ilerleyen zamanlarda EBYS tesisinde bir uzman desteğine gereksinim duyacaktır.

Belediyelerin stratejik planlarındaki bilgi ve belge odaklı hizmetlerin gerçekleştirilme durumunu inceleyen tarafımızca yapılmış diğer çalışmalarda, belediyelerin kütüphane kurmak ve EBYS geliştirmek için ciddi kaynaklar ayırdığı gözlenirse de, bu kaynakları hedefleri gerçekleştirmek için kullanamadığı görülmüştür. Bu durum Bursa Büyükşehir Belediyesi özelinde de geçerlidir. Belediyelerin kütüphane kurmak ve EBYS tesis etmek için ciddi kaynaklar ayırmasına rağmen neden bu hedefleri gerçekleştirmediği elimizdeki çalışma neticesinde ortaya çıkan muhtemel araştırma konularından biridir.

Kaynakça

- Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. 5766. T.R. (2008). 26 Nisan 2016 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5766.html> adresinden erişildi.
- Anameriç, H. (2010a). Kurum Arşivi Olarak Belediye Arşivleri. *Yerel Yönetim ve Denetim*, 15(11), 8-13.
- Anameriç, H. (2010b). Belediyelerde Arşivin Önemi. *Beklenen Mahalli İdareler Dergisi*, 20(194), 7-12.
- Anameriç, H. (2011). Kurum Arşivlerinde Ayıklama ve İmha İşlemlerinin Uygulanması ve Belediye Arşivleri. *Yerel Yönetim ve Denetim*, 16(2), 16-21.
- Akkaya, M. A. (2015). A Research on Awareness Level of Ahmet Piriştina İzmir City Archive and the Museum (APİKAM) in the Town, as the Earliest Form of Turkey, *Türk Kütüphaneciliği*, 29(3), 499-514.
- Ateş, H. ve Çetin, D. (2006). Kamuda Performans Yönetimi ve Performansa Dayalı Bütçe, Acar, M. ve Özgür, H. (Ed.) içinde, *Çağdaş Kamu Yönetimi 2* (ss. 255-288). Ankara: Nobel Yayınları.
- Ayan, E. (2010). Yerel Yönetimlerde Stratejik Planlama Anlayışı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye.
- Başbakanlık Standart Dosya Planı Genelgesi (2007). 29 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050325.htm> adresinden erişildi.
- Başbakanlık Elektronik Belge Standartları Genelgesi (2008). 29 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080716-7.htm> adresinden erişildi.
- Belediye Kanunu. 5393. T.R. (2005). 26 Nisan 2016 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> adresinden erişildi.
- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu. 4982. T.R. (2003). 29 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/10/20031024.htm> adresinden erişildi.
- Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik (2004). 29 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/04/20040427.htm> adresinden erişildi.

- Boudrez, F. (2007). Digital Signatures and Electronic Records. *Archival Science*, 7(2), 179-193.
- Bryson, J. M. (1988). *Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations: A Guide to Strengthening and Sustaining Organizational Achievement*, California: Josey-Bass.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneleri Web Sayfası*, 1 Mayıs 2016 tarihinde <http://kutuphaneler.bursa.bel.tr/> adresinden erişildi.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi 2010-2014 Stratejik Planı*, http://www.bursa.bel.tr/strateji-geli-tirme--b--md-/idari/52/#idari_ekler
- Bursa Büyükşehir Belediyesi 2010-2014 Performans Programları*, http://www.bursa.bel.tr/strateji-geli-tirme--b--md-/idari/52/#idari_ekler
- Bursa Büyükşehir Belediyesi 2010-2014 Faaliyet Raporları*, http://www.bursa.bel.tr/strateji-geli-tirme--b--md-/idari/52/#idari_ekler
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu. 5216. T.R. (2004). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf> adresinden erişildi.
- Caulfield, I. ve Schultz, J. (1989). *Planning for Change: Strategic Planning in Local Government*. London: Longman.
- Cox, R. J. (2000). *Closing An Era: Historical Perspectives on Modern Archives and Records Management*. Connecticut: Greenwood Press.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü Sigorta Primleri Daire Başkanlığı Aylık Prim ve Hizmet Belgesinin İşverenler Tarafından İnternet Ortamında Sosyal Sigortalar Kurumuna Gönderilmesine İlişkin Tebliğ (2004). 29 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/04/20040430.htm> adresinden erişildi.
- Çiçek, N. ve Bozdoğan, R. (2008). Yerel Yönetim Birliklerinde Belge Yönetimi Programı: Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği Önerileri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 3(2), 189-222.
- Çiçek, N. (2008). Belediyelerde Standart Dosya Planı Uygulamalarında Yaşanan Güçlükler, *Bilgi Dünyası*, 9(2), 133-153.

- Çiçek, N. (2009). *Modern Belgelerin Diplomatîği*. İstanbul: Derlem Yayınları.
- Çiçek, N. (2011). Örgütlerde Elektronik Belge Yönetimi Programlarının Kurulmasında Bilgi Ve Belge Uzmanlarının Rolü: E-Belediyecilik Örneği. Parlak, Z. ve Yumuşak, İ. G. (Ed.) içinde, *International 9th Conference on Knowledge, Economy and Management Proceedings* (ss. 109-119). Saraybosna.
- Çiçek, N. (2012a). Yerel Bilgi Kaynakları Olarak Belediye Arşivlerinin Şehir Tarihçiliğine Katkısı. 2. *Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi* (ss. 1-2). Konya.
- Çiçek, N. (2012b). Kamu Kurumlarında Yürütülen Elektronik Belge Yönetimi Ve Sayısallaştırma Uygulamalarında Karşılaşılan Teknik Ve İdari Problemler: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Çaykur Ve Esenler Belediyesinin İhale Teknik Şartnameleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. M. ve Kadıoğlu, S. (Ed.) içinde, *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi* (ss. 857-873). İstanbul.
- Çiçek, N. (2012c). Belediyelerdeki Dosyalama Uygulamalarının Dosya Türlerine Göre Değerlendirilmesi. Külçü, Ö., Özel, N. ve Çakmak, T. (Ed.) içinde, *Prof. Dr. K. Gülbün Baydur'a Armağan* (ss. 17-28). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Çiçek, N. (2013). Electronic Records Management Projects in E-Transformation Turkey Practices: A Study On District Municipalities in Istanbul. *11th International Conference on Knowledge, Economy and Management* (ss. 869-885) içinde. Veletta, Malta.
- Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. (1988). 29 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19816.pdf>.
- Elektronik Belge Yönetimi ve Arşivleme Sistemi: Geçiş Süreci ve Uygulama Yöntemi*. (2013). Özdemirci, F., Bayram, Ö. G., Torunlar, M., Saraç, S. ve Yalçınkaya, B (Ed.). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Elektronik İhale Uygulama Yönetmeliği. (2011). 29 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110225-17.htm> adresinden erişildi.
- Elektronik İmza Kanunu. 5070. T.R. (2004). 29 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/01/20040123.htm> adresinden erişildi.

- Eryiğit, B. E. (2012). *Belediyelerde Stratejik Planlama Sürecinde Dikey ve Yatay Entegrasyon: İstanbul Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye.
- Haraç, Serpil. (2015). *Belediyelerde Stratejik Planlama Süreci: Çorlu Belediyesi Stratejik Planları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Hughes, O. E. (2003). *Public Management and Administration: An Introduction*. (3. bs.). New York: Palgrave Macmillan.
- Hukuk Muhakemeleri Kanunu. 6100. T.R. (2011), 27 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110204.htm> adresinden erişildi.
- Günalan, R. (2011). Yerel Yönetimlerin Bilgi Toplumu Oluşumundaki Roller: Üsküdar Belediyesi Örneği. Parlak, Z. ve Yumuşak, İ. G. (Ed.) içinde, *International 9th Conference on Knowledge, Economy and Management Proceedings* (s. 2173-2183). Saraybosna.
- Johnston, G. P. ve Bowen, D. V. (2005). The Benefits of Electronic Records Management Systems: A General Review of Published and Unpublished Cases. *Records Management Journal*, 15(1), 131-140.
- Kamu İdarelerince Hazırlanacak Faaliyet Raporları Hakkında Yönetmelik. (2006). 27 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/03/20060317.htm> adresinden erişildi.
- Kamu İdarelerince Hazırlanacak Performans Programları Hakkında Yönetmelik. (2008). 27 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080705.htm> adresinden erişildi.
- Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (2006). 27 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060526.htm> adresinden erişildi.
- Kamu İhale Kanunu. 4734. T.R. (2002). 29 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/01/20020122.htm> adresinden erişildi.
- Kamu İhale Kanunu İle Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 5812. T.R. (2008). 26 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/12/20081205-1.htm> adresinden erişildi.

- Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu. 5018. T.R. (2003). 29 Nisan 2016 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf> adresinden erişildi.
- Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (2011). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110825-7.htm> adresinden erişildi.
- Keskin, İ. (2009). İstanbul'da Bir Şehir Arşivi Kurulması. Emecen, F. M. (Ed.) içinde, *İmparatorluklar Başkentinden Kültür Başkentine: İstanbul Semineri* (s.391-402). İstanbul.
- Keskin, İ. (2010). Şehir Arşivlerinin Kurumsal ve Toplumsal İşlevleri. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu* (s. 260-277). Kayseri.
- Keskin, İ. (2012). Şehir Arşivleri İçin Yerel Tarih Yazımında Yararlanılabilecek Kaynakların Seçimi Ve Sağlanması Kriterleri: Konya İli Örneği. 2. *Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi* (s. 594-610). Konya.
- Kopuz, S. ve Cengiz, E. (2013). Müze Kütüphaneleri ve Ödemiş Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi Kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 27(3), 515-525.
- Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı [GİB]. 397 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu [VUK] Genel Tebliği (2010). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100305.htm> adresinden erişildi.
- Maliye Bakanlığı GİB. 1 Sıra Nolu Elektronik Defter Genel Tebliği. (2011). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111213.htm> adresinden erişildi.
- Maliye Bakanlığı GİB. 416 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği. (2012). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120628.htm> adresinden erişildi.
- Maliye Bakanlığı GİB. 421 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği. (2012). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214.htm> adresinden erişildi.
- Maliye Bakanlığı GİB. 424 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği. (2013). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130221.htm> adresinden erişildi.

- Maliye Bakanlığı GİB. 67/2013 Nolu Sirküler. (2013). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.gib.gov.tr/node/87187> adresinden erişildi.
- Maliye Bakanlığı GİB. 2 Sıra Nolu Elektronik Defter Genel Tebliği. (2013). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131224.htm> adresinden erişildi.
- Maliye Bakanlığı GİB. 433 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği. (2013). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131230m1.htm> adresinden erişildi.
- Maliye Bakanlığı GİB. 443 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği. (2014). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141230.htm> adresinden erişildi.
- Maliye Bakanlığı GİB. 447 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği. (2015). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150404-16.htm> adresinden erişildi.
- Maliye Bakanlığı GİB. 454 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği. (2015). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/06/20150620-18.htm> adresinden erişildi.
- Maliye Bakanlığı GİB. 456 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği. (2015). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150827.htm> adresinden erişildi.
- Maliye Bakanlığı GİB. 463 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği. (2015). 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/12/20151225-19.htm> adresinden erişildi.
- Moses, R. P. (2005). *A Glossary of Archival and Records Terminology*, Chicago: *The Society of American Archivists*, 27 Nisan 2016 tarihinde <http://files.archivists.org/pubs/free/SAA-Glossary-2005.pdf> adresinden erişildi.
- Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun. 3473. T.R. (1988). 29 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19949.pdf> adresinden erişildi.
- Muslu, T. (2014). *Belediyelerde Stratejik Planlama ve Ümraniye Belediyesi Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

- Odabaş, H. (2009). *E-Devlet Sürecinde Elektronik Belge Yönetimi*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (2015). 26 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150202-1.htm> adresinden erişildi.
- Rukancı, Fatih. (2010). Belediyelerde Arşivci İstihdamı. *Beklenen Mahalli İdareler Dergisi*, 20 (194), 13-16.
- Sağlık, Ö. (2015a). *İstanbul'daki İlçe Belediyelerinin Stratejik Planları ile Performans Programlarında Bilgi ve Belge Odaklı Hizmetlerin Yeri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Sağlık, Ö. (2015b). İstanbul'daki İlçe Belediyelerinin Kurumsal Bilgi Kaynakları Hizmeti: Stratejik Planlar ve Performans Programları Işığında Bir İnceleme. Özdemirci, F., Özel, N., Çakmak, T., Akdoğan, Z. ve Yalçınkaya, B. (Ed.) içinde, *e-Beyaz 2015 Sempozyumu Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme - Elektronik Arşiv - Elektronik Belge Yönetimi* (s. 287-302). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Sağlık, Ö. (2016, 28-30 Nisan). *Çorum Belediyesinin Stratejik Planı ve Performans Programlarında Bilgi ve Belge Odaklı Hizmetlerin Yeri (2010-2014)*. Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumunda sunulan bildiri. Çorum: Hitit Üniversitesi.
- Smallwood, R. F. (2013). *Managing Electronic Records: Methods, Best Practices and Technologies*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Songür, N. (2011). *Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama: İl Özel İdareleri Deneyimi*. Ankara: TODAİE.
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. 5510. T.R. (2006). 26 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060616.htm> adresinden erişildi.
- Şeker, M. E. (2013). *Belediyelerde Stratejik Planlama: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Tecer, M. (2011). Türkiye'de Bütçe Uygulamaları ve Performans Esaslı Bütçeleme. Kartal, F. (Ed.) içinde, *Türkiye'de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları* (ss. 157-190). Ankara: TODAİE.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] (2003). Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu. 26 Nisan 2016 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss302m.htm> adresinden erişildi.
- TBMM. 30.11.2005 Tarihli ve 5433 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve Anayasanın 89 uncu ve 104 üncü Maddeleri Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşölmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi ile Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu. (2005). 26 Nisan 2016 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1050m.htm> adresinden erişildi.
- Turan, H. (2011). *Belediyelerde Stratejik Planlama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Türk Ticaret Kanunu. 6102. T.R. (2011). 27 Nisan 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm> adresinden erişildi.
- Uğursoy, N., Kaya, Ü. P., ve Tokgöz, S. (2013). Belediyelerde Ayıklama-İmha-Devir-Teslim İşlemleri. Rukancı, F., ve Anameriç, H (Ed). İstanbul: Marmara Belediyeleri Birliğı.
- Yalçın, Y. (2013). *Türkiye'de Özel Arşivlerin Yeniden Yapılandırılması: Kent Arşivi Modeli*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yosun, H., Elbeyoğlu, M., ve Yıldırım, Ö. (2012). *Soru ve Cevaplarla Belediyelerde Standart Dosya Planı Uygulaması*. Rukancı, F. ve Anameriç, H. (Ed.). Ankara: Türkiye Belediyeler Birliğı.
- Warf, B (2014). Geographies of E-Government in Latin America and the Caribbean, *Journal of Latin American Geography*, 13 (1), 169-185.

Tablo 1. Bursa Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 stratejik planında bilgi ve belge odaklı hizmetlerin tahmini maliyetleri

Hedefler	2010 (bin TL)	2011 (bin TL)	2012 (bin TL)	2013 (bin TL)	2014 (bin TL)
H1	400	30	0	0	0
H2	500	500	3.000	3.000	0
H3	7.584,567	1.710	1.824,714	1.907,870	1.242,091
H4	5.970	3.982	3.167,200	2.889,720	3.075,292
H5	-	-	-	-	-
H6	-	-	-	-	-
H7	-	-	-	-	-
H8	-	-	-	-	-
H9	0	50	200	200	450
H10	-	-	-	-	-
H11	530	430	235	240	250

² Tablodaki veriler, Bursa Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 Performans Programları ile 2010-2014 Faaliyet Raporlarından elde edilmiştir.

³ Belediyenin 2010 yılındaki performans hedefleri için gerekli gördüğü kaynak (personel giderleri hariç) 430 milyon 120 bin TL'dir.

⁴ 2011 performans programında Kent Müzesi ve Bursa Araştırmaları Merkezindeki kent belleğinin dijitalleştirilmesi hedefi bulunmakta olup, bu hedefin belediyenin öz kaynaklarıyla gerçekleştirilmek istendiği görülmektedir. 2012

⁵ Belediyenin 2011 yılındaki performans hedefleri için gerekli gördüğü kaynak (personel giderleri hariç) 665 milyon 820 bin TL'dir.

⁶ Belediyenin 2012 yılındaki performans hedefleri için gerekli gördüğü kaynak (personel giderleri hariç) 681 milyon 300 bin TL'dir.

⁷ Belediyenin 2013 yılındaki performans hedefleri için gerekli gördüğü kaynak (personel giderleri hariç) 816 milyon 490 bin TL'dir.

⁸ Belediyenin 2014 yılındaki performans hedefleri için gerekli gördüğü kaynak (personel giderleri hariç) 943 milyon 300 bin TL'dir.

⁹ Kütüphane Müdürlüğü konferans düzenlemek, sergi oluşturmak, yayın hazırlamak gibi faaliyetlerden de sorumludur. Bu çalışmada belirtilen miktarlar kütüphane kurmak ve kütüphanecilik faaliyetlerini yürütmek için belirtilen miktarlardan oluşmaktadır.

¹⁰ Stratejik planda yer almayan kurum arşivi faaliyetlerini gerçekleştirmek hedefi H12'de değerlendirilmiştir.

¹¹ Belediyenin stratejik planında ve 2010 Performans Programı'nda yer almayan fakat 2011 performans programında Kent Müzesi ve Bursa Araştırmaları Merkezindeki kent belleğinin dijitalleştirilmesi şeklinde bir hedef bulunmakta olup, bu hedefin belediyenin öz kaynaklarıyla gerçekleştirilmek istendiği görülmektedir.

Tablo 2. Bursa Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 performans programlarında bilgi ve belge odaklı hizmetlere ayrılan kaynaklar ²

Hedefler	2010 PP (bin TL)	Tüm Hedefler İçerisindeki Oranı ³	2011 PP ⁴ (bin TL)	Tüm Hedefler İçerisindeki Oranı ⁵	2012 PP (bin TL)	Tüm Hedefler İçerisindeki Oranı ⁶	2013 PP (bin TL)	Tüm Hedefler İçerisindeki Oranı ⁷	2014 PP (bin TL)	Tüm Hedefler İçerisindeki Oranı ⁸
H1	2,639	% 0,0006	877,476	% 0,13	229,200	% 0,034	300,597,90	% 0,037	234,520	% 0,025
H2	3.057,342	% 0,71	1.167,300	% 0,18	925,400	% 0,14	1.537,500	% 0,19	1.419,500	% 0,15
H3	2.557,342	% 0,59	1.725	% 0,26	2.864	% 0,42	-	-	423,030	% 0,045
H4	4.190,838	% 0,97	5.450	% 0,82	5.498,400	% 0,81	4.169,400,262	% 0,51	7.589	% 0,80
H5	445	% 0,1	250	% 0,04	117,200	% 0,017	62,970	% 0,007	84,700	% 0,009
H6	254,778,96	% 0,06	25	% 0,004	416,600	% 0,06	183,720	% 0,023	79,080	% 0,008
H7 ⁹	339,500	% 0,08	948,028,48	% 0,14	1.018,173,12	% 0,15	2.040,988,24	% 0,25	4.160	% 0,44
H8	275	% 0,06	-	-	-	-	-	-	-	-
H9	8	% 0,0019	50	% 0,008	113,600	% 0,017	-	-	-	-
H10	636,947,77	% 0,15	1.171,530	% 0,18	665,599	% 0,098	1.481,623,90	% 0,18	1.114	% 0,12
H11	1.733,704,55	% 0,40	120,196	% 0,018	407,602,67	% 0,06	527,307,44	% 0,065	815,300	% 0,087
H12 ¹⁰	56,840	% 0,014	32,500	% 0,005	86,894,66	% 0,013	381,078	% 0,047	244,800	% 0,026
H13 ¹¹	-	-	-	-	80	% 0,012	-	-	-	-

Tablo 3. Hedeflerin gerçekleştirilme durumu

Hedefler 2010	2011	2012	2013	2014
H1 Gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi	Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi
H2 Kısmen gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi
H3 Kısmen gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi
H4 Gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi
H5 Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi	Kısmen gerçekleştirildi	Gerçekleştirilemedi	Kısmen gerçekleştirildi
H6 Gerçekleştirilemedi	Kısmen gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi
H7 Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi	Kısmen gerçekleştirildi	Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi
H8 Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi
H9 Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi
H10 Gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi
H11 Gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi
H12 Kısmen gerçekleştirildi	Kısmen gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi	Gerçekleştirildi
H13 Hedef yok	Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi	Gerçekleştirilemedi

Belediye Arşivlerinin Sayısallaştırılmasında Bilgi ve Belge Uzmanı İstihdamının Başarıya Etkisi: Gaziosmanpaşa Belediyesi Örneği

Doç. Dr. Rıfat Günalan

İstanbul Üniversitesi, Türkiye, rifatgunalan@gmail.com

Özhan Sağlık

İstanbul Üniversitesi, Türkiye, ozhan.saglik@istanbul.edu.tr

Öz

Kamu kurumları faaliyetlerinin birer delili olarak belge üretir. Fiziki ortamlarda üretilen belgeler gerekli yasal süreçleri tamamladıktan sonra önce birim sonra kurum arşivlerine devredilmektedir. Türkiye'deki kamu kurumları fiziki ortamda hazırladıkları belgelerin yanı sıra ağırlıklı olarak dijital ortamlarda belge hazırlamakta ve üretilen belgeleri de yine bu ortamlarda yönetmeye ve depolamaya (arşivlemeye) başlamıştır. Fiziki ortamlarda üretilen belgeler ise uzun bir süreden beri sayısal ortama hızla aktarılmaktadır. Son zamanlarda yerel yönetimlerden belediyeler hem güncel belgelerini hem de arşivlerini elektronik ortamlara daha kolay erişim için taşımaya başlamıştır. Ancak profesyonellik isteyen her faaliyette olduğu gibi bu işlemlerde de uzman işgücünden faydalanılması gerektiği açıktır. Bu durumda İstanbul'da gerek büyükşehir ve gerekse ilçe belediye arşivlerinin sayısallaştırılması hangi uzman ve yetişmiş personel tarafından hangi kriterler ışığında gerçekleşiyor? sorusu akla gelmektedir. Belediyelerin gerek kendi imkanları ve gerekse hizmet alımı şeklinde yaptıkları sayısallaştırma projelerinde kalifiye ve uzman kişilerin çalıştırılmaması bu soruyu akla getirmektedir. Bundan dolayı birçok yerel yönetim hem zaman hem de nakit kaybına uğramaktadır. Araştırmada belediyelerde gerçekleştirilen sayısallaştırma projelerindeki uzman istihdamının başarılı sonuçlar verdiği hipotezi benimsenmektedir. Çalışmada bilgi ve belge yönetimi mezunlarının İstanbul, Gaziosmanpaşa Belediyesinde yürütülmekte olan sayısallaştırma projesindeki safhaların yönetilmesindeki rolleri incelenecektir. Sabadaki uygulamalar incelendiğinde belediyelerin arşivlerini tekrar tekrar sayısallaştırdığı görülmektedir. Gerçekleşen bu sayısallaştırma uygulamalarının literatürde yeteri kadar değerlendirilmediği

dikkat çekmektedir. Çalışmanın bir diğer sorusu "Neden belediye arşivleri tekrar tekrar sayısallaştırılıyor?" şeklinde belirtilebilir. Belediyelerdeki sayısallaştırma uygulamalarının belediyeler ya da firmalar tarafından süreçlere yeteri kadar bakim olunmayarak yapıldığı mevcut tecrübelerden anlaşılmaktadır. Araştırmadan belediyelerdeki sayısallaştırma işlemlerinde bedeflenen başarıya ulaşmak için konunun uzmanı olan bilgi ve belge yönetimi bölümü mezunu istihdamının gerekliliği hususunda farkındalık oluşturması beklenmektedir. Bilgi ve belge yönetimi bölümlerinden mezun olmuş uzmanların içerisinde yer aldığı sayısallaştırma projelerinin, bilgi ve belge uzmanı istihdamının olmadığı projelere göre daha başarılı sonuçlar verdiği görülmüştür. Çalışmada belediye kanunları, arşiv mevzuatı, yönetmelikler, bu alanda yapılmış çalışmaların analizi, saba araştırması ve yüz yüze görüşme yöntemlerinden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Belediyeler-arşiv yönetimi, belediye arşivleri-sayısallaştırma, belediyeler-bilgi ve belge uzmanı istihdamı.*

Giriş

Kamu kurumları faaliyetlerinin birer delili olarak belge üretir. Fiziki ortamda üretilen belgeler saklama sürelerine göre önce birim sonra kurum arşivlerine devredilir. Türkiye'deki kamu kurumları fiziki ortamda ürettikleri belgeleri artık elektronik ortamda üreterek arşivleme sürecine başlamıştır. Fiziki ortamda üretilen belgeler ise son on yıldır sayısal ortama aktarılmaktadır. Yerel yönetimlerden biri olan belediyelerin de stratejik planları ve yaptıkları ihalelerden arşivlerinde muhafaza ettikleri belgeleri sayısallaştırdığını anlamaktayız (Sağlık, 2015a; Elektronik Kamu Alımları Platformu [EKAP], 2016).

Belediyelerin fiziki ortamdaki belgelere sayısal ortamdan erişmenin kendilerine büyük kolaylıklar sağladığını fark ettiği görülmektedir. Çünkü, fiziki ortamda bir belgeye aynı anda tek bir kişi ya da kişiler tarafından erişim söz konusuysen, elektronik ortamda belgelere aynı anda birden fazla kişilerin erişimi mümkün olmaktadır. Bu kolaylıklardan yararlanmak amacıyla, Türkiye'de en çok belediyeye sahip il olan İstanbul'daki ilçe belediyelerinin çok büyük bir çoğunluğunun arşivlerini sayısallaştırdığını görmekteyiz (Sağlık, 2015a; Sağlık, 2015b).

Belediyelerin bu konuda idari ve hukuki olarak çok ciddi kısıtlamalarla karşılaşmadığı, bilakis desteklendiği bilinmektedir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda elektronik bilgi erişim hizmetleri sunmak belediyelerin görevleri arasında belirtilmiştir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004; Belediye Kanunu, 2005). 2006 yılında yayınlanan 9. Kalkınma Planında, mahalli idarelerin e-Devlet uygulamalarını etkin bir şekilde kullanması, adli süreçler ile kamunun iş dünyasına sunduğu hizmetlerin elektronik ortama taşınması ve kadastro bilgilerinin sayısallaştırılması gibi hedefler bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti [T.C.] Kalkınma Bakanlığı, 2006). Bu hedefler 2006 yılında yayınlanan Bilgi Toplumu Eylem Planı'nda da yer almaktadır (T.C. Başbakanlık, Bilgi Toplumu Eylem Planı, 2006). Kamu kurumları kalkınma planları ve bilgi toplumu eylem planlarındaki hedefler doğrultusunda stratejik planlarını oluşturmaktadır. Stratejik planlara eklenen hedefler performans programlarında yer bulduğu takdirde cari yıl içerisinde gerçekleştirilecek hedefler haline gelmektedir (Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2003; Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2006).

Bu doğrultuda, belediyelerin arşivlerin sayısallaştırılması hedeflerini stratejik planlarına ekledikleri görülmektedir. Bir hedefin stratejik planda yer alması o hedefin önemli görüldüğü anlamına gelmektedir. Belediyelerin arşivlerin sayısallaştırılmasına önem verdiğini ifade etmek mümkündür. Profesyonellik isteyen her faaliyette olduğu gibi arşivlerin sayısallaştırılması faaliyetinde de uzman işgücü istihdamının gerekli olduğu açıktır. Belediyeler sayısallaştırma projelerini gerek kendi imkanları gerekse hizmet alımı şeklinde gerçekleştirmektedir. Fakat, önem vermelerine rağmen sayısallaştırma projelerinde kalifiye ve uzman kişilerin çalıştırılmaması bu soruyu akla getirmektedir. Bu durumda, İstanbul'daki ilçe belediyelerinde arşivlerin sayısallaştırılması faaliyetleri hangi uzman ve yetişmiş personel tarafından gerçekleştiriliyor sorusu akla gelmektedir. Çalışma, bu soruya Gaziosmanpaşa Belediyesi örneğinde bir cevap aramak amacıyla kaleme alınmıştır. Literatür incelemesi ve yöntemle başlayan bildiri, belediyelerdeki arşiv sayısallaştırma projelerinde karşılaşılan sorunların belirtildiği birinci kısım ile Gaziosmanpaşa Belediyesi arşivinin sayısallaştırılmasındaki istihdamın başarıya etkisini inceleyen ikinci kısımdan meydana gelmektedir.

Literatür İncelemesi

Alanımızda bilgi kaynaklarının sayısallaştırılması konusunda pek çok çalışma bulunmaktadır.¹ Bu çalışmalardan kurumların faaliyetleri sonucunda oluşan belgelerin sayısallaştırılması üzerine yapılanların kütüphane ve müzelerdeki kaynakların sayısallaştırılması konusunda yapılmış çalışmalara göre daha az sayıda olduğu dikkat çekmektedir (Küçük ve Alır, 2003; Baransel ve Tabak, 2006; Külcü ve Çakmak, 2009; Aydın ve Özdemirci, 2011; Katuu, 2012; Nazemi, 2013; Okumuş, 2014; Şanlı vd., 2014; Akdoğan ve Özdemirci, 2015; Turan, 2015; Arısoy ve Durmuş, 2015; Yalçınkaya, 2015; Saydam, 2015). Zikredilen 13 çalışmadan 7'sinin son 3 yılda gerçekleştirilmesi, arşivlerin sayısallaştırılmasının gündemde olan konulardan biri olduğunu göstermektedir. Bu duruma rağmen, yapılan çalışmalarda belediyelerde gerçekleşen sayısallaştırma faaliyetlerinin konu edinilmediği, bununla birlikte, belge yönetimindeki sayısallaştırma faaliyetlerinde görev alan personelin uzmanlıklarının yeteri kadar sorgulanmadığı gözlenmektedir.

Ancak, belge yönetimi ile ilgili projelerde uzman istihdamına Çiçek'in (2011) dikkat çektiği görülmektedir. Çiçek'in (2011) bu çalışmasında elektronik belge yönetimi programları kurulmasında bilgi ve belge uzmanlarının rolü değerlendirilmiştir. Bu çalışma, doğrudan sayısallaştırma projelerindeki bilgi ve belge uzmanı istihdamına vurgu yapmasa da literatürde önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Elimizdeki çalışmadan sayısallaştırma projelerinde bilgi ve belge uzmanı istihdamının başarıya etkisini irdeleyerek literatürdeki boşluğu doldurması beklenmektedir.

Amaç, Yöntem ve Kapsam

Türkiye'deki yerel yönetimlerden biri olan belediyeler son on yıldır arşivlerini sayısal ortama aktarmaktadır. Belediyelerin daha önce başlatmış olduğu arşiv sayısallaştırma projelerini istenilen sonuca erişemediği için tekrarladığı görülmektedir.

¹ Özel, 2016; Arus, 2016; Todorova, Yılmaz, Çakmak ve Tsvetkova, 2016; Eski, 2016; Aubrecht, Akın ve Coşkun, 2016; Gürleyen, 2016; De Martino, Monti ve Rosati, 2016; Özel, 2015; Akdoğan ve Özdemirci, 2015; Yılmaz, Külcü, Çakmak ve Ayaokur, 2015a; Turan, 2015; Arısoy ve Durmuş, 2015; Yılmaz, Külcü ve Çakmak, 2015; Sandal ve Topaloğlu, 2015; Çakmak ve Nanci, 2015; Kuzucuoğlu, Kiraz, Ünsalan ve Taşdemir, 2015; Sezgin, 2015; Nural, 2015; Yalçınkaya, 2015; Saydam, 2015; Arala ve Salman, 2014; Tarhan, 2014; Nas, 2014; Çaltı, 2014; Aydın, 2014; Çelik, 2014; Okumuş, 2014; Ünlü, Akdemir ve Er, 2014; Şanlı vd., 2014; Kurulgan, 2013; Uçmaz, 2013; Güner, 2013; Nazemi, 2013; Katuu, 2012; Çakmak ve Yılmaz, 2012; Külcü, 2012; Yılmaz, 2011; Aydın ve Özdemirci, 2011; Topaloğlu, 2011; Kaya, 2011; Aydın, 2011; Özen ve Demirdelen, 2011; Külcü, 2010a; Külcü, 2010b; Şahin, 2010; Tonta, 2009; Külcü ve Çakmak, 2009; Musnik, 2009; Afzali, 2008; Baransel ve Tabak, 2006; Aldemir ve Öguz, 2006; Küçük ve Soydal, 2003; Küçük ve Alır, 2003; Aytac, 2002.

Bu noktada, belediyeler arşivlerini sayısallaştırırken hangi uzman personeli istihdam etmektedir sorusu akla gelmektedir. Çünkü, arşivlerin sayısallaştırılmasında yeteri kadar bilgi ve belge uzmanının istihdam edilmediği görülmüştür. Bu durumun projelerin başarısını olumsuz etkilediği kabul edilmektedir. Belediyelerin arşivlerini tekrar tekrar sayısallaştırmasındaki sebeplerden biri olarak süreçlere yeteri kadar hakim olmayan personelin istihdam edilmesi karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın amacı belediyelerdeki sayısallaştırma projelerinde bilgi ve belge uzmanı istihdamının başarıya etkisini incelemektir. Çalışmanın bir diğer amacı, belediye arşivlerinin tekrar tekrar sayısallaştırılmasının nedenlerini incelemektir.

İstanbul'daki ilçe belediyeleri de son on yıldır arşivlerini sayısallaştırmaktadır. İstanbul'daki ilçe belediyelerinden biri olan Gaziosmanpaşa Belediyesinde sayısal arşiv oluşturma faaliyetleri gerçekleşmektedir. İstanbul'daki ilçe belediyelerinin arşiv sayısallaştırma projelerinde yeteri kadar bilgi ve belge uzmanı istihdam etmediği görülmektedir (EKAP, 2016). Fakat, Gaziosmanpaşa Belediyesindeki projede 14 adet arşivcinin çalıştırılması mümkündür. Gaziosmanpaşa Belediyesindeki projede şu anda 10 adet arşivci istihdam edilmiştir. Çalışmada evren olarak İstanbul'daki ilçe belediyelerinin seçilmesinin nedeni, İstanbul'un Türkiye'deki en çok belediyeye sahip il olmasıdır. Gaziosmanpaşa Belediyesinin örneklem olarak benimsenmesinin nedeni ise, İstanbul'daki ilçe belediyelerinde gerçekleştirilen arşiv sayısallaştırma projelerinde en çok bilgi ve belge uzmanının çalıştırıldığı projelerden birinin Gaziosmanpaşa Belediyesinde gerçekleşmesidir. Çalışmada "yeterli sayıda bilgi ve belge uzmanının çalıştırıldığı projeler başarılı sonuçlar vermektedir" hipotezi benimsenmektedir. Literatür incelemesi, saha araştırması ve yüz yüze görüşme yöntemlerinden faydalanılmıştır. Çalışmadan belediyelerdeki arşivlerin sayısallaştırılması projelerinde bilgi ve belge uzmanlarının istihdam edilmesi konusunda farkındalık oluşturması beklenmektedir.

Belediye Arşivlerinde Sayısallaştırma İşlemleri ve Karşılaşılan Sorunlar

Kamu kurumları faaliyetlerinin birer delili olarak belge üretir. Bir kamu kurumu olan belediyelerde de gerçekleştirilen farklı işlemler sonucunda binlerce belge oluşmaktadır. Bu belgeler farklı tür ve özelliklere sahiptir. Bu farklı tür ve özelliklere sahip olan belgelerin belirli bir sistem içerisinde yönetilmesi

gerektiği açıktır. Belediyelerde oluşan belgelerin sistematik bir şekilde yönetilmesi bilgi ve belge uzmanlarının istihdam edilmesiyle mümkündür. Çünkü, bilgi ve belge uzmanları bu konunun eğitimi almaktadır.

Her kurumda olduğu gibi belediyelerde oluşan belgeler de belirli bir kullanım süresine sahiptir. Belgeler üretildikleri andan itibaren belirlenmiş saklama süreleri dâhilinde saklanırlar. Güncel kullanım süreleri dolan belgeler, önce birim sonra kurum arşivine devredilir. Kurum arşivine devredildikten sonra, Devlet Arşivlerine gönderilmesi gereken belgeler Devlet Arşivine gönderilmekte, imha edilmesi gereken belgeler ise imha edilmektedir.

Fiziki ortamda saklanan belgelere aynı anda tek bir kullanıcı tarafından erişim söz konusudur. Arşiv belgelerinin çok sık kullanıldığı kurumlardan biri olan belediyelerde çoklu erişim olanaklarının sağlanması kendilerine büyük kolaylıklar sağlayacaktır. Bu kolaylıklardan faydalanmak için teknolojik koşulların gelişmesiyle de birlikte, belediyeler arşivlerdeki evraklarını sayısallaştırmak için çaba göstermektedir. Belediye arşivlerinin sayısallaştırılması neticesinde belgelere erişim hızı artacak, evrakların aslı sık sık kullanılmaması nedeniyle yıpranmayacak ve koruma altına alınacak, ihtiyaç duyulan bilgi için filtreleme ve arama imkânı geçerli olacaktır.

Türkiye'nin en çok belediyeye sahip ili olan İstanbul'da pek çok belediyenin arşivlerini sayısal ortama aktarmak için projeler geliştirdiği bilinmektedir. İyi niyet ve kurumsal fayda amacı taşıyan bu projelerin her zaman istenilen sonucu vermediği görülmektedir. Belediye arşivlerinin sayısallaştırılması projelerinde yeteri kadar bilgi ve belge uzmanının istihdam edilmemesi istenilen sonuçların elde edilememesinin nedenlerinden biri olarak dşnlmektedir. Bilgi ve belge uzmanlarının yeteri kadar istihdam edilmediği projelerde pek çok sorunların ortaya çıktığı görülmekte, bu sorunların zlenemediği anlaşılmaktadır. Sorunların çözülememesi nedeniyle projeler tekrarlanmaktadır. Belediye arşivlerinin sayısallaştırılmasında karşılaşılan belli başlı problemler şöyle belirtilebilir:

- Sayısal ortama aktarılan görüntülerin üst verilerinin girilmemesi veya eksik girilmesi,
- Belgelerin dosya içerisinde düzenlenmeden gelişgzel bir şekilde dijitalleştirilmesi,

- 2005 yılı öncesine ait olup bir vaka dosyası hüviyetine sahip dosyalara Standart Dosya Planı Kodu verilirken, dosyanın özelliklerinin dikkate alınmaması,
- Belge bütünlüğünün korunamaması,
- Kullanılan dijital arşiv programının arşivcilik fonksiyonları için yeterli olmaması

Bahsedilen sorunların bilgi ve belge uzmanlarının istihdam edildiği projelerde uzmanlar tarafından çözüldüğü görülmektedir.

Belediye Arşivlerinin Sayısallaştırılmasında Uzman İstihdamının Sorunların Çözümüne Katkısı

Belediye arşivlerinin sayısallaştırılmasında yukarıda bahsi geçen sorunların çözülmesinde bilgi ve belge uzmanlarının önemli bir rolü bulunmaktadır. İstanbul'daki ilçe belediyelerinde 2011-2016 yıllarında gerçekleştirilen küçük ve büyük çaplı arşiv sayısallaştırılma projelerinin teknik şartnameleri incelendiğinde, her projede proje yöneticilerinin bilgi ve belge yönetimi mezunu olması şartının aranmadığı, arandığı durumlarda ise proje yöneticisinin yanında bilgi ve belge uzmanlarından bir ekibin oluşturulmadığı görülmektedir (EKAP, 2016). Bu durum, sahada yetişmiş insan gücü eksikliğine neden olmaktadır. Fakat, bazı projelerde belediyelerin proje yöneticisinin yanında en az bir bilgi ve belge uzmanı çalıştırdığını gözlemlemekteyiz. 2011 yılında Sultanbeyli Belediyesi en az 1 adet, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) en az 6 adet, 2012 yılında Fatih Belediyesi en az 3 adet, İBB en az 2 adet, 2013 yılında ise Bahçelievler ve Tuzla Belediyesi en az 1 adet bilgi ve belge uzmanının çalıştırılmasını zorunlu kılmıştır. (EKAP, 2016). Bilgi ve belge uzmanı istihdamının fazla olduğu projelerde sonuçların başarısının arttığı hem sahadaki uygulamalardan hem de literatürdeki çalışmalardan anlaşılmaktadır (Boock, 2008; Çiçek, 2011; Wickham, 2015; Assmann ve Mearns, 2015; Bradley ve Keane, 2015; Ghamouh ve Boulahlib, 2015).

Tecrübelerimiz gereği, ihaleye çıkmadan arşivlerini düzenleyen belediyelerin de yeteri kadar bilgi ve belge uzmanı istihdam etmediği bilinmektedir. Bununla birlikte, belediyelerin ihalesini yaptıkları arşiv sayısallaştırma projelerini yüklenen firmaların teknik şartnamelerde en az sayıda çalıştırılması gereken bilgi ve belge yönetimi mezunu sayısı sağlayıp, bu sayının üzerine

pek çıkmadığı gözlenmektedir. Bu durumun tersine, Gaziosmanpaşa Belediyesinin yürüttüğü arşiv sayısallaştırılması projesinde 10 adet bilgi ve belge uzmanı istihdam edilmiştir.

Gaziosmanpaşa Belediyesindeki arşiv düzenleme faaliyeti öncesinde arşivin durumunun belirtilmesi gerekli görülmektedir. Proje öncesinde arşivin girişinde bir kapı bulunmadığı, her isteyenin girebildiği, bir yetkilendirmenin yapılmadığı belirtilmektedir. Arşive giren kişilerin herhangi bir kayıt tutulmadan dosyaları aldığı ifade edilmektedir. Şu anda arşive bir kapı yapılmış olup, sadece yetkilendirilmiş çalışanlar arşive girebilmektedir. Projeden önce arşivdeki belgelerin arandığında bulunamadığı ifade edilmektedir. Proje sonrasında nitelmesi yapılan belgelere kolayca erişildiği söylenmektedir (V. Sağlam, kişisel görüşme, Nisan 11, 2016). Bununla birlikte, belediyenin belgelere SDP kodu verirken karşılaştığı güçlükleri aşmak için Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğünden yardım aldığı fakat bir çözüme ulaşamadığı belirtilmiştir. Ayrıca belediyenin bir arşiv mevzuatı bulunmamaktadır (B. Akyol, kişisel görüşme, Nisan 11, 2016).

Projede arşiv belgelerinin dijital ortama aktarılmasında bilgi ve belge yönetimi mezunlarının tarama operatörü olarak istihdam edilmediği görülmektedir. Tarama operatörlüğü bilgi ve belge uzmanlarının istihdam edilmesini gerekli kılabacak süreçlerden olmayabilir fakat tarama operatörlerinin kapsamlı bir eğitimden geçmesi lüzumlu görülmektedir. Belirli bir süre içerisinde bitirilmesi gereken projelerde taranacak belge sayısı fazla olup, tarama operatörleri üzerinde ciddi bir yük oluşmaktadır. Bu yük nedeniyle tarama operatörlerinin hata yapması muhtemeldir. Bu hataları en aza indirmek için tarama operatörlerinin ciddi bir eğitime ihtiyacı vardır (Jones, 2005; Blanke, Bryant ve Hedges, 2011; Mescal, Farwell, Howard, Rozler ve Matthew, 2014).

Gaziosmanpaşa Belediyesindeki sayısallaştırma süreci şöyle açıklanabilir:

- Tasnif: Kurum arşivine devredilen dosyalar önce müdürlüklerine göre, sonrasında ise türlerine göre tasnife tabi tutulur. Dosyalardaki belgeler tel, zımba, iğne gibi unsurlardan ayrılarak taranmaya hazır hale getirilir.

- Tarama: Tasnif edilen dosyaların içindeki belgeler eksiksiz olarak cihazlarda taranır. Vaka ya da konu ile ilgisi görülmeyenler de taranır fakat nitelendirilmesinde ayıklama ya da imha edileceği belirtilir.
- Niteleme: Taraması yapılan belgeler ekleri birbirinden ayrılmayıp, bilgi ve belge uzmanları tarafından nitelendirilir. Niteleme sırasında belgeler, organik bağı yoksa kurularak kronolojik sıra içerisinde yeni dosyalarına yerleştirilir.
- Raflara Yerleştirme: Dosyalara QR kod verilerek kompakt raflarda konumlandırılır.

Belediyelerde ve diğer kamu kurumlarında gerçekleştirilen sayısallaştırma projelerinde belgelerin nitelemelerinin tam yapılamadığı, bazı eksikliklerin olduğu bilinmektedir. Bu eksikliklerin, nitelemenin uzman olmayan kişiler tarafından yapılması nedeniyle kaynaklandığı düşünülmektedir. Literatürde de bilgi ve belge uzmanları tarafından yapılan nitelemelerin kaliteli olduğu belirtilmektedir (Blagoredov, Kitching, Livermore, Simonsen ve Smith, 2012; Elsayed, 2014; Cleircin, Eachin ve Bale, 2015). Gaziosmanpaşa Belediyesinde arşiv belgelerinin tanımlama işlemleri sadece bilgi ve belge yönetimi mezunları tarafından yapılmaktadır. Çoğu bilgi ve belge yönetimi mezunu arşiv belgelerinin tanımlanmasında hangi hususlara dikkat edileceğinin eğitimini almıştır. Dolayısıyla bilgi ve belge uzmanlarının yaptığı nitelemelerin daha başarılı olacağı açıktır. Gaziosmanpaşa Belediyesi çalışanları arşiv belgelerinin nitelemelerinden memnun olduğunu ifade etmektedir. Tarafımızca yapılan incelemeler sonucunda yapılan nitelemelerin ihtiyacı karşıladığı görülmektedir (M. Celep, kişisel görüşme, Nisan 11, 2016; B. Akyol, kişisel görüşme, Nisan 11, 2016).

Arşiv belgelerinin sayısallaştırılmasından önce tasnifinin yapılması gerektiği bilinmektedir. Bazı sayısallaştırma projelerinde tasnifin yapılmadan sayısallaştırmanın gerçekleştirildiği görülmüştür. Dosyalarda konu ya da vaka ile ilgisi olmayan ya da başka bir dosyada bulunması gereken belgelerin bulunması muhtemel bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Belediyede tasnif çalışmaları da bilgi ve belge uzmanları tarafından yapılmaktadır. Tasnif sırasında ayıklanması gereken belgeler ayrılmakta fakat imhası gerçekleştirilmemektedir.

SDP'nin yapısı gereği, SDP kodu tesis etmek bazı sorunlara sahiptir. Bu sorunlar kimi zaman SDP'den, kimi zaman da yeterli bilgi ve belge uzmanının istihdam edilmemesinden kaynaklanmaktadır (Çiçek, 2008). Mesela, ada, pafta, parsel bilgileri içeren imarla ilgili belgelerde dosyalara tekbiçim referans numarası sorunların çözümünde önemli bir işlem olarak kabul edilmektedir. Bazı projelerde farklı imar dosyalarına aynı dosya kodunun verildiği görülmüştür. Dosyalamanın belgeleri organik bağ içerisinde biraraya getirmek olarak tanımladığı düşünüldüğünde (Çiçek, 2015, s. 154) dosya kodunun belgenin kimlik numarası hüviyetinde olduğunu ifade etmek mümkündür. Farklı bilgiler içeren ve o türden binlercesi mevcut olan vaka dosyalarına SDP kodunun verilmesi bilgi ve belge uzmanlarının alanlarına girmektedir. Bununla birlikte, SDP'nin belediyelerdeki tüm faaliyetlere karşılık gelecek kodları barındırmadığı bilinmektedir (Çiçek, 2008). Gaziosmanpaşa Belediyesinde çalışan bilgi ve belge uzmanlarının bu konudaki eksiklikleri tespit ettiği görülmüştür.

Dosyalamada erişim kolaylığı amacıyla renkli dosya kodları vermek kullanılan bir yöntemdir. Fakat bir vaka dosyasında belirli bir olaya ait olup, müstakil olarak da dosya teşkil edebilecek belge bütünlüğünün bulunduğu föylere farklı renkler vermek çok görülen bir uygulama değildir. Bu yöntem her birimin dosya renginin ve dosya türünün farklı olmasını sağlamaktadır. Böylelikle fiziki ortamdaki erişim de daha hızlı olacaktır. Gaziosmanpaşa Belediyesindeki bilgi ve belge uzmanlarının benimsediği bu yaklaşımın erişimi kolaylaştırdığı söylenmektedir (B. Akyol, kişisel görüşme, Nisan 11, 2016).

Belediyelerin taşınma gibi nedenlerle arşiv binalarını değiştirdiği bilinmektedir. Bu taşınma işlemleri sırasında dosya bütünlüklerinin zaman zaman bozulduğu görülmektedir. Arşivdeki evraklar sayısallaştırma için düzenlendiğinde bir konu ya da vaka dosyasındaki belgelerin ait olduğu dosyada bulunmadığı tespit edilmektedir. Hangi belgenin hangi dosyaya ait olduğunu belirlemek bilgi ve belge uzmanının konu alanıdır. Bilgi ve belge uzmanı sayısının yeterli olduğu projelerde belge ve dosya bütünlüğünün daha iyi korunduğu bilinmektedir (Çiçek, 2011).

Arşiv programları oluşturulurken iki seçenek karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, mevcut bir yazılımı lisanslayarak uygulamak, ikincisi ise yeni bir yazılım meydana

getirmektir. Kurumların genelde birinci yöntemi tercih ettiği görülmektedir. Bu yöntem tercih edilirken programın esas kullanıcıları olan arşivciler tarafından denenmesi başarılı sonuçlar ortaya koymaktadır. Fakat, belediyelerin arşiv programlarını arşivcilere yeteri kadar denetmeden satın aldığı görülmektedir. Böyle bir durum olmasına rağmen, bilgi ve belge uzmanlarının yer aldığı projelerde sorunlar zamanında tespit edilmekte, projelerin başarısına katkıda bulunmaktadır (Çiçek, 2011).

Sonuç ve Öneriler

İstanbul'daki ilçe belediyelerinde pek çok arşiv sayısallaştırma projeleri gerçekleştirilmektedir. Bu projelerin çoğunda yeteri kadar bilgi ve belge uzmanının istihdam edilmediği görülmektedir. Daha önceki projelerde bilgi ve belge uzmanı istihdamının projelerin başarısını olumlu yönde etkilediği bilinmektedir. Bu çalışmada da Gaziosmanpaşa Belediyesinde gerçekleştirilen arşiv sayısallaştırma projesi incelenmiştir. Projede 10 adet bilgi ve belge uzmanı çalışmaktadır. Arşiv malzemelerinin nitelendirilmesi, dosyaların tasnif edilmesi, dosyalara SDP kodunun verilmesi bilgi ve belge uzmanları tarafından gerçekleştirilmektedir. Belediye yetkilileri yapılan görüşmelerde yapılan işlerden memnun olduklarını dile getirmektedir. Yapılan başarılı işler neticesinde aranan belgeye hızlıca erişildiği, belgelerin orijinalinin korunduğu, fotokopi gibi maliyetlerin ortadan kalkması nedeniyle kurumun kâr elde ettiği belirtilmektedir. Bu başarıların bilgi ve belge uzmanı istihdamının fazla olması nedeniyle gerçekleştiği görülmüştür. Kurumlardaki arşiv sayısallaştırma projelerinde ne kadar bilgi ve belge uzmanı istihdam edilirse başarının o kadar sürekli olacağı kanaatine varılmıştır.

Belediyelerdeki sayısallaştırma projelerinde tarama operatörlerinin istihdamında en az lise mezunu olma şartı arandığı görülmektedir. Kısa sürede bitirilmesi gereken projelerde taranacak çok sayıda belge olup, tarama operatörlerinin üzerinde ciddi bir iş yükü bulunmaktadır. Bu iş yükü nedeniyle tarama operatörlerinin hata yapması muhtemeldir. Bu hataların en aza indirgenmesi için tarama operatörlerinin kapsamlı bir eğitimden geçmesi gerekmektedir. Belediyelerde gerçekleştirilen arşiv sayısallaştırma projelerinde yeteri kadar bilgi ve belge uzmanı istihdam edilmediği için, bugüne kadar gerçekleştirilen projelerin büyük çoğunluğunun düzeltilme gereksinimi ile karşı karşıya kalınacağı düşünül-

mektedir. Bilgi ve belge uzmanı istihdamının olmaması belediyelerin zararına neden olmaktadır. Belediyelerde bu konuda bir farkındalık oluşturulması gerekmektedir. Yaptığımız bu çalışmanın alanda eksik bırakılan çalışmalara da ışık tutacağı düşünülmektedir. Muhtemel araştırmalar şöyle belirtilebilir: Belediyelerin arşiv sayısallaştırma ve elektronik belge yönetim sistemi kurma projelerinin teknik şartnamelerindeki personel nitelikleri ile projenin başarısını nasıl etkilediği incelenmesi gereken bir husus olarak görülmektedir. İkinci bir muhtemel araştırma ise, belediyelerin zararlarını görmelerine rağmen neden yeteri kadar bilgi ve belge uzmanı istihdam etmediği sorusudur. Bilgi ve belge uzmanlarının bu konuda bir farkındalık oluşturup oluşturmadığı sorgulanabilir. Ülkemizde dört yıllık bilgi ve belge yönetimi eğitimi veren Ankara, Atatürk, Çankırı Karatekin, Hacettepe, Marmara ve İstanbul Üniversitelerinden sadece Hacettepe Üniversitesinin bilgi ve belge merkezlerindeki sayısallaştırma sürecini müstakil bir derste öğrencilere açıkladığı görülmektedir. Üçüncü araştırma konusu bu durum üzerine şekillenebilir. Bilgi ve belge yönetimi bölümlerindeki müfredatın öğrencileri arşivlerdeki sayısallaştırma süreci için ne kadar yetkin kıldığı araştırılması gereken bir soru olarak kabul edilmektedir.

Kaynakça

- Afzali, M. (2008). Karma Kütüphane: Dijital ve Geleneksel Kütüphanelerin Odak Noktası, *Türk Kütüphaneciliği*, 22(3), 266-278.
- Akdoğan, Z. ve Özdemirci, F. (2015). Dijitalleştirme ve e-Arşivlemede İzlenecek Yol ve Yöntemler. Özdemirci, F., Özel, N., Çakmak, T., Akdoğan, Z. ve Yalçınkaya, B. (Ed.) içinde, *e-Beyas 2015 Sempozyumu Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme - Elektronik Arşiv - Elektronik Belge Yönetimi* (ss. 195-198). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Aldemir, A. ve O, E. S. (2006). Sayısal (Dijital) Kültürün Korunması: Web Arşivleme, *Türk Kütüphaneciliği*, 20 (3), s.283-312.
- Arısoy, Y. E. ve Durmuş, M. A. (2015). Dijital Arşivleme Çalışmaları ve Standartları Özdemirci, F., Özel, N., Çakmak, T., Akdoğan, Z. ve Yalçınkaya, B. (Ed.) içinde, *e-Beyas 2015 Sempozyumu Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme - Elektronik Arşiv - Elektronik Belge Yönetimi* (ss. 213-220). Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Arus, O. (2016). Digital SSM: Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi'nde Yer Alan Eserlerin Dijitalleştirilmesi Projesi. Özel, N. ve Çakmak, T. (Ed.) *Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği [ÜNAK] 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi* içinde (s. 167-174). İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- Assmann, I. ve Mearns, M. (2015). From Broadcasting to Archiving: The Southern African Public Service Broadcast Archives, *The Journal of the Archives and Records Association*, 36(2), 146-166.
- Atala, Z. Ö. ve Salman, Y. (2016). Documenting Our Recent Past: Digital Archive for Modern Architectural Heritage. Özel, N. ve Çakmak, T. (Ed.) *Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği [ÜNAK] 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi* içinde (s.106-112). İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- Aubrecht, D. Ö., Akın, Ş. ve Coşkun, E. (2016). Nadir Eserlerin Zarar Görebilirliğini Azaltacak Bir Yaklaşım Olarak Dijital Kütüphane. Özel, N. ve Çakmak, T. (Ed.) *Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği [ÜNAK] 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi* içinde (s. 253-263). İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- Aydın, C. ve Özdemirci, F. (2011). Elektronik Belgelerin Arşivlenmesinde Gerçekliğin ve Bütünlüğün Korunması, *Bilgi Dünyası*, 12(1), 105-127.
- Aydın, S. (2011). *Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınları Sayısallaştırma Çalışmalarının Teknik ve Yönetimsel Analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Aydın, S. (2014, 17-20 Eylül). *Arap Harfli Süreli Yayınların Sayısallaştırılması*. ÜNAK 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresinde sunulan bildiri. İstanbul, Türkiye.
- Aytaç, S. (2002). Türkiye Yazmalarının Sayısallaştırılması, *Türk Kütüphaneciliği*, 16(1), 3-19.
- Baransel, A. E. ve Tabak, İ. İ. (2006). E-Dönüşüme Giden Yolda Belge Yönetim ve İş Akış Sistemleri, *Türk Kütüphaneciliği*, 20(1), 89-100.

- Belediye Kanunu, 5393, T.R. (2005). 1 Mayıs 2016 tarihinde [http:// www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf](http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf) adresinden erişildi.
- Blagoredov, V., Kitching, I. J., Livermore, L., Simonsen, T. J. ve Smith, V. S. (2012). No Specimen Left Behind: Industrial Scale Digitization of Natural History Collections, *Zookeys*, 209, 133-146.
- Blanke, T., Bryant, M. ve Hedges, M. (2011). Ocropidum: Open Source OCR for Small-scale Historical Archives, *Journal of Information Science*, 38(1), 76-86.
- Boock, M. (2008). Organizing for Digitization at Oregon State University: A Case Study and Comparison with ARL Libraries, *The Journal of Academic Librarianship*, 34(5), 445-451.
- Bradley, M. ve Keane, A. (2015). The Abbey Theatre Digitization Project in NUI Galway, *New Review of Information Networking*, 20(1-2), 35-47.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5216, T.R. (2004). 1 Mayıs 2016 tarihinde [http:// www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf](http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf) adresinden erişildi.
- Cleircin, G. O., Eachin, M. C. ve Bale, A. (2015). Managing the Digitization and Online Publication of Sensitive Heritage Material in the Dúchas Project, *New Review of Information Networking*, 20(1-2), 194-199.
- Çakmak, N. ve Naneci, E. (2015, 1-3 Ekim). *Kültür ve Sanatta Türkiye'nin Sayısal Gündemi: Europeana Modeli Üzerinden Türkiye'deki Mevcut Durumun Değerlendirilmesi*. ÜNAK 2015 Elektronik Çağda İçerikten Mimariye Kütüphaneler Sempozyumunda sunulan bildiri. Ankara, Türkiye.
- Çakmak, T., ve Yılmaz, B. (2012). Türkiye'de Kültürel Bellek Kurumlarındaki Dijitalleştirme Çalışmalarının Düşünce Özgürlüğü Bağlamında Değerlendirilmesi, *Bilgi Dünyası*, 13(2), 418-436.
- Çaltı, Ö. (2014, 17-20 Eylül). *Kültürel Miras ve Kültürel Belleğinizi Dijital Ortamda SirsiDynix Portfolio ile Yönetin*. ÜNAK 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresinde sunulan bildiri. İstanbul, Türkiye.
- Çelik, K. (2014, 17-20 Eylül). *Yazma Eser Koleksiyonunu Dijitale Aktarılan İlk Kütüphane*. ÜNAK 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresinde sunulan bildiri. İstanbul, Türkiye.

- Çiçek, N. (2008). Belediyelerde Standart Dosya Planı Uygulamalarında Yaşanan Güçlükler, *Bilgi Dünyası*, 9(2), 133-153.
- Çiçek, N. (2011). Örgütlerde Elektronik Belge Yönetimi Programlarının Kurulmasında Bilgi Ve Belge Uzmanlarının Rolü: E-Belediyecilik Örneği, Parlak, Z. ve Yumuşak, G. İ. (Ed.) içinde, *International 9th Conference on Knowledge, Economy and Management Proceedings* (ss. 109-119). Saraybosna.
- Çiçek, N. (2015). *Kurumsal Bilgi ve Belge Yönetimi*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- De Martino, M., Monti, M. ve Rosati, C. (2016). A Knowledge Model for Supporting Digital Exploration of Historical Industrial Archives. Çakmak, T. ve Özel, N. (Ed.) içinde, *ÜNAK 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi* (ss. 392-400). İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- Kamu İhale Kurumu. Elektronik Kamu Alımları Platformu [EKAP], [https:// ekap. kik. gov. tr/ EKAP/ YeniIhaleArama.aspx](https://ekap.kik.gov.tr/EKAP/YeniIhaleArama.aspx) adresinden erişildi.
- Elsayed, A. M. (2014). Outsourcing Digitization Projects in Saudi Arabia: An Overview of Current Practices, *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services*, 38(1-2), 37-46.
- Eşki, H. (2014). Suna Kırac Kütüphanesi Dijital Koleksiyonları: İş akışı ve Standartlar. Çakmak, T. ve Özel, N. (Ed.) içinde, *ÜNAK 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi* (ss.183-194). İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- Ghamouh, N. ve Boulahlib, M. (2015). Cultural Heritage Digitization Projects in Algeria: Case Study of the National Library, *IFLA Journal*, 41(3), 272-278.
- Güner, Ö. (2013). *Sayısal Kütüphane Koleksiyonları: Marmara Üniversitesi Yayınlarının Sayısal Ortamda Hizmete Sunulması için Gerekli Altyapının Oluşturulması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Gürleyen, S. B. (2014). Bilgi Merkezlerinde Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Kullanımı: Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Bilgi Merkezlerindeki Konumsal Verilere Erişim ve Dijital Coğrafi Arşivler Yaratma. Çakmak, T. ve Özel, N. (Ed.)

- çinde, *ÜNAK 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi* (ss. 327-338). İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- Jones, R. A. (2005). Empowerment for Digitization: Lessons Learned From the Making of Modern Michigan, *Library Hi Tech*, 23(2), 205-219.
- Katuu, S. (2012). Enterprise Content Management Implementation: An Overview of Phases, Standards and Best Practice Guidelines, *Bilgi Dünyası*, 13(2), 457-476.
- Kaya, E. (2011). *Türkiye'deki Nadir Eser Kütüphanelerinde Sayısallaştırma ve Süleymaniye Kütüphanesi Uygulamaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Kurulgan, M. (2013). Bilgi Teknolojilerinin Kütüphane/Bilgi-Belge Merkezlerine Etkisi: Toplumsal, Yapısal, Yönetimsel ve İşlevsel Açılardan Bir İnceleme, *Türk Kütüphaneciliği*, 27(3), 472-495.
- Kuzucuoğlu, A., H., Kiraz, M. N., Ünsalan, O. ve Taşdemir, İ. (2015). Kütüphanelerdeki El Yazması Eserlere Yönelik Bir Belgeleme Önerisi: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Nadir Eserler Kitaplığı Örneği, *Bilgi Dünyası*, 16(1), 141-159.
- Küçük, M. E. ve Alır, G. (2003). Dijital Koruma (Arşivleme) Stratejileri ve Bazı Uygulama Örnekleri, *Türk Kütüphaneciliği*, 17(4), 340-356.
- Küçük, M. E. ve Soydal, İ. (2003). Dijital Kütüphanelerde Standartlar ve Protokoller, *Türk Kütüphaneciliği*, 17 (2), 121-146.
- Külcü, Ö. (2010a). Belge Yönetiminde Yeni Fırsatlar: Dijitalleştirme ve İçerik Yönetimi Uygulamaları, *Bilgi Dünyası*, 11(2), 408-443.
- Külcü, Ö. (2010b). Kent Bilgi Kaynaklarının Dijitalleştirilmesi ve Dijital İçerik Yönetimi Uygulamaları. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu* (s. 74-96). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Külcü, Ö. (2013). "Dijitalleştirilen Kültürel Mirasın Arşivlenmesi Korunması ve Devamlılığı. Yıldırım, M. ve Kadioğlu, S. (Ed.) içinde, *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi* (s. 875-890). İstanbul.

- Külcü, Ö. ve Çakmak, T. (2009). Elektronik Belge Yönetimi Üzerine INTERPARES Projesi ve Türkiye Takımı Faaliyetleri, *Bilgi Dünyası*, 10(2), 287-302.
- Mescal, A. D., Farwell, M., Howard, S., Rozler, J. ve Matthew, S. (2014). A Digital File Inventory of the Queens College Special Collections and Archives, *OCLC Systems & Services: International Digital Library Perspectives*, 30(2), 78-90.
- Musnik, S. Y. (2009). From Gallica to Gallica 2 and More: A Survey of the Digitisation Projects at the BnF, *Türk Kütüphaneciliği*, 23(2), 337-350.
- Nas, Y. (2014, 17-20 Eylül). Dijital Koruma. *ÜNAK 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresinde sunulan bildiri*. İstanbul, Türkiye.
- Nazemi, Y. (2013). *Görsel ve İşitsel Arşivlerin Analogtan Digitale Çevrilmesi: İRB ve TRT Arşivlerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Nural, Ö. A. (2015). *Türkiye'deki Kamu Kuruluşlarına Ait Müzik Arşivlerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Okumuş, E. (2014, 17-20 Eylül). İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi ve Şer'iyye Sicillerinin Dijital Ortama Aktarılması Projesi. *ÜNAK 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresinde sunulan bildiri*. İstanbul, Türkiye.
- Özel, N. (2016). Kültür Objelerinin Dijitalleştirilmesi Sürecinde Planlama Çalışmalarının ve Üstveri Tanımlamanın Önemi. Özel, N. ve Çakmak, T. (Ed.) *Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği [ÜNAK] 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi* içinde (ss. 160-166). İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- Özel, N. (2015). *Nadir ve Yazma Eser Dermelerinin Dijitalleştirilmesinin Planlanması İçin Kılavuzlar*. Ankara.
- Özen, L. ve Demirdelen, H. (2011). AccessIT Projesi, Müzelerde Dijitalleştirme ve Europeana (Avrupa Dijital Kütüphanesi Projesi), *Türk Kütüphaneciliği*, 25(1), 132- 136.

- Sağlık, Ö. (2015a). *İstanbul'daki İlçe Belediyelerinin Stratejik Planları ile Performans Programlarında Bilgi ve Belge Odaklı Hizmetlerin Yeri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Sağlık, Ö. (2015b). İstanbul'daki İlçe Belediyelerinin Kurumsal Bilgi Kaynakları Hizmeti: Stratejik Planlar ve Performans Programları Işığında Bir İnceleme. Özdemirci, F., Özel, N., Çakmak, T., Akdoğan, Z. ve Yalçinkaya, B. (Ed.) içinde, *e-Beyas 2015 Sempozyumu Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme - Elektronik Arşiv - Elektronik Belge Yönetimi* (ss. 287-302). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Sandal, N., ve Topaloğlu, A. (2015, 1-3 Ekim). *IRCICA'daki Sayısalleştirme Çalışmaları: IRCICA Farabi Sayısal Kütüphanesi ve Osmanlıca OCR*. ÜNAK 2015 Elektronik Çağda İçerikten Mimariye Kütüphaneler Sempozyumunda sunulan bildiri. Ankara, Türkiye.
- Saydam, V. (2015). Elektronik Arşivlemede Temel Prensipler. Özdemirci, F., Özel, N., Çakmak, T., Akdoğan, Z. ve Yalçinkaya, B. (Ed.) içinde, *e-Beyas 2015 Sempozyumu Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme - Elektronik Arşiv - Elektronik Belge Yönetimi* (ss. 243-250). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Sezgin, Ü. B. (2015). *Halk Kütüphanelerinin Dijital Hizmetlerinin Geliştirilmesi: Ankara İli Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Şahin, İ. D. (2010). *Yerel Kültür Mirasının Dijitalleştirilmesi ve Halk Kütüphaneleri: Yalova Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Şanlı, F., Demir, C., Cavac, A. E., Rende, F., Yılboğa, H., ve Öztürk, V. (2014). Belgelerin Dijitalleştirilmesinde OCR ve ICR Teknolojileri Çözümleri. Özdemirci, F., Akdoğan, Z. Ş., ve Kızıltepe, N. (Ed.) içinde, *e-Beyas 2014: Elektronik Belge Yönetimi ve Arşiv ve Uygulamaları Sempozyumu* (ss. 93-102). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Tarhan, E. (2014, 17-20 Eylül). *Dijitalleştirme, Microfilm ve Belge Yönetim Yazılımı*. ÜNAK 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresinde sunulan bildiri. İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

- Todorova, T., Yılmaz, B., Çakmak, T., ve Tsvetkova, E. (2016). Digital Preservation Policies in Bulgaria and Turkey. Özel, N. ve Çakmak, T. (Ed.) Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği [ÜNAK] 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi içinde (s. 175-182). İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- Tonta, Y. (2009). Dijital Yerliler, Sosyal Ağlar ve Kütüphanelerin Geleceği, *Türk Kütüphaneciliği*, 23(4), 742-768.
- Topaloğlu, A. (2011). Türkiye'de İlk Sayısal Kütüphane Yönetim Sistemi: IRCICA FARABI, *Türk Kütüphaneciliği*, 25(2), 277-286.
- Turan, M. (2015). Adli Bilişim ve Dijitalleştirme : Roller, Etkileşim ve Sorunlar. Özdemirci, F., Özel, N., Çakmak, T., Akdoğan, Z. ve Yalçınkaya, B. (Ed.) içinde, *e-Beyas 2015 Sempozyumu Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme - Elektronik Arşiv - Elektronik Belge Yönetimi* (ss. 121-134). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Türkiye Cumhuriyeti [T.C.] Başbakanlık. (2006). *Bilgi Toplumu Eylem Planı 2006-2010*. 1 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060728-7.htm> adresinden erişildi.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2006). *9. Kalkınma Planı*. 1 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx> adresinden erişildi.
- Uçmaz, M. (2013). *Kültürel Mirasın Dijitalleştirilmesi: Hindistan'daki Türk Kültür Varlığı Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Ünlü, H., Akdemir, A., ve Er, H. (2014, 17-20 Eylül). *Europeana Newspapers Projesi ve Milli Kütüphane Dijital Kütüphanesi*. ÜNAK 2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresinde sunulan bildiri, İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- Wickham, M. S. (2015). Heritage Quay: What Will You Discover? Transforming the Archives of the University of Huddersfield, Yorkshire, UK, *New Review of Academic Librarianship*, 21(2), 195-205.
- Yalçınkaya, B. (2015). E-Arşiv Uygulamalarına Teknolojik ve Altyapı Kapsamında Yaklaşımlar: Güvenilir E-Arşivleme Koşulları Yol Haritası. Özdemirci, F., Özel, N., Çakmak, T., Akdoğan, Z. ve Yalçınkaya, B. (Ed.) içinde, *e-Beyas*

2015 Sempozyumu Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme - Elektronik Arşiv - Elektronik Belge Yönetimi (ss. 221-234). Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Yılmaz, B. (2011). Dijital Kütüphane Becerileri Konusunda Türkiye'de Durum: AccessIT Projesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *Türk Kütüphaneciliği*, 25(1),117-123.
- Yılmaz, B., Külcü Ö., Çakmak, T. ve Ayaokur, A. (2015a, 1-3 Ekim). *Kültürel Mirasın Dijital Platformlarda Paylaşımı ve Bulut Uygulamalar: LoCloud Projesi-Koç Üniversitesi VEKAM Örneği*. Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği [ÜNNAK] 2015 Elektronik Çağda İçerikten Mimariye Kütüphaneler Sempozyumunda sunulan bildiri. Ankara, Türkiye.
- Yılmaz, B., Külcü, Ö. ve Çakmak, T. (2015). Küçük ve Orta Ölçekli Bilgi Merkezlerinde Dijital Kültürel Miras Ürünlerinin Yönetimi: LoCloud Projesi Örneği. Özdemirci, F., Özel, N., Çakmak, T., Akdoğan, Z. ve Yalçınkaya, B. (Ed.) içinde, *e-Beyas 2015 Sempozyumu Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme - Elektronik Arşiv - Elektronik Belge Yönetimi* (s. 205-212). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Belediye Arşivlerinde Dijitalleştirme Uygulamaları: Altındağ Belediyesi Örneği

Araş. Gör. Dr. Semanur Öztemiz

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, scaliskan@hacettepe.edu.tr

Öz

Nitel yönteme dayalı olarak yapılan bu çalışmada, belediyelerde yürütülen dijitalleştirme uygulamalarına yönelik mevcut durum, Altındağ Belediyesi örneği üzerinden ele alınmıştır. Bu bağlamda, belediyede gerçekleştirilen dijitalleştirme çalışmaları “dijitalleştirme ilkeleri, aşamaları, dijital arşiv kaynaklarının tanımlanması, düzenlenmesi, erişim ilkeleri ve uzun süre koruma yöntemleri” çerçevesinde değerlendirilmiştir. Altındağ Belediyesi Arşivi’nde dijitalleştirme uygulamalarından sorumlu ve bu uygulamalar hakkında bilgi sahibi olduğu düşünülen yetkililerle yapılan görüşmeler aracılığıyla toplanan araştırma verileri, içerik analizi yöntemine uygun olarak çözümlenmiştir. Araştırma bulguları, belediyede yürütülmekte olan dijitalleştirme uygulamalarının, tarama işlemi ve sınırlı üstverileri öğeleri yaratma süreciyle tamamlandığını ve bu yönüyle standart yaklaşımlardan uzak olduğunu göstermiştir. İdeal dijitalleştirme süreçleriyle ilgili öneriler içeren bu çalışmanın, belediyelerde yürütülen ya da yürütülmesi planlanan dijitalleştirme uygulamalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleştirme, belediye arşivleri, Altındağ Belediyesi.

Giriş

Mekâna dönük anlamı Yunanca (arkheion) ve Latince’de (archivum) resmi daire, belediye sarayı gibi sözcüklere karşılık gelen “arşiv”, içeriği itibarıyla değerli olan belgeler ve bu belgelerin düzenlendiği, korunduğu, erişime uygun hale getirildiği yer olarak tanımlanabilir (Binark, 1980, s. 6). Arşivlerin önemine dikkat çekerken “geçmişe dayalı gelecek” kurgusu üzerine odaklanmak oldukça sık kalır.

Arşivler;

- Kişilerin, devletin, uluslararası haklarını korur ve belgeler,

- Herhangi bir konunun aydınlatılmasında kaynak görevi üstlenir,
- Oluşturulduğu dönemin norm, değer ve özellikleri hakkında bilgiler içerir,
- Toplumsal bellek konumuyla, geçmiş ve yaşanan dönem arasında bağlayıcı bir rol oynar (Ar, 1994, s. 44).

Daha çok kurumsal arşiv ya da kurum arşivi gibi kavramlarla ifade edilen arşivler ise bünyesinde buldukları kurumun gerçekleştirdiği hizmetler ya da rutin iş akış süreçlerinde üretilen belgelerin düzenlendiği, depolandığı, korunduğu ve dağıtımına sunulduğu birimleri ifade etmektedir. Söz konusu birimler işlevleri itibariyle, kurumsal birer “hafıza” niteliği taşımaktadır.

Modern teknolojilerin kurumsal arşivler üzerindeki belki de en büyük etkilerinden biri dijitalleştirme uygulamalarıdır. Materyallerin analog ortamdan dijital biçimlere dönüştürülmesi sürecini kapsayan bu uygulamalar, kurumsal bilgi birikiminin dijital ortamda bir arada toplandığı, saklandığı, korunduğu ve dağıtımına sunulduğu hizmetleri yöneten “kurumsal dijital arşivlerin” doğmasına yol açmıştır. Kurumsal dijital arşivler için öncü sayılabilecek uygulamalardan biri, arşiv belgelerinin düzenlenmesi, saklanması ve erişimiyle ilgili dijital görüntü ve optik disk teknolojisinin kullanılabilirliğini test etmek amacıyla 1984 yılında Washington’da The National Archives and Records Administration (NARA- Ulusal Arşivler ve Kayıtlar Yönetimi) tarafından geliştirilen Optik Dijital Görüntü Saklama Sistemi’dir (Optical Digital Image Storage System-ODISS). İzleyen süreçte evrilen teknolojilere bağlı olarak gelişimini sürdüren dijital arşivler, kurumlar ve kullanıcılar açısından pek çok yarar sağlar: Bilgiye erişimde zaman tasarrufu, depolama alanını arttırma, belgelerin düzenlenmesiyle ilgili iş yükünü azaltma, belgenin yaşam süresini uzatma bunlardan bazılarıdır (Terras, 2011, s. 4-5). Bu yönüyle dijitalleştirme, yoğun iş temposunda belgeye dönük hizmetleri zaman alıcı uğraşlar gerektiren belediye arşivleri için kaçınılmaz bir hal almaktadır.

Dijitalleştirmenin Sağladığı Kazanımlar

Uluslararası Kütüphane Dernekleri Federasyonu (International Federation of Library Association-IFLA), dijitalleştirme uygulamalarının sağladığı yararları şöyle özetlemektedir:

- Dijitalleştirme, amaçlarından biri olan “erişimi artırma” işlevini yerine getirir.
- Kullanıcıların, kütüphanelerin ya da arşivlerin daha özel bir koleksiyon geliştirmeye yönelik taleplerini karşılar.
- Sayısı her geçen gün artan kullanıcı gruplarına yaşam boyu öğrenme ve eğitimle ilgili hizmetler sunulmasında kolaylık sağlar.
- Kurumların teknik alt yapı ve personel kapasitesini arttırmalarına yol açar.
- Sanal koleksiyonlarla dünya genelinden erişilebilir olmayı sağlar.
- Diğer kurumlardaki paydaşlarla ekonomik açıdan avantaj sağlayacak ortak yaklaşımlar benimsemeye fırsat verir.
- Finansal fırsatlar yakalama avantajı sunar. Örneğin finansman kaynağı olabilecek bir program uygulamak ya da belirli bir proje yürütmek gibi (IFLA, 2002, s. 6-7).

Rikowski'ye göre (2011, s. 50-51) dijital bir kütüphanenin genel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Dijital olarak üretilmiş ya da dijital formata dönüştürülmüş bilgi kaynaklarını kapsar.
- Fiziksel alana duyulan gereksinimi azaltır.
- Uzaktan erişim imkanı sunar.
- Kullanıcılarına kendi koleksiyonlarını yaratma olanağı sunar.
- Dağıtık bilgi kaynaklarına erişim sağlar.
- Aynı bilginin eş zamanlı olarak çok sayıda kullanıcı tarafından erişilebilir ve kullanılabilir olmasını sağlar.
- Filtreleme mekanizması bilgiye erişimde kolaylık sağlar.
- Çok dilli içerik işleme yeteneği vardır.
- İnsan aracılığına gerek duymadan bilgiye erişim sağlar.
- Bilgi erişimde zaman, mekan ve dil sınırlamalarını ortadan kaldırır.

Dijitalleştirme Süreci

Dijitalleştirme projelerine başlamadan önce göz önünde bulundurulması gerekenler şöyle özetlenebilir:

- Materyalin kullanım amacının belirlenmesi,
- İçerikte dijitalleştirme ihtiyacı bulunmayan materyallerin saptanması,
- Dijitalleştirilecek içeriği kullanacak kitlenin nicel ve nitel özellikleri,
- Materyalin fiziksel koşullarının ne olduğu,
- Materyallerin uzun süre korunması ve muhafazasına dönük beklentiler,
- İçeriğe erişim ve yetkilendirmelerle ilgili koşullar,
- Dijitalleştirilecek içeriğin telif hakları,
- Personel ve bütçe gibi proje için gerekli kaynaklar,
- İçeriğin benzeri diğer içeriklerle ortak platformlarda paylaşımına dönük koşullar (Külcü, 2012).

Dijitalleştirme, dijital dosyalara erişmek için belirli bir yapının oluşturulmasını gerektiren ve detaylı bir planlama isteyen masraflı bir süreçtir. Gelişen dünya ülkelerindeki kurumlar, dijitalleştirmeye karar verirken harcayacakları para ve zamanı elde edecekleri faydalar ile orantılı olarak göz önünde bulundurmaktadırlar. IFLA (2002) karar verme sürecinde dikkate alınması gereken bazı unsurları şöyle açıklar:

- **Kullanıcılar:** Kullanıcı bir projenin başlamasına yönelik karar alırken son derece önemli bir role sahiptir. Ancak bu rolün tanımlanması, kullanıcının özel gereksinim ve taleplerinin anlaşılabilmesi, kullanıcı grubunun organizasyonun türü ve misyonuna göre farklılıklar göstermesi gibi nedenlerle oldukça zordur. Kullanıcı beklentilerine yönelik farkındalık kütüphanelerin seçim, sunum ve erişim gibi hizmetlerinin şekillenmesinde büyük rol oynamaktadır.
- **Koruma/muhafaza/saklama:** IFLA rehberine göre dijitalleştirme saklama değildir. dijitalleştirme, mikro filmlere göre ucuz, daha güvenli ya da daha sağlam bir uygulama da değildir. Dijitalleştirme, dijital suretlerin orijinallerine göre eskime ve yıpranmaya maruz kalmalarını engellerken kaliteli ve uzun ömürlü korunmalarını sağlar.
- **Maliyet tasarrufu:** Dijitalleştirme maliyet gerektirmeyen ya da düşük maliyetli bir süreç değildir. Seçim, tarama, kayıt oluşturma gibi dijitalleştirme aşamaları yoğun iş gücü gerektirmektedir ve dijital varlıkların uzun dönem bakımının kendine has masrafları vardır.

- **Dijital Bilgi Havuzu Kurulması:** Dijital bilgilerin korunması donanımlı teknik personel ve ekipman gerektirmektedir. Dijital projeleri yürüten kütüphaneler bölgesel, ulusal ve uluslararası anlaşmalar çerçevesinde ortaklıklara başvurmalı ve güvenilir kaynaklar ile anlaşmaya varmalıdırlar.
- **Alınabilecek diğer kararlar:** Dijitalleştirme süreci başlamadan önce kaynakların orijinalinden mi yoksa mikrofilmden mi dijitalleştirileceğine karar verilmelidir. Mikrofilmden dijitalleştirme yapılması özellikle Cornell Üniversitesi ve Yale Üniversitesi Açık Kitap Projesi tarafından araştırılan hibrit bir yaklaşımdır (IFLA, 2002, s. 9).

Altındağ Belediyesi Örneğinde Gerçekleştirilen Araştırma

Altındağ Belediyesi, sunduğu hizmetleri etkinlik, verimlilik, katılımcılık, saydamlık, hesap verebilirlik, insan odaklı yaklaşımlar çerçevesinde gerçekleştirmeyi temel misyonu olarak yansıtmaktadır. Teknoloji kullanımına öncelik tanıyarak, plan ve projeye önem vererek belediyeler arsında öncü ve örnek olmak belediyenin belirlediği vizyonu tanımlamaktadır (Altındağ Belediyesi, 2015, s. 1).

Belediyenin sahip olduğu teknik altyapı ve hizmetler değerlendirildiğinde, belediyeye bağlı hizmet noktalarının ADSL ve VPN üzerinden ana binaya kesintisiz bir biçimde erişimini sağlayan “uzak bağlantılar”ının bulunduğu saptanmıştır. Artan kullanıcı sayısının taleplerini karşılayabilmek adına 60 Mbps Metroethernet internet bağlantısı kullanılmaktadır. Belediyede kullanılan uygulamalar, 4 fiziksel sunucu ve 3 veri depolama ünitesi üzerinde 52 sanal sunucu çalıştırılmaktadır. Sunucular günlük, haftalık ve aylık yedeklenmektedir. Belediye hizmet binasında tüm kat kabinelerine Cat6 ve Fiber Optik kablo bağlantıları mevcuttur. Ayrıca belediye vatandaşların kolay kullanımını olanaklı hale getirmek için kablosuz ağ bağlantıları da sağlamaktadır. Bunlara ek olarak belediyede, yazılım ve donanım aygıtlarının işletim, bakım, onarım gibi süreçlerini gerçekleştirecek teknik hizmetler de sağlanmaktadır (Altındağ Belediyesi, 2015, s. 9).

Belediyenin elektronik ortamda sunduğu hizmetler arasında, e-belediye sistemi ve e-devlet kapısı entegrasyonu bulunmaktadır. e-belediye uygulaması ile vatandaşlar tahakkuk,

tahsilat ve borç bilgilerini öğrenebilmekte dahası kredi kartıyla internet üzerinden ödeme yapabilmektedirler. E-devlet kapısına entegrasyon hizmeti ile belediye, kamu kurumlarının sunduğu hizmetlere tek bir noktadan hızlı ve güvenli erişim sağlayan e-devlet kapısı (www.turkiye.gov.tr) ile bütünleşik hizmetler sunmaktadır (Altındağ Belediyesi, 2015, s. 11).

Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri

Yapılan bu araştırma nitel yöntemle dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Nitel araştırmada temel veri toplama tekniklerinden biri olan ve araştırmalarda yaygın bir biçimde kullanılan görüşme ya da mülakat; önceden hazırlanmış soruları sorduğu ve karşısındaki kişinin sorulara yanıtlar verdiği amaçlı bir söyleşi, kısaca sözlü iletişim yoluyla veri toplama (soruşturma) tekniğidir (Karasar, 2005; Kuş, 2003, s:50).

Bir başka tanımla görüşme, bir amaç doğrultusunda önceden belirlenmiş sorulara yanıt aramaya dayalı bir iletişim sürecidir. Karşılıklı etkileşime bağlı olarak gerçekleşen bu süreç, iletişimin süregelen ve dinamik yapısını ifade eder. Görüşme tekniği belirli amaçlar doğrultusunda veri toplama çabasına dayanan rolü ile sohbetten ayrılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, ss.119-120). Araştırma sonunda elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu yöntemde araştırma verileri kendilerini açıklayan kavramlar altında çözümlenerek kodlanmaktadır. Kodlama işlemi ise önceden belirlenen ya da toplanan verilerden çıkarılan kavramlarla yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bulgular ve Yorumlar

Altındağ Belediyesi'nde yürütülen dijitalleştirme uygulamaları, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Dijitalleştirme işlemlerine ilişkin tüm süreçler başkanlığın yürüttüğü proje odaklı çalışmalar kapsamında gerçekleştirilmektedir. Araştırma verileri Belediyede dijitalleştirme uygulamalarına ilişkin olarak yetkili konumda bulunan bir görevli ve dijitalleştirme işlerini gerçekleştiren yüklenici firmanın temsilcisi ile yapılan görüşmeler

doğrultusunda toplanmıştır. Görüşme ile toplanan veriler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizinde araştırma verileri kendilerini açıklayan kavramlar altında çözümlenerek kodlanmaktadır. Kodlama işlemi önceden belirlenen ya da toplanan verilerden çıkarılan kavramlarla yapılabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yapılan bu araştırmada görüşmecilerden elde edilen veriler önceden belirlenen kavramlarla kodlanarak beş tema ile açıklanmıştır (bkz. Tablo 1), bu süreci bulguların yorumlanması izlemiştir.

Tablo 1. Araştırma Temaları

<ul style="list-style-type: none">• Teknik altyapı• Personel niteliği ve niceliği• Kullanılan format türü• Üstveri yapısı• Dağıtım, sunum ve erişim

Teknik Altyapı

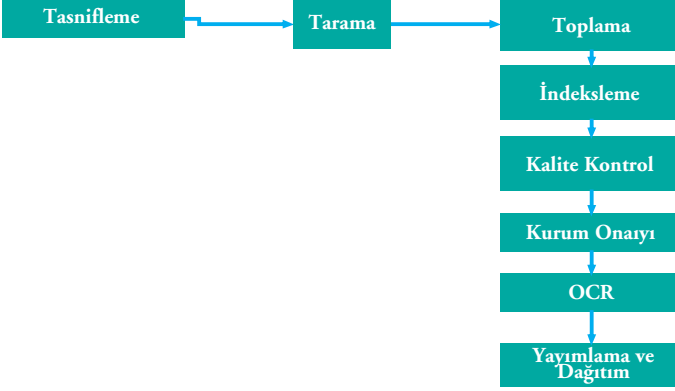
Altındağ Belediyesi'nin dijitalleştirme süreçlerinde kullanılan yazılım ve donanım gereçleri dijitalleştirme işlerini gerçekleştiren yüklenici firma tarafından sağlanmaktadır. Belediye dijitalleştirme sürecinin sonunda sağladığı hizmetlerde, 4 fiziksel sunucu ve 3 veri depolama ünitesi kullanılmaktadır. Sunucular günlük, haftalık ve aylık yedeklenmektedir. Dijitalleştirilen materyaller SQL sunucu üzerine kurulan bir dijital arşiv yazılımına aktarılmaktadır.

Personel Niteliği ve Niceliği

Yüklenici firma toplam 25 kişiden oluşan bir ekiple dijitalleştirme işlemlerini gerçekleştirmiştir. Söz konusu işlemlerin gerçekleştirilmesinden sorumlu personel arasında üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi alanlarından mezun herhangi bir kişi bulunmamaktadır. Tamamı üniversite mezunu olan dijitalleştirme personeli, bu süreçlere ilişkin bilgi ve becerilerini daha çok meslek içi eğitim grubunda değerlendirilebilecek toplantı, seminer, vb. etkinlikler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Yapılan işlemlere ilişkin açıklayıcı dokümanlar personel niteliğinin geliştirilmesinde başvurulan diğer seçenekler arasındadır.

Dijitalleştirme Süreçleri

Altındağ Belediyesi'nde materyallerin dijital biçimlere dönüştürülmesi ile ilgili iş akış süreci Şekil 1'de yansıtıldığı gibidir.

Şekil 1. Altındağ Belediyesi'nde Dijitalleştirme Süreci

Tasnifleme: Zimba, ataç gibi eklerden ayrılarak taramaya hazır hale getirme.

Tarama: 300 dpi görüntü kalitesinde, yüklenici firma tarafından sağlanan düz yataklı tarayıcılarda dijital biçime dönüştürme

Toplama: Belgelerin tarama sürecinden sonra tekrar fiziksel arşive kaldırılması.

İndeksleme: Üstverilerin hazırlanması ile ilgili işlemleri kapsar.

Kalite Kontrol: Bu aşamaya kadar gerçekleştirilen tüm işlemlerin kontrol edilmesiyle ilgili süreci kapsar.

Onay: Dijital belgelerin dağıtımı için kurum onayının alınması.

OCR: Dijital materyalin dağıtıma hazır hale getirilen pdf sunumu.

Yayımlama ve Dağıtım: Erişim kurum içi yetkililerle ile sınırlı olup, dijital arşiv katları EBYS ile bütünleştirilerek erişime açılmaktadır.

Arşivde Kullanılan Format Türü

Dijitalleştirilen ana dosya için TIFF, sunum dosyaları için pdf standardı kullanılmaktadır.

Üstveri Öğeleri:

Belge türü, ada, parsel, tarih ve sayı bilgisi ile belgeler tanımlanmaktadır.

Dağıtım, sunum ve erişim:

Önceki aşamalarda dijitalleştirilen belgeler ve bunlara ilişkin üstveriler, kurumsal EBYS ile entegre bir biçimde dağıtım ve sunum sürecinin gerçekleşmesi için erişimden sorumlu firmaya aktarılmaktadır. Tasarlanan bütünleşik sistemde aynı veritabanında farklı dosyalar üzerinde tutulan dijital arşiv belgeleri ve EBYS kayıtlarının sorgulanması sağlanmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

- Dijitalleştirme uygulamalarının yüklenici firmanın belirlediği, konu uzmanı ya da ehil olmayan kişiler tarafından gerçekleştirilmesi uygulamaların sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkileyebilir.
- Üniversitelerin ilgili bölümlerinden mezun personel istihdamı ile dijitalleştirme ve erişim uygulamalarının sürdürülebilirliğinin sağlanması gerçekleştirilebilir.
- Belgeleri tanımlarken kullanılan üstveriler standart yaklaşımlardan oldukça uzaktır. Bu kapsamda, üstveri yaratma sürecinin gereksinimler doğrultusunda özelleştirilebilen standartlar çerçevesinde gerçekleştirilmesi çözüm sağlayıcı olabilir.
- Erişimin yalnız kurum aracılığıyla sağlanıyor olması dijitalleştirmenin nihai amacı (mekân, zaman, platform engeli olmaksızın erişilebilir olma...) ile çelişmektedir.
- Dijitalleştirilen belgeler güvenli yollarla elektronik ortamda erişilebilir olması söz konusu çelişkinin giderilmesine katkı sağlayabilir.

Kaynakça

- Altındağ Belediyesi. (2015). *Faaliyet raporu*. 15 Nisan 2016 tarihinde http://www.altindag.bel.tr/Dosyalar/faaliyet_raporu_2015.pdf adresinden erişildi.
- Binark, İ. (1980). *Arşiv ve arşivcilik bilgileri*, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

- IFLA (2002). *Guidelines for digitization projects: for collections and holdings in the public domain, particularly those held by libraries and archives*. 19 Mart 2016 tarihinde <http://archive.ifla.org/VII/s19/pubs/digit-guide.pdf> adresinden erişildi.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuş, E. (2003). *Sosyal bilimlerde araştırma teknikleri nitel mi, nicel mi?*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Külcü, Ö. (2012). *Kent bilgi kaynaklarının dijitalleştirilmesi ve dijital içerik yönetimi uygulamaları*. 15 Şubat 2016 tarihinde <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/e-bulten/dosyalar/file/kulcu-kayseri.pdf> adresinden erişildi.
- Rikowski, R. (Ed.) (2011). *Digitisation perspectives*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Terras, M.M. (2011). The rise of digitization: An overview. Ruth Rikowski (Editör). *Digitisation perspectives* içinde. (ss. 3-20). Rotterdam: Sense Publishers.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Belediyelerde e-Arşiv Uygulamaları ile Dijitalleştirme Çalışmalarında İzlenmesi Gereken Yol Haritası

Uzman Zeynep Akdoğan

Ankara Üniversitesi, Türkiye, zsen@ankara.edu.tr,

Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci

Ankara Üniversitesi, Türkiye, ozdemirci@ankara.edu.tr.

Öz

Belediyeler, e-devlet çalışmaları kapsamında pek çok hizmetini e-ortam üzerinden sunmaktadır. E-fatura, e-beyanname ve diğer elektronik uygulamalarda üretilen e-belgeler ile birlikte elektronik belge yönetim sistemlerinde (EBYS) üretilen e-belgeler, mevcutta arşivlerde bulunan dijitalleştirilmesi gereken fiziksel belgeler, EBYS uygulamasına dahil edilemeyen fiziksel belgelerin ilgili belediyeye özgü geliştirilecek elektronik arşiv sisteminde birleştirilmesi gerekmektedir.

Elektronik ortamda arşivlenecek yukarıda sayılan belgelerin, belge yönetimi ve arşiv disiplinine, ulusal/uluslararası standartlara, hukuk kurallarına (anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik vd) ve ilgili diğer düzenlemeler/uygulamalara göre geliştirilecek elektronik arşiv sistemlerinde arşivlenmelidir. Bu çerçevede bildiride, belediyelerin dijitalleştirme ve e-arşiv işlemlerinde yapılması gereken çalışmalar ile izlenmesi gereken yol haritası ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Belediyeler, e-arşiv uygulamaları, dijitalleştirme, elektronik belge yönetim sistemleri.*

Giriş

Belediyelerde e-arşiv işlemlerinin doğru ve etkin biçimde gerçekleştirilmesi, geriye dönük belgelerin dijitalleştirme işlemleri, e-belge saklama planlarının oluşturulması, e-dosyalama çalışmalarının yapılarak mevcut elektronik belge yönetim sistemleri (EBYS) ile entegre olabilecek sürdürülebilir bir e-arşiv sisteminin geliştirilmesine bağlıdır. Bununla birlikte dijitalleştirme ve e-arşiv işlemleri kurumsal belleği oluşturan

arşiv belgenin tespiti, ayrıştırılması ve tasnif işlemleri ile başlayan elektronik ortama aktarımı, üst verilerin tanımlanması, dosyalama, erişim tanımlamaları, koruma ve sürdürülebilirlik çalışmaları ile bir bütündür.

Çok sayıda belediye EBYS'lerini aktif biçimde kullanarak belgelerini elektronik ortamda üretmekte, göndermekte ve arşivlemektedir. EBYS'lerin kullanımının yaygınlaşması ile birlikte belediyelerin kurumsal belleğini oluşturan arşiv belgelerinin daha çok ihmal edilmeye başlandığı dikkat çekmektedir. Kurumsal belleklerin bütünlüğünün sağlanması bakımından belediyelerin geriye dönük arşiv belgelerini elektronik ortama taşıyarak EBYS'lerde ürettikleri e-belgelerini belediyelere özgü yapıda geliştirecekleri e-arşiv sisteminde birleştirmeleri önem taşımaktadır.

Dijitalleştirme ve E-Arşiv İşlemlerine İlişkin Düzenlemeler

Dünyada elektronik belge ve arşiv yönetimini doğrudan ya da dolaylı şekilde etkileyecek pek çok düzenleme yapılmaktadır. Ülkemizde ise özellikle elektronik belge yönetim uygulamalarının ayrılmaz parçalarını oluşturan düzenlemelerin aşağıda yer almaktadır.

- E-imzaya ilişkin tüm süreçleri kapsayan 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu (5070 sayılı Kanun, m.1),
- Genel yazışma kuraları ile birlikte özellikle elektronik ortamda yapılacak resmi yazışmalarla ilgili hükümleri de kapsayan Resmi Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Resmi Yazışma..., 2015),
- Belge yönetimi alanında Türkiye'de kabul edilen ilk standart olan TS ISO 15489 Bilgi ve Dokümantasyon-Belge Yönetimi (TS 15489, 2007) ile 2015 yılında revize edilen ve elektronik arşivlemeye ilişkin maddeleri içeren TS 13298 Elektronik Belge ve Arşiv Yönetimi Standardı (TS 13298, 2015),
- Ülkemizde resmi nitelikte yazışma yapan tüm kurum ile kuruluşların alt birimleriyle birlikte elektronik ortamda teşkilat yapılarının tanımlandığı Devlet Teşkilatı Merkezi Kayıt Sistemi (DETSİS) (Devlet Teşkilatı...,2011),

- Elektronik iletilere delil sağlayan Kayıtlı Elektronik Posta (KEP) (Kayıtlı Elektronik., 2011),
- Kurum ve kuruluşlar arasında elektronik ortamda yapılacak yazışmaların ortak kurallar setini içeren e-yazışma platformu (E-yazışma., 2011),
- Kurum ve kuruluşlarda üretilen belgelerin sistemli şekilde dosyalanmasını sağlamak üzere hazırlanmış konu ve konu numaralarını içeren standart dosya planı (Standart Dosya.,2005)

Dijitalleştirme ve e-arşiv uygulamaları, belediyelerin kurumsal belleğini oluşturan arşiv belgelerinin belirlenmesi, değerlendirme-ayıklama-imha işlemlerinin yapılması, dijitalleştirilecek arşiv belgelerine karar verilmesi ile birlikte e-arşiv uygulamasında arşiv belgelerinin tanımlanması, saklama planlarının oluşturulması, kullanıcı yetki tanımlamalarının yapılması işlemlerini kapsamaktadır.

Belediyelerde Dijitalleştirme ve E-Arşiv İşlemlerinde Yapılması Gereken Çalışmalar

Belediyelerde dijitalleştirme ve e-arşiv işlemlerinde yapılması gereken çalışmalar kısaca şöyle özetlenebilir:

- Dijitalleştirme ve e-arşiv işlemlerine ilişkin politikalar, stratejiler, prosedür ve eylem planları geliştirilmelidir.
- Dijitalleştirme ve e-arşiv işlemlerine geçiş süreci ve sonrasındaki çalışmalar belirlenmelidir.
- Dijitalleştirme ve e-arşiv sistemi kullanan kurumlar incelenmelidir.
- Dijitalleştirme işlemlerinde hangi belgelerin dijitalleştirileceğine karar verilmelidir.
- Birim/Kurum arşiv provenans yapısı çıkarılmalı ve arşiv belgeleri-birim/kurum organik bağının kurulmasında izlenecek yol, yöntem ve teknikler tespit edilmelidir.
- Dijitalleştirme ve arşiv işlemlerinde ilgili hukuk kuralları, ulusal/uluslararası standartlar, belge yönetimi ve arşiv literatürü ve diğer kaynaklar incelenmelidir.
- Belediyenin EBYS uygulamasında görev alan personelin dijitalleştirme ve arşiv işlemlerinde de yer alması sağlanmalıdır.
- Dijitalleştirme ve arşiv sisteminin kurumun yapısına uygun olarak geliştirilmesi gerekmektedir.

Belediyenin mevcuttaki teknik alt yapısı, personel durumu, belge yönetimi ve arşiv sistemi ve belediyeyi oluşturan diğer unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır.

- Dijitalleştirme ve e-arşiv sistemi kurumun mevcut ya da geliştirilecek bilgi sistemleri ile birlikte çalışabilecek yapıda olmalıdır.
- Dijitalleştirme ve e-arşiv sistemi EBYS uygulamasından bağımsız olarak geliştirilmeli ve EBYS uygulamasının bir modülü olarak geliştirilmemelidir. EBYS ile aynı veritabanından oluşturulması durumunda veri yığılmasına ve sistemin yavaş çalışmasına neden olabilir.
- Kurumsal bellekleri oluşturan arşiv belgelerinin analiz ve uygulamalı alan çalışması yapılarak tespit edilmelidir. Tespit ve analiz formları geliştirilmelidir. Aynı belge fonu ve serilerine sahip birim arşivleri belirlenmelidir. Elde edilen analiz verileri objektif biçimde değerlendirilmelidir.

Sonuç

Belediyeler bilgi ve iletişim teknolojileri ile birlikte yaşanan değişim ve dönüşümü iyi yönetemezlerse kurumsal belleklerini kaybetmek ile karşı karşıya kalacaklardır.

EBYS uygulamalarına geçen belediyelerin, acilen milli belleğin bir parçasını oluşturan kurumsal belleklerini oluşturan arşiv belge ve materyallerini hızla arşiv disiplininin öngördüğü yöntem ve tekniklere uygun olarak e-ortama taşımak zorundadır.

Belediyelerin geriye dönük arşiv belgelerini dijitalleştirirken başta “Neler dijitalleştirilmeli?”, “İzlenecek yöntem ne olmalı?”, “Nasıl yönetilmeli?”, “Teknik altyapı nasıl olmalı?”, gibi sorulara hızla cevaplar bularak işlemlerine başlamaları gerekmektedir.

Kaynakça

Elektronik İmza Kanunu. (2004). *T.C. Resmi Gazete*, 25355, 23 Ocak 2004.

Devlet Teşkilatı Veritabanı 2011/1 Sayılı Başbakanlık Genelgesi. (2011). *T.C. Resmi Gazete*, 27842, 10 Şubat 2011.

- Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (2011). *T.C. Resmi Gazete*, 28036, 25 Ağustos 2011.
- Resmi Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik. (2015). *T.C. Resmi Gazete*, 29522, 2 Şubat 015.
- Standart Dosya Planı ile İlgili 2005/7 Sayılı Başbakanlık Genelgesi. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25766, 25 Mart 2005.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2011). *e-Yazışma teknik rehberi*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı.
- TS 13298. (2015). *Elektronik belge ve arşiv yönetim standardı*, Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.
- TS ISO/TR 15489-1. (2007). *Bilgi ve dokümantasyon belge yönetimi Bölüm 1: Genel*, Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.

Belediye Kütüphaneleri Gerekli mi?: Bilgi Toplumu Bağlamında Bir Değerlendirme

Araş. Gör. Dr. Fatih Canata

İstanbul Üniversitesi, Türkiye, fatihcan@istanbul.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye toplumunun yerel düzeyde bilgi ihtiyacını karşılayan belediye kütüphanelerinin gerekliliğini bilgi toplumu bağlamında tartışmaktır. Türkiye’de belediyelerin kütüphane hizmetlerinin yasal bir dayanağı bulunmamaktadır. Belediyeler, kütüphane hizmetlerini Belediye ve Büyük Şehir Belediyesi yasasına dayalı olarak yapılan gönüllü hizmetler içinde sınıflandırmaktadırlar. Kendine has bir yasa, politika ve koordinasyon merkezinin bulunmaması nedeniyle belediye kütüphaneleri dağınık bir görünüm sergilemektedir. Bu çalışma kavramsal olarak, Bilgi Toplumu, Bilgi Toplumu Politikası, kütüphane yasası, halk kütüphaneleri ve belediye kütüphanelerini kapsamaktadır. Çalışmanın sonucunda, bir anlamda halk kütüphanesi hizmeti veren belediye kütüphanelerinin tüm sorunlarına rağmen diğer kütüphane türleri kadar gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Toplumu; Bilgi Toplumu Politikası; kütüphane yasası; halk kütüphaneleri; belediye kütüphaneleri.

Giriş

Toplumların bilgiyle olan ilişkisi – bilgiyi edinme, koruma, kullanma ve üretim – gelecek nesiller için varoluş gereçesi olarak kabul edilmektedir. Bilgi edinme ve bilgiyi kullanma alışkanlıkları toplumların gelişmişlik ve kalkınmışlık düzeylerini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Gelişim süreçleri ve dönemleri kendine has yöntem ve teknolojileri de beraberinde üretmektedir. Üretilen araç/gereç ve teknolojiler bilginin toplumsallaşmasına önemli katkılar sağlamaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan gelişmeler ve bilgi patlaması dünyada köklü değişikliklerin yaşanmasına neden olmuş ve yeni bir toplum yapısı olan bilgi toplumu ortaya çıkmıştır. Bilginin ham madde olarak kullanılması sonucunda ortaya çıkan sayısal ağlar ve bunların yoğun bir

şekilde kullanılmasıyla birlikte üretilen yeni teknolojiler bilgi toplumunun yapı taşları olarak kabul edilmektedir. Günümüz dünyasında üretimin temel faktörü haline gelen bilgi toplumsal değişimin de başat aktörü olmuştur.

Bilgiyi toplayan, düzenleyen ve kullanıcılarına sunan bilgi merkezlerinin toplumların gelişiminde çok önemli bir katkısı vardır. Bundan dolayı belirli politikalar oluşturulurken bilgi merkezlerinin, bu politikaların dışında tutulmaması gerekmektedir. Gelişmiş ve kalkınmış ülkelerde hayatın merkezinde yer alan halk/belediye kütüphaneleri bireylerin kişisel gelişimine katkıda bulunarak toplum ve kütüphaneler arasında bir ilişki kurulmasını sağlamıştır. Bireylerin kütüphane kurumuyla girdiği interaktif iletişim kütüphane kurumunun hizmet çeşitliliğini ve kalitesini de olumlu yönde etkilemiştir. Gelişmiş ülkelerdeki kütüphanelere ilişkin olumlu gelişmelerin aksine gelişmekte olan ülkelerde kütüphanelere ilişkin olumlu tablodan söz etmek olanaksızdır. Türkiye’de de kütüphaneler konusunda özellikle de halk kütüphaneleri konusunda yeterli bilinç düzeyine varılamamıştır. Hayatın merkezinde yer alması gereken halk kütüphaneleri neredeyse atıl durumda bırakılmıştır. Halk kütüphanesi yasa ve politikasının olmaması bu duruma yol açan temel faktörlerdendir. Belediye ve Büyükşehir Yasası kapsamında farklı yönetmeliklerle bir anlamda halk kütüphanesi hizmeti veren belediye kütüphanelerinin ise çok ciddi standart, politika ve koordinasyon sorunu vardır. Halk kütüphanelerini yerel yönetimler/belediyelere devrinin konuşulduğu bir dönemde mevcut sorunlu yapısıyla belediye kütüphanelerinin toplumsal olarak nasıl bir farkındalık yaratacağı ise akıllarda soru işaretleri bırakmaktadır.

Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilim literatüründe bilgi toplumu, bilgi toplumunda kütüphanelerin rolü, halk kütüphaneleri ve halk kütüphanelerinin yerel yönetimler/belediyelere devri konuları çokça tartışılmıştır (Yılmaz, 1997; Aslan, 1998; Yılmaz, 1998; Tonta, 1999; Yılmaz, 2001; Rukancı ve Anameriç, 2004; Gülle, 2004; Yılmaz, 2005a; Yılmaz, 2005b; Kurulgan, 2006; Faydalıgöl ve Yılmaz, 2007; Akman, 2009; Yılmaz, 2010; Yılmaz, 2011; Yılmaz ve Aydın, 2011; Yılmaz ve Dalkıran, 2012; Açıkgöz ve Yılmaz, 2013; Tonta ve Küçük, 2014; Bozkurt, 2014; Gülle 2015; Karadeniz ve Yılmaz, 2016). Kapsamı, bilgi toplumu, bilgi toplumu politikası, kütüphane yası, halk kütüphaneleri ve belediye kütüphaneleri olan bu çalışmanın amacı ise

Türkiye toplumunun yerel düzeyde bilgi ihtiyacını karşılayacak olan belediye kütüphanelerinin gerekliliğini bilgi toplumu bağlamında tartışmaktır. Bilgi toplumu olarak adlandırılan gelişmiş ve kalkınmış Batılı uygarlıklardaki kütüphane ve toplum ilişkisinin öneminin ayrıca vurgulanacağı bu çalışmada, “belli bir amaca yönelik olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme” yönteminden yararlanılmıştır (Karasar, 1994, s.183).

Bilgi Toplumu

20. yüzyılın ortasından itibaren dünyada yaşanan ve yerleşik alışkanlıkları değiştiren dönüşüm ve gelişim bir birçok alanda kendini hissettirmiştir. Endüstri toplumunun oluşturduğu kavramsallaştırmalar yerini yeni kavramlara bırakmıştır. Bilgi teknolojisi alanındaki ilerlemeler farklı bir üretim ve tüketim kültürünün oluşmasını sağlamıştır. Bu değişiklikleri anlamaya çalışan birçok insan içine girilen bu yeni dönemi hem teknolojik hem de sosyolojik bir bakış açısıyla açıklamaya çalışmıştır. Etkileri 1970’lerden hissedilen ve günümüzde de devam eden yeni süreç iki bakış açısıyla tanımlanmış ve post endüstriyel toplum, post kapitalist toplum, bilgi toplumu, bilgi ekonomisi vb. farklı kavramların da ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Literatürde Endüstri Çağının 1956-57’lerde sona erdiği ve yerini bilgi toplumuna bıraktığı belirtilmektedir. Drucker (1994, s.16), İkinci Dünya Savaşından hemen sonra ortaya çıkmaya başlayan gelişmeler sonucu oluşan toplumu post kapitalist toplum olarak tanımlamaktadır. Buna göre, yeni toplumun temel ekonomik kaynağı, yani iktisatçıların deyimiyle üretim araçları sermaye, emek ya da doğal kaynaklar değil bilgidir ve bilgi olacaktır. Bell, post kapitalist toplum olarak adlandırdığı bu yeni toplum yapısını, sosyal kontrol amacıyla yenilik ve değişim yönetimini bilgi odaklı organize eden toplum olarak tanımlamıştır. (Aktaran, Poloma, 1993, ss. 326-327). Toffler (1983, ss. 32-33), insanlık tarihini ‘dalgalar’ olarak adlandırdığı üç aşamaya ayırır: İlk dalga doğayı/tarım toplumunu, ikinci dalga eşyanın doğasını/endüstri toplumunu, üçüncü ve en önemli dalga ise bilginin doğasını/bilgi toplumunu temsil eder. İkinci dalganın/endüstri toplumunun belirgin özellikleri üretimin temel faktörleri olan emek, sermaye ve doğal kaynaklar iken üçüncü dalganın/bilgi toplumunun temel özellikleri bilgi, kültür ve düşünce sistemleridir. Castells (1996, ss. 13-18) ise ağ toplumu dediği

bu yeni toplum yapısını, düzenlenmiş (örgütlenmiş) ağlarda bilginin üretiminin, depolanmasının, işlenmesinin ve erişiminin önemli rol oynadığı insan varlığının yeni bir biçimi olarak tanımlamaktadır.

Webster (1995, s. 6), bilgi toplumu dediği yapının beş tipini şu şekilde açıklamıştır: teknolojik, ekonomik, mesleki, mekânsal ve kültürel toplum biçimleri. Bilgi toplumu, gelişmiş endüstriyel ekonomilerdeki sektörü yönlendiren güç olarak teknolojiyi görür. Bilgi toplumu teorisini tartışan düşünürlerin yaptığı tanımlamalardan çıkan sonuçlar özetle: hizmet sektörünün ekonomideki artan rolü, bilimsel araştırmaların ekonomik gelişmelerdeki artan rolü ve bilginin bir kaynak olarak artan rolüdür. Yeni toplum yapısının benzer yanlarının çokluğuna rağmen bu toplum yapısının farklı kavramlarla adlandırıldığı görülmektedir. Post endüstriyel toplum kavramını kullanan Bell (1973, s. 14) bu yeni toplumun karakteristik yapısını şu şekilde belirtmektedir;

- Ekonomik sektör; mal üreten bir ekonomiden hizmet üreten bir ekonomiye evrilme;
- Mesleki dağılım; profesyonelliğin ve teknik uzmanlığın üstünlüğü;
- Eksen prensibi; yenilik ve toplumsal politikalar için kaynak olarak bilginin merkezileştirilmesi;
- Geleceğe yönelim; teknolojinin kontrol edilmesi ve değerlendirilmesi;
- Karar verme; yeni bir akıllı teknoloji yaratma.

Bilgi toplumu kavramının ekonomik ve teknolojik gelişmelerden yola çıkılarak yapılan tanımlarında ve sınıflanan karakteristik özelliklerinde öne çıkan nokta Endüstri Çağı/toplumu vurgusudur. Bilgi toplumuyla ilgili küresel anlamda birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan biri Aralık 2003 yılında Cenova’da yapılan Birleşmiş Milletler – BM Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi (WSIS – World Summit On The Information Society)’dir. Bu zirvenin “Bilgi Toplumu İnşa Etmek: yeni binyılda küresel bir meydan okuma” adıyla yayımlanan sonuç bildirgesinin birinci maddesinde bilgi toplumunun vizyonu şu şekilde açıklanmıştır; Dünya halklarının temsilcileri olarak ortak arzu ve hedefimiz Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirgesinin amaçları ve ilkeleri doğrultusunda, sürdürülebilir kalkınma ve hayat kalitesini arttırmak için bireylerin ve toplumların tüm potansiyellerini sergileyebilecekleri, herkesin bilgi üretebileceği

ve üretilen bu bilginin erişiminin, kullanımının ve paylaşımının olanaklı olduğu insanların merkeze oturtulduğu kapsamlı ve kalkınma odaklı bir bilgi toplumdur (ITU, 2003).

Avrupa Birliği – AB de bilgi toplumunun sağladığı fırsat ve olanaklardan yararlanmak için 2000’li yılların başından itibaren bir dizi çalışma başlatmıştır. Bu çalışmaların amacı toplumsal ve ekonomik dönüşümle birlikte bilgi teknolojilerini maksimum düzeyde kullanmak ve faydalar elde etmektir. 23 Mart 2000 Avrupa Konseyi tarafından Lizbon’da yapılan toplantıda eAvrupa – eEurope girişimini başlatmıştır (eEurope, 2000). 14 Haziran 2000’de bu strateji güvenli, hızlı ve ucuz internet erişimini, bireylerin bilgi okuryazarlığı donanımlarının artırılması için yatırım ve internet kullanımının daha geniş kitlelere yayılması hedefleri doğrultusunda bir eylem planına dönüştürülmüş ve eAvrupa 2002 adıyla uygulamaya konmuştur (eEurope, 2002). İlerleyen tarihlerde aday ülkeleri de kapsayacak şekilde genişleyen eAvrupa girişimi yeni bir girişim olan eAvrupa+ eylem planının doğmasını sağlamıştır. eAvrupa+ eylem planı, herkesin erişebileceği hızlı ve ucuz bir iletişim hizmetini e-Devlet, e-Sağlık, e-Öğrenme ve e-Ticaret alanlarını kapsayacak şekilde ön koşul olarak kabul etmiştir (eEurope+, 2001).

Farklı kavramsallaştırmalarla ele alınan ve önemsenen aynı zamanda çeşitli yönleriyle eleştirilen bu yeni toplum modeli 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra sosyolojik, ekonomik ve teknolojik olarak yaşanan hızlı bir değişim ve dönüşüme işaret etmektedir. Bu dönüşüm süreci sonucunda ortaya çıkan yeni toplum genel olarak bilgi toplumu olarak bilinmektedir. Bilginin ekonomik ve toplumsal olarak önemli bir rolünün olduğu bilgi toplumu kendinden önceki dönemlerden bağımsız olarak incelenemeyecek bir olgudur. Bilgi toplumu uygarlık tarihi boyunca yaşanan bilimsel gelişmelerin yığılmasıyla son kırk yıllık bir paradigma olarak varlığını hissettirmektedir. Temelinde Endüstri Devriminin yaratmış olduğu teknolojiler bulunan bilgi toplumu bu teknolojilerin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkmış bir toplum yapısıdır. Bilgi teknolojilerinin bu toplum yapısını açıklamada yetersiz olacağı bunun yanında sosyal ekonomik ve psikolojik unsurların da gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Teknoloji ve toplum arasındaki bu ilişki sonucunda ortaya çıkan karşılıklı etkileşim bilgi toplumunda kütüphanelerin rolünün neler olduğunu da tartışılır kılmaktadır. Özetle bilgi toplumu şu şekilde tanımlanabilir: “endüstri toplumunun üretmiş olduğu

araçlar üzerine inşa edilen, bilginin ekonomide temel unsur olarak kabul edildiği, iletişim ve hizmet sektörlerinin ekonomik yapı içinde lider olduğu, nitelikli/egitimli bireylerin önem kazandığı, düşünsel yaratıcılığın belirleyici olduğu ve bilgi okuryazarlığının önemli olduğu bir toplum yapısıdır.”

Bilgi Toplumunda Kütüphanelerin Rolü

Bilgi toplumu olma yolunda belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için son kırk yılda yaşanan sosyo-ekonomik, politik, kültürel, bilimsel ve teknolojik değişim ve dönüşümü anlayabilmek ve buna uygun hareket etmek kaçınılmaz bir gerçektir. Belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda toplumun tüm kesimleri arasındaki uçurumu azaltmak amacıyla demokrasi ve insan hakları, nitelikli bir eğitim, sosyo-kültürel etkinlikler, bilgiye dayalı sürdürülebilir ekonomi, sağlık, güvenlik, haberleşme vb. alanlarda gerekli politikaların belirlenmesi ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. Birçok alandaki toplumsal eşitsizliğin ortadan kaldırılması ve tüm bireylerin nitelikli bir hale gelmesi hususunda anahtar rolü üstlenen kurumların başında kütüphaneler gelmektedir. “Dijital Uçurum’ (bölünme) olarak adlandırılan ve teknolojiye/teknolojiye erişim olanaklarına sahip olanlarla olmayanların arasındaki farklar biçiminde ifade edilen eşitsizliğin giderilmesinde kütüphaneler söz, edilen teknolojiyi ücretsiz sağlama işleviyle öne çıkmaktadır. Bir başka deyişle, Bilgi Toplumunda kütüphaneler ‘Dijital Uçurum’un kapatılmasında rol üstlenmektedirler” (Yılmaz, 2010, s. 267).

Toplumsal yapı içinde kütüphanelerin önemli bir rolü vardır. Kütüphaneler kültürel mirasın toplandığı ve korunduğu, bilgi taşıyan her türden materyalin kataloglandığı, sınıflandığı ve tanımlanarak erişilebilir hale getirildiği ve herkesin eşit bir şekilde bu koleksiyona erişiminin sağlandığı halk kurumlarıdır. Kütüphanelerin sahip olduğu kaynaklarla vermiş olduğu hizmet bilgi toplumunda kütüphaneler ‘Dijital Uçurum’un kapatılmasında rol üstlenmektedirler ve kütüphane ilişkisinin önemini ortaya koymaktadır. Yılmaz (2010, s. 266), bu ilişkinin doğal ve zorunlu bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. “Bilgi Toplumunun bilgi temelli bir toplumsal yapı, kütüphanenin de bilgiyi sağlayan, düzenleyen ve erişime sunan bir kurum olmasından kaynaklanan ilişkidir. Bir başka deyişle, bilgi temelli bir toplumsal yapı ile bilgi üzerine temellenen bir kurum olan kütüphane doğal olarak örtüşmekte, Bilgi Toplumu kütüphane kurumunun varlığını zorunlu kılmaktadır.

Kütüphane, Bilgi Toplumunun altyapı koşullarından birisi anlamına gelmektedir.”

Toplumların sosyolojik olarak geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm kaçınılmaz olarak kütüphane kurumunu da etkilemiştir. Bilgi teknolojilerinin kütüphanelerde kullanılmasıyla birlikte yapısal olarak köklü değişiklikler ortaya çıkmıştır. Kullanıcı hizmetleri, kayıt ortamları, kütüphane yönetimi, personelin niteliği, kütüphane binası ve standartlaşma vb. unsurlar bu değişimden etkilenmiş ve kullanıcıların beklentisi doğrultusunda yeniden bir yapılanma sürecine girmiştir. “Bilgi Toplumu, üretim faktörlerinin, kamu ve özel kurumların, bireylerin ve devletin teknolojik gelişmeler karşısında kendilerini yeniden yapılandırmalarını zorunlu kılan bir ortamı da beraberinde getirmiştir. Bu yapılanmayı gündeme getiren olgu ise; bilgi birikiminin gereksinimleri karşılayacak biçimde somutlaştırılması olan teknolojidir” (Rukancı ve Anameriç, 2004, s. 3-4).

Gelişmiş birçok ülkede kütüphaneler bilgi toplumunun ve politikalarının bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. AB'nin bilgi toplumu politikalarında (E-Avrupa Girişimini, E-Avrupa 2002 Eylem Planı, E-Avrupa 2005 Girişimi vb.) ve BM Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi çalışmalarında bilgi teknolojileri alt yapısı ile kütüphane kurumu güçlü bir biçimde ilişkilendirilmekte ve kütüphane kurumu bilgi toplumunun etkin araçları arasında görülmekte, hükümetlerin, uluslararası kuruluşların, özel sektörün ve sivil toplumun politika ve tedbirlerinde kütüphane kurumuna Bilgi Toplumunun bir bileşeni olarak yer vermelerinin gereği vurgulanmaktadır (Yılmaz ve Aydın, 2011, s. 66). Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (IFLA - International Federation of Library Associations and Institutions) (2005) İskenderiye’de yayınlamış olduğu Bilgi Toplumu Manifestosunda bilgi toplumunda kütüphanelerin görevlerini şu şekilde sıralamıştır:

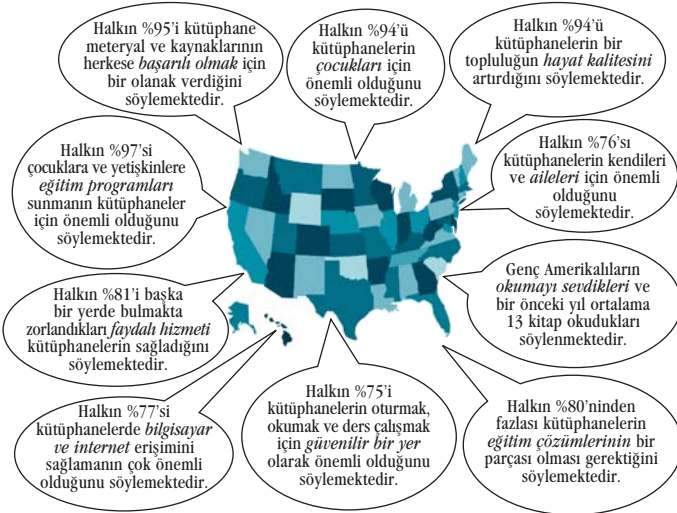
- Sınırlarına bakılmaksızın düşünce özgürlüğünü ve bilgiye erişimi desteklemek.
- İnsan haklarını ve demokratik değerleri tarafsız bir şekilde savunmak.
- İnsanların ihtiyaçlarına göre oluşan sorulara cevap veren eşsiz kurumlardan olan kütüphaneler, bilginin iletiminde hayati bir rol üstlenerek kütüphaneleri demokratik ve açık bir bilgi toplumu için yaşamsal kılmak.

- Dünyadaki gelişme hedeflerine katkı sağlamak adına ekonomik kalkınmada eşitsizliğe yol açan dijital uçurumu önemli ölçüde ortadan kaldırmak için bilgi okuryazarlığının artırılmasını, bilgi kaynaklarının ve bilgi/iletişim teknolojilerinin etkin bir şekilde kullanılmasını desteklemek.

IFLA (2003), Cenova'daki Dünya Bilgi Toplumu Zirvesinden sonra bilgi toplumunda kütüphanelerin rolünü açıklayan bir doküman yayımlamıştır. Bu dokümanda kütüphanelerin üstlendikleri anahtar rolü açıklamıştır. Bu dokümana göre kütüphanelerin üstlendiği rol, “Kütüphane ve bilgi merkezlerinin ekonomik ve kültürel avantaj için temel bilgi kaynaklarına engelsiz bir şekilde erişim sağlayan anahtar bir rolü vardır. Bunu yaparken telif haklarını, demokratik değerleri ve evrensel insan haklarını koruyup geliştirirler. Buldukları toplumsal yapı içinde yaş, cinsiyet, ekonomik statü, bilgi okuryazarlığı donanımı, kültürel ve etnik köken, dini ve politik görüş, cinsel eğilim, fiziki ve akli yeteneklere bakmadan toplumsal bütünleşme için çabalarlar. Bu kütüphanelerin hizmet ettiği toplulukların ortak paydaları coğrafik konumları veya gittikçe artan teknoloji ile ilgi alanları doğrultusunda birbirleriyle bağ kurmaları olabilir” şeklinde özetlenmiştir. Bununla birlikte 21. yüzyıl kütüphanelerin ne olduğunu IFLA (2003) maddeler halinde sıralamıştır. Bunlardan ilk dördü aşağıda verilmiştir:

1. Bir kütüphane bilgiye, düşüncelere ve hayal ürünlerine erişim anlamına gelir.
2. Kütüphane deneyimi, dünyadaki varoluş nedenimizi, bir çocuk hikâyesinin yarattığı sevinci, güvenli su kaynağı sağlamanın ipuçlarını ya da bilge bir şifacının kayıtlarını anlamanızın anahtarı olabilir.
3. Topluluğun ihtiyaçları doğrultusunda güvenli bir buluşma noktası olarak kamu hizmeti veren kütüphaneler en demokratik kurumlardan biridir.
4. Farklı bakış açılarıyla halka göre kütüphaneler; buluşların ortaya çıktığı yer, yaşam boyu öğrenmenin yeri, sosyal ve politik araştırmaların desteklendiği yer, ilham ve düşüncelerin yeri, olgusal soruların cevaplandığı kaynak, yeni becerilerin kazanıldığı yer, topluluk merkezi, yerel çalışmaların kaynağı, eğlence merkezi olarak görünmektedir.

Bilgi toplumu insanın merkeze oturtulduğu ve bireylerin kişisel gelişmelerini ön planda tutan yapısıyla yeni bir birey tipinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu yeni birey tipi içinde bulunduğu çağa göre kendini donatan ve beklentilerinin ne olduğunu bilen insan tipine işaret etmektedir. Bu yeni bireyin kütüphanelerden özellikle de halk kütüphanelerinden beklentilerinin ne olduğunu veya ona göre halk kütüphanelerinin neyi ifade ettiği bazı çalışmalarla ortaya konmuştur. Amerika'da PEV Resarch Center tarafından yapılan dört farklı çalışmadan esinlenen Cecil İlçe Kütüphanesi (Cecil Puplic Libraries) Amerikalıların halk kütüphaneleri hakkındaki görüşlerini ortaya koymuştur. Bu görüşler aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 1. Amerikalıların halk kütüphaneleri hakkındaki görüşleri (Kaynak: Zickuhr, Rainie ve Purcell, 2013; Miller, Zickuhr, Rainie ve Purcell, 2013; Zickuhr, Rainie ve Purcell, 2013; Zickuhr, Rainie, Purcell ve Duggan, 2013; Cecil Puplic Libraries, 2014)

Yukarıdaki çalışmaya göre 21. Yüzyılda bireylerin kütüphanelerden beklentisi bir hayli yüksektir. Bununla birlikte birey ne istediğinin farkındadır. Bireyin kütüphane kurumuna yaklaşımı ve bu konudaki farkındalığı kütüphane hizmetlerinin daha etkin ve geniş bir yelpazede verilmesini sağlamaktadır. Bilgi toplumunda bireyin hayatında önemli bir yeri olan kütüphaneler kendilerini bu içinde bulunduğumuz çağın dinamiklerine göre yeniden şekillendirmektedirler.

Hayatın merkezinde yer alan kütüphaneleri Bilgi toplumundan bağımsız bir şekilde ele almak son kırk yılda yaşanan değişimin ve gelişimin anlaşılmadığının bir göstergesi olacaktır.

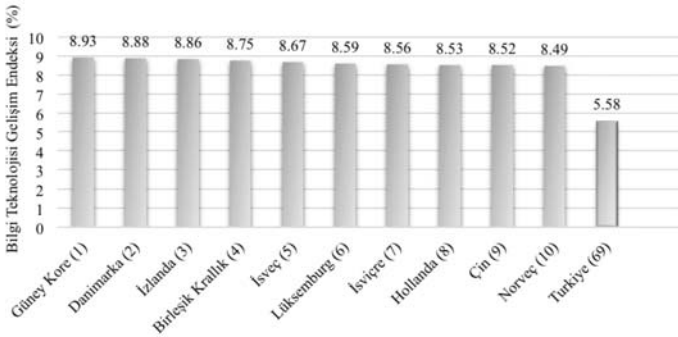
Türkiye’deki Durum

Batı Uygarıklarında yaşanan bilgi toplumuyla ilgili gelişme ve yenilenme hareketlerinin Türkiye’de aynı doğrultuda yaşandığını söylemek olanaklı görünmemektedir. Bilgi toplumu politikalarında teknolojik kalkınma için bazı adımlar atılmışsa da bu adımların Türkiye’yi bilgi toplumuna dönüştürecek düzeyde olmadığı açık bir şekilde görünmektedir. Toplumsal olarak Batı Uygarıklarının geçmiş olduğu evrelerden geçemeyen, endüstrisini yaratamayan, teknoloji üretemeyen ve bu noktada gelişmiş ülkelere bağımlı kalan Türkiye’nin bilgi toplumu olabilmesi için sosyal, ekonomik ve kültürel olarak köklü bir değişime ihtiyacı vardır. Bir söylem olarak dile getirilen Türkiye ve bilgi toplumu ilişkisi sağlıklı bir yaklaşımdan uzaktır. Yılmaz (1998, s. 156), bu duruma dikkat çekerek sorgulanmadan ve irdelenmeden kabul edilen “Bilgi Toplumu” kavramının sloganlaştırıldığını ifade etmektedir. Bununla birlikte sosyo-kültürel yapı ve teknoloji arasındaki fark teknoloji üretmenin önünde engel olarak durmaktadır. Türkiye, endüstri ve bilgi toplumunun teknolojisini üretememekte ve bu teknoloji yurt dışından ithal etmektedir. Bu sorunun temelinde yatan unsur ise Türkiye’nin kültürel dönüşümünü gerçekleştirememiş olmasıdır (Erkan, 1998, s. 216).

Türkiye’de bilgi toplumuyla ilgili çalışmaların 1990’lı yıllarda başladığı görülmektedir. Bu amaçla temel politika belgeleri hazırlanmıştır. Bu politika belgeleri, Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı - TUENA (1999), e-Türkiye Girişimi Eylem Planı (2000), e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı (2003- 2004), 2005 Eylem Planı ile Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (2006-2010) ve 2015-2018 Bilgi Toplum Stratejisi ve Eylem planıdır (Kalkınma Bakanlığı, 2015, s. 11).

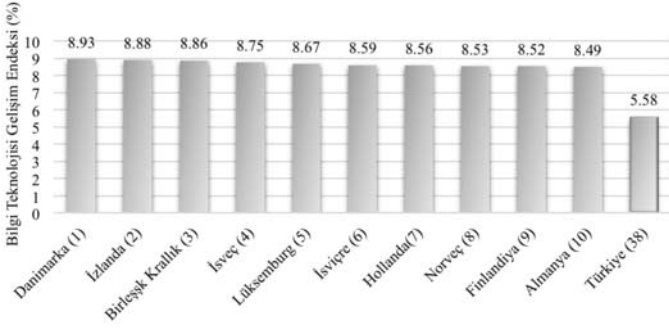
Türkiye’nin bilgi toplumu olma doğrultusunda oluşturulan ve uygulanan temel politika metinlerinde sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik anlamda hedeflerin belirlendiği ve bunların uygulanması için çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bilgi teknolojilerinin ekonomik kalkınmaya yaptığı önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Bilgi teknolojilerini

üretmeyen ve dolayısıyla ekonomik kalkınmasında bu sektörün ciddi etkileri olmayan Türkiye'nin ortaya koyduğu tüm politika metinlerine rağmen Türkiye'nin henüz bilgi toplumu olmadığı gerçeği açıkça ortada durmaktadır. Bu durumu daha da anlaşılır kılmak için Türkiye'nin mevcut durumunu küresel örnekleriyle karşılaştırmak yararlı olacaktır. Uluslararası kurumlar tarafından hazırlanan, bilgi teknolojilerinin siyasi ve yasal ortam, iş ve yenilik ortamı, altyapı, fiyat uygunluğu, eğitim becerileri, bireysel kullanım, iş için kullanım, kamunun Bilgi Teknolojisi vizyonu, ekonomik etki ve sosyal etki gibi başlıklar altında ülkelerin gelişmişlik düzeylerini inceleyen endeksler bilgi teknolojilerinin sosyo-ekonomik ve toplumsal değişime olan etkilerini ölçmektir. 2015'te farklı iki kurumun hazırladığı endekslerde Türkiye'nin durumunun orta seviyelerde olduğunu ancak henüz bilgi toplumu olmadığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler teknoloji ajansı olan Uluslararası Telekomünikasyon Kurumu (ITU International Telecommunication Union) tarafından hazırlanan Bilgi Toplumu Ölçme Raporu (Measuring the Information Society Report) her yıl bilgi teknolojileri alanındaki gelişmeleri Bilgi Teknolojisi Gelişim Endeksinde (IDI - ICT Development Index) listelemektedir. Hazırlanan bu endeks ülkelerin bilgi teknolojileri alanındaki gelişimini göstermekte ve mevcut sayısal uçurumu ortaya koymaktadır. 2015 Bilgi Teknolojisi Gelişim Endeksinde göre Türkiye % 5,58'lik bir oranla küresel 166 ekonomi içinde 69. sırada yer almıştır. Bu listenin ilk on sırasındaki yer alan ülkelerin durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

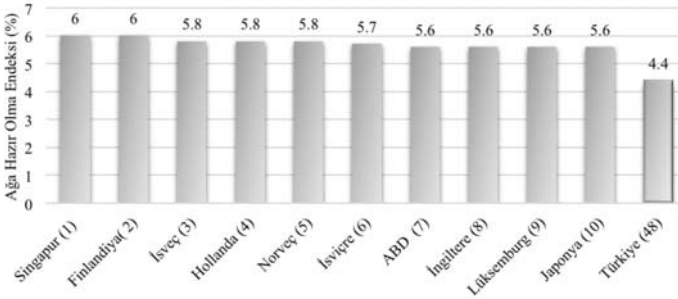
Şekil 2. BM Uluslararası Telekomünikasyon Ajansı Bilgi Toplumu Ölçme Raporu, 2015 Bilgi Teknolojisi Gelişim Endeksi: Küresel 166 Ekonomi (Kaynak: ITU, 2015, s. 12)

Türkiye bölgesel 40 Avrupa ekonomisi içinde ise 38. sırada yer almıştır. Avrupa'daki ilk on sırada yer alan ülkelerin durumu yine tablo halinde aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 3. BM Uluslararası Telekomünikasyon Ajansı Bilgi Toplumu Ölçme Raporu, 2015 Bilgi Teknolojisi Gelişim Endeksi: Küresel 166 Ekonomi (Kaynak: ITU, 2015, s. 24)

Dünya Ekonomik Forumu (WEF - World Economic Forum) 2001 yılından beri hazırladığı Ağa Hazırlıklı Olma Endeksiyle (Networked Readiness Index) ülkelerin bilgi teknolojilerini kullanmaya hazır olma düzeylerini ölçmektedir.

Şekil 4. Dünya Ekonomik Forumu 2015 Ağa Hazırlıklı Olma Endeksi: Küresel 143 Ekonomi (Kaynak: WEF, 2015, ss. 8, 249)

Dünyanın en iyi on ekonomisiyle Türkiye'nin bilgi teknolojilerinin kullanımını geliştirilmesini ve ekonomik kalkınmaya olan etkilerinin karşılaştırıldığı uluslararası endeksler Türkiye'nin bilgi toplumu olma iddiasının çokta gerçekçi olmadığını ortaya koymaktadır. Bilgi toplumu iddiasıyla hareket eden Türkiye'nin strateji ve politikalarında kütüphane kurumuna yaklaşımının ne olduğunu ortaya koymak bu iddianın gerçekliğini daha sağlıklı bir şekilde değerlendirmemize yardımcı olacaktır.

Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı - TUENA (1999) “kütüphane, müze ve sanat galerine çevrimiçi erişim” ifadeleri dışında kütüphanelere yer vermemiştir (1999, s. 11). *e-Türkiye Girişimi Eylem Planı (2000)* belgesinin kapsamı, “kamu kurum ve kuruluşlarındaki tüm arşivler, kütüphaneler, dokümantasyon, araştırma ve bilgi merkezlerini kapsamaktadır” olarak belirtilmiştir. e-Türkiye Girişimi Eylem Planında kütüphane ve arşiv hizmetlerinin sayısallaştırma işlemiyle özdeş tutulduğu ifadeler, arşiv ve kütüphane işlemlerinin elektronik ortamda yürütülmesi başlığı altında ele alınmıştır (T.C. Başbakanlık, 2002, s. 33-34).

e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı (2003-2004) “tarihi arşivlerdeki tasnifi tamamlanan belgelere ait katalog bilgileri ile görüntülerinin elektronik ortamda hizmete sunulması” ifadesi dışında kütüphane ve arşiv hizmetlerini yeterli düzeyde ele almamıştır. Bu plan belgesinde de sayısallaştırma çalışmaları ön planda tutulmuştur (DPT, 2004, s. 48). *2005 Eylem Planında*, “2004 yılında başlatılan ve koleksiyonda bulunan tezlerin bibliyografik künyelerini içeren mevcut Tez Veri Tabanı ile bütünleşmiş çalışacak ve İnternet üzerinden tezlerin tam metinlerine erişim sağlayacak ‘Ulusal Dijital Tez Arşivi’ programı çalışması tamamlanmıştır” ifadesine yer verilerek kütüphane ve arşiv hizmetlerine sayısallaştırma odaklı bir yaklaşım devam ettirilmiştir (DPT, 2006, s. 56).

Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (2006-2010) daha önceki planlarda olduğu gibi kütüphane ve arşivlere sadece sayısallaştırma çalışmaları doğrultusunda yer vermiştir. Eylem planında, “Ülkedeki tüm kütüphanelerde yer alan kaynakların tek noktadan sorgulanabilmesi; kitap ayırıtma, talep, uzatma, ceza ödeme gibi işlemlerin çevrimiçi gerçekleştirilebilmesi; elektronik kanallardan kullanıcılara çeşitli bilgilendirme mesajları yollanabilmesini sağlayacak sistem kurulacaktır. Seçili kütüphane materyallerine (kitap, tez, saydam, vb.) ve devlet arşivlerinde yer alan sık kullanılan belgelere çevrimiçi erişim imkânı sağlanacaktır. Farklı kurumlar tarafından yürütülen e-kütüphane çalışmaları birleştirilecektir” ifadeleri yer almıştır (Bilgi, 2006, s. 17).

2015-2018 Bilgi Toplum Stratejisi ve Eylem Planında ise kütüphaneler ilişkin belirtilmiş ifadeler daha önce hazırlanmış planlardan farksız değildir. “Bireylerin enformasyon teknolojilerine erişim imkânları artırılacaktır. Bu kapsamda, başta halk kütüphanelerinde kurulu bulunanlar olmak üzere

faal durumda olan Kamu İnternet Erişim Merkezi (KİEM)'lerden hizmet sunumuna devam edilecektir" ifadesi ile kütüphanelerin adeta birer internet kafe olarak görüldüğü anlaşılmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2015, s. 69). Halkın kütüphanelerde internet olanaklarından ücretsiz bir şekilde yararlanması normal olmakla birlikte politika yapıcılarının kütüphaneleri internetle özdeşleştirmesi kütüphanelerin tarihi ve kültürel misyonunu anlamamaya işaret etmektedir. Bunun dışında sayısallaştırma çalışmaları bu politika belgesinde de ön plana çıkmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2015, s. 72).

Türkiye'nin bilgi toplumu olma doğrultusunda ortaya koymuş olduğu politika belgelerinde kütüphane kurumuna yaklaşım şekli çok yüzeysel kalmıştır. Türkiye'deki kütüphanelerin ve özellikle de halk kütüphanelerinin mevcut yapısı ortadayken kütüphaneleri sayısallaştırma işlemiyle özdeşleştirmek gerçekçi bir yaklaşım olmaktan uzaktır. Bu politika belgelerindeki kütüphane kurumuna yaklaşım şekli Türkiye'nin bilgi toplumu olduğunu iddia etmesinin bir slogandan öteye gitmediğinin de bir göstergesi olmuştur. Politika belgelerinde sağlıklı bir şekilde yer verilmeyen kütüphanelerin yasal olarak da dayanaksız olduğu bilinmektedir. Kütüphanelerin yasal bir dayanağa duydukları ihtiyaç bir alt başlıkta ele alınacaktır.

Yasalar Kapsamında Kütüphaneler

Birçok ülkede kütüphanelere ilişkin yasal düzenlemelerin yapıldığı özellikle de halk kütüphanesi yasasının erken dönemlerde yapıldığı bilinmektedir. Birleşik Krallık *the Public Libraries Act 1850* (Cox, 2012), Hollanda *the Public Libraries Act 1975* (Koren, 2006), ABD *the Library Services Act 1956* (Farrell, 2012), Kanada *the Public Libraries Act 1990* (e-Laws, 2010) vb. yasaların farklı ülkelerde kütüphaneleri korumak ve desteklemek için yapıldığı ve bu kütüphanelerin yasal bir kimliğe sahip oldukları görülmektedir. Türkiye'deki kütüphanelerin yasal bir güvence ve dayanağının olmadığı ve bu konuda yıllardır tartışmaların yapıldığı bilinmektedir. Uluslararası alanda bilgi politikalarının önemini sıkça vurgulandığı yeni bir dönemde kütüphanelerin herhangi bir yasal dayanağının olmaması kütüphanelere verilmeyen önemi göstermektedir. Türkiye'de özellikle de halk kütüphanelerine bu önemin verilmediği ancak TBMM Kütüphanesi ve Milli Kütüphanenin yasa ile korunduğu da bilinmektedir. Kütüphanenin tüm bileşenlerini ilgilendiren ve modern bir yönetim altında hizmet verip toplumun beklentilerini

karşılıyacak duruma gelmesini sağlayacak bir kütüphane yasasının olmaması maalesef batılı örneklerindeki gibi kurumsal ve etkin bir kütüphanenin varlığına engel olmaktadır.

Yılmaz (2005a, s. 302), yasal düzenlemeleri, kurumlara varlık ve işlerlik kazandıran olgular olarak tanımlamaktadır. “Bir ülkede anayasa, yasalar, yasa gücünde kararnameler, yönetmelikler, yönergeler, tüzükler temel yasal düzenlemeler (belgeler) arasında sayılır. Yasal düzenlemeler hukuk kurumu kapsamına giren ve toplumsal ilişkilerin, belirlenen kurallar çerçevesinde sürdürülmesini sağlayan belgelerdir. Toplumsal ilişkiler toplumsal kuruluşların çalışmalarını da içine almaktadır. Dolayısıyla, yasal düzenlemeler toplumsal kuruluşları tanımlayan, amaç ve işlevlerini resmileştirerek yürürlüğe sokan belgelerdir. Bu nedenle de kuruluşlara, bir anlamda, varlık kazandıran olgular yasal düzenlemelerdir.” Yılmaz (2005b, ss. 61-62), kütüphanelere kimlik kazandıracak olan yasal düzenlemeleri halk kütüphanesi bağlamında değerlendirmiş ve yasaların içermesi gereken unsurları şu şekilde sıralamıştır; “yerel-genel yönetim yapısı içindeki konumu, kendi yönetim modeli, destekleyici üst resmi organları, görev, yetki ve sorumlulukları, finansman kaynakları, personelin nitelik ve sorumlulukları, hizmet alanları ve hizmet yapısı, performans ölçütleri, bina özellikleri, derme yönetim ölçütleri, üst organlar tarafından değerlendirilme ve denetim kuralları.”

IFLA ise kütüphaneler ve yasalar bağlamında yasal düzenlemelerin önemine şu şekilde vurgu yapmıştır. “Halk kütüphanesinin kültür, bilgi sağlama, okuryazarlık ve eğitim için her uzun dönemli stratejinin en önemli bileşenlerinden birisi olabilmesi için yasalarla desteklenmesi gereğine dikkat çekilmektedir. Ayrıca, halk kütüphanelerinin işlevlerini gerçekleştirmede istenen hizmet düzeyini sürdürebilmeleri için yasal açıdan dayanaklarının olması, yani desteklenmeleri gerekmektedir” (Aktaran, Yılmaz, 2005, s. 2).

Çapar (1981, s. 25), kütüphane yasasının eksikliğinin yarattığı olumsuzluğa dikkat çekerek bu durumun kütüphane hizmetlerini ileriye götüremediğini belirtmiştir. “Türkiye’de kütüphane hizmetleri genel anlamda yasal güvence altında değildir. Kütüphane türlerinin tanımı, ulusal bir kütüphane hizmetleri sistemi içindeki yer kütüphane hizmetlerinin örgütlenme biçimi, yönetsel yapısı, üst yönetsel otoritelerle ilişkiler, parasal durum, personel atamaları, kütüphaneler

arası işbirliği ve uyum (Koordinasyon), kütüphane personeli ve kütüphane hizmetleri standartları gibi konuları belirleyen genel bir yasa veya çeşitli kütüphane türlerini kapsamına alan Milli Kütüphane T.B.M.M. Kitaplığı dışında yasalar çıkarmamıştır. Bununla birlikte kütüphane hizmetleri ile doğrudan doğruya ilişkili birkaç yasa ile bazı yönetmelikler vardır. Ayrıca kütüphane hizmetlerini dolaylı olarak etkileyen yasa ve yönetmeliklerin Türkiye'deki kütüphane hizmetlerini yapıcı bir yolda etkilediği söylenemez.” Atılgan (1998, s. 50) da aynı nedenlerden dolayı kütüphanelerin modern anlamda gelişemediğini belirtmiştir. “Kütüphaneciliğimizin gelişmesini olumsuz yönde etkileyen nedenlerin bir diğeri de yasal dayanağın olmayışıdır. Güncelliğini çoktan yitirmiş Milli Kütüphane'nin kuruluş yasası ve TBMM Kütüphanesi ile ilgili yasa ile 1934'te çıkarılmış Derleme Yasası'ndan başka ne yazık ki bir kütüphane yasamız bulunmamaktadır. Değişik dönemlerde kütüphane yasası ile derleme yasasının hazırlanması konusunda çok farklı çalışmalar yapılmış olmakla birlikte bir türlü sonuçlandırılmamıştır.”

Türkiye'deki kütüphaneler koşulların elverişsizliğine rağmen toplumun gereksinim duyduğu bilgiyi karşılayabilmek için büyük gayretler göstermektedir. Ancak kütüphane hizmetlerini daha ileriye taşıyacak bir yasanın olmaması bu kütüphane hizmetlerine olumsuz olarak yansımaktadır. Kütüphane hizmetlerinin planlanmasında çok önemli olan yasal düzenlemelerin önemini Çapar (1981, s. 24-25), şu şekilde belirtmiştir: “Durum saptaması yapmak için halen var olan yasaların kütüphane hizmetlerine olan olumlu ve olumsuz etkilerini incelemek ve araştırmak. Aynı zamanda da bu alandaki boşlukları belirlemek. Bilgi merkezi hizmetlerinin yeterince ve gerektiğince geliştirilmesi için var olan yasalarda yapılması gereken değişikliklere ve yeni hazırlanması gereken yasaya ilişkin hedeflerin belirlenmesi.” Toplu ve Güllü (1992, ss. 36-37) ise merkezi iktidarların kendi politikaları ışığında farklı yasalara göre kütüphanelere ilişkin uygulamaları kütüphane hizmetlerini geliştirmediğini belirtmiştir. “Bugün Türkiye'deki bilgi kuruluşları genellikle bağlı oldukları kurumların mevzuatlarına göre işlem yapmaktadır. Yani Türkiye'de yasalarla belirlenmiş ve tanımlanmış bir kütüphane kurumu ve bunun açılmasını/işletilmesini zorlayıcı bir yargı bulunmamaktadır. Bu durum bilgi kuruluşlarının örgütlenmelerinden verecekleri hizmetlere kadar, görevlerini belirleyen bir politikanın olmaması şeklinde de tanımlanabilir. Bu belirsizliğin yarattığı boşluk, bu alanda günümüz

koşullarının gerisinde kalan yasaların da değiştirilmesini önleyerek, bilgi kuruluşlarının birbirilerinin çalışmalarından habersiz kalmalarına ve kaynakların yok yere israfına yol açmaktadır.”

Türkiye’deki tüm kütüphaneleri çatısı altına alacak bir koordinasyon kurumunun olmaması da yasal dayanakları olmadan verilen kütüphane hizmetlerinin standartlaşmasının önünde bir engel olarak durmaktadır. “Ülkemizde kütüphanecilik mesleğinin geçmişi 1950’li yıllara dayandırılmakla birlikte kütüphanelerin örgütlenmesi ve kütüphanecilik mesleğinin toplumda kabul görmesi aşamasında hala kimi sorunlar yaşanmaktadır. Bugün değişik kütüphane türleri farklı örgüt yapısı altında hizmet vermektedir. Halk ve çocuk kütüphaneleri ile Milli Kütüphane Kültür Bakanlığı’na bağlıdır. Okul kütüphaneleri Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak hizmet vermeye çalışmaktadır. Buna karşın üniversite kütüphaneleri Rektörlükler aracılığı ile YÖK’e ve diğer kurum ve kuruluşlarda bulunan kütüphanelerde ait oldukları kurum yönetimlerine bağlı olarak hizmet vermektedir. Bu çok başlıklı kütüphane örgütlenmesinde, hizmetlerin etkin ve standartlara uygun olarak verilmesinde ve kaynak paylaşımında sorunlar yaratmaktadır” (Atılğan, 1998: 48).

Kütüphanelerin toplumsal yapı içindeki rolünü belirleyen temel unsurlardan biri olan yasal düzenlemeler Türkiye’de henüz yapılamamıştır. Türkiye’deki bilgi birikiminin en önemli merkezi olan kütüphanelerin sağlıklı bir şekilde örgütlenememesi ve hizmet verememesinin en büyük neden bir kütüphane yasasının olmamasıdır. Yasalarla korunamayan ve desteklenmeyen kütüphanelerin bu haliyle Türkiye’nin bilgi toplumu beklentilerini karşılaması olanaksızdır. Bununla birlikte devletin ve toplumun kütüphane kurumuna yaklaşımı Batı toplumlarındaki ilişki göz önüne alındığında sağlıklı bir ilişki olarak görünmektedir.

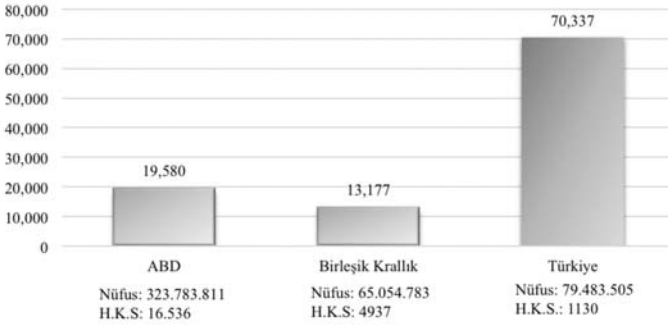
Halk ve Belediye Kütüphaneleri

Halk kütüphaneleri, yerel yönetimler ve belediye kütüphanelerinin tartışılacağı bu bölümde konunun anlaşılması için öncelikle kavramların tanımlarının verilmesi yararlı olacaktır. Bir tek kavramın ayrı bir çalışma konusu olduğundan hareketle bu kavramlar üzerinde yüzeysel olarak bilgi verildikten sonra belediye kütüphanelerinin gerekliliği konusu tartışılacaktır. IFLA ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve

Kültür Örgütü (UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) halk kütüphanesini, “toplumun tüm bireylerinin, ırk, uyruk, yaş, cinsiyet, din, dil, fiziksel yetersizlik (engelli bireyler), iş ve ekonomik statüsü gözetilmeden bilgiye ve enformasyona erişimini sağlayan, yerel ve ulusal hükümetlerce desteklenen kurumlar” olarak tanımlamaktadır (1997, ss. 1-2). Halk kütüphanelerini diğer kütüphane türlerinden ayıran en belirgin özellikleri buldukları bölgeye hizmet vermeleri, ücretsiz hizmet vermeleri ve toplumun her kesimine açık olmasıdır. Yılmaz (2011, s. 35) halk kütüphanelerini, “bireylerin eğitim, kültür ve boş zamanları değerlendirme ile ilgili bilgi gereksinimlerini hiçbir ayırım gözetmeksizin, ücretsiz biçimde karşılayarak bulunduğu yörenin kalkınmasına katkıda bulunan demokratik kuruluşlar” olarak tanımlamaktadır.” Keseroğlu (1989: 30) ise halk kütüphanelerini, “bir toplumda yaşayan kişiler arasında hiçbir ayırım gözetmeden, onların eğitim, kültür ve bilgi gereksinimlerini karşılıksız yerine getirmeyi ve boş zamanlarını değerlendirmeyi amaçlayan kurumlar” olarak tanımlamaktadır. Halk kütüphanelerini bilginin yerel geçiş kapısı olarak da tanımlayan IFLA/UNESCO (1997, s. 1) bu kurumun amaçlarını ise yaşam boyu öğrenme, bağımsız karar alma, bireylerin ve sosyal grupların kültürel gelişimi için temel koşulları sağlamak olarak belirtmiştir. Halk kütüphanelerinin tanımlarındaki ortak vurgular, kütüphanenin bilgiye erişim için herkes tarafından eşit bir şekilde kullanılıyor olmasıdır. Bu vurgu ise bilgi toplumunda halk kütüphanelerinin dijital uçurumu kapatmak için önemli bir aktör olduğuna işaret etmektedir.

Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere ya da merkezi hükümetlere bağlı olarak hizmetlerini sürdürmektedirler. Dünyanın en iyi halk kütüphanesi sistemi ve şubelerle birlikte 16,536 (American Library Association [ALA], 2015) adet halk kütüphanesi bulunan ABD’de halk kütüphanesi hizmetleri county (ilçe/idare bölgesi) municipality (belediyeler) tarafından yürütülmektedir (Çınarlı, 2011, 265-280). Birleşik Krallık’ta farklı yerel yönetim birimleri altında hizmetlerini sürdüren halk kütüphanesi sayısı 4937’dir (Library Technology Guides [LTG], 2016). Üniter bir devlet yapısıyla merkezi ve yerinden yönetim modelleriyle (il özel idareleri, belediyeler, köyler) yönetilen Türkiye’de halk kütüphaneleri Kültür ve Turizm Bakanlığı çatısı altında KYGM - Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğüne bağlı olarak hizmetlerini sürdürmektedirler. Türkiye’deki halk kütüphanelerinin sayısı

çocuk kütüphaneleri de dâhil olmak üzere 1130'dur (Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü [KYGM], 2015). ABD, Birleşik Krallık ve Türkiye nüfuslarının ve halk kütüphanelerinin sayılarının karşılaştırıldığı aşağıdaki tabloda Türkiye'deki halk kütüphanelerin durumu ortaya konulmuştur.

Şekil 5. ABD, Birleşik Krallık ve Türkiye'deki Halk Kütüphanelerinin Toplam Nüfusa Oranı (Kaynak: Worldometers, 2016)

Yaklaşık olarak 79 milyonluk Türkiye'de 70 bin kişiye bir halk kütüphanesi düşmektedir. Bu oranlardan yola çıkarak Türkiye'deki halk kütüphanelerinin sayısının beklenilenin çok altında olduğunu belirtmek doğru olacaktır. Yukarıdaki sayısal veriler doğrultusunda Bilgi Toplumlarda kütüphanelerin önemsendiği ve bilgi toplumu olma yolunda hedefleri olan ülkelerin ise kütüphane kurumuyla olan ilişkilerinin ne derece sorunlu olduğu kolayca anlaşılabilir.

Türkiye'de belediye kütüphanelerine ilişkin literatürde neredeyse hiçbir akademik çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu kütüphanelerin hangi yasalara dayanılarak kurulduğunu ve hangi yönetmeliklerle çalıştığını değerlendirmek daha yararlı olacaktır. İstanbul, Ankara ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri ile Nilüfer İlçe belediyesinin web sitesinde kütüphane hizmetlerinin hangi yasa ve yönetmeliğe göre sürdürüldüğü belirtilmektedir. Bu yasalar ve yönetmelikler aşağıda verilmiştir:

- 09 Temmuz 2004 tarihli ve 5393 Sayılı Belediye Yasası, Madde 77 (5393 Sayılı..., 2005).
- 10 Temmuz 2004 ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası, Madde 7, M ve N Bendi (5216 Sayılı..., 2004).

- 22 Şubat 2007 ve 26442 Sayılı Belediye ve Bağlı kuruluşları ile Mahalli İdare Birlikleri Norm Kadro İlke ve Standartlarına Dair Yönetmelik, Madde 48 (26442 Sayılı..., 2007).
- T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel Ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Hizmet Yönetmeliği (T.C. İstanbul..., 2000).
- Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Belediye Hizmetlerinin Yürütülmesinde İhtiyaç Duyulan Yönetmelikler (Ankara..., 2013).
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür Ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı'nın
- Görev, Sorumluluk ve Yetki Esaslarını Belirleyen Yönetmelik (Bursa..., 2016).
- T.C. Bursa Nilüfer Belediye Başkanlığı Kütüphane Müdürlüğü Çalışma Yönetmeliği (T.C. Bursa..., 2014).

Belediye kütüphanelerinin dayanak olarak kabul edildiği yasa maddeleri incelendiğinde belediye kütüphanelerinin bu yasalarda belediyelerin yaptığı sosyal ve kültürel çalışmaların bir parçası olduğu görünmektedir. Kütüphane hizmetlerinin belediyeler için asıl hizmetler gurubunda olmadığı, gönüllülük esasına göre verilen hizmetler gurubunda olduğu da ayrıca belirlenmiştir. Kütüphane kavramının bir ya da iki yerde geçtiği bu yasalar bir kütüphanenin tüm bileşenlerine dair hiçbir unsuru ortaya koymamaktadır. Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin kütüphane hizmetlerine yönelik hazırladıkları yönetmelikler ise kütüphanelere ilişkin politika ve standartlardan habersiz bir şekilde yapılmış çalışma usullerini belirleyen bir yönetmelikten farksızdır.

Bir kütüphanenin kütüphane olarak adlandırılabilmesi için beş temel unsura ihtiyaç vardır. Bu unsurlar; personel (kütüphaneci, bilgi profesyoneli), derme (koleksiyon), bina (müstakil), bütçe ve kullanıcıdır (Ersoy, 1966, s. 33; Sefercioğlu, 1999, s. 1). Bu beş unsuru bir arada bulunduramayan bir yapı kütüphaneden çok kitaplık olarak adlandırılmaktadır. Belediye kütüphanelerinde istihdam edilen personelin niteliklerine ve almış oldukları eğitime dair ya da alınacak personelin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinden mezun olmuş olması şartının arandığı bilgisi bulunmamaktadır. Bununlar birlikte kütüphane müdürlüğü çatısı altında hizmet veren kütüphane müdürlüğünün mesleki eğitim durumları da

bilinmemektedir. Kütüphaneci kavramının kullanılmadığı bu yönetmeliklerde genellikle kütüphane memuru kavramı kullanılmıştır. Kütüphane dermesinin (kolleksiyon) hangi politikaya göre, yerel halkın ihtiyaçları doğrultusunda mı seçildiği veya bu dermenin nasıl sağlandığı da belirtilmemiştir. Kütüphane binalarının hangi standartlar doğrultusunda hizmete hazır hale getirildiği, bu binaların müstakil bir kütüphane binası mı yoksa başka bir binanın bir parçası olarak tasarlandığına dair de bir bilgi yoktur. Kütüphaneye ait bir bütçenin varlığı söz konusu değildir. Kütüphanenin varlık sebebi olarak kabul edilen kullanıcıların kim oldukları, kütüphanenin kimlere hizmet edeceği konusunda da net bir bilgi bulunmamaktadır. Birbirinden bağımsız olarak hareket eden belediyelerin siyasi partilerin yerelde hizmet veren temsilcileri oldukları varsayımından hareketle belediye kütüphanelerinin farklı siyasi partilerin ideolojilerine göre şekillendirildiklerini söylemek doğru olacaktır. Bununla birlikte Türkiye'deki tüm büyükşehir ve ilçe belediyelerinin kütüphanelerine ilişkin ayrıntılı bir verinin bulunmamasından dolayı örnek olarak verilen üç büyükşehir ve bir ilçe belediyesinden farklı olmadığı hatta daha kötü durumda olduğu söylenebilir. Özetle belediye kütüphaneleri şu şekilde tanımlanabilir: *5393 Sayılı Belediye ve 5216 Sayılı Büyük Şehir Belediyesi Yasaları temel alınarak, belediyelerin gönüllülük esasına göre yürüttüğü sosyal ve kültürel çalışmaların sınıflandırıldığı hizmet grubunda yer alan ve bir anlamda alternatif halk kütüphanesi hizmeti veren kurumlardır.*

Sonuç

21. yüzyılın ikinci yarısından itibaren üretimin temel unsurlarının değişmesi ve bilginin etkin bir üretim unsuru olarak kabul edilmesi küresel anlamda birçok gelişmenin yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler yeni bir ekonomik ve toplumsal yapının da ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bilgi teknolojilerinin üretilmesi ve yoğun olarak kullanılmasından dolayı var olan sosyo-ekonomik ve kültürel yapı da değişmiştir. Bilgi tabanlı bu yeni dönemi anlamaya çalışan Batı Uygarlıkları küresel ölçekte ekonomik rekabet için yeni politikalar hazırlamış ve bunları uygulamışlardır. Genel olarak bilgi toplumu olarak adlandırılan bu yeni toplum modelinde öne çıkan en önemli unsur bilginin etkin olarak kullanılmasıdır. Ekonomik büyüme ve sürdürülebilir bir kalkınma için bilginin çok önemli olduğu

yeni toplum modelinde belirli politikalarla bilginin doğru bir şekilde yönetilmesi asıl amaç olarak kabul edilmektedir. Batı Uygarıklarında ortaya çıkan yeni toplum yapısı olan bilgi toplumunda toplum ve kütüphane ilişkisine önem verilmiştir. Bilgi teknolojilerinin yarattığı dijital uçurumu minimize etmek için yapılan politikalarda kütüphanelere özellikle de halk kütüphanelerine ciddi anlamda yer verilmiştir. Bireylerin eğitim ve öğretiminin, yaşam boyu öğrenmenin önemsendiği bu yeni toplum yapısında halk/belediye kütüphaneleri toplumsal yapının en önemli unsuru olarak kabul edilmiştir. Bilgi toplumunda yetişen birey tipi bilinçli ve kütüphanelerden ne istediğini bilerek hareket etmektedir. Bireylerin kütüphane konusundaki bilinçli tutumu kütüphanelerin hizmetlerine de yansımış ve kütüphaneler kendilerini bu yeni toplum ve birey tipine göre yapılandırmışlardır.

Batı Uygarıklarında yaşanan gelişmelere paralel olarak Türkiye 1990'lı yıllardan itibaren bilgi toplumu olma yolunda adımlar atmış ancak içinde bulunduğumuz zaman dilimi itibarıyla bu hedefe ulaşamamıştır. Endüstri devrimini gerçekleştirememiş olan Türkiye, bilgi toplumu olma yolunda teknoloji üretebilmek için gerekli politikaları oluşturamamış bu konuda daha çok teknoloji ithal eden bir ülke konumunda kalmıştır. Bilgi toplumu hedefi ile Türkiye'nin oluşturmuş olduğu politikaların en belirgin özelliği bilgi teknolojilerini kullanımından ibarettir. Batı Uygarıklarında otoriteler ve bireyler tarafından önemsenen kütüphaneler Türkiye'de maalesef ilgisiz kalmışlardır. Kütüphane yasalarının ve politikalarının olmaması, otoritenin ve toplumun kütüphanelere bakış açısı kütüphanelerin atıl kalmasında etkili olmuştur. Türkiye'nin kütüphanelerle ilgili bu tutumu yapılan bilgi toplumu Politikalarına da yansımıştır. Türkiye'nin hazırlamış olduğu politika ve strateji belgelerinde kütüphane kavramının çok az kullanıldığı, halk kütüphanelerinin internete erişim noktası olarak görüldüğü ve kütüphane kavramının yarattığı algının kütüphane materyallerinin sayısallaştırılmasından ibaret olduğu açıkça görünmektedir. Kütüphanelere ilişkin bu tutum var olan mevcut kütüphanelerin hizmetlerinin sürdürülmesinde olumsuz etkiler yaratmıştır.

Batı Uygarıklarında verilen halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetim birimleri ve özellikle de belediyeler tarafından verilmektedir. Türkiye'de ise halk kütüphanesi hizmetleri Kültür ve Turizm Bakanlığı çatısı altında KYGM tarafından verilmektedir. Türkiye'de yerel olarak kütüphane hizmeti

veren halk kütüphaneleriyle birlikte belediyeler de belediye yasası, büyükşehir belediyesi yasası ve bazı yönetmelikler doğrultusunda halk kütüphanesi hizmeti vermektedirler. Siyasi partilerin halkla ilişkiler çalışmaları kapsamında verdikleri kütüphane hizmetleri büyük sorunlarla karşı karşıyadır. Belediye kütüphanelerinin özel bir yasası ve politikasının olmaması kütüphaneleri olumsuz olarak etkilemektedir. Türkiye'deki halk kütüphanelerinin yetersiz olmasından dolayı bir anlamda alternatif halk kütüphanesi hizmeti veren belediye kütüphaneleri, bir kütüphanenin en temel beş ögesinin (personel, derme, bina, bütçe, kullanıcı) sağlıklı bir şekilde bir araya getirildiği bir yapıya sahip değildir. Yerel olarak hizmet veren belediye kütüphanelerinin toplumsal ihtiyaçlara binaen gerekliliği bir gerçektir. Ancak birbirinden bağımsız olarak hareket eden belediye kütüphanelerinin sağlıklı bir şekilde yapılanmadığı saptanmıştır. Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrinin tartışıldığı bir dönemde belediye kütüphaneleri halk kütüphanelerinin tarihi mirasını üstlenebilecek durumda değildir. Gerekli yasalar ve politikalar yapılmadan gerçekleştirilecek bu devir işlemi bir felaketle sonuçlanıp Türkiye'nin kültürel mirasına büyük bir darbe vuracaktır. Batılı Uygarlıklarda yerel yönetimlerin verdiği halk kütüphanesi hizmetlerinin Türkiye'de de belediyeler tarafından verilmesi ilkesel olarak doğrudur. Ancak yerel yönetim anlayışının Batılı Uygarlıklarından farklı bir şekilde geliştiği Türkiye'de bu hizmetin belediyeler tarafından verilmesi doğru değildir. Belediye kütüphaneleri toplumsal talepleri karşılamada gerekli bir kurum olsa da evrensel ilke ve standartlara göre kütüphane hizmetlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilecek bir yapılanmaya sahip değildir.

Kaynakça

- 5393 Sayılı Belediye Yasası (2004). *T. C. Resmi Gazete* (25874, 13 Temmuz 2004). Erişim adresi:
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Asp?MevzuatKod=1.5.5393&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5393>
- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası (2004). *T. C. Resmi Gazete* (25531, 23 Temmuz 2004). Erişim adresi:
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Asp?MevzuatKod=1.5.5216&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5216>

- 26442 Sayılı 26442 Sayılı Belediye ve Bağlı kuruluşları ile Mahalli İdare Birlikleri Norm Kadro İlke ve Standartlarına Dair Yönetmelik (2007). *T. C. Resmi Gazete* (26442, 22 Şubat 2007). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/02/20070222-4.htm>
- Açıkgöz, O. ve Yılmaz, B. (2013). Türkiye’de halk kütüphanesi hizmetlerinin Özel İdarelere devri konusunda Özel İdare yöneticilerinin görüşleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 27(1), 136-153.
- Akman, İ. (2009). Özel İdarelere devir: halk kütüphanelerinin geleceği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(3)609-613.
- ALA (2015). *Number of libraries in the United States*. Erişim adresi: <http://www.ala.org/tools/libfactsheets/alalibraryfactsheet01>
- Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Belediye Hizmetlerinin Yürütülmesinde İhtiyaç Duyulan Yönetmelikler (2013). Erişim adresi: <https://www.ankara.bel.tr/files/2713/6076/5911/yonetmelikler.pdf>
- Aslan, S. (1998). Halk kütüphanelerinin toplumsal rolü. *Türk Kütüphaneciliği*, 12(4), 306-312.
- Atılgan, D.(1998). Üçüncü bin yıla girerken kütüphanelerimiz. *Türk Kütüphaneciliği*, 12(1), 47-53.
- Bell, D. (1973). *The coming of the Post-industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. New York: Penguin Books.
- Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı (2006-2010), *T.C. Resmi Gazete* (26242, 8 Temmuz 2006). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060728-7.htm>
- Bozkurt, A. (2014). Ağ Toplumu ve bilgi. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(4), 510-525.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür Ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı’nın Görev, Sorumluluk Ve Yetki Esaslarını Belirleyen Yönetmelik (2016). Erişim adresi: <http://www.bursa.bel.tr/yonetmelikler/sayfa/30/>
- Castells, M. (1996). *The Information Age: economy, society and culture*, Volume I: *Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.

- Cecil Public Libraries (2014). *What do Americans say about public libraries?* Erişim adresi:
<http://www.cecil.ebranch.info/your-community/americans--public-libraries/>
- Cox, J. (2012). Public libraries. Erişim adresi:
<http://www.politics.co.uk/reference/public-libraries>
- Çapar, B. (1981). Planlı kalkınma döneminde kütüphane hizmetlerine yasalar açısından genel bir bakış. TKDB, 30(1), 24-32.
- Çınarlı, S. (2011). ABD’de yerel yönetimin ana hatları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 265-280.
- DPT (2004). e-dönüşüm *Türkiye projesi kısa dönem eylem planı*. Erişim adresi: http://akgul.bilkent.edu.tr/DPT-BTD/yayin/KDEP_Kitapcik_092004.pdf
- DPT (2006). *e-dönüşüm Türkiye projesi 2005 eylem planı*. Erişim adresi: http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wpcontent/uploads/2014/04/EylemPlaniSonucRaporu_2005.pdf
- Drucker, P. (1994). *Kapitalist Ötesi Toplum* (B. Çorakçı, Çev.). İstanbul: İnkılap Kitabevi
- eEurope (2000). *eEurope: An Information Society for All*. Erişim adresi: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:l24221&from=EN>
- eEurope+ (2001). *eEurope+ Action Plan: A Co-operative Effort to Implement the Information Society in Europe*. Erişim adresi:
http://www.Bilgitoplumu.gov.tr/wpcontent/uploads/2015/02/010600_eAvrupa+EylemPlani_EN.pdf
- eEurope 2002 (2000). *eEurope 2002: Impact and Priorities*. Erişim adresi: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0140&from=EN>
- e-Laws (2010). *Public Libraries Act*. Erişim adresi:
<https://www.ontario.ca/laws/statute/90p44>
- Erkan, H. (1998). *Bilgi Toplumu ve ekonomik gelişme*. 4b, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Ersoy, O. (1966). *Halk kütüphanelerimiz üzerine bir araştırma*. Ankara: Güven Matbaası.
- Farrell, M. (2012). A brief history of national support for libraries in the United States. Erişim adresi:
<http://www.ifla.org/past-wlic/2012/140-farrell-en.pdf>

- Faydalıgöl, Ö. D. ve Yılmaz, B. (2007). Türkiye'de halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimlere devri konusunda kütüphane yöneticilerinin ve kütüphanecilerin yaklaşımları. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(4), 414-439.
- Gülle, M. T. (2004). Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi (World Summit On The Information Society). *Türk Kütüphaneciliği*, 18(2), 200-203.
- Gülle, M. T. (2015). Türkiye Bilgi Toplumu olabilir mi? *Türk Kütüphaneciliği*, 29(1), 57-62.
- IFLA/UNESCO (1997). *The Public Library Service: IFLA/UNESCO guidelines for development*. Erişim adresi: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/archive/the-public-library-service/publ97.pdf>
- IFLA (2003). *Information for all The Key Role Of Libraries in The Information Society*. Erişim adresi: <http://www.ifla.org/files/assets/wsis/Documents/wsis-lugano.pdf>
- IFLA (2005). *Alexandria Manifesto on Libraries, the Information Society in Action*. Erişim adresi: <http://www.ifla.org/publications/alexandria-manifesto-on-libraries--the-information-society-in-action>
- ITU (2003). *Declaration of Principles, Building the Information Society: a global challenge in the new Millenium*. Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E. Erişim adresi: <http://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html>
- ITU (2015). *Measuring the Information Society Report*. Erişim adresi: http://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-ICTOI-2015-SUM-PDF-E.pdf
- Kalkınma Bakanlığı (2015). *2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı*. Erişim adresi: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/EylemVeDigerPlanlar/Attachments/25/Bilgi%20Toplumu%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plani-08092015.pdf>
- Karadeniz, Ş. ve Yılmaz, B. (2016). Türkiye'nin 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı'nda kütüphane kurumuna yaklaşım. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(1), 59-83
- Karasar, N. (1994), *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim

- Keseroğlu, H. (1989). *Halk kütüphanesi politikası ve Türkiye Cumhuriyetinde durum*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Koren, M. (2006). Public libraries on new wings - experiences from the Netherlands. Erişim adresi: http://naple.mcu.es/sites/naple.mcu.es/files/marian_koren_0.pdf
- Kurulgan, M. (2006). Bilgi Toplumunun kütüphaneler üzerine etkisi. A. Yıldızeli, H. K. Bahşişoğlu, B. Bulgun, ve F. Başar (Yay. Haz.). *ÜNAK '05 Bildiriler: Bilgi Hizmetlerinin Organizasyonu ve Pazarlanması 22-24 Eylül içinde* (ss. 162-180) İstanbul: Kadir Has Üniversitesi.
- KYGM (2015). *Bakanlığımıza bağlı halk kütüphanelerinin 2015 yılı istatistik bilgileri*. Erişim adresi: <http://www.kygm.gov.tr/TR,134508/halk-kutuphaneleri-verileri.html>
- LTG (2016). *Public libraries in the United Kingdom*. Erişim adresi: <http://librarytechnology.org/libraries/ukpublic/>
- Miller, K., Zickuhr, K., Rainie, L. ve Purcell, K. (2013). *Parents, children, libraries, and reading*. Pew Research Center. Erişim adresi: <http://libraries.pewinternet.org/2013/05/01/parentschildren-libraries-and-reading/>
- Poloma, M. (1993). *Çağdaş sosyoloji kuramları* (H. Erbaş, Çev.). Ankara: Gündoğan Yayınları. (Orijinali 1975'te yayımlanmıştır).
- Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2004). Bilgi toplumu ve toplumun bilgilenmesinde kütüphanelerin rolü. S. Arslantekin ve F. Özdemirci (Yay. Haz.), *Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu = Saga of Librarianship International Symposium: 21-24 Ekim içinde* (ss. 330-338). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
- Sefercioğlu, N. (1999), “Kütüphanelerimiz”, *arayış: kütüphanecilik ve kütüphaneler üzerine görüşler ve düşünceler*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- T.C. Başbakanlık (2002). *e-Türkiye girişimi eylem planı*. Erişim adresi: http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/020800_E-TurkiyeEylemPlani.pdf

- T.C. Bursa Nilüfer Belediye Başkanlığı Kütüphane Müdürlüğü
Çalışma Yönetmeliği (2014). Erişim adresi:
[http://www.nilufer.bel.tr/dosyayoneticisi/mudurlukler/
Kutuphane/2020.pdf](http://www.nilufer.bel.tr/dosyayoneticisi/mudurlukler/Kutuphane/2020.pdf)
- T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel Ve Sosyal İşler
Daire Başkanlığı Kütüphane Ve Müzeler Müdürlüğü
Hizmet Yönetmeliği (2000). Erişim adresi:
[http://www.ibb.gov.tr/tr-
TR/kurumsal/Birimler/Kutuphanelerve
Muzeler/Documents/ista nbul _yonetmelik.doc](http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/Birimler/KutuphanelerveMuzeler/Documents/istanbul_yonetmelik.doc)
- Toffler, A. (1983). *The third wave*. New York: William Morrow
& Co.
- Tonta, Y. (1999). Bilgi Toplumu ve Bilgi Teknolojisi. *Türk
Kütüphaneciliği*, 13(4), 363-375.
- Tonta, Y. ve Küçük, M. E. (2005). Sanayi Toplumundan Bilgi
Toplumuna geçişte temel dinamikler. *Türk
Kütüphaneciliği*, 19(4), 1-14.
- Toplu, M. ve Gülle, M. T. (1992). Türkiye’de enformasyon
politikasına ilişkin sorunlar. Yazar, V. (Yay. Haz.),
“*Kütüphanecilikte Bilgi-Belge İşbirliği, Milli Kütüphaneler
Arası İletişim ve Dünyadaki Teknolojik Gelişmelerin
Aktarımında İlkelerin Tesbiti Sempozyumu*” bildirileri:
22-25 Eylül içinde (ss. 15-48). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- TUENA (1999). *Türkiye ulusal enformasyon altyapısı ana
planı*: sonuç raporu. Erişim adresi:
[http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/
991000_TuenaRapor.pdf](http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/991000_TuenaRapor.pdf)
- Yılmaz, B. (1997). Yerel yönetimler ve halk kütüphanesi
hizmeti: Türkiye için bir değerlendirme. *Türk
Kütüphaneciliği*, 11(2), 113-133.
- Yılmaz, B. (1998). Bilgi Toplumu: eleştirel bir yaklaşım.
Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 15(1),
147-158.
- Yılmaz, B. (2005a). Türkiye’de halk kütüphaneleriyle ilgili
yönetmelikler üzerine bir değerlendirme. M. Emin
Küçük (Yay. Haz.). *Prof. Dr. Nilüfer Tuncer’e Armağan
içinde* (ss. 302-313). Ankara: Türk Kütüphaneciler
Derneği.
- Yılmaz, B. (2005b). Türkiye’de kamu yönetiminin yeniden
yapılandırılması süreci ve halk kütüphaneleri. *Türk
Kütüphaneciliği*, 19(1), 56-77.

- Yılmaz, B. (2010). Türkiye'nin Bilgi Toplumu politikasında kütüphane kurumuna yaklaşım. *Bilgi Dünyası*, 11(2), 263-289.
- Yılmaz, B. (2011). Ankara'daki halk kütüphanesi sistemi: Niceliksel bir analiz. *Türk Kütüphaneciliği*.25(1), 35-54.
- Yılmaz, B. ve Aydın, H. (2011). Bilgi Politikası Konusundaki Uluslararası Çalışmalarda Kütüphane Kurumuna Yaklaşım: Avrupa Birliği Lizbon Stratejisi ile Birleşmiş Milletler Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi. *Bilgi Dünyası*, 12(1), 46-69.
- Yılmaz, B. ve Dalkran, Ö. (2012). Türkiye'nin Bilim-Teknoloji Politikalarında kütüphane kurumuna yaklaşım. *Bilgi Dünyası*, 13(1) 57-81
- Zickuhr, K., Rainie L. ve Purcell, K. (2013). *Library services in the Digital Age*. Pew Research Center. Erişim adresi: <http://libraries.pewinternet.org/2013/01/22/library-services/>
- Zickuhr, K., Rainie, L. ve Purcell, K. (2013). *Younger Americans' library habits and expectations*. Pew Research Center. Erişim adresi: <http://libraries.pewinternet.org/2013/06/25/youngeramericans-library-services/>
- Zickuhr, K., Rainie, L., Purcell, K. ve Duggan, M. (2013). *How Americans value public libraries in their communities*. Pew Research Center. Erişim adresi: <http://libraries.pewinternet.org/2013/12/11/librariesin-communities/>
- Webster, F. (1995). *Theories of the Information Society*. Second edition. London and NewYork: Routledge.
- WEF (2015). *Networked Readiness Index*. Erişim adresi: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GITR2015.pdf
- Worldometers (2016). World population. Erişim adresi: <http://www.worldometers.info/>

Yerel Yönetimlerde Özel Arşiv Algısı ve Faaliyetleri

Prof. Dr. Fatih Rukancı

Ankara Üniversitesi, Türkiye, frukanci@gmail.com

Öz

Arşivlere ilişkin temel gruplandırmada dikkate alınması gereken unsurlar bağlamında materyalin taşıdığı arşivesel değer ya da değerler belirleyici olmaktadır. Yalnızca kişi ya da ailelere ait özel bilgi ve belgeler olarak algılanan özel arşivlerin sahip olduğu arşivesel ve ilişkisel değerler doğru değerlendirildiğinde kamuyu ilgilendiren ya da kamu belgelerini tamamlayan birtakım aydınlatmalar içerdiği yadsınmaz bir gerçektir. Yerel yönetimlerdeki mevcut materyalin ve söz konusu yönetimin görev ve sorumluluk alanından edinilmesi gereken potansiyel materyalin arşivesel değerlerinin tam/doğru tespiti mevcut arşivde idari ve özel (kültürel) arşiv ayrımının yapılmasına imkân tanıyacaktır. Yerel yönetimlerin kültürel faaliyetlerinin yapılandırılmasında özel arşiv materyali idari/kamu arşivi materyali kadar önemli rol oynayabilir. Yerel yönetimler için ülkemizde yeterli kanuni dayanağı henüz oluşmamış olan özel arşiv materyalinin tespiti, sağlanması ve bizmete sunulması faaliyetlerinin doğru biçimde yönetilmesi halkın aidiyet duygusu, kültürel faaliyetlere etkin katılımı ve belge ya da bellek kaybının önlenmesi açısından oldukça önem taşımaktadır. Zira özel arşiv belgeleri taşıdıkları kültürel, sosyal, maddi, manevi, antik ve kendine özgü değerleri itibariyle bölge halkını birçok konuda aydınlatabilme özelliğine sahip olabilir. İnsanların yaşadıkları ya da doğup büyüdüğü bölge ve mekânlara dair sahip oldukları bilgi ve belgeleri sergilemek, devretmek ya da satabilmek için başvuracakları bir birimin eksikliği birçok önemli bilgi ve belgenin zamanla yitirilmesi sonucunu doğurmuştur. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ise ancak ülkemizde kamu kurumlarının belgelerini devrettiği bir merkezi kurum olmaktan öteye gidememiştir. Bu durumda en küçük idari birimden büyükşehirlere kadar uzanan geniş bir yelpazede görev ve sorumluluk üstlenen yerel yönetimlerin ülke çapında özel arşivlerimize ilişkin birtakım faaliyetlerde bulunması önem arz etmektedir. Bildiride, yerel yönetimlerde yıllardır göz ardı edilmiş ya da yararları fark edilememiş özel arşivlerin varlığı ve etkin kullanımı konusunda açıklayıcı

bilgiler verilerek yerel yönetimlerin bu konuda yapması gereken faaliyetlere değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Özel arşivler, yerel yönetimler, arşivsel değer, belediyeler*

Giriş

Yerel yönetim, sınırları belli bir coğrafyada yaşayan insanların ortak ihtiyaçlarını karşılaması ve genel refahı sağlaması amacıyla kurulmuş, karar organları seçimle iş başına gelen tüzel kişilerdir. Türkiye yerel yönetimleri 1876 Anayasası ile hukuki boyut kazanmış, 1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında da yer almıştır. Yerel yönetim, ulusal sınırlar içerisindeki değişik büyüklüklerdeki topluluklarda yaşayan insanların, ortak ve yerel nitelikteki gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulan ve hukuk düzeni içerisinde oluşturulmuş olan anayasal kuruluşlardır. Yerel yönetim kuruluşları ise; il özel idaresi, belediye idaresi, köy idaresi olarak karşımıza çıkar. Yerel yönetim birimlerinin hangi ölçekte olursa olsun, sorumlu olduğu ilin, ilçenin, köyün ya da mahallenin kültürel, tarihi ve sanatsal dokusunu koruma halk arasında hemşehrilik bağlamında da olsa kendi öz değerlerini koruyarak aidiyet duygusunu güçlendirme gibi görevleri olduğu dikkati çekmektedir (Ekinci, 2016; 5393 sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Yerel yönetimlerin idari görev ve sorumlulukları çerçevesinde yürüttüğü faaliyetler sonucu üretilen ya da kuruma alınan belgeler söz konusu yönetimin idari arşiv belgelerini oluşturmaktadır. Tek potada eritmeye çalışan “arşiv” kavramı; idari ve kültürel arşiv belgelerin ayrımını yaparken kurumların özel arşiv algısını köreltmekte bunun yanı sıra uzman kişiler tarafından yürütülmesi gereken iki farklı arşiv faaliyetinin birbirine karışmasına neden olmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlerde “özel arşiv nedir?”, “idari arşivle olan ilişkisi nedir?”, “kültürel ve sosyal etkinliklerde özel arşivlerden nasıl faydalanılır?”, “özel arşivler yerel yönetimlerin halkla olan ilişkisinde nasıl rol oynar?”, “yerel yönetimler özel arşiv birimi oluşturmalı mıdır?”, “yerel yönetimlerin özel arşiv faaliyetleri nasıl yapılandırılabilir?” gibi bir dizi soruya cevap aranmalıdır.

Bu soruların cevaplarının aranmasında konuyla ilgilenen kurum ve kuruluşlar açısından özel arşiv ve arşivsel değer

kavramlarının doğru anlaşılması oldukça önem taşımaktadır. Özel arşiv kavramını hukuken kamuya ait olmayan, kamunun denetim ve incelemesine açık olmayan arşiv türü olarak tanımlamak mümkün olsa da uluslararası düzeyde kabul edilmiş temel bir açıklamayı bulmak mümkün olamamaktadır. Çünkü bu kavram ülkelerin sosyal ve siyasi yapısına göre farklılık gösterebilmektedir. Özel kuruluşların ya da sermayenin devletin üretim ve yönetiminde etkin bir konuma gelmesiyle özel arşivlerin tanımlanması önem kazandığı ve birçok dünya ülkesi arşiv mevzuatlarında bu konuda yeni düzenlemeler yapmak zorunda kaldıkları bir gerçektir (Rukancı, 2011, s.55). Diğer taraftan bir arşiv materyali; yönetsel, kanıtsal, mali, tarihi, entelektüel, kültürel, antik, kendine özgü (manevi), yasal ve parasal (maddi) değer taşıyabilir. Burada sayılan her bir kullanım değeri ya da bunların tümü belgenin arşivsel değeri (archival value) olarak karşımıza çıkmaktadır (ODLIS..., 2016; Arşivcilik Terimleri..., 1995, s.7). Bir belgeyi ya da belge grubunu arşivsel değerini bileşenleri çerçevesinde ele alıp değerlendiren arşiv uzmanı veya uzmanlardan oluşan komisyon belgenin imhasına, süreli ya da süresiz korunmasına karar verecektir. Bir başka deyişle arşiv belgeleri arşivsel değer kapsamında ele alınan en az bir değerinden dolayı saklanmaktadır. Bu kavram, özel arşiv belgelerinin hem idari, resmi belgelerle ilişkisi hem de kendi müstakil değerlerini tespit etmemizde bize rehberlik etmektedir. Özel arşivlerin önemini daha iyi anlayabilmek için yakın geçmişte medyaya yansıyan birkaç haberi paylaşmakta yarar görüyorum.

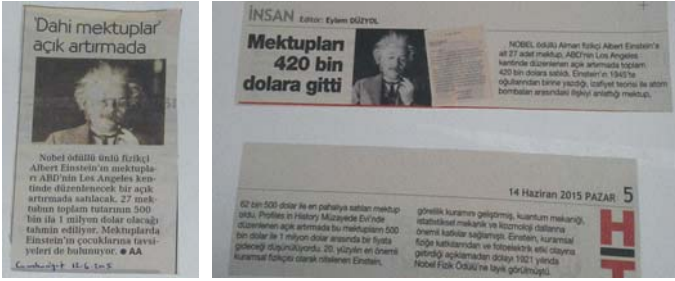
Özel Arşiv Materyalinin Değeri

Özel Arşiv ile ilgili medyaya yansıyan haberlerden birkaç akılda kalıcı örnek:

Şekil 1. Özel Arşiv Materyaline İlişkin Örnek Haber

28.06.2009 tarihli Hürriyet gazetesinde “Mektuplarının satışına 5 yıl hapis istendi” başlıklı Özden Atik tarafından yapılan haberde Mustafa Kemal Atatürk ile Latife Hanım arasındaki yedi mektubun müzayedede satışa çıkarılması ile ilgili bir soruşturma başlatıldığı zira Mustafa Kemal Atatürk’ün şahsi belgelerinin Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile koruma altında olduğundan bahsetmektedir (Atik, 2009). Burada sorulması gereken soru; “Türkiye Cumhuriyeti’nde özel eşyaları ve arşivi kanunla koruma altına alınması gereken yegâne kişi ya da aile Gazi Mustafa Kemal Atatürk müdür?” Türkiye çapında yerel yönetimler bazlı düşündüğümüzde her yönetim sorumlu olduğu çevre ile ilgili özellikle devlet kademesinde önemli görevler üstlenmiş ya da sosyal, siyasi, sanatsal, bilimsel katkılarıyla ön plana çıkmış kişi ve ailelerin özel arşivleri ile ilgili hangi tür çalışmalar yürütmektedir?

Şekil 2. Özel Arşiv Materyaline İlişkin Örnek Haberler

14.06.2015 tarihli Habertürk ve 12.06.2015 tarihli Cumhuriyet gazetelerinde ise Nobel Ödüllü Alman fizikçi Albert Einstein’ın 27 adet mektubunun Los Angeles kentindeki açık artırmada 420 bin dolara satıldığından bahsetmektedir.

Şekil 3. Özel Arşiv Materyaline İlişkin Örnek Haberler

2 Şubat 2012 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde; dünyaca ünlü film yönetmeni Steven Spielberg'in 7 Oscar ödüllü "Schindler'in Listesi" filmine de kaynaklık eden arşivini Londra Üniversitesi Soykırım Araştırmaları Merkezi'ne bağışladığını konu alan haber özel arşivlerin sahipleri tarafından yapılan bağışa çarpıcı bir örnek olarak gösterilebilir.

Şekil 4. Özel Arşiv Materyali Örneği

Yine yakın tarihte "Harry Potter"ın yazarı J.K. Rowling'in üzerinde eseri yazdığı ahşap sandalyenin New York'taki müzayede de 400 bin dolara satıldığı" haberi görsel medyadan duyurulmuştur. Bu haberler özel arşiv belgelerinin ulaşabileceği maddi değere çarpıcı örnekler olarak verilebilir.

Şekil 5. Özel Arşiv Materyaline İlişkin Örnek Habere İle İlgili Fotoğraflar

Şekil 6. Özel Arşiv Materyaline İlişkin Örnek Haber

26 Nisan 2016 tarihli Hürriyet gazetesine haberinde Kraliçe'nin aşk mektubuna 60 bin TL.

İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth'in eşi Prens Philip'e evlenmeden önce yazdığı aşk mektubunun yapılan açık artırmada 14 bin 400 sterlin'e (yaklaşık 60 bin TL) alıcı bulduğunu yazarken;25 Nisan 2016 Sabah gazetesine haberi, Titanik biletine 15 bin sterlin (61 bin 557 TL) başlığıyla Caharlotte Irwin (Titanik'i inşa eden Harland&Wolff şirketin sekreteri)'e ait Titanik'in açılışVIP bileti koçanı 15 bin sterlin'e satıldığından bahsetmektedir.

Ayrıca bugün sahip olduğumuz bazı özel arşiv materyalinin gelecekte ne kadar değerli ve önemli olabileceği konusunda "zaman okuyuculuğu" faaliyeti özel arşiv belgelerinin seçimi ve yönetiminde oldukça önem taşımaktadır.

İdari ya da resmi nitelikteki kamu arşiv belgelerinde arşivsel değer tespiti yönetsel ve kanıtsal değer üzerinde yoğunlaşırken özel arşiv belgelerinde bunlar antik, kendine özgü, kültürel, bilimsel, tarihi değerler olarak karşılık bulmaktadır. Ayrıca her iki tür arşiv materyali arasındaki kurulacak organik bağlar herhangi bir olay, yer, eser ve kişi hakkında tamamlayıcı unsurlar olarak karşımıza çıkacağından arşivin temel fonksiyonu olan "gerçeklerin hatırlatılması ve kanıtlanması" işlevini her iki arşiv materyali ile birlikte yerine getirebileceklerdir. Bu durumda yerel yönetimler kendi sorumluluk alanları ile ilgili geçmişteki tüm ya da tam bilgilere erişimde özel arşiv belgelerini de hesaba katmak durumundadırlar.

Victoria Belediye Arşivi

Yerel yönetimler kendileri ile ilgili özel arşiv materyalinin seçimi konusunda kuşkusuz oldukça seçici davranmak zorundadır. İl, ilçe, semt, belde, köy, mahalle gibi her ölçekte faaliyet gösteren bu idari birimler içinde buldukları çevre ve idari yapının geçmişi ve gelecekteki faaliyetlerine yönelik hedef kullanıcılarını tespit etmek için bir analiz çalışması yapmalıdır.

Bu konuyla ilgili Kanada'nın Victoria şehri belediyesinin hedef kullanıcı tespiti ve arşiv faaliyetleri bize ışık tutabilir: Belediye arşivleri sık sık bilgi edinme hakkı altında, belirli erişim haklarına sahip olan ya da uyguladığınız kamu programları tarihine ilgi duyan halk tarafından kullanılıyor olabilir. Kamu yönetimi, tarih, sağlık ve sosyal politika öğrencileri, tüm kayıtlardaki çalışmaları için değerli bilgiler bulabilirler. Soy bilimciler de belediye kayıtlarında bulunan bilgilerin hevesli araştırmacıları olarak bulunmaktadır. Bunların yanı sıra diğer araştırmacı grupları:

- Belediyenin resmi tarihini yazan tarihçiler,
- Bölgenizde yeni bir yazı dizisi için arka plan araştırması yapan yazarlar,
- Belediye refah programları üzerine çalışmalar yürüten akademisyenler,
- Eski bir çalışan ya da kent sakini hakkında biyografi yazarlar,
- Yerel iş birlikleri için miras planlama belgeleri hazırlayan mimari tarihçiler,
- Arazi parseli üzerinde çevresel araştırmalar yapan çevreciler ve şehir planlamacılarından oluşabilir (Municipal Archives..., 2001).

Bir belediye faaliyetlerinin tarihsel kaydını tutmak istiyorsa, o bölgenin büyüme ve gelişmesi için bir şekilde katkıda bulunmuş diğer kuruluşlar, işletmeler ve bireylerin kayıtlarını korumak gereklidir. Toplumda ileri gelen bireyler de belediye arşivleri kayıtlarına katkıda bulunmaları için ikna edilebilirler. İş dünyası liderleri, yerel politikacılar, ya da "önemli /sıra dışı kişilikler" tarafından oluşturulan kayıtlar arşivi daha zengin kılacaktır.

"Belgesel kanıt olmadan geçmişiniz olamaz." Biyografi yazarları, yazarlar, tarihçiler, kamu yöneticileri, planlamacılar,

soy bilimciler, sosyologlar, bilim adamları, ekonomistler ve diğerleri, geçmişini analiz etmek ve bugünü anlamak ve geleceğe hazırlanmak için arşiv belgelerini kullanırlar. Bu bağlamda *belediyenin anlatmaya değer hikâyesinin korunması gereklidir*. Arşivlerin görevleri, belediye meclisi tarafından kabul edilen bir yönetmelik şeklinde belirtilmelidir. Bu yönetmelikte, belediye hiyerarşisinde arşivlere bir yer verilmelidir ve arşivlerin amacı veya misyonu ortaya koyulmalıdır. Örneğin, Victoria Şehir Arşivleri için 22 Kasım 1990 yılında aşağıdaki talimat hazırlanmıştır:

Victoria Şehri Arşivlerinin amacı, arşiv materyallerini, sivil ve özel belge formunda, Victoria Şehrinin tarihini belgelemek için tanımlamak, sağlamak, korumak ve erişilebilir hale getirmektir. Bu talimatın özel arşivlerle ve arşiv toplum ilişkisi ile ilgili bölümlerinde yer alan maddeler:

- Victoria Şehrinin tarihini ve gelişimini belgeleyen özel veya devlete ait olmayan belgeler, aynı zamanda arşivler tarafından elde edilir ve korunur. Özel belgeler seçilmiş kamu devlet adamları, bunların şehrin yönetimi ile ilişkili kurulları ve komisyonları ve bunların diğer organizasyonlarına ve bireylerine ilişkin detaylı tarihi (hikâyeyi) içermektedir.
- Arşivler kamu kuruluşu olduğu için bütün araştırmacı sınıflarına açık ve eşit olarak erişilebilirdir. Arşiv materyalleri arşiv uygulamaları, uygun kaynaklar, herhangi yasal veya etik zorunluklar ve malzemenin fiziksel bütünlüğü koşullarına bağlı olarak, araştırmaya uygun durumda olacaktır.
- Arşivler, diğer miras kuruluşları ve arşiv kurumları ile satın alma ve arşiv kayıtları ve işbirliği sunumu ile daha büyük bir farkındalık yaratmak ve Victoria City mirasını teşvik etmek için çabalamaktadır (Municipal Archives..., 2001).

“Arşiv kayıtları kullanıldıkları zaman değerlidir.” Bir belediye toplumdan izole değildir. Arşiv kayıtlarını araştırma için elverişli yaparak, belediyeler iyi yurttaşlık örneği göstermekte ve toplumun kendisini anlamasına katkıda bulunmaktadır. Toplumun belgesel mirasının korunması ve saklanması belediye profilini yükseltmek ve bütçesinin akıllıca harcandığını vergi mükelleflerine göstermek için iyi bir yoldur. Bir yönetim vergi mükelleflerine karşı sorumludur ve arşiv kayıtlarına erişim sunulması yönetimin kamu imajını geliştirir (Municipal Archives..., 2001).

Arşivcilikte ileri ülkelerden biri olan Kanada'nın şehir belediyesinin özel arşiv algısı ve söz konusu belgelerin kültürel miras kapsamında değerlendirilmesine yönelik bakış açısı ve uygulamaları ülkemizde dağınık biçimde yürütülen yerel yönetimlerde arşivcilik faaliyetlerine örnek olarak gösterilebilir.

Özel Arşiv Ekibi (The National Archives)

Unutulmamalıdır ki, özel arşiv belgelerinin tespiti ve değerlendirilmesine yönelik yerel yönetimlerdeki girişimlerde belgelerin seçiminden hizmete sunulmasına kadar olan süreçte yönetimin özel arşiv sahipleriyle teması, onları bilgilendirmesi, ikna çabaları ve protokollerin işleme konulmasındaki süreçlerde izlenen yöntem oldukça önem taşımaktadır. Bu konuyla ilgili olarak İngiltere'de Ulusal Arşiv (The National Archives) bünyesinde faaliyet gösteren özel arşiv ekibinin (private archives team) yaklaşım ve yöntemleri bize fikir verebilir. Özel Arşiv Ekibi'nin arşiv sahipleriyle olan teması ve ilişkileri aşağıdaki başlıklar altında nitelenmiştir:

Tavsiyelerin Niteliği: Bizler kamu müfettişleri değiliz! vurgusu önemlidir. Ancak davet ile tavsiye verilir, teşvik edilir ve karşılaşılabilecek her türlü risk tespit edilir.

- Tavsiyeler arşiv sahibinedir ve onların menfaatleri önceliklidir;
- Tavsiyelerimizde gizlilik esastır;
- Her bir arşiv sahibinin bireysel şartlarına odaklanılır;
- Ücretsizdir ve zorunluluk getirmez. Verilemeyecek tek hizmet arşivlerin ticari değerleridir.

Ziyaretler genellikle bir davet üzerine yapılır. Bir ziyareti genellikle dermenin özet tanımını, mevcut korunma durumunu, depolama tesislerinin yeterliliğini ve talep edilirse uygun erişim düzenlemeleri ile gerektiğinde değişiklik önerilerini de içeren yazılı bir tavsiye mektubu takip etmektedir.

Kaçınılmaz olarak ziyaretlerde seçici olunması gerekmektedir ve daha çok risk altında, stratejik konularla karşı karşıya olan veya hakkında çok az şey bilinen dermelere odaklanılmaya çalışılır.

Özel arşiv ziyaretini gerçekleştirilirken:

- Gördüğümüz materyalin ve arşiv sahibi ya da temsilcisi ile gerçekleştirdiğimiz görüşme ve konuşmaların gizliliğine özen gösterilir.
- Örneğin belge hakkında not alırken tükenmez kalem yerine kurşun kalem ya da laptop kullanmak gibi materyale büyük bir özenle yaklaşılr.
- Arşiv belgeleri bulunduğu düzende bırakılır. Rutubet nedeni ile risk altında iseler alınması gereken özel tedbiri açıklanır, ancak kararı arşiv sahibine bırakılır.
- Ziyaretin sonunda arşiv sahibi ile tavsiye oluşturmak, kapsayacağı konular ve tavsiyelerin verilme zamanı konusunda bir görüş birliğine varılır (Gale, 2016).

Tavsiyelerin içerdığı konular: Tavsiye niteliğindeki bir ziyaret aşağıdaki konuların tümünü ya da bazılarını içerebilir;

- Özet tanım ve araştırmalar
- Depo düzenlemeleri
- Dermenin korunması
- Erişim
- Arşivlerin emanete verilmesi ya da bağışlanması

Tavsiyelerde genellikle şartlarına, kaynaklarına ve vermek istedikleri izinlere göre bir arşiv sahibinin dermelerini nasıl en iyi şekilde koruyacağı ve geliştireceği üzerine planlama yaparken destek sağlayacak bir çerçeve çizilir. Bireysel ihtiyaçlar ve istekler doğrultusunda şekillenen tavsiyeler verilmesi hedeflenir. Arşiv materyallerine özen gösterilirken bilgi sahibi olarak karar verilmesi amaçlanmaktadır (Gale, 2016).

Sonuç

Gerek görsel ve yazılı medya haberleri gerekse yurt dışındaki uygulamalar özel arşivlerin tespiti ve değerlendirilmesi noktasında ülke çapında bir duyarlılık gereksinimini ortaya koymaktadır. Ancak bundan daha önemlisi ülkemiz vatandaşlarında “arşiv bilinci ya da kayıt tutma bilinci” konularında uyarıcı yayınların yapılması (kamu spotu gibi) sahip oldukları ya da olabilecekleri her tür arşiv materyalinin gelecekte toplumun hafızasına katkı sağlayabileceği düşüncesinin yerleştirilmesidir.

Ülkemiz arşivlerinin Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü marifetiyle tek merkezden idare edilmesinin olanaksızlığı artık tartışma konusu olmaktan bile çıkmış durumdadır. Burada yapılması gereken yerel yönetimlerin adeta durumdan vazife çıkararak kendi sorumluluk alanlarındaki bölgelerdeki özel arşiv sahipleriyle iletişime geçerek en azından tespit çalışmaları başlatmaları gerekir. Tespit çalışmalarında izlenmesi gereken yöntem öncelikle özel arşiv sahipleri için hazırlanacak devir-teslim, bağış, satın alma ve gözetim opsiyonlarını da içeren bir protokolün hazırlanmasıdır. Hazırlanacak bu protokolün ana teması ve hedefi özel arşiv sahiplerine tavsiye ve destek niteliğinde olmalıdır ki arşiv sahiplerinin sahip oldukları belgelere devlet tarafından el konulacağı hissine kapılması önlenibilsin. Ayrıca günümüzde özel arşiv sahipleri arşiv belgelerinin içeriği, kapsamı ve değeri konusunda yardım alabilecekleri bir devlet biriminden yoksun oldukları için bu alanı bir sektör haline getirmiş bazı belge simsarları tarafından yanlış yönlendirilmekte bu şekilde birçok bilgi ve belge ticari meta olarak piyasada satışa sunulabilmektedir. Tüm bu olumsuzluklara son verebilmek için devlet, kamu yararına kullanılacak devletin ve toplumun belleğine katkı sağlayabilecek arşiv belgelerini özel ya da resmi ayrımı yapmadan kontrol altına alabilme faaliyetini yasal bir çerçevede yürütebilmelidir. Bu konu hazırlıklarına tekrar başlanan Milli Arşiv Kanunu'nda yerini alarak yerel yönetimlerin bu alandaki girişimleri yasal bir desteğe ve dayanağa kavuşturulmalıdır.

Teşekkür

Bu çalışmanın hazırlanmasında özel arşivinden yararlandığım kıymetli dostum Doç. Dr. Hakan Anameriç'e çok teşekkür ederim.

Kaynakça

- Atık, Ö. (2009). Mektuplarının satışına 5 yıl hapis istendi. *Hürriyet* (28 Haziran 2009).
- Belediye Kanunu. (2005). *Resmî Gazete* (25874, 13 Temmuz 2005).
- Belge Yönetimi ve Arşiv Terimleri Sözlüğü*. (2009). Haz. S. Karakaş, F. Rukancı ve H. Anameriç. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

- Dahi mektuplar açık artırmada. (2015). *Cumhuriyet* (12 Haziran 2015).
- Ekinci, N. (2016). *Türk anayasa düzeninde yerel yönetimler*. 20 Mart 2016 tarihinde <http://akademikperspektif.com/2014/01/23/turk-anayasa-duzeninde-yerel-yonetimler> adresinden erişildi.
- Gale, P. (2012). *The role of private archives team at the National Archives*. 03 Ocak 2016 tarihinde <http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/philip-gale.pdf> adresinden erişildi.
- Kaplan, S. (2012). Schindler'in arşivi artık Londra'da. *Hürriyet* (2 Şubat 2012).
- Kraliçe'nin aşk mektubuna 60 bin TL. (2016). *Hürriyet* (26 Nisan 2016).
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. (1983). *Resmi Gazete* (18113, 23 Temmuz 1983).
- Mektupları 420 bin dolara gitti. (2015). *Habertürk* (14 Haziran 2015).
- Municipal archives: Promoting efficiency&effectiveness*. (2001). Canada: The Association of Canadian Archivists.
- ODLIS-Online Dictionary for Library and Information Science*. (2016). 15 Mart 2016 tarihinde <http://lu.com/odlis/> adresinden erişildi.
- Rukancı, F. (2013). Özel arşiv kavramı ve yurt dışındaki uygulamalardan örnekler. *45. Kütüphane Haftası VEKAM Türkiye'de Arşivler ve Arşivcilik Uygulamaları Paneli, 2-3 Nisan 2009 Bildiriler Kitabı* içinde (s.53-71). Ankara: VEKAM.
- Titanik biletine 15 bin sterlin. (2016). *Sabah* (25 Nisan 2016).

Belediye Kütüphanelerinde Dijital Teknoloji ve Sosyal Medya Kullanımı

Araş. Gör. Dr. Tolga Çakmak

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, tcakmak@hacettepe.edu.tr

Araş. Gör. Şahika Eroğlu

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, sahikaeroglu@hacettepe.edu.tr

Öz

Kurumlar hizmet kalitelerini geliştirmek, kullanıcı beklentilerini karşılamak gibi amaçlarla dijital teknolojilerden ve sosyal medya platformlarından yararlanmakta; bu platform ve teknolojilere yatırım yapmaktadır. Bu durum da kurumların kullanıcı etkileşiminde dijital teknolojileri ve sosyal medya kanallarını önemsediklerini göstermektedir. Bilgi hizmetleri sunarak kullanıcılarla etkileşimde bulunan kurumlardan biri olan kütüphanelerin de dijital teknoloji ve sosyal medya kullanımlarının giderek arttığı bilinmektedir. Bu kapsamda çalışmamızda Türkiye’de belediye kütüphanelerinin sosyal medya ve dijital teknoloji kullanım durumlarının betimlenmesi amaçlanmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda çalışmamız, alan yazındaki birçok çalışmada en sık kullanılan sosyal medya aracı olarak gösterilen Facebook platformunu kullanan belediye kütüphaneleri sınırlandırılmıştır. Bu çerçevede Türkiye’de bir kısmının aktif olarak hizmet vermediği toplamda 56 ilde bulunan Belediye kütüphanelerinin 23’ünün Facebook platformunda resmi hesabı olduğu saptanmıştır. Belirlenen bu kütüphanelerin dijital teknoloji ve sosyal medya kullanımlarını betimleyebilmek için açık uçlu, beşli Likert ölçekli ve çoktan seçmeli soruların bulunduğu 22 sorudan oluşan bir anket ile veri toplanmıştır. Toplanan veriler, tanımlayıcı istatistiklerle sunulurken Türkiye’deki belediye kütüphanelerinin genel durumu yansıtılmıştır. Çalışma sonuçlarında ise dijital teknoloji ve sosyal medya kullanımının belediye kütüphaneleri açısından sağladığı avantajlar tartışılarak, Türkiye’deki uygulamaların iyileştirilmesine yönelik önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Belediye kütüphaneleri, dijital teknoloji, sosyal medya.

Giriş

Toplumun her kesiminden kullanıcıların erişebildiği sosyal medya platformları kurumların hizmetlerini pazarlamalarının yanı sıra hizmetleriyle ilgili geribildirim almaları açısından önemli olanaklar sağlamaktadır (Mayfield, 2008). Kullanıcılara düşüncelerini, kendi oluşturdukları içerikleri paylaşabilecekleri ortamlar yaratan sosyal medya platformları ve dijital teknolojiler aracılığıyla geleneksel hizmetlerin ötesinde düşük maliyetlerle daha etkileşimli ortamlar yaratılmaktadır (Vural ve Bat, 2010). Bu platformlar aynı zamanda kullanıcıların bilgi ihtiyaçlarını gidermeye yönelik davranışlarını da değiştirebilmektedir. Kurumların hizmet kalitelerini geliştirmek için sosyal medya uzmanlarıyla birlikte dijital teknoloji ve sosyal medya kanalları için çeşitli stratejiler geliştirdikleri bilinmektedir. Bu noktada dijital teknoloji ve sosyal medya platformları üzerinden hizmet sunan kurumlar arasında yer alan kütüphaneler de konuyla ilgili politikalar geliştirmekte ve kullanıcı etkileşimini artırmak için verdikleri hizmetlerle sosyal medya platformlarını bütünleştirmeye yönelik girişimlerde bulunmaktadır. Bu sayede dijital teknolojiler ve sosyal medya uygulamalarıyla yapılandırılan kütüphane araçlarıyla kullanıcı deneyimi daha etkin bir boyuta taşınmaktadır. Ayrıca kütüphanelerin hem hizmet kalitelerini artırma hem de kullanıcılarla çok yönlü etkileşim kurmaları da bu tür yapılandırmalarla mümkün olmaktadır. Dijital teknolojiler ve sosyal medya platformları kullanıcı deneyiminin oluşturulmasının dışında kullanıcı beklentilerini karşılama ve sunulan hizmetlere yönelik geribildirim almada ve hizmetlerin gözden geçirilmesinde etkilidir. Diğer yandan bu araçlar kurumların hizmetlerini pazarlamaları ve markalaşma stratejileri için de önemlidir. Bu doğrultuda kütüphaneler de dâhil olmak üzere hemen her sektördeki kurumlar sosyal medya profilleri oluşturmakta ve kurumsal uygulamalarla ilgili bilgilendirmeleri bu kanallar üzerinden sunmaktadır. Ayrıca yaşanan gelişmelerle birlikte kurumların belirli politika ve stratejiler doğrultusunda bu kanalları kullandıkları görülmektedir. Söz konusu gelişmelerden etkilenen kurumlardan biri olan kütüphaneler de sosyal medya platformlarını ve dijital teknolojiyi markalaşma stratejileri içinde kullanmakta ve bu platformlar aracılığıyla kullanıcılarına ulaşmaya çalışmaktadır.

Hemen her sektör için çeşitli avantajlar sağlayan dijital teknolojiler ve sosyal medya platformları kütüphaneler, arşivler ve müzeler tarafından yaygınlıkla kullanılmaktadır.

Bu kapsamda bütün kütüphane türleri gibi belediye kütüphanelerinin de dijital teknolojilere yatırım yaptıkları ve resmi sosyal medya hesapları oluşturduğu dikkati çekmektedir. Bu bilgilerden hareketle çalışmamızda Türkiye’de belediye kütüphanelerinin dijital teknoloji ve sosyal medya platformlarına yönelik yaklaşımları sosyal medya kanallarını kullanan belediye kütüphaneleri özelinde analiz edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise konuyla ilgili önerilere ve sonuçlara ise yer verilmiştir.

Kütüphaneler, Dijital Teknoloji ve Sosyal Medya

Dijital teknolojiler ve sosyal medya platformlarının kullanımı kütüphaneler gibi bilgi hizmeti sunan kurumlar için yeni bir uygulama değildir. Web 1.0 uygulamalarının bir uzantısı olarak ortaya çıkan ve kullanıcı katılımını bir başka ifadeyle kitle kaynağı kullanımını esas alan uygulamaları içeren sosyal medya platformları bilgi merkezleri tarafından belirli stratejiler doğrultusunda tercih edilmektedir. Söz konusu platformların bilgi merkezleri tarafından iki şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki bilgi merkezlerinde kullanılan bilgi sistemleriyle sosyal medya özelliklerinin bütünleştirilmesidir. Bu noktada birçok kütüphanede çevrimiçi kataloglarda oylama, etiketleme, yorum yapma olanaklarıyla önizleme gösterimleri gibi özellikler kullanıcılara dijital ortam üzerinden sunulmaktadır. İkincisi ise bu kurumların ilgili sosyal medya platformlarında profil ya da sayfa oluşturularak söz konusu ortam üzerinden kullanıcılarla etkileşime geçmesidir. Bu kapsamda bilgi merkezlerinin sosyal medya platformlarında platformun özelliğine göre içerik üretme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu durum da bilgi merkezlerinin sosyal medya hesaplarını yönetirken belirli bir stratejiyle hareket etmelerini gerektirmektedir. Ayrıca yaşanan gelişmelerle birlikte kütüphanelerin sosyal medya platformlarında yer almalarına yönelik gerekliliklerin yerini bu platformları aktif bir şekilde yönetmeleri gerekliliği almıştır (Qualman, 2009). Bu noktada sosyal medya platformları kurumlar için şu avantajları sağlamaktadır (Mathews, 2011; Mayfield, 2008, s.5):

- Hedef kitleden geribildirim alma ve kullanıcı katılımını teşvik etme,
- Kullanıcı katılımına ve görüşlerine açık mekanizmalar sunma,
- İçerik geliştirmeye ve paylaşımına imkân tanıma,
- Hedef kitleye yönelik topluluk oluşturma,

- İlgili diğer konu ya da kaynakları gösterme,
- Bilgi hizmetleri için pazarlama ortamı yaratma.

Yukarıda listelenen avantajlar sosyal medya platformlarının kütüphaneler tarafından kullanılmasını sağlamıştır. Bu çerçevede kütüphanelerin sosyal medya platformu kullanımında hizmetlerin pazarlanması amacı öne çıkmakta ve anlık mesajlaşma hizmetleriyle sanal danışma hizmetlerinin verilmesi dikkati çekmektedir (Hendrix ve Zafron, 2009). Bu kapsamda konuyla ilgili çalışmalar da sosyal medya platformlarının bilgi merkezlerinde tercih edilmelerinin temelinde hizmet pazarlamasının bulunduğunu ortaya koymaktadır (ALA, 2001; Burkhardt, 2009; Rogers, 2009). Bunun yanı sıra kütüphanelerin değişen kullanıcı beklentileri doğrultusunda web sayfalarını ve internet aracılığıyla sundukları olanakları gözden geçirmeleri ve çalışanlarına eğitimler vererek yenilikçi bir yaklaşım göstermeleri gerekmektedir (Khan ve Bhatti, 2011). Dijital teknolojilerin ve sosyal medya platformlarının etkin kullanımında önemli olan konulardan biri söz konusu platformlarda üretilen veya üretilecek olan içeriktir. Kurumlar profil oluşturulan her platformda aynı içeriği yayınlamak yerine kullanılan platforma göre içerik oluşturma eğilimi göstermektedir. Bu doğrultuda kütüphanelerin sosyal medya hesaplarındaki paylaşımları

- Kütüphane duyuruları ve etkinlikleri, sergiler, röportajlar,
- Koleksiyonla ilgili bilgilendirmeler,
- Makaleler ve eğitimlere yönelik video paylaşımları,
- Hedef kitleye yönelik haberler,
- Kütüphane hizmetleriyle ilgili geribildirim almaya yönelik uygulamalar,
- Kullanıcı taleplerine yanıt verme,
- Görseller, canlı yayınlar ve diğer ilgili olabilecek içeriklerden oluşmaktadır (Burkhardt, 2010).

Farklı amaçlarla kullanılacak araçlar olan sosyal medya platformları bilgi merkezlerinin hizmet ve programlarının kullanıcılarca erişilebilir olması açısından tercih edilmektedir (ALA, 2001). Dijital teknoloji ve sosyal medya platformlarını kullanarak kullanıcılarına yenilikçi ve çözüm odaklı bir kurum algısı oluşturan bilgi merkezleri bu platformlar sayesinde çalışanlarla kullanıcılar arasında işbirliklerinin yapılmasına katkı sağlamaktadır (Mathews, 2011). Bu doğrultuda bilgi merkezlerinin sosyal medya platformlarıyla ilgili güçlü ve

zayıf yanlarının belirlenmesi önem taşımaktadır. Sosyal medya platformlarının bazı uygulamalar dışında genelde ücretsiz, kolay kurulum ve hızlı kullanım, kısa sürede ilgili hedef kitleye ulaşma, kullanıcı beklentilerini anlama ve yetkili kullanıcılara içeriği denetleme olanağı sunması bilgi merkezleri için önemli fırsatlardır. Diğer yandan bu platformların tasarım sınırlılıkları, kötüye kullanım, paylaşılan bilgi miktarına yönelik kısıtlamalar, bazı uygulamaların kurulum gerektirmesi ve kullanıcıların bu platformlardan kolayca çıkış yapabilmeleri bilgi merkezleri açısından olumsuz süreçlerdir (Fernandez, 2009).

Bilgi merkezleri açısından çeşitli olanaklar ve bazı olumsuz özellikler taşıyan sosyal medya platformlarının kullanımında belirli stratejilerin kullanılması veya yazılı politikaların geliştirilmesi bu platformlarda kurum kimliğinin ve kültürünün yansıtılması açısından önemlidir. Nitekim Türkiye’de konuyla ilgili çalışmalarda da bilgi merkezlerinde sosyal medya politikalarının oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır (Aras, 2014; Yalçın, 2014). Bu çerçevede sosyal medya politikalarının içeriğinde aşağıdaki konuların yer alması beklenmektedir:

- Kullanılan sosyal medya platformlarında belirtilen fikir ve görüşlerin bağlayıcılığının kime ait olduğu,
- Paylaşım yapılacak bilgilere (özellikle gizlilik ve hassasiyet içeren bilgiler) yönelik açıklamalar,
- Telif ve kullanım haklarına yönelik uygulamalar,
- Çıkar çatışmaları ya da olumsuz durumlara yönelik önlemler,
- Paylaşılan bilgilerin güvenilirliğiyle ilgili bilgilendirmeler,
- İlişkili olan politikalara ya da rehberlere yönlendirmeler,
- Kullanılan sosyal medya platformlarından sorumlu olan çalışanlar ya da birimlerin belirtilmesi (Kroski, 2009).

Sosyal medya politikalarıyla birlikte bu platformlardan verilen hizmetlere yönelik değerlendirmeler ve ölçümlerin yapılması da önemlidir. Bilgi merkezlerinin bilgiyle ve kültürel süreçlerle ilgili girişimlerini çok az bir çabayla görünür hale getirmeyi sağlayan sosyal medya platformları kullanım ve görüntüleme istatistiklerini raporlama olanağı sunmaktadır. Bu kapsamda bilgi merkezlerinde sosyal medya platformlarıyla elde edilen görünürlük düzeyine ulaşmak için kullanılacak diğer araçların

maliyet analizlerinin yapılması gereklidir. Sosyal medya platformları bilgi merkezleri için (özellikle küçük ve orta ölçekli kuruluşlar için) pazarlama ve görünürlük açısından mümkün olan en iyi yatırım getirisini sunabilmektedir (Romero, 2011). Söz konusu platformların bilgi merkezlerinde kullanımına yönelik planlamalara kullanıcı grubunun özellikleri önemli ölçüde yön vermektedir. Bu doğrultuda bilgi merkezlerinin tercih edeceği sosyal medya platformunun seçiminde, yönetiminde ve paylaşım yapılacak içeriğin belirlenmesinde kullanıcı profilinin göz önüne alınması gerekmektedir. Bununla birlikte içerik paylaşımlarında sosyal medya platformunun karakteristikleri de önemli bir belirleyicidir.

Yöntem

Sosyal medya kanalları ve dijital teknolojiler bütün bilgi merkezleri için birden çok işleve sahip unsurlardır. Bu noktadan hareketle çalışmamızda Türkiye’de belediye kütüphanelerinin sosyal medya ve dijital teknoloji kullanım durumlarının betimlenmesi amaçlanmıştır.

Belirlenen amaç doğrultusunda çalışmamız en yoğun kullanılan sosyal medya platformlarından biri olan Facebook platformunu kullanan belediye kütüphaneleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışmamız ayrıca bu kütüphanelerin konuyla ilgili farkındalık düzeylerinin diğer belediye kütüphanelerine göre daha yüksek olduğu varsayımına dayanmaktadır. Facebook üzerinde yapılan incelemelerde 23 belediye kütüphanesinin Facebook platformunda resmi hesabı olduğu saptanmıştır. Bu çerçevede belediye kütüphanelerinin dijital teknoloji ve sosyal medya kullanımlarını betimleyebilmek için açık uçlu, likert ölçekli ve çoktan seçmeli soruların bulunduğu 22 sorudan oluşan bir web tabanlı anket geliştirilmiştir. Verilerin toplanması için belirlenen kütüphanelerle telefonla iletişime geçilerek konuyla ilgili olarak sorumlulukları bulunan kütüphanecilere çalışmanın amacı, kapsamı, içeriği ve veri gizliliğiyle ilgili bilgi verilmiş, ardından e-posta ile gönderilen anketin yanıtlanması istenmiştir. Bunun yanı sıra belediye kütüphanelerinin Facebook hesaplarındaki paylaşımları da analiz edilmiştir. Toplanan veriler tanımlayıcı istatistiklerle sunularak Türkiye’deki belediye kütüphanelerinin sosyal medya kullanımı açısından genel durumu yansıtılmıştır.

Bulgular

Çalışmamızda öncelikli olarak kütüphanelerin bağlı oldukları belediyelerin bilgi hizmetleri için dijital teknolojilere yatırım yapıp yapmadıkları belirlenmiştir. Buna göre kütüphanelerin yarıya yakını (10 kütüphane, %43,5) bağlı oldukları belediyenin dijital teknolojilere yatırım yaptığını belirtmiştir. Bulgularda kütüphanelerin üçte birinden fazlası (8 kütüphane %34,8) kararsız olduğunu ifade etmiştir. Beş kütüphanede (%21,7) ise dijital teknolojilere yatırım yapılmamaktadır.

Araştırmamızda ele alınan bütün belediye kütüphanelerinde dijital teknolojilere yönelik algı yüksek düzeydedir. Bununla birlikte belediye kütüphanelerinin tamamı dijital teknolojileri ve sosyal medya platformlarını kullanıcıları daha iyi anlamayı sağlayan araçlar olarak görmektedir.

Belediye kütüphanelerinde dijital teknolojilere ve sosyal medya platformlarına yönelik algı yüksek olmasına karşın yalnızca iki kütüphane (%8,7) çevrimiçi otomasyon sistemi kullanmaktadır. Sosyal medya platformu kullanımında ise Facebook dışında üç belediye kütüphanesinin (%13) Twitter, ikisinin (%8,7) Instagram profili bulunduğu anlaşılmıştır. Facebook kullanımıyla ilgili olarak bir kütüphane adına açılmış olan profil sayfasından haberdar değildir. Bu durum kullanıcıların bu kütüphanenin sosyal medya platformlarında bulunmasına ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

Çalışmamızda açık uçlu sorularla belediye kütüphanelerinin dijital teknoloji ve sosyal medya kullanımında güçlü ve zayıf yanlarının ne olduğu belirlenmiştir. Bulgulara göre kütüphanelerin dijital teknoloji kullanımında kendilerini güçlü gördükleri noktalar şunlardır:

- Kütüphanede sunulan bilgisayar ve internet erişim olanakları,
- Dijitalleştirme uygulamaları,
- Duyurular ve etkinlikler,
- Uluslararası veri tabanı üyelikleri,
- Koleksiyonda bulunan e-kitaplar ve e-kitap okuyucular.

Yukarıda sıralanan konuların dışında kütüphanelerin bir bölümünün (beş kütüphane %21,7) dijital teknolojilere yönelik

güçlü yanları bulunmamaktadır. Diğer taraftan belediye kütüphanelerinin zayıf oldukları konular ise genel hatlarıyla aşağıdaki gibidir:

- Teknik destek,
- Sosyal medya kullanımının takibi,
- Kötüye kullanım,
- Üst yönetim yaklaşımları ve farkındalığı.

Çalışmamızda ayrıca belediye kütüphanelerindeki çalışanların dijital teknoloji ve sosyal medya platformlarına yönelik yaklaşımları belirlenmiştir (Tablo 1). Belediye kütüphanelerinin önemli bir bölümü için (%86,9) sosyal medyada yer almak önemlidir.

Tablo 1. Belediye Kütüphanelerinin Dijital Teknoloji ve Sosyal Medya Platformlarına Yaklaşımları (N=23)

	Katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılmıyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sosyal medyada yer almak kütüphanemiz açısından önemlidir	14	60,8	6	26,1	3	13,1
Sosyal medya kütüphanemiz web sitesi kadar önemlidir	10	43,5	4	17,4	9	39,1
Yapılan bir etkinliği sosyal medyada yer alması bizim için önemlidir	11	47,8	8	34,8	4	17,4
Sosyal medya hizmetlerimizin kalitesini artırır	13	56,5	3	13,1	7	30,4

Çalışanların yaklaşık yarısı (%43,5) kütüphanelerinin sosyal medya hesaplarını web sitesi kadar önemli bulmaktadır. Ayrıca kütüphaneler gerçekleştirdikleri etkinliklere sosyal medya hesaplarında yer vermeye özen göstermektedir (%82,6). Kütüphanelerin yarısından fazlası (%56,5) sosyal medyayı hizmet kalitesini artıran bir platform olarak görmektedir. Diğer taraftan sosyal medyanın hizmet kalitesini artırmadığını

ve sosyal medya hesaplarının web sitesi kadar önem taşımadığını düşünen çalışanların oranı da (sırasıyla %30,4 ve %39,1) dikkat çekicidir. Belediye kütüphanelerinin sosyal medya kullanımına yönelik bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Belediye Kütüphanelerinin Dijital Teknoloji ve Sosyal Medya Platformlarını Kullanımları (N=23)

	Katılıyorum		Katılmıyorum	
	Sayı	%	Sayı	%
Sosyal medyada kütüphane hesabımızdan paylaşılan gönderilerin başka kullanıcılar tarafından paylaşılması, yorumlanması veya beğenilmesi bizim için önemlidir	12	52,2	11	47,8
Sosyal medya platformlarının sunmuş olduğu istatistikler (Görüntüleme sayısı, beğeni sayısı gibi) bizim için önemlidir	16	69,6	7	30,4

Belediye kütüphanelerinde çalışanlara kütüphanenin sosyal medya hesabındaki gönderilerin diğer kullanıcılar tarafından paylaşılması, beğenilmesi ya da gönderilere yorum yapılmasını neredeyse eşit oranda önemli (%52,2) ve önemsiz (%47,8) bulmuştur. Diğer yandan kütüphanelerin önemli bir bölümü (%69,6) sosyal medya hesaplarındaki paylaşımların etkililiğini ölçümlemektedir. Kütüphanelerin tamamı sosyal medya platformlarını kullanmalarına karşın yalnızca dokuz kütüphane kendini bu ortamda yeterli görmektedir (%39,1).

Kütüphanelerin sosyal medya paylaşımlarında genellikle (19 kütüphane, %82,6) bir politika/strateji bulunmamaktadır. Diğer yandan yalnızca dört kütüphane (%17,4) belirli bir stratejiye bağlı olarak paylaşım yapmaktadır. Bunlar sosyal medyada paylaşmak için özel tasarımlar/görseller ve özel etkinlik fotoğrafları hazırlama gibi stratejilerdir.

Sonuç ve Öneriler

Dijital teknolojiler ve sosyal medya platformları günümüzde her sektörü etkilemektedir. Bu etkide en önemli bileşenlerden biri kullanıcı beklentileridir. Bu beklentileri karşılamak için kurumların girişimlerde buldukları bilinmektedir. Kullanıcı hizmetlerinin ön planda olduğu kurumlardan biri olan bilgi

merkezleri de dijital teknoloji ve sosyal medya platformlarını yapılandırmakta ve bilgi hizmetlerini yenilikçi girişimlerle şekillendirmektedir. Konuyla ilgili alan yazına göre bilgi merkezlerinin söz konusu teknolojileri yapılandırmalarında hizmetlerin pazarlanması amacı öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra bu araçların farklı şekillerde de kullanılabileceği görülmektedir.

Dijital teknolojiler ve sosyal medya platformlarının bilgi merkezleri açısından avantajları ve dezavantajları da bulunmaktadır. Bu bağlamda bilgi merkezlerinin söz konusu platform ve teknolojileri belirli bir plan veya politika çerçevesinde yapılandırması/kullanması gerektiği anlaşılmaktadır. Nitekim alan yazındaki çalışmalarda da bilgi merkezlerine rehberlik edecek şekilde konuyla ilgili politikaların içeriğinde yer alması gereken unsurlara değinilmektedir.

Çalışmamız kapsamında bir bilgi merkezi türü olarak incelenen belediye kütüphanelerinde dijital teknoloji ve sosyal medya platformu kullanmaya yönelik girişimlerin olduğunu söylemek mümkündür. Ancak burada belediye kütüphanelerinin dijital teknoloji ve sosyal medya kullanım yaklaşımlarının farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır.

Analiz edilen belediye kütüphanelerinin sahip oldukları koşullarda önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu doğrultuda çok az sayıdaki belediye kütüphanesinde elektronik veri tabanı üyelikleri, çevrim içi katalog tarama olanakları veya e-kitap olanakları sunulmaktadır. Diğer taraftan bazı belediye kütüphanelerinin dijital teknoloji ve sosyal medya platformlarıyla ilgili olarak güçlü oldukları bir yanlarının olmadığını belirtmeleri bu kütüphaneler arasındaki algı ve yaklaşım farklılıklarını yansıtmaktadır. Belediye kütüphanelerinin kendilerini güçlü gördükleri diğer noktalar ise bilgisayar ve internet erişim olanakları sunma ve koleksiyon özellikleridir.

Belediye kütüphanelerinin dijital teknoloji ve sosyal medya platformu kullanımlarında kendilerini zayıf gördükleri noktalar ise çoğunlukla alan yazınla örtüşmektedir. Bu konuyla ilgili olarak sosyal medya platformlarının denetimine yönelik sorunlar öne çıkmaktadır. Alan yazından farklı olarak teknik beceri ve yöneticilerin konuyla ilgili yatırımlara yönelik farkındalık eksiklikleri çalışmamızdaki belediye kütüphaneleri için olumsuzluklardır.

Belediye kütüphanelerindeki çalışanların dijital teknoloji ve sosyal medya platformlarına yönelik yaklaşımları olumludur. Çalışanlar söz konusu araçları ve platformları kullanıcıları anlamayı sağlayan araçlar olarak görmektedirler. Çalışanların algılarının olumlu olmasına karşın, sosyal medya platformlarına yönelik uygulamalarda iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede belediye kütüphanelerinin dijital teknoloji ve sosyal medya platformlarını bir plan/politika doğrultusunda yönetmesi önemlidir.

Sonuç olarak belediye kütüphanelerinde kullanıcı beklentilerini ve teknolojik gelişmeleri takip ederek özellikle yöneticilere yönelik farkındalık artırıcı çalışmaların yapılması ve bu kütüphanelerin hedef kitlesinin dinamik bir yapısından hareketle yenilikçi girişimlerde bulunulması gerektiği göz önüne alınmalıdır.

Kaynakça

- ALA (2001). *Libraries making good use of social media and Web 2.0 applications*. 19 Haziran 2015 tarihinde <http://www.ala.org/news/mediapresscenter/americaslibraries/socialnetworking> adresinden erişildi.
- Aras, B. B. (2014). University libraries and social media. *Journal of Balkan Libraries Union*, 2(1), 21-27.
- Burkhardt, A. (2009). *Four reasons libraries should be on social media*. 28 Mayıs 2016 tarihinde <http://andyburkhardt.com/2009/08/25/four-reasons-libraries-should-be-on-social-media> adresinden erişildi.
- Burkhardt, A. (2010). Social media: a guide for college and university libraries. *College & Research Libraries News*, 71(1), 10-24.
- Fernandez, J. (2009). A SWOT analysis for social media in libraries. *Online*, 33(5), 35-37. 17 Mayıs 2016 tarihinde http://digitalcommons.library.umaine.edu/lib_staffpub/7 adresinden erişildi.
- Hendrix, D. ve Zafron, M.L. (2009). Use of Facebook in academic health sciences libraries. *Journal of Medical Library Association*, 97(1), 44-47.

- Khan, S. A. ve Bhatti, R. (2012). Application of social media in marketing of library and information services: A case study from Pakistan. *Webology*, 9(1). 12 Mart 2016 tarihinde <http://www.webology.org/2012/v9n1/a93.html> adresinden erişildi.
- Kroski, E. (2009). Should your library have a social media policy?. *School Library Journal*, October, 44-46.
- Mathews, B. (2011). *Why does my library use social media*. 12 Haziran 2016 tarihinde <http://chronicle.com/blognetwork/theubiquitouslibrarian/2011/07/06/why-does-my-library-use-social-media/> adresinden erişildi.
- Mayfield, A. (2008). *What is social media?*. 12 Temmuz 2016 tarihinde http://www.icrossing.co.uk/fileadmin/uploads/eBooks/What_is_Social_Media_iCrossing_ebook.pdf adresinden erişildi.
- Qualman, E. (2009). *Socialnomics: How social media transforms the way we live and do business*. Hoboken: Wiley
- Rogers, C.R. (2009). *Social media, libraries, Web 2.0: How American libraries are using new tools for public relation and to attract new users*. 17 Haziran 2016 tarihinde <http://themwordblog.blogspot.com/2009/06/social-media-libraries-and-web-20-how.html> adresinden erişildi.
- Romero, L. (2011). ROI. Measuring the social media return on investment in a library. *The Bottom Line: Managing Library Finances*, 24(2), 145-151.
- Vural, Z. B. A., ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yaşar University*, 20(5), 3348-3382
- Yalçın, H. (2014). *Sosyal ağlar ve bilgi hizmetleri: Ağ kuşağının kütüphanelerden beklentileri*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kitapsız Kütüphane Olgusu ve Esenler Belediyesi Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi: Atatürk Üniversitesi Öğrencilerinin Kitapsız Kütüphane ve Dijital Dermeye Karşı Farkındalıkları

Prof. Dr. Hüseyin Odabaş

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı, odabashuseyin@gmail.com

Ali Kavak

İçişleri Bakanlığı Erzurum İl Emniyet Müdürlüğü, Erzurum,
a.kavak55@gmail.com

Öz

Bilgi çağının getirdiği teknolojik gelişmelere paralel olarak kütüphanecilik uygulamalarında yeni gelişmeler yaşanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde ağırlıklı olarak yazılı ve/veya basılı derme ile faaliyet gösteren kütüphaneler, bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte dijital kaynakları da içeren bir hizmet anlayışına doğru evrilmiştir. Son yıllarda dermesi sadece dijital kaynaklardan oluşan, buna karşın geleneksel kütüphanelerin diğer tüm özelliklerine de sahip olan kitapsız kütüphaneler ortaya çıkmaya başlamıştır. Diğer bir ifade ile geleneksel ve dijital materyalin her ikisini aynı anda hizmete sunma yaklaşımının bir adım ötesine geçilmiş, dermesinde basılı/fiziksel kaynak bulunmayan kütüphaneler oluşmaya başlamıştır. Kitapsız kütüphanelerin dijital kütüphane, sanal kütüphane, karma kütüphane veya bilişim teknolojilerinden üst düzeyde yararlanan geleneksel kütüphanelere benzer pek çok ortak özelliğinin bulunması, bu türün tanımlanmasını ve adlandırılmasını güçleştirmektedir. Literatürde çoğunlukla 'kitapsız kütüphane' şeklinde ifade edilen bu tür kütüphanelerin Türkiye'de ilk örneği Esenler Belediyesi tarafından kurulmuş olan Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi'dir.

Bu çalışmada kitapsız kütüphanelerin tanımı, özellikleri, hizmet çeşitliliği ve uygulamaları üzerinde durulmaktadır. Dijital ve karma kütüphaneler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar dikkate alınarak, kitapsız kütüphane olgusu irdelenmektedir. Dünyada kitapsız kütüphane örneklerine

yer verilmekte ve Türkiye’de Esenler Belediyesi Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi tanıtılmaktadır.

Çalışmanın amacı kitapsız kütüphane olgusu hakkında durum saptaması yapmak, kitapsız kütüphane kullanıcılarının ve üniversite öğrencilerinin kitapsız kütüphaneye ve dijital dermeye karşı farkındalıklarını tespit etmektir. Bu amaçla çalışmada kütüphane duyarlılığı görece yüksek olan üniversite öğrencilerinin kitapsız kütüphaneye olgusu ve dijital dermeye karşı farkındalıkları ölçülmüştür. Elde edilen bulgular, belediyelerin kitapsız kütüphane hizmetlerini oluşturmakla ve/veya geliştirmekle topluma daha yararlı bilgi hizmetleri sunulup sunulmayacağını saptama konusunda katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Kütüphane Çeşitleri, Dijital Kütüphane, Kitapsız Kütüphane, Esenler Belediyesi Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi, BiblioTech*

Giriş

Yayıncılık ve kütüphanecilik alanlarında sunulmakta olan alışlagelmiş iş yapma biçimlerinde yaşanan değişim, kullanıcı davranışlarının değişmesine yol açmıştır. Araştırma süreci içinde yer alan pek çok alışkanlık değişim geçirmiştir. Değerlendirme, tarama, edinme, düzenleme, muhafaza, analizleme, özetleme, raporlama, yayınlama, paylaşım, denetim ve daha pek çok iş süreci önemli oranda değişmiştir. Örneğin yaklaşık yirmi yıl önce bir araştırmacının konusuyla ilgili alan yazın deneyimi olanaklar ölçüsünde daha kısıtlı idi. Araştırmacılar çoğu zaman alan yazın taraması yapabilmek için bilgi merkezlerini birçok kere ziyaret etmek durumunda kalırlardı. Çoğu zaman tarama sonuçları araştırmacılara sunulan imkânlar ölçüsünde kısıtlı idi ve sonuçlar üzerinde ayrıntılı inceleme yapabilmek mümkün değildi. Örneğin Türkiye’de 90’lı yıllarda araştırmacıların söz konusu ilk iki adımı tamamlayabilmek için çoğu zaman Ankara ve İstanbul’daki kütüphane ve arşivleri ziyaret etmeleri genellikle zorunluymdu. Arşivler söz konusu olduğunda konuya uygun kaynak saptama ve tarama işlemleri aylarca sürebilmekteydi. Günümüzde ise bilgi merkezlerinin neredeyse tamamında bibliyografik denetim sorun olmaktan çıkmış ve bahsedilen sorunlar ortadan kalkmıştır.

Geçmiş dönemlerde araştırmacılar kısıtlı olanaklarla gerçekleştirdikleri ziyaretler sırasında bilgi merkezlerinden kaynakların genellikle fotokopilerini edinebilmekteydiler. Bibliyografik künyesi alınmadan ya da eksik alınarak kullanılan kaynaklar, hazırlanan yayınlar için büyük bir sorun oluşturmaktaydı. Bu sorunlar etik dışı uygulamaların doğmasına da neden olabilmekteydi. Bilgi merkezlerinin son yıllarda sırayla kurumsal, bölgesel ve ulusal boyutta bibliyografik denetim çalışmalarını tamamlamaları mevcut bazı sorunların ortadan kalkmasını sağlamıştır. Paylaşılabilir format içinde akademi dünyasının kullanımına sunulan bibliyografik künyeler, araştırmacıların yaşamakta olduğu söz konusu sorunları ortadan kaldırmıştır. Bilgi merkezlerinde dijitalleşme çabalarının bir sonucu olarak söz konusu künyelerin farklı stillere dönüşebilen veri modelleri şeklinde paylaşılmaya başlamasıyla birlikte araştırmacıların sorunları daha da azalmıştır. Zira araştırmacılar çoğunlukla bilgi merkezlerinin hizmete sunduğu veritabanlarından edindikleri künyeleri EndNote, Zotero ve Mendeley gibi bibliyografik veri yönetimi yazılımlarına indirebilmekte ve yönetebilmektedirler.

Bilgi merkezlerinde gözlemlenen değişim zaman içinde kullanıcıların ve kütüphane yöneticilerinin beceri ve davranışlarına yansımıştır. Günümüz kütüphane kullanıcıları kütüphanelerden dijital iş süreçleri ile ilgili daha fazla ve yoğun hizmet talep etmektedir. Benzer şekilde kütüphane yöneticileri de dijitalleşme ve iş süreçlerinin elektronik sistemlere entegrasyonu konularında daha istekli ve kararlıdır. Son yıllarda kullanıcı davranışları üzerinde yapılan gözlemler, özellikle yeni neslin daha fazla elektronik kaynaktan yararlanma eğilimi içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Kullanıcının tercihine yanıt verme çabasının sonucu olarak, kütüphane kurumunu yapısal olarak değiştiren ‘kitapsız kütüphane’ modeli oluşturulmuştur. Geleneksel kütüphanelerin en temel unsuru olarak bilinen basılı/fiziksel yayın hizmetlerinden vazgeçilmesi bu modelin en önemli özelliği olarak dikkat çekmektedir.

Kitapsız Kütüphane

Dermesinde geleneksel, fiziksel ve/veya basılı yayın bulunmayan, kullanıcıların bilgi gereksiniminin yalnızca dijital materyal ile karşılandığı türe kitapsız kütüphane denilmektedir. Bu yönüyle dijital kütüphane olgusu ile benzerliklerinin olduğu düşünülse de, kitapsız kütüphaneler geleneksel

kütüphanelerde görülen mekân, personel, mali olanaklar gibi temel işletmecilik unsurlarına sahip olarak kurulmaktadır. Dolayısıyla kitapsız kütüphane, bir melez kütüphane olarak düşünülemeyeceği gibi, sanal ya da dijital kütüphaneden ayrılan özellikleri de bulunmaktadır. Geleneksel kütüphanelerin pek çok özelliğine sahip olup, geleneksel, fiziksel ve/veya basılı materyali barındırmayan; yalnızca dijital materyal ile hizmet verilmek üzere tasarlanan kütüphane türüdür.

“Kitapsız kütüphane” kavramı, kütüphane ve kitap arasındaki anlam bağının kopartılması ve kütüphanelerde kitabın bulunmadığı bir ortam tasvir etmesi nedeniyle isabetli bir ifade değildir. Zira kitap dijital materyal içerisinde kullanımı devam eden bir türdür ve sadece kavram olarak e-kitap şeklinde bir dönüşüm yaşamıştır. E-kitap kavramı içinde bulunduğumuz dönemde kullanılan ve büyük olasılıkla gelecekte kullanılmayacak olan bir kavramdır. Aslında günümüz insanın tercih ettiği kavramlar arasında tutarsızlıklar da görülebilmektedir. Örneğin kitabın elektronik sürümüne ‘e-kitap’ yakıştırması yapılırken, makalenin elektronik sürümüne ‘e-makale’ şeklinde bir tanım yapılmamaktadır. Dolayısıyla ‘e’ ön eki kağıttan dijitale geçme sürecinde insanoğlunun kullanmayı tercih ettiği bir araçtır ve gelecekte büyük olasılıkla kullanılmayacaktır.

Kitapsız kütüphaneler yaklaşık on beş yıllık bir geçmişe sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri’de hizmete sunulan ve koleksiyonu tamamen dijital eserlerden oluşan BiblioTech Bexar Country Dijital Library 2013 yılında, kendi iddialarına göre dünyanın ilk kitapsız halk kütüphanesi örneği olarak kütüphanecilik alanında yerini almaktadır (About bibliotech, 2016; Feldman, 2014; İğrek, 2014). Diğer yandan Nate Hoffelder’in Toledo Blade’den aktardığı bilgiye göre Amerika Birleşik Devletleri içinde kurulan ilk kitapsız kütüphane örneği Stanford Üniversitesi Kitapsız Kütüphanesidir (Hoffelder, 2015). Haq (2012)’a göre ise kitapsız kütüphanenin ilk örneği 2000 yılında Kansas State Üniversitesinde oluşturulmuştur. Daha sonra Drexel ve Cornell Üniversiteleri de kitapsız kütüphane projeleri ile örneklerin çoğalmasına katkıda bulunmuştur. Söz konusu iddialar kitapsız kütüphane modelinin ilk örneğinin zamanı ve sorumlusunu muğlak kılmaktadır.

BiblioTech Bexar Country Dijital Kütüphanesinde elektronik kitaba ek olarak, kullanıcılara zengin multimedya içeriği de

ödünç olarak verilmektedir. Yalnızca kitap odaklı ödünç verme hizmetlerinin ötesinde, 3M Cloud Library, BiblioBoard, Self-Publishing, Hoopla, Comics Plus gibi büyük oranda özel sektör tarafından geliştirilmiş görsel içerik de hizmete sunulmaktadır. Örneğin Comics Plus veri tabanında 7000 civarında sayısallaştırılmış ve çoğunluğu komedy tarzında çizgi roman kullanıcılara ücretsiz olarak hizmete sunulmaktadır (About our digital collections, 2016).

Geleneksel kütüphanelere alternatif olarak oluşturulan bu kütüphane türünün diğer ülkelerde de örnekleri oluşturulmaya başlanmıştır. Kitapsız kütüphane olgusu kütüphanecilik uygulamalarını bütünüyle etkilediği gibi, yakın gelecekte kütüphane türlerinin tümü üzerinde potansiyel gücünü gösterecek gibi görünmektedir. Zira son yıllarda üniversitelerin de kitapsız kütüphane kurma girişimlerinin olduğu bilinmektedir. Örneğin Florida Polytechnic Üniversitesi'nde açılan kütüphane bu türe gösterilebilecek iyi örneklerden biridir. 2014 yılında açılan kütüphane, 135.000 elektronik kitap ile hizmet vermesinin yayında üniversitenin diğer kütüphanelerinden de kütüphaneler arası ödünç verme sistemi ile destek almaktadır.

Söz konusu örneklere ek olarak Amerika Birleşik Devletlerinde NASA'ya bağlı iki kütüphane ve Minnesota'da bir okul kütüphanesi, kitapsız kütüphane konseptine uygun olarak açılarak faaliyete başlamıştır (Flood, 2014).

Bu gelişmelerin bir parçası olarak çeşitli nedenlerle mevcut kütüphanelerin kapatılması ve kitapsız kütüphaneye dönüştürülmesine ilişkin uygulamalar da yaşanmaktadır. Örneğin 2012 yılında John Hopkins Üniversitesi The William H. Welch Tıp Kütüphanesi basılı yayın hizmetini iptal edip tamamen elektronik derme ile hizmet vermeye başlamıştır. Kütüphane direktörü Nancy Roderer basılı yayın kullanımında önemli miktarda azalma olduğunu, buna karşın elektronik yayın kullanımının sürekli artış gösterdiğini ve bu nedenle yaşanan sürecin böyle önemli bir kararı almalarına neden olduğunu belirtmektedir.

Benzer bir durum William Jewell Koleji Kütüphanesi'nde de yaşanmış ve basılı dermeden vazgeçilip, tamamen elektronik kaynakların hizmete sunulmasına başlanarak adeta kitapsız bir kütüphane oluşturulmuştur. (Reuters, 2013). 2011 yılında bütün fiziksel materyaller kütüphaneden çıkartılarak yerine

elektronik veritabanları ve bu kaynaklardan yararlanmayı olanaklı kılacak teknolojik donatılar alınmıştır. Aynı zamanda bu proje ile okul kütüphanesinin bölgede hizmet veren halk kütüphanesi ile ortak hizmetler yürütebilmesinin yolu açılabilmiştir. Söz konusu proje sorumlusu ve okul müdürü Sue Skinner, bu proje sayesinde kütüphanecinin kurumsal ortak, bilgi uzmanı, program yöneticisi ve okul lideri rollerinin olduğunu insanlara göstermiş olduklarını belirtmektedir (Lauren, 2013). Dolayısıyla bu tür kütüphanecilerin daha yaygın ve ortak projeleri yürütebileceği ve toplumun disipline karşı daha olumlu değerlendirmeler yapmasının yolunu açabileceklerini göstermesi bakımından kitapsız kütüphane iyi bir örnek olarak düşünülebilir.

Diğer yandan kitapsız kütüphane olgusu, üzerinde tartışmaların sürdüğü bir model olmaya devam etmektedir. Kitapsız kütüphane, yalnızca kütüphanecilerin değil, toplumun farklı kesimlerinin de üzerinde görüş sarf ettiği bir türdür. Amerika Kütüphaneciler Derneği analistlerinden Carrie Russell dijital dünyanın birçok önemli sorunu aşmak için iyi bir çözüm olduğunu, insanların aradıklarını daha kolay bulabildiklerini ve tesadüfen daha fazla sonucu edinebildiklerini belirtmektedir. Ancak bir takım sorunları da beraberinde getirdiği bilinen bir gerçektir. Örneğin kütüphanecilik profesörlerinden Kathleen McCook dijital dünyanın insanların niteliklerini arttırmasına uzun süreli bir etkisinin olmayacağını, günümüzde yaşanan durumun geçici bir ivme olduğunu dile getirmektedir. McCook kütüphane rafları arasında dolaşarak edinilen bilgiyi ve aynı zamanda hazzı kitapsız kütüphanelerin veremeyeceğini de eklemektedir. (Flood, 2014).

İçinde basılı materyalin olmadığı bir kütüphane türü bu nesil için pek cazip görünmese de ve hatta diğerinin yerini alacağı olanaksız gibi görünse de, tamamen dijital kaynaklar ile faaliyet sürdüren kütüphanelerin sayısında artış yaşanacağını kaçınılmaz bir gerçektir. ‘Okumanın Tarihi’, ‘Okuma Günlüğü’ gibi kitapları ile tanınan Alberto Manguel, “Geceleyin Kütüphane” adlı kitabında kütüphanelerin günümüz uygarlıkları üzerinde oynadığı kritik rollerinden bahsetmektedir. Manguel eserinde kütüphanelerde yaşanan dönüşümün, geçmişte olduğuna benzer şekilde doğal bir süreç olarak yaşanacağını işaret etmektedir (İğrek, 2014).

“Ben kütüphanenin tanımını değiştiğini düşünmüyorum. Kütüphaneler hiçbir zaman yalnızca kitapların saklandığı

yerler olmamıştır. Örneğin muhtemelen ideal bir kütüphane modeli olan İskenderiye’de dünyadaki bütün kitapları toplama azmi vardı ama aynı zamanda haritaları ve nesnelere de vardı. Bunun bir inceleme ve iletişim dünyası olduğuna dair his vardı. Teknoloji değişir ve böylece elektronik medyanın kütüphanelere girmesi gerekir, yeter ki onun yanında kitapların olduğunu da unutmayalım”.

Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi

Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi Türkiye’nin ilk kitapsız kütüphane unvanına sahip kütüphanesidir. Kütüphane, geleneksel kütüphane kurumunun derme dışında bütün özelliklerine sahiptir. Dermesi yalnızca dijital kaynaklardan oluşmaktadır. İstanbul Esenler semtinin merkezi noktasında yıllardır atıl durumda bulunan ve halk arasında kilise kalıntısı olarak bilinen tarihi bir yapı Esenler Belediyesi tarafından onarılmış ve 2010 yılında söz konusu kütüphane Esenler Belediyesi’nin bir birimi olarak bu yapı içinde hizmet vermeye başlamıştır. 2015 yılı verilerine göre kütüphanede yaklaşık on üç bin e-kitap ile hizmet verilmekte ve aylık ortalama üç bine yakın kullanıcısının olduğu bilinmektedir (Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi, 2016a).

Türkiye e-kitap üretim ve kullanım potansiyeli gelişmiş batı ülkelerinin çok gerisindedir. Bu nedene bağlı olarak kütüphanede yeni çıkan ve çok satılan yayınların pek çoğunun e-kitap sürümü bulunmamaktadır. Yine bu nedenle diğer kütüphanelerde olduğu gibi bu kütüphanede de zengin ve güncel Türkçe kaynaklar kullanıcı ile buluşmamaktadır. Dolayısıyla kullanıcılar daha çok danışma niteliğinde kaynaklardan yararlanabilmektedirler. Kütüphanenin 3200’ün üzerinde dijital kart sahibi üyesi bulunmaktadır. Kullanıcılar kaynaklara uzaktan da erişebilmekte ve edinebilmektedirler.

Tarihi bir mekân içinde açılan kütüphane, sahip olduğu pek çok özellik nedeniyle 2012 yılında NComputing yazılım firması tarafından Çevre Dostu Teknoloji Ödülü ile ödüllendirilmiştir. Kütüphane binasının yenilenmesi boyunca yeni ortamın çevreci bir vizyona bağlı olarak tasarlanması bu ödülün alınmasında en önemli etken olmuştur. Kütüphanenin iklimlendirilmesinde daha çok doğal kaynakların kullanılması, elektronik cihazların gizlenmesi ve yenileme unsurlarının binanın özgün mimarisini kapamayacak şekilde planlanması kayda değer bir girişim olarak düşünülmüştür.

Yenileme sonrasında bina, enerji ve mekân tasarrufu ile başarılı bir çalışma olarak tamamlanmıştır (Dijital..., 2012).

241 metrekairelik alanda ve 2 ayrı katta hizmet verilen kütüphanede kullanıcılar toplam 30 bilgisayardan yararlanabilmektedirler. Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi, akademisyenler, öğrenciler ve toplumun pek çok sosyal kesimi tarafından kullanılmaktadır. Dermenin önemli bir kısmını ise Hiperlink firması tarafından geliştirilen ve Türkçe içerikli elektronik yayınlardan oluşan Hiperkitap veritabanı oluşturmaktadır. Kütüphaneye üye olan kullanıcılar günün belirli saatlerinde söz konusu veritabanına istediği yerden ve istediği zaman içinde ulaşabilmektedir (Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi, 2016a).

Toplumun bütün kesimini e-kitapla buluşturma hedefiyle kurulan Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi'nde, okuma alışkanlığı ve internet okur-yazarlığı becerisi kazandırmanın yanında, dinlenme ve eğlenme gibi pek çok aktiviteye ev sahipliği de yapılmaktadır. Örneğin çocuklara yönelik okuma günleri, şair ve yazar sohbetleri gibi etkinlikler söz konusu faaliyetler arasında yer almaktadır (Esenlerli..., 2016; Uyku..., 2016). Aynı zamanda kütüphanede zaman içinde görme engellilerin yararlanabilmesine yönelik sesli kitap hizmeti de geliştirilmiştir (Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi, 2016b).

Bulgular ve Değerlendirmeler: Kitapsız Kütüphane Yaklaşımına Karşı Farkındalık

Kütüphanecilik alanında yeni bir olgu olarak kabul edilebilecek kitapsız kütüphane, bilgi bilimi alan yazınında henüz birkaç yayın içinde irdelenmiştir. 'Kitapsız kütüphane' olarak ifade edilen söz konusu olgunun anlatılmak isteneni tam olarak karşılamadığı bir gerçektir. Zira kitabın olmadığı bir yapıdan değil, bilakis sadece elektronik yayınlara hizmet veren bir yaklaşımdan söz edilmek istendiği halde, pek çok kaynakta bu yeni olgu 'bookless'/'kitapsız' gibi isabetsiz bir kavram ile tanımlanmaya çalışılmıştır. Kitapsız kütüphane olgusu yeni gelişen ve yakın gelecekte hızla yaygınlaşacağı tahmin edilen bir yaklaşım olması nedeniyle çalışmanın, alana yönelik yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde kullanıcıların kitapsız kütüphanelere duydukları farkındalığı ve bu türe karşı sergiledikleri tutumu saptamaya yönelik bulgulara yer verilmektedir. Bu bağlamda

Türkiye’de faaliyet gösteren ve kitapsız kütüphane özelliğine sahip olan Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi’nin söz konusu kütüphane kullanıcıları üzerindeki etkisi ve üniversite öğrencileri üzerinde bıraktığı etki saptanmaya çalışılmıştır. Çalışmada iki farklı kitleden derlenen bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi’nden yararlanan kullanıcıların kütüphaneye karşı tutumları ölçülmüş, sonrasında ise Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin kitapsız kütüphane olgusuna karşı farkındalıkları saptanmaya çalışılmıştır.

Her iki kullanıcı grubundan rastgele yöntemle seçilen bireylerin görüşleri iki farklı anket uygulaması ile derlenmiştir. Birinci anket, 05-07 Ocak 2015 tarihleri arasında Atatürk Üniversitesinin çeşitli fakültelerinde önlisans ve lisans eğitimi yapan 156 kişi üzerinde uygulanmıştır. Ankette katılımcılara dört olgusal ve yedi yargısal olmak üzere toplam on bir soru yöneltilmiştir. Soruların tamamı kapalı uçlu soru formuna göre hazırlanmıştır.

İkinci anket ise 07-08 Ocak 2015 tarihleri arasında Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi’ne gelen üye ve ziyaretçilerden 60 kişi üzerinde uygulanmıştır. Ankette katılımcılara üç olgusal ve on beş yargısal olmak üzere toplam on sekiz soru yöneltilmiştir. Soruların yirmi biri kapalı, biri ise açık uçlu soru formuna göre hazırlanmıştır.

Tablo 1: Atatürk Üniversitesi’ndeki katılımcıların özellikleri

		Sıklık (S)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	60	(38,5)
	Erkek	96	(61,5)
Yaş Aralığı	18-22 arası	94	(60,3)
	23-37 arası	62	(39,7)
	28-32 arası	0	(0)
Eğitim Alanı	Sosyal Bilimler	106	(67,9)
	Fen Bilimleri	37	(23,7)
	Sağlık Bilimleri	13	(8,3)
Eğitim Durumu	Önlisans	32	(20,5)
	Lisans	124	(79,5)
Toplam		156	(100,0)

Tablo 2: Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi katılımcıların özellikleri

		Sıklık (S)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	27	(45,0)
	Erkek	33	(55,0)
Yaş	07-12 arası	2	(3,3)
	13-18 arası	32	(53,3)
	19-27 arası	26	(43,3)
Eğitim Düzeyi	Ortaokul	2	(3,3)
	Lise	46	(76,7)
	Lisans	12	(20)
Toplam		60	(100,0)

Atatürk Üniversitesi öğrencileri ile yapılan anket uygulaması içinden farkındalık saptaması yapılabilecek toplam 7 soru ve sorulara verilen yanıtlar aşağıda üç başlık altında irdelenmiştir.

Kitapsız Kütüphane ve Dijital Kütüphane

Üniversite kütüphaneleri çoğunlukla o üniversitede eğitim alan öğrencilerin kullandıkları bilgi merkezi türüdür. Genel olarak üniversite öğrencilerinin kütüphanelerde verilmekte olan hizmet türleri ve yararlanma biçimleri gibi pek çok konu hakkında bilgi düzeyi zayıftır. Genellikle üniversitelerde öğrencilerin kütüphanecilikle ilgili bilgilendirilmelerine yönelik çalışmalar zayıftır ve öğrencilerin kütüphanecilik alanında bilgi düzeylerini saptamaya yönelik çalışmalar fazla değildir.

Kütüphanecilik alanında yapılan her çalışmanın daha fazla yararlı olabilmesi amacıyla topluma duyurulması ve toplumun farkındalığının yükseltilmesi önemlidir. Dijital ve kitapsız kütüphane olguları hakkında üniversite öğrencilerinin vereceği yanıtlar, toplumun konu hakkında duyarlılığını saptayacak verilerdir. Bu bakımdan anket uygulamasında üniversite öğrencilerine dijital ve kitapsız kütüphane olguları hakkında sorular yöneltilmiştir.

Tablo 3: Kitapsız Kütüphane ve Dijital Kütüphane ile İlgili Bilgi

		Sıklık (S)	Yüzde (%)
Kitapsız Kütüphane	Biliyorum	97	(62,2)
	Bilmiyorum	59	(37,8)
Dijital Kütüphane	Biliyorum	113	(72,4)
	Bilmiyorum	43	(27,6)
Toplam		156	(100,0)

Ankette öğrencilere sorulan “kitapsız kütüphane adlı bir kütüphane türünden haberdar mısınız?” sorusuna, kullanıcıların toplamda % 62,2’si olumlu cevap vermiştir. Aynı şekilde öğrencilere sorulan “dijital kütüphane türünü biliyor musunuz?” sorusuna, kullanıcıların toplamda %72,4’ü biliyorum cevabını vermiştir.

Sonuçlar öğrencilerin çoğunluğunun dijital kütüphane kavramını daha iyi bildiklerini göstermektedir. Kitapsız kütüphane ile ilgili verilen cevapların dijital kütüphaneden esinlenilerek verildiği düşünülmektedir. Bu duruma diğer sorulara verdikleri cevapların kendi içinde çelişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Alan yazın taramasında Türkiye’de dijital kütüphane üzerinde yayınların olduğu, fakat kitapsız kütüphane konusunda yürütülmüş çalışmaların ise yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Bu bakımdan öğrencilerin kitapsız kütüphane ile ilgili saptamalarının dijital kütüphane ile ilgili olan bilgiler ışığında oluştuğu düşünülmektedir.

Kitapsız Kütüphane Farkındalığı

Kitapsız kütüphane, henüz standart özellikleri oluşmamış ve toplumsal algı düzeyi zayıf bir tür olarak bazı ülkelerde görülmeye başlayan kütüphane modelidir. Bu ön saptama ışığında Türkiye’de üniversite öğrencileri arasında kitapsız kütüphane olgusu hakkında farkındalık düzeyinin düşük olduğu beklenmektedir. Beklentinin doğru olup olmadığını görebilmek için katılımcılara konu hakkında iki soru yöneltilmiş ve derlenen veriler Tablo 4’de özetlenerek sunulmuştur.

Tablo 4: Türkiye’de ve Türkiye Dışında Kitapsız Kütüphanelerin Faaliyet Durumu

		Sıklık (S)	Yüzde (%)
Ülkemiz dışında kitapsız kütüphane standartlarına sahip kütüphane vardır.	Katılıyorum	75	(48,1)
	Kararsızım	12	(7,7)
	Katılmıyorum	10	(6,4)
	Fikrim yok	59	(37,8)
	Toplam	158	(100,0)
Ülkemizde kitapsız kütüphane standartlarına sahip kütüphane vardır.	Katılıyorum	44	(28,2)
	Kararsızım	29	(18,6)
	Katılmıyorum	12	(7,7)
	Fikrim yok	71	(45,5)
	Toplam	156	(100,0)

Katılımcılara sorulan “Türkiye dışında kitapsız kütüphane standartlarına sahip kütüphane vardır” önermesine, katılımcıların %48,1’i “Katılıyorum”; “Türkiye’de kitapsız kütüphane standartlarına sahip kütüphane vardır” önermesine ise katılımcıların %45,1’i “Fikrim yok” ile en yüksek oranda cevap vermiştir.

Saptanan bulgular öğrencilerin güçlü biçimde Türkiye dışında kitapsız kütüphane standartlarına sahip kütüphane türünün var olduğunu düşündüklerini ortaya koymaktadır. Aksine Türkiye’de kitapsız kütüphane türü içinde yer alan Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi’nin büyük oranda bilinmediği de görülmektedir. Buna söz konusu kütüphanenin yerel düzeyde hizmet vermesi neden olarak gösterilebilir. Buna mukabil Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi bu alanda dünyada oluşturulmuş ilk örnekler arasında yer almasına ve bu nedenle basında çok kere haber yapılmasına rağmen öğrenciler tarafından duyulmamış olması düşündürücüdür.

Kitapsız Kütüphanelerin Özelliklerinin Tespiti

Tipik bir kütüphane kurumunun sahip olduğu bina, derme, bütçe, personel ve kullanıcı unsurları, kitapsız kütüphanelerde de vardır. Bu durumun kullanıcılar tarafından da bilinmesi, onların bu türden daha iyi yararlanmalarını beraberinde getirecektir. Gereksinimlerini ayrıca hızlı, güvenilir ve kolay olarak sağlayabilmeleri söz konusu yararlılıklarına verilebilecek örneklerden bazılarıdır. Bu bağlamda katılımcılara kitapsız kütüphanelerin özelliklerine yönelik üç önerme yöneltilmiş ve bu yeni olguyu ne oranda tanıdıkları saptanmaya çalışılmıştır.

Tablo 5: Kitapsız Kütüphane Olgusu

		Sıklık (S)	Yüzde (%)
Kitapsız Kütüphane geleneksel kütüphaneler içerisinde oluşturulmuş ayrı bir birimdir.	Katılıyorum	63	(40,4)
	Kararsızım	22	(14,1)
	Katılmıyorum	36	(23,1)
	Fikrim yok	35	(22,4)
Kitapsız Kütüphane diye bir kütüphane türünün olmayacağını düşünüyorum.	Katılıyorum	54	(34,6)
	Kararsızım	17	(10,9)
	Katılmıyorum	58	(37,2)
	Fikrim yok	27	(17,3)
Kitapsız Kütüphane aslında dijital kütüphanedir.	Katılıyorum	96	(61,5)
	Kararsızım	12	(7,7)
	Katılmıyorum	12	(7,7)
	Fikrim yok	36	(23,1)
Toplam		156	(100,0)

“Kitapsız kütüphane geleneksel kütüphaneler içerisinde oluşturulmuş ayrı bir birimdir” önermesini katılımcıların % 40,4’ü “katılıyorum” yanıtıyla tercih etmiştir. Katılımcılar “kitapsız kütüphane diye bir kütüphane türünün olmayacağını düşünüyorum” önermesine, % 37,2 ile “katılmıyorum”; “kitapsız kütüphane aslında dijital kütüphanedir” önermesine ise % 61,5 ile “katılıyorum” yanıtı vermiştir.

Saptanan verilere göre önceki bölümlerde de belirtildiği gibi katılımcıların kitapsız kütüphane olgusunu dijital kütüphane ile karıştırdığı düşünülmektedir. Zira katılımcıların çoğunluğu kitapsız kütüphanenin dijital kütüphanenin bir alanı ve geleneksel kütüphanenin bir parçası olduğu konusunda eğilim göstermektedir. Anket çalışmasında bu düşüncüyü doğrulayan diğer bir veri ise katılımcıların geleneksel kütüphane ile kitapsız kütüphane arasındaki farkı, kitapsız kütüphanenin binasının olmaması olarak açıklamıştır. Günümüzde geleneksel kütüphanelerde de dijital hizmetlerin verilmeye başlaması, katılımcıların zihninde kitapsız kütüphanelerin geleneksel kütüphanelere bağlı bir dijital kütüphane olduğu görüşünü hakim kılmıştır.

Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi kullanıcıları ile yapılan anket uygulamasında farkındalık ve memnuniyet saptaması yapılabilecek toplam on sekiz soru/önerme yöneltilmiştir. Söz konusu sorulara/önermelere verilen yanıtlar aşağıda altı başlık altında irdelenmiştir.

Adnan Büyükdeniz Kütüphanesi'nin Ülkemizdeki Yeri

Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi ülkemizde faaliyet gösteren kitapsız kütüphane standartlarına uygun bir kurum olarak görülmektedir. Fakat bu kütüphanenin bu türde bir kütüphane olduğuna dair kullanıcıların bilgisinin olmadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla kütüphane kullanıcılarına bu doğrultuda bir soru sorulmuş ve çıkan sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 6: Kütüphanenin Yeri

		Sıklık (S)	Yüzde (%)
Bu kütüphanenin Türkiye'nin ilk kitapsız kütüphane türüne örnek olduğunu biliyor musunuz?	Biliyorum	35	(58,3)
	Bilmiyorum	25	(41,7)
Toplam		60	(100,0)

Saptanan değerler, katılımcıların %58,3'ünün Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesinin ülkemizde kitapsız kütüphane türünde faaliyet gösteren bir kütüphane olduğunu bildiğini ortaya koymaktadır. Bu duruma kütüphanenin adına 'dijital' kavramının yer almasının etki ettiği düşünülebilir. Buna karşın kütüphaneden yararlanıyor olmasına rağmen % 41,7'lik kesimin içinde bulunduğu yerin en önemli özelliğinden haberdar olmaması da oldukça düşündürücü bir durumdur.

Kütüphane Üyeliliği ve Kullanımı

Genel olarak bir kütüphaneye toplumun verdiği değer o kütüphanenin ne oranda kullanıldığı ile ölçülebilir. Kütüphaneler halka bilgi hizmeti vermek için oluşturulmuş kuruluşlardır. Kullanıcı ve üye sayıları kütüphanelerin gelişmesinde ve geçerliliğini sürdürmesinde belirleyici olabilecek unsurlardan bazılarıdır. Ayrıca kütüphane kullanıcılarının kütüphaneyi ne sıklıklarla kullandıklarına ve kullanım amaçlarının ne olduğuna dair veriler, toplumun kütüphaneyi doğru amaçla kullanıp kullanmadığını saptayabilecek belirteçler arasında yer alır. Çalışmada Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesinin kullanıcılarının üyelikleri ve kullanım sıklıkları ile amaçları hakkında veriler toplanmış ve söz konusu veriler aşağıdaki tabloda özet olarak sunulmuştur.

Tablo 6: Kütüphanenin Kullanım Sıklığı ve Amacı

		Sıklık (S)	Yüzde (%)
Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi'ne üye misiniz?	Evet	44	(73,3)
	Hayır	16	(26,7)
Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi'ni hangi sıklıkla kullanıyorsunuz?	İlk ziyaretim	3	(5,0)
	Her gün	31	(51,7)
	Haftada en az bir kere	24	(40,0)
	Ayda en az bir kere	2	(3,3)
Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi'ni en çok hangi sebeple kullanıyorsunuz?	Ders çalışmak	48	(80,0)
	Araştırma yapmak	2	(3,3)
	Bilgisayar kullanmak	1	(1,7)
	Dinlenmek	1	(1,7)
	Vakit geçirmek	8	(13,31)
Toplam		60	(100,0)

Derlenen veriler katılımcıların %73,3'ünün üye olduğunu, %51,7'sinin kütüphaneyi her gün kullandığını, %80'nin ise kütüphaneyi derslerine yardımcı olmak için kullandıklarını ortaya koymaktadır.

Kütüphanenin çoğunlukla üyeleri tarafından kullanıldığını görülmektedir. Kütüphane kullanıcıları arasında üyelerin fazla olması kullanıcıların kütüphaneden memnun olduklarını ve kütüphanenin sürdürülebilir bir hizmet anlayışına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Kullanıcıların kütüphaneyi büyük oranda derslerine yardımcı olmak için kullanması, kütüphanenin genellikle öğrencilere hizmet verdiğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin genellikle dijital kaynaklara daha fazla ilgi duyması ve bu yolla amaçlarına daha kolay ulaşabileceklerini düşünmeleri, konu ile ilgili günümüze kadar yapılan çalışmaların sonuçlarına benzerlik göstermektedir.

Personel

Geleneksel kütüphane kurumunun ana bileşenlerinden biri olan personel, kitapsız kütüphanenin de unsurlarından biridir. Kütüphane personelinin alanında yetkin, kullanıcılara karşı ilgili ve teknoloji odaklı çözüm becerisi ile yönlendirici özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu durumu sınavabilmek için Adnan Büyükdenez Dijital Kütüphanesinin kullanıcılarına iki önerme yönetilmiş ve saptanan veriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 7: Personel Durumu

		Sıklık (S)	Yüzde (%)
Kütüphane personeli kullanıcıya güven verici ve kullanıcıyla birebir ilgilenmektedir.	Katılıyorum	58	(96,7)
	Kararsızım	2	(3,3)
	Katılmıyorum	0	(0)
	Fikrim yok	0	(0)
Kütüphane personeli kütüphane ile kütüphanelerde kullanıcılarına yardım etmektedir.	Katılıyorum	55	(91,7)
	Kararsızım	2	(3,3)
	Katılmıyorum	0	(0)
	Fikrim yok	3	(5,0)
Toplam		60	(100,0)

Ankette “kütüphane personeli kullanıcıya güven verici ve kullanıcıyla birebir ilgilenmektedir” önermesine %96,7 oranında “katılıyorum”; “kütüphane personeli kütüphane ile kütüphanelerde kullanıcılarına yardım etmektedir” önermesine ise % 91,7 oranında “katılıyorum” yanıtı verilmiştir. Yanıtlar kütüphane personelinin kullanıcıların beklentilerini karşıladıkları ve isteklerine karşı ilgili oldukları ve dolayısıyla alanlarında yetkin olduklarını ortaya koymaktadır. Adnan

Büyükdeniz Dijital Kütüphanesinde personel ve kullanıcı iletişimi açısından bir sorun bulunmadığı ifade edilebilir.

Bina

Kitapsız kütüphaneler geleneksel kütüphaneler gibi bir mekâna sahip olan, faaliyetlerini büyük oranda bu mekân içerisinde sürdüren ve dijital kütüphanelerde olduğu gibi uzaktan erişim aracılığıyla kullanıcılara hizmet sunan bir türdür. Kullanıcılara Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesinin mekânsal özelliklerini ve durumunu kullanıcı gözüyle saptayabilme için anket uygulamasında katılımcıların dört önerme üzerinde görüş belirtmeleri istenmiştir.

Tablo 8: Bina Durumu

		Sıklık (S)	Yüzde (%)
Kütüphane binası bireysel çalışmalar için her alanda yeterlidir.	Katılıyorum	56	(93,3)
	Kararsızım	2	(3,3)
	Katılmıyorum	0	(0)
	Fikrim yok	2	(3,3)
Kütüphane binasına kolay ulaşılabilir.	Katılıyorum	58	(96,7)
	Kararsızım	0	(0)
	Katılmıyorum	2	(3,3)
	Fikrim yok	0	(0)
Grup çalışmalarına uygun bir ortama sahiptir.	Katılıyorum	35	(58,3)
	Kararsızım	13	(21,7)
	Katılmıyorum	8	(13,3)
	Fikrim yok	4	(6,7)
Tarihi geçmişiyse kullanıcıyı etkileyen bir kütüphane binasına sahiptir.	Katılıyorum	46	(76,7)
	Kararsızım	14	(23,3)
	Katılmıyorum	0	(0)
	Fikrim yok	0	(0)
Toplam		60	(100,0)

Tablodaki verilere bakıldığında “kütüphane binası bireysel çalışmalar için yeterlidir” ve “kütüphane binasına kolay ulaşılabilir” önermelerinin her ikisine % 90’ın üzerinde katılım gözlemlenirken; “grup çalışmalarına uygun bir ortama sahiptir” ve “tarihi geçmişiyse kullanıcıyı etkileyen bir kütüphane binasına sahiptir” önermelerine katılımın nispeten düşük olduğu görülmektedir. Zira son iki önermede kararsızlar % 20’nin üzerindedir.

Kullanıcıların çoğunluğu kütüphanenin binasının bireysel çalışmalara sahip olduğunu belirtirken, kütüphanenin toplam

alanının büyük olmaması ve grup çalışmalarına uygun iç mekânların oluşturulamaması kullanıcıların grup çalışması konusunda memnuniyet oranında düşüşe neden olmaktadır. Kütüphane binasının eskiden kilise olarak kullanıldığı söylenmekte olup, bu binanın restore edilerek kütüphane olarak kullanılması kütüphaneyi ayrıcalıklı kılmaktadır. Binanın kullanıcılar tarafından rahatça ziyaret edebilecek konumda bulunduğu ifade edilse de, tarihi dokusunun bıraktığı etkiye % 23 oranında kararsız kalınması, binanın tarihi özelliklerinin dikkat çekmeyecek şekilde ikinci planda kaldığına işaret etmektedir.

Derme

Hizmete sunulan kaynakların hitap edilen kullanıcı kitlesinin bilgi ihtiyaçlarını karşılar durumda olması her kütüphane için önemli bir hedeftir. Ayrıca kaynakların birden çok kullanıcıya hitap etmesi de ayrı bir önem taşımaktadır. Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesinde kaynakların dijital olarak kullanıma sunulması ve dolayısıyla aynı anda çok sayıda insanın gereksinimini karşılaması, genelde dijital kaynakların, özelde ise kitapsız kütüphanenin önemini daha da arttırmaktadır. Bu amaçla kütüphanenin kaynaklarının kullanıcıya göre yeterli ve erişilebilir olup olmadığını gözlemleyebilmek için katılımcıların verdikleri yanıtlara bakılmak istenmiştir.

Tablo 9: Kaynakların Yeterliliği

		Sıklık (S)	Yüzde (%)
Çalışmalarım için gerekli kaynakları bu kütüphanede bulabilmekteyim.	Katılıyorum	51	(85,0)
	Kararsızım	6	(10,0)
	Katılmıyorum	3	(5,0)
	Fikrim yok	0	(0)
Toplam		60	(100,0)

Ankette kullanıcılara yöneltilen “çalışmalarım için gerekli kaynakları bu kütüphanede bulabilmekteyim” önermesine % 85 oranında “katılıyorum” yanıtı verilmiştir. Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesinin kullanıcılarının çoğunluğu öğrenci olduğu bilinmekte. Söz konusu veriler kütüphanenin öğrencilerin okul çalışmalarına yönelik kaynakları büyük oranda barındırdığını ortaya koymaktadır.

Kullanıcıların Memnuniyeti

Kitapsız kütüphaneler sahip oldukları dermenin doğası gereği yoğun teknolojik araç ve çözümlerin kullanıldığı türde bilgi merkezleridir. Gerek yazılım ve donanım açısından gerekse dijital ortama uygun hizmetler açısından kullanıcıların memnun edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla kullanıcıların Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesinde söz konusu unsurlara yönelik memnuniyetlerini belirlemek amacıyla anket katılımcılarından dört önermeye yanıt vermeleri istenmiştir. Yanıtlara bakıldığında katılımcıların “kütüphanede kaynaklara kolay erişimi sağlayan donanım bulunmaktadır” önermesine % 85 oranında ve “kütüphane kaynaklarına evden veya ofisten erişebilme imkânı bulmaktayım” önermesine %53,3 oranında olumlu yanıt verdiği görülmektedir. Aynı zamanda kullanıcılar “kullanıcılar açısından kütüphane uygun çalışma saatlerine sahiptir” önermesine % 100 oranında ve “erişimini sağladığım bilgilerin çıktısını almama yardımcı teknolojik donanım vardır” önermesine de % 73,3 oranında katılım göstermiştir. İkinci önerme dışında üç önermeye katılımcıların yüksek oranda olumlu geribildirimde bulunması, kütüphanede kullanıcı memnuniyetinin üst düzeylerde olduğunu göstermektedir.

Tablo 10: Kullanıcıların Memnuniyet Değerlendirmesi

		Sıklık (S)	Yüzde (%)
Kütüphanede kaynaklara kolay erişimi sağlayan donanım bulunmaktadır.	Katılıyorum	51	(85,0)
	Kararsızım	6	(10,0)
	Katılmıyorum	1	(1,7)
	Fikrim yok	2	(3,3)
Kütüphane kaynaklarına evden veya ofisten erişebilme imkanı bulmaktayım.	Katılıyorum	32	(53,3)
	Kararsızım	14	(23,3)
	Katılmıyorum	6	(10,0)
	Fikrim yok	8	(13,3)
Kullanıcılar açısından kütüphane uygun çalışma saatlerine sahiptir.	Katılıyorum	60	(100,0)
	Kararsızım	0	(0)
	Katılmıyorum	0	(0)
	Fikrim yok	0	(0)
Erişimini sağladığım bilgilerin çıktısını almama yardımcı teknolojik donanım vardır	Katılıyorum	44	(73,3)
	Kararsızım	8	(13,3)
	Katılmıyorum	2	(3,3)
	Fikrim yok	6	(10,0)
Toplam		60	(100,0)

Ancak kitapsız kütüphanenin en önde hizmet alanlarından biri dijital içeriğin yer ve zamandan bağımsız şekilde kullanıcının hizmetine sunumunu yüksek bir memnuniyet düzeyi içinde vermek olmalıdır. Bu bakımdan katılımcıların ikinci önermeye % 53 oranında katılım göstermesi kütüphane yönetiminin dijital hizmetlerini gözden geçirmesi gerektiğine işaret etmektedir. Diğer yandan bu tür hizmetlerin kütüphanelerde özel sektör iş ortaklığıyla sürdürüldüğünü ve henüz yasal sorunları çözülememiş bir konu olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Kütüphanelerde dijital hizmetlerin daha nitelikli şekilde sunulması konusunda ulusal düzeyde çözümlerin oluşturulmasına gereksinim vardır. Örneğin e-kitap piyasasının geliştirilmesi, bu alanda rekabet ortamının oluşturulması, kütüphane yazılımlarının e-kitap veri tabanları ile daha nitelikli bir yapı üzerinde bütünleştirilmesi, telif hakları sorununun aşılması gibi pek çok sorun çözülebildiği ölçüde kütüphanelerde dijital hizmet sunumunda gözlemlenen sorunlar azaltılabilecektir. Bu bakımdan Adan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi'nin söz konusu sorunları azaltması mümkün iken, bu sorunların tümünü yalnız başına çözebilmesi olanaklı görülmemektedir.

Sonuç

Kitapsız kütüphane, bilişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar ve kullanıcılardan gelen taleplerin geleneksel kütüphane kurumunu biçimlendirmesi sonucunda oluşan ve dermesi tamamen dijital içerikten oluşan kütüphane türüdür. Kütüphaneler büyük oranda varlıklarını hizmete sundukları dermeye borçludur. Tarih boyunca fiziksel materyal kütüphanelerin hizmet verdiği temel ürünler arasında yer almıştır ve bu nedenle fiziksel materyalden arındırılmış bir kütüphane türü günümüz insanının kulağına hoş gelmemektedir. Diğer yandan günümüzde toplumun her alanda dijital ürün ve hizmetleri benimsediği, kullandığı ve talep ettiği göz önünde bulundurulursa, kütüphanelerin oluşan bu yeni ortama ayak uydurmaları kaçınılmaz gibi görünmektedir. Son on beş yıldır uygulama alanı bulan kitapsız kütüphane olgusunun yakın gelecekte pek çok örneğini dünyanın her yerinde görmek olası görülmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında konu ile ilgili olarak sunulabilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Kitapsız kütüphanelerin yüzyıllardır kütüphanelerin varlık nedenini belirleyen bilgi hizmetleri ekseninden koparılmaması ve toplumun bilgi gereksinimini karşılama amacından sapmaması adına ulusal düzeyde uygulanabilecek politikalar oluşturulmalıdır.
- Kitapsız kütüphanelerin toplumsal yararlılığını daha üst düzeye çıkaracak akademik araştırmalar özendirilmelidir ve/veya teşvik edilmelidir.
- Sorunlara neden olmamak ve/veya yararlı olabilecek bir olguyu sıradanlaştırmamak için kitapsız kütüphane modelinin asgari standartları saptanmalı ve kitapsız kütüphane oluşturmak isteyenlerin bu standartlara uyması zorunlu hale getirilmelidir.

Toplumun her sınıfına eşit şekilde hizmet sunulabilmesi amacıyla e-kitap altyapısı güçlendirilmeli ve Türkçe içerikli e-kitap veritabanları teşvik edilmelidir. Dolayısıyla bu alanda hizmet üreten her türlü araştırmaya, projeye ve faaliyete destek verilmelidir. Zira Türkiye’de kütüphanelerin Türkçe içerikli zengin bir e-kitap potansiyeline sahip olması, söz konusu alana yapılacak yatırımlar ile olanaklı hale gelebilecektir.

Kitapsız kütüphanelerin önünde duran en önemli sorun ise telif hakkı uygulamalarının kütüphane hizmetleri üzerinde engelleyici şekilde koşullar içermesi ve aynı zamanda konuya ilişkin mevzuatın farklı yorumlamalara neden olabilecek şekilde muğlak bir içeriğe sahip olmasıdır. Telif hakları konusunda genelde kütüphane hizmetlerini, özelden ise kitapsız kütüphaneleri ve e-kitap hizmetlerini kısıtlayıcı sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik çözümler üretilmelidir.

Kaynakça

- About bibliotech.* (2016). 2 Mayıs 2016 tarihinde <http://bexarbibliotech.org/about.html> adresinden erişildi.
- About our digital collections.* (2016). 2 Mayıs 2016 tarihinde <http://bexarbibliotech.org/library.html> adresinden erişildi.
- Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi. (2016a). *Hakkında*. 7 Mayıs 2016 tarihinde <http://dijitalkutuphane.esenler.bel.tr/hakkinda.html> adresinden erişildi.

- Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi. (2016b). *Sesli kitap*. 7 Mayıs 2016 tarihinde <http://dijitalkutuphane.esenler.bel.tr/seslikitap.html> adresinden erişildi.
- Barack, L. (2013). School library thrives after ditching print collection. *The Digital Shift*. 7 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.thedigitalshift.com/2013/01/k-12/school-library-thrives-after-ditching-print-collection/> adresinden erişildi.
- Dijital kütüphaneye ABD'den ödül*. (2012). 7 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.haberler.com/dijital-kutuphaneye-abd-den-odul-3629120-haberi/> adresinden erişildi.
- Esenlerli gençlere şiir dinletileri'*. (2016). 6 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.haberler.com/esenlerli-genclere-siir-dinletileri-5322312-haberi/> adresinden erişildi.
- Feldman, A. (2014). *This librarian is not impressed with your digital, no-books library*. 29 Nisan 2016 tarihinde <https://nextcity.org/daily/entry/computers-libraries-no-book-libraries-ebooks> adresinden erişildi.
- Flood, A. (2014). *Bookless library opened by new US university*. 2 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.theguardian.com/books/2014/aug/29/bookless-library-new-us-university-florida-polytechnic-digital> adresinden erişildi.
- Haq, H. (2012). *'Bookless libraries' – has it really come to this?*. 6 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.csmonitor.com/Books/chapter-and-verse/2012/0717/Bookless-libraries-has-it-really-come-to-this> adresinde erişildi.
- Hoffelder, N. (2015). *Why college libraries are going bookless*. 3 Mayıs 2016 tarihinde <http://the-digital-reader.com/2015/08/05/why-college-libraries-are-going-bookless/> adresinden erişildi.
- İğrek, M. (2014). *Kitapsız kütüphaneler yaygınlaşıyor*. 29 Nisan 2016 tarihinde http://www.zaman.com.tr/kultur_kitapsiz-kutuphaneler-yayginlasiyor_2206707.html adresinden erişildi.
- Kelley, M.(2011). *Major medical library closing its doors to patrons and moving to digital model*. 6 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.thedigitalshift.com/2011/10/research/major-medical-library-closing-its-doors-to-patrons-and-moving-to-digital-model/> adresinden erişildi.

Reuters. (2013). William Jewell College Unveils a Bookless Library for its Learning-Centered Approach. 6 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.reuters.com/article/mo-william-jewell-idUSnBw125683a+100+BSW20131112> adresinden erişildi.

Uyku saatinde kütüphaneyle tanıştılar. (2016). 6 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.haberler.com/uyku-saatinde-kutuphaneyle-tanistilar-8319019-haberi/> adresinden erişildi.

İnternette Bilgi Kirliliğinde Seçicilikte Bilgi Uzmanlarının Rolü: Belediye Kütüphanelerinde Web’de Paylaşılan Bilgilerin Değerlendirilmesi

Eylül Tat

Ankara Üniversitesi, Türkiye, eylultatt@gmail.com

Prof. Dr. Sacit Arslantekin

Ankara Üniversitesi, Türkiye, sacit.arslantekin@gmail.com

Öz

İnsanlar var olduğu günden bugüne bilgi edinmek için farklı bilgi erişim kanalları kullanmışlardır. Duvarlara çizilen resimlerden papirüslere, kâğıtlardan elektronik yayınlara günbegün farklı formatlarda olan bilgi erişim kanalları süregelmiştir. Çağımızın popüler bilgi erişim kanalı da internet ortamında kayıtlı olan bilgiler için kullanılanlardır. Yerel ve metropol bölgelerde nüfus ve yaşam koşulları fark etmeksizin, çok sayıda insanın bilgi üretme ve bilgi yayma organı haline gelen sanal dünyada paylaşılan bilgiler ve bilgilerin gerçekliği, bilgilerin değerlendirilmesi son derece önem arz etmeye başlamıştır. Bu önem günümüzde pek çok insanın da bir veya birkaç kategoride kendini görebileceği internet bağımlılığı ve buna yönelik hastalıklarla çok daha önemli hale gelmiştir. Küçük bölgelerde yerel halkın bilgiye erişiminde büyük önemi olan belediye kütüphaneleri, internette kayıtlı olan bilginin değerlendirilmesinde insanlara rehberlik etmelidir. Belediye kütüphanelerinin kendilerine ait web sitelerinde, yönlendirmeler yaparak, internet kaynaklarını (resmi veya gayri resmi) kullanıcılarının nasıl değerlendirmeleri gerektiği ile ilgili yol göstermeleri mümkündür. Bu çalışmada Türkiye ve diğer ülkelerdeki literatür tarandıktan sonra belediye kütüphanelerinin web sayfalarından örneklerin seçilip, incelenmesinin ardından, belediye kütüphanelerinin hizmet verdiği kesimi internet üzerinde arama yaparken web sayfalarında nasıl yönlendirdikleri ve internet üzerinde elde ettikleri bilgileri değerlendirme sürecine nasıl etki ettikleri, var olan ve var olması gereken uygulamalar ile ilgili teorik bilgi verilmiştir. Çalışmada webdeki bilgileri değerlendirme sürecinde kriterlerin neler olabileceği saptanmıştır. Sonrasında internette

var olan eksik veya yanlış bilgilerin varlığının bir sonucu olarak ortaya çıkan bilgi kirliliği ve bilgiyi değerlendirme konusunda, bilgi ve/veya enformasyon yöneticilerinin belediye kütüphanesi kullanıcılarında farkındalık oluşturmak için webdeki bilgi hizmetlerinde hangi noktalarda yol göstermeleri gerektiği ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Bilgi kirliliği, internetteki bilginin değerlendirilmesi, internet bağımlılığı, internette eksik bilgi, internette yanlış bilgi.*

Giriş

Bilgi toplumu olma yolunda internet kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. Ev ve iş yerlerinde internet olmadan çalışmanın mümkün olmadığı bir döneme adım atmış bulunmaktayız. Bunlara ek olarak cep telefonlarında internetin kullanımı ise hayatımızın hemen her anında, ağ üzerinden insanların birbirleriyle iletişimini olanaklı hale getirmiştir. İnternet kullanımının yoğunlaşması, avantajların yanı sıra dezavantajları da beraberinde getirmektedir. Hangi kanal aracılığıyla olursa olsun insanoğlunun her zaman bilgiye ihtiyacı ve merakı vardır. Günümüzde internetin kullanımı, bu açlığı doyurma konusunda görevi en hızlı yerine getiren araçtır. Bu yoğun iletişimin temelinde bilgiye erişmek isteğinin yattığı söylenebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, yalnızca bilgiye erişmek değil, erişilen bilginin doğruluğunun ve güvenilirliğinin değerlendirilmesinin daha da önemli olduğudur. Günümüzde kırsal ya da metropol bölgeler arasında sayısal uçurum bağlamında bilgiye erişme konusunda her ne kadar farklı erişim ortamları kullanılsa da, bilgi teknolojilerinin ve internetin olmadığı bölgeler hemen hemen hiç denecek kadar azdır. Halk yediden yetmişe hem daha hızlı ve kolay, hem de popüler olan bir yöntem olarak internet üzerinden bilgiye erişmeyi tercih etmeye başlamıştır. Türkiye’de de halkının yüksek eğitim alma oranı daha düşük olan bölgelerden, yüksek eğitim alan birey oranının daha yüksek olduğu bölgelere kadar her yerde belediye kütüphaneleri halka yön gösterici nitelikte olmalıdır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan halkın, edinilen bilgilerin doğruluğunu değerlendirme ve bilgiye daha eleştirel ve seçici bir şekilde yaklaşmaları konusunda yönlendirilmeleri gerektiği düşünülebilir. Büyük küçük demeksizin, maddi gelirleri farklılık gösterse bile her insanın teknolojiyle bir şekilde bağı oluşmuş durumdadır ve

insanlar ağırlıklı olarak bilgi edinmek için interneti kullanmaktadır. Bu sebepten, yerel halkın bilgi edinmesi konusunda büyük bir araç olan belediye kütüphaneleri bilgiye erişim sürecinde fiziksel ortamda bilgi hizmeti vermenin yanı sıra, web üzerinden internet kaynakları aracılığıyla hizmet verdikleri bölgelerin yerel belleğini oluşturarak kullanıcılarına hızlı, güvenilir, bilimsel ve bilgi hizmeti sunmayı; hizmet verdikleri kesimi bilgilendirmeyi ve bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır. İnternet üzerinde resmi ve/veya resmi olmayan kaynaklar aracılığıyla paylaşılan bilginin ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği, o yörenin temel bilgi ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumlu olan belediye kütüphanelerince yerine getirilmelidir. İngiltere, ABD ve Avrupa'daki milli kütüphaneler ve üniversite kütüphanelerinin hemen hemen hepsinde kütüphane web sayfalarında araştırmacılar için internet kaynaklarını değerlendirme ile ilgili bilgi verilmektedir. Yurt dışındaki belediye kütüphaneleri olarak değerlendirebileceğimiz halk ve şehir kütüphanelerinin web sayfalarında internet kaynaklarını değerlendirme ile ilgili herhangi bir alana rastlanılamamıştır. Türkiye'de üniversite kütüphanelerinin web sayfalarında bile internetteki bilginin değerlendirilmesi/internet kaynaklarının değerlendirilmesi/webdeki kaynakların değerlendirilmesi ile ilgili bir alan bulunmazken; bu yapı yüksek eğitim alma oranı düşük olan kırsal bölgelerdeki insanlar için belediye kütüphanelerinin web sayfasında kesinlikle dikkat çekecek bir şekilde paylaşılması gereken bir bilgidir. Çünkü dijital çağda insanlar her türlü bilgiye erişmek için interneti kullanmayı büyük kolaylık olarak görmektedirler. İnsanlar gerek günlük olaylarla ilgili bilgi edinirken, gerekse bilimsel çalışmalarını sırasında derin araştırmalar yaparken dünyanın her yerinden bilgi edinebilmektedirler. Bu sebeple elektronik kaynaklar aracılığıyla bilgi edinirken yapılan değerlendirme son derece önem arz etmektedir.

Elektronik Bilgi Kaynaklarının Kullanımı

Geleneksel diye nitelendirebileceğimiz basılı bilgi kaynaklarının yerini gün geçtikçe elektronik bilgi kaynakları almaya başlamıştır. Yoğunlukla kullanılan basılı kaynaklar arasında sayabileceğimiz bibliyografya, sözlük, ansiklopedi, kitap, dergi, broşür, tez, rapor, sempozyum bildirileri, makaleler ve benzerlerinin yanında günümüzde elektronik kitaplar, veri tabanları, web siteleri, sosyal platformlar, forumlar, açık arşivler, mailler, cep telefonu mesajları vb. elektronik kaynaklar;

bilgi üretim, paylaşım ve erişim ortamları olarak hayatımızın merkezine yerleşmiş durumdadır. Elektronik kaynakların günümüzdeki çevrimiçi olarak yoğun kullanımı, bilgiye erişimde ilk tercih edilenin internet olduğu anlamına gelmektedir. Bilgiye ulaşmak için kullanılan bilgi yayım organlarından olan radyo, televizyon ve basılı yayınlardan sonra günümüzün en önemli bilgi yayım organı internet haline gelmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de internet ve bilgisayar kullanım oranı hızla artmaktadır. TÜİK’in yaptığı araştırmaya göre 2004 yılından 2015 yılına kadar geçen süreç içerisinde internet ve bilgisayar kullanımı; çalışanlarda %20-30’lardan %70-80’lere ulaşırken, çalışmayanlarda ise bu oran 2004’te %10’u geçmezken 2015’te %50’yi bulmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2015). Özellikle çalışanların ve eğitim-öğretimine devam edenlerin internet ve bilgisayarı oldukça yoğun kullanması, bilgiye erişim konusunda tercih edilen yayım organının artık internet olduğunun bir kanıtı olarak görülebilir.

Hızlı ve anında iletişim teknolojilerinin gelişimi, internetin kullanımı, iletişimin teknoloji yoluyla etkili bir şekilde kullanılmasına sebep olmuştur (Bozkurt, 2013, s.690). Yoğun bir biçimde kullanılmaya başlayan bu teknoloji devrimi ile bilgi gereksinimini karşılamak isteyen kullanıcı profilinde de bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Teknolojiyi sonradan benimseyenler (göçmenler) teknolojiyle doğup büyüyenler (yerliler) olmak üzere iki farklı nesil ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 2014, s. 514). Dijital yerlilerden dijital göçmenlere kadar hemen herkesin elinde akıllı telefonların bulunması, pek çok bireyin kişisel bilgisayar, dizüstü bilgisayar ya da tablete sahip olması ve uygun fiyatla dünyanın neredeyse her yerinden internete erişilebilir durumda olması, insanları interneti yoğun kullanmaya özendirilmektedir. İletişimin, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla hızlanması, bilgiye çabuk erişilmesine; sürekli yeni bilginin üretilmesi ise güncel bilginin raf ömrünün kısalmasına neden olmakta ve günümüz bireyleri sürekli olarak yoğun bilgiye maruz kalmaktadır (Bozkurt, 2013, s.690). Bilgi ve iletişim teknolojileriyle internetin yoğun kullanımı bazı yeni terimlerin ortaya çıkmasına da yol açmıştır. Örneğin, Prensky dijital yönden güçlendirilmiş insanın belki “Homo Sapiens Digital”, yani dijital insan, olarak adlandırılabilceğini söylemektedir (Pensky, 2009, s.2). Peki ama dijital güçlülük nedir? Bu durum dijital ortamları ve cihazları yoğun kullanmak mı, maksimum kullanımda doğru ve etkin kullanmak mıdır? Bu nokta çalışmamızın diğer

yönleriyle birlikte ele alındığında daha yerine oturacaktır. İnternette doğru bilgi üretmek ve paylaşmak, doğru bilgiye erişmek ve bilginin doğruluğunu değerlendirebilmek son derece önem arz etmektedir. Sanal dünyada yanlış bilginin bilerek ve/veya bilmeyerek paylaşılması bireysel ya da toplumsal problemlere neden olabilmektedir. İnternetin doğru kullanılmaması; aşırı internet kullanımıyla ilgili gerekli tedbirlerin alınmaması ve internet okuryazarlığı konusunda yeterliliğin olmaması; fiziksel, davranışsal ve psikolojik bazı olumsuz durumları ortaya çıkarabilmektedir. Bu yüzden hem aşırı internet kullanımının hem de özellikle yanlış internet kullanıcısı olmanın önüne geçmek gerekmektedir.

Belediye Kütüphaneleri ve İnternet

Belediye kütüphaneleri yerel halkın zaman geçirmek; gazete okumak, dergilere göz atmak; çocukların ise kitap ödünç almak ya da okumak, ödevlerini yapmak ve araştırmalarını yapmaları için kullandıkları mekânlardır. Bu kütüphaneler, metropol bölgelerde bu faaliyetlerinin yanında daha farklı amaçlarla, daha farklı kullanıcılara da hizmet vermeyi hedefleyen yerlerdir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bilgi teknolojileri ve internetin gelişmesiyle beraber insanlarda internette bilgi edinme alışkanlığı doğmuş ve genelde daha çok tercih edilen yöntem olmuştur. Bu süreçte belediye kütüphanelerinin de internet kaynaklarından bilgi edinen kullanıcılar için hizmet anlayışlarını revize etmeleri gerekmektedir.

Türkiye’de 700’den fazla “Belediye Kütüphanesi” olarak nitelendirilmiş belediyelere ait kütüphane bulunmaktadır. Bunlardan çok azının tam olarak yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayabilecek boyutta belediye kütüphanesi olduğunu söylemek mümkündür. Ancak belediye kütüphanelerinin yerel bir topluluğun ortak bilgi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hizmet vermesi gerektiği ve daha aktif bir şekilde kullanılması gerektiği herkes tarafından bilinmektedir. Belediye kütüphanelerinin daha aktif kullanılmaya başlanması halka da bilgiye erişme, bilgiyi kullanma ve değerlendirme konusunda daha fazla yardımcı olacaktır. Böyle bir durum, insanların internet üzerinden bilgi edinme davranışını etkileyecek kütüphane web sitelerinin yeterliliği ile yakından ilgilidir. Türkiye’de belediye kütüphaneleri incelendiğinde çok az sayıda belediye kütüphanesinin kendisine ait bir web sitesi bulunduğu görülmektedir. Bunların başında gelenler;

Karabük Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi (Kültür ve Turizm Bakanlığı), Buca Belediyesi Halk Kütüphanesi (Buca Belediyesi), Antalya Büyükşehir Belediyesi Doğan Hızlan Kütüphanesi (Antalya Büyükşehir Belediyesi), Konya Büyükşehir Belediyesi Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi (Konya Büyükşehir Belediyesi), Pursaklar Belediyesi Şehir Araştırmaları Kütüphanesi (Pursaklar Belediyesi), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (Kültür Daire Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü) ve Nilüfer Belediyesine ait Demirci Kütüphanesi (Nilüfer Belediyesi) ve Nilüfer Belediyesi Şiir Kütüphanesi (Nilüfer Belediyesi)'dir. Söz konusu kütüphaneler buldukları bölgenin yerel halkına bilgi hizmeti sunmanın ötesinde bilimsel nitelikte genel ve özel konularda araştırma yapmak isteyen kullanıcılara hizmet vermeyi amaçlamaktadır. Örneğin, Pursaklar Belediyesi Kütüphanesi bir şehir araştırmaları kütüphanesi olarak lisans ve lisansüstü eğitim almış/almakta olan öğrenciler, akademisyenler, şehir yöneticileri, gazeteciler, araştırmacı-yazarlar ve şehir üzerine araştırma yapmak isteyen kullanıcılara hizmet vermektedir (Pursaklar Belediyesi). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı da yine Türkiye'nin oldukça kaliteli hizmet sunan belediye kütüphanelerinden biridir. Dermesi, kullanıcı hizmetleri ve web sitesiyle Türkiye genelindeki belediye kütüphanelerinden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Nilüfer Belediyesi de farklı konularda hizmet sunan kütüphaneleri ile ön plana çıkan belediye kütüphanelerimizden biridir. Verdiği hizmetlerle halk kütüphanesi, hatta bir üniversite kütüphanesi gibi işlevleri yerine getirmeyi amaçlayan bu kütüphane; hem sosyal hem de bilimsel yönden çeşitli etkinlikler gerçekleştirmektedir. Örnek verilen bu kütüphanelerin yaptıkları etkinlikler, dermeleri, verdikleri fiziksel ve elektronik hizmetler yanında web siteleriyle de diğer belediye kütüphanelerine örnek olabilecek niteliktedir. Ankara'ya baktığımızda, Büyükşehir Belediyesine ait olduğu bilgisi belediyenin web sitesinde verilen Mutlu Kültür Merkezi Kütüphanesi, Hüseyin Gazi Ahmet Ayçiçek Kütüphanesi ve Hanımlar Lokali Kütüphanelerinin ise kendilerine ait bir web siteleri dahi bulunmamaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2016).

İngiltere, ABD ve Avrupa ülkelerinde halk kütüphanelerini, şehir kütüphanelerini ve küçük yerleşim bölgelerindeki kütüphaneleri, belediye kütüphaneleri olarak değerlendirmek mümkündür. Yurtdışındaki kütüphanelerden Berlin Public Library (Berlin Public Library), Warsaw Community Public

Library (Warsaw CommunityPublic Library), Vienna Public Library (Vienna Public Library), Zentral- und Landesbibliothek Berlin (Zentral- und Landesbibliothek Berlin), Toronto Public Library (Toronto Public Library) kurumlarını belediye kütüphaneleri belediye kütüphaneleri olarak örnek gösterilebilir. Saydığımız bu kütüphanelerin web siteleri incelendiğinde Türkiye'deki bir üniversite kütüphanesine eşdeğer hizmetler sundukları anlaşılmaktadır. Dermeleri, verdikleri fiziksel ve elektronik hizmetler, katalogları ve güncellemeleri açısından nitelikli hizmet veren bu kütüphanelerin web sitelerinde internet kaynaklarını değerlendirme ile ilgili özel bir alan bulunmadığı görülmektedir. Oysaki günümüz bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesiyle birlikte günlük ve/veya bilimsel bilgilerin bile internet üzerinden erişilmesi söz konusudur. Kütüphaneler fiziksel ortamda doğru bilgiye nasıl erişileceği konusunda kullanıcılarını yönlendirdiği gibi, internet üzerinden genel bilgi edinme (gazete haberleri, sosyal medya haberleri vb.) veya araştırma yaptıkları konularda bilgi sahibi olma (lisans ve lisansüstü eğitimlerde, bilimsel araştırmalar vb.) konusunda da kullanıcılarına bilgi kaynaklarındaki bilgiyi değerlendirme konusunda yol gösterici rolü üstlenmelidir.

Yurt dışında web sitelerinde İnternet kaynaklarının değerlendirilmesi ve bu yönde oluşturulmuş kriterlere yer veren örnek kütüphaneler olarak: George Town University Library (George Town University), University of Illinois at Urbana –Champaign (University of Illinois at Urbana – Champaign), Lee College Library (Lee College Library), Online Library Learning Center (Online Library Learning Center), Virginia Tech University Libraries (Virginia Tech University Libraries), UC Berkeley Library (UC Berkeley Library), Library of Congress (Library of Congress) gibi kütüphanelerin web sitelerinde farklı başlıkların altında webdeki/internetteki bilgi kaynaklarını değerlendirme ile ilgili kriterler belirlenmiştir. Bu kriterlere özellikle kütüphanenin sayfasında yer verilme sebebi, araştırmaları için internetten edindikleri bilgiyi kullananların, hangi kaynağın daha doğru bilgiyi içerdiğini sorgularken eleştirel yaklaşımlarını sağlamaktır. Bunu yalnızca bilimsel araştırma ve çalışmalarda değil, günlük hayatta gereksinim duyulan bilgiler için de söz konusudur. Halka hizmet vermesi beklenen şehir, halk ve belediye kütüphanelerinin de hitap ettikleri kullanıcıların algısına, ilgisine ve ihtiyacına yönelik olarak, internet kaynaklarını değerlendirmeye ilgili rehberlik hizmeti sunmaları

gerekmektedir. Bunu da, halkın dikkatini çekebilecek haberler, örnekler ve yazılar eşliğinde web sitelerindeki yönlendirmeler ile yapmalıdır.

İnternette Bilgi Kirliliği

İnternet kaynaklarındaki bilgiyi kullanırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, bilginin doğruluğunun değerlendirilmesidir. Çünkü bu sınırsız bilgi yığınının içinde çok sayıda doğru olmayan bilgi de bulunmaktadır. Bu bilgiler bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde paylaşılmaktadır. Paylaşılan bu yanlış bilgilerle oluşan bilgi kirliliği ise sahtekârlığa, savaşlara, hatta ölümlere bile yol açabilmektedir. Tarihsel olarak bakıldığında, yanıltıcı bilgilendirmenin net bir başlangıç tarihine ulaşmak güçtür (Armağan, 2003, s.184). The Independent muhabiri Rupert Cornwell, yazdığı yazılarda, ABD'nin soğuk savaş ve sonrası yıllarda dezenformasyonu kullanarak nasıl etkili olabildiğine değinmektedir. Yazar bir yazısında şöyle söylemektedir (Rupert, 2002):

“ABD 'dezenformasyon 'un en 'görkemli' örneğini Körfez Savaşı öncesi sergiliyor. 1990'da George Bush, ABD Kongresi'nde 15 yaşındaki bir Kuveytli kızı konuşturuyor. Genç kız, Kuveyt'i işgal eden Iraklı askerlerin kuvözlerdeki prematüre bebekleri nasıl çıkarıp öldürdüklerini, sonra da bu kuvözleri Bağdat'a götürdüklerini anlatıyor. Bu dehşet verici hikâyenin Bush'un harekâta onay almasında etkili olduğu biliniyor. Sonradan bu kızın Kuveyt'in kiraladığı Amerikalı bir halkla ilişkiler şirketi tarafından bulunduğu, Kuveytli bir diplomatın kızı olduğu ve hikâyesinin de yalandan ibaret olduğu ortaya çıkıyor.”

İnternette paylaşılan bilgilerin bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde bilgi kirliliği yaratabileceğine emsal oluşturabilecek bir anısını ünlü köşe yazarlarımızdan biri olan Doğan Hızlan, 52. Kütüphane Haftası'ndaki köşe yazısında okurlarıyla paylaşmıştır (Hızlan, 2016).

“...Kütüphaneleri savunduğumuzda, hemen ardından gelen itirazları siz de bilirsiniz: Şimdi internet var. Yazılı bir kaynaktan sınıması yapılmayan bilgilerin pek çok kişiyi nasıl yanılttığının örnekleri saymakla bitmez. İnternette dolaşan asılsız bilgilerin nelere yol açtığına örneklerinden birini yine yazmalıyım. Bir gün e-postama Gabriel Garcia Marquez'in 'Veda Mektubu' adlı bir metin geldi. Yazarın

temsilcisi Carmen Balcells'i (toprağı bol olsun) tanıyordum, hemen aradım. Marquez'in böyle bir metninin olmadığını söyledi. Ertesi gün durum şöyleydi. Hürriyet hariç birçok gazetede bu mektup yayınlanmıştı. Yıllar sonra yazar hakkında inceleme yapacaklar, sadece internet bilgisiyle yetinirse bu olmayan mektuptan da yararlanacaktır. Bir kez de Metin Üstündağ'ın şiiri Behçet Necatigil'in şiiri diye aylarca internet sitelerinde dolaşmıştı...»

Yanlış bilginin paylaşılması örnekleri sayıca oldukça fazladır ve daha da önemlisi insanların bu bilgilere inanması dünyayı yerinden oynatabilecek güce sahip olduğudur. Bilgi kirliliğinin artan bilgi birikimi ve internetin yaygın kullanımıyla daha da büyüyen bir problem haline geldiği açıkça ortadadır. Son yıllarda da dünyada ve Türkiye'de bu kavramla ilgili çeşitli tespitler ve araştırmalar yapılmaktadır. Örneğin sosyal medya üzerinden yayılan bir takım günlük haberlerin doğru bilgi içermemesi nedeniyle çok sayıda insanın hayatı tehlikeye atılmaktadır. Bu sebeple 7-8 Mayıs 2015 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 5. Gıda Güvenliği Kongresi'nde gündeme getirilen konulardan biri de gıdalarla ilgili sosyal medyada var olan bilgi kirliliği olmuştur. Kongrenin sonuç bildirgesinde gıdada bilgi kirliliği için yasal düzenleme talebinde bulunulmuştur. "Bilgi kirliliği ile mücadelede, bilim odaklı yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır." Denilmiştir (Gıda Hattı "Gıda Bilgi Platformu", 2015). Yine kimi web sitelerinde insanlar kandırılarak; maddi ve manevi zarara uğratabilecek aldatıcı bilgiler paylaşılmaktadır.

Faydası olmayacak ürünlerin yüksek meblağlarda internet üzerinden satışı ya da ürün satın alan birine, ekranda görünen üründen farklı bir ürün gönderilmesi vb. doğru olmayan bilgilerin bir hayli arttığı ortaya koymaktadır. Lefebvre bir çalışmasında dezenformasyon olgusunun tarih boyunca bilginin sahteleştirilmesi olarak var olduğunu belirtmektedir. Etnik çatışmalar, yapılanlar için günah keçisi çıkartma, güçlü kişilerin yaptıkları için medya desteği yaratma gibi noktalarda dezenformasyonun çok eskilerden beri kullanıldığını belirtmektedir. Bunun yanında bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişme ve yaygınlık arttıkça bilginin sahteleştirilmesinin de daha kolay bir hale geldiğini, daha büyük kitlelere bu bilginin ulaştırılabildiğini söylemektedir (Lefebvre, 2008, 605). Rupert Cornwell'in örneği verilen ABD'nin soğuk savaş ve sonrası yıllarda yaşanan olay da bu durumu kanıtlamaktadır (Rupert, 2012). Kısacası yanlış bilgi ve yanlış bilginin kasıtlı ve/veya kasıt olmaksızın yayılması hep olmuştur ancak

internet üzerindeki bilgi akışının ve paylaşımın hız ve yoğunluk açısından fazlasıyla artması bu durumu daha tehlikeli bir hale getirmektedir.

Bilgi çağında internet ortamında “şehir efsaneleri” diyebileceğimiz, büyük bir hızla yayılan yanıltıcı bilgilerin önüne geçmek için kamu bilinci oluşturmanın yolları aranmaktadır. Ancak her ne kadar internetteki dezenformasyonun önüne geçilmek istenmesi belirtilse de “şehir efsaneleri” hala çeşitli formatlarda (aldatıcı web siteleri, ve e-posta yoluyla vb.) yayılmaya devam etmektedir (Mohammed, 2012, s.74).

Türkçe 'de dezenformasyon (Fr. Désinformation) olarak tanımlanan bilgi kirliliği; Dil Kurumu'nun Yabancı Sözlere Karşılık Kılavuzu'nda, bilgiyi çarpıtma, kişiyi veya kurumu herhangi bir konuda bilinçli olarak gerçeği sapıtılarak yanlış bilgilendirme olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK]). Buna ek olarak her ne kadar bu tanımında yer almasa da literatürde bireylerin doğruluğundan emin olmadan bilinçsizce paylaştıkları yanlış bilgiler de bulunduğu ortadadır. Hernon ise "Disinformation and Misinformation through the Internet: Findings of an Exploratory Study" isimli makalesinde dezenformasyonu, yanlış bilgi dürüst hatalar (Misinformation) ya da yanlış yönlendirmek veya kandırmak için kasıtlı olarak yanlış bilgiyi ortaya koymak (Disinformation); şeklinde belirtmiştir (Hernon, 1995, s. 134). Türkçe'ye dezenformasyon sözcüğü Fransızca'dan gelmiştir. Arıkan çalışmasında; enformasyon kirliliğinin iki temel bileşenden oluştuğunu; 'misenformasyon', yani gizli veya art niyet olmaksızın eksik veya hasarlı bilgi ve 'dezenformasyon', yani kötü niyetli olarak ortaya sürülen yanlış, çarpıtılmış, tutarsız veya eksik bilgi olduğunu belirtmiştir (Arıkan, 2009, s.18)

Bilgi bilim alanı ile ilgili önemli bir kaynak olan ODLIS (Online Dictionary of Library and Information Science)'de disinformation, çoğunlukla farklı eylem ve görüşe sahip olanları kandırarak doğru olmayan bilgileri yaymak; dış ilişkilerde ve askeri çatışmalarda düşmanı yanıltmak için kullanılan bir teknik olduğu belirtilmiştir (Reitz, 2004-2014). Disinformation ile karşılaştırıldığında; Misinformation teriminin sözlük anlamının yine hatalı ve yanlış bilgi verme olduğu fakat kasıtlı veya kasıt olmadan yanlış bilgilendirme olarak tanımlandığı görülmektedir (Reitz, 2004-2014). Bu iki kavram arasında büyük bir fark olmaksızın bilgi kirliliğini temsil ettikleri bir gerçektir.

Yapılan araştırmalar genellikle Google, Yahoo, Bing gibi arama motorlarından bilgiye ulaşıldığı yönündedir. Bu arama motorları belirli kriterleri kullansa da bilginin doğruluğunu ve eksikliğini test etmemektedir. Bizim beklentimiz internet üzerinden ulaşılan bilgilerin eksik ya da tam olduğunun anlaşılabilesidir. Özellikle gençler ve çocuklar üzerinde belirgin bir Şekilde etkisini gösterdiği düşünülen internetin olumsuz etkileri, belki de ilerleyen süreçte her biri tüm dünya tarafından resmi olarak kabul görmüş hastalıklar olarak değerlendirilecektir.

İnternet Hastalıkları ve İnternetin Olumsuz Etkileri İnternet Bağımlılığı

İnternetin hayatımızda yadsınamayacak olumlu yönleri olmasına karşın bilgi kirliliği nedeniyle olumsuz etkilerinin olduğu da bir gerçektir. İnternet kullanımının yoğunluğu ve getirdiği kolaylıklar beraberinde bazı rahatsızlıkları da gündeme getirmiştir. İnternet bağımlılığı ve ilişkili olarak ortaya çıkmış bazı olumsuz durum, davranış ve alışkanlıkları internet hastalıkları dahilinde ele almak mümkündür. İnternet bağımlılığı, internetin aşırı kullanımının doğal bir sonucunda ortaya çıkmıştır. Belki elle tutulur gözle görülür somut bir hastalık olmadığından, belki de Őimdiye nazaran eski tarihte internetin daha az yaygın olmasından kaynaklı olarak, internet bağımlılığı ile ilgili ilk sylemler çok ciddiye alınmamıştır. 1995’de psikiyatrist Ivan Goldberg PsyCom.net’te esprili bir ileti yayınlamıştır. İletide konu ilgili semptom Şu Şekilde tanımlamıştır (Perdew, 2014, s.25). “İnsanların bilgi edinme konusunda kendilerini tatmin etmek için internette harcadıkları zamanın miktarını belirgin bir biçimde artırma gereksinimidir.” (Wallis, 1997, s.28). Bu düşünce ve sylem kimileri tarafından vesvese ya da saçmalık olarak nitelendirilmiş olsa bile gelecekte ciddi bir tehlikenin insanlara vereceği zararı ngren bir ses olmuştur (Perdew, 2014, s.26). İnternet hastalıkları ve internet bağımlılığıyla ilgili ilk çalışmaları yaptığı bilinen isimlerden biri olan Kimberly Young da 1996 yılında bazı tespitlerde bulunarak teknolojinin yeni bir formu olan bu yeni hastalığın ortaya çıktığını ortaya atmış ve internet bağımlılığını dürtü kontrol bozukluğuna benzetmiştir (Aktaran: Perdew, 2014, s.26).

İnternet bağımlılığı günümüzde hala ABD’de resmi bir hastalık olarak kabul görmüş değildir. Her ne kadar resmiyet kazanmamış olsa bile internet bağımlılığının insanların

yaşamını olumsuz yönde etkileyeceği kabul edilmeye başlanmıştır. ABD ve Avrupa'daki araştırmalar aşırı bilgisayar kullanımının sosyal, psikolojik ve nörolojik problemlerle sonuçlanarak nüfusun yüzde 8.2'si gibi bir kesimi etkileyebileceğini göstermektedir (Cash, Rae ve Steel, 2012, s. 292). Amerika internet kullanımında en büyük yoğunluğun yaşandığı ülke diyebileceğimiz bir durumdadır ancak, hala yeterli uygunlukta olmadığı düşüncesiyle internet bağımlılığı, bağımlılık türlerinden herhangi birinin altında kendine yer edinememiştir. Amerikan Psikiyatri Derneği (APA); 2013 yılında yayınlanan Mental Bozuklukların (DSM-5) Tanısal ve İstatistiksel El Kitabının beşinci baskısında internet bağımlılığını bir ruhsal bozukluk olarak tanımlamamaktadır (American Psychiatric Association [APA], 2013, s.795). Amerikan Psikiyatri Derneği Psikiyatri ile ilgili hastalıkları tanımladığı yayınların yetkesi birçok ülke tarafından doğru kabul edilebilir konumdadır. 2013 yılında çıkarmış olduğu bu edisyon ise psikiyatrinin incili olarak kabul görülmektedir (Dhar, 2013). Her ne kadar resmi olarak otorite olarak kabul edilebilen bir yayın tarafından internet bağımlılığı bir hastalık olarak nitelendirilmese de internete olan bağlılığın gelecekte insanları fazlasıyla etkileyebileceği gerçeğini görmek pek de zor değildir.

ABD'de internet bağımlılığının hastalık olarak kabul edilmemesinin aksine Güney Kore'de internet bağımlılığı ve benzeri durumlar son derece ciddiye alınmaktadır ve çeşitli uygulamalarla bu bağımlılığın önüne geçmek için tedbir almaya çalışmaktadır. Örneğin, Güney Kore'de çocukların disiplinini sağlayabilmek için gönderildikleri "sözde acemi birlik" olarak bilinen, askeri bir yapıymış gibi gösterilen kamp şeklindeki merkezler bulunmaktadır. İnternet bağımlılığı olduğu düşünülen çocuklar ya bu birliklere ya da danışma merkezlerine gönderilmektedir (Perdew, 2014, s.12). Çocukları koruma amacıyla hem aileler hem de hükümet tarafından fiziksel ve psikolojik olarak ciddi rahatsızlıklara sebep olabileceği düşünülen internet kullanımıyla ilgili bir yasa çıkarılmıştır. Nisan 2011'de çıkarılan bu yasa Güney Kore'de Çocuk Koruma Yasası'nın bir parçası olarak Parlamento'dan geçmiştir. Yasaya göre Çevrimiçi Oyun Kapatma (The Online Game Shutdown) olarak ifade edilen bölümde 18.00'dan 06.00'a kadar 16 yaş ve altı çocuklar için oyun merkezlerinin kısıtlanmasını getirmiştir (Perdew, 2014, s.12). Böylelikle çocukların bilgisayar, telefon, tablet başında vakit geçirmeleri önlenerek, uyku düzenlerinin bozulmamasını; interneti

yalnızca gün içinde boş vakitlerinde kullanımlarını sağlayarak, onları internet bağımlılığından korumayı amaçlamışlardır.

Oyun Oynama

Oyun oynama etkinliği özellikle çocuklar için yıllardır var olan bir durumdur. Ancak internet üzerinden oyun oynama etkinliği yalnızca çocukları değil, yetişkinleri de önemli ölçüde etkilemektedir. İnsanlar oyun oynadığı sırada yemek yemeyi, günlük işlerini yapmayı aksatmanın yanı sıra oynadıkları oyunda kimi zaman ilerleme kat etmek için yüklü miktarda paralar da harcamaktadır. Bir bağımlılık haline gelmeye başlayan çevrim içi oyun oynama ile ilgili APA DSM-5'in "Daha Fazla Çalışma Koşulları" bölümünde İnternet Oyun Hastalığı şeklinde bir başlığa yer vermiştir (American Psychiatric Association [APA], 2013, s.795). Bu başlık altında yer alan bilgiye göre bağımlılık niteliği taşıdığı görülen çevrim içi oyunlar insan davranışlarını yakından etkilemekte; yaşantısında yapması gerekenleri ihmal ederek oyun başında çok zaman geçirmelerine neden olmaktadır (Perdew, 2014, s.37). DSM-5'te insanların oyun oynarken, uyuşturucu bağımlılarının beyinlerinde yoğun bir şekilde tetiklenen belirli bir madde ile aynı duruma maruz kaldığı belirtilmektedir (Hiller, 2013). Ciddi boyutta fiziksel ve psikolojik yönden bireyi etkileyen çevrim içi oyun oynama bağımlılığının; sosyal çevreden kendini soyutlama, iletişim bozukluğu/eksikliği, agresif olma, yüz yüze iletişimden kaçınma, halsiz ve uykusuz hissetme durumu gibi olumsuz etkileri olmaktadır.

Çevrimiçi Alışveriş

7/24 alışveriş yapabilme özgürlüğü harcama yapmayı kolaylaştırmaktadır. Çevrim içi alışveriş bireylerde kontrol yanılması ve gizli anlamda bir bağımlılığa yol açabilmektedir (Perdew, 2014, s.67). Günümüzde kadın, erkek, yaşlı, çocuk fark etmeksizin elinin altında interneti olan ve çevrim içi alışveriş yapabilen herkes, normalde alması gerektiğini düşünmediği ürünleri bile satın almaya başlamıştır.

Kumar Bağımlılığı

1980'lerde internet kullanımı yaygın hale gelmeden önce patolojik kumar ya da kumar bağımlılığı zaten kabul görmüş bir hastalıktı. İnternet kullanımının artmasıyla beraber çevrim içi kumar oynama oranı da büyük bir hızla artmış, insanlarda

bağımlılık haline gelmiştir. Çeşitli web siteleri üzerinden oynanan kumar oyunları yüzünden de insanlar para kaybedebilmektedir.

Medya Multitasking

Medya çoklu görev adı verilen durumda bireyler tüm teknolojik gelişmelerin hepsini kontrol etmeye çalışmasıyla ortaya çıkan obsesif kompulsif bir bağımlılık olarak karşımıza çıkmaktadır (Perdew, 2014, s.78). İnsanlar akıllı telefonları her an yanlarında, iş yerlerinde ve evde bilgisayarını kullanarak bunlara ek olarak tablet ya da e-kitap kullanarak teknoloji yığını içinde boğulmaktadır. Bu kadar çok teknolojik cihaza hakim olma isteği takıntılı durumları da beraberinde getirmektedir.

Enformografi (Enfonografi)

Pornografi ve enformasyon sözcüklerinden türetilmiş bu kelime, “bilgi açlığını internette dindirmeye çalışma” olarak tanımlanmaktadır (Özsoy, 2009). Yıldırım ise bu kavramı şu şekilde açıklamaktadır: bir konuyu araştırırken ağacın dal vermesi gibi bir web sitesinden diğerine geçip saatlerce dolaşarak amacından uzaklaşıp ilgili ilgisiz her tür bilgiyi okumaya çalışmaktır”.

Wikipedializm (Wikipedibolizm)

Günün önemli bir kısmını İnternet ansiklopedisi Wikipedia'ya katkıda bulunmak, yazılar yazmak ve metinlerde tashih yapmaya harcamaktır. Wikipedia'daki bilgilere güvenerek onların doğru olduğunu kabul etmek, wikipedia'da gezinmeyi de buna dahil etmek mümkündür.

Blog İfşacılığı

Bilinmemesi ve yayılmaması herkes açısından faydalı olan bilgileri on-line yayınlama merakıdır.

Ego Sörfü

Düzenli aralıklarla internette kendi ismini aratan ve hakkında internette ne gibi bilgilere ulaşıldığını kontrol eden kişilerin yakalandığı rahatsızlıktır.

Siberbondrik (Cyberchondria)

En ufak bir hastalık belirtisinde, doktora gitmek yerine internette tedavi yöntemleri arama. Sanal hastalık hastası olarak da nitelendirilmektedir.

Siberchondria, Hipokondriya (Sağlık Anksiyetesini)¹ şiddetlendiren tıbbi bilgi için tekrarlanan internet araştırmaları fenomenini ifade etmektedir (Aktaran: Fergus, 2015, s.305).

Photolurking

İnternette saatlerce başkalarının fotoğraf albümlerine bakmaya neden olan bir tür takıntılı durumdur.

Google Stalking

Sosyal taciz anlamına gelen bu terim, takıntılı bir şekilde birilerini sosyal ağ üzerinden izleme anlamına gelmektedir. İzlediği kişinin haberi olmaksızın takip edip, sonrasında rahatsızlık verici davranışta bulunmaktır.

Myspace taklitçiliği

İnternette başka bir kişiliğe, başka bir role bürünme takıntısı anlamına gelmektedir. Önceleri takma adlarla yapılan sohbetler için bu durum nispeten normal gibi görünmekteyse de, günümüzde tümüyle gerçekmiş gibi yaratılan bir karakterle sosyal medyada dolaşmak, adeta alter ego'yu(kişinin ikinci şahsiyeti) yaşatmak, sanal kişiliğe can vermek suretiyle, gerçek hayatta karşılığı olmayan kimliksiz kişilikler yaratma durumunu ortaya koymuştur. Belki ideal ben ile gerçek ben arasındaki boşluğu kapatmasıyla en azından terapötik(kendini tehdit altında hissetmemesi, düşüncelerini korkmaksızın ifade etmesi) bir etkisi olabilir (Yıldırım, 2014).

Sosyal Medya Hesaplarının Kullanımı

2012 de yapılan bir araştırmada katılımcıların %29u akıllı telefonları olmadan yaşamayacaklarını söylemektedirler. İnsanlar her 30 dakikada bir telefonlarını kontrol etme ihtiyacı hissetmektedir (Perdew, 2014, s.48). Akıllı telefonların hayatımızı girmesiyle beraber Facebook, Instagram, Twitter

¹ Hipokondriya (Sağlık Anksiyetesi), hastane ve doktorlara sık sık gitme, sürekli ve çok sayıda tetkik yaptırmaktır.
<http://www.peykangokalp.com/yaz-lar/hastal%C4%B1k-fobisi.html> adresinden 26 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.

gibi sosyal medya uygulamalarının kullanım oranının artması iletişimde problem yaratacak düzeye gelmiştir. Sosyal platformlarda paylaşılan bilgi hükümetler tarafından yayından kaldırılmadıkça (engellenmedikçe) ya da uygunsuz içerik olmadığı sürece herhangi bir denetimden geçmemektedir. Bu da bireylerin yaşayışını, algısını hatta değer yargılarını bile kaybetmelerine sebep olabilmektedir. Hastalanan, kaza geçiren, bir yakını kaybeden insanlar içinde buldukları durumu (sözde üzüntülerini ve duygularını) sosyal medya üzerinden paylaşmaktadır. Paylaşılan bu durumlar birileri tarafından da beğenilmektedir. Bu paylaşımlar trajikomik durumları ortaya çıkarmaktadır. İntihar etmeden önce Facebook'ta duvar yazısı (veda yazısı) yazan gencin hikâyesi; yine bir başkasının intihar etmeden önce uzun uzun videosunu çekip Youtube'da paylaşması, bu trajikomik bile denilemeyecek son derece üzücü hikâyelere örnek olabilecek niteliktedir.

İnternet Kaynaklarının Değerlendirilmesi

Bilgi yöneticilerinin kaynak değerlendirme, bilgi depolama ve erişim, konu kategorizasyonu gibi alanlarda eğitim almış olmaları; internet aracılığıyla elde edebilecekleri bilgi yığnında kesin isabet ve erişim oranının daha yüksek olması beklentisinin yanı sıra, elde edilen bilginin doğruluğu konusunda da güven yaratmaktadır. Bilgi yöneticilerinin araştırmacılara ve yöneticilere bir karar destek sistemi gibi hizmet verdiğini düşünürsek, bu bilginin doğruluğu ya da eksikliğinin ne denli büyük bir önem arz ettiği daha iyi anlaşılacaktır. Bilgi yöneticileri, internet aracılığıyla erişilen bilgileri kontrol altına almak ve bunlar üzerinde daha seçici bir rol oynamak için, aldıkları eğitimin yanında, yeni teknoloji ve teknikleri yakından izlemekte; hatta bunların oluşmasında görev yapmaktadır. Unutmamak gerekir ki, yanlış veya eksik bilgilere erişilmesi kişi, kurum/kuruluşlar açısından eğitim ve araştırma, sağlık, hukuk, ekonomi, pazar içinde rekabet, sosyal yaşam, siyaset ve benzeri pek çok noktada yaşamsal önem taşımaktadır. Bu durum bilgi yöneticilerinin internet üzerindeki bilginin doğruluğunu test etme konusunda yönlendirici bir rol oynamaları gerektiğini de ortaya koymaktadır.

Fritch'e göre internet kaynaklarını değerlendirme için bazı kriterler oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle önemli olan sorgulanabilir bilginin kökeni ve doğruluğudur. Bazı araştırmacılar her ne kadar basılı bilgi kaynaklarını

değerlendirmeyele elektronik bilgi kaynaklarını değerlendirmenin aynı olduğunu düşünse de Fritch, özellikle internette web sayfalarında sunulan bilgilerin değerlendirilmesi konusunda bazı kriterlerin olması gerektiğini belirtmektedir. Bu kriterler;

- Yazarın yeterliliği ve güvenilirliği: (a) yazarın kimliği (yazarlığı belirlenebilir mi?); (b) yazarın kimliği (derecesi, unvanı, bibliyografik bilgileri, deneyimleri vb.),
- Belgenin güvenilirliği: (a)bilginin doğruluğu gerçeklere mi dayalı? Güvenirlik testi yapılmış mı? Kaynaklar belirtilmiş mi? Doğrulanabilir bilgiler mi kullanılmış? Bilgiler güncel mi?; (b) Bilginin sunum ve biçimi (Sorumlular belirtilmiş mi? Atıfta bulunulmuş mu? Bibliyografya ve kaynakçalar gösterilmiş mi? Bilgi bilinen bir kurum/kuruluş tarafından mı edinilmiş? Basın bilgisi ya da sürüm bilgisi belirtilmiş mi? Site haritası ve izin mevcut mu? Dilbilgisi doğru kullanılmış mı? vb.); (c) Kurumsal kimlik ve yetki (e-posta adresi ya da URL'nin analizi ile bu içerik belirlenir).
- Bir kurum/ kuruluşa bağlı ya da bireysel olarak bariz üyelik (Reklamları dikkate alma, kurumun ana sayfasının linki ve diğer liste ve kaynakların linkleri vb.)
- Bir kurum/ kuruluşa bağlı ya da bireysel olarak kimliği açıklanmamış, anonim bir üyelik mi? şeklinde sıralanmıştır (Fritch, 2001, s. 501). Bütün bu kriterler incelendiğinde genelde pek çok danışma kaynağının değerlendirilme kriterleriyle örtüştüğünü söylemek de çok yanlış olmayacaktır.

Yurt dışındaki bazı üniversite kütüphaneleri ve milli kütüphanelerin web sitelerinde araştırmacılar için internet/web kaynaklarını değerlendirme kriterleri için ayrılmış alanlar incelendiğinde de bazı kriterler saptanabilmektedir. Bu kriterler toplu olarak şu başlıklar halinde kategorize edilmektedir:

İnternet/Web Kaynaklarını Değerlendirme Kriterleri *Yetke*

- Yazar kimdir?
- Yazarın Felsefesi nedir?
- Yazarın uzmanlığı hangi alandadır?

- Yazarın niteliği nedir?
- Yazarın eğitim durumu nedir?
- Yazarın deneyimi var mıdır, varsa hangi alanda deneyimi olmuştur?
- Yazarın çalıştığı kurum/kuruluş nedir?
- Yazarın saygınlığı ne ölçüdedir?
- Yazarın irtibat bilgisi web sitesinde verilmiş midir?
- Yazar bir Kurum ya da kuruluşta mı çalışmakta yoksa bir gruba mı mensuptur?
- Web sitesinde Hakkında/Yazar hakkında daha fazla bağlantıları bulunmakta mıdır?
- Etki alanı soneki (domain)

Kapsam

- Web sitesinde yer alan bilginin araştırma konusuyla ilgisi nedir, içeriği nasıldır?
- Edinilen bilgi araştırma için gerçekten faydalı mıdır?
- Web sitesinden edinilen bilgi başka yerde bulunabilir mi?
- Web sitesinin sınırları nedir?
- Web sitesinde yer alan bilgi ne amaçla verilmiştir?
- Web sitesinde yer alan bilgi başka kaynaklarda doğrulanan bir bilgi midir?

Objektiflik

- Web sitesinde yer alan bilgide gerçeklik sunulmuş mudur?
- Yazarın amacı açıkça belirtilmiş midir?
- Yazarın kendi fikri mi yoksa nesnel bir bilgi midir?
- Siteye bağlı diğer web siteleri nelerdir?
- Web sitesinde yer alan bilgiler bir görüşü mü destekliyor, propaganda mı yapılmış?
- Yazar nesnel ve tarafsız mıdır?
- Dil özgür kullanılmış mıdır?
- Sayfanın içeriğinde kurum/kuruluş/yazar resmi onayı var mıdır?

Doğruluk

- Bilgi güvenilir ve hatasız mıdır?
- Son güncelleme ne zaman yapılmıştır?
- Bilgiyi kontrol eden biri ya da editör var mıdır?
- Yazım hatası, imla ya da dilbilgisi hatası var mıdır?

- Web sayfasında herhangi bir konuda herhangi bir şey paylaşılabilir mi?
- Başka kaynaklardaki bilgilerle tutarlı mıdır?
- Somut bilgi verilmiş midir?
- Kaynağın içeriğinin nihai sorumlusu verilmiş midir?

Güncellik

- Sayfa güncel midir?
- En son ne zaman güncellendiği görünüyor mu?
- Bağlantı geçerli midir?
- Mevcut olan sayfaları işaret ediyor mu?
- Bilginin ilk yazıldığı tarih nedir?
- Bilgi ilk ne zaman web sayfasında paylaşıldı?
- Belirli bir yıla ait gerçekleri barındırıyor mu?
- Bibliyografya/Referans verilmiş midir?
- Modası geçmiş eksik/yanlış bilgi var mıdır?

Güvenirlilik ve İnanırcılık

- Araştırmacılar web sitesindeki bilgilere neden inanılmalı?
- Web sitesinde yer alan bilgilerde kanıt ve geçerlilik söz konusu mudur?
- Web sitesinde yer alan bilgilerde güçlü kaynaklarla destekleniyor mudur?
- Web sitesini hangi kurum desteklemektedir? (şirket, hükümet, üniversite vs.)

Bağlantılar

- Konuyla ilgili linkler nelerdir?
- Linkler hala geçerli midir?
- Ölü link midir?
- Bağlantıda ne tür kaynaklar bulunmaktadır?
- Bağlantılar herhangi bir denetmen ya da editör tarafından değerlendirilmiş midir?

Hedef Kitle

- Akademisyenler
- Genel halk
- Yaş grubu
- Coğrafi bölge
- Meslek grubu
- Özel bir grup

Karşılaştırma

- Kitap, dergi, makale, vb. formattaki materyallerde aynı bilginin doğrulandığının kontrolünü yapınız.

Uzantılar

Araştırma yapılan ve bilgi edinilen web sitelerinin uzantılarının ne olduğu da son derece önemlidir. Hangi konuda çalışma yapılıyor ise o konuyla ilgili web siteleri tercih etmede kolaylık sağlayacak ve belirleyici olacak şey web sitelerinin uzantılarıdır.

En yaygın etki alanı son ekleri ve bunları kullanmak isteyen kuruluşların türleri (Online Library Learning Center).

.com: Ticari sitelerdir. Ticari çıkarlar tarafından sağlanan bilgiler genellikle teşvik edilen ürün üzerinde olumlu etki yaratmaktadır.

.edu: Eğitim kurumlarıdır. Bu alan adını kullanan siteler anaokulundan yükseköğretime kadar olan eğitim kurumlarını kapsamaktadır (Okulların URL'sine bir göz atıldığında, sonunun edu ile bittiğini göreceksiniz). Bu etki alanı içindeki sitelerinden bilgiler çok dikkatli incelenmelidir. Bilgi eğer bir eğitim kurumunun araştırma merkezi ya da bir bölümünden ise genellikle güvenilir olarak alınabilir. Fakat okulun sunucusu ve edu etki alanını kullansalar bile öğrencilerin kişisel web siteleri ise bilgiler tam olarak güvenilir değildir denilemez; çünkü bu web siteleri genelde okul tarafından izlenmemektedir.

.gov: Hükümet sayfasıdır. Eğer bu etki alanı ile bir siteye rastlarsanız bu federal hükümet sitesini ziyaret ettiğiniz anlamına gelmektedir. Nüfus sayımı istatistikleri, Meclis oturumları ve Yargıtay kararları resmi hükümleri gibi bilgiler bu etki alanı ile biten sitelerde bulunmaktadır. Etki alanı gov olduğunda bilginin güvenilir bir kaynaktan olduğu düşünülmelidir.

.net: İletişim ağıdır. Bu etki alanı son ekleri altında sitenin herhangi bir türünü bulunabilir. Bu etki alanı son ekinden önce hiçbir şeye uygun olmayan tüm siteler için kullanılmaktadır.

.org: Geleneksel, kar amacı gütmeyen derneklere, vakıflara, kuruluşlara db. Ait sayfalardır. Bu tür siteler genelde tarafsız ve güvenilirlerdir.

.mil: Askeri sayfalardır.

İnternette yer alan bilgilerin daha hızlı paylaşılma ve yayılma tehlikesinden dolayı, değerlendirilirken internet/web kaynaklarının basılı kaynaklardan daha fazla dikkat istediği yorumunu yapabiliriz. Yazılan tek bir iletinin dahi hangi web sitesinde, kim tarafından yazıldığı ve ne kadar büyük bir kitle tarafından hızlıca okunabileceği düşünüldüğünde son derece ciddi ulusal ve uluslararası problemlere sebep olabilir. İnternet/web kaynaklarını değerlendirirken: paylaşılan bilginin hangi yetkili kişi/kurum/kuruluş tarafından paylaşılmış, bilginin paylaşıldığı web sitesinin kapsamı o bilgiyle örtüşüyor mu, paylaşılan bilgi objektif mi yoksa propaganda yapmak amacıyla mı paylaşılmış, web sitesi güncel mi ve paylaşılan bilgi güvenilir ve doğru bir bilgi mi, paylaşılan bilginin inandırıcılığı nedir, bilginin paylaşıldığı web sitesinin bağlantıları geçerliliğini korumakta mı, paylaşılan bilginin hedef kitlesi kimlerdir ve webde erişilen bilginin başka kaynaklarla karşılaştırması yapılmış mıdır? Sorularının cevaplarına özen gösterilmelidir.

Sonuç

Tercih edilir hale gelen elektronik yayınlardan bilgiye erişmenin yaygınlaştığı günümüzde, erişilen bilgilerin doğruluğu, güvenilirliği, güncelliği ve erişim hızı son derece önem kazanmıştır. Yalnızca bilimsel araştırmalar değil günlük yaşantımızda da internette edindiğimiz bilgiler için de aynı önem söz konusudur. Özellikle küçük bölgelerde yaşayan halkın eriştikleri bilgileri doğru bir şekilde değerlendirmeyi yaşamlarının her alanında uygulayabilmeleri için, onlara yol gösterici bir bilgi merkezi sorumluluğu üstlenen belediye kütüphaneleri; güncel tuttıkları web sitelerinde internet kaynaklarının hangi kriterler baz alınarak değerlendirileceği bilgisini yine halkın anlayacağı bir dilde ve dikkatini çekebilecek çarpıcı örneklerle web sitelerinde yayınlamalıdır. Bu kriterlerin neler olabileceği yukarıda açıklanmıştır. Ancak, yöre halkının eğitim, kültür ve benzeri alışkanlıkları dikkate alınarak, bu kriterleri nasıl kullanabilecekleri konusu Belediyelerce farklılık gösterebilir. Böylelikle internette var olan bilgiyi nasıl, ne kadar, hangi kriterler eşliğinde

kullanacağını bilen kullanıcılar da internet kaynaklarının kullanımı konusunda farkındalığa kavuşacaktır. Bu da kullanıcıların hem internette gereksiz ve yanlış paylaşılmış bilgilere daha eleştirel bakmalarını hem de internette kendilerinin de yanlış bilgi üretmemeleri gerektiği konusunda duyarlılığa sahip olmalarını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). *Kütüphaneler*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.ankara.bel.tr/index.php?cID=3108.%2026%2005%202016> adresinden erişildi.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). *Doğan Hızlan Kütüphanesi*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <https://www.antalya.bel.tr/calismalarimiz/kultur-sanat-ve-egitim-calismalari/dogan-hizlan-kutuphanesi> adresinden erişildi.
- APA. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5. bs.)*. United States of America: American Psychiatric Association.
- Arıkan, A. (2009). Yeni bir disiplinlerarası oluşum niteliğiyle 'Bilgi ve İnovasyon Yönetimi (MBA) Yüksek Lisans Programı: Bir olgu incelemesi. Yıldızeli, A., Arıkan, A ve Çakmak, T. (Ed.). *ÜNAK 2009 Bilgi Çağında Varoluş: "Fırsatlar ve Tehditler" Sempozyumu: 01-02 Ekim 2009 bildiriler kitabı* içinde (s.15-29) İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Armağan, Ş. (2003). Sorgulama, Bilgi Edinme ve Dezenformasyon. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(2), 183-187.
- Berlin Public Library. (t.y.). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.berlinlibrary.org/> adresinden erişildi.
- Bozkurt, A. (2013). Açık ve uzaktan öğretim: Web 2.0 ve sosyal ağların etkileri. *Akademik Bilişim 2013-XV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri: 23-25 Ocak 2013 – Antalya: bildiriler* içinde (s.689-694).
- Bozkurt, A. (2014). Ağ Toplumu ve Bilgi. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(4), 510-525.
- Buca Belediyesi. Buca Belediyesi *İl Halk Kütüphanesi*. (1999). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.buca.bel.tr/Kultur-Sanat/6/buca-belediyesi-halk-kutuphanesi/kurslar.html> adresinden erişildi.

- Cash, H. , Rae, C. D., Steel, A. H. ve Winkler, A. (2012). Internet addiction: A brief summary of research and practice. *Current Psychiatry Reviews*, 8(4).
- Dhar, M. (2013). *Psychiatry's Contested Bible: How the New DSM Treats Addiction*. Erişim: 26.05.2016, Pacific Standard: <https://psmag.com/psychiatry-s-contested-bible-how-the-new-dsm-treats-addiction-ef3f4b1b99b2#.5cadfsh6i>
- Fergus, T. A. (2015). Preliminary communication Anxiety sensitivity and in tolerance of uncertainty a potential risk factors for cyberchondria: A replication and extension examining dimensions of each construct. *Journal of Affective Disorders*. 184, 305-309.
- Fritch, J. W. (2001). Evaluating Internet Resources: Identity, Affiliation, and Cognitive Authority in a Networked World. *Journal Of The American Society For Information Science And Technology*, 52(6), 499-507.
- George Town University. *Evaluating Internet Resources*. (2009-2016). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.library.georgetown.edu/tutorials/research-guides/evaluating-internet-content> adresinden erişildi.
- Gıda Hattı "Gıda Bilgi Platformu". (22.05.2015). *Gıdada Bilgi kirliliği için yasal düzenleme talebi*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.gidahatti.com/gidada-bilgi-kirliligi-icin-yasal-duzenleme-talebi-10743> adresinden erişildi.
- Heron, P. (1995). Disinformation and Misinformation through the Internet: Findings of an Exploratory Study. *Government Information Quarterly*, 133-139.
- Hızlan, D. (28.03.2016). Kütüphane Haftası bugün başlıyor, *Hürriyet*. 26 Mayıs 2016 tarihinde http://sosyal.hurriyet.com.tr/yazar/dogan-hizlan_4/kutuphane-haftasi-bugun-basliyor_40076601 adresinden erişildi.
- Hiller, A. (2013). *Internet Gaming Disorder Fact Sheet. DSM-5 Development*. American Psychiatric Association
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). *Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=950> adresinden erişildi.
- Kültür Daire Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü. (2013). *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kütaphęi*. Erişim: 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi/index.php> adresinden erişildi.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (1999). *Karabük Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi*. 26 Mayıs 2016, <http://www.karabukkutup.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Lee College Library. (t.y.). *How can i tell if a website is reliable?*. 26 Mayıs 2016 tarihinde https://www.edb.utexas.edu/petrosino/Legacy_Cycle/mf_jm/Challenge%201/website%20reliable.pdf adresinden erişildi.
- Lefebvre, O. (2008). Is Disinformation Easier than in the Past?. *REAL CORP 2008: Mobility Nodes as Innovation Hubs: 19-21 Mayıs 2008 – Viyana* içinde (s.603-607).
- Library of Congress (2014). *Evaluating Internet Resources: An Annotated Guide to Selected Resources*. Erişim: 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.loc.gov/rr/business/beonline/selectbib.html> adresinden erişildi.
- Mohammed, S. N. (2012). (Dis)information age: The persistence of ignorance. New York: Peter Lang Publishing Inc
- Nilüfer Belediyesi. (t.y.). *Demirci kütüphanesi*. 26 Mayıs 2016 tarihinde [http://www.nilufer.bel.tr/niluferbelediyesi-223-demirci_kutuphanesi#PopupGoster\[popup\]/0/](http://www.nilufer.bel.tr/niluferbelediyesi-223-demirci_kutuphanesi#PopupGoster[popup]/0/) adresinden erişildi.
- Nilüfer Belediyesi. (t.y.). *Şiir Kütüphanesi*. 26 Mayıs 2016 tarihinde http://www.nilufer.bel.tr/niluferbelediyesi-190-siir_kutuphanesi adresinden erişildi.
- Online Library Learning Center. (t.y.). *Evaluating internet information*. 26 Mayıs 2016 tarihinde http://www.usg.edu/galileo/skills/unit07/internet07_08.phtml adresinden erişildi.
- Özsoy, T. (2009). Fastfood'tan Facebook'a: İnternet bağımlılığı. Akademik Bilişim'09 - XI. *Akademik Bilişim Konferansı 11-13 Şubat 2009 - Harran Üniversitesi, Şanlıurfa* içinde (s. 651-656).
- Perdew, L. (2014). *Internet addiction*. USA: Abdo Publishing.
- Prensky, M. (2009). H. Sapiens Digital: From digital immigrants and digital natives to digital wisdom. *Journal of Online Education*, 5(3), 1-11.
- Pursaklar Belediyesi. (2015). *Şehir Araştırmaları Kütüphanesi*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://sehirarastirmalarikutuphanesi.com/> adresinden erişildi.

- Reitz, J. M. (2014). *Online dictionary of library and information science*. 26 Mayıs 2016 tarihinde http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_d.aspx adresinden erişildi.
- Rupert, C. (21.02.2002). Dezenformasyonla geçen bir asır, *Radikal*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.radikal.com.tr/yorum/dezenformasyonla-gecen-bir-asir-624860/> adresinden erişildi.
- Starcevic, V.; Berle, D. (2013). Cyberhondria: Towards better understanding of excessive health-related internet use. *Neurother*. 13, 205-213.
- Toronto Public Library. (2016). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.torontopubliclibrary.ca/> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu (t.y.). 26 Mayıs 2016 tarihinde http://tdk.gov.tr/?option=com_karsilik&view=karsilik&kategori1=abecesel&kelime2=D adresinden erişildi.
- UC Berkeley Library. *Evaluating Web Pages*. (2012). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.lib.berkeley.edu/TeachingLib/Guides/Internet/Evaluate.html> adresinden erişildi.
- University of Illinois at Urbana -Champaign. *Evaluating Internet Sources: Tips and Tricks for Evaluating Web Sites*. (2016). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.library.illinois.edu/ugl/howdoi/webeval.html> adresinden erişildi.
- Vienna Public Library. (2013). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://viennapubliclibrary.org/> adresinden erişildi.
- Virginia Tech University Libraries. (2016). *Evaluating Webpages for Research*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.lib.vt.edu/instruct/evaluate/> adresinden erişildi.
- Wallis, D. (1997). Just click no. *The New Yorker*, 72 (42), 28
- Warsaw Community Public Library. (2010-2014). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.warsawlibrary.org/> adresinden erişildi.
- Yıldırım, E. (2014). Sosyal medya psikolojisi ve dijital yerliler. *Sağlık Sosyolojisi*, 31, 80-83.
- Zentral- und Landesbibliothek Berlin. (2016). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.zlb.de/en.html> adresinden erişildi.

Belediyelerin Kütüphane ve Bilgi Hizmetlerinde Yenilikçi Yaklaşımlar: Buca Belediyesi Örneği

Prof. Dr. Coşkun Polat

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye, polatcoskun@karatekin.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Akkaya

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı, mehmetaliakkaya@karatekin.edu.tr

Öz

Yerel yönetimler hizmet verdikleri bölgenin kültürel ve toplumsal yapısı, o bölgede yaşayan insan profili ile beklentileri hakkında doğrudan gözlemlerin yapılabildiği ve daha doğru bilgilerin derlenebildiği kurumlardır. Derlenen bilgiler ve gözlemler ışığında vatandaşlarının çok farklı alanlardaki taleplerini karşılamayı hedefleyen belediyelerin yürüttükleri/yürütmeleri gereken etkinliklerden biri de kültür ve sanat faaliyetleridir. Arşivler ve müzeler ile birlikte bu faaliyet türünün en önemli unsurlarından biri de kütüphanelerdir. Ülkemiz yerel yönetim idari yapılanmasında çok örneği olmayan biçimde ilçe belediyesine bağlı bir müdürlük olarak kütüphane hizmeti veren, yanı sıra ülkenin iyi örneklerinden biri olarak doğrudan belediye başkanlığına bağlı işleyişi olan Toplumsal İletişim Merkezi ile vatandaşın her türlü bilgi talebini karşılamayı amaçlayan Buca Belediyesi, bu yönüyle Türkiye'nin yüz akı belediyelerindendir. Çalışmada; 460 bini aşan nüfusu ile İzmir'in ve Türkiye'nin en büyük ilçelerinden biri olan Buca Belediyesinde yürütülen ve yenilikçi yaklaşımlarla daha ilgi duyulur hale getirilen kütüphane hizmetleri ile kent sakinlerine sunulan diğer bilgi hizmetleri hakkında bilgi verilerek bu konuda farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. Araştırmanın kapsamı Buca Belediyesi olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Buca Belediyesine bağlı olarak hizmet veren Kütüphane Müdürlüğü ile Buca Toplumsal İletişim Merkezi (Buca TIM)'nin yürüttüğü kütüphane ve diğer bilgi hizmetleri çalışmanın çerçevesini oluşturmuştur. Çalışmada, Kütüphane Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren kütüphane, kitap kafe, Küçük Sabaflar Sokağı ve sokak kitaplıklarını ziyarette belediyede kütüphane ve bilgi hizmetlerine önem veren bir düşünce ve yapılanmanın olduğu tespit edilmiştir. İlgili birimleri ile yapılan

görüşmelerden elde edilen bilgiler ve derlenen veriler, kütüphane ve diğer bilgi hizmetleri açısından Buca Belediyesinin ülkemizdeki iyi uygulama örneklerinden biri olduğunu göstermiştir.

Anabtar Kelimeler: *Kütüphane, bilgi hizmeti, belediye, belediye kütüphanesi, belediye bilgi hizmeti, Buca.*

Giriş

Bilgi, tarih boyunca insanla birlikte anılan, bireylerin ve toplumların yaşamını kolaylaştıran, her açıdan güçlü olmalarını sağlayan temel unsurlardan biri olagelmıştır. Tarih sayfaları bilginin insanlık için önemi ve anlamını tüm yalınlığı ile ortaya koyan sayısız örneklerle doludur. Bilginin dünyasında yaşanan nicel ve nitel değerlendirme, bilgi ve bilgi kaynakları için daha sistematik bir yaklaşımı ve koruyup kullanmayı gerekli kılmıştır. Söz konusu gereklilik önce “bilgi merkezi” kavramını, bilginin kullanımındaki artışın yaygınlaşması ve sürekliliği ile birlikte de “bilgi merkezi türlerini” ortaya çıkarmıştır. Bu etki zincirinin ortaya çıkmasına aracılık ettiği en önemli bilgi merkezleri türlerinden biri de yerel yönetim/belediye bilgi merkezleridir.

Yerel yönetimler hizmet verdikleri bölgenin kültürel ve toplumsal yapısı, o bölgede yaşayan insan profili ile beklentileri hakkında doğrudan gözlemlerin yapılabilirdiği ve daha doğru bilgilerin derlenebildiği kurumlardır. Derlenen bilgiler ve gözlemler ışığında vatandaşlarının çok farklı alanlardaki taleplerini karşılamayı hedefleyen belediyelerin yürüttükleri/ yürütmeleri beklenen etkinliklerden biri de kültür ve sanat faaliyetleridir. Arşivler ve müzeler ile birlikte kütüphaneler de bu faaliyet türünün en önemli unsurlarındandır. Ülkemiz yerel yönetim idari yapılanmasında çok örneği olmayan biçimde ilçe belediyesine bağlı bir müdürlük olarak kütüphane hizmeti veren, yanı sıra ülkenin iyi örneklerinden biri olarak doğrudan belediye başkanlığına bağlı işleyişi olan Toplumsal İletişim Merkezi ile vatandaşın her türlü bilgi talebini karşılamayı amaçlayan Buca Belediyesi, bu yönüyle Türkiye'nin yüz akı belediyelerindendir.

Çalışmada; 460 bini aşan nüfusu ile İzmir'in ve Türkiye'nin en büyük ilçelerinden biri olan Buca Belediyesinde yürütülen ve yenilikçi yaklaşımlarla daha ilgi duyulur hale getirilen

kütüphane hizmetleri ile kent sakinlerine sunulan diğer bilgi hizmetleri hakkında bilgi verilerek bu konuda farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. Kültür Bakanlığına bağlı halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusunun yüksek sesle tartışıldığı günümüz Türkiye'sinde, kütüphane hizmetlerinin başarısı açısından belirleyici olanın kütüphanenin hangi kuruma bağlı olduğunun değil, o kurumun kütüphaneyi ve bilgi hizmetlerini ne ölçüde sahiplendiği gerçeğini ortaya koyduğu ölçüde araştırma amacına ulaşacak ve anlam kazanacaktır. Çalışmanın kavramsal altyapısının oluşturulduğu bölümlerinde ağırlıklı olarak betimleme yönteminden yararlanılmıştır. Buca Belediyesi ve Buca Belediyesi Kültür ve Bilgi Hizmetlerinin ele alındığı alt başlıklarda ise yüz yüze görüşme tekniğine ve kurum faaliyet raporlarına başvurulmuştur.

Bu çalışma; bilgi ve belge yönetimi paydaşları ile konuyla ilgili diğer yerel yönetimlerin Buca Belediyesi tarafından kent sakinlerine verilen kütüphane ve bilgi hizmetlerinin daha bilinir olmasını sağlayacaktır. Bu bilinçlilik durumu hem Buca Belediyesinin mevcut kütüphane ve bilgi hizmetlerinin nicelik ve nitelik itibarıyla değerlendirilmesi ve geliştirilmesine ilişkin öneriler sunulması, hem de sonuçların ülkenin farklı belediyelerine örnek teşkil etmesi noktasında hizmetlerin verimliliğinin artırılması ve kalitesinin yükseltilmesi çabasına dönüşebilecektir.

Bilgi Merkezi ve Türleri

Temel amacı bilgiye gereksinim duyanlarla bilgi kaynaklarını buluşturma olan bilgi merkezlerinin, bu amacı gerçekleştirmedeki temel işlevleri de bilgi kaynaklarının düzenlenmesi, çağdaş yöntem ve araçlarla hizmete sunulması ve korunmasıdır. Türü ne olursa olsun tüm bilgi merkezleri için ortak olan bu amaç ve işlevlerin yanı sıra sahip olduğu çeşitli özellikler onların farklı türlerde anılmasına neden olmaktadır. İdari yapılanma, derme özellikleri, hitap edilen kitle, bağlı olunan kurum, özel amaçlar, vb. gibi özellikleri itibarıyla bilgi merkezlerini üç farklı türde ve bunların işlevlerine bağlı olarak da alt türlerde ele almak mümkündür*;

* Çakın, İ. Bilgi ve Belge Yönetimine Giriş Ders Notları, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, 2013. 20 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.acikders.net/mod/resource/view.php?id=1178> adresinden erişildi.

Halk Kütüphaneleri

- Çocuk
- Gezici
- Belediye Kütüphaneleri

Okul Kütüphaneleri

- İlköğretim Kütüphaneleri
- Ortaöğretim Kütüphaneleri

Araştırma Kütüphaneleri

- Milli Kütüphaneler
- Üniversite Kütüphaneleri
- Özel Kütüphaneler

Bilgi kaynaklarının hizmete sunulması, korunması ve geleceğe aktarılması bağlamında yukarıda sayılan geleneksel kütüphane türü ayırımına bilgi merkezleri yaklaşımıyla arşivleri ve müzeleri de eklemeksizin sınıflandırma eksik kalacaktır:

Müzeler

- Genel Müzeler
- Özel Müzeler
- Kent Müzeleri

Arşivler

- Güncel Arşivler
- Tarihi Arşivler
- Kent Arşivleri

Kent ve Kentleşme Kavramı

İnsanı diğer canlılardan özgün kılan ayrıcalıkların başında, toplumsal yaşam gereksinimi ve sosyal yaşam becerisi gelir. Toplumsal yaşam gereksiniminin bir parçası olarak insan önce yakın çevresi, ardından da çevresi ile iletişim kurmaya başlar. Söz konusu iletişim süreci içinde geliştirilen her türlü yapıp etmeler de insanı sosyal varlığa dönüştürür.

Toplumsallaşmayı ve sosyalleşmeyi getiren bu iletişim sürecinin seyrini belirleyen ise genellikle “bilinen, aşına olunan yakın

çevre ve çevre” ile iletişimde olmayı tercih etmektir. Bu yakın çevre de sırasıyla aile, mahalle, semt ve kenttir.

Genel bir yaklaşımla; farklı sosyal sınıflardan oluşan bir toplumun, yapay çevreyi doğal çevreye egemen kıldığı bir ortamda ve kentsel yaşam kurallarına uygun olarak yaşamlarını sürdürdükleri yerleşme yeri olarak nitelenen kent kavramına ilişkin farklı disiplinlerde yapılmış çok sayıda tanım vardır. (Mumford, 1997; Kaya, Şentürk, Danış ve Şimşek, 2008). Türk Dil Kurumu tarafından da “tarım dışı etkinliklere, özellikle işleyim ve hizmet etkinliklerine dayalı, on binden daha kalabalık nüfuslu yerleşim yeri” (TDK, 2016) olarak tanımlanan kent kavramına bakış açısı değiştikçe kent tanımı da değişmektedir. Nüfus büyüklüğü, idari statü, nüfusun yapısı, işbölümü ve uzmanlaşma, örgütlenme biçimi, işlev alanlarındaki farklılaşma, iş gücünün sektörel dağılımı, heterojenlik, fiziksel doku, üretimin yapısı gibi ölçütler söz konusu değişikliği şekillendiren temel dinamiklerdir (Dinçer’den aktaran Kaya, 2007, s. 4-5).

Kentler tarihin değişik dönemlerinde farklı sosyo-ekonomik işlevleri üstlendiğinden, kent kavramı da bu işlevsel değişime uygun olarak her dönemde farklı bir içeriğe sahip olabilen dinamik bir nitelik taşımaktadır. Bu dinamiklik yüzyılımızın en önemli olgularından biri olan kentin tanımında tam bir kavram birliğine ulaşılmasında bazı güçlükler ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu güçlükler, bir ülke için somut ölçütlere dayanılarak yapılan bir kent tanımının bir başka ülke için büyük aykırılıklar göstermesine yol açmaktadır. Bu olgu her dönem ve her ülke için geçerli, aynı zamanda kent araştırmalarında kullanılacak ortak bir kent tanımına ulaşılmasını da zor hale getirmektedir (Kent ve Temel Özellikleri, 2015). Tanım zenginliği ve değişen kent algısı ışığında, 21’inci yüzyılda henüz geçerliliği olan kent tanımı; artan bir nüfus yoğunluğuna sahip, sosyal ve toplumsal hayatın mesleklere ve iş kollarına göre organize edildiği, üretimin ağırlıklı olarak sanayiye dayandığı, insan ilişkilerinin yoğunluğunun azalıp mesafesinin arttığı yerleşim birimi şeklinde yapılabilir.

İnsanın kent yaşantısına geçişinin tarihi M.Ö. 3500’lü yıllara kadar gider. Tarihte ilk kentler Yakın Doğuda, Fırat ve Dicle nehirlerinin arasında kalan Mezopotamya bölgesinde kurulmuştur. Bu coğrafya; tarımsal üretimin büyük akarsulardan sağlanan sulama sistemler ile yürütüldüğü, zaman zaman bu

akarsuların taşmasından kaynaklanan su baskınlarının ya da kuraklıkların yaşandığı ve bu nedenle artık-ürün stoklamanın sınırlı olduğu bir bölgedir. Yaşam kalitesinin artmasını engelleyen bu sorun karşısında insanların birlik olarak merkezileşmesi ve bol ürün verimliliğine ilişkin çözüm arayışları konusunda sağlanan başarı Mezapotamya'da kentlerin temel oluşum noktasıdır. (Huot, Thalmann veValbelle, 2000, 27). Diğer yandan, aşağı yukarı aynı dönemde Mısır'da Nil, Hindistan'da İndüs ve Çin'de Sarı Nehirleri civarında da kent özellikleri gösteren toplumsal yerleşim yerlerinin oluşmaya başladığı görülür (Özer, 2013, s.13-15). Bu dönemde kurulan kentler, çoğunlukla nehir ya da göl kenarlarında oluşturulmuştur. Çünkü bu bölgeler, tarımsal faaliyet, ulaşım ve ticaret için en uygun yerler olmuştur.

Antik çağın en büyük kenti, bir buçuk milyon nüfusa sahip Roma'dır. O döneme kadar kurulan kentlerin bazıları günümüzdeki gibi büyük olmuştusa da işlevleri açısından farklı özellikler gösterirler. Orta Çağın surlarla çevrili kentleri, savunma gereksinimleri nedeniyle kendi içlerine kapalı kentler olmuşlardır. Bu dönemde kurulan kentler savunma ya da ekonomik işlevlere sahipti. Günümüzdeki anlamıyla ilk kentlerin ortaya çıkması için Endüstri Devrimini beklemek gerekmiştir. Endüstri Devrimi ile birlikte kentlerin ekonomik yapısı tamamiyle değişir. Makineye dayalı üretimin yapılması ile geleneksel kent yapıları ortadan kalkar. Fabrikaların yakınında kurulan ve kente göç eden insanların oluşturduğu sanayi kentleri doğmaya başlar. Artık kent ve işlevleri için üretimin korunması, dinsel yaşam biçimi, şehrin güvenliği ve doğal kaynaklara erişebilirlik asıl belirleyici faktörler olmuştur. Bu süreçte kent kültürünü oluşturan temel değişkenlik bir krallık/imparatorluğa bağlı olma ya da bağımsız şehir devleti olma ayırımında yaşanmıştır (Sevindi, 2003, s. 77). 20'inci yüzyıl ile birlikte kentlerde yaşanan –kontROLSÜZ– nüfus artışı kentlerin işlevi ve planlanmasındaki öncelikleri değiştirmiştir. Daha az alanda daha çok konut inşa etmek, değişen yaşam merkezlerinin yerini önceden tahmin ederek bunun üzerinden sağlanacak rant söz konusu önceliklerden bazılarıdır (Akkaya, 2015, s.501-502).

İnsanın evriminde yaşanan sosyal ve toplumsal değişim ile farklılaşan işlevler doğrultusunda, bir yerleşim biriminin kent niteliğini taşıması için belirlenen özellikler şunlardır (Erkan, 2010; Weber, 2012);

- Belli bir nüfus büyüklüğüne ve nüfus yoğunluğuna erişmiş olması,
- Tarımsal üretimden daha ileri bir üretim düzeyi olan sanayi üretimine geçmiş olması ve bununla birlikte hizmet sektörünün gelişmiş olması,
- Yerleşim yerinin fiziksel altyapısının belli bir düzeye ulaşmış olması,
- Geleneksel aile yapısının çözülerek yerini çekirdek aile yapısına bırakmış olması,
- Nüfusun büyük oranda örgütlenmiş, karmaşık iş bölümüne ve yüksek uzmanlaşma düzeyine erişmiş olması,
- Yerel değerlerin yerini, ulusal değerlerin veya evrensel değerlerin almış olması,
- Geleneksel ilişkilerin (cemaat toplum tipinin) çözülüp bireysel ilişkilerin ya da bireysel çıkarların ön plana çıkmış olması,
- Eğitim düzeyinin kırsal kesimdeki eğitim düzeyinden yüksek olması ve çocuk bakım ve eğitiminde aile dışı kurumların gelişmiş olması,
- Sosyal normların yerini, resmi denetleme kurumlarının almış olması,
- Statülerin aileden gelmeyip, bireylerin kendi çabaları ile kazanılmış olmaları.

Bir kenti anlamak, tanımlamak, açıklamak ve gelişimini doğru yorumlamak için kentin oluşum sürecindeki değişkenleri, toplumsal yapının anlaşılmasını sağlayacak davranış biçimlerini, tarihi, ekonomik ve sosyal dinamiklerini bilmek gerekir. Her kent için özgün olan bu değerler konusundaki bilinçliliğin artmasına paralel olarak; 20'inci yüzyılın başından itibaren kentleşme kavramı sosyolojik bir bakış açısından değerlendirilmeye başlanmış, kentli nüfusu da başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm dünyada artmıştır. Türkiye bu değişimin en hızlı yaşandığı ülkelerden biridir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2015 yılı sonuçlarına göre Türkiye nüfusunun %91'den fazlası, kent olarak tanımlanan il ve ilçe merkezlerinde yaşamını sürdürmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2015).

Belediyelerin Kültür ve Bilgi Hizmetleri

Yerel yönetim ya da yerinden yönetim anlayışının yasal adlandırılması olan belediyeler¹, genel demokrasi anlayışı

¹ Ülkemizde İl Özel İdareleri ve Köy Yönetimi de yerel yönetimler kapsamında olmasına karşın, yerel yönetimler yaygın olarak belediyelere atfen kullanılan bir idari yapılanmadır.

içerisinde “seçilmiş olmanın” verdiği temsiliyet gücü, idari yapılanma ve bütçe kullanımındaki nisbi serbestlik nedeniyle hedef kitleyi etkilemede avantajlı kurumlar konumundadır. 5393 Sayılı Belediye Kanununa² göre belediyeler; “Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi”dir. Aynı kanunda belediyelerin görevleri de; “imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı..., kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini” yapmak ve yaptırmaktır.

Belediyelerin asli görevleri arasında yer alan kültür hizmetleri bağlamında Kanun’un 77 maddesinde; “Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında belde de dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular. Buna göre yöre halkına yönelik kütüphane hizmetleri de belediyelerin asli vazifelerindedir. Ayrıca okul kütüphaneleri de dâhil eğitimi destekleme adına yapılacak tüm faaliyetler belediyelerin görevleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle yerel düzeyde kütüphane ve bilgi hizmetleri belediyelerin kültürel hizmetler kapsamında düşünüp planladıkları ve gerçekleştirdikleri, yerel ve ulusal düzeyde katma değer anlamında belki de en fazla yararın elde edildiği hizmetlerdendir.

Amacı, misyonu ve hedefleri doğrultusunda belediyelerin kültür ve bilgi hizmetlerini genel anlamda aşağıdaki başlıklar ile ifade etmek mümkündür;

- Merkezi yönetime bağlı halk kütüphanelerinin verdiği hizmetlerin tümünü kapsayacak nicelikte ve nitelikte kütüphaneler açmak,
- Bu kütüphanelerde yerel konularda araştırma yapacaklara yardımcı olacak özel bilgi kaynaklarını bulundurmak,
- Halkın okuma, bilgi ve kültür düzeyinin yükseltilmesine yönelik etkinlikler düzenlemek,

² Belediye Kanunu, sayı 5393, kabul tarihi 3.7.2005, T.C. Resmi Gazete, 13.7.2005, sayı 25874.

bu konuda merkezi yönetim halk kütüphaneleri ile işbirliği içinde bulunmak,

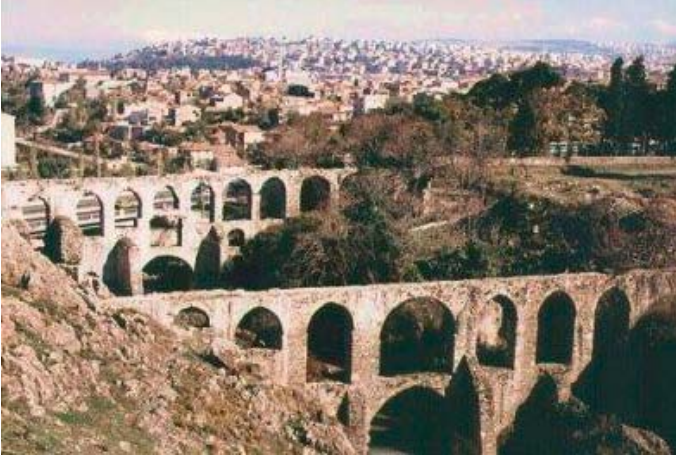
- Kentin kültürel belleğini oluşturan yazılı, basılı, görsel-işitsel ve elektronik her türden bilgi ve belgeleri toplamak, düzenlemek, korumak ve hizmete sunmak,
- Hizmet vermekle yükümlü olduğu yörede yaşayan özel grupların (engelliler, yaşlılar, çocuklar, yoksullar, mahkûmlar, vb.) bilgi gereksinimlerini karşılamak üzere özel mekânlar açmak ve hizmetler sunmak,
- Yörenin eğitim kurumlarının kitap ve kütüphane gereksinimlerini karşılamasına katkı sağlamak,
- Kütüphane ve bilgi hizmetlerinin çağdaş, yenilikçi ve katılımcı bir yaklaşımla planlanması ve yürütülmesine yönelik girişimlerde bulunmak.

Buca ve Buca Belediyesinin Tarihi

Ege Denizinin iki yakası, tarih boyunca yeryüzünde insanlığın seyrine yön veren medeniyetlerin yaşadığı coğrafyalardan biri olmuştur. Aynı zamanda tarihe mal olmuş kanlı uygarlık savaşlarına ev sahipliği yapan bu toprakların en önemli yerleşim yerlerinden biri de 2000 yılı yakın Smyrna adıyla bilinen İzmir'dir. İyon Krallığından Pers İmparatorluğuna, Bizans kültüründen Türkiye Cumhuriyetine kadar parçası olduğu her siyasi yapının en önemli ve gelişmiş yaşam merkezlerinden biri olmayı başaran İzmir'in en eski yerleşim yerlerinden biri ise Buca'dır.

İzmir'i çevreleyen yükseltilerden biri olan Nif Dağı'nın güneyinde yer alan Buca, tarihi Kral Yolunun³ hemen yanında olmanın da ayrıcalığı ile Antik Çağdan itibaren sürekli canlı, nüfus popülasyonunu koruyan ve kültürel renkliliği ile dikkat çeken bir yerleşim yeri olagelmıştır (Aras, 2000; Aksoy, 2002; Cadoux, 2003). İlk toplumsal organizasyonun M.Ö. 7'inci yüzyılda Anadolu'da yaşanan İyon göçü sırasında oluşmaya başladığı sanılan kentte sırasıyla Lidyalılar (M.Ö. 610-546), Persler (M.Ö. 546-333), Büyük İskender ve Makedon Krallığı (M.Ö. 333-323), Pergamon [Bergama] Krallığı (M.Ö. 263-130) ve Romalılar ile Bizanslılar (130 - 1076) hâkim olmuşlardır. Bizans İmparatorluğu döneminde Kohi adıyla bilinen yerleşim yerinin adı daha sonra *Gonia*, ardından *Bugia* olmuş, zamanla da *Buca*'ya dönüşmüştür (Buca, izmirfx, 2015).

³ Kral Yolu: Büyük bir bölümü Önsayadaki ticaretin devinimi ile kendiliğinden oluşan, M.Ö. 5'inci yüzyılda Pers Kralı II. Darius tarafından Ege kıyılarından Pers şehri Siraz'a kadar geliştirilerek, karakollar ve konak yerleri ile güvenlik altına alınan ve Pers Kral Yolu olarak da bilinen tarihi seyahat ve ticaret yolu.

Şekil 1. Buca Kızılçullu Su Kemerleri (İZTO, 2016)

Kral Yolu güzergâhının bir parçası olan İzmir, 17'nci yüzyılda Anadolu'ya gelen Uzak ve Ortadoğu bağlantılı kervan ticaret yollarının son durağı haline gelmiştir (Bauden, 2003; İzmir Valiliği, 2016). O zamana kadar Rumların ağırlıkta olduğu orta ölçekli bir Ege köyü olarak kalan, sakinlerinin tarımla, özellikle de bağcılıkla ilgilendiği Buca İzmir'in parlayan yıldızına dönüşmeye başlamıştır (Şenyapılı, 2005, s. 27).

Şekil 2. Buca Kervan Köprüsü (İzmir Valiliği, 2016)

Buca'nın yıldızını parlatan ve Smyrna'nın hızla büyüyen ve gelişen yerleşim yerine dönüştüren bu değişimde, aynı yüzyıl içinde İmparatorluk bünyesinde yaşayan gayrimüslim zümrenin

yanı sıra Osmanlı'da ticaret ile uğraşmak için aileleri ile birlikte Avrupa'dan gelen tüccarların bölgeye yerleşmeye başlaması da etkili olmuştur. Yaşanan bu değişimle birlikte Buca'da ortaya çıkan dini ve kültürel çeşitlilik Cumhuriyet'in ilk yıllarına, hatta 20'inci yüzyılın ikinci yarısına kadar korunmuştur. Günümüzde dahi Buca'da bu renkliliğin izlerini görmek olanaklıdır. Çok kültürlü bu toplum içerisinde nüfus ve etkinlik açısından ön plana çıkan grup ise İngiliz vatandaşlarıdır.

Şekil 3. 1834 yılında açılan Buca All Saints British Protestan Kilisesi
(Buca Belediyesi, 2016)

Buca'nın tarihini biçimleyen diğer bir olgu, 1860 yılında İngiliz Aydın Demiryolu (Otoman Railways) Şirketi tarafından, Türkiye'nin ilk iki demiryolu bağlantısından biri olan İzmir-Aydın tren yolunun Buca'ya uzatılmasıdır. Parasido'dan⁴ ayrılan bir hat Buca ya bağlanmış, ardından şirketin üst düzey yöneticilerinin Buca ya yerleşmesiyle artık banliyöye dönüşen kentin yaşantısı daha da canlanmış (Yaranga, 2002, s.53). Tren yoluyla bağlantılı olarak bir başka gelişme de 1856 Parasido-Buca arasındaki bir düzlükte, Bornovalı Whittall ve Bucalı Rees ailelerinin öncülüğünde yaptırılan at koşusu alanındaki yarışların, tren yolunun yapımından sonra düzenli olarak sürdürülmüş olmasıdır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016).

⁴ Parasido, Buca'nın günümüzde Şirinyer olarak bilinen ve zaman zaman Buca kadar popüler olan semtinin eski adıdır. Semtte 19'uncu yüzyılda at yarışlarının yapıldığı yer günümüzde Şirinyer Hipodromu olarak faaliyetine devam etmektedir.

Şekil 4. Eski Amerikan Koleji Saat Kulesi (IZTO, 2016)

19'uncu yüzyılın ikinci çeyreği ile birlikte Balkanlarda yaşanan milliyetçilik akımı ve Türk vatandaşların Anadolu'ya zorunlu göçü ile Türk popülasyonu artan İzmir ve Buca'daki nüfus dengesi, Balkan Savaşlarının ardından Levantenlerin aleyhine biraz daha değişmiştir (Buca Belediyesi, 2016). I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşının sıcak ve sürekli eylem merkezlerinden biri olan İzmir, İstanbul ve Ankara ile birlikte Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin de sosyal, siyasi ve ekonomik seyrini doğrudan belirleyen kenttir. Bu apolet, şehrin en kalabalık iki ilçesinden biri olan Buca'ya da hem farklı fırsat ve olanaklar hem de çeşitli sorumluluk ve görevler getirmektedir.

1950'li yıllara kadar eski kentsel yapısını ve ölçeğini koruyan Buca'nın Aşağı Mahalle olarak adlandırılan kısmında daha çok memur ve iş adamı aileleri, Yukarı Mahallesinde ise tarımla uğraşan göçmen kesim yaşamını sürdürmüştür. Bu dönemde 10 bin nüfuslu bir bucak olan Buca, bir banliyö olma kimliğini tam anlamıyla korumuştur. Çünkü deniz kıyısına yaklaşık 10 km. mesafede olan kentin İzmir ile bağlantısını sağlayan başlıca ulaşım aracı trendir (Buca, izmirfx, 2015). Kentin onlarca yüzyılda inşa ettiği kendine özgü toplumsal yapısının korunmasını sağlayan bu statü yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte değişmeye başlamıştır.

Şekil 5. Buca'dan Bir Enstantane, 2015

Cumhuriyetin ile birlikte belediye statüsü kazanmış olan Buca, 1987 yılında yürürlüğe giren 3392 sayılı yasa ile ilçe olmuştur. 3 köyü ve bir beldesi olan kentin yüzölçümü 134 km²'dir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2015 yılı sonuçlarına göre nüfusu 470.768⁵ olan Buca'da %99'luk bir okuryazar oranı vardır. 39 yıllık bir tecrübe ile kendisine bağlı 39 merkez mahalle ve 4 taşra muhtarlığı ile vatandaşlarına hizmet veren Buca Belediyesinin hizmet alanı içerisinde ülkemizin köklü üniversitelerinden biri olan Dokuz Eylül Üniversitesi merkez kampüsü ve kampüs dışında konuşlanan Eğitim, Hukuk, İktisat ve İşletme Fakülteleri de yer almaktadır.

Şekil 6. Buca Belediyesi Binası

⁵ İlçe nüfusu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminin <https://adres.nvi.gov.tr> adresinden alınmıştır.

Eski İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlarından Ahmet Piriştina'nın oğlu Levent Piriştina'nın başkanlığını yaptığı belediye teşkilatı, 36 müdürlük ve belediyeye bağlı iki kuruluştan oluşmaktadır. Doğrudan başkanlığa bağlı Toplumsal İletişim Merkezi (TİM), Basın Yayın ve Halkla İlişkiler, Bilgi İşlem, Kültür ve Sosyal İşler ve Kütüphane Müdürlükleri belediye bünyesinde kültür ve bilgi hizmeti verilen birimlerdir. Söz konusu birimlerin tamamında istihdam edilen çalışan sayısı 100'den fazladır (Buca Belediyesi, 2016). Bu noktada dikkat çekici olan; belediye teşkilatı içerisinde –ülkemizde çok az ilçe belediyesinde uygulanan– yalnızca belediye kütüphanecilik hizmetlerinden sorumlu olan bir müdürlüğün (Kütüphane Müdürlüğü) oluşturulmuş olmasıdır.

Buca Belediyesi Kültür ve Bilgi Hizmetleri

Buca Belediyesinde vatandaşa sunulan kültür ve bilgi hizmetlerinin önemli bölümü, her ikisi de ülkemiz belediyecilik anlayışının ilk uygulama örneklerinden olan *Kütüphane Müdürlüğü* ve *Toplumsal İletişim Merkezi* tarafından yürütülmektedir.

21 Ocak 2015 tarihinde kurulan Kütüphane Müdürlüğü, başta belediyenin oluşturulduğu ilk günden itibaren Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü bünyesinde hizmet veren halk kütüphanesi olmak üzere, tüm kütüphanecilik hizmetlerinin yürütülmesinin sorumluluğunu üstlenen belediye birimi kimliğini almıştır. Bu noktada ülkemizde çok az sayıda ilçe belediyesinde kütüphanenin ve kütüphane hizmetlerinin müdürlük düzeyinde bir yaklaşımla ele alındığını yeniden vurgulamak yerinde olacaktır.

14 kişinin⁶ istihdam edildiği Kütüphane Müdürlüğü bünyesinde kütüphanecilik hizmetlerinin ücretsiz olarak yürütüldüğü bir halk kütüphanesi, bir sahaflar sokağı, iki kitap kafe, üç sokak kitaplığı ve kütüphanelere gidemeyen engelli vatandaşlara evde kütüphane hizmeti verilmesi için kullanılan bir mobil gezici kütüphane aracı vardır. Bu birimlerin ortak amacı; ilçedeki eğitim ve öğretimi desteklemek, vatandaşların araştırma, öğretim ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak olarak belirlenmiştir (Kütüphane Yönetmeliği, 2015).

⁶ Çalışanlardan hiç biri Bilgi ve Belge Yönetimi alanında lisans eğitimi almamıştır.

Şekil 7. Buca Belediyesi Halk Kütüphanesi, 2016

Belediye kütüphane hizmetlerinin merkezinde yer alan halk kütüphanesi 1989 yılında belediye ile birlikte faaliyete geçtiğinde 3 bin kitaplık bir koleksiyona sahiptir. Günümüzde kütüphanenin dermesi yaklaşık 22 bin kitaptan oluşmaktadır. Kütüphane raflarında 9 bin kitap okura sunulurken, görece daha az tercih edilen 12 bin kitap şu an için depoda tutulmaktadır. Yetkililerle yapılan görüşmede, bu kitapların başta eğitim kurumları olmak üzere gereksinimi olan kurum ve kuruluşlara bağışlanmasına ilişkin protokol çalışmalarının devam ettiği bilgisi verilmiştir.

Şekil 8. Buca Belediyesi Halk Kütüphanesi, 2016

Daha çok öğrencilerin istek ve beklentilerinin dikkate alındığı dermede dünya klasikleri, popüler yayınlar ile araştırma ve inceleme kitaplarının yanı sıra dinden sanata, politikadan

edebiyata pek çok alana ilişkin bilgi kaynakları yer almaktadır. Kütüphanede tamamında internet erişiminin olduğu altı bilgisayar kullanıcıların hizmetine sunulmuş durumdadır. Bu bilgisayarlardan bir tanesi görme engelliler için özel donanımı olan ve yalnız görme engellilerin kullanımına ayrılmış bilgisayardır.

Şekil 9. Buca Belediyesi Halk Kütüphanesi, 2016

Bağışlanan nitelikli kitapların de dermeye katıldığı kütüphaneye 2016 yılı içinde yeni kitap alınması için belediyeden 100 bin liralık bütçe ayrılmıştır. “e-Kütüphane”⁷ adıyla sınırlı bir otomasyon sistemine geçiş sürecinin yaşandığı ve 5 personel ile hizmetlerin yürütüldüğü kütüphanenin kısa vadeli hedefi; tamamı güncel ve açık raf sistemi ile okura sunulabilen 25-30 bin kitabın yer aldığı bir bilgi merkezi olmak olarak ortaya konulmuştur. Üyelere 15 gün süre ile 2 kitabı ödünç verildiği kütüphaneye üye olunabilmesinin tek koşulu ilçe sınırları içerisinde gösterilebilecek bir ikamet adresidir. 2015 verilerine göre 2730 üyenin olduğu kütüphanede yıl içinde 5 binin üzerinde kitap ödünç verilmiştir. Kütüphane binası ile bitişik bulunan ve aynı mimari özelliklere sahip olan, alt katında tam kapasite ile faaliyet göstermeyen bir yemekhanenin, üstünde ise belediye tarafından işletilen bir kafeteryanın da kütüphaneye dâhil edilerek mevcut kütüphanenin yetenek ve olanaklarının artırılması Kütüphane Müdürlüğü'nün orta erimli hedefleri arasında yer almaktadır.

⁷ Kütüphane Müdürlüğü yöneticileri ile yapılan görüşmede bu otomasyon sistemi ile kitabın yerinin bulunması ve gösterilmesinin, ödünç verme süreci ile bu sürecin takibinin, kaynak taramasının ve kütüphane içinde ayrı bir koleksiyon olması düşünülen “kent belleği” bölümünün işleyişinde kolaylık ve hizmetlerde verimliliğin hedeflendiği belirtilmiştir.

Şekil 10. Halk Kütüphanesine katılması düşünülen kafeterya, 2016

Kitap ve kütüphane hizmetlerine ilişkin misyonun “kitap ve kitap okuma konusunda farkındalık yaratmak için sokağa ve sokaktaki insana dokunmak, o insanın da kitaba dokunmasını sağlamak gerekir” biçiminde ortaya konulduğu Buca Belediyesinde bu doğrultuda verilen hizmetlerden bir diğeri de aynı yerde hizmet veren Mini Sahaflar Sokağı ile Kitap Kafedir. Kısa sürede şehrin kitap okuma merkezleri arasındaki yerini alan sokak ve kafe, kentin sayfiye yerlerinden biri olan Yedigöller’de, haftanın her günü kent sakinlerine hizmet vermektedir.

Şekil 11. Buca Belediyesi Kitap Kafe, 2016

Tamamı belediyeye bağışlanan kitaplardan oluşan 3 bini aşkın kitabın yer aldığı Sahaflar Sokağı ile Kitap Kafe kent sakinleri için kitapla buluşma noktalarından biri olmuştur. Belediyenin “okumak bize iyi gelecek” sloganı ile yola çıktığı kütüphane hizmetlerinden biri olan sokak ve kafede vatandaşlar Kütüphane Müdürlüğüne bağlı personelin gözetiminde kitaplardan yararlanmakta hatta ödünç verme sistemi üzerinden istedikleri kitapları ödünç alabilmektedirler (Buca Belediyesi, 2016).

Şekil 12. Buca Belediyesi Küçük Sahaflar Sokağı, 2016

Kent sakinlerinin bir şeyler yiyip içerken aynı zamanda kitap okuyabildikleri kitap kafenin müdavimleri arasında çocuklardan ev hanımlarına, üniversite öğrencilerinden bölge esnafına kadar farklı demografik özelliklerde okurlar yer almaktadır. Yaklaşık 2 yıldır hizmet veren sahaflar sokağı duyarlı vatandaşların bağışları ile dermesini her geçen gün arttırmaya devam etmektedir.

Şekil 13. Buca Belediyesi Kitap Kafe, 2016

Sahaflar sokağına bağışlanan kitapların 2 bin tanesi belediyenin “vatandaş kitapla buluşturma, kitabı okura götürme” amacı doğrultusunda, yeni yıl kutlama etkinlikleri kapsamında 2015 yılının son günü kentin önemli ortak yaşam alanlarından biri olan *Çevik Bir Meydan*’ında kurulan “kitap ağacına” konularak ücretsiz alınabilmesi için kent sakinlerine sunulmuştur. Etkinlik

Bucalılar tarafından ilgiyle karşılanmış ve 2 saat içinde kitap ağacında tek kitap kalmamıştır. Bu yoğun ilgi nedeniyle belediye tarafından kitap ağacı etkinliğinin sürekli faaliyetler kapsamına alınması ve her yılbaşında tekrarlanması kararı alınmıştır (Buca Belediyesi, 2016).

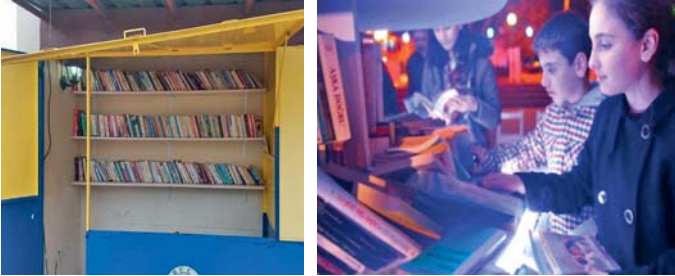
Şekil 14. Çevik Bir Meydanı Yılbaşı Kitap Ağacı, 2016

Buca Belediyesi tarafından yürütülen bir diğer kütüphane hizmeti de “sokak kütüphaneleri” projesidir. Vatandaşların kitap ile temasını sağlamak ve insana kitabı sevdirmek için, şehrin insan dolaşımının yoğun olduğu belirli bölgelerine aslında her biri küçük birer kitaplık olan kütüphaneler kurarak kitap ve kitap okuma konusunda farkındalık yaratmak amacıyla yola çıkılan proje kapsamında şu ana kadar 3 tane sokak kütüphanesi kurulmuştur. Başında bir sorumlunun olmadığı sokak kütüphanelerinin fiziksel varlığı ve hizmet devamlılığı tamamen vatandaşların duyarlılıkları ve bu kitaplıkları sahiplenmeleri ile sürdürülmektedir. Dermesinin tamamı kent sakinlerinin bağışladığı kitaplardan oluşan sokak kütüphanelerinde hem kitap bağışi hem de ödünç alınan kitap konusunda yoğun bir hareketlilik yaşandığı için bu kütüphanelerde toplam kaç kitabın olduğu güncel olarak takip edilememekle beraber, 3 kütüphanedeki kitap sayısının 2 bin civarında olduğu düşünülmektedir (Buca Belediyesi, 2016). Sokak kütüphanelerine ya da belediye bünyesinde kütüphane hizmeti veren diğer birimlere kitap bağışlamak isteyen bir vatandaşın istemesi durumunda kitapların o kişinin evine gidilerek alınması ve kendisine bir teşekkür yazısı verilmesi de belediyenin kütüphane hizmetleri arasında yer almaktadır.

Şekil 15. Buca Belediyesi Sokak Kitaplığı, 2016

Buca Belediyesi'nin belli aralıklarla ünlü yazarları Bucalı vatandaşlarla bir araya getirmeyi hedeflediği "Kitap Kulübü" projesi 2015 yılı ile birlikte belediyenin bilgi ve kültür hizmetleri arasındaki yerini almıştır. Kitap Kulübünün ilk konuğu aynı yılın Şubat ayı içinde kent sakinleri ile buluşan usta öykü ve roman yazarı İnci Aral olmuştur. Buca Belediyesi Olimpik Yüzme Havuzu Konferans Salonu'nda gerçekleştirilen söyleşiye kent sakinleri büyük ilgi göstermiştir. Kitap Kulübü etkinliğinin ikincisine yazar Seda Diker, üçüncüsüne de edebiyatçı Murathan Mungan konuk olarak davet edilmiştir. Kent sakinlerinin tüm konuklara büyük ilgi gösterdiği kitap kulübü projesi uzun soluklu olması amaçlanan etkinlikleri arasındaki yerini almıştır.

Şekil 16. Buca Belediyesinin kütüphane hizmetleri, 2016

Doğrudan belediye başkanına bağlı birimlerden biri olan Toplumsal İletişim Merkezi (TİM)'nde kültür hizmetleri ön plandadır. 2014 yılında kurulan ve 10 personel ile hizmetlerin yürütüldüğü Toplumsal İletişim Merkezinin temel amacı belediye hizmetleri ile sosyal yaşama ilişkin beklentileri karşılamak ve buna yönelik uygulamaları kolaylaştırmaktır (Buca Belediyesi, 2016). Vatandaşa danışma, bilgi,

bilgilendirme, dinleme ve yönlendirme hizmetinin verildiği merkez sağladığı uygulama başarısı ile aynı zamanda belediyenin diğer müdürlüklerin başarısını ve verimliliğini de arttırmaktadır. Dernekler, gençlik ve spor esnaflar, istihdam, engelliler ve muhtarlık olmak üzere altı ayrı masada hizmet veren Toplumsal İletişim Merkezinde gençli ve spor masası en yoğun bilgilendirme ve yönlendirmenin olduğu birimlerden biridir. Toplumsal İletişim Merkezi kurulmadan önceki dönem iş akış ve yoğunluğu ile Merkez faaliyete geçtikten sonraki iş akış ve yoğunluğu karşılaştırıldığında belediye bünyesindeki hemen tüm birimlerde yaklaşık %30'luk bir iyileşme yaşandığı ortaya çıkmıştır (Buca Belediyesi, 2016). Bu değişim Merkezde verilen bilgi hizmetinin hem belediye hem de kent sakinleri için ne kadar önemli ve yararlı olduğunu göstermektedir. Özellikle kentte gerçekleştirilecek kültür, sanat ve spor etkinlikleri ile içeriğine yönelik ilk bilgilendirmenin yapıldığı birim olan Toplumsal İletişim Merkezinin bu özgünlüğü dikkate alındığında kentin TİM'in kentin kültürel yaşamında ve kent sakinlerinin bu kültürel yaşamın aktörlerinden biri olmasının sağlanmasında, şehrin kültürel gelişmişliğini beslemede vazgeçilemez bir yerinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

Çalışma kapsamında Buca ve Buca Belediyesine ilişkin derlenen veriler, belediye yöneticileri ve çalışanları ile yapılan yüz yüze görüşmeler ve kurum faaliyet raporları ışığında varılan sonuçlar kısaca şöyle sıralanabilir;

- Buca'da kütüphane hizmeti, belediye ilçe belediyesi kimliği kazandığı andan itibaren sürekli var olan hizmetlerden biridir.
- Mevcut belediye yönetimi de belediyenin kütüphane hizmetlerini ve bu hizmetlerin başarısını önemsemektedir.
- Kütüphane hizmetlerinin belediye organizasyonunda –ülkemizde az rastlanan bir uygulama olarak– “müdürlük” düzeyinde teşkilatlandırılması bilgi hizmetlerinin belediye tarafından ne denli önemsendiğinin bir göstergesidir.
- Doğrudan belediye başkanlığına bağlı olan ve kent sakinleri tarafından kısa sürede benimsenen “TİM”, belediyenin farklı alanlardaki hizmetlerine ilişkin en önemli bilgilendirme merkezi konumundadır.

- Kütüphane Müdürlüğü teşkil edileli henüz 2 yıl olmasına karşın; “sahaflar çarşısı”, “kitap kafe”, “sokak kitaplıkları”, “kitap ağacı” gibi yenilikçi ve sürekli projelerle kitap ve kütüphane konusunda kentte ciddi bir farkındalık yaratmayı başarmıştır.
- Belediye tarafından sürekli bir “kitap bağış kampanyası” düzenlenmekte ve bu kampanya vatandaşlar tarafından büyük ilgi görmektedir.
- Çeşitlenerek gelişen ve yönetim tarafından sürekli gündemde tutulmaya çalışılan kütüphane hizmetleri kent sakinlerinin de dikkatini çekmiş, bu ilgi hem belediye bünyesinde yürütülen kitap ve kütüphane hizmetlerinden yararlananların hem de bağışlar ile bu hizmetlere destek verenlerin sayısını arttırmıştır.
- Kütüphane Müdürlüğü bünyesinde 14 kişi istihdam edilmesine karşın bunların hiçbirisi Kütüphanecilik/Bilgi ve Belge yönetimi alanında lisans eğitimi almamıştır. Hem belediye yönetimi hem de kütüphane müdürlüğü bu durumun kütüphane hizmetleri açısından büyük bir eksiklik olduğunun farkındadır ve bunun en önemli eksiklikleri olduğunu açık yüreklilikle itiraf etmektedir.
- Kütüphane Müdürlüğünde bilgi profesyoneli istihdam edilmesi belediyenin yakın gelecekteki hedeflerinden biri olarak ortaya konmuştur.
- Yöneticiler ve personelin dikkat çekecek yeni hizmetler ve etkinlikler konusunda sürekli bir arayış içinde olmaları ve bu konuyu çok önemsemeleri, Buca Belediyesi kütüphane hizmetleri için en umut verici yan olarak görünmektedir.

Araştırmada elde edilen veriler ve varılan sonuçlar doğrultusunda Buca Belediyesi tarafından yürütülen kütüphane ve bilgi hizmetlerinin geliştirilmesi, bu sürecin yenilikçi uygulamalarla zenginleştirilmesi ve söz konusu uygulamalara yönelik kent sakinlerinde bir farkındalık ve aktif katılım arzusu yaratılmasına ilişkin ortaya konan öneriler ise şunlardır;

- Kütüphane Müdürlüğü bünyesinde bir –verilen bilgi hizmetlerinin çeşitliliği ve coğrafi dağılımı dikkate alındığında olanaklıysa daha fazla –bilgi profesyonelinin istihdam edilmesi Kütüphane Müdürlüğünün ilk önceliği olmalıdır.

- Belediyelerin kütüphane ve bilgi hizmetleri açısından ulusal çapta başarılı uygulama örneği ortaya koyan yerel yönetimlerle iletişim kurulması Buca Belediyesinin kütüphane ve bilgi hizmetlerini zenginleştirecektir.
- Bölgede yer alan diğer belediyelerle kütüphane ve bilgi hizmetleri konusunda yürütülecek işbirliği ve üstlenilebilecek rehberlik görevi hem kent sakinlerinde hem de diğer belediyelerde Buca Belediyesinin yürüttüğü kütüphane ve bilgi hizmetlerinin farkındalığını ve saygınlığını attıracaktır.
- Kütüphane hizmetlerinin yürütülmesi sırasında ilçede bulunan eğitim kurumları ile işbirliğinin artırılması belediyenin kültür hizmetlerinin bilinmesi ve daha anlamlı olması açısından katkı sağlayacaktır.
- İlçede hemen her yaşta kent sakininin ilgisini çeken “kitap kafe”lerin sayısını ve kitlelere erişim kolaylığını arttırmak belediyenin kütüphane hizmetlerinin daha çok bilinmesini sağlayacaktır.
- “Kitap Kulübü” projesinin daha sık aralıklarla tekrarlanması ve daha düzenli hale getirilmesi kent sakinlerinin kitaba ve kitap okumaya olan ilgilerini arttıracaktır.
- Henüz çok yeni bir uygulama olan “e-Kütüphane Projesi”nden yalnız belediyenin web adresini ziyaret edenlerin değil, daha çok kent sakininin haberdar olması ve uygulama konusunda bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.
- Ciddi bir kullanıcı kitlesi olan Belediye Halk Kütüphanesinin genişletilmesi projesi en kısa zamanda uygulamaya konulmalıdır.
- Belediye Halk Kütüphanesinin büyütülmesiyle, 2016 yılında 100 bin liralık bütçe ile zenginleştirilmesi planlanan dermenin okurla daha çok buluşması sağlanacaktır.
- Belediye Halk Kütüphanesinin, Sahafılar Sokağının ve Kitap Kafenin en önemli kullanıcı grubunu oluşturan Dokuz Eylül Üniversitesi öğrencilerinin bu merkezlere olan ilgisini ve kullanım yoğunluğunu arttırmak için doğrudan üniversiteyi hedef alan bir halkla ilişkiler ve pazarlama planı geliştirilerek bu planın uygulamaya konulması, belediyenin kütüphane ve bilgi hizmetlerinin hem kalitesini arttıracak hem de yenilikçi uygulamalar açısından yeni ufuklar açacaktır.

Demokrasi teamüllerine göre seçimle yönetime gelen siyasi oluşumların ve figürlerin temel amaçlarından biri de başarılı hizmet ve uygulamalarla seçmenlerinin beklentilerini karşılamak ve bu seçmen kitlesi tarafından yeniden siyasi iktidar kılınmaktır. Günümüzde siyasi iktidarın başarısının göstergesi olarak kabul edilen altyapı çalışmaları, çevre düzenlemeleri gibi başlıklardan biri de vatandaşına verdiği kütüphane ve bilgi hizmetleridir. Söz konusu gerçekliğin her geçen daha belirgin ve hissedilir hale gelmesine paralel olarak, belediyelerin kütüphane ve bilgi hizmetlerine verdikleri önem ve uygulama çeşitliliği de artacaktır. Bilgi profesyonellerinin bu sürece katılmasının yoğunluğu sürecin başarısında belirleyici olacak temel dinamiklerden biri olacaktır.

Kaynakça

- Akkaya, M. A. (2015). A Research on Awareness Level of Ahmet Piriştina Izmir City Archive and Museum in The Town. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(3), 499-514.
- Aksoy, Y. (2002). *Smyrna İzmir Efsanesinden Gerçeğe*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Aras, A. (2000). 2000 Yüzyıl Öncesinden İzmir. *İzmir Kent Kültürü Dergisi*, 2, 237-242.
- Bauden, F. (2003). *İzmir Gezisi: Antoine Galland'ın Bir Elyazması (1678)*. (E. Üyepazarıcı Çev.). İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Belediye Kanunu. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25874, 13 Temmuz 2005.
- Buca. (2015). 11 Şubat 2016 tarihinde http://izmirfx.mekan360.com/iys_ilcelerimiz,sehirID=35,ilceID=438,kriter39=40,icerik=167,sayfa=1-ilcelerimiz-izmir-buca-tarihi.html adresinden erişildi.
- Buca Belediyesi. (2016). *Tarih, İzmir Buca Belediyesi*. 17 Ocak 2016 tarihinde <http://www.buca.bel.tr> adresinden erişildi.
- Buca Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü Görev ve Çalışma Yönetmeliği*. (2015). 13 Nisan 2016 tarihinde <http://www.buca.bel.tr/files/1438695611.doc> adresinden erişildi.
- Cadoux, C. J. (2003). *İlkçağda İzmir: Kentin En Eski Çağlardan İ.Ö. 324'e Kadar Tarihi*. (B. Umar Çev.)İstanbul: İletişim Yayınları.

- Çakın, İ. (2013). *Bilgi ve Belge Yönetimine Giriş Ders Notları, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü*. 20 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.acikders.net/mod/resource/view.php?id=1178> adresinden erişildi.
- Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. (3. bs.). Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- Huot, J. L., J. P. Thalmann ve D. Valbelle (2000). *Kentlerin Doğuşu*. (A. B. Girgin Çev.) Ankara: İmge Yayınları.
- İzmir Valiliği. (2016). *İlçelerimiz, T. C. İzmir Valiliği*. 13 Ocak 2016 tarihinde <http://www.izmirkulturturizm.gov.tr> adresinden erişildi.
- İZTO. (2016). *İzmir Resimleri. İzmir Ticaret Odası*. 11 Ocak 2016 tarihinde <http://www.izto.org.tr> adresinden erişildi.
- Kavramsal Olarak Kent ve Temel Özellikleri*. (2015). 29 Aralık 2015 tarihinde <https://www.ekodialog.com/kent-ekonomileri/kentler-ve-temel-ozellikleri.html> adresinden erişildi.
- Kaya, E. (2007). *Kentleşme ve Kentlileşme*. İstanbul: Okutan Yayınları.
- Kaya, E., Şentürk, H., Danış, O. ve Şimşek, S. (2008). *Modern Kent Yönetimi 1*. (2.bs.). İstanbul: Okutan Yayınları.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2016). *Turizm, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı*. 13 Ocak 2016 tarihinde <http://www.izmirkulturturizm.gov.tr> adresinden erişildi.
- Mumford, L. (1997). *The City in History*. New York: MJF Books.
- Özer, İ. (2013). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Şenyapılı, Ö. (2005). *Ne demek İzmir; Buca, niye Buca!?*. Ankara: Odtü Yayıncılık.
- Sevindi, N. (2003). *Kent ve Kültür*, İstanbul: Alfa.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2016). 23 Ocak 2016 tarihinde <http://www.tdk.gov.tr> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2016). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2015*. 17 Şubat 2016 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.
- Weber, M. (2012). *Şehir ve Modern Kentin Oluşumu*. (M. Ceylan Çev.). İstanbul: Yarın.
- Yaranga, O. (2002). *XIX. yüzyılın ilk yarısında Fransız gezginlerin anlatımlarında İzmir*. (G. Tümer Çev.. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Belediyelerde Yenilikçilik (İnovasyon) Kültürü

Araş. Gör. Erdinç Alaca

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye, alacaerdinc.61@hotmail.com

Prof. Dr. Bülent Yılmaz

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, byilmaz@hacettepe.edu.tr

Öz

Her kurum kendi içerisinde kültürel bir dokuya sahiptir. Bu doku kurum kültürü olarak nitelendirilmektedir. Kurum kültürü, kurumun amaçları doğrultusunda şekillenir ve uygun bir yönetim anlayışı ile desteklenmesi gerekmektedir. Kurum kültürü bazen bir araç, bazen de amaç niteliği taşır. Kurumsal işleyiş açısından değişiklik yaşayan ya da ilk kez ortaya çıkan kurumlarda amaç niteliği taşıyan kurum kültürü, hizmet yaklaşımını belirli bir düzene göre şekillendiren kurumlar için daha çok araç niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda, yeni bir oluşum olarak nitelendirilebilecek belediye kütüphanelerinin kurumsal bir kültüre sahip olması gerektiği ve yenilikçi kurum kültürünün belediye kütüphaneleri için uygun bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma kapsamında yenilikçi kurum kültürünün belediye kütüphaneleri açısından önemi üzerinde durularak, Türkiye'den ve dünyadan yenilikçi hizmet örnekleriyle konu pekiştirilmeye çalışılmaktadır. Belediye kütüphaneleri için yenilikçi hizmet geliştirme ve yenilikçiliğin hizmet kültürüne dönüştürülmesi kapsamında yol haritası çıkarılması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Halk kütüphaneleri, belediye kütüphaneleri, inovasyon, yenilikçilik, yenilikçilik kültürü, yenilikçi hizmet.*

Giriş

Tarım ve sanayi toplumundan sonra, yaşanan çağ bilgi çağı olarak nitelendirilmektedir. Ancak bu yaklaşımla birlikte teknoloji çağının etkileri ve buna bağlı olarak yenilikçilik çağının belirtileri göz ardı edilmemelidir. Yenilikçilik kavramına ilişkin dört yüzün üzerinde tanım yapılmasına rağmen, bilgi

merkezleri açısından özellikle belirli aşamalardan oluşan bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Çalışma kapsamında, yenilikçiliğin işletmeler ve kuruluşlar için hayati önem taşıdığına, her kurumun kendi hizmet yaklaşımı ve hedef kitlesine uygun bir yenilikçilik tanımı yapmasının mümkün olduğuna, yenilikçiliğin belediye kütüphaneleri açısından bir süreç olarak ele alınması gerektiğine ve bu yaklaşımın hizmet kalitesini artıracığına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, yenilikçiliğin hizmet kültürüne dönüştürülmesi belediye kütüphanelerinin amaç, işlev ve görevlerinin yenilikçilik ekseninde değerlendirilmesi gerekmektedir. Hizmet geliştirme stratejisinin kullanıcı odaklı ve değişen gereksinimlere karşılık verebilecek şekilde düzenlenmesi önem taşımaktadır. Sürekli değişen kullanıcı ilgi, beklenti ve ihtiyaçları karşısında kütüphane yönetimi ve kütüphanecilerin hizmet algılarını değiştirmeleri ve kendilerini geliştirerek değişime ayak uydurabilmeleri gerekmektedir. Bu sayede, belediye kütüphaneleri kullanıcı ilgisini canlı tutabilmek ve kurumsal varlığını sürdürebilmek için yenilikçi yaklaşım ve uygulamaları benimseyerek hizmet kültürüne dönüştürebilme şansı yakalayacaktır. Bu bağlamda, Türkiye’de ve dünyadaki halk ve belediye kütüphanelerinde gerçekleştirilen yenilikçi yaklaşım ve uygulamaların takip edilmesi ve bu hizmetlerin şartlara uygun hale getirilerek kullanıcıya sunulması özellikle yönetici ve kütüphanecilerin algı ve farkındalık seviyesini yükseltirken mesleğe bakış açılarını değiştirerek görev ve sorumlulukların ciddiyetine varılmasını sağlayacaktır.

Amaç, Kapsam ve Yöntem

Bilgi merkezleri, konu kapsamında belediye kütüphaneleri açısından yenilikçilik yaklaşımı ele alınırken yenilikçiliğin ve yenilikçi hizmetin ne olduğu, nasıl bir sürecin sonucunda ortaya çıktığı, bu sürece etki eden faktörler, Türkiye’den ve dünyadan yenilikçi hizmet örnekleriyle bu yaklaşımın kurum kültürü açısından önemine değinilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda, belediye kütüphanelerinde hizmet kalitesinin artırılması ve kurumsal varlığın devamlılığı açısından yenilikçilik yaklaşımının hizmet kültürüne dönüştürülmesi gerektiğine dikkat çekilmesi araştırmanın temel amacı olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında betimleme yöntemi kullanılmıştır. Yenilikçilik yaklaşımı literatüre bağlı olarak incelenmiş, bulgular nitel veriler doğrultusunda ortaya konularak konu, teorik bir yaklaşımla açıklanmıştır.

Yenilikçilik ve Yenilikçi Hizmet Yaklaşımına Kavramsal Bakış

Her geçen gün bireylerin ilgi, istek ve geleceğe yönelik beklentileri değişmektedir. Konumuz itibariyle bireylerin kültürel anlamda ve bilgi odaklı ihtiyaç ve beklentilerinde de birtakım değişikliklerin yaşandığı ve ilgili kurumlar aracılığıyla bu istek ve beklentilerin belirli ölçüde karşılanabildiği bilinmektedir. Bu kurumların başında özellikle geniş bir kullanıcı kitlesine sahip olan halk kütüphaneleri ve son zamanlarda önem kazanan belediye kütüphaneleri gelmektedir. Her iki kütüphane türü tarafından söz konusu ihtiyaçların karşılanabilmesi, hizmet verilen yöre halkının gereksinimlerini iyi analiz etmeye ve sürekli yeni fikirler geliştirerek değişime karşı durulabilmeye bağlıdır. Kütüphanelerin değişime ayak uydurabilmesi hizmet yaklaşımında birtakım değişikliklere gidilmesi ve yenilikçilik (inovasyon) kültürünü hizmet kültürüne dönüştürmesi zorunlu görülmektedir.

İnovasyon (yenilikçilik) kavramı yeni ve değişik bir şey yapmak, yenileşmek, başkalaşmak anlamında kullanılan Latince *innovatus* fiilinden türetilmekle birlikte, son yıllarda özellikle bilim ve teknoloji dünyasında ön plana çıkan, bilgi ve teknoloji çağının birbiriyle etkileşimli bir şekilde yaşanması sonucunda önemini her geçen gün artıran ve Türkçe’de yenilikçilik, yenilenme ve yenileşim gibi karşılıklar bulan bir kavram olarak dikkat çekmektedir (Yamaç, 2001). Yenilikçiliğe ilişkin en geniş kapsamlı tanımlardan birinde yenilikçilik; “Yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün (mal veya hizmet) veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir organizasyonel yöntemin gerçekleştirilmesi” olarak tanımlanmaktadır (Organisation, 2005, s. 50). Yenilikçilik kavramı için onlarca tanımın yapılması mümkün olmakla birlikte bu tanımların üç temel ortak noktasının olduğu anlaşılmaktadır. Bu ortak noktalar; ortaya yeni bir ürün, hizmet, yöntem çıkarılması, pazarlanabilir olması ve sürdürülebilirliktir. Her kurum ya da işletme için farklı bir yenilikçilik tanımının geliştirilmesi ve yaklaşımının benimsenmesi mümkün olabileceği gibi belediye kütüphaneleri açısından da yenilikçiliğin farklılık göstereceği ancak yine de belirli sınırlar içerisinde yenilikçiliğin gerektiği göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda yenilikçiliğin ne olduğuyla birlikte ne olmadığının bilinmesi sürece olumlu katkı sağlayacaktır. Yenilikçilikle ilgili; Sadece teknolojiyi kapsayacağı, birden çok hedefinin

olamayacağı, sadece büyük şirket ve kurumlara uygun olduğu, kurumu zora sokacak riskler içerdiği, yenilikçiliğin pazarlamasının olmayacağı ya da gereksiz olduğu, farklı yapmanın yenilikçilik olmadığı, yenilikçiliğin tek başına yapılması gerektiği, küçük fikirlerin yenilikçi sayılmayacağı, yenilikçiliğin sadece yeni ürün ve hizmet geliştirmek olduğu gibi yanlış bilinen ve uygulanan yaklaşımlar söz konusudur (Ateş, 2008).

Kavramsal yaklaşımın ardından konumuz itibariyle uygulamada belediye kütüphaneleri açısından kolaylık sağlayacağına inanılan yenilikçi hizmetlere ilişkin yaklaşımlara değinilmektedir.

“Yenilikçi Hizmet” kavramını halk ve belediye kütüphaneleri açısından şu şekillerde tanımlamak mümkündür;

- “Tamamıyla yeni bir hizmet,
- Var olan bir hizmetin yeni bir yöntemle sunulması,
- Yerel bölgenin ihtiyacına yönelik geliştirilen yeni bir hizmet,
- Var olan bir hizmetin geliştirilmesi/genişletilmesi ile ortaya çıkan hizmet” (Alaca, 2015, s. 32).

Belediyelerin, hizmet politikaları kapsamında farklı tanımları benimsemesi ve uygulaması mümkündür. Her bölgenin ihtiyaç ve beklentileri bir olmayacağı gibi, her belediye kütüphanesinin de yenilikçilik sürecinde aynı yaklaşımı sergilemesi beklenmemelidir. Belediye kütüphaneleri yerelin ihtiyaç ve beklentilerine, sahip olunan yeterlilikler kapsamında cevap vermek durumundadır. Bu bağlamda, birinci ve üçüncü tanım daha önce yapılmamış ve orijinal olan hizmetlere işaret ederken, ikinci ve dördüncü tanımlar ise var olan hizmetler üzerinden birtakım değişikliklere gidilmesini dolayısıyla var olan üzerinden ortaya yeni hizmetlerin çıkarılması gerektiğine işaret etmektedir. Yenilikçi hizmet kapsamında çizilen geniş çerçeve, kütüphane hizmetlerinin daha sağlıklı gerçekleştirilmesi konusunda kullanıcı gereksinimlerinin dikkate alınmasının yanında kütüphaneci yeterliliklerini de göz önünde bulundurmaktadır.

Yenilikçilik kültürünün belediye kütüphaneleri için hizmet kültürüne dönüştürülmesi, hizmet kalitesinin artırılması ve dolayısıyla kurumsal varlığın sürekliliği açısından önemlidir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında yenilikçiliğin ve yenilikçi

hizmetin, kurum kültürlerinin ve özellikle yenilikçilik kültürünün ne olduğuna, yenilikçi kurum kültürünü oluşturan bileşenlere, yenilikçiliğin işletmeler için önemine ve Türkiye’den ve dünyadan yenilikçi hizmet kapsamında örneklerle yenilikçilik kültürünün belediye kütüphaneleri için önemine değinilmektedir.

Kurum Kültürü Türleri: Yenilikçilik Kültürü ve Bileşenleri

Bireylerin sahip oldukları karakter ve kimlikler gibi kurumlarında kendilerine özgü karakter ve kimlikleri bulunmaktadır. Karakter yapısı kurumun kültürünü yansıtan önemli bir etkidir. Her kurum belirli bir kültür anlayışını özümseyebileceği gibi, birden fazla kültür yapısını bir arada tutarak esnek bir anlayışın benimsenmesi de mümkündür. Önemli olan, stratejiye hizmet eden birleşimi yaratmak ve bu birleşimi, uygun bir liderlik yaklaşımı ile destekleyebilmektir (Motiva, 2016).

Kurum kültürü türlerine bakıldığında özellikle belirli türlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlar; Muhafazakâr, direnç, hiyerarşi, piyasa, klan, süreklilik, yenilikçi/değişimci kültürlerdir. Muhafazakâr kültür, muhafazakâr inanç ve değerlere sahip bir kurum kültürü anlayışıdır. Kültürün yaşaması ve sonraki nesillere devretmesi esas alınmaktadır. Değişime tedbirle yaklaşılan bir kültürel anlayıştır. Süreklilik kültürünü benimseyen kurumlar, muhafazakâr ve değişimci kültür türünü aynı anda benimsemiş olmaktadır. Bu kültür anlayışında, geçmişe bağlı kalındığı ölçüde geleceğe uzanmanın daha kolay olacağı varsayılmaktadır. İstikrar ve denge ile değişimin her zaman bir arada olması gerektiğine inanılmaktadır. Direnç kültürüne sahip olan kurumlar değişim karşısında değişimci davranmamakta, aksine çevresel değişime karşı durağan tutum göstermektedir. Bu kültür tipinin egemen olduğu kurumlarda değişim baskıları kurumun dış çevresinden gelmekte, ancak içeridekiler değişime direnç göstermektedirler (Aktan ve Tutar, t. y.). Hiyerarşi kültürü, resmi ve yapılandırılmış bir modeldir. Yapılacak olana prosedürler karar vermektedir. Kurumun düzgün çalışmasını sağlamakta en önemli etken sürece bağlılıktır. Resmi kurallar ve politikalar kurumu bir arada tutmaktadır. Sınırların net bir şekilde çizildiği bu yapıda, esneklik ve özgür hareket edebilme ikinci plandadır ve bu yaklaşım yenilikçiliğin kurum kültürüne dönüşmesini güçleştirmekte, süreci uzatmaktadır. Piyasa

kültürü, sonuç odaklı bir kültürdür. Çalışanlar rekabetçidir ve hedeflere odaklıdır. Kazanmaya yapılan vurgu kurumu bir arada tutmaktadır. Saygınlık ve başarı en önemli kriterler olarak dikkat çekmektedir. Pazar payı başarının tanımını oluşturmaktadır. Kurumsal tarz rekabete dayanmaktadır. Klan kültürü, arkadaş ilişkilerinin ağır bastığı bir kurum kültürü anlayışıdır. Kurum, bağlılık ve gelenek ile bir arada tutulmaktadır. Başarı, müşterilerle empati kurma, ihtiyaçlarını karşılama ve insanlara sağlanan ilgi çerçevesinde tanımlanmaktadır. Kurum takım çalışmasını, katılımı ve uzlaşımı teşvik etmektedir. Yenilikçi/Değişimci kültür, dinamik ve yaratıcı bir çalışma ortamını temsil etmektedir. Girişimcilik ve risk alma yaklaşımları bu kültürel anlayışın içerisinde bulunmaktadır. Yenilikçi girişimler kurum içerisinde birliği sağlayan malzemeler olarak nitelendirilmektedir. Yeni ürünlerin veya hizmetlerin mevcudiyeti başarı olarak algılanmaktadır. Bu kültür yapısı, bireysel inisiyatifleri ve özgürlüğü teşvik etmektedir (Motiva, 2016).

Kurum kültürü, kurumun amaçları doğrultusunda şekillenmekte ve kurumsal varlığın sürekliliği açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla, her kurum kendi yapısına uygun olan kültür anlayışını benimserken riskli yanları da göz önünde bulundurmamak durumundadır. Bu bağlamda, bilgi merkezi olarak nitelendirilen ve yerele hizmet sunmakla sorumlu olan belediye kütüphanelerinin gerek varlığını ispat edebilmesi gerek kullanıcı beklentilerine karşılık verebilmesi ve sonucunda kurumsal varlığını sürdürebilmesi adına dinamik, özgür ve girişimci bir kurum kültürü anlayışıyla yönetilmesi ve bu anlayışı sürdürmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yenilikçi/değişimci kurum kültürünün belediye kütüphaneleri için en ideal yaklaşım olduğu düşünülmektedir.

Kurum kültürü, farklı bileşenlerin bir araya gelmesi ve birbirleriyle etkileşime girmeleri sonucunda oluşmaktadır. Her kurum kültürünü oluşturan birtakım bileşenlerden söz etmek mümkündür. Konumuz itibariyle yenilikçi kurum kültürünün bileşenleri; Personel, kullanıcı, bütçe, bina, derme ile birlikte yönetim, üst kurumlarla ilişkiler, pazarlama, bölge yüz ölçümü, bölge nüfusu, kamuoyu tepkisi ve etkileşim olarak ayrı başlıklar halinde ele alınmaktadır.

Personel, kullanıcı, bütçe, bina ve derme bütün bilgi merkezleri açısından önemli sayılan 5 temel bileşen olarak bilinmektedir. Yenilikçilik sürecinde, kurumda çalışan personelin yenilikçiliğe

karşı ilgisi, bu konudaki algı ve bilgisi, merak duygusuna sahip olması, grup çalışmasına yatkınlığı gibi alt etkenler dikkate alınmalı ve analiz edilmelidir. Eksik kalınan yanların giderilmesine ilişkin sorumluluk yöneticilere düşmekte ve bu eksikliklerin giderilmesi için hizmet içi eğitimler ya da kurum içi eğitim etkili yaklaşımlar olarak dikkat çekmektedir. Belediye kütüphanelerinde çalışan ya da çalışacak olan her kütüphanecinin mesleki eğitim almış olmayacağı, mesleki eğitim almış olsa da yenilikçilik konusunda yeterli seviyede olamayacağı göz ardı edilmemelidir. Bütçe, yenilikçilik sürecinde önemli bir diğer etkidir. Kaliteli ve dikkat çekecek hizmetler için gerekli olacağı gibi hizmetlerin sürdürülebilmesi adına da önem taşımaktadır. Sürekli bir bütçeye sahip olunmadığında, bir sonraki hizmet için soru işaretleri ve endişe çoğalacak, bütçe yaratma konusunda farklı arayışlara girilmesi kaçınılmaz olacaktır. Bina, hizmetlerin sergilenmesi için önemli bir bileşendir. Fiziki açıdan uygunluk ya da elverişsizlik geliştirilen hizmetleri şekillendirici bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda, hizmete göre fiziki alan, fiziki alana göre hizmet esnekliği göz ardı edilmemelidir. Kullanıcı bileşeni, hizmetlerin ortaya çıkarılış sebebi olarak değerlendirilebilir. Hizmetler kullanıcı odaklı geliştirildiğinde gerçek etki ortaya çıkarılmış olacaktır. Aynı zamanda, isteyen, sorgulayan ve daha yeniyi, daha iyiyi bekleyen bir kullanıcı kitlesinin yaratılması ise kütüphane hizmetlerinin kalitesinin artıracığı gibi, kütüphane-kullanıcı etkileşimine olumlu yansıtacaktır. Bu sayede, kullanıcı kendisini geliştirirken, kütüphane de kendisini geliştirmek durumunda kalacaktır. Derme, yenilikçilik sürecinde aracı niteliği taşıyan bir bileşen olarak dikkat çekmektedir. Kaynaklara erişim için kütüphaneyi kullanan kullanıcıların hizmetlere karşı farkındalık kazanma ve kendilerine yönelik geliştirilen hizmetlere yönelme ihtimalleri artacaktır.

5 temel bileşenin yanında, yönetim anlayışı, üst yönetimle ilişkiler, pazarlama, bölge yüz ölçümü, nüfus, kamuoyu tepkisi ve etkileşim de diğer bileşenler olarak dikkat çekmektedir. Yönetim anlayışının yenilikçilik kültüründe önemli bir yere sahip olduğuna değinilmişti. Bu kültürel yapının özümsemesinde, uygun bir yönetim anlayışının benimsenmesi hayati önem taşımaktadır. Karar vericilerin, kırılğan bir yapıya sahip olan yenilikçilik sürecine olumlu ve olumsuz yönde çok rahat şekil verebileceğini tahmin etmek güç değildir. Bunun yanında, üst yönetimle ilişkilerin güçlü olması sürece olumlu yansıtacaktır. Üst yönetimin,

kurumun amaçlarını anlaması ve hizmetleri benimseyebilmesi, kütüphane ve yönetiminin maddi manevi desteklenmesine ortam hazırlayacaktır. Pazarlama bileşeni, bu süreçte yenilikçiliğe can veren önemli bir bileşen olarak değerlendirilmektedir. Ortaya çıkan ürün, hizmet veya yöntemin kullanıcı ve benzer kurumlara yansıtılabilmesi hizmet, ürün veya yöntemin önemi ve gerekliliğinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Yüz ölçümü ve nüfus hizmetlerin ne kadar geniş bir kitleye ya da alana hitap edeceği konusunda fikir veren bileşenlerdir. Bu bağlamda, alan ve kitle daraldıkça kullanıcıya erişim ve etkileşim artacaktır. Ancak yüz ölçümü ve kullanıcı kitlesi geniş olan bölgeler için bu yaklaşım olumsuz olarak algılanmamalıdır. Hizmetlerin nüfusa ve yüz ölçümüne göre geliştirilmesi, genişletilmesi, sunulması mümkündür. Kamuoyu tepkisi kullanıcıların, konuyla ilgili benzer kurum veya kuruluşların, değerlendirme ve eleştirileriyle birlikte hizmetlere şekil vermesiyle doğrudan ilgilidir. Hizmetin gerek planlanma aşamasında gerekse sunulduğu andan itibaren kısa süre içerisinde alınacak geri bildirimler hizmetin geleceği açısından önem taşımaktadır. Kütüphanecilerin, gerek yurt içi gerekse yurt dışında kendi alanlarıyla ilgili yaşanan gelişmeleri takip edebilmesi ve ortaya çıkarılan hizmetleri örnek alarak kendi yerinde hayata geçirebilmesi ise etkileşim bileşeniyle açıklanmaktadır. Etkileşimin verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, meraklı, ilgili, araştırmacı ve ön yargılardan uzak olunması gerekmektedir. Aksi takdirde, iyi uygulama örneklerinin örnek alınmamakla kalmayıp olumsuz eleştiriler sayesinde sayıca azalma eğilimi göstermesine ortam hazırlamak da mümkündür.

Yenilikçilik kültürünün oluşmasında yukarıda değinilen ve açıklanan bileşenlerin iyi analiz edilmesi ve sürece dahil edilmesi oldukça önemlidir. Bu bileşenler, kaliteli bir süreç yönetimi için gerekli olmakla birlikte yenilikçilik kültürünün sürekliliği açısından ayrıca öneme sahiptir.

Yenilikçilik Kültürünün Belediye Kütüphaneleri Açısından Önemi

Yenilikçilik kültürü, farklı bileşenlerin birbiriyle etkileşime girmesi ve yenilikçilik aşamalarının her hizmet için en baştan başlayarak takip edilmesinin sürekli hale dönüştürülmesiyle oluşan ve sürdürülebilir bir yaklaşımdır. Bu kültür yapısını oluşturan bileşenlere daha önce değinildiği için çalışmanın

bu bölümünde yenilikçi hizmet aşamalarına ve buna bağlı olarak yenilikçiliğin belediye kütüphaneleri için önemine değinilecektir.

Yenilikçilik kültürünün oluşmasında etkili olan yenilikçi hizmet aşamaları genel hatlarıyla 9 adımdan oluşmakta ve her bir adım kendi içerisinde önemli alt alanlara ayrılmaktadır. Bu aşamalar sırasıyla; Tespit, fikir geliştirme, analiz, sunuş, geri bildirim, şekillendirme, memnuniyet oluşturma, sonuçlandırma ve örnek teşkil etme adımlarından oluşmaktadır. Tespit, yenilikçi hizmet geliştirme aşamasının ilk adımudur. Kullanıcı ilgi, beklenti ve gereksinimlerinin yazılı, sözlü, gözlem vb. yollarla ortaya çıkarılması gerekmektedir. Geliştirilen hizmetlerin kullanıcı odaklı olması bu kültür yapısı içerisinde oldukça önemlidir. Tespit edilen duruma yönelik yönetici ve personel fikir alışverişinde bulunmaktadır. Bu fikir alışverişi demokratik bir ortamda gerçekleştirildiği müddetçe etkili olacaktır. Kütüphanenin personel, derme, bina, bütçe, kullanıcı açısından mevcut durumun analiz edilmesi, fikirlerin hayata geçirilme aşamasında hayati önem taşımaktadır. Yeterli bütçenin hazırlanması, fiziki alanın fikre göre ya da fikrin fiziki alana göre şekillenmesi, personelin konuyla ilgili farkındalık düzeyinin artırılması, dermenin kullanıcı odaklı düzenlenmesi ve kullanıcıların fikre verebileceği tepkilerin her yönüyle göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Analiz aşamasından sonra, fikirlerin tartışılması sonucu ortaya çıkarılan hizmet belirli bir süreliğine kullanıcıya sunulacak geri bildirim alınması sağlanmalıdır. Geri bildirimlere göre hizmetin şekillendirilmesi söz konusudur. Olumsuz görüşler hizmetin şekillendirilmesine hatta hizmetin tamamen kaldırılmasını neden olabilir. Olumlu görüşlere ilişkin oranın yüksekliği ise hizmetin olduğu gibi sürdürülebilmesi için önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Kullanıcıdan alınan tavsiyeler eşliğinde hizmetin kısmen değiştirilerek sunulması ise üçüncü yaklaşım olarak göz önünde bulundurulabilir. Son şekli verilen ve kullanıcıya sunulan hizmetin kullanıcıda memnuniyet oluşturmaya beklenmektedir. Bu memnuniyet, beklenti ve gereksinimlerin sürekli değişebileceğinden kısa, orta ve uzun vade planlanmalıdır. Hizmete karşı memnuniyet duygusunun azaldığı algılandığında, hizmete son verilmelidir. Sonuçlandırılan hizmet, farklı bir yöntemle tekrar sunulabileceği gibi, geliştirilerek/genişletilerek kullanıcıyla tekrar buluşturulabilir. Dolayısıyla her hizmetin bir sonraki hizmete hatta benzer amaçları olan diğer kurumlara örnek olabileceği düşünülebilir. Bu yaklaşımın, her hizmet

için en başından itibaren adım adım ve sürekli olarak uygulandığında kurum kültürüne dönüşmesi muhtemeldir.

Yenilikçilik kültürü, farklı bileşenlerin etkileşime girdiği ve aşamaların kullanıcı odaklı olarak takip edildiği bir yapı olarak dikkat çekmektedir. Yenilikçi hizmet geliştirme aşamasının iyi organize edilmesi, yenilikçiliğin kurum kültürüne dönüşümünü kolaylaştıracağı gibi kurumsal sürekliliği olanaklı kılacaktır.

Yaşanılan çağda, şirketlerin ya da kurumların, hizmetlerini etkili, kurumsal varlığını sürekli kılabilmesi, çağa ayak uydurulabilmesi için etkinlik/yeterlilik, adapte olabirlik/uyum ve esneklik gibi üç temel özelliğe sahip olması gerekmektedir. İşletmelerin değişen şartlara adapte olabilmesi ve bu şartlar karşısında yeni hizmetler, ürünler geliştirmesi ya da yollar belirleyebilmesi için yenilikçiliği göz ardı etmemesi gerekmektedir. Yenilikçi bakış açısı kazanmış şirketlerin problem veya fırsatları önceden görebilmesi ve duruma göre hareket edebilmesi daha mümkün görünmektedir (Basadur ve Gelade, 2006).

Belediye kütüphaneleri açısından yenilikçi hizmet geliştirme yaklaşımının benimsenmesi, kültürel ve toplumsal kurumlar olan belediye kütüphanelerinin kurumsal varlığını ve işlevselliğini sürdürebilmesi, kullanıcı gruplarının bilgi ve kültür temelli beklenti ve gereksinimlerini karşılayabilmesi adına önem taşımaktadır. Bu bağlamda, yenilikçi olarak geliştirilen hizmetlerin kullanıcıda “yeni” ve “farklı” algısını oluşturarak kullanıcıyı kütüphane kullanmaya teşvik etmesine, bunun yanında hizmetlerin pazarlanabilir olması ve süreklilik göstermesine dikkat edilmesi gerekmektedir.

Belediye kütüphaneleri tarafından hayata geçirilecek yenilikçi hizmetlerin kütüphanelere birtakım olumlu yansımaları olacaktır. Bu bağlamda; mesleki alanda yaşanan değişimlere ayak uydurmak ve yenilikçiliğe öncülük etmek, bireylerin beklentilerini karşılayabilen bir kurum olmak, kurumsal etkinlik ve etkililiği artırarak kurum performansını yükseltmek, verimliliği artırmak, potansiyel kullanıcı kitlesini etkin kullanıcı kitlesine dönüştürmek, yönetim ve kütüphanecilerin düşünce gücünü geliştirmek, kurumun niteliğini artırmak, kurumun hizmet sunduğu çevreye uyumunu sağlamak, kurumsal devamlılığı sağlamak, hizmet sunulan bölgede sürükleyici bir güç olabilmek ve kullanıcılar açısından cazibe merkezi

haline dönüşebilmek yenilikçi hizmetlerin belediye kütüphaneleri üzerindeki olumlu yansımaları olarak değerlendirilebilir (Göker, 2009, s. 31). Bu yansımalara; Üst yönetime kendini ispat etmek, kurumu pasif yapıdan uzaklaşarak kuruma hareket kazandırmak, farklı fikirlerin ortaya çıkmasına ortam hazırlamak, fark ve farkındalık yaratmak, kurumlararası etkileşime önem kazandırmak, çalışanlara ve kuruma prestij kazandırmak ve kütüphanenin örnek alınması sağlamak gibi yaklaşımların ilave edilmesi mümkündür.

Türkiye’de ve Dünyada Yenilikçi Halk Kütüphanesi Hizmet Örnekleri

Yenilikçi hizmet konusunda, Türkiye’de ve dünyada sunulan ve sunulmakta olan, belediye kütüphaneleri tarafından örnek alınabilecek, uyarlanabilecek ve yerele sunulabilecek çok sayıda kütüphane hizmeti bulunmaktadır. Bu hizmetler Türkiye’den ve dünyadan olmak üzere iki grupta verilmektedir.

Türkiye’den yenilikçi kütüphane hizmetleri;

- Adıyaman İl Halk Kütüphanesi’nde Adıyamanlı şair ve bilim adamlarının eserleri toplanarak 250 kaynaktan oluşan, “Adıyamanlı Şairler Standı” hizmete sunulmaktadır.
- Bilecik İl Halk Kütüphanesi tarafından “Anneler okuyor çocuklar anlatıyor masal anlatma yarışması” düzenlenmektedir.
- Bitlis İl Halk Kütüphanesi tarafından kütüphane haftasında kullanıcılara tabletler hediye edilerek kütüphane-kullanıcı etkileşimine katkıda bulunulmuştur. Kurum kültürünün önemli bir parçası olan ve şehrin kültürünü de yansıtan bir logo geliştirilerek kütüphane logosu olarak kullanılmaktadır.
- Burdur Bucak İlçe Halk Kütüphanesi, gönüllü bir kullanıcıyla işbirliği yaparak kullanışlı ve kolay anlaşılabilir bir kütüphane otomasyon sistemi geliştirmiştir.
- Manisa İl Halk Kütüphanesi tarafından yerel basınla işbirliği yapılarak kütüphaneye dikkat çekmek adına kamu spotu hazırlanmıştır.
- Ankara Gölbaşı İlçe Halk Kütüphanesi’nde kullanıcılara sınırsız çay ve su ikramı verilerek kullanıcı dikkati çekilmeye çalışılmaktadır.

- İzmir Atatürk İl Halk Kütüphanesi tarafından görme engelli bireylere üniversite, kpss vb. sınavlara yönelik gönüllü eğitim verilmektedir.
- Zonguldak İl Halk Kütüphanesi'nde salonlara yerleştirilen ekranlarda kütüphane ve hizmetlerine ilişkin her türlü duyuru ve bilgilendirme amaçlı slayt geçişlerine yer verilmektedir.
- Isparta Halil Hamit Paşa İl Halk Kütüphanesi, Isparta Valiliği'nin yürüttüğü "Mahalle Anneleri projesi" sorumlularıyla işbirliği yaparak proje paydaşı olmuştur. Serbestlik Müdürlüğü ile işbirliği yapılarak dezavantajlı yükümlülerle kütüphane içerisinde okuma etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Denetimli Ruh Sağlığı ile işbirliği yapılarak tedavi gören bireylere bilgisayar eğitimi verilmiştir.
- Trabzon İl Halk Kütüphanesi tarafından 5 farklı okul ve 10 sınıfa "karikatür nedir " karikatür nasıl çizilir" başlıkları altında kurs hizmeti verilmiştir. Trabzon kültürünü yansıtan 61 adet boyama kartonu hazırlanarak ilköğretim okullarına gönderilmiştir (Alaca, 2015, s. 60-71).

Bu hizmetlerin yanında, yenilikçilikle ilgili olarak Türkiye'de geçmiş yıllarda sunulan farklı örnekler de bulunmaktadır.

- Bartın İl Halk Kütüphanesi'nde model uçak yapımı kursu, bilgisayar ve doküman kursu, huzur evi ziyareti, tiyatro gösterimleri vb. etkinlikler düzenlenmesi ve üç aylık periyotlarla kütüphane bülteni yayınlanması,
- Bilecik İl Halk Kütüphanesi'nde özellikle çocuklara yönelik masal okuma yarışmaları, boyama etkinlikleri, el becerisi kazanma etkinliklerinin düzenlenmesi,
- Çanakkale İl Halk Kütüphanesi'nde "çocuk şenliği" etkinliğinin düzenlenmesi,
- Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi'nde gençlere yönelik, bağlama, gitar, tiyatro, diksiyon vb. kursların verilmesi,
- Yalova İl Halk Kütüphanesi'nde gençlere yönelik geziler organize edilmesi,
- İstanbul Orhan Kemal İl Halk Kütüphanesi tarafından çocuklara yönelik güzel masal okuma yarışması düzenlenmesi,

- İstanbul Beyoğlu Belediyesi Turabibaba Kütüphanesi'nde çocuk ve gençlere yönelik film ve belgesel gösterimlerinin düzenlenmesi, ayrıca geleneksel “karagöz ve hacivat” gösterimlerinin yapılması,
- Sinop İl Halk Kütüphanesi'nde çocuklara ve gençlere yönelik ulusal düzeyde karikatür yarışması düzenlenmesi
- Trabzon İl Halk Kütüphanesi'nde çocuklara yönelik “küçük yazarlar” isimli projenin gerçekleştirilmesi vb. hizmetler yenilikçi hizmetlere örnek olarak verilebilir (Altay, 2013, ss. 196-198).

Aşağıda, “Halk Kütüphaneleri Bölge Seminerleri” çalışmaları kapsamında kütüphanecilerin kendi kütüphanelerinde hayata geçirdikleri ve yenilikçi olarak nitelendirilen hizmetler belirtilmektedir:

- Kütüphane kullanım broşürü hazırlanması,
- Ödünç kitapları taşınmak için kütüphanenin adını taşıyan materyallerin verilmesi,
- İlan panosu oluşturulması, şehirdeki etkinliklerin burada duyurulması,
- Film gösterimlerinin düzenlenmesi,
- Yerel kültürel maketlerin sergilenmesi,
- Yerel gazete, televizyonda kütüphaneyi tanıtıcı programlar yapılması,
- Doğada safari düzenlenmesi,
- Kütüphaneye üye olana sinema bileti hediye edilmesi,
- Kütüphane üyeliği karşılığı dershaneye %10 indirimli kayıt yaptırılması,
- Yöredeki yaşlıların anılarının derlenmesi,
- Toplu taşıma araçlarında kütüphane hizmetleri ile ilgili duyuruların yapılması,
- Üniversite sınavı öncesi moral gecesi düzenlenmesi (Yılmaz, 2007, s. 80-81).

Yukarıda değinilen ve halk kütüphaneleri tarafından hayata geçirilen hizmetlerin yanı sıra, örnek alınabilecek, farkındalık yaratabilecek, farklı kapsamlarda hayata geçirilen yenilikçi olarak nitelendirilebilecek uygulamalarda bulunmaktadır.

- Manisa'nın Saruhanlı ilçesinde, berber dükkânında sıra beklerken okuyucuların sıkılmalarını önlemek,

kitap okuyarak vakti daha değerli kullanmalarını sağlamak adına berber dükkânı kitaplarla tamamlanarak kullanıcıda farkındalık oluşturulmaya çalışılmaktadır.

- Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencilerinin kurduğu Bilgi Kulübü her yıl bir okula bir kütüphane projesi kapsamında kütüphane kurmaktadır. Artvin ve Erzurum'un ilçelerinde bu proje kapsamında kütüphaneler kurulmuştur.
- Adıyaman'da TÜBİTAK desteğiyle yürütülen 'Sanat Kütüphanesi' projesiyle, unutulmaya yüz tutmuş Anadolu gelenekleri, kıyafetler, mutfak ve tarım aletleri ile tarihi alanların maketleri, okullarda kurulacak sanat köşeleriyle yeni nesle aktarılmaya çalışılacaktır.
- Kocaeli'de kitap okumaya meraklı gençler çöpten topladıkları eşyalarla kütüphane kurarak okumaya dikkat çekmek ve bu alanda farkındalık oluşturmaya çalışmaktadırlar.
- Bu yıl 52.si düzenlenen Kütüphane Haftasında Heybeliada Kütüphanesi için bisiklet turu düzenlenerek kitaba ve kütüphaneye karşı farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır.
- Tarsus Belediyesi tarafından Kütüphane Haftası nedeni ile kent meydanında bulunan bütün ağaçlara kitap asılarak farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır.
- Nevşehir'in Avanos ilçesinde Avanos Belediyesi'nin başlattığı "Her Yer Kütüphane" projesi kapsamında ilçedeki otobüs durakları ve bankamatik yanlarına kitaplar yerleştirilmiştir. Ayrıca aynı proje kapsamında Türkiye'nin ilk yel değirmeni kütüphanesinin de açılışı yapılmıştır.
- Hatay'ın Erzin ilçesinin Başlamışlı köyünde Bakanlıktan emekli bir esnaf bölgede kitaba, kütüphaneye ve okumaya karşı farkındalık yaratabilmek için dükkânını kütüphaneye dönüştürmüştür.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Uludağ Üniversitesi ortaklığı ile "Gezici-Eğitimi Oyuncak Kütüphanesi" projesi kapsamında Bursa'ya gezici ve eğitici bir oyuncak kütüphanesi kazandırılmaya çalışılmaktadır.
- Türk Kütüphaneciler Derneği Bursa Şubesi üyeleri tarafından, kitap paylaşımını yaygınlaştırmak ve okuma alışkanlığının ve kültürünün artırılmasına

katkı sağlamak amacıyla, “Özgür Kitap Dolapları” isimli proje hayata geçirilerek 7/24 açık olan dolaplar vatandaşların hizmetine sunulmuştur.

- 48. Kütüphane Haftası’nda kente 2 yeni kütüphane kazandıran Nilüfer Belediyesi, Üçevler Kütüphanesi’nden sonra Nilüfer Şiir Kütüphanesi’ni de hizmete açmıştır. Şiir Kütüphanesi çok sayıda şairin kendi şiirlerini seslendirdiği keyifli bir uygulama olarak dikkat çekmektedir.
- Bursa Sağır Dilsizler Himaye ve Yardım Derneği Başkanlığı’nın önderliğinde Bursa’da Türk işaret dili kütüphanesi açılmıştır. Bu sayede, kütüphaneyi kullanan işitme engelliler, tercüman vasıtasıyla bilmedikleri kelimelerin anlamlarını öğrenebilmekte, okuma-yazma bilmeyenler ise işaret diliyle hazırlanan CD’ler vasıtasıyla okumayı ve yeni şeyler öğrenmeyi başarmaktadırlar.
- Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Sağlık Yönetimi Bölümü Bilge Gençlik Kulübü öğrencileri ve Bölüm Başkanlığı önderliğinde geliştirilen “Okumak Hiç Bitmeyen Bir Yolculuktur” projesi kapsamında şehirlerarası yolcu taşımacılığında kullanılan iki otobüse kitaplıklar yerleştirilerek yolculuk sırasında kullanıma açılmıştır.
- Kilis’te, ortaokullarda ve liselerde hayata geçirilen “Al Götür, Oku, Getir” projesi kapsamında öğrencilerde farkındalık oluşturulmaya çalışılmaktadır.
- Ankara’da ODTÜ’lü araştırmacıların geliştirdiği kitapmatikler, kütüphanelere monte edilerek kullanıcı tarafından aranan kaynağın kolaylıkla bulunmasını ve kaynağın kullanıcıya doğrudan ulaştırılmasını sağlamaktadır.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından hayata geçirilen “Antalya’da Kitaplar Dolaşıyor” projesi kapsamında, vatandaşlara kitap okuma alışkanlığı kazandırmak için klimalı duraklara kitap rafları yerleştirilmiştir (Bilgi ve Belge Yönetimi, t. y.).

Türkiye’deki örneklerin yanında, kütüphanelerde hayata geçirilen ve yenilikçi olarak nitelendirilebilecek dünyadan örnekler de bulunmaktadır. “Dünyada Bilgi Toplum Şehirleri” kapsamında yer alan halk kütüphanelerinde 2015 yılı itibariyle sunulmakta olan yenilikçi bilgi hizmetleri;

- Geleneksel şarkı programları ve dans gösterileri,
- Yerel mirası dijital ortama aktarma,
- Akıllı telefon ya da dizüstü bilgisayar ödünç verme,
- Yazarlar ya da film yönetmenleriyle tanışma,
- İnternet sitesi (ülkenin resmi dilinde ve İngilizce) oluşturma,
- E-kaynaklarla dermeyi zenginleştirme,
- Sağlık kuruluşlarını davet ederek tıbbi danışma hizmetleri verme,
- Emeklileri kitap okumaları için eğitme,
- Sıkça sorulan sorular (SSS) listeleri hazırlama,
- Kütüphane başvurusunu e-posta, kısa mesaj vb. aracılığı ile gerçekleştirme,
- Çocuklar ve gençler için okuma listeleri hazırlama,
- Gençlerin proje yapmalarına, sunum hazırlamalarına, özel uzmanlık araçlarını kullanmalarına ve oyun oynamalarına uygun ortamlar sağlama,
- Ödünç alınan materyalleri mümkün olan her yerde iade etme imkânı,
- Kütüphanede yiyecek ve içecek ortamları,
- Simge haline gelmiş bir yapıyı kütüphane mekânı olarak kullanma gibi hizmetlerdir (Önal, 2015, s. 167-168).

“Dünyanın mükemmel halk kütüphaneleri” başlıklı bir gezi kapsamında ziyaret edilen kütüphanelerde sunulan ve yenilikçi olarak nitelendirilen yaklaşımlar da aşağıda sıralanmaktadır;

- Beş yaş altı çocuklara hikâye okunabilecek özel ve geniş odaların ayrılması,
- Kütüphane iç tasarımında tiyatral bir görüntü sergilenmesi,
- Rafların etrafına kullanıcının ilgisini çekecek ışıklandırma sistemi yerleştirilmesi,
- Kullanıcılar için kolayca yükseltilep alçaltılabilen kullanışlı masaların kullanılması,
- Kütüphane içerisinde kafe ve restoran hizmeti verilmesi,
- Kullanıcıların müzikle ilgili çalışmalarını yürütebilecekleri, kayıt yapıp başkalarına dinletebilecekleri stüdyo hizmeti sunulması,
- Çocuk bölümü camlarına trafik ışıklarının andıran ışıklar yerleştirilerek kütüphane dolduğunda kırmızı ışığın yakılmasıyla dışarıdan gelecek kullanıcılara mesaj verilmesi (Rosenfeldt, 2009).

Yukarıda sıralanan hizmetlerin yanı sıra, dünyada, farklı zamanlarda sunulan ve sunulmakta olan, yenilikçi olarak nitelendirilebilecek farklı birçok hizmette aşağıda sıralanmaktadır:

- Almanya’da Köln Halk Kütüphanesi ücretsiz olarak iş bulma hizmeti sunmaktadır.
- Stuttgart Halk Kütüphanesi iş, kariyer ve ekonomik bilgileri içerisinde barındıran bir web sitesi hazırlayarak kullanıcılarına hizmet sunmaktadır.
- Fransa’da Montpellier Kütüphanesi sanal kütüphane turu hizmeti sunmaktadır.
- Hırvatistan’da Rijeka Halk Kütüphanesi “Gençlerden gençlere” hizmeti sunarak genç kullanıcıların buluşarak bilgi alışverişinde bulunmalarını sağlamaktadır.
- İngiltere’de Borough of Tower Hamlets Kütüphanesi kullanıcı fikirlerine ulaşmak ve bu kapsamda yeni ve farklı düşünceleri ortaya çıkarmak adına “düşünce dükkânları” uygulamasını başlatmıştır.
- Norveç’te halk kütüphanesi ortaklığıyla yüzen kütüphane fikri geliştirilmiş ve bir kitap gemisi ile birlikte Norveç kıyılarındaki kasaba ve adalara hizmet sunulmuştur.
- Sırbistan’da Jagodina Halk Kütüphanesi’nde haftanın belirli bir günü ve saatinde her kesimden bireylerin bir araya gelebildiği, fikir alışverişinde bulunulan çay partisi hizmeti sunulmaktadır.
- Yunanistan’da Veria Kütüphanesi küçük işletmeler için web sayfası tasarımı hizmeti sunmaktadır (Bayter, 2012, ss. 76-78).
- Cansas City’de Mid-Continent Halk Kütüphanesi kullanıcılarına elektronik kitap okuyucu ve tablet ödünç vermektedir.
- Almanya’da Hamburg Şehir Kütüphanesi yaş gruplarına göre kitap sepetleri hazırlamaktadır.
- Dortmund Şehir Kütüphanesi’nde araştırma yöntemleri, veri tabanı kullanımı, çevrimiçi katalog taraması gibi kütüphane eğitimleri verilmektedir.
- New York Halk Kütüphanesi üyelik işlemleri konusunda video hazırlayarak bu filmi You Tube’da yayınlamıştır. Kütüphane etkinliklerine ilişkin duyurular Facebook ve Twitter aracılığı ile bireylere duyurulmaktadır (Turan, 2012).

- Danimarka’da Aalborg Halk Kütüphanesi’nde kütüphaneciler belirli bir saat boyunca kütüphane girişinde görevlendirilerek kullanıcılara belirli konulardaki kaynak ve filmlerin tanıtımını yapmaktadır. Kullanıcıda görsel farkındalık yaratılması adına kütüphaneciler kütüphaneye özgü tasarlanan üniformalarla hizmet sunmaktadır (Johannsen, 2014, s. 472-475).
- İsveç Malmö Şehir Kütüphanesi bireyler arasındaki din, ırk, mesleki statü gibi engelleri ortadan kaldırmak ve bireyleri bir araya getirip paylaşımında bulunmalarını sağlamak adına 45 dakikalık iletişim oturumları karşılığında katılımcılara geri ödemesiz şekilde ücret vermektedir.
- Avustralya Ontorio Halk Kütüphanesi “kütüphaneciye sor” hizmeti ile kullanıcılarına 7/24 bilgi hizmeti sunmaktadır.
- Amerika Ann Arbor Halk Kütüphanesi blog oluşturarak yerel halkın sürekli iletişim halinde olabileceği, fikir alışverişinde bulunabileceği ortak bir platform hizmeti sunmaktadır (Newman, 2008, s. 12-14).

Yukarıdaki örneklere bakıldığında, halk kütüphaneleri kapsamında yenilikçiliğin birçok farklı alanda hissedildiği anlaşılmaktadır. Örneklerden bazıları bölgesel anlamda yenilikçi sayılabileceği gibi bazılarının yenilikçilik kapsamında genel kabul görme durumu söz konusudur. Konumuz itibarıyla belediye kütüphaneleri kapsamında yukarıdaki birçok hizmetin aynen uygulanabileceği, bazılarının değiştirilerek, geliştirilerek uygulanabileceği düşünülmektedir. Belediye kütüphanelerinde yenilikçiliğe ve yenilikçi hizmetlere karşı bakış açısı geliştirilmesi ve personel algısının artırılması adına bu hizmetlerin başlangıç olarak yeterli ve etkili olacağı ön görülmektedir.

Sonuçlar ve Öneriler

Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar ve sonuçlara ilişkin geliştirilen önerilere aşağıda değinilmektedir.

- Yaşanılan çağ, bilgi çağı olmakla birlikte, teknolojinin etkisiyle yenilikçilik çağı olarak da nitelendirilmektedir.

- Yenilikçilik kurum ve işletmeler için hayati önem taşımaktadır.
- Yenilikçilik öznel olarak değerlendirildiğinden her kurumun kendi yapısına özgü bir yenilikçilik tanımı yapması mümkündür.
- Yenilikçilik bir süreç olarak değerlendirilmektedir.
- Yenilikçilik, kullanıcı memnuniyeti ve kurumsal devamlılık açısından hayati önem taşımaktadır.
- Yenilikçilik, pazarlanabilirlik, sürdürülebilirlik ve kullanıcıda memnuniyet yaratma ile ilişkilendirilmektedir.
- Hizmetlerin kullanıcı gereksinimlerine göre, kullanıcı ile iletişim kurularak geliştirilmesi gerekmektedir.
- Yenilikçilik, kütüphane-kullanıcı etkileşiminin olumlu bir şekilde yaşanmasına olanak sağlamaktadır.
- Yenilikçilik, kütüphanenin farklı amaçlar için farklı gruplar tarafından kullanılabilmesi algısının oluşturulmasına yardımcı olmaktadır.
- Geliştirilen yenilikçi hizmetlerin hem kurum içinde hem de kurum dışında örnek teşkil edeceği ve yenilikçiliğin bu sayede yaygınlaşacağı ön görülmektedir.
- Başarılı bir yenilikçilik süreci, kütüphanecilerin özgüven ve yaratıcılıklarını olumlu etkilemektedir.
- Yenilikçilik belediye kütüphanelerinin hizmet kalitesini artırıcı bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.
- Yenilikçilik kültürünün belediye kütüphaneleri açısından benimsenmesi ve hizmet kültürüne dönüştürülmesi hizmette süreklilik ve kalite açısından zorunlu görülmektedir.

Çalışma kapsamında belediye kütüphanelerinde yenilikçilik kültürünün gelişmesi ve benimsenmesi adına aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir;

- Yazılı bir yenilikçi hizmet geliştirme politikası hazırlanmalıdır.
- Yenilikçiliğin kişisel çaba olarak kalmasının önüne geçilmeli ve genele yayılması sağlanmalıdır.
- Yenilikçilik belirli bir düşünce yapısına göre değil daha evrensel bir yapıda geliştirilmelidir.
- Yenilikçilik, yenilikçi hizmet yaklaşımı kütüphane yönetimi ve personeli tarafından özümsemelidir.

- Geleneksellikten yenilikçiliğe geçiş için yurt içi ve yurt dışındaki gelişmeler ve hizmetler takip edilmelidir.
- Kullanıcı profili, beklenti ve gereksinimleri iyi tanımlanmalıdır.
- Kullanıcılarda kütüphane ve hizmetlerine karşı farkındalık oluşturulmalıdır.
- Kullanıcı, kurumsal varlığın sürekliliği açısından önemli bir etken olarak algılanmalıdır.
- Yenilikçi hizmet geliştirme sürecinde kullanıcı ile etkileşime girilmelidir.
- Yenilikçilik konusundaki tecrübelerin diğer kütüphanelerle paylaşılması gerekmektedir.
- Proje temelli girişimlerin artırılması gerekmektedir.
- Üst yönetimler/yerel yönetimler yenilikçilik konusunda ikna edilmesi ve sürece dahil edilmesi gerekmektedir.

Yenilikçiliğin kurum kültürüne dönüştürülmesi için öncelikle belediye kütüphanelerinin amaç, işlev ve görevleri bu bağlamda şekillendirilmelidir. Buna bağlı olarak, hizmet geliştirme stratejisinin kullanıcı odaklı ve değişen gereksinimlere karşılık verebilecek şekilde düzenlenmesi önem taşımaktadır. Sürekli değişen kullanıcı ilgi, beklenti ve ihtiyaçları karşısında kütüphane yönetimi ve kütüphanecilerin de hizmet algılarını değiştirmeleri ve kendilerini geliştirerek değişime ayak uydurabilmeleri gerekmektedir. Bu sayede, belediye kütüphaneleri kullanıcının ilgisini canlı tutabilmek ve kurumsal varlığını sürdürebilmek için yenilikçi yaklaşım ve uygulamaları benimseyerek hizmet kültürüne dönüştürebilme şansı yakalayacaktır.

Türkiye’de ve dünyada, özellikle halk kütüphanelerinde gerçekleştirilen yenilikçi yaklaşım ve uygulamaların takip edilmesi ve bu hizmetlerin şartlara uygun hale getirilerek kullanıcıya sunulması özellikle yönetim ve kütüphanecilerin algı ve farkındalık seviyesini yükseltirken mesleğe bakış açılarını değiştirerek görev ve sorumlulukların ciddiyetine varılmasını sağlayacaktır. Yenilikçilik kültürü kurumların konumuz itibarıyla belediye kütüphanelerinin hizmet yaklaşımını doğrudan etkileyeceği için mesleğe cazibe kazandırmakla birlikte mesleğin sürdürülebilirliğini de mümkün kılacaktır. Mesleğin sürdürülebilirliği ise kurumsal varlığın sürdürülebilirliği ile doğru orantılıdır.

Kaynakça

- Aktan, C. C. ve Tutar, H. (t. y.). Kurum kültürü türleri. Erişim adresi: <http://www.canaktan.org/yonetim/kurumsal-kultur/turler.htm>
- Alaca, E. (2015). *Halk kütüphanelerinde yenilikçi hizmet geliştirme süreci*: Bartın Ulus Kültür ve Sanatevi halk kütüphanesi örneği. (Yüksek lisans tezi).
- Altay, B., Todorova, T. ve Dursun, B. (2013). Halk kütüphanelerinde çocuklara ve gençlere yönelik yenilikçi bilgi hizmetleri: Türkiye’de durum. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 186-201.
- Ateş, M. R. (2007). *İnovasyon hayat kurtarır*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Basadur, M. ve Gelade, G. A. (2006). The role of knowledge management in the innovation process. *Creativity and innovation management*, 15(1), 45-62.
- Bayter, M. (2012). Halk kütüphanelerinde yaratıcı faaliyetlere örnekler. B. Yılmaz (Ed.), 2. *Halk Kütüphaneciliği Sempozyumu: Değişen dünyada halk kütüphaneleri: Bildiriler, posterler ve çalıştay raporları* içinde (ss. 69-79). Ankara: KTB.
- Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) Haber portalı. (t. y.). Erişim adresi: <https://www.facebook.com/groups/bbyhaber/?fref=ts>
- Göker, Ş. (2009). *Şirketlerde inovasyon stratejisinin önemi ve Türkiye’nin inovasyon kapasitesinin analizi*. (Yüksek lisans tezi).
- Johannsen, C. G. (2014). Innovative public library services – staff-less or staff-intensive?. *Library Management*, 35 (6/7), 469-480.
- Motiva Uluslararası Eğitim ve Koçluk Hizmetleri. (2016). Kurumsal kültür değerlendirme anketi. Erişim adresi: <http://motivainternational.net/hizmetlerimiz/kurumsal-kultur-degerlendirme-anketi/>
- Newman, W. (2008). *Third generation public libraries: Visionary thinking and service development in public libraries (to 2020) and potential application in Ontario*. Erişim adresi: http://www.mtc.gov.on.ca/en/publications/third_gen_libraries.pdf

- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2005). *Oslo Kılavuzu: Yenilik verilerinin toplanması ve yorumlanması için ilkeler*. Erişim adresi: http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/kilavuzlar/Oslo_3_TR.pdf
- Önal, İ. (2015) Yaratıcı kütüphanelerde yenilikçi bilgi hizmetleri. U. Al ve Z. Taşkın (Yay. Haz.). *Prof. Dr. İrfan Çakın'a armağan* içinde (ss. 162-174). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Rosenfeldt, D. (2009). Great public libraries of the world: A tour summary. *Australasian Public Libraries and Information Services (APLIS)*, 22(1), 26-40.
- Turan, A. (2012). Metropollerde kalk kütüphanesi uygulamaları ve toplumda farkındalık yaratacak yenilikçi fikirler. B. Yılmaz (Ed.). *2. Halk kütüphaneciliği sempozyumu: Değişen dünyada halk kütüphaneleri: Bildiriler, posterler ve çalıştay raporları* içinde (ss. 80-84). Ankara: KTB.
- Yamaç, K. (2001). Nedir bu inovasyon? *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 1(3), 6. Erişim adresi: <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=38>
- Yılmaz, B. (2007). Hedef gruplara yönelik yaratıcı kütüphane hizmetleri ve proje geliştirme: Halk kütüphaneleri Gaziantep, Bartın ve Antalya bölge seminerleri değerlendirme raporu. *Türk Kütüphaneciliği*, 21 (1), 75-87.

Belediyelerin Yenilikçi Kütüphane Hizmetlerinde Yaratıcı Alan (Makerspace) Uygulaması

Prof. Dr. Bülent Yılmaz

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, byilmaz@hacettepe.edu.tr

Araş. Gör. Nilay Cevher

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, nilcevher@gmail.com

Öz

Bilginin hızla tüketildiği ve yeni teknolojilerin bireylerin yaşamını yoğun biçimde doğrudan etkilediği günümüzde bilgi-insan etkileşiminin değişime uğraması kaçınılmazdır. Bu değişim, yalnızca bireylerin günlük yaşamını değil her türlü kurum ve kuruluşu ve onların işleyişlerini de etkilemektedir.

Kütüphaneler ve kütüphane hizmetleri de bu değişimden en çok etkilenen yerler arasındadır. Bireylerin bilgi ile etkileşiminin değişmesi kütüphane ile ilgili algularına yansımaktadır. Devamlı gerçekleşen yeniliklerin gerisinde kalan kütüphaneler, bireylerin artık gereksinim duymadıklarını düşündükleri kurumlar haline gelme riskini taşımaktadır. Kütüphaneler birer kültürel bellek merkezleri olarak, devamlı yaşanan yenilikler ve değişiklikler ortamında varlıklarını koruyabilmek için bu hıza ayak uydurmalı ve hizmetlerini bu doğrultuda yenileyip dönüştürmelidirler.

Kütüphaneler, bireylere ücretsiz bilgi kaynakları ve hizmetleri sunmalarının yanı sıra onların yaratıcılıklarını destekleyen, diğer bir deyişle yaratıcılıklarını ortaya koymalarını teşvik eden kurumlardır. Yaratıcı-yenilikçi hizmetlerini halka duyurup onları kendilerine çekmeyi başaran kütüphaneler dolaylı olarak bireylerin kütüphane kullanma ve okuma alışkanlığına katkıda bulunmaktadır.

Son dönemde, Amerika Birleşik Devletleri gibi kütüphane hizmetleri gelişmiş ülkeler başta olmak üzere dünyada giderek yaygınlaşan yaratıcı alanlar (makerspace/backerspace) bilim ve mühendislik, sanat ve tasarım alanlarında bireylerin grup çalışmasıyla yeni ürünler ortaya koymalarını teşvik eden,

çeşitli materyalleri bünyesinde barındıran fiziksel alanlar anlamına gelmektedir. Yaratıcı alanlar okul kütüphanelerinden halk kütüphanelerine, akademik kütüphanelerden özel kütüphanelere tüm bilgi merkezlerinde gerçekleştirilebilecek başarılı bir uygulama örneğidir. Sanatçılığa, zanaatçılığa, el işlerine ilgi duyan bir grup yaratıcı insanın oluşturduğu yaratıcı kültürden (maker culture) doğan yaratıcı alanlarda her zaman olmasa da genellikle üç boyutlu yazıcılar (3D printers) yer almaktadır ve bireyler fikirlerini, becerilerini ve materyallerini paylaşarak yeni bir şeyler öğrenmek ya da ortaya koymak amacıyla bir araya gelmektedirler.

Bu çalışmada, bireylerin bir grupla birlikte teknik ve yaratıcı projelerde sosyalleşirken öğrenmeler gerçekleştirmeleri için sunulan kütüphane içindeki “yaratıcı alanlar”dan belediyelerin yenilikçi kütüphane hizmetleri bağlamında söz edilecektir. Yaratıcı alanlar ve işlevleri tanıtılacak, dünyadan çeşitli örnekler sunulacak ve bu konuda belediye kütüphanelerine önerilerde bulunulacaktır.

Anabtar Kelimeler: *Kütüphanelerde yaratıcı yenilikçi hizmetler, makerspace (yaratıcı alan), belediye kütüphaneleri.*

Giriş

Teknolojinin yaşamlarımıza giderek hükmettiği günümüzde ilişkiler, günlük yaşam etkinlikleri, çalışma koşulları, kültürel etkinlikler vb. öğeler yeni iletişim araçları tarafından biçimlenmektedir. Sosyal medya web siteleri pek çok bireyin günlük yaşamının önemli bir parçası haline gelmiş ve ilişki ve etkileşim biçimlerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Yeni iletişim araçlarının sosyal ve bireysel yaşam üzerinde olumlu etkilerinin olmasının yanı sıra olumsuz etkileri de vardır. Sanal bir sosyalleşme biçimi olan sosyal medya platformları bireylerin gerçekliği halini almaya başlamıştır ve bireyler daha çok içe kapanmakta ve yalnızlaşmaktadır. Doğal ve sosyal bir varlık olan insanın ilişkileri insan-insan ilişkilerden insan-makine tarzı ilişkilere doğru evirilmektedir. Bu noktada, çok farklı yerlerden, farklı hikâyelerle ve görüşlerle gelen bireylerin bir arada bulunabildiği bir mekân olan kütüphanenin insanların gerçek anlamda sosyalleşebileceği bir ortam olmasından dolayı önemi artmaktadır. Kütüphanelerde insanlar diğer insanlarla yüz yüze iletişim ve etkileşimi sürdürürken çeşitli öğrenmeler gerçekleştirebilmektedir.

Yaratıcı Alanlar: Tanımı ve Ortaya Çıkışı

Son dönemde, giderek yaygınlaşan yenilikçi kütüphane hizmetlerinden biri açık erişimli, demokratik yerler olan, proje temelli öğrenmeleri, toplumsal öğrenmeyi ve grup işbirliğini destekleyen yaratıcı alanlardır (makerspace, hackerspace, fablabs, dospace vs.). Yaratıcı alanlar, ortak çalışmaya dayalı üretimin ya da tamir işlerinin yapılabileceği bir çeşit atölyelerdir.

Yaratıcı alanlar, farklı dünya görüşlerine sahip bireylerin bir arada öğrendiği sosyal bir laboratuvar işlevi görmektedir (Schrock, 2014, s.4). Bireylerin “birlikte yapma” içgüdüsünü desteklemekte; işbirliğine dayalı çalışma (takım çalışması), katılımcıların etkin bir biçimde öğrenen ve öğreten, katkı sağlayan, geliştiren ve değiştiren rollerine bürünmesini sağlamaktadır (Schrock, 2014, s.13). Bazı yaratıcı alanlar zanaat, resim, takı tasarımı gibi daha sanatsal faaliyetlere yönelirken, diğerleri lazerle kesim, bilgisayar programlama, müzik stüdyoları gibi daha teknoloji temelli etkinliklere yoğunlaşmaktadır (Moorefield-Lang, 2015, s.107).

Yaratıcı alanların kökeni yaratıcı hareket (maker movement) sonrası oluşan yaratıcı kültüre (maker culture) dayanmaktadır. Make dergisinin kurucusu Dale Dougherty, kendin yap [do-it-yourself (DIY)] kültürünün bir dalı olan yaratıcı kültürün, ilki 2006 yılında San Francisco Bay bölgesinde gerçekleştirilen Maker Faire’lar (yaratıcı fuarlar) ile yayılmaya başladığını belirtmiştir. Yaratıcı kültür, her yaşta ve her özellikten bireyin “her şeyi” yapabileceğini savunan bir felsefeye dayanır. Dougherty, günümüzde teknolojik icatları ile ün salmış ve çok para kazanan insanların zamanında teknoloji ile “oynadıklarını” belirtmekte ve hata yaparak öğrenildiğini vurgulamaktadır. Bugünün meraklı amatör mucitlerinin geleceğin önemli teknoloji mucitleri olabileceğine dikkat çekmektedir (Brady Salas, Nuriddin, Rodgers ve Subramaniam, 2014, s.332).

Yaratıcı Alanlar: İşlevleri

Yaratıcı alanlardaki araçlar aracılığıyla yeni şeyler yaratılabilir ve var olan nesnelere parçalara ayrılabilir. Özellikle bilgisayar destekli bir tasarım aracı olan üç boyutlu yazıcılar kullanıcılarına basit bir yazılım kullanarak heykellerden küçük aletlere kadar farklı nesnelere üretmelerine olanak tanımaktadır. Üretilen bu

nesnelerin yapımında kullanılan malzemeler (plastik, ahşap, naylon vs.) yüksek maliyetli değildir (Barniskis, 2014a, s.8). Yaratıcı alanlar bireylerin tek başlarına edinemeyecekleri üretim araçlarını ve malzemelerini onların yaratıcılıklarına sunmaktadır (Barniskis, 2014a, s.9). Yaratıcı alanlarda öne çıkan teknolojik araçların başında gelen 3D yazıcılar, normalde bireysel olarak satın alınmak istendiğinde maliyeti yüksek olabilecek fakat kütüphane gibi herkesin erişebileceği bir kurum tarafından alınması finansal açıdan oldukça uygun olabilecek teknolojik bir araçtır. 3D yazıcılar için kullanılan malzemeler plastik başta olmak üzere, naylon ve tahta da olabilir. 3D modelleri tasarlamak için bir bilgisayar yazılımı ve hassas lazer kesiciler destekleyici diğer araçlardır. Bazı kütüphanelerde 3D yazıcılar için gerekli malzemeler masraflı hale geldiği için kullanıcılardan düşük bir miktar kullanım ücreti talep edilmektedir.

Patent süresi dolan 3D yazıcılar gibi araçlar da yaratıcı süreci hızlandırmıştır. Öğretmen-sanatçıların yakından takip ettiği Make dergisi, yaratıcılığın kutlandığı festivallerin ve etkinliklerin çok ilgi ve destek görmeye başladığına dikkat çekmektedir. Bu durumun temelinde insanların elleriyle bir şeyler yaratmayı sevmesinin yanı sıra bireylerin birbirlerinden giderek soyutlaştığı bilgi toplumunda işbirliğinin ve sağduyunun önemli hale gelmesi de yatmaktadır (Barniskis, 2014a, s.6).

Bir çeşit yaygın eğitim ortamları olan yaratıcı alanlarda örgün eğitimin tersine öğrenme sürecine öğrenenler daha etkin bir biçimde katılabilmekte ve kendi potansiyellerini daha rahatça sergileyebilmektedirler (Schrock, 2014, s.3). Yaratıcı alanlar resmi öğrenme ortamları gibi olmadığı için bireyler boş zamanlarını keyifli ve verimli bir biçimde geçirebilmekte ve yeni bilgiler edinmektedirler.

Bilişsel psikoloji ve deneysel öğrenme gibi disiplinlerin literatüründeki pek çok çalışma yaratıcı alanların pedagojik yararları olduğunu göstermektedir. Bireyin nesnelere ve çevresiyle etkileşime girmesinin kendini keşfetme sürecini hızlandıracağı savunulmaktadır. Farklı öğrenme tarzlarının bir arada bulunması bireylerin alternatif öğrenme biçimleriyle tanışmalarını sağlamakta ve küçük bir grup ile birlikte çalışıldığı için grup içindeki bireyler birbirlerine kendi becerilerini öğretebilmektedir (Schrock, 2014, s.1-2).

Sıradan insanlar genellikle sanatçı olmadıklarına ve yaratıcı güçleri bulunmadığına inanmaktadırlar. Yaratıcı alanlar, insanların içlerindeki yaratıcı gücü onlara ücretsiz malzemeler ve yönlendirmeler sunarak teşvik etmektedir. Hobi olarak sanat icra eden insanlar için aynı sanatı gerçekleştirenlerin bulunduğu bir gruba dâhil olma fırsatı doğmaktadır. Bireyler birbirlerine kendi becerilerini öğretebilmekte ve sanatlarını duyurabilmektedirler. Yaratıcı alanlar bireylerin tamir etmelerini, deneyimlemelerini, başarısız olmalarını sonra tekrar denemelerini ve yenilikçi yollarla sorunlara çözüm getirmelerini sağlamaktadır (Barniskis, 2014a, s.9).

Yapım süreci, ortaya çıkan son üründen daha önemlidir. Sürecin planlama aşaması da oldukça öğreticidir. Katılımcılar neyi nasıl yapacaklarını ve nasıl sergileyeceklerini planlarken tasarlama ve organizasyon becerileri gelişmektedir. Bu süreç sosyal medya veya diğer iletişim araçları aracılığıyla paylaşıldığında diğer bireyler için de örnek olmakta ve araçların ve yöntemlerin potansiyel uygulamalarını tanıtmaktadır (Barniskis, 2014a, s.13).

Katılarak ve yaparak öğrenmek kütüphane kültürüyle bağdaşmaktadır. Kütüphane, keşfetmeye meraklı çocuklar ve yetişkinler için uygun bir ortam sunmaktadır. Özellikle çocukların kütüphanede pasif olmaları beklenmemelidir (Peltonen ve Wickström, 2014, s.2). Okulda verilen örgün eğitim ile karşılaştırıldığında kütüphaneler çocuklar için zengin bilgi kaynakları ile dolu, insanı içine çeken ortamlardır. Yaratıcı alanlar, kütüphanelerin araştırmaya, keşfetmeye, yapmaya uygun ortamını zenginleştirmektedir.

Yeni teknolojik gelişmeler, kütüphanelerde öğrenme ortamı yaratmak için pek çok fırsat sunmaktadır. Özellikle çocuklar teknolojik yenilikleri öğrenme konusunda meraklıdır. Çocuklar da yetişkinler de gruba verilen derslerden ziyade küçük gruplarda yapılan öğretimlerden daha çok zevk almakta ve daha hızlı öğrenmektedir. Bunun nedeni, öğrenenlerin küçük gruplarda daha etken katılımcılar olabilmeleri ve içerik üretebilmeleridir (Peltonen ve Wickström, 2014, s.2).

İçinde buldukları okulun, toplumun ya da üniversitenin teknoloji lideri olan kütüphanelerin en güncel teknolojik gelişmeleri yakından takip etmesi ve bu gelişmeleri hizmetlerine yansıtması gerekmektedir (Moorefield-Lang, 2015, s.108). Bilgiye erişim yolları değiştikçe kütüphanelerin ve

kütüphanecilerin -temel değerleri aynı kalsa da- görevleri, becerileri ve rolleri değişmektedir. Öğrendikleri temel kütüphanecilik bilgilerini yeni teknolojilerle ve hizmetlerle birleştirip kendi sınırlarını aşan kütüphanecilere gereksinim duyulmaktadır (Moorefield-Lang, 2015, s.108). Güçlü kütüphaneler ve güçlü toplumlar için “merak” ve “yenilik” anahtar sözcüklerdir (Peltonen ve Wickström, 2014, s.9).

Kütüphaneler yaratıcı-yenilikçi hizmetler geliştirmedikleri sürece önemlerini giderek yitirerek ortadan kaybolma tehdidi ile yüzleşmek zorunda kalacaklardır. Bilgi toplumunda bireyler bilgiye istedikleri yerde ve istedikleri hızda ulaşabilmektedir. Erişilen bilginin niteliği tartışmaya açık olsa da bu durum bireylerin kütüphane kurumuna gereksinim duymamasına yol açmaktadır. Kütüphanelerin hizmetlerini, geleneksel kitap ödünç alıp verme hizmetlerinin ötesine taşımaları gerekmektedir. Dijital dünyaya ayak uyduramayan kütüphanelerin varlıklarını devam ettirememesi riski söz konusudur. Kütüphanelerin çağımızdaki temel işlevi bireyleri kaynakla buluşturmak değil bilgi ile buluşturmadır. Bilgi artık dijital ortamda yer almakta, giderek evirilmektedir. Dolayısıyla, kütüphanelerin bireyleri gereksinimleri ve beklentileri doğrultusunda doğru bilgi ile buluşturmaları beklenmektedir.

Kütüphanelerin ev/okul ve iş yeri dışında üçüncü mekân olma özelliği giderek artan bir işlevi haline gelmektedir. Yaratıcı alanlar, bireylerin güncel bilgileri takip etmelerini, eğlenerek öğrenmelerini, yaratıcılıklarını keşfetmelerini/ geliştirmelerini ve sosyal bir grubun parçası olmalarını sağladığı için kütüphanelerin üçüncü mekân olma işlevlerine önemli bir katkı sağlamaktadır.

Yaratıcı alanlar sayesinde, normalde kütüphane kullanma alışkanlığına sahip olmayan bireylerin kütüphaneye gelmesi teşvik edilebilir (Peltonen ve Wickström, 2014, s.8). Yaratıcı alanlar aynı zaman bireylerde yaşam boyu öğrenme, merak uyandırma, girişimciliği artırma gibi işlevlere de hizmet etmektedir.

Yaratıcı alanlar kütüphanelerin bilginin yalnızca tüketildiği yerlerden bilginin üretilmeye başlandığı yerlere doğru geçişini sağlamaktadır. Bilgiye bu tarz bir erişim sağlanması düşünce özgürlüğünü ve sosyal adaleti de desteklemektedir (Barniskis, 2014b, s.836).

Yaratıcı alanlar bazı kullanıcıların boş zamanlarını verimli ve

eğlenceli bir biçimde değerlendirmesine yardımcı olurken, bazılarının var olan işleri ya da iş başvuruları için gereken becerileri edinmelerini sağlamaktadır (Barniskis, 2014b, s.836). Yaratıcı alanların önemli işlevlerinden biri de kadınların ve dezavantajlı diğer grup üyelerinin teknoloji, bilim, matematik gibi konularda kendilerini geliştirmelerine ve bu alanlarda iş bulabilmelerine fırsat sunmasıdır (Brady ve diğerleri, , 2014, s.331).

Bilgi ile doğrudan ilişkili olan kütüphanelerin bilgi üretimini kolaylaştırma gibi bir işlevi vardır. Bilgi üretim araçları sağlayan ve kullanıma sunan kütüphaneler, toplum için gerekli bilgi üretimini karşılamaya yardım etmektedir. Yaratıcı alanları kullanan bireyler çevrelerini keşfederken yeni beceriler ve bilgiler edinerek sonunda kendi toplumlarının gelişimine katkıda bulunmaktadır. Yaratıcı alanlar sayesinde dijital okuryazarlık artmakta ve bireyler değişen dünyayı daha iyi kavrayabilmektedir. Yaratıcı alanlar kütüphanelerin de varlığını devam ettirmeye yaramakta ve önemini bir kez daha ortaya koymaktadır (Kelly, 2013, s.2).

Kütüphaneler ve yaratıcı alanlar oldukça benzer işlevlere sahiptir. Her ikisi de yaşam boyu öğrenmeyi destekler ve içinde buldukları topluma bilgi hizmetinde bulunur. Her iki kurum da ayrı ayrı varlıklarını sürdürebilirken, bir araya geldiklerinde daha gelişmiş ve daha fazla kişinin gereksinimine yanıt verebilecek bir bütün haline gelmektedir (Kelly, 2013, s.3).

Yaratıcı alanların temel işlevlerini özetlemek gerekirse;

- Yaratıcılığı geliştirme,
- Bireyleri kütüphane kullanımına çekme,
- Sosyalleşmeye yardım etme,
- Yaşam boyu öğrenmeyi destekleme,
- Dijital uçurumu kapatma,
- Kütüphane-kullanıcı ilişkisini güçlendirme,
- Eğitim-bilim-teknoloji ilişkisini destekleme,
- Kütüphane algısını olumlu yönde değiştirme,
- Kütüphaneleri daha eğlenceli mekânlar haline dönüştürme,
- Kütüphaneleri doğrudan yaratıcılığı destekleyen mekânlar haline getirme,
- Yenilikçi kültüre katkı sağlama,
- Toplumsal-teknolojik değişime katkı sağlama biçimindedir.

Dünya'da Yaratıcı Alanlar ile İlgili İyi Uygulama Örnekleri

Finlandiya'da bir halk kütüphanesinin yaratıcı alanında çocukların oluşturduğu eğitsel filmler ve kitap tanıtımları diğer kütüphane kullanıcıları için de yararlı kaynaklar haline gelmiştir. Filmler, kütüphane kullanımını öğretme ile ilgilidir (örneğin, kitap ödünç alma, yaratıcı alanı tanıtmaya, üç boyutlu yazıcıların nasıl çalıştığını gösterme vs.). Filmlerin yapımı aşamasında kütüphaneciler temel video yapım teknikleri ile ilgili bilgileri toplamışlar ve çocuklara göstermişlerdir. Filmleri çekmek için kullanılan araçlar mobil telefonlar ve tabletler olmuştur. Filmlerin yapımında görev alan çocuklar, kütüphanede akşam onlar için düzenlenmiş etkinliklere davet edilmişlerdir. (Peltonen ve Wickström, 2014, s.3-4).

Kitap tanıtımları için çocuklara bir haftada okumaları gereken kitaplar ve kitabı okurken tanıtımda öne çıkarmaları beklenen konular (ana konu, ana karakterler vs.) il ilgili listeler verilmiştir. iPadler, iMovie ve benzeri uygulamalar kullanılarak tanıtımlar çekilmiş ve internetten Creative Commons lisanslı fotoğraflar araştırılmıştır. Fotoğrafların araştırılması en zorlu kısım olsa da bu süreçte çocuklar telif hakları ile ilgili bilgiler edinmiş ve internette arama yapma becerileri gelişmiştir (Peltonen ve Wickström, 2014, s.5).

Finlandiya'daki bu halk kütüphanesinin yaratıcı alanında çocuklarla düzenlenen bir diğer etkinlik de robot haftasıdır. Robot teknolojisi ile ilgili çalıştaylar düzenlenmiş, lego robotlar basit görevleri gerçekleştirmek üzere kodlanmıştır. Yararlı okul ve kütüphane robotları ile ilgili öyküler yazılmış ve bu öyküler iPadler kullanılarak animasyon haline getirilmiştir (Peltonen ve Wickström, 2014, s.5).

Her kütüphanenin yaratıcı alanı ve bu alanda hitap ettiği kitle ile bulundurduğu malzemeler aynı olmamaktadır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan bir yaratıcı alanda sunulan malzemeler şöyledir: araç-gereçler, el değirmenleri, fırınlar, dikiş makineleri vs. Burada son dönemde gerçekleştirilen etkinliklerden biri katılımcıların kendi iş önlüklerini dikmesidir (Barniskis, 2014a, s.7).

Yaratıcı alanlar okul kütüphaneleri ve üniversite kütüphanelerinde yaygın olmakla birlikte, halk kütüphanelerinde, çocuk kütüphanelerinde ve özel kütüphanelerde de bulun-

maktadır. Yerel yönetime bağlı olan belediye kütüphanelerinde de yaratıcı alanların kurulması önerilmektedir. Belediye kütüphaneleri, yerel halkın özelliklerini ve beklentilerini en iyi zmleneyebilen kurumlar olarak yaratıcı alanlarla halkın gereksinimlerine yanıt verebilir ve onları kütüphane kullanımına çekebilir. Belediye kütüphanelerinin bütçelerinden yaratıcı alanlar için bir miktar para ayrılmalı; zanaatını, becerilerini sunmak isteyen gönüllü bireyler veya sponsorlar bulunmalı; küçük alanlarla ve etkinliklerle başlanmalı; konu uzmanları getirilmeli ya da kütüphaneciler ilgili konularda ön hazırlık yaparak kendilerini geliştirmeli; kendi becerilerini/hobilerini/ilgi alanlarını geliştirmek isteyen bireyler bu etkinliklere yönlendirilmeli, gelişmiş ülkelerdeki etkinlikler takip edilmeli; yerel halkın dezavantajlı grupları ya da teknolojiye erişimi olmayan yoksul, engelli, yaşlı, ev hanımı vb. insanlar bu etkinliklere davet edilmeli; işsizlerin bu etkinliklerde çeşitli beceriler edinmesi sağlanmalı ve çeşitli medya araçları ile bu etkinlikler halka duyurulmalıdır.

Aşağıda sıralanan web siteleri konu ile ilgili gelişmelerin takip edilmesine yararlı olmaktadır.

- <http://www.makersturkiye.com/p/maker-hareketi-nedir.html>
- <https://www.youtube.com/watch?v=EpalG0qXLkI>
- <http://www.egitimdeteknoloji.com/makerspace-yaratim-atolyeleri-nedir/>
- <http://www.goethe.de/ins/tr/tr/lp/kul/mag/bib/13228221.html>
- <http://www.gokhanmms.com/2013/12/22/turkiyenin-ilk-buyuk-olcekli-makerspacei-atolye/>
- <http://library-maker-culture.weebly.com/makerspaces-in-libraries.html>
- https://www.ted.com/talks/dale_dougherty_we_are_makers?language=tr
- <https://www.pinterest.com/dianalrendina/makerspace-ideas-inspiration/>

Sonuç olarak, değişen dünyada kütüphanelerin de kendilerini yenilemeleri, geliştirmeleri ve bu dünyaya uyum sağlamaları varlıklarını devam ettirebilmeleri açısından çok büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde giderek yaygınlaşan yaratıcı-yenilikçi hizmet örneklerinden yaratıcı alanlar (makerspace) kütüphanelerin

vizyonunu değiştirmekte; birer cazibe merkezi haline gelmelerini sağlamaktadır. Kısaca, hizmet verdikleri toplumun bireyelerinin daha üretken, verimli ve yararlı olmalarına katkı sağlayan ve kütüphaneler için yüksek maliyetler gerektirmeyen yaratıcı alanlar kütüphanelerin kullanım biçim ve düzeylerini olumlu yönde etkileyecektir.

Kaynakça

- Barniskis, S.C. (2014a). Makerspaces and teaching artists. *Teaching Artist Journal*, 12(1), 6-14.
- Barniskis, S.C. (2014b). STEAM: Science and art meet in rural library makerspaces. *iConference 2014 Proceedings* içinde (s.834-837) Illinois: University of Illinois at Urbana-Champaign.
- Brady, T., Salas, C., Nuriddin, A., Rodgers, W. ve Subramaniam, M. (2014). MakeAbility: Creating accessible makerspace events in a public library. *Public Library Quarterly*, 33 (4), 330-347.
- Kelly, A. (2013). Why do we need one of those? The role of public library in creating and promoting makerspaces. *ALIA National and Library & Information Technicians Symposium*'da sunulan bildiri. Erişim adresi: <https://alialibtech2013.files.wordpress.com/2013/05/kelly-final.pdf>
- Moorefield-Lang, H. (2015). Change in the making: Makerspaces and the ever-changing landscape of libraries. *TechTrends*, 59(3), 107-112.
- Peltonen, M. ve Wickström, M. (2014). 3D-prints and robots play a part in my story. Participatory learning action and content creation in a library maker space. *IFLA WLIC 2014 - Lyon - Libraries, Citizens, Societies: Confluence for Knowledge*' konferansında sunulan bildiri. Lyon
- Schrock, A.R. (2014). Education in disguise: Culture of a hacker and maker space. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, 10 (1), 1-25.

Belediyelerde Elektronik Belge Yönetim Sistemlerinin Boyutu ve Kurumsal Yapılanma Gereksinimleri

Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci

Ankara Üniversitesi, Türkiye, ozdemirci@ankara.edu.tr

Öz

e-Devlet uygulama ve hizmetlerinde belediyeler tarafından sunulan kamu hizmetleri önemli bir yer tutmaktadır. e-Devlet uygulamaları arasında yer alan EBYS, içerdiği bilgi ve belgeler ile e-devletin bilgi altyapısını oluşturmaktadır. Belediyelerin hizmet alanı ve yönetim yapısı EBYS uygulamalarının kurumsallaştırılarak kullanılması ve yönetilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda EBYS uygulamalarının kurumsal yapıya uygun ve diğer bilgi sistemleriyle birlikte çalışabilecek altyapıya sahip olması önem taşımaktadır. Bildiride, belediyelerde EBYS uygulamalarının boyutu ve kurumsal yapılanma gereksinimleri, sorunlar, çözüm önerileri ile izlenecek yol ve yöntemler irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Belediyeler, EBYS uygulamaları, kurumsal yapılanma.

Belediyelerde e-Uygulamalar ve EBYS

Belediyeler devletin halka açılan kapısıdır. Belediyeler iyi hizmet veriyorsa vatandaş devlet hizmetlerinden memnundur. Bu bağlamda belediyeler, verdikleri hizmetler ile devletin, vatandaşın yanında olduğunu gösteren en önemli kamu kurumudur. e-Devlet uygulama ve hizmetlerinde belediyeler tarafından sunulan kamu hizmetleri önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle belediyeler, tüm iletişim kanallarını ve farklı platformlarda e-uygulamaları kullanarak hizmetlerini yürütmesi ve yönetim etkinliklerini gerçekleştirmesi kaçınılmazdır. Bu çerçevede değerlendirdiğimizde belediyelerin kullandıkları/kullanmak zorunda oldukları bilgi sistemlerindeki çeşitlilik dikkat çekmektedir.

Bu çeşitlilik belediyelerde EBYS uygulamalarının farklı yapıda kurgulanmasını ve çalıştırılmasını gerektirir. Belediyelerde e-uygulamaları ana hatları ile iki kategoride toplayabiliriz:

- Bilgi vermeye yönelik e-hizmetler/uygulamalar.
- İşlemlere, süreçlere yönelik e-hizmetler/uygulamalar.

Belediyelerde e-uygulamalar; insan kaynakları yönetimi, ruhsat işleri, sosyal hizmetler, yönetim işleri, park-bahçe işleri, yapı işleri (yapı tatil zaptı, yapı ruhsat, yapı kullanma vb.), evlendirme işlemleri, numarataj işlemleri, vergi işlemleri, imar işleri, ekspertiz işlemleri, EBYS ve e-Arşiv uygulamaları vb.

Belediyelerde bilgi yönetim sistemleri içerisinde EBYS ve dijitalleştirme (e-Arşiv) çalışmalarının her geçen gün arttığı dikkat çekmektedir. Bu artış cevaplanması gereken soruları da beraberinde getirmektedir: EBYS'ye geçiş için bir yazılıma sahip olmak yeterli mi? Yazılımın Standarda sahip olması kurumun ihtiyacını karşılayacağı anlamına gelir mi? EBYS'lerde standart (TS 13298, 2015) zorunlu! Nelere dikkat etmeliyiz. Bizim ihtiyacımız nedir? Bu ihtiyacı neye göre tespit edeceğiz. Temel sorun burada başlıyor. EBYS tek başına kuruma başlayıp biten bir uygulama mıdır? EBYS'nin kuruma kullanılan bilgi sistemleri ile entegrasyonu gerekli mi? Hangi aşamada entegre olmalı ya da çalışmalıdır? EBYS uygulamasına geçecek ve geçmiş kurumların yönetim için nasıl bir ekibe ihtiyacı var? Kurumların EBYS uygulamalarında başarılı olması nelere bağlı? Burada çok sayıda soruyu ardı ardına sıralayabiliriz. Sorularımıza cevap bulmak için EBYS'lerin boyutuna göz atalım.

EBYS'lerin Boyutu

EBYS'ler öncelikle iş süreçlerinin gerektirdiği yazışmaların üretildiği, iletildiği, muhafaza edildiği, erişildiği kısaca yönetildiği bir sistemdir. Resmi bir platformda gerçekleştirilmesi gereken yazışmalar ise kurumsal kimlik, kurumsal bellek için önemli araçlardır. EBYS'ler aynı zamanda kurumsal veri ve bilgilerimizin yönetildiği, kurumsal veri ve bilgilerimizi yönetirken de kişisel veri ve bilgilerinde yer aldığı bir platformdur. Kurumsal belleği oluşturan bilgilerin yer aldığı belgelerin muhafaza edildiği bir platform olarak arşivsel boyutunun da dikkate alınması gerekmektedir.

e-Devlet uygulamaları arasında yer alan EBYS, içerdiği bilgi ve belgeler ile e-devletin bilgi altyapısını oluşturmaktadır. Belleklerini geleceğe taşımak isteyen kurumların elektronik bilgi ve belge sistemleri yapılandırılarak e-kuruma

dönüştürülmeleri kaçınılmazdır. Elektronik uygulamaların hız kazandığı günümüzde EBYS'ler e-kurum sistemlerinin lokomotifini görevini üstlenmektedir. Bu bağlamda EBYS uygulamalarının kurumsal yapıya uygun ve diğer bilgi sistemleriyle birlikte çalışabilecek altyapıya sahip olması önem taşımaktadır. EBYS uygulamaları için standartlar hazırlanmakta ve birlikte çalışabilirlik için çalışmalar yapılmakta uygulanması/uyulması zorunlu kılınmaktadır. Ancak bu çalışmaların olması ve EBYS uygulama yazılımlarının standartlara ve birlikte çalışabilirlik esaslarına uygun olması sizin kurumunuzun ihtiyaçlarını karşılayacağı anlamına gelmemektedir.

Ülkemizde kullanılan EBYS uygulama yazılımları kurumsal yapılandırma yaklaşım ve uygulamalarından uzaktır. Kurumlar bu konularda yeterli bilgi, deneyim ve bilince sahip değildir. EBYS uygulamalarında karşılaşılan sorunlar için gününbirlik çözümler üretilmekte, kurumsal ihtiyaçlar bilinmeden EBYS uygulamaları satın alınmakta ve kullanılmaya çalışılmaktadır.

Kurumların dikkate alması ve üzerinde durulması gereken nokta, EBYS uygulamasının kurumun yapısına uygun, ihtiyaçlarını karşılayacak özelliklere ve fonksiyonlara sahip olması için kurumsallaştırma çalışmalarının yapılmasının bir zorunluluk olduğudur. EBYS'lerde sürdürülebilirlik ve süreklilik, kurumsal çözümler üretmeyi gerektirmektedir. EBYS'ye geçiş öncesi ihtiyaç/ister analizleri yapılması, kurumsal kültür oluşturulması farkındalık yaratılması unutulmamalıdır. Yani 'Kurumsal Yeterlilik' için önemlidir.

Belediyelerde EBYS Yönetimi Nasıl Olmalı?

EBYS yönetimi için rastgele görevlendirme değil, alanın uzmanlarından oluşan bir ekip gereklidir. Ayrıca EBYS uygulaması üst yönetim görev ve sorumlulukları arasında tanımlanması öncelikler arasında yer almalıdır. Üst yönetim desteği olmayan bir EBYS uygulamasının başarı şansı bulunmamaktadır.

Belediyelerde EBYS yönetimi için gerekli yapı aşağıda verilen çerçevede oluşturulmalıdır.

- Belediye EBYS Yetkilileri (Belediye Başkanı ve Başkan Yardımcısı)

- Sorumlu Birimler
 - o EBYS Uygulama Yönetimi Sorumlu Birimi (Belge/Bilgi Yönetimi Birimi)
 - o EBYS Teknik/Bilişim Sorumlu Birimi (Bilgi İşlem Birimi)
- EBYS Personel
 - o Belediye Kurum EBYS Uygulama Sorumluları
 - o Belediye Kurum EBYS Teknik/Bilişim Sorumluları
- Birim Sorumluları
 - o Belediye Birim EBYS Yetkilileri (birim yöneticileri)
 - o Belediye Birim EBYS Sorumluları (personel)

Şekil 1. Belediye EBYS Yönetim Yapısı

Elektronik ortamda yürütülen/yönetilen iş ve işlemlerin, bilgi güvenliği standartlarına ve normlarına uygun olarak yönetilmesini sağlamak için kurumlarda Felaketten Kurtarma Merkezi mutlaka bulunmalıdır.

Elektronik ortamlarda ürettiğimiz düşüncelerin, fikirlerin, eylemlerin ürünleri olan elektronik ortamda kayıtlı bilgi/belgelerin yeniçağın gerçekliklerine uygun yönetilmesi gereklidir (Özdemirci, 2016, s. 43).

Belediyelerde EBYS Bileşenleri

Belediyelerde kullanılacak EBYS uygulamaları; belediyelerin iş akış ve işlem süreçlerine, belge yönetimi ve arşiv sistemine, belge yönetimi ve arşiv prensiplerine, gerekli standartlara, teknik alt yapısına, yönetim yapısına, kurumsal gereksinimlerine, personel yapısına, ilgili hukuk kurallarına, hizmet verdiği vatandaşa, uygun olmalı, e-devlet yapısına ve bilgi sistemlerine entegre olabilecek bileşenleri içermelidir.

Şekil 2. EBYS Bileşenleri (Özdemirci ,2013, s.83)

Belediyenin görevlerindeki çeşitlilik nedeniyle yönetim yapısının gerektirdiği dinamiklik, EBYS uygulamasında da dinamik yapının tercih edilmesini gerektirmektedir. EBYS uygulamasının iş süreçleri ile ilgili olması ve belediyelerin vatandaşa hizmet eden kamu kurumu olması nedeniyle sistemde yaşanacak bilgi/belge kayıpları telafisi imkânsız hak kayıplarına neden olabileceğinden sistem mutlaka güvenlik testlerinden, yük (stres) testinden (..... *anlık bağlantıda sistem ayakta kalmalı*) geçmelidir. EBYS uygulamasının Intranet-Internet üzerinde *çalışması (hangi fonksiyon/aksiyon/bileşen vb. Intranet'te ya da Internet'te olacak)* hususu kurumsal strateji olarak belirlenmeli ve uygulanmalıdır.

Intranet'ten erişim olan fonksiyon/aksiyon/bileşenlere kurum dışı erişim VPN gibi denetlenebilir yöntemler kullanılarak verilmelidir.

EBYS uygulamalarının olmazsa olmazı e-imzadır. 5070 sayılı yasaya uygun imzalanmayan e-belgenin hukuki geçerliliği olmayacaktır. Sistem e-İmza uyum denetiminden geçmelidir. e-İmza konusunda her geçen gün yeni uygulamalar geliştirilmekte ve kullanıma girmektedir.

Şekil 3. e-İmzalar (Özdemirci, 2015)

Uzun süreli doğrulanabilir e-imza arayışları da devam etmektedir. Güvenlik açısından bakıldığında biyometrik imza (b-İmza) geleceğin imzası olarak görünmektedir.

EBYS ve Kurumsal Veriler/Bilgiler

İdari belgeler, görsel belgeler, personel dosyaları, mükellef dosyaları, kişisel veriler, kurumsal veriler vb. birbirleriyle ilişkili sistemleri ve bu sistemlerin entegrasyonunu zorunlu kılarak kurumsal yapılanmalarda, yönetim uygulamalarında da yeni yaklaşımları beraberinde getirmektedir.

Kişisel verilerin yönetimi ve kullanımı tartışmalara ve yasal düzenlemelere konu olurken, “kurumsal veri nedir?” “Ne kadar paylaşılmalı?”, “Nasıl paylaşılmalı?” gibi konular üzerinde yeterince durulmamaktadır.

Şekil 4. Kurum Arşivinden Kurum Veri Merkezine Değişim

EBYS'ler kurum arşivlerinin kurum veri merkezine dönüşümünü sağlayan uygulamalar olarak her geçen gün varlığını daha çok hissettirmektedir.

EBYS Uygulamalarında Öne Çıkan Noktalar

- Başlangıcında vazgeçilemez bir uygulamadır, günü birlik ve ucuz çözümler ile yürütülmesi imkânsız uygulamalardır.
- Kurumsal gereksinimleri karşılayacak bir sistem için kurumsal yapılar ve ihtiyaçlar analiz edilerek çalışmalar yürütülmelidir.
- Kurumda başarı için EBYS'nin mutlaka projelendirilmesi, güçlü destek sunacak yazılımların tercih edilmesi önemli adımlardan birisini oluşturmaktadır.
- Eğitim başarı için olmazsa olmazlar arasında yer almaktadır. Personel direnci, farkındalık için eğitim ve kurumsal kültür oluşturma (bilgilendirme-bilinçlendirme-gerçekleştirme) ana felsefe olmalıdır.
- Üst yönetim desteği olmadan başarı şansı yoktur, üst yöneticilerin sorumlulukları ve görevleri arasında EBYS yer almalıdır.
- Başarılı uygulama için Güçlü EBYS yönetim ekibi (EBYS sorumluları, bilişim sorumluları, birim sorumluları, yetkilendirme, vb.) oluşturulmalıdır.
- e-Uygulamalar güvenlik ve güvenilirlik, yetkili ve yetkin erişim için güçlü teknik altyapı gerektirmektedir.

- Kurumun Bilgi İşlem ile Belge Yönetim Birimlerinin koordinasyon içerisinde çalışmalarını gerektiren, tüm birim ve çalışanları ilgilendiren bir sistemdir.
- Süreklilik ve sürdürülebilirlik için sürekli geliştirme, sürekli kurumsallaştırma, sürekli eğitim, anında müdahale 7/24 saat çalışması gereken bir uygulamadır.
- EBYS, kurum arşivlerinden kurum veri merkezlerine dönüşümü gerektiren bir sistemdir.

EBYS uygulamalarında kurumsal yapılandırma ve kurumsallaştırma, kullanım boyutu ve kullanıcıları, EBYS yönetimi, birlikte çalışılabilirlik, projelendirme, bilgi güvenliği, teknik altyapı, e-imza/m-imza, yönetim desteği, ekip çalışması, süreklilik-sürdürülebilirlik konuları ile bir bütündür. Sürdürülebilirlik ve süreklilik, kurumsal çözümler üretmeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda e- uygulamalar değişim ve dönüşümü gerektirirken, değişim ve dönüşümü yönetmek ise kurumların öncelikleri arasında yer almalıdır. Değişim ve dönüşüm iyi yönetilemez ise kurumlar belleklerini kaybetmek ile karşı karşıya kalacaktır.

Elektronik ortamlarda ürettiğimiz düşüncelerin, fikirlerin, eylemlerin ürünleri olan elektronik ortamda kayıtlı bilgi/belgelerin yeniçağın gerçekliklerine uygun yönetilmesi gereklidir. Hedefimiz geçmişle ve kurumsal fonksiyonlarıyla bütünleşen EBYS uygulamaları olmalıdır.

Tüm birimlerinizin bilgi sistemlerini kullanması yeterli değildir, bilgi sistemlerinizin etkin yönetilmesi ve kurumunuzun kullanım kapasitesi önemlidir. Kullanım kapasitenizi değerlendirin ve kurum yeterliğinizi ve yetkinliğinizi belgeleyin. Kurumunuzu geleceğe daha güvenli adımlarla taşıyın...

Kaynakça

- Özdemirci, F. (2015). Ankara Üniversitesi e-BEYAS uygulaması ve kamuda kullanılan EBYS'lerin geleceği. *EBYS'ye Kamu Bakış Açısı Paneli. Uydu Uzay ve Bilişim Teknolojileri Günleri'*nde sunulan bildiri. İstanbul: Haliç Kongre Merkezi.
- Özdemirci, F. (2016). Bütünleşik e-Kurum sistemleri ve kurumsal yapılanmalara yansımaları: Ankara Üniversitesi e-BEYAS uygulaması ve kurumsal yapılanma. F. Özdemirci, N. Özel, T. Çakmak, Z. Akdoğan, B. Yalçinkaya (Yay. baz.) e-BEYAS 2015 Sempozyumu: Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme-Elektronik Arşiv- Elektronik Belge Yönetimi Sempozyumu, 21-22 Ekim 2015, Gölbaşı-Ankara. içinde (s.35-44). Ankara: Ankara Üniversitesi BEYAS Koordinatörlüğü.
- Özdemirci, F., Bayram, Ö. G., Torunlar, M., Saraç, S.ve Yalçinkaya, B. (2013). *Elektronik belge yönetimi ve arşivleme sistemi: Geçiş süreci ve uygulama yönetimi*. Ankara: Boyut.
- TS 13298. (2015). *Elektronik Belge ve Arşiv Yönetim Sistemi*. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.

Yerel Yönetimlerde Elektronik Belge ve Arşiv Yönetimi Uygulamalarının Yapılandırılması

Prof. Dr. Özgür Külcü

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, kulcu@hacettepe.edu.tr

Öz

Kurumlarda belgeler resmi iletişimi ve kurum içi bilgi alış verişini sağlayan, geriye dönük uygulamalara ışık tutan, idari, yasal denetim ve doğrulama uygulamaları için kanıt niteliği taşıyan, yönetimin kararları için gerekli bilgiyi bulunduran, içeriği ve form yapıları önceden belirlenmiş dokümanter kaynaklardır.

Diğer kurumlar gibi yerel yönetimlerde dosyalama ve arşiv sistemlerinin idari gereksinimleri ile ulusal ve uluslararası koşullara uygun biçimde yapılandırılabilmesi için gerekli tüm sistem analizlerinin yapılması gerekmektedir. Geliştirilecek sistem modellemelerinde yerel yönetimlere ait bütün iş süreçleri ve iş akış analizlerini yapılarak belgelerin basılı ya da elektronik ortamda üretimi ya da sağlanması, indekslenmesi/dosyalanması, erişim, gizlilik ve güvenlik koşullar tanımlanmalı, saklama süreleri ve ayıklama ile gereksiz olanların imbasına dönük şemalar oluşturulmalıdır. Yine günlük iş süreçlerinde hiyerarşik yapıda vatandaşın ilgili birimlere ve üst yönetime belge akışına yönelik yol haritaları, akış diyagramlarından yararlanılarak geliştirilmelidir.

Yapılan çalışmalar, resmi iletişim ve belge süreçleriyle yürüyen kurum bürokrasisinde yapılacak iyileştirmelerin herhangi bir maddi yatırıma yapılmadan kurum verimliliğine %25'e kadar olumlu katkı sağlayabildiğini göstermektedir. Geliştirilen bilgi ve belge yönetimi sistem güvenliği alt yapısı da eklendiğinde kazanç katlanarak artmaktadır. Sistemin elektronik ortamda yürütülmesi ise geleneksel ortamlara göre %80'in üzerinde tasarruf sağlamakta, sistemlerde hız, çoklu kullanım ve yedekleme sorununu ortadan kaldırmaktadır. 7/24 işleyen sistemler kurumsal iş süreçlerini sınırsız ve duvarsız platformlar taşımaktadır. Bu çerçevede yerel yönetimlerimizin fizibilite çalışmalarını doğru yaparak,

standartlara ve yasal koşulara uygun sistemlere kararlı ancak temkinli adımlarla geçmesi son derece önemli görölmektedir. Bu çalışma yukarıda değinilen konulara ilişkin temel ilkeleri içermektedir.

Anabtar Kelimeler: *Belge yönetimi, arşiv yönetimi, standartlaşma, yerel yönetimler, sistem geliştirme.*

Belge Yönetimi Uygulamalarının Kapsamı

Kurumlarda belgeler resmi iletişimi ve kurum içi bilgi alış verilişini sağlayan, geriye dönük uygulamalara ışık tutan, idari - yasal denetim ve doğrulama uygulamaları için kanıt niteliği taşıyan, yönetimin kararları için gerekli bilgiyi bulunduran, içeriği ve form yapıları önceden belirlenmiş dokümanter kaynaklardır.

Günlük iş ve işlemlerde en çok kullanılan ve en çok yaptığımız işlemlerden biri olan belge işlemleri ve dosyalamadır. Bir kurumun yapısının ve faaliyetlerinin aynası ürettiği belgelerdir. Küresel ilişkiler ve internete dayalı belge işlemleri ile oluşan yeni koşullar belge uygulamalarında standartlaşma ve ortak program geliştirmeyi gerekli kılmaktadır. Kaynakların daha etkili kullanımı, iş ve işlemlerde daha etkin iletişimin sağlanması standartlara bağlıdır. Örneğin günlük yaşamda kullandığımız bilgisayar donanım ve yazılım standartları, e-posta ya da veri aktarım standartları olmasaydı karşılıklı iletişim mümkün olamazdı.

Diğer kurumlar gibi yerel yönetimlerde dosyalama ve arşiv işlemlerinin ulusal ve uluslararası koşullar ile kurumsal gereksinimlere uygun biçimde yürütülebilmesi için yazılı politikaların oluşturulması önemlidir. Bu kılavuz dokümanda ile iş ve işlemler sürecinde oluşan belgelerin basılı ya da elektronik ortamda üretimi ya da katarımı, indekslenmesi/ dosyalanması, erişim, gizlilik ve güvenlik koşullarının tanımlanması, saklama süreleri ve ayıklanması ile gereksiz olanların imhasına dönük belirlemelerin yapılması gereklidir. Yine günlük iş süreçlerinde hiyerarşik yapıda vatandaştan ilgili birimlere ve üst yönetime belge akışına yönelik yol haritaları, iş akış diyagramlarından yararlanılarak geliştirilmelidir.

Kurumsal belge işlemlerine yönelik geliştirilen ulusal ve uluslararası düzenlemeler, bir yandan ilgili alanlarda belge işlemlerinde belirli bir düzen ve eşgüdümü sağlamayı

hedeflerken; öte yandan kurumsal etkililiği ve verimliliği artırma amacı gütmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde ortaya konulan düzenlemelerin belge üretiminin denetim altına alınmasını, belgelerin elden geldiğince hızlı ve doğru biçimde ilgili alanlara ulaştırılmasını, belge dosyalama ve kodlama işlemlerinde gereksinimler ve geliştirilen uygulama örneklerine uyumlu çalışmaların yürütülmesini, belge alıkoyma şemalarının geliştirilmesini, saklanmasına gerek olmayan belgelere yönelik ayıklama ve imha planlarının hazırlanmasını ve arşivcilik uygulamalarının geliştirilmesini hedeflediği ortaya çıkmaktadır (Külcü, Çakmak ve Özel, 2015).

Yazışma, dosyalama ve arşivleme bir bütün olarak düşünülmesi gereken çalışmalardır. Günlük iş akışının başlangıcı olan yazışma işlemleri, ihtiyaç duyulduğunda belgenin bulunması için oluşturulmuş dosyalama sistemi ve son nokta olarak tarihsel açıdan önem arz eden belgelerin bir araya getirilmesi anlamına gelen arşivleme işlemlerinin standart bir hale getirilmesini, organizasyonda iş ve işlemlerin hızı ve etkililiğini artıracak, aranan bilgiye istenilen zamanda ve doğru formda erişilmesini sağlayacaktır. Yapılan çalışmalar herhangi bir maddi yatırım yapılmadan, resmi iletişim ve belge süreçleriyle yürüyen kurum bürokrasisinde yapılacak iyileştirmelerin herhangi bir maddi yatırıma yapılmadan kurum verimliliğine %25'e kadar olumlu katkı sağlayabildiğini göstermektedir. Geliştirilen bilgi ve belge yönetimi sistem güvenliği alt yapısı da eklendiğinde kazanç katlanarak artmaktadır. Sistemin elektronik ortamda yürütülmesi ise geleneksel ortamlara göre %80'in üzerinde tasarruf sağlamakta, sistemlerde hız, çoklu kullanım ve yedekleme sorununu ortadan kaldırmaktadır. 7/24 işleyen sistemler kurumsal iş süreçlerini sınırsız ve duvarsız platformlar taşımaktadır. Bu çerçevede yerel yönetimimizin fizibilite çalışmalarını doğru yaparak, standartlara ve yasal koşullara uygun sistemlere kararlı ancak temkinli adımlarla geçmesi son derece önemli görülmektedir. Bu çalışma yukarıda değinilen konulara ilişkin temel ilkeleri içermektedir (Külcü, 2012).

Yerel Yönetimlerde Belge Yönetimi Kavramsal İlkeleri

Belgeler Doğru Formda Oluşturulmalıdır: Yürütülen çalışmaların geçerliliğini ve çalışmalara yönelik kanıt olma özelliğini sürdürebilmesi için belgelerin yasal ve idari gereklilikler çerçevesinde doğru formda hazırlanması gerekir. Ortaya çıkan ürün ya da hizmetlere yönelik doğru bilgi

önceden standartlaştırılmış formlarda belgelere gerekli zamanda işlenmelidir.

Belge İşlemlerinin Sürekliliği Sağlanmalıdır: Modern kurumsal yönetim anlayışı kurumsal işleyişin süreç içerisinde sürekli değerlendirilmesine dayanmaktadır. Sürecin değerlendirmesinin de üretilen belgelere dayalı olarak gerçekleştiği göz önüne alınırsa, belge işlemlerinde devamlılığın sağlanması ön plana çıkmaktadır (Brumm, 1995, s.29-30).

Belgeler Etkin Biçimde Kullanılmalıdır: Yapılan araştırmalar kurumların %90'ının ürettikleri belgelere bir daha başvurmadıklarını göstermektedir (Robek, 1987, s.29). Buna ek olarak kurumların büyük bölümünün iş için gerekenden çok ya da fazla kopya belge ürettikleri dile getirilmektedir (Brumm, 1995, s. 23). Bir taraftan etkin olarak denetlenmeyen belgeler, diğer yandan hızla artan belge sayıları kurumlarda belgelerin etkin olarak kullanılmasını engelleyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurumlar geleneksel yaklaşımların yerine yeni uygulamalara gitmek durumunda kalmaktadırlar.

Kurumsal amaçların bir parçası olarak üretilen ve kullanılan belgelerin işlevlerini, genel olarak aşağıdaki maddeler halinde değerlendirmek mümkündür.

Kanıt sağlama: Kurum içerisinde hangi çalışmaların kim tarafından ne şekilde yapıldığını ortaya koyan birincil el kaynaklar belgelerdir. Yürütülen çalışmaların değerlendirmesi de bu belgelere dayalı olarak gerçekleştirilebilir.

Güven sağlama: Kurumun yürüttüğü hizmetlerin beklentileri karşıladığını gösteren belgeler, kurum çalışanlarının, ilgili birimlerin ve genel olarak kurumun çevresine karşı sorumluluklarını ne ölçüde gerçekleştirebildiğini gösteren kaynaklardır.

Olanakların belirlenmesi: Kurumun yürüttüğü çalışmalarda var olan eksikliklerin ve çalışmaların sınırlarının belirlenmesinde yürütülen çalışmalarda üretilen belgeler birinci derecede öneme sahiptir. Böylece kurum kendi içerisinde hizmetlerine yönelik sınırlarını ortaya koyarak, geleceğe ilişkin sağlıklı vizyon geliştirebilir (Brumm, 1995, s.24-25).

Belge Türleri ve Özellikleri

Genel belgeler: Tüm birim ve bölümlerde; günlük iş akışı içerisinde gerekli çalışmaların neler olduğu, ilgili faaliyetlerin ne şekilde gerçekleştirileceği ve bu çalışmalarda hangi yöntemlerin uygulanacağına ilişkin bilgilerin yer aldığı belgelerdir. Yine ilgili birimlerde üretilen yayınlar bu kapsamdadır. Birimler ürettikleri ya da sağladıkları bu tür belgeleri kendi bünyelerinde oluşturdukları dosya birimlerinde saklamaktadırlar. Bu belge serileri aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır:

- Birim ya da bölümlerin yıllık faaliyet raporları.
- Kurumsal organizasyon şemaları.
- Birim ya da bölümlerin işleyişini etkileyen yasal düzenlemeler.
- Birim ya da bölümlerin yayınları (Schedules for Retention & Disposition, 1997, s. 2).

Özel belgeler: Birim ve bölümlerin, günlük iş akışı sırasında kurumsal amaçları gerçekleştirmek için oluşturdukları ya da sağladıkları, genellikle özel bir amaca yönelik üretilen, yazışmalar ve talimatlardan oluşan belgelerdir. Belirli bir dönem kalıcı değere sahip bu belgelerin sürenin sonunda güncel dosyalardan ayıklanması gerekmektedir.

Proje ya da program belgeleri: İlgili birimlerce yürütülen ya da desteklenen proje ya da programlara ilişkin belgeler genellikle kalıcı değere sahiptir. Bu tür belgeler pek çok kurumda olduğu gibi diğer belgelerden farklı olarak, alfabetik bir sıralama doğrultusunda konularına göre sınıflandırılmaktadırlar. Bu tür belgeler sadece ilgili birimde kalmayıp genelde, projenin içinde yer alan ilgili diğer birim ya da bölümlere de gönderilirler. Aynı kurum içerisinde ilgili birim dışında fazla kopyaların ayıklanması ve güncel kullanımının ardından bir kopyanın arşive gönderilmesi gerekmektedir.

Yukarıda üç başlık altında toplanan kurumlarda üretilen belge yapılarını kurumların kendi özgün yapılarını göz önüne alarak aşağıdaki gibi genişletmek mümkündür:

Müşteri Belgeleri: Müşteri belgelerinin çok büyük bir bölümü kurumlarda halka ilişkilerden sorumlu birimlerce saklanmaktadır. Diğer birim ya da bölümlerde yer alan

müşteri belgelerine yönelik seriler genellikle uzun dönemli kullanım değerine sahip olmayan belgelerden oluşur.

Personel Belgeleri: Resmi personel belgelerinin önemli bir çoğunluğu personel işlerinden sorumlu birimlerde saklanır. Birim ya da bölümlerde yer alan personel belgelerinin önemli bir bölümü ilgili birimlerce gönderilen ya da ilgili birimlerden gelen bilgi ihtiyacını gidermeye yönelik belgelerden oluşur. İlgili konudaki yazışmaların birimlerde gereğinden uzun tutulmasının bir anlamı yoktur (Schedules for Retention & Disposition, 1997, s.2).

Mali Belgeler: Mali içerikli belgelerin önemli bir bölümü, idari ve mali işlerden sorumlu birimlerce tutulmaktadır. Ancak birimler tarafından gerçekleştirilen ya da birimlerle ilişkili mali iş ve işlemlerde üretilen belgelerin, en azından asgari yasal süreler dahilinde bölümlerde de bulundurulması gerekmektedir.

Kalıcı Belgeler: Kalıcı belgeler yasal ya da idari düzenlemeler doğrultusunda uzun bir süre saklanmaları zorunlu tutulan belgelerden oluşmaktadır. Genellikle süresiz olarak saklanmaları gerekmektedir. Bu tür belgeler fiziksel formları ve içerdikleri bilginini öneminde dolayı kalıcı değere sahip olabilirler, sözleşmeler ve ikili anlaşmalar gibi belgeler yanında el yazmaları, nadir eserler ve özel konulu kalıcı değere sahip yazışmalar bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu tür belgelerin farklı ortamlarda da saklanması gerekebilmektedir.

Bu belgelere örnek olarak:

- Ortaklıklara ilişkin mukaveleler
- Sözleşmeler
- Yıllık raporlar
- Çalışmaların ya da raporların son kopyaları
- Yasalar, tüzükler ve yönergeler
- Mimari çizimler
- Yıllık Fotoğraf, film, kaset ya da optik kayıtlar
- Kurumdaki olaylar ve kutlamalara ilişkin materyaller
- Resmi yayınlar
- Kurulların toplantı tutanakları verilebilir. (Schedules for Retention & Disposition, 1997, s.3).

Üretilen belgenin içeriği ne olursa olsun içerdiği bilginin değeri önemlidir. Belgelerin içerdiği bilginin entelektüel

düzeyini belirleyebilmek için dört ana başlıkta değerlendirilmesi öngörülmektedir. Bunlar:

Hayati Belgeler (Vital records): Kurumun temel işlevlerini yansıtan ya da kurum içerisinde devam eden bir işle ya da işleyle ilgili belgeleri kapsamaktadır. Bu tür belgelere örnek olarak yönetim kurullarının toplantı tutanakları, personel sicil dosyaları, öğrenci transkripleri...vb Hayati belgelerin yer değiştirilmesi çoğu zaman mümkün değildir.

Hayati belgeler sürekli olarak saklanmalıdırlar. Çünkü bu tür belgeler kurumsal işlemlerde sürekli olarak kullanılabilme potansiyeli taşırlar . Genellikle bu tür belgelerin kurum içerisinde yer değiştirmeleri de mümkün değildir. Yasal metinler (legal papers), kurumsal varlıklara ilişkin bilgiler, hissedarlara ilişkin (shareholder) raporlar, önemli kurul toplantılarına ilişkin tutanaklar (minutes)..vb belgeler bu kategori içerisinde değerlendirilebilir.

Önemli Belgeler (Important Records): Önemli belgeler de genellikle yer değiştirilmezler, yer değiştirilmeleri de çoğunlukla büyük maliyetler gerektirir. Bu tür belgelere örnek olarak önemli kararlara ilişkin tarihi değere sahip materyaller. Yine önemli olaylara ve gelişmelere ışık tutan belgeler....vb bu kapsamda verilebilir.

Önemli Belgeler kurumsal uygulamalara yardımcı olan belgelerdir. Genellikle yer değiştirilmeleri oldukça ciddi maliyetler doğurur. İmha edilebilirler ancak imha işlemlerinde çok dikkatli olunması, kurumsal öneminin artık hiçbir şekilde kalmadığından emin olunması gerekmektedir. Muhasebe kayıtları, satış kayıtları, maliye ya da vergi kayıtları, seçilmiş yazışmalar ve raporlar önemli belgeler arasında yer alabilir.

Yararlı Belgeler (Useful Records): Yararlı belgeler günlük ofis etkinlikleriyle ilgilidir. Bu belgeler içerisinde yazışmalar ve mali işlemlerle ilgili belgeler yer almaktadır. Bu tür belgeler üretimlerini takip eden belirli bir dönem içerisinde kullanım değerlerini korurlar ve bu sürecin sonunda ayıklanmalıdırlar.

Bu tür belgelerden belirli bir üre için kurumsal işlemlerde yararlanılır. Daha az maliyetli alanlara gönderilmeleri veya imha edilmeleri mümkündür. Genel yazışmalar (mektuplar, memorandumlar ve faks çıktıları, banka dekontları vb...). Gerekli belgeler, kullanım değerinin sona ermesiyle birlikte

imha edilmelidir. Dört kategorinin içerisinde en az değerli belgeler önemsiz belgeler olarak adlandırılmaktadır.

Önemsiz Belgeler (Nonessential Records): Bu tür belgeler çok kısa süreli olarak genellikle bir olay ya da koşula ilişkin bilgi vermek amacıyla üretilirler. Geçerlilik süresinin ardından yine bir program doğrultusunda imha edilmeleri gerekir. Örneğin duyurular (announcements), rutin bilgilendirmeler içeren memos'lar, bültenlerin fazla kopyaları, rutin telefon ya da mail mesajları vb... bu kapsamdadır (Planning for Records Management...1997, s. 2).

Belgelerin sınıflandırılması aslında diğer materyallere göre oldukça güçtür. Bazen kurumsal uygulamalar, yasal düzenlemeler ya da diğer gereklikler önemsiz gibi görünen bir yazışmayı oldukça önemli hale getirebilmektedir. Bundan dolayı kurumlarda belgelere yönelik saklama programları geliştirilirken seriler düzeyinde ayrıntılı analizlerin yapılması gerekmektedir. Belgelere yönelik seriler düzeyinde geliştirilebilecek saklama programlarının ilgili birimlerin görev tanımları doğrultusunda ele alınması gerekmektedir. Önemli olduğu düşünülen aynı içerikli çoklu kopyaların belirlenmesi de bu kapsamda belirlenebilecektir (Planning for Records Management...1997, s. 3).

Bir belge yönetim programı oluşturulurken; fazla kopyaları, kayıp dosyaları ve yanlış uygulamaları en aza indirecek organize edilmiş standart bir sistemin varlığı gereklidir. Belgeler kurumun hafızası olma işlevi görürler. Belgeler kurum tarafından yürütülmekte olan işlemlere ilişkin gerekli bilgileri sağlar. Örneğin kurumu idare edebilmek için gerekli politikalar, geliştirilmelerinin ardından kayıt altına alınmakta ve kurumsal uygulamalara ilişkin rehberlere dönüşmektedir. Kurum içerisinde her bir departman (örneğin idari ve mali, pazarlama, muhasebe, ya da insan kaynakları gibi) uygulamaları yazılı olarak kayıt altına alınmış çeşitli tür belgelere dayalı olarak gerçekleştirirler. Belgelerin kurum içerisinde kullanılma nedenleri, ya da başka bir ifadeyle belgelerin kurumsal değerleri genel olarak dört başlık altında toplanabilir.

- *İdari Değer (Administrative Value):* Bu tür belgeler kurum personelinin ofis operasyonlarını yürütmede yardımcı olur. Bu tür belgelere örnek olarak kurumsal politika (policy) ve prosedürleri

(procedures) ortaya koyan, yıllıklar (annuals) el kitapları (handbooks), organizasyona ait haritalar (organizational charts) verilebilir.

- *Mali Değer (Fiscal Value)*: Eğer belgelerin kurumda yürütülen mali işlemlere ilişkin güncel ya da gelecekte bir kullanım değeri varsa bu tür belgeler mali değere sahip belgeler olarak tanımlanabilirler. Mali değere sahip belgeler kurumsal fonların yönetimi, ödemelerin gerçekleştirilmesi, vergi denetimi gibi amaçlarla kullanılırlar. Vergi ödemeleri, mali işlemlerin gerçekleştirilmesi, satın alma ya da satış emirleri, faturalar, çeşitli ödeme emirleri, gelir beyanları vb yine bu kapsamda ele alınır.
- *Yasal Değer (Legal Value)*: Kurumlar yürüttükleri çalışmaları yasal olarak belgelendirmek durumundadırlar. Kurumsal denetim kurum içerisindeki birimlere karşı kurum yönetimine gerçekleştirilebileceği gibi, çeşitli hükümet organlarının kuruma yönelik olarak da belirli aralıklarla yapılır. Yasal değere sahip belgeler arasında, kontratlar, mali antlaşmalar, yasal olarak bağlayıcı hüküm içeren dokümanlar (legal bindings), varlıkların sahipliklerine ilişkin dokümanlar, kurumsal bağlayıcılığı olan mukaveleler vb sayılabilir.
- *Tarihi Değer (Historical Value)*: Belgelerin en önemli işlevlerinden birisi kurumun geçmişine ışık tutmasıdır. Kurumda geçmişe yönelik neyin, nerede, ne zaman, ne şekilde, kim ya da kimler tarafından yapıldığını ortaya koyan geçerli tek, birinci el bilgiyi belgeler sağlarlar. Toplantılara ilişkin tutanaklar, halka ilişkiler dokümanları, tarihi değere sahip fotoğraflar, anılar, veriler bu kapsamda ele alınabilir.

Belgelerin Düzenlenmesi

Belgelerin düzenlenmesinde uygulanacak yöntem ve teknikere geçmeden aşağıdaki temel kavramların tanımlanmasında yarar vardır:

Depolama: Belgelerin dosyalara yerleştirilmesi. Dosyalamayla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak dosyalama genellikle kağıt belgeler için tanımlanmaktadır.

Depolama Yöntemi: Alfabetik, konusal, numerik (alfanumerik olarak da düzenleme yapılabilir), coğrafi ya da kronolojik olarak belgelerin depolanma biçimini gösteren düzen.

Depolama Ekipmanları: 1. Dikey (vertical) dosya kabinleri. 2. Yatay (lateral) dosya kabinleri. 3. Raf (shelf) Düzeni. 4. Hareketli raf dosyaları.

Dikey Dosya Kabinleri: Bu tür kabinler genişliğinden çok derinliğine dosyaların yerleştirilmesine imkan tanır. Belgeleri genellikle dikine yerleştirilir. Genellikle aşağıya doğru bir den 5 çekmeceye kadar uzanırlar. Resmi belgelerin A4 formundaki kayıtların yerleştirilmesi için uygundur.

Yatay Dosya Kabinleri: Derinliğinden çok genişliğiyle ön plandadır. Belgeleri yan yana ya da arkaya doğru uzanacak biçimde yerleştirilirler. Genellikle çizimler, haritalar ya da diğer kartografik materyallerin yerleştirilmesi için uygundur. Yatay yapılarından ötürü küçük alanlarda kullanımı daha avantajlı olabilir.

Raf Düzeni: Genellikle açık, yarı açık ya da hareketli kapak biçiminde düzenlenmişlerdir. En yaygın belge saklama araçlarındandır. Belgeler klasörler içerisinde dosyalara yerleştirilir ve belirlenen düzen içerisinde dizilirler. Açık raf sistemi diğerlerine göre çok daha az alanda daha fazla klasörü barındırabilmektedir. Örneğin: 10.000 belge için 75 m² yere sahipsek 24 dikey kabine ihtiyaç duymaktayız demektir. 4 adet çekmeceyi olan yatay kabinlerde ise 10.000 belge için 70m² alan ve 10 kabine ihtiyaç duymaktayız demektir. Açık raf sisteminde (open shelf) 35m² ve 10 göz yeterli olacaktır. Belgelerin alfabetik düzende dosyalanması genellikle en kolay yöntem oluşturur. Ancak öncelikle alfabetiğe girecek konu başlıklarının oluşturulması ve ardından dosya düzeninin belirlenmesi gerekmektedir.

Belgelerin Düzenlenmesinde Kullanılan Yöntemler

Belgelerin üretimi ve kullanımı belgelerle ilgili işlemleri yürüten tüm personelin sorumluluğundadır. Belge sorumluluğu tasarımla başlar, üretim, dosyalama, kullanım, koruma ve sonuçta imha ile son bulur. Bu noktada dört temel kurum personeli devreye girmektedir (Bradsher, 1988, s. 2. Cook, 1986, s.29):

- Belgeleri üreten ya da sağlayan kişiler.
- Belgeler üzerinde işlem yapan ya da kullanan kişiler.

- Belgeleri hazırlayan kişiler (Sekreter, bilgisayar operatörü vb.)
- Belgeleri alıkoyan ya da düzenleyen personel.

Belge düzenleme çalışmalarını denetim altında tutmak için çeşitli düzeylerde hazırlanmış şemalara gereksinim duyulur. Bu şemalar kullanılarak amaca uygun etkin belge tasarımı ve üretimi gerçekleştirilebilir. Aynı zamanda, belgeler üretilmeden önce üretecek personelin böyle bir belge serisini önceden ayrıntılarıyla bildirmesi sonucu, gereksiz belge üretiminin de önüne geçilebilir.

Güncelliğini koruyan ve kullanım değerlerinin uzun süre sürdüreceği belgeler için düzenleme daha önemlidir. Güncel oldukları dönemde belgelerin düzenlenmesi çalışmalarının temelini belgelerin dosyalanması oluşturur (Emerson,1989, s.5, Özdemirci,1996, s.42). Dosyalama; aynı işle ilgili olarak üretilen belgelerin bir bütün ve sistem içerisinde, amaç, kapsam ve işlev olarak uyumlu bir biçimde korunmasına denir*. Dosyalama, bir kurumun ilgi alanına giren belgelerin sınıflar içerisinde düzenlenmesi, depolanması ve erişimi için bir sınıflandırma planıdır. Dosyalama ile belgeler, ilk üretimlerine uygun bir şekilde, üretimlerine neden olan kurumsal işlevler de göz önüne alınarak yerleştirilmelidir (Gürbüz,1990, s.40). Belgelerin güncel olmadıkları dönemdeki çalışmaları düzenleme ve kodlamadan oluşur. Eğer belgelerin üretim birimlerinden düzenli olarak transferi gerçekleştirilmişse, belgelerin yalnızca geldikleri birimlere göre kodlanarak düzenlenip tanımlanması gerekir. Diğer tüm uygulamalar arşivciliğin temel yasalarından orjinal düzene (respect des fonds) aykırıdır. Düzenleme çalışmalarında üretilen belgeler, kurum ve işlev ilişkisine göre tanımlanarak, fonlara ve alt fonlara, serilere ve alt serilere ayrılırlar (Binark, 1980, s.84). Gürbüz (1990, s.44)'ün de değindiği gibi, "bir kurumun idari yapısı ve faaliyetleri ile bunlara ait işler ve işlemler herhangi bir farklı yorumlamaya gerek duyulmayacak kadar kesin ve açıktır". Belgeler sınıflanırken, belgelerin üretim koşulları göz önüne alınarak yürütülen organik sınıflama dışında başka bir uygulamaya gidilmemelidir. Kurum bünyesindeki her bir birimin ve onlara bağlı alt birimlerin ürettiği belgeler, bütün içerisinde bir anlam taşıyor ve düzenlenirken de bütün içerisinde değerlendirilmelidir.

* Dictionary of Archival Terminology: English French with Equivalents in Dutch German, Italian, Russian and Spanish. Peter Wlne (Ed). 2nd ed. Munchen: G.G.Saur, 1988, 67

Düzenlemenin ardından yürütülen kodlama işlemi, oluşturulan dosyaların ve dosya birimlerinin, tanımlandıkları şekilleri ile düzenlenmeleri ve korunmaları için belirli sisteme göre sıraya konulması işlemidir. Kodlama alfabetik, numerik ya da alfanumerik semboller kullanılarak yapılabilir (Özdemirci, 1996, s.45).

Belge Yönetiminde Belgelerin Saklama Süreleri

Kurumsal belge denetimi için vazgeçilmez öneme sahip belge saklama programlarının geliştirilebilmesi için, öncelikle belge saklama çalışmalarının tanımlanması gerekmektedir. Belge saklama programlarının tanımına yönelik İngiliz Ulusal Arşivi (British Public Records Office) tarafından gerçekleştirilen açıklama oldukça tatmin edici niteliktedir. İngiliz Ulusal Arşivinin kendi standart serisi içerisinde kurumsal belge saklama programı; “belgelerin yasal, mali, idari ve tarihi değerleri göz önüne alınarak, üretimi ya da sağlanmasından ayıklanmasına kadar mümkün olan en uzun dönemde depolanması ve etkin kullanımına yönelik yürütülen çalışmaların bütünü” olarak tanımlanmaktadır. (Disposal Scheduling...2002, s.5).

Belge yönetim çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen belge saklama programlarının, belgelerin üretiminden ayıklanmasına kadar tüm aşamalarda tanımlanması gerekmektedir. Belgelere yönelik saklama planları ve saklama dönemlerini belirleyen dört temel kriter vardır. Bunlar belgelerin; idari, mali, yasal ve araştırma değeridir. İdari değer, yöneticiler ve ilgili yasal hükümlere; mali değer, ilgili yasalara ve idari ve mali işlerden sorumlu birimlere; yasal değer hukuk müşavirleri, kanun, yönetmelik, genelge, tamim ve duyurular... vb düzenlemelere; araştırma değeri de belgelerden yararlanacak kişilere ve yine ilgili yasal düzenlemelere dayanılarak belirlenmektedir (Cook, 1993, s.33). Belge saklama çalışmaları, idari olarak kullanılan tüm belge serileri ve bunlarla ilişkili alanları ortaya koyan geniş bir veri tabanı gibi tanımlanmaktadır (Cook, 1993, s.31).

Standartlar ve Yasal Koşullar Çerçevesinde Yerel Yönetimlerde Belge Yönetimi Uygulamaları

Yerel yönetim birimlerinde üretilen ya da yerel yönetimlerin iş süreçlerinde tedarik zinciri içerisinde yer alan kişi ve kuruluşların elinde bulunan arşiv malzemesi ve ileride arşiv

malzemesi hâline gelecek arşivlik malzemenin tespit edilmesini, herhangi bir sebepten dolayı bunların kayba uğramamasını, gerekli şartlar altında korunmalarının sağlanmasını, lüzum görülmeyen malzemenin ayıklama ve imhasına dair usul ve esasların mutlaka yasal politikalara dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik çerçevesinde aşağıdaki hususlara göre uygulamaların yapılandırılması gerekmektedir.

Koruma Yükümlülüğü

Yerel yönetim birimleri ve tedarik zincirindeki kişi ve kuruluşlar ellerinde bulundurdukları ve Kurum Arşivine teslim etmedikleri arşiv malzemesi ile arşivlik malzemeyi her türlü zararlı tesir ve unsurlardan korumak, mevcut aslı düzenleri içerisinde tasnif edip saklamakla yükümlüdürler.

Dosya tasnifi ve yerleştirilmesi yapılan merkezi arşiv birim; arşiv malzemesi ile arşivlik malzemenin korunması ile ilgili olarak;

- Yangın, hırsızlık, rutubet, su baskını, toza ve her türlü hayvan ve haşaratın tahriplerine karşı gerekli tedbirlerin alınmasından,
- Yangına karşı, yangın söndürme cihazlarının yangın talimatı çerçevesinde daimî çalışır durumda bulundurulmasından,
- Arşivin her bölümünde uygun yerlerde higrometre bulundurmak suretiyle, rutubetin %50-60 arasında tutulmasından,
- Fazla rutubeti önlemek için, rutubet emici cihaz veya kimyevî maddelerin kullanılmasından
- Yılda en az bir defa mikroorganizmalara karşı koruyucu tedbir olarak arşiv depolarının dezenfekte edilmesinden
- Işık ve havalandırma tertibatının elverişli bir şekilde düzenlenmesinden,
- Isının mümkün olduğu kadar sabit (kâğıt malzeme 15-19 derece arasında) tutulmasından sorumludurlar.

Birim ve Kurum Arşivi

Yerel yönetimin birim arşivlerinde belgeler 1-5 yıl süre ile saklandıktan sonra tasnif yapılarak merkezi arşiv olan kurum arşivine kaldırılmalı idari ve yasal koşullar göz önünde

bulundurularak imhasında sakınca görülmeyeli belgeler ayıklanarak güvenli ortamlarda kıyma makinesinden geçirilerek imha edilmelidir.

Arşiv Malzemesinin Gizliliği

Kurum içerisinde birimlerde bulunan ve cari olduğu dönemde gizli kabul edilmiş ve halen bu özelliklerini koruyan arşiv malzemesi Merkezi Arşive geçtikten sonra da gizli kalır. Bu çeşit arşiv malzemesinin gizliliklerinin kaldırılması oluşturulacak arşiv malzemesi tespit komisyonunu raporuyla gerçekleştirilir.

Kurum Arşivine Verilecek Malzemenin Ayırımı ve Hazırlanması

Her yılın Ocak ayı içerisinde, önceki yıla ait arşivlik malzeme, birimlerince gözden geçirilir. İşlemi tamamlananlar, işlemi devam edenler ve işlemi tamamlanmış olmasına karşılık elde bulundurulması gerekli olanlar şeklinde bir ayırıma tâbi tutulur.

Ayırım işlemlerini müteakip, arşive devredilecek malzeme, ilgili birimlerde işin ve malzemenin özelliklerine göre;

- Birimi,
- İşlem yılı (teşekkül ettiği yıl),
- Konu ve işlem itibarıyla aidiyeti,
- Aidiyet içerisindeki tarih (Aidiyet içerisindeki kronolojik sıralama, küçük tarihten büyük tarihe doğru yapılır. Ekler için de, aynı usul uygulanır) ve sıra numarası, esas alınmak suretiyle hazırlanır.

Gizlilik dereceli belge, ait olduğu birimde gizliliği kaldırılmadıkça, bu kimliğini korur. Gizliliği kaldırılan malzemeye, "Gizliliği Kaldırıldı" damgası vurularak, gizlilik damgası iptal edilir.

Uygunluk Kontrolü

Ayırım sonucu, işlemi tamamlanmış ve kurum arşivine devredilecek malzeme, uygunluk kontrolünden geçirilir. Bu kontrolde;

- Arşive devredilecek malzemenin tam, bütün ve eksiksiz olup olmadığına,

- Klasör sırtında ve dosya gömlelerinde yer alan bilgilerin tamlığına,
- Arşiv belgesi olma özelliği taşımayan belge serilerinin var olup olmadığına,
- Arşive devredilen malzemeye ilişkin listelerin olup olmadığına
- Aidiyet zinciri içerisinde, aynı konuda birden fazla belge ya da malzeme varsa ilgili malzemenin aynı klasör/dosya içerisine yerleştirilip yerleştirilmediğine bakılır.

Malzemenin Kurum Arşivine Devri

İlgili birimlerce, her türlü işlemi tamamlanmış ve uygunluk kontrolü yapılarak eksiklikleri giderilmiş arşivlik malzeme, müteakip takvim yılının ilk üç ayı içerisinde arşive devredilir. Malzemenin belirtilen süre içerisinde devrinde, belirli bir sıra uygulanır. Bu sıranın tespitinde, birim arşivince ilgili üniteler arasında mutabakat sağlanır.

Teslim işlemleri ise, birim arşiv personeli tarafından yerine getirilir. Arşivlik malzeme, birim arşivine, uygunluk kontrolü yapılmış olan kayıt defterleri veya föyleri ile yapılır.

Malzemenin Kurum Arşivinde Tasnifi ve Yerleştirilmesi

Arşiv ve arşivlik malzeme kurum arşivlerinde işlem gördüğü tarihlerdeki aslî düzenleri bozulmadan saklanır. Bekleme süresini müteakip kurum arşivine aynı düzende teslim edilir.

Malzemenin Birim Arşivinde Saklanma Süresi

Arşivlik malzemenin, birim arşivlerinde bekletilme ve saklanma süreleri 1-5 yıldır.

Kurum Arşivinde Ayıklama ve İmha

Kurum arşivinde ayıklama ve imha birim arşivinde olduğu gibi her 5 yılda bir oluşturulacak komisyonca yapılır.

Kurum arşivinde yapılacak kesin tasnif, dosya ve kutu gruplarının hazırlanması, kurum arşivlerindeki muhafazasına lüzum görülmeyen ve ayıklama işlemine tabi tutulacak belge ve malzemenin ayrılmasından sonra yapılır.

Belediyelere Elektronik Belge Yönetimi Sistem (EBYS) Unsurları ve EBYS Güvenliği ile İlgili Temel İlkeler

TS13298:2015¹ Türk Standartları Enstitüsü'nün Bilgi Teknolojileri İhtisas Grubu'nca 2007 yılında ilk basımı yayımlanan ve 2009 ikinci versiyonu çıkan TS13298 Standardını güncel gereksinimler çerçevesinde gözden geçirilmiş son halini oluşturmaktadır. Standart belge yönetimi yazılım uygulamalarında olması gereken kriterleri uluslararası standartlar, uygulama örnekleri ve Türk Kamu Hukuku ve kamusal işleyişi göz önüne alarak belirlemektedir.

Standart gerçekleştirilen revizyonlara ek olarak kurumlar arası belge paylaşımı, kayıtlı elektronik postaların yönetimi, elektronik yazışma paketi ve elektronik arşivlerin yönetimi üzerine yeni başlıklar da içermektedir.

Kurumların faaliyetlerini kayıt altına alması ve bu bilgileri paydaşları ile paylaşması kurumsal faaliyetlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Herkesin, her zaman, her yerden kolaylıkla ulaşabileceği şeffaf, verimli ve sade bir kurum yapısı günümüzde modern ve demokratik kurumların temel hedefi haline gelmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler bu hedefi gerçekleştirecek olgunluğa ulaşmıştır ve her geçen gün daha da gelişmektedir. Son yıllarda sıkça duyduğumuz e-ticaret ve e-devlet gibi kavramlar bu gelişmelerin bir sonucudur. E-kurum yapısının temelini ise elektronik bilgi sistemleri oluşturmaktadır.

TS 13298 kurumsal iletişim ve belge yönetimi faaliyetlerinde ortak politikalar ve standartların geliştirilmesine duyulan ihtiyacın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Tüm kullanıcı gruplarının rahatça kullanabileceği basit ve kolay anlaşılır sistemler geliştirmek, kamusal iletişimi güvenli platformlar üzerinden etkin biçimde yürütmek, sistemlerin işlerliğini sürekli kılmak standardın temel hedefleri arasındadır. Bu çalışmalar "e-toplum"a geçiş sürecini bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Kurumların faaliyetleri sonucu oluşan elektronik dokümanların belge özelliğinin korunması, sistemlerin tasarım aşamasından başlayarak kalıcı saklamaya kadar bütün süreçlerin tanımlanması Elektronik Belge Yönetim Sistemi (EBYS)

¹ TS 13298 Elektronik Belge ve Arşiv Yönetimi Sistemi. (2015). Türk Standartları Enstitüsü. 12 Ocak 2016 tarihinde <https://www.tse.org.tr/> adresinden erişildi.

yazılımlarının temel özellikleri arasında olmak durumundadır. EBYS yazılımları kurumsal bilgi sistemlerinin önemli bir bileşenidir. Bu çerçevede kurumlarda kullanılan tüm bilgi sistemlerinin EBYS ile entegre çalışması beklenmektedir. Kurumsal politika ve prosedürler ile eklentiler çerçevesinde geliştirilen EBYS uygulamalarının ulusal ve uluslararası standartlara uyumu da sön derece önemli görölmektedir.

TS 13298'in 2015 versiyonuna eklenen önemli bir başlık "Elektronik Arşivleme Sistemi Referans Modelidir (ELAS/RM). Bu başlık altında aşağıdaki alt başlıklar tanımlanmıştır:

- Elektronik belgelerin ürettikleri dönemdeki hukuki varlığının korunması.
- Sürekli saklanacak elektronik belgelerin kesintisiz olarak erişilebilirliğinin sağlanması.
- Elektronik belgelerin üretildiği bilgi sistemi platformundan bağımsız olarak erişilebilir olması için gerekli sistem gereksinimlerini.
- Elektronik arşivleme sistemleri uygulamalarında bulunması gerekli temel arşivcilik fonksiyonları ve elektronik arşivde yer alacak belgelerin sisteme transfer, düzenleme, tanımlama ve kullanımı gibi fonksiyonlara uygun üstveri modelini tanımlanması.

TS 13298:2015 4 bölüm ve bunların altında alt bölümlerden oluşmaktadır:

- Sistem kriterleri: Sistem tasarımı ve elektronik belgelerin sisteme dahil edilmesi için gerekli olan gereksinimler.
- Belge kriterleri: Elektronik belge özellikleri, sayısal görüntüleme sistemleri ve fiziksel ortamdaki belgelerin yönetimi ve EBYS içerisine entegrasyonu.
- Elektronik Arşivleme Sistemi Referans Modeli (ELAS/RM): Elektronik ortamda üretilmiş ya da sonradan elektronik ortama aktarılmış olan arşiv malzemesinin yönetimine yönelik kriterler.
- Üstveri elemanları: EBYS ve ELAS/RM'ye ait üst veri gereksinimleri.

TS13298:2015 kurumlarda üretilen ve/veya üretilmesi muhtemel elektronik dokümanların belge niteliğinin korunabilmesi için gerekli standartların belirlenmesini amaçlamaktadır Bu çerçevede kapsamı:

- Elektronik belge yönetimi sistemi (EBYS) için gerekli sistem gereksinimlerin, belirlemek
- EBYS için gerekli belge yönetim teknikleri ve uygulamaları tanımlamak
- Elektronik belgelerin yönetilebilmesi için gerekli gereksinimleri tanımlamak
- Elektronik ortamda üretilmemiş belgelerin yönetim fonksiyonlarının elektronik ortamda yürütülebilmesi için gerekli gereksinimler tanımlamak,
- Elektronik belgelerde bulunması gereken diplomatik özellikleri belirlemek
- Elektronik belgelerin hukuki geçerliliklerinin sağlanması için alınması gereken önlemleri tanımlamak
- Güvenli elektronik imza ve mühür sistemlerinin uygulanması için gerekli sistem alt yapısının tanımlamak..

Standart içerisinde ayrıca elektronik belgelerin arşivlenmesi ve yönetimine yönelik olarak da aşağıdaki başlıklarda saptamalar yapılmaktadır.

- Elektronik ortamda üretilmiş ve kurumsal kimlik doğrulama sistemleri ve/veya elektronik/mobil imza sistemleri ile imzalanmış kurumsal belgeler
- Fiziksel ortamlarda üretilmiş olup sonradan sayısallaştırma yöntemi ile elektronik ortama aktarılmış yazılı, basılı, çizili her türlü doküman ve belgeler
- Dijital olarak üretilmiş resim, ses ve görüntü kayıtlar
- Sayısallaştırma yöntemi ile elektronik ortama aktarılmış analog resim, ses ve görüntü kayıtlar.

Standartta bilgi güvenliği ile ilgili herhangi bir bölüm olmamakla birlikte konuya ilişkin TS ISO/IEC 27001 standardına gönderme yapılmaktadır.

Elektronik belge yönetimi sistem kriterleri belirlenirken TS13298:2015 aşağıdaki uluslararası standartlara gönderme yapılmaktadır.

EN, ISO, IEC vb.No	Adı (İngilizce)	TS No	Adı (Türkçe)
ISO/IEC 15489-1	Information and documentation – Records management – Part 1: General	TS ISO 15489-1	Bilgi ve dokümantasyon - Belge yönetimi Bölüm 1: Genel
ISO/IEC 15489-2	Information and documentation – Records management – Part 2: Guidelines	TS ISO/TR 15489-2	Bilgi ve dokümantasyon - Belge yönetimi - Bölüm 2: Kılavuzlar
ISO/IEC 27001	Information technology - Security techniques - Information security management systems - Requirements	TS ISO/IEC 27001	Bilgi teknolojisi - Güvenlik teknikleri - Bilgi güvenliği yönetim sistemleri – Gereksinimler
ISO 8601	Data elements and interchange formats - Information interchange - Representation of dates and times	TS ISO 8601	Veri elemanları ve değişim formatları - Bilgi değişimi - Tarih ve zamanın gösterimi
ISO/IEC 25051	Software engineering – Software product Quality Requirements and Evaluation (SQuaRE) – Requirements for quality of Commercial Off-The-Shelf (COTS) software product and instructions for testing	TS ISO/IEC 25051	Yazılım mühendisliği - Yazılım ürünü kalite gereksinimleri ve değerlendirmesi (SQuaRE) – Ticari kullanıma hazır (COTS) yazılım ürünü kalitesi için gereksinimler ve test yönergeleri
ISO/IEC 15408	Information technology - Security techniques - Evaluation criteria for IT security	TS ISO/IEC 15408	Bilgi teknolojisi - Güvenlik teknikleri - Bilgi teknolojisi güvenliği için değerlendirme kriterleri

Diğer Dokümanlar

Doküman Adı	Yayımlayan Kurum	Hukuki Dayanak
e-Yazışma Teknik Rehberi	T.C. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Daire Başkanlığı	28 Temmuz 2006 tarihli ve 26242 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 2006/38 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile uygulamaya konan Bilgi Toplumu Stratejisi eki Eylem Planı'nda yer verilen 73 no'lu "Ortak Hizmetlerin Oluşturulması" eylemi kapsamında geliştirilmiştir.
Kayıtlı Elektronik Posta	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)	Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 25 Ağustos 2011 tarih ve 28036 sayılı Resmî Gazete
e-Yazışma Projesi İstemci Kütüphaneleri Geliştirici Kılavuzu Elektronik Doküman ve Belge Yönetim Sistemi TSE-CCCS-PP-003 Koruma Profili	Türk Standardları Enstitüsü (TSE)	2013/4890 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı doğrultusunda yayımlanan 20 Haziran 2013 tarihli ve 28683 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı Madde 12.
Temel Seviye Güvenlik Belgelendirme Kılavuzu	Türk Standardları Enstitüsü (TSE)	2013/4890 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı doğrultusunda yayımlanan 20 Haziran 2013 tarihli ve 28683 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı Madde 12.
Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi	T.C. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Daire Başkanlığı	2009/4 Sayılı Başbakanlık Genelgesi, Kamu Bilgi Sistemlerinde Birlikte Çalışabilirlik Esasları, 28 Şubat 2009 tarihli ve 27155 sayılı Resmî Gazete
Resmî Yazışma Kuralları	Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı	Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2 Şubat 2015 tarih ve 25658 Sayılı Resmî Gazete
Standart Dosya Planı	Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü	2005/7 Sayılı Başbakanlık Genelgesi, 25 Mart 2005 tarih ve 25766 sayılı Resmî Gazete
Devlet Teşkilatı Veri Tabanı	Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı	2011/1 Sayılı Başbakanlık Genelgesi, 10 Şubat 2011 tarih ve 27842 sayılı Resmî Gazete

ISO 27001 Çerçevesinde Kurumsal Bilgi ve Belge Yönetimi Sistemlerinde Bilgi Güvenliği ile İlgili Genel İlkeler

Kurumsal bilgi güvenlik sistemlerinin referans standardı ISO 27001'dir. ISO 27001 standardı bilgi güvenliği ile ilgili risk analizlerinin yapılmasının ardından düzeltici ve önleyici faaliyetlerin devreye sokulmasını gerektirmektedir. Standart çerçevesinde denetimlerin içeriği ISO 27002 standardında ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır. Aşağıda ISO 27002 ve TÜBİTAK UEKA'nın çalışmaları sonucunda kurumsal bilgi güvenliği ile ilgili çalışma kapsamında önemli olduğunu düşünülen temel konular sıralanmaktadır. Kurumsal bilgi ve belge yönetimi sistemlerinin güvenliği ve sürdürülebilirliği organizasyonların üzerinde en çok çalıştığı konular arasında yer almaktadır. Sürekli değişen koşullar, gelişen teknolojiler ve değişen beklentiler sistem güvenliğinin sürekli olarak gözden geçirilmesi gerektirmektedir. Bu çerçevede ISO 27001'e dayanarak kurumların birim ve ana bölümlerinde konuya ilişkin mevcut koşulları analiz edebilmesi son derece önemli görülmektedir. Bu bölümde yer alan bilgi güvenliği unsurları ISO 27001 ve TÜBİTAK UEKA'nın konuya ilişkin hazırladığı kılavuz temel alınarak hazırlanmıştır.

Güvenlik Politikaları

- Üst yönetim tarafından onaylanmış bilgi güvenliği politikası belgesi var mı? Bu belge yayınlanmış ve tüm çalışanlara ulaştırılması sağlanmış mı?
- Politika sahibinin sorumlulukları yönetim tarafından onaylanmış mı?
- Bilgi güvenliği politikasının gözden geçirilmesi ile ilgili prosedür var mı?

Kurum İçi Organizasyon

- Yönetim, kurum içinde uygulanacak güvenlik tedbirlerini aktif olarak destekliyor mu? Destek, bilgi güvenliği ile ilgili hedeflerin belirlenmesi, kurumun taahhütte bulunması ve sorumluların atanması ile verilebilir.
- İş tanımlarına bilgi güvenliği sorumlulukları eklenmiş mi?
- Kuruluşun bilgi varlıklarını korumak için yapmak zorunda olduğu gizlilik anlaşmaları ile ilgili ihtiyaçları

açık olarak tanımlanmış durumda mıdır ve gözden geçirilmekte midir?

Üçüncü Taraf Erişiminin Güvenliği

- Bilgi sistemlerine üçüncü tarafların erişiminden kaynaklanacak riskler belirleniyor ve erişim hakkı verilmeden önce bununla ilgili tedbirler alınıyor mu?

Varlıklarla İlgili Sorumluluklar

- Önemli tüm bilgi varlıklarını içeren bir varlık envanteri tutuluyor mu? Envanter hazırlanırken aşağıda belirtilen varlık türlerinin tamamı göz önünde bulundurulmuş mu?
- Bilgi: Veri Tabanı, sözleşme ve anlaşmalar, sistem dokümantasyonu vb.
- Yazılım varlıkları: Uygulama yazılımları, sistem yazılımları ve yazılım geliştirme araçları.
- Fiziksel varlıklar: Bilgisayarlar ve iletişim araçları.
- Hizmete dönük varlıklar: Bilgisayar ve iletişim hizmetleri, ısıtma, aydınlatma, güç vb.
- Personel: Nitelik ve tecrübeleri ile birlikte.
- - Soyut varlıklar: Kuruluşun itibarı ve imajı gibi.
- Önemli tüm bilgi varlıklarını içeren bir varlık envanteri tutuluyor mu? Envanter hazırlanırken aşağıda belirtilen varlık türlerinin tamamı göz önünde bulundurulmuş mu?
- Bilgi: Veri Tabanı, sözleşme ve anlaşmalar, sistem dokümantasyonu vb.
- Yazılım varlıkları: Uygulama yazılımları, sistem yazılımları ve yazılım geliştirme araçları.
- Fiziksel varlıklar: Bilgisayarlar ve iletişim araçları.
- Hizmete dönük varlıklar: Bilgisayar ve iletişim hizmetleri, ısıtma, aydınlatma, güç vb.
- Personel: Nitelik ve tecrübeleri ile birlikte.
- Soyut varlıklar: Kuruluşun itibarı ve imajı gibi.

Personel Güvenliği

- Kurumun bilgi güvenliği politikası uyarınca personele düşen güvenlik rol ve sorumlulukları belgelenmiş mi? İşe alınacak personele yüklenecek rol ve sorumluluklar açıkça tanımlanmış ve işe alınmadan

önce personel tarafından iyice anlaşılması sağlanmış mı?

- Kurumun tüm çalışanları ve üçüncü parti kullanıcıları uygun bilgi güvenliği eğitimlerini alıyorlar mı? Kurumsal politika ve prosedürlerdeki değişikliklerden haberdar ediliyorlar mı?

Fiziksel ve Çevresel Güvenlik

- Bilgi işleme servisini korumak amacıyla herhangi bir fiziksel sınır güvenliği tesisi kurulmuş mu? (kart kontrollü giriş, duvarlar, insanlı nizamiye) Fiziksel sınır güvenliği, içindeki bilgi varlıklarının güvenlik ihtiyaçları ve risk değerlendirme sürecinin sonucuna göre oluşturulmuş mu?
- Kurum içerisinde belli yerlere sadece yetkili personelin girişine izin verecek şekilde kontrol mekanizmaları kurulmuş mu?
- Ziyaretçilerin giriş ve çıkış zamanları kaydediliyor mu?
- Hassas bilgilerin bulunduğu alanlar (kimlik doğrulama kartı ve PIN koruması gibi yöntemlerle) yetkisiz erişime kapatılmış mı?

Kurum Arşiv Sistemi ve Arşivin Yerel Yönetim Birimleri ile İlişisine Yönelik İlkeler

TSE tarafından 2006'da yayımlanan TS 13212 Arşiv Mekanlarının Düzenlenmesi (TS13212; 2006) kapsamlı olarak arşiv mekanlarının organizasyonu ve arşiv uygulamalarına ilişkin temel ilkeleri ortaya koymaktadır. Bu çerçevede yerel yönetim arşivlerini de ilgilendiren konu başlıkları ve önemli maddeler aşağıda sıralanmaktadır.

Fiziki yerleşim ve alanlarına ait özellikler ile ilgili ilkeler

- Arşiv binaları; jeolojik zemin etüdü yapılmış, kendiliklerinden tehlike arz eden, su altında kalan arazilerden, killi ve kaygan, aşırı derecede rutubetli, bataklık ve termitlerin baskınına uğramış yerlerden uzakta inşa edilmelidir.

Yapı ve iç donanım özellikleri

Arşiv binalarının özellikleri

- Arşiv binalarında katlar arası döşemeler ve zemin, tabliye beton ile kaplanmalıdır.
- Arşiv binaları dış ve iç girişleri, kontrollü geçiş ve güvenliği sağlayıcı teknik donanıma sahip olmalıdır.
- Arşiv binalarında dikkate alınması gereken en önemli husus, çatıların su geçirmez olmasıdır. Çatı, inşaat tekniğine uygun yapılmalı ve üzeri kiremit ile kaplanmalı, madeni çatı kaplamaları kullanılmamalıdır.
- Arşiv binalarının inşaatında, betonarme inşaat tarzı tercih edilmeli, rutubete ve sıcaklığa karşı duvar araları yalıtım sağlayan malzeme ile güçlendirilmelidir.
- Klimatizasyon merkezi, arşiv binası dışında olmalıdır.

Arşiv depolarının özellikleri

- Arşiv depoları, arşivlerin kapsam alanı içerisinde oluşan veya oluşacak belge hacmine göre, ihtiyaç oranında inşa edilmelidir.
- Depo katları arasında, bina içinden ve dış duvar tarafından tahliye merdivenleri yapılmalı, her depodan bu merdivenlere açılan, zemin kattan da dışarıya açılan dayanıklı kapılar konulmalıdır.
- İnşaat safhasında dayanıklı kapı, döşeme ve duvarlar yapılarak yangına karşı izolasyon sağlanmalıdır.
- Yangın alarm ve aydınlatma sistemleri depoların tavanına, yangın söndürme ve klimatizasyon sistemleri ise raf blokları üst seviyesi hizasında monte edilmelidir.
- Arşiv belgelerinin, ultra-viyole ışınlarından korunması için arşiv depolarına pencere sistemleri konulmamalıdır.
- Katların yüksekliği 2,7 m'yi geçmemelidir.
- Rafların yüksekliği 2,1 m-2,2 m arasında olmalıdır.
- Raflar arası genişlik 70 cm - 80 cm, geliş gidiş aralıkları ise 100 cm - 120 cm arasında olmalıdır.
- Raflar paslanmaz çelik yapılmalıdır, siyah sacdan yapılması halinde pasa, manyetik etkileşmeğe ve yangına dayanıklı boya ile boyanmış olmalıdır.
- Raf malzemesinin kalınlığı 1,5 mm - 2 mm arasında seçilmelidir.

Arşiv malzemelerinin korunması ile ilgili ilkeler

- Arşiv binasında TS 622'ye uygun yıldırımlık (paratoner) tesis edilmelidir.
- Arşiv binasının her katında ayrı bir elektrik şarteli bulunmalı; ayrıca merkezî bir şartel kumanda merkezi kurulmalıdır.
- Depoların elektrik tesisatı, elektrik süpürgeleri, nemlendirme, kurutma vb. cihazları kullanabilmek için prizler bulunmalıdır. Bu prizler ana geçişlerde, zeminden 40 cm-50 cm yükseğe yerleştirilmeli, her 3 m-5 m'ye yerleştirilen prizler, kapaklı olmalıdır.
- Yangın, TS 12115'e göre söndürülmelidir. Arşiv binaları, depolar, girişler ve diğer çalışma mahallerinde TS 862'ye uygun sıvı madde içermeyen yangın söndürücü tüpler bulundurulmalıdır.
- Arşiv binalarının, özellikle zemin katları kapalı olmalı, hırsızlığa karşı depo kapıları birden fazla kilit, şifre veya çeşitli algılayıcılarla (parmak izi, göz vb.) takviye edilerek gerekli emniyet tedbirleri alınmalıdır.
- Çok kıymetli arşiv belgeleri için özel yerler inşa edilmelidir.
- Rutubete karşı, özellikle kapalı mahallerde ve depolarda hava ve toz süzgeçleri kullanılmalı, depolardaki sıcaklığı 12 °C-18 °C'de sabit tutacak bir ısıtma sistemi kurulmalı, depolarda ısı durumunu gösteren termometreler bulunmalıdır.
- Depolardaki arşiv belgelerinin kurumasına ve çeşitli fizikî değişikliklere uğramasını engellemek için, nem oranını %50-%60 arasında tutan, havayı su buharı ile nemlendiren rutubet alıcı sistem kurulmalı, depolarda nem ölçer (higrometre) bulundurulmalıdır.
- Arşiv depolarında mekanik havalandırma TS 3419 ve TS 3420'ye uygun olmalıdır.
- Depolarda TS 8358'e uygun, böceklerin ve kemirgenlerin sızmasını ve mikroorganizmaların üremesini önleyecek her türlü tedbir alınmalı, özel döşeme malzemesi kullanılmalıdır.
- Elektrik lambaları kalın ve mat, cam fanus içine alınmalı, flüoresan aydınlatmadan kaçınılmalıdır.
- Koruma tedbiri olarak belgeler raflara arşiv kutusu veya etrafı kapalı bağcıklı klasörler içinde yerleştirilmeli, arşiv kutusu içindeki her belge,

belge gömleğine, belge gömleklere de dosya içerisinde konulmalıdır.

- Hava kirliliği vb. tesirlerle asit oranı yüksek belgelerin asitliliğini nötralize etmek için dezadifikasyon metotları uygulanmalı, bunun için gerekli gereçler bulundurulmalıdır.
- Mikrofilmler, fotoğraf negatifleri, sinema filmleri vb. belgeler madeni “film kutuları” içerisinde rulolar halinde saklanmalıdır.
- Fotoğraflar ve plâklar asit üretmeyen, dayanıklı, cep biçimindeki arşiv zarfları içinde barındırılmalıdır.

Çalışan Personel İle İlgili İlkeler

- Belge Yöneticisi / Arşiv Uzmanı, üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinden mezun en az 3 yıl alan üzerine iş deneyimine sahip ya da ilgili alanda yüksek lisans derecesine sahip olmalıdır.
- Arşivci (Arşivist), üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinden 4 yıllık lisans derecesine sahip olmalıdır
- Yardımcı arşiv elemanı en az lise mezunu olmalı; ayrıca arşivcilik ve arşiv uygulamaları konusunda hizmet içi eğitim almalıdır.
- Arşivlerde çalışan teknisyenler, ilgi alanlarında meslekî formasyona ve belgeye sahip olmalıdır.
- Arşiv çalışanlarının görev, yetki ve sorumlulukları belirlenmiş ve ilgililere tebliğ edilmiş olmalıdır.

Sonuç ve Değerlendirme

Ülkemizde belge yönetimi ve arşivcilik faaliyetlerini belirleyen düzenlemeler sürekli yenilenmekte, atıl kalan düzenlemeler yerine yeni uygulamaların nasıl yapılandırılması gerektiği en önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Örneğinde çalışma kapsamında çıkı tarihi 1988 olan Devlet Arşiv hizmetleri Hakkındaki Yönetmelikte birçok yeni eklemeler yer almaktadır. Elektronik Belge Yönetimi Referans Modeli olan ve çeşitli genelgelerle kamuda kullanılması zorunlu tutulan TS 13298 Elektronik Belge Yönetimi Yazılım Uygulamalarına İlişkin Standart 1997 yılında yayımlanmasına karşın, 2009 , 2011 ve 2015 yıllarında ciddi revizyonlara uğramıştır. Başlangıçta 20 sayfa civarındaki standardın 2015 versiyonu 80 sayfayı aşmakta ve güvenli belge yönetimi yazılımının kurulumu üzerine son derece önemli bilgiler içermektedir. 2015 versiyonunu temel

fonksiyonlarının ele alındığı bu çalışma konuya ilişkin ilk ayrıntılı çalışmalar arasında sayılabilir. Yine bilgi sistemleri güvenliğinde dünyada en yetkin referans standart olarak görülen ISO 27001 üzerine belge yönetimi ve arşivcilik bakış açısından ayrıntılı herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada kurumların kendi kendilerini denetleyebilmeleri için soru başlıklarına dönüştürülen ISO 27001'in temel ilkeleri, yerel yönetimlerde farklı bilgi sistemlerini değerlendirmek için kullanılabilir.

Çalışma kapsamında yerel yönetimlerin merkezi arşivlerinin yapılandırılmasına ilişkin önemli veriler yer almaktadır. İdari ve yasal düzenlemelerle standartlara dayanarak verilen bilgiler merkezi yerel yönetim arşivi olmayan belediyelerin merkezi arşivin geliştirilmesine referans alabilecek ve var olan ünite arşivlerinin yeniden yapılandırılmasında kullanılabilir. Çalışmada yer alan kavramsal bilgiler farklı birimlerde çalışan ve belge işlemlerinde sorumluluğu olan personelin hizmet içi eğitiminde yararlanılabilecek bilgiler içermektedir. Hazırlanan çalışmanın yerel yönetimlerin basılı ve elektronik belge yönetimi ve arşivcilik faaliyetlerinin geliştirilmesine katkı sağlaması umulmaktadır.

Yerel Yönetimlerde Arşiv/Belge Yönetim Süreci için Genel Öneriler

Kurumsal belge yönetimi sistemleri organizasyonlardaki belge akışı, belge yönetimi, arşivleme süreci ve arşivlenen belgelere erişimin sorunsuz olabilmesi için yol gösterecek nitelikte olmak durumundadır. Geliştirilecek sistemlerin Türkiye'de geçerli olan hukuksal koşulları (yasa, yönetmelik vb.) ile ulusal ve uluslararası standartlarla uyumu son derece önemlidir. Bu çerçevede sistem geliştirme çalışmalarında aşağıdaki hususlar üzerinde durulmalıdır:

- Yerel yönetimlerde bütünlük bir kurumsal arşiv sisteminin oluşturulması, birimlerin belge yönetimi süreçleri konusunda birbirinden kopuk/bağımsız hareket etmelerini engelleyecektir.
- Kullanılan sistem her ne olursa olsun bilgiye tekrar erişim ve belge bütünlüğü için Standart Dosya Planı geliştirilmeli ve düzenli aralıklarla güncellenmelidir.
- Bölümlerde gerçekleştirilen tüm işler ile belge (arşiv belgesi) üreten tüm birimler arşiv/belge yönetimi mantığı içinde, standartlara ve ulusal hukuki gerekliliklere göre tanımlanmalıdır.

- İş süreçlerinde hız ve etkinliği son derece etkin biçimde artıran Elektronik Belge Yönetim Sistemlerine (EBYS) geçiş sağlanmalıdır. Bu çerçevede sağlanacak yazılımın TS 13297 T1 sertifikasına sahip olması e-İmza, KEP entegrasyonu ve Birlikte Çalışabilirlik modüllerinin bulunması gerekmektedir.
- Yerel yönetimlerde geçmişe yönelik basılı arşiv belgelerinin dijitalleştirilmesi (elektronik ortama yüklenmesi, tanımlanması ve indekslenmesi) üzerine bir yol haritası çizilmelidir. Bu çerçevede dijitalleştirme süreçleri, OCR, arşiv yazılımları ve kullanıcı hizmetlerine dönük iş süreçleri yasal ve idari gereksinimler ile uzun süre arşivleme politikaları çerçevesinde oluşturulmalıdır.
- Güncel belgelerin yönetildiği EBYS sistemi ile dijitalleştirilmiş belge ve arşiv kaynakları ile güncelliğini kaybetmiş içeriğin yer aldığı arşiv sistemleri birbirleriyle tam entegre olmalıdır.
- Yerel yönetimlerde belge ve arşiv kaynaklarının önemli bir miktarı gizlilik ya da hizmete özel koşullar içermektedir. Bu çerçevede elektronik be basılı ortamlarda belge türlerine göre yetkilendirme ve erişim kısıtlamalarına ilişkin yazılı politikalar oluşturulmalıdır.
- Güncelliğini yitirmiş arşiv belgelerinin ayıklama ve imhasına yönelik yasalarda belirlendiği biçimde komisyonlar oluşturulmalı, usulüne uygun oluşturulacak imha tutanakları arşivlerde saklanmalıdır.
- Basılı ve elektronik arşivlerde, arşivlemeye uygun iklimlendirme, koruma, felakete hazırlık ve yedekleme önlemleri alınmalıdır.
- Yukarıda sıralanan koşulları gerçekleştirebilmek için arşiv ve belge yönetim sürecinden sorumlu olacak Bilgi ve Belge Yönetimi alanında en az 4 yıllık lisans eğitimi almış çalışanlar istihdam edilmelidir.

Kaynakça

- Binark, İ. (1980). *Arşiv ve arşivcilik bilgileri*. Ankara: T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri Dairesi Başkanlığı
- Bradsher, J. G. (1988). An introduction the archives. managing archives and archival institutions. James Gregory Bradsher (Ed.). Chicago: The University of Chicago Press.

- Brumm, E. K. (1992). Graduate education in records management: *The University of Texas Model. The Journal of Education for Library and Information Science*, 3 (4), 333-337
- Brumm, E. K.. (1995). Managing Records For ISO 9000 Compliance. ASQC Quality Press. Wisconsin, *Conducting Records Survey: Northeastern University Records Management Survey Procedures*". (Northeastern University. 14 Mayıs 2015 tarihinde <http://www.neu.edu/library/archives/records/rmsurveys.html> adresinden erişildi.
- Cook, Michael. (1986). The management of information from archives. London: Aldershot
- Cook, Michael.(1993). Information Management and Archival Data. London: Library Association Pub.
- Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. (1988). *T.C. Resmî Gazete*, 19816, 16 Mayıs 1988.
- Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2005). *T.C.Resmî Gazete*, 25735, 22 Şubat 2005.
- Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2001). *T.C.Resmî Gazete*, 24487, 08 Ağustos 2001: 95-100.
- Disposal and Retention Scheduling. British Public Records Office (2015). 14 Mayıs 2015 tarihinde <http://www.pro.gov.uk/recordsmanagement/standards/personnel.htm> adresinden erişildi.
- e-Yazışma Teknik Rehberi. (2014). Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Daire Başkanlığı. 17 Nisan 2016 tarihinde <http://www.e-yazisma.gov.tr/SitePages/eyasizmaana.aspx> adresinden erişildi.
- Emerson, Peter. (1989). What is the records management? How to Manage Your Records? A Guide to Effective Practices. Chambridge: ICSA Pub.
- Gürbüz, S. L. (1990). Belge Erişiminde Teknolojik Yaklaşımlar (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Külcü, Ö. (2012). Türkiye'de kurumsal elektronik bilgi ve belge yönetimi uygulamalarına dönük koşulların değerlendirilmesi: 57 Örnek Kurumun Analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (1), 7-30

- Külcü, Ö., Çakmak, T. ve Özel, N. (2015). Kamusal bilgi ve elektronik belge yönetimi: Organizasyonlar ve üniversitelere yönelik koşulların analizi. Ankara : Türk Kütüphaneciler Derneği (ss.1-285).
- Ottekin, F. (2008). TS ISO/IEC 27001 Denetim Listesi. TÜBİTAK Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü. Doküman Kodu: BGYS-009: Kocaeli: TÜBİTAK.
- Özdemirci, F. (1996). Kurum ve Kuruluşlarda Belge Üretiminin Denetimi ve Belge Yönetimi. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği Ankara Şubesi Yayınları.
- Planning for Records Management. (1997). Northeastern University Archives. Archives Special Collection Department. 5 Temmuz 1997 tarihinde <http://www.dac.neu.edu/library/archives/records/rmprinc.html> adresinden erişildi
- Resmi Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik. *T.C.Resmi Gazete*, 29255, 02 Şubat 2015.
- Schedules for Retention & Disposition. Northeastern University Archives. Archives Special Collection Department. 15 Mayıs 2015 tarihinde <http://www.dac.neu.edu/library/archives/records/schedul.html> adresinden erişildi.
- Standart Dosya Planı Açıklama ve Kuralları. (2009). Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. 04 Şubat 2014 tarihinde <http://www.devletarsivleri.gov.tr/Handlers/hhFile.ashx?Id=cc8df856-1dd6-4127-ba42-ade72a6d24d2> erişildi.
- Standart Dosya Planı. (2005). Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü Genelge, 320-3802, 24 Mart 2005.
- TS 13212 Arşiv Mekanlarının Düzenlenmesi (2006). Türk Standartları Enstitüsü. 17 Nisan 2016 tarihinde <https://intweb.tse.org.tr> adresinden erişildi.
- TS 13298 Elektronik Belge ve Arşiv Yönetimi Sistemi. (2015). Türk Standartlar Enstitüsü. 17 Nisan 2016 tarihinde <https://intweb.tse.org.tr> adresinden erişildi.
- TS ISO/IEC 27001 Bilgi teknolojisi - Güvenlik teknikleri - Bilgi güvenliği yönetim sistemleri Gereksinimler (2014). 17 Nisan 2016 tarihinde <https://intweb.tse.org.tr> adresinden erişildi.

Belediyelerdeki Elektronik Belge Yönetimi Sistemlerinde Dijital Devamlılığı Tehdit Eden Yazılıma Dayalı Sorunlar

Prof. Dr. Niyazi Çiçek

Istanbul Üniversitesi, Türkiye, ncicek@istanbul.edu.tr

Öz

İş süreçlerini hızlı, verimli, şeffaf ve denetlenebilir şekilde yürütebilmek için belediyeler de elektronik belge yönetimi sistemi kurmaktadır. Fakat bu sistemlerin devamlılığıyla ilgili çeşitli güçlükler yaşandığı bilinmektedir. Bu güçlükler, dijitalleştirilen arşiv belgeleri için de geçerlidir. Bunlar bir süre sonra çözüm bekleyen problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle belgelerin otantikliğinin korunması ve dijital devamlılığın sağlanması sırasında ortaya çıkan bu sorunlar öncelikli olarak ele alınması gerekmektedir. İstanbul'daki ilçe belediyelerinde yapılan saba çalışmasında bu tür risklere sebep olan faktörlerden birinin de yazılımsal problemler olduğu görülmüştür. Bu problemler, uygulama yazılımında kullanılan dilin geliştirilmeye müsait olmaması, veri tabanlarında yapılan kodlama girişlerinin standardının bulunmaması, veri tabanlarının kullanımıyla ilgili yeterli dokümantasyonun hazırlanmaması, sayısallaştırmada uluslararası standart kayıt formatının kullanılmaması, bu yazılımların dijital arşiv programları gibi belediyedeki diğer sistemlerle entegrasyonunun sağlanamaması ve firmaların kendi yazılımlarıyla ilgili verileri paylaşmak istememeleri şeklinde sıralanabilir. Türkiye'de farklı kurumların da benzer sorunları yaşadıklarını tahmin etmek zor değildir. Bu tür problemlerin belediye özelinde ele alınmasıyla, aslında birçok kurumun ortak sorununun gündeme getirilmiş olabileceği düşünülmektedir.

Anabtar Kelimeler: Elektronik Belgelerin Devamlılığı, Elektronik Belge Yönetimi, Belediyelerde e-Belge.

Giriş

Diğer kurumlar gibi belediyelerin de örgüt içerisindeki işlemlerini daha hızlı, verimli, şeffaf ve denetlenebilir şekilde yönetebilmek için çeşitli bilgi sistemleri kullandığı bilinmektedir. İlk göze çarpan örnekler internet, intranet, karar destek sistemleri, iş akışı sistemleri, veri madenciliği araçları, içerik yönetimi uygulamaları, web portallarıdır. Tüm bu sistemlerin amacı kurumsal iş süreçleri yürütülürken doğal olarak üretilen ve kullanılan bilgileri kontrol altına alıp yönetebilmektir. Bunu gerçekleştirebilmek için sistemler bilgileri toplar, işler, sınıflandırır, düzenleyip bütünlük içerisinde korurlar. Böylece aslında karar mekanizmalarına bilgiyi en kısa zamanda ulaştırmaya çalışan birbiri ile bağlantılı parçalar bütünü oluştururlar (Laudon, 2000, s.7).

Bu parçaların önemli bir ayağını, e-devlet uygulamalarıyla birlikte daha çok ön plana çıkan elektronik belge yönetimi sistemleri meydana getirir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hızla yaygınlaşan e-belge yönetimi, bugün belediyelerin bilgi işlem, ve yazı işleri uygulamalarında oldukça önemli bir yere sahiptir. Elektronik belge yönetimi sisteminin işletilmesi ile ilgili işler, bazı yerlerde strateji geliştirme birimleri dahil olsa da, genellikle bu iki birim tarafından yürütülür. Belediyelerdeki fonksiyonların bürokratik ve idari kurallara uygun yürütülmesini yazı işleri takip ederken, sistemin yazılım ve donanımına ilişkin gereksinimlerini karşılamak ve kesintisiz işlemlerini sağlamak görevini bilgi işlem üstlenir.

2009 yılında Türkiye’de Başbakanlığa bağlı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğünde düzenlenmiş olan Elektronik Belge Yönetimi Bilgilendirme Toplantısına katılan kurum temsilcilerine uygulanan bir anket sonucuna göre belirtilen yıl itibarıyla kurumların %19’nun tamamen, %47’sinin ise kısmen EBYS’ye geçtiğini, %15’inde kurulma aşamasında olduğu yine %15’inde de her hangi bir çalışma olmadığını öğreniyoruz (Kandur, 2011, s.6-11). Son dönemde birçok belediyenin ise e-doküman/belge yönetimi sistemi kurduğu, kurmaya çalıştığı, projelendirdiği ya da stratejik planlarında yer verdiğini görmekteyiz. 2013 yılında yapılan bir çalışmaya göre İstanbul’daki ilçe belediyelerinde ise durum şöyledir. Elektronik belge yönetimi çalışmalarıyla ilgili olarak otuz dokuz belediye üzerinde yapılmak istenen çalışmaya katkıda bulunan otuz üç belediyeden on dokuzu elektronik belge

yönetimiyle ilgili bir faaliyet gerçekleştirmiştir. Bunlar içerisinde beş tanesi sistemi kullanmaktadır. Biri test aşamasındadır. Üç tanesi birkaç müdürlükte pilot uygulamaya geçmiştir. On tanesi ise bir yazılımı satın almış olmasına rağmen hiç kullanamamaktadır. Bu otuz üç belediyeden on üçü arşivdeki evraklarının tamamını, sekiz tanesi bir kısmını dijitalleştirmiş; on iki tanesi ise henüz böyle bir çalışma başlatmamıştır (Çiçek, 2013, s.878-880).

Çoğu bilgi sisteminde olduğu gibi EBYS de avantajları kadar dezavantajlarıyla birlikte gelmektedir. Bu sistemi kullanmaya çalışan belediyelerde üretilen ve sayısallaştırılan e-belgelerle ilgili çeşitli problemler yaşandığı görülmektedir. Özellikle kullanım, koruma ve otantiklik konularında dijital devamlılığın sağlanmasıyla ilgili olarak ortaya çıkan sorunlar çözüm beklemektedir.

İstanbul'daki farklı belediyelerde yapılan yerinde gözlem ve inceleme ile bilgi işlemci ve bilgi belge uzmanlarıyla yapılan görüşmelerde bu tür risklere bir takım unsurların sebep olduğu görülmüştür. Sistemin yanlış projelendirilmesi, proje öncesi yeterli pilot çalışmanın yapılmaması, planlama eksikliği, ekibin doğru kurulamaması ve uygulama yazılımından kaynaklanan problemler ilk göze çarpan unsurlardır. Bunların her biri ayrı ayrı tartışılması ve üzerinde çalışılması gereken konulardır. Bu çalışmada elektronik belge yönetimi sistemlerinde uygulama yazılımından kaynaklanan problemlerin bir kısmı ele alınıp; konuya, daha çok bilgi ve belge yönetimi açısından dikkat çekilecektir. Makale, bütün içerisinde örnekleme yapılarak tespit edilen belediyelerde yürütülen saha çalışmasını kapsamaktadır.

Literatür İncelemesi

e-Devlet uygulama çabaları, kurumlarda bir takım elektronik dönüşümleri zorunlu kılmıştır. Çoğu kurumda olduğu gibi belediyelerde de e-dönüşüm için çeşitli projeler hayata geçirilmiştir. Türkiye Bilişim Vakfının 2012 yılında yaptığı bir araştırmada vatandaşların internette devlet ve belediye ile iletişime geçildiğinde e-devlet ve e-belediye uygulamaları kapsamında % 69'nun bilgi aramak, %41'inin e-posta gönderip almak, % 24'ünün form indirmek ve form yüklemek için kullandıklarını belirtmişlerdir (e-Devlet/e-Belediye Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması, 2012, s. 28). Burada dikkat çeken bir husus belge yönetimi kapsamında nitelenebilecek olan

form ve belge işlemleridir. Belge formlarıyla işlem yapmakla alakalı uygulamaların düşük olmasının, kurumlardaki elektronik belge uygulamalarıyla ilişkili alt yapının yeterli düzeyde olmamasına bağlanabilir (Çiçek, 2013, s.881). Bu konuda ipucu sağlayan bir veri de İçişleri Bakanlığının 2011 yılında İl Özel İdareleri ve Belediyeler üzerinde gerçekleştirdiği e-devlet-yerel uygulamalar anketidir. Çalışmada elektronik belge yönetimiyle doğrudan bağlantısı olan e-imza uygulamalarının %1 gibi oldukça düşük olduğunun görülmesidir (e-Devlet Uygulamaları Anketi Raporlaması, 2011, s.28-29). 2016 yılına gelindiğinde, her ne kadar aradan yaklaşık beş yıllık bir süre geçmiş olmasına rağmen EBYS uygulamaları artsa da istenen düzeyde değildir.

e-Devletin ayrılmaz bir parçası olan elektronik belge yönetiminin farklı boyutlarının incelendiği çeşitli kaynaklara rastlamaktayız. Konuyla ilgili kaynaklar taranırken genelde elektronik belge yönetimi sistemleri, özelde ise bunların sürdürülebilirliği ve dijital devamlıkla ilgili sorunların tüm dünyada tartışıldığı görülmüştür. Hatta, daha önceden başlayan bu tür tartışmaların 2000'li yıllarda yoğunluk kazandığı anlaşılmaktadır. Örneğin 2005 yılı sonuçları yayınlanan bir araştırmaya göre kurumlarda iyi niyetli gayretlere rağmen elektronik belge yönetimi konusundaki çalışmalar çok da başarılı bulunmamaktadır. Dahası, projeler yüksek oranda başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Araştırmada büyük ölçekli EBYS projelerinde bu oranın %50'leri geçtiği ifade edilmektedir (Dorsey, 2005).

Bu tür projelerde iyi bir uygulama yazılımı ürünle çalışmak odak noktalarsa biridir. Bu yüzden yazılımlarla ilgili çalışmalar dikkat çekicidir. Bunlar içerisinde en çok bilinenlerden biri, Amerika'daki Milli Arşiv ve Belge İdaresi (National Archives and Records Administration-NARA)'nin katkılarıyla ilk 1997 yılında çıkan, en son güncellemelerden biri 2007 yılında yayınlanan DoD 5015.2 Elektronik Belge Yönetim Yazılım Uygulamaları Standardıdır (DoD 5015.02 STD, 2007). Birçok çalışmaya da kaynaklık etmiştir. Daha sonra bu çalışma temel alınarak 2001 yılında İngiliz Milli Arşivi (British Public Records Office) ve Avrupa Birliği (AB) tarafından "Elektronik Belge Yönetimi Model Gereksinimi (Model Requirements for Electronic Records Management - MoReq) adlı rehber çıkarılmıştır (MoReq2 Specification, 2008). Bu tür çalışmalar bulunmasına rağmen ne yazık ki Dorsey'in 2005 yılında çoğu Batılı ülke için açıkladığı başarısız proje

sonuçları gibi Türkiye’de de devamlılığı olmayan elektronik belge yönetimi projelerine rastlamaktayız.

Elektronik belge yönetimi ve arşiv uygulamaları konusunda kıymetli akademik çalışmaları bulunan Özgür Külcü’nün proje yürütücülüğünü yaptığı bir çalışmada çıkan sonuçlar hayli ilginçtir. Çalışma, her ne kadar Türkiye’deki üniversitelerle sınırlı olsa da -özellikle uygulama yazılımlarının yapısı, tedarik şekilleri ve uygulama yerleri benzerlik gösterdiğinden- buna yakın sonuçlar belediyeler için de düşünülebilir. Projede sisteme dönük elde edilen bulguların bir kısmı şu şekildedir:

- Aranılan bilgiye erişim sağlamada güçlükler yaşanmaktadır. İçeriğin uzun süre korunması tehdit altındadır.
- Bilginin bütünlüğü ve özgünlüğünün korunması riskler taşımaktadır. Sistem güvenlik tehditlerine açıktır.
- Yedekleme olanakları yetersizdir (Külcü, 2014b, s.255).

Üniversitelerle alakalı bu risk ve tehditler, çoğu yerde belediyeler için de gereklidir. Dolayısıyla bu kurumlar da yakın gelecekte çeşitli problemlerle yüz yüze kalacaklardır: Bugün üretilen e-bilgilere erişebilecekler mi? e-Belgeler ilk üretildiği özgünlükte ve otantiklikte bulabilecek mi? Bunun için belediyeler ne tür stratejik planlar yapmalı? Hüseyin Odabaş’ın belirttiği gibi kurumların farklı formatta üretilen yine farklı taşıyıcı ortamda tuttuğu e-belgelere teknolojik göç yaptırılmazsa, gelecekte kullanamama riski oldukça yüksektir (Odabaş, 2010, s.6).

Problemler

Kamu idaresine bağlı organlarda yürütülmeye çalışılan elektronik belge yönetimi sistemlerinde genelden özele birçok güçlük karşlaşılmaktadır. Örneğin elektronik belge yönetimi sistemlerinin yapılandırılmasına yönelik kayda değer görüşler ortaya koyan Mehmet Bilge Kağan Önaçan ve arkadaşları EBYS’lerde uygulama yazılımıyla ilgili olan şu sorunları gündeme getirmişlerdir. Sistemin yeterince hızlı çalışmaması; sık sorun çıkarması ve özellikle bir firmaya bağımlı ise çözümün uzun sürebilmesi; kurumun diğer bilgi sistemleriyle uyumlu ve birlikte çalışabilir olmaması bunlardan bir kaçıdır (Önaçan, 2012, s.19).

Birçok kurumun da bu genel sorunları yaşadığı bilinmektedir. Hatta, daha özel problemler de çıkabilmektedir. Hatırı sayılır bütçeler ayrılarak girilen EBYS'lerde belediyelerin bir kısmı, sistemde devamlılık sorunu yaşamakta, ortaya çıkan ürünlerin uzun süre korunması ve kullanımıyla ilgili olarak teknolojiyi göç ettirememek, yeni sistemlerle uyumlaştıramamak gibi güçlüklerle yüz yüze kalmaktadır. Bu tür sorunlar kullanıcıdan, kurumdaki yazılım ve donanıma dayalı teknik altyapı yetersizliğinden, proje ekibinden, tedarikçi firmadan kaynaklanabilmektedir. Bu sorunların bir kısmının da EBYS uygulama yazılımına dayalı etkenler olduğu söylenebilir. Saha çalışması sırasında şu problemlerin öne çıktığı görülmüştür.

- Yazılım dilinin geliştirilmeye müsait olmaması,
- Veri tabanlarındaki kodlama girişlerinde standardın bulunmaması,
- Dijitalleştirme yapılırken kayıt formatında yanlış tercihler,
- Dokümantasyonun hazırlanmaması,
- Farklı yazılımlarla entegrasyonunun sağlanamaması.

Kağıdın yerini giderek her gün standardı ve formatı değişen elektronik ortama bırakması, uzun vadede koruma ve erişim konusunda ciddi riskler barındırmaktadır. Bu durum güçlüklerle karşılaşıldıkça daha belirginleşmektedir. Risk ve tehditler giderilemediği takdirde, sorunlar kar yumağı gibi büyümeye devam edecektir.

Uygulama Yazılımları

Kurumsal belgelerin elektronik ortamda yönetimiyle ilgili uygulamalarda işletim sistemi, sistem yazılımı, ağ yazılımı ve uygulama yazılımının yer aldığı bilinmektedir. İşletim sistemi elektronik sistemdeki donanım kaynaklarının kullanımını, koruma, kontrol ve yönetim faaliyetlerini yürütür. Bir yönüyle teknolojik araçlar olan donanım ile onları kullanmaya yarayan yazılım arasında köprü oluşturur. Linux, Nowell, Unix, Mac OS, Windows vb. birçok işletim sistemi kullanıldığı bilinmektedir (Çiçek, 2011a, s.97). Sistem araçları olarak belirtilen sistem yazılımları, işletim sisteminde olduğu gibi uygulama programlarını geliştirmeye, korumaya ve yönetmeye yarar. Makine dilleri, yüksek düzey diller, derleyiciler, yorumlayıcılar ve çeviriciler en belirgin sistem araçlarıdır. Ağ yazılımları, bir veya daha fazla bilgisayar uygulamalarının

iletifim gereksinimlerini bir araya getirebilmek için ağları ve onların kaynaklarını yönetir. Protokoller, yönlendirmeler, anahtarlama yazılımları bunun örnekleridir. Belgelerin üretilmesini, iletimini, stverilerinin oluşturulmasını sağlayan araç ise uygulama yazılımlarıdır. Günlük işlemleri yürütmek, kurumların ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirilmiş farklı türleri bulunan ürünler, kelime işlemciler ve veri tabanı programları vb. yazılımlardır (InterPARES Project, 2000, s.9-10).

Bugün piyasalarda çeşitli işlerde kullanmak için yüzlerce farklı uygulama yazılımı ürünle karşılaşılmaktadır. Her rn kendi ölçeğinde avantajlar kadar dezavantajlar barındırmaktadır. Yazılımların doğabilecek aksaklıklarını giderip, dezavantaj oluşturabilecek taraflarını en aza indirmek için muhasebeden insan kaynaklarına, imalattan coğrafyaya kadar her saha kendi uygulama yazılımlarına Şekil verecek standart, rehber, referans modeli adıyla prosedürler çıkarmaktadır. Örgütlerde üretilen elektronik belgelerin yönetimiyle ilgili de prosedürlerle karşılaşmaktayız. Belge yönetiminin iş süreçlerinin nasıl olması gerektiği yanı sıra kullanılacak uygulama yazılımının sistem kriterleri konusunda da bir takım prosedürler çıkarılmıştır. Aynı zamanda elektronik belge yönetimi sistemleri için geliştirilecek uygulama yazılımları için de rehber ve standartlar olduğunu görüyoruz. Elektronik Belge Yönetimi Yazılım Uygulamaları Hazırlama Kriterleri Standardında zorunlu olan gereksinimler ile zorunlu olmayanlar verilmiştir (DoD 5015.02 STD, 2007). Böylece kurumun ihtiyaçlarını karşılayacak ve devamlılığı olan bir yazılımın ortaya çıkmasını sağlayacak kriterler açıklanmıştır. Aynı dönemde Türkiye’de çıkan başka bir prosedür ise TS 13298 Standart numarasıyla bilinen Elektronik Belge Yönetimi Standardıdır (2007). Türkiye’de ilk 2007’de yayınlanıp, farklı yıllarda güncellenmiş bu Standardın en son sürümü Ekim 2015’de çıkmış olup, bu srme Arşiv Yönetimi Modülü de eklenmiştir (2015). Standartta birçok sistem kriteri ve elektronik arşiv uygulamaları açıklanırken, bir uygulama yazılımının sağlaması gereken koşullar da belirtilmiştir.

Kurumlarda gerçekleştirilen elektronik belge yönetimi çalışmalarında uluslararası ölçekte geliştirilmiş yazılımlar bulunabiliği gibi yerli kuruluşlar tarafından üretilmiş olanlar da kullanılmaktadır. Hatta, bu ürünlerin bir kısmı, kurumların kendi öz kaynaklarıyla da geliştirilmiş olabilir. Bunların bazılarında TS 13298 Standardı sertifikası bulunurken bir

kısının sahip olmadığı bilinmektedir. Türk Standartları Enstitüsünün sitesine bakıldığında Nisan 2016 itibariyle 32 firmanın bu sertifikaya sahip olduğunu görüyoruz (TSE Sorgulama, 2016). Kaldı ki özellikle kamu kurumlarının kullanacakları uygulama yazılımlarının bu Standarda uygun olması gerektiği Başbakanlığın 2008/16 sayılı Genelgesiyle belirtilmiştir (Genelge).

EBYS'lerde uygulama programları, elektronik belgenin üretim, iletim ve kullanımının gerçekleştirildiği yazılımlardır. Bunlar, elektronik belgenin sunum özellikleri ve dosya format özellikleri kazanmasını sağlar (TS 13298, s.30-31). Uygulama yazılımları farklı teknolojiler ve yazılım dilleri üzerine geliştirilmiş kurumsal web uygulamalarıdır. Örneğin bazı yazılımlar sharepoint teknolojisi üzerine bina edilebilmektedir. EBYS uygulama yazılımları farklı modüllerin çalışmasıyla bütünlük arz eder. Bunlar gelen belgeler modülü, giden belgeler modülü, organizasyon ağacı, arama modülü, dosyalama ve arşiv modülü gibi bileşenlerdir.

Elektronik belge yönetimi açısından her bir uygulama yazılımı ürün kullanıcı ara yüzü, veri yapıları, işlem akışı, kuruma özgü bir ürün olarak kapalı bir şekilde muhafaza edilmektedir (Oatway, 2004, s.4). Bu faktörler, kurumsal yapıya özgü yazılım çözümlerinin geliştirilmesi ve devamlılığının sağlanmasını zorunlu kılarken, diğer taraftan sistemin sürdürülebilirliği için uluslararası standartların dikkate alınması kaçınılmazdır. Genel nitelikli paket yazılımlar gerek mali açıdan ve gerekse güvenlik açısından elektronik belgelerin yönetilmesinde önemli riskler taşımaktadır. Firmaya bağımlı bir çözümün kullanılması, uzun vadede ciddi sorunlara sebep olabilmektedir. Alınan paket yazılımların uygulanmasında ve güncellenmesinde ek maliyetler oluşabilmektedir. Kurumsal olarak ortaya konulacak yazılım çözümleri tercih edilmelidir.

Yazılım ürünlerinde öne çıkan sorunlardan biri sürdürülebilir hizmet kalitesidir. Bu hizmet kalitesinin sağlanması için zamanında gerekli değişiklikler yapılabilir. Bunun için dış kaynaklı iyi bir hizmet tedariki ya da kurumda yeterli uzman personelin bulunması gereklidir. Olmaması durumunda teknolojik değişimlere paralel olarak yazılımlarda gerekli güncelleme işlemlerinin yapılamaması sonucu doğacaktır. Ne yazık ki günümüzde çok hızlı değişen teknolojik ortamda kurumların bunu başarmalarının oldukça zor gözüktüğü bilinen bir gerçektir. Çözüm ise kurum yapısına ve uluslararası

standartlara uygun çözümler geliştirmek için sisteme ihtiyaç duyan kurum ile bu konuda çözüm sunan firmaların birlikte çalışarak uluslararası standartlara uygun sistemlerin geliştirilmesidir (Özdemirci ve Aydın, 2011, s.113). Bu konuda Türkiye’de öne çıkan bir prosedür kurumların birlikte çalışabilirlik esasları ile TS 13298 Elektronik Belge ve Arşiv Yönetimi Standardı’dır. Bu Standart çerçevesinde aslında elektronik belge yönetimi programlarının yapısal koşulları tanımlanmıştır. Ancak, yürürlüğe giren düzenlemelerin uygulanması ile ilgili yasal yaptırımların yetersizliği ve kurumların konuya ilişkin bilgi eksiklikleri, program geliştirme faaliyetlerinin yazılım hizmeti veren firmaların insafına bırakılması, bu koşulların oluşmasını engellemektedir (Külcü, 2014a, s.329). İyi bir EBYS yazılımının hizmet kalitesinin sürdürülebilir olması için TS 13298’e uyumlu, aynı zamanda TS ISO/IEC 25051 yazılım kalitesi standardı ve test yönergelerinin gereksinimlerini karşılayan, kullanıcı dokümantasyonu bulunan, fonksiyonel testleri TS 13298 kapsamında ve sahada gerçek senaryolar üzerinde pilot denemelerle yapılmış olmalıdır (TS 13298, s.25).

Bulgular

EBYS’lerde belgeler yönetilmeye çalışılırken, amaç bir belgeyi üretildiği gibi koruyabilmektir. Bu durum bir yönüyle belgenin özgünlüğünün muhafazasıdır. e-Belgelerde özgünlük, üreticinin belirlediği içerik ve formatın bozulmadan korunmasıdır. Bütünlük ise belgenin muhataba değiştirilmeden özgün haliyle iletilmesidir. Bunu sağlayamayan sistemlerde problem niteliğinde güçlükler yaşanabilmektedir.

Bir uygulama yazılımının, örgütün iş süreçlerini gerekli hukuki, idari ve kurum kültürünün oluşturduğu geleneklere göre yürütmesi gerektiği düşünülür. Bundan hareketle yazılımın bürokratik işleyişi yansıtması beklenir. Önaçan’a göre tedarik edilecek EBYS uygulamasının kurum içi belge yönetim süreçlerine uydurulabileceği beklenirken bazı durumlarda da süreçlerin yazılıma uydurulması gerektiği gözden uzak tutulmamalıdır (2012, s.21). Çünkü her türlü geleneksel belge işlemine sistemde karşılık bulunması mümkün olmayabilir. Daha doğrusu yazılımın kabiliyeti, iş yapabilirliği ve performansı buna izin vermeyebilir. Dolayısıyla uygulama yazılımlarıyla ilgili beklentiler değerlendirildiğinde konuya bu açıdan bakmakta fayda görülmektedir.

Saha çalışması sırasında EBYS uygulama yazılımlarıyla ilgili karşılaşılan bazı problemler ve bunların analizi şu şekildedir:

Yazılım dilinin geliştirilmeye müsait olmaması

Uygulama yazılımları, iş süreci ve işlemleri önceden tasarlanmış işlerin elektronik ortamda gerçekleşmesi için bilgisayarlara nelerin yapılması gerektiğini bildiren komutlardır. Basic, Cobol, Pascal, Java, C, C++ gibi programlama dilleri ile ortaya çıkan bu yazılımlar kaynak kodu olarak bilinen yüksek düzeyli komutlar kümesidir. Çok çeşitli kurallar ve kodlar topluluğu olan bu programlama dilleri, insanlarla bilgisayar arasında tercümanlık görevi üstlenirler (Programlama Dilleri, 2016).

Günümüzde belirli bir telif hakkına ve patente bağlanmış, özel mülk olan yazılımlar yanı sıra özgür veya açık kaynak kodlu yazılımlar bulunmaktadır. Kaynak kodu açık olanlar, herkesin istediği gibi temin edip kullanabildiği ürünlerdir. Bu türden yazılımların sadece kullanım hakkı değil aynı zamanda kişi veya kurumun ihtiyacına göre geliştirilme ve işin niteliğine göre uyarlanma hakkına da sahip olunur. Buna, yazılımın geliştirilmiş veya uyarlanmış halinin başkalarına yayma hakkı da dâhildir (Arslan, 2011, s.3). Firmaların geliştirdiği ve özel mülk niteliğindeki yazılımlar kar amacı güdülen ürünler olduğundan, yetkili kişiler dışında programa müdahale edilemez. Burada amaç, emek verilerek geliştirilmiş olduğu düşünülen yazılımın telif haklarını korumaktır. Bu hakkı koruyabilmek için firma genellikle ticari sır kapsamında yazılımın kaynak kodunu gizleme yoluna gider. Böylece o programın nasıl çalıştığının öğrenilmesi engellenir. Doğal olarak tedarikçi taraf, kendi isteği doğrultusunda, yazılıma müdahale edip değiştiremez (Arslan, s.4).

Elektronik belge yönetimi uygulama yazılımları bu iki türden diller aracılığıyla geliştirilir. Her iki yolla geliştirilen ürünlerde belge yönetiminin ve bürokrasinin bir takım sistem kriteri ve protokol kurallarını işletebilmesi beklenir. Bir yazılım ürünü, türünden bağımsız olarak öncelikle şu özellikleri taşımalıdır:

Güvenilirlik: Sistemin kullanıcı müdahalesi olmadan ne kadar süre ayakta kalabildiği,

Kalite: Belirli bir kod bloğundaki hata sayısının azlığı,

Güvenlik: Yazılımın yetkisiz eylemlere (virüs vb.) karşı ne kadar koruma sağladığı,
Esneklik: Müşterinin özel ihtiyaçlarına ne ölçüde cevap verebildiği ve farklı ortamlarda sorunsuz çalışıp çalışmadığı,
Proje Yönetimi: Geliştirme sürecinin iyi organize edilip edilmediği,
Açık Standartlar: Yazılım aracılığıyla oluşturulan dosyaların alternatif yazılımlarda kolaylıkla kullanılabilir olup olmadığı,
Vazgeçme Maliyeti: Bir yazılımdan başka bir yazılıma geçiş maliyetinin yüksek olup olmadığı,
Toplam Sahip Olma Maliyeti: Yazılımın kurulumu, idamesi ve vazgeçilmesi için gerekli maliyetlerin toplamı,
Kullanıcı Dostluğu: Kolay kullanıma ne kadar imkân sağladığıdır.

Tüm bu unsurlar birçok yazılım için olduğu gibi elektronik belge yönetimi uygulama yazılımları için de geçerlidir. İyi bir yazılım belge yönetimi fonksiyonlarıyla ilgili sistem kriterlerinden önce bu koşulları sağlamalıdır.

Yazılım dilinin geliştirmeye müsait olması oldukça önemlidir. Aksi halde firmaya ve ürüne olan bağımlılık kaçınılmazdır. Diğer bir deyişle, ürünün hizmeti ve aksaklıkları ile geliştirme gereksinimlerinde kişi ve kurumların üreteceği çözümlere bağımlılık, kullanıcılara güçlük yaşatmaktadır. Burada Özdaş'ın belirttiği gibi en çok bilinen usul, firmaların pazarladıkları yazılım ürünlerinin sadece kendi diğer ürünleriyle sorunsuz çalışması; başka firma veya kuruluşların ürünleriyle çalışmamasıdır (s.15). Burada firmaların kendi yazılım ürünlerine bağımlılık oluşturma düşüncesi olabilir. Bağımlılıkta, firmanın fiyat ve hizmet ücretlendirmesini arzu ettiği şekilde belirlemesi söz konusudur. Bu olumsuzluk, hem yazılımı kullanan örgütler için istenmeyen bir durum, hem de serbest rekabet ortamında diğer firmalara şans tanımamaktır.

Firmaya bağımlılık noktasında her ne kadar belirtilen husus yakınılan bir durum olsa da bunun aksini düşünenler de bulunabilmektedir. Yapılan görüşmelerde uygulamacılar bir kısmının, tercihlerini daha önce farklı yazılımlarını kullandıkları firmanın ürününden tarafa kullanma eğiliminde oldukları

görülmüştür. Kurum içerisindeki bilgi sistemlerinde kullandıkları, insan kaynakları yönetimi, muhasebe yönetimi, tedarik yönetimi gibi sistemler için farklı farklı firmalarla muhatap olmak yerine, tek biriyle görüşmeyi tercih etmektedirler. Dolayısıyla, farklı yazılım ürünlerini kullandıkları firmanın bir elektronik belge yönetimi yazılımı varsa, bu kuruluş tercih sıralamasında öncelikli konuma gelebilmektedir.

Belirli bir yazılıma bağımlılık, o ürünün geliştirilmesinde güçlük yaşanmasına sebep olabilmektedir. Bir uygulama yazılımının olgunlaşp kurumun ihtiyaçlarını karşılması, asıl uygulama safhasında ortaya çıktığı göz önünde bulundurulursa, müdahale edilemeyen yazılımlar ciddi problem oluşturmaya adaydır. Bundan dolayı, bir ürün temin edilirken satın alma maliyetinden daha çok işletme ve geliştirme maliyeti göz önünde bulundurulmalıdır. Bu gibi durumlar için müdahale edilebilir açık kaynak kodlu olanlar tercih edilebilir. Açık kaynak kodlu yazılımlar geliştirilmeye müsait olduklarından, kişi veya firmaya bağımlılık büyük oranda ortadan kalkmaktadır. Çünkü firma tarafından yazılım geliştirilse dahi uygulama yazılımının kaynak kodu alıcı kuruluşun uzmanlarına teslim edilmekte; bu yetkililer de gerektiğinde müdahale ederek, gerekli güncelleme ve iyileştirmeleri aynı zamanda uyarlamaları yapabilmektedirler. Firmanın, telif hakkı gibi sonradan talep edeceği bir bedel de oluşmamaktadır (Özdaş, s.15).

Kamuda açık kaynak kodlu yazılımlar konusunda çalışmalarını bulunan İsmail Güneş, bu özgür yazılımların kullanılmasının kamuda öncelikle belediyelerden başlatılması gerektiğine inanmaktadır. Özellikle piyasadan yüksek oranda bilgi teknolojisi yazılım ürünler temin eden belediyelerde, firmalara bağımlılığın ortadan kaldırılması için açık kaynak kodlu yazılımların desteklenmesi gerektiği kanaatinde (Güneş, 2007, s.160). Bunun sonucunda belediyeler donanım satın alma ve bakım; yazılım satın alma, bakım ve destek hizmeti; yazılımın lisans yönetimi; personel maliyeti, zamanında ve yerinde müdahale edilebilir maliyetini önemli ölçüde azaltacaklardır (Güneş, s.161).

Veri tabanlarındaki kodlama girişlerinde standardın bulunmaması

Elektronik belge yönetimi arayüzleri veri tabanı mantığı üzerinden çalışmaktadır. Önceden hazırlanmış tablo alanlarına

veriler girilir ve bunlar daha sonra sorgulanarak bulunur. Ancak, bu sorgulamanın doğru yapılabilmesi ve istenen bilgilerin getirilebilmesi için standart bilgi ve kodların önceden tanımlanıp girilmiş olması gerekir. Aksi halde veri tabanından beklenen sonucun alınması hayli güçleşir.

Veri tabanlarında tabloların matris yapısında tutulduğu bilinmektedir. Burada sütunlar tablo alanlarını, satırlar ise tablodaki girilmiş bilgileri ifade etmektedir. Yapısal özelliklerden dolayı normalizasyon kurallarına göre bilgiler ayrı tablolarda tutulmaktadır. Bunun sebebi veri tabanı tablosundaki alanlara bilgi yazılırken veri bütünlüğü ve standart sağlanabilmesidir (Alakoç, 2016, s.40). İşte, veri bütünlüğü ve standartlaşma sağlayabilmek için bilgiler açık şekliyle değil, kodlanarak yazılmaktadır. Bilgiler kişilere göre değişebileceği için aynı bilgi için farklı kavramlar, ifadeler, kısaltmalar kullanılabilir. Mesela EBYS'deki dosyalama modülünde Vaka Dosyasını ifade etmek için biri "Va. Dos.", bir başkası "V. Dosyası", başka biri "V.D." ya da "Vaka Dosyası" yazabilir. Fakat veri tabanı uygulamalarında bu dört farklı bilgi birbirinden ayrıdır. Biri ile arandığında diğerine ulaşılamaz. Böyle bir durumda sorgulamada doğru bir sonuç elde edilemeyebilir. Oysa bu vaka dosyası yerine onu karşılayacak bir kod tayin edilse ve sürekli aynı kod kullanılsa kişiye, zamana, bilgi ve kültüre göre farklı kavramlar girilmeyecek, kastedilen bilgi için sürekli aynı kod kullanılacaktır. Vaka dosyası için "5" kodu kullanıldığında, bilginin açık şekli yerine bu kod girilerek hep aynı bilgiye ulaşılabilecektir.

EBYS uygulama yazılımlarında bilgi girişleri için doğru kodlar tayin edilmelidir. Bu kodlar önceden standart olarak belirlenip listelenmeli, yetke dizini gibi tek biçimlilik sağlanmalıdır. Dolayısıyla uygulama yazılımlarında özellikle veri tabanı için kullanılacak üstverilerle alakalı olarak standart bilgi girişiyle alakalı kodlama yapılmalıdır. Böylece bilgiler daha kısa sürede yazıldığı gibi, bütünlük ve tutarlılık oluşturulacaktır (Alakoç, 2016, s.41).

Dijitalleştirmede kayıt formatında yanlış tercihler

Fiziksel ortamda bulunan bilgi malzemesinin elektronik ortamda kullanılabilir şekle dönüştürülmesi olarak değerlendirilen dijitalleştirme, belediyelerde de yaygın olarak yapılmaktadır. Dijitalleştirme genel anlamda, elektronik sistemlerce

algılanamayan yapılandırılmamış formdaki bilginin elektronik ortamca algılanabilecek yapılandırılmış forma çevrilmesidir (Külcü, 2010, s.297). Bu işlem kâğıt, mikrofilm, mikrofiş, fotoğraf veya grafik malzemeler aynı zamanda analog materyallerin görüntülerinin alınarak elektronik ortama aktarılmasıdır. Bu uygulamanın bilginin çoğaltılması, paylaşılması, iletimi ve kullanımı gibi birçok kolaylığı bulunmaktadır. Aynı zamanda bilgi kaynağı yedeklenebilmekte ve çoklu erişime açılabilir.

Dijitalleştirme işlemi gerçekleştirilirken önemli bir husus kayıt formatının seçimidir. Seçilen formatın açık kaynak kodlu olmasına özen gösterilmelidir. Alternatif olarak uluslararası kabul görmüş, endüstri standardı niteliği taşıyan formatlar seçilmelidir (Özdaş, 2012).

Her ne kadar elektronik belge yönetimi ve arşiv işlerindeki dijitalleştirme uygulamaları konusunda standartlar belirlenmiş (TS 13298, s.35-40) olsa da farklı belediyelerde yapılan ziyaretlerde buna çok da uyulmadığı görülmüştür. TS 13298 Standardı, dijitalleştirme yapılırken bir asıl kopya, kullanım kopyası ve mini kopya şeklinde standartlar belirlemiştir. Asıl kopya, malzemenin orijinal haline en yakın şekilde mastur kopya olarak çekilir. Sıkıştırmasız olarak çekilen bu asıl kopya belgeyi uzun süreli saklamak ve gerektiğinde bundan çoğaltmak üzere hazırlanır. Yüksek kaliteli görüntü içermektedir ve dosya boyutu büyüktür. Mevcut uygulamalarda sıkıştırmasız görüntü için TIFF formatı tercih edilmektedir. Kullanım kopyası için tercih JPEG formatı olabilir (TS 13298, s.40).

Adı geçen Standartta dijitalleştirme sırasındaki kayıt formatı belirlenmiş olmasına rağmen bazı yerlerde buna uyulmadığı görülmüştür. Kayıt formatı, isteklere bağlı olarak kurumdan kuruma de değişebilmektedir. Standartta uygun olmayan çalışmalar sonucunda üretilen kopya, zaman içerisinde başka programlar ya da formatlarda açılmak istendiğinde kalite düşüklüğü yaşanmaktadır. Örneğin düşük çözünürlükte çekilmiş PNG., GIF, Bitmap veya JPEG2000 gibi formatlarda; fakat, eski sürümleri ile ve düşük çözünürlüklü kayıtlar ileriki zamanlarda kullanımla ilgili problemler çıkarmaktadır. Görüntü kalitesi kaybolabilmektedir. Bu yüzden taramada standartlarda belirlenmiş kurallara uyulmalı; mastur kopya olarak bilinen en gelişmiş kayıt formatı ile görüntü kalitesinin yüksek olmasına dikkat edilmelidir. Kaynaklarda da belirtildiği gibi bu kopya, TIFF formatında ve en az 300 dpi çözünürlükte olmalıdır (TS 13298, s.37).

TS 13298 Standardında günlük kullanım kopyası JPEG olarak açıklanmıştır. Mesela Standart farklı formlarda hazırlanmış dokümanlar belgeye dönüştürülürken ve sisteme dahil edilirken içeriğinin değişmesini önleyici PDF veya TIFF gibi bir formata dönüştürülmesi gerektiğini belirtmektedir (TS 13298, s.14). Ayrıca, dokümanların görüntülenmesi açıklanırken “elektronik dokümanlar orijinal formatı dışında PDF ve XML gibi standart formatlarda da görüntülenebilmelidir” denilmektedir (TS 13298, s.33). Standartta durum böyle açıklanırken Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesinin çıkardığı Birlikte Çalışabilirlik Esasları adlı rehberde Standarda göre kısmen farklı bir açıklamayla karşılaşılıyor. Kamu kurumlarının e-Yazışma Projesi kapsamında dışarıdan gelen belge ve eklerini EBYS’ye entegre ederken PDF/A formatında oluşturulması gerektiği açıklanmaktadır. Bununla birlikte, bu formatın doğuracağı depolama ihtiyacının daha fazla olacağı ayrıca belirtilmektedir (e-Dönüşüm, 2012, s.13).

Dokümantasyonun hazırlanmaması

Kullanıcı dostu yazılımlarda basitlik kadar kullanıcıya yol gösteren iyi hazırlanmış el kitaplarının önemi bilinmektedir. Bu yüzden uygulama yazılımlarının kullanımıyla alakalı gerektiğinde başvurulabilecek el kitapları hazırlanmalıdır. Dokümantasyon adıyla bu el kitapları kullanıcı eğitimleri kadar gereklidir.

Gerekli olduğuna inanılmasına rağmen yazılımı hazırlayan ve satan firmaların bu konuya önem verdiklerini kötü örneklerden dolayı ne yazık ki söyleyemiyoruz. En azından saha çalışmaları sırasında karşılaşılan EBYS uygulamaları için yeterli el kitabının bulunmaması buna işaret etmektedir. Oysa eğitim formasyonu kriterleri ışığında doğru hazırlanmış bir el kitabı kullanıcı eğitimlerinde vazgeçilmez önemdedir. Yerinde uygulamalı eğitimlerin ardından yazılımı kullanan personel bu kitapçıklardan yararlanır. Programı öğrenmeyi geliştirdiği gibi karşılaştığı problemleri de bunlarla çözer. Böylesi kişi ve kurumlara bağımlılık azalır.

Ne yazık ki yazılımı tedarik eden firmaların iyi bir dokümantasyon hazırlamaktan kaçındıklarını görüyoruz. Ya da mevcut yazılımlar için çok yetersiz bulunması bize bunu düşündürmektedir. Burada firmaların art niyetli davrandıklarını söylemek, belki peşin hüküm gibi anlaşılabilir. En azından, uygulama yazılımı tedarik ederken hazırlanan şartnamelerde

bu ayrıntı gözden kaçırılmamalı; mümkünse, nasıl olması gerektiği müstakil birkaç maddeyle belirtilmelidir.

Farklı yazılımlarla entegrasyonun sağlanamaması

EBYS'ler için geliştirilen uygulama yazılımlarıyla ilgili olarak karşımıza çıkan bir olumsuz durum da farklı programlarla entegrasyonda güçlükler yaşanmasıdır. Eğer entegre edilmek istenen sistem farklı bir kuruluşa aitse, bu güçlüğü katlanarak çözümsüzlüğe doğru gitmesi uzak bir ihtimal değildir. Programlar birlikte çalışmak yerine birbirinden bağımsız, iki ayrı yazılım olarak işlemekte; hatta, iki farklı donanım üzerinden kullanılmaktadır.

Sahada en çok karşılaşılan durum, dijital arşiv programları ile EBYS uygulama yazılımının birlikte çalışmama problemi. Birçok yerde bu birliktelik sağlanamadığı için aynı anda iki ayrı yazılım ürünü kullanılabilir (Çiçek, 2011b, s.110). Diğer bir ifadeyle, biri günlük e-ımalı belgelerin yönetildiği elektronik belge yönetimi uygulama yazılımı, diğeri ise önceden dijitalleştirilerek yönetilmeye çalışılan elektronik arşiv uygulaması. Ne yazık ki birçok belediyede daha önce ciddi miktarlarda para verilerek yaptırılmış elektronik arşiv işinin yönetildiği dijital arşiv yazılımı ile sonradan kurulan EBYS uygulama yazılımını birlikte çalıştırmanın pek mümkün olmadığı görülmüştür.

Bunun sonucunda belge yönetim programları ile arşiv programları ayrı platformlar üzerinden hareket etmektedir. Durum böyle olunca, yazılımlar arasındaki veri transferi de güçleşmektedir. En çok karşılaşılan durumlardan bir tanesi, özellikle EBYS uygulama yazılımını satan firma yetkililerinin bu veri transferine kendilerince sebeplerden dolayı karşı çıkmalarıdır. Böylece kurum bünyesinde yer alan ve dijital arşive aktarılmış olan arşivlik malzemelere elektronik belge yönetim sistemlerinden ulaşamamakta; ulaşıldığı durumlarda da üstveriler örtüşmediğinden adlandırılan evrakların bilgileri ekranda gözükmemektedir. Bu olumsuz durum yazılımın kullanımını zorlaştırdığı gibi ilerleyen zamanda mali külfete de sebebiyet vermektedir. Kurumlar, yazılımı satın almak için ödedikleri para yanı sıra mevcut olanların sisteme entegrasi ve kullanımıyla ilgili olarak ayrıca ödeme yapmak zorunda kalabilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

İstanbul'daki ilçe belediyelerinde kullanılan elektronik belge yönetimi sistemlerinin uygulama yazılımlarında bir takım sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunlar içerisinde daha çok yazılım dilinin geliştirilmeye müsait olmaması, dijitalleştirmede yanlış kayıt formatının seçilmesi, kullanıcı için el kitabı niteliğinde yeterli dokümantasyonun hazırlanmaması ve farklı yazılımlarla olması gereken entegrasyonun sağlanamaması gibi hususların ön plana çıktığı görülmüştür.

Yazılım dilinin geliştirmeye müsait olması ya da çeşitli lisans anlaşmalarıyla firmaya bağımlılık, uzun vadede belediyeler için sorun oluşturmaktadır. Önceden hazırlanmış paket yazılımların, belediyenin fonksiyonlarına, işleyişine, kurum kültürüne ve bürokratik protokol kurallarına göre geliştirilmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Tedarik edilen uygulama yazılımının buna izin vermesi gerekir. Bir uygulama yazılımının olgunlaşmış kurumun ihtiyaçlarını karşılaması, asıl uygulama safhasında ortaya çıktığı göz önünde bulundurulursa, müdahale edilemeyen yazılımlar ciddi problem oluşturmaya adaydır. Bundan dolayı, bir ürün temin edilirken satın alma maliyetinden daha çok işletme ve geliştirme maliyeti göz önünde bulundurulmalıdır. Yazılımın geliştirilmesiyle ilgili olarak kurumlar açık kaynak kodlu yazılımları tercih edebilirler. Böylece yazılıma ve firmaya bağımlılık büyük oranda ortadan kalkacaktır. Açık kaynak kodlu yazılımlarda, kurumun bilişim uzmanları müdahale ederek gerekli güncelleme ve iyileştirmeleri yapabilmektedirler.

Karşılaşılan bir sorun da analog sistemlerin dijital ortama atılması sırasında kayıt formatıyla ilgili yapılan yanlış tercihlerdir. Belgelerin uzun süreli kullanımı söz konusu olduğundan kayıt formatının seçimi önemlidir. Uluslararası kabul görmüş, endüstri standardı niteliği taşıyan formatlar seçilmelidir. TS 13298 Standardında günlük kullanım kopyası JPEG olarak açıklanmıştır. Ancak, Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesinin çıkardığı Birlikte Çalışabilirlik Esasları adlı rehberde kamu kurumlarının e-Yazışma Projesi kapsamında dışarıdan gelen belge ve eklerini EBYS'ye entegre ederken PDF/A formatını kullanmaları gerektiği ifade edilmektedir.

Uygulama yazılımlarının doğru kullanımıyla ilgili olarak sahada görülen önemli bir eksiklik dokümantasyon eksikliğidir. Var olanlar da çıkabilecek muhtemel sorunların çözümünde yetersiz kalmaktadır. Yazılım tedarik edilirken şartnamede

dokümantasyonun nasıl olması gerektiği müstakil birkaç madde ile belirtilmelidir.

EBYS'de problem oluşturan bir husus da mevcut yazılımın kurumun diğer sistemleriyle uyumlu çalışmamasıdır. Dijital arşiv programları ile elektronik belge yönetimi uygulama yazılımının birlikte çalışmaması en çok karşılaşılan durumdur. Önceden dijitalleştirilen arşiv belgeleri, EBYS'ye atılmamakta; atılsa dahi, üstveriler örtüşmeyebilmektedir.

Öyle anlaşılıyor ki bu tür konuların akademik tez veya araştırma projesi gibi daha geniş kapsamlı müstakil çalışmalarda ele alınması gerekmektedir. Konu, belediyeler özelinde tartışılırken, diğer kamu kurumlarındaki benzer problemler değerlendirilmeyi beklemektedir.

Teşekkür

Bu çalışma yapılırken, farklı belediyelerde görev yapan arşivci ve belge uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Özellikle fikirlerini açık yüreklilikle paylaşan meslektaşlarım Başakşehir Belediyesi arşiv sorumlusu Kübra Aslan ile Çekmeköy Belediyesi arşiv sorumlusu Selçuk Yetim'e teşekkür etmek isterim.

Kaynakça

- Alakoç, B. (2016). Veri tabanı yönetimi sistemleri, Erişim: 11 Şubat 2016, <http://pozitron.sdu.edu.tr/dersnotlari/veri%20taban%C4%B1%20sistemleri%201/bol5.pdf>
- Arslan, M. O. (2011). Yeni Kamusal Mal Özgür ve Açık Kaynak Kodlu Yazılım, Ankara: Sözkese Matbaacılık, Erişim: 3 Nisan 2016, https://www.linux.org.tr/wp-content/uploads/2012/02/OAKK_YAZILIM.pdf
- Çiçek, N. (2011a). Elektronik Belgelerin Diplomatik Analizi ve Arşivsel Bağın Kurulmasındaki Önemi: Türkiye'deki Uygulamalar Işığında Bir İnceleme, Bilgi Dünyası, 12(1), 87-104.
- Çiçek, N. (2011b). Örgütlerde Elektronik Belge Yönetimi Programlarının Kurulmasında Bilgi ve Belge Uzmanlarının Rolü: E-Belediyecilik Örneği. Z. Parlak, İ. G. Yumuşak (Ed.). International 9th Conference on Knowledge, Economy and Management Proceedings: Jun 23-25, 2011 Sarajevo-Bosnia and Herzegovina, (s. 109-119). Sarajevo: Garmond.

- Çiçek, N. (2013). Electronic Records Management Projects in E-Transformation Turkey Practices: A Study On District Municipalities in Istanbul. İ. Yumuşak (Ed.). *11th International Conference on Knowledge, Economy and Management, (November, 27-30, 2013, Valeletta-Malta)*, s. 869-885. İstanbul: BEYKOM.
- DoD 5015.02 STD (2007). *Design Criteria Standard for Electronic Records Management Software Application*. Erişim: 11 Aralık 2015, <http://www.dtic.mil/whs/directives/corres/pdf/501502std.pdf>
- Dorsey, P. (2005). Top 10 reasons why systems projects fail. Erişim: 25 eylül 2012, <http://www.hks.harvard.edu/m-rbg/ethiopia/Publications/Top%2010%20Reasons%20Why%20Systems%20Projects%20Fail.pdf>
- E-Devlet / e-Belediye Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması* (2012). [Elektronik Sürüm]. TÜSİAD; Bilişim Vakfı.
- e-Devlet Uygulamalar Anketi Raporlaması* (2011). Ankara: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.
- e-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi*, (2012) Sürüm 2.1, [Elektronik Sürüm]. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi.
- Genelge 2008/16, (2008). Elektronik Belge Standardı, *Resmi Gazete*, s. 26938, t. 16.07.2008, Erişim: 22 Mart 2011. <http://www.resmi-gazete.org/sayi/2244/elektronik-belge-standartlari-ile-ilgili-200816-sayili-basbakanlik-genelgesi.html>
- Güneş, İ. (2007). Kamu Kurumlarında Açık Kaynak Kodlu Yazılımların Kullanılmasının Ekonomik Faydaları: Yerel Yönetimler İçin Pilot Uygulama Önerisi, *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi (Yerel Ekonomiler Özel Sayısı)*, (Mayıs), 151-162.
- InterPARES Project, (2000). *Authenticity task force: Appendix 2: Template for analysis*, Erişim: 2 Ocak 2010. http://www.inter pares.org/display_file.cfm?doc=ip1_template_for_analysis.pdf
- Kandur, H. (2011). Türkiye’de Kamu Kurumlarında Elektronik Belge Yönetimi: Mevcut Durum Analizi ve Farkındalığın Artırılması Çalışmaları, *Bilgi Dünyası*, 12(1), 2-12.
- Külcü, Ö. (2010). Belge Yönetiminde Yeni Fırsatlar: Dijitalleştirme ve İçerik Yönetimi Uygulamaları, *Bilgi Dünyası*, 11(2), 290-331.
- Külcü, Ö. (2014a). TS 13298 Çerçevesinde Kurumsal Bilgi Sistemleri ve Elektronik Belge Yönetimi Standartlarının

- Değerlendirilmesi: İçişleri Bakanlığı Örneği, *Bilgi Dünyası*, 15(2), 327-352.
- Külcü, Ö. (2014b). *IntePARES 3 Kurumsal Bilgi Sistemleri İçerisinde Belge Yönetimi: Türkiye'deki Kamu Üniversitelerinde Gerçekleştirilen Uygulamalara Yönelik Bir Durum Analizi*, (TÜBİTAK Proje No: 109K518), Ankara: TÜBİTAK.
- Moreg 2 Specification (2008). Model Requirements for the Management of Electronic Records, Erişim: 25 Şubat 2011, http://www.dlmforum.eu/index.php?option=com_jotloader&view=categories&cid=19_ed2edc1b4763294920531081f8930572&Itemid=90&lang=en
- Odabaş, H. (2010). E-Devletin Temel Bileşeni: Elektronik Belge Yaklaşımları ve Yönetimi. *46. Kütüphane Haftası 29 Mart – 4 Nisan 2010*, Milli Kütüphane, Ankara, Erişim: 23 Mayıs 2014, <https://odabashuseyin.files.wordpress.com/2011/04/okuma-metni-1-e-devletin-temel-bilec-59feni-elektronik-belge-yaklac-59fimleri-ve-yc3b6-netimi.pdf>
- Önaçan, M. B. K., Durmuş, T. ve Özkanlı, Ö. (2012). Elektronik Belge Yönetim Sistemi (EBYS)'nin Faydaları ve Kurum Bünyesinde EBYS Yapılandırmaya Yönelik Bir Yol Haritası, *Sayıştay Dergisi*, 85, 1-26.
- Özdaş, M. R. (2012). *Kamuda Açık Kaynak Kodlu Yazılım Kullanımı* [Elektronik Sürüm]. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- Özdemirci, F. ve Aydın C. (2011). Elektronik Belgelerin Arşivlenmesinde Gerçekliğin ve Bütünlüğün Korunması, *Bilgi Dünyası*, 12/1, 105-127.
- Programlama Dilleri (2016). BilgisayarNedir, Erişim: 25 Mart 2016, <http://www.bilgisayarnedir.com/programlama-dilleri.html>
- Sprehe, J. T. (2002). *Enterprise Records Management: Strategies and Solutions*, A White Paper Prepared for Hummingbird Ltd. Erişim: 24 Mart 2016, <http://ce.uoregon.edu/aim/ECM/rmstrategies.pdf>
- TS 13298 (2015). *Elektronik Belge ve Arşiv Yönetimi Sistemi Standardı*, Ankara: TSE.
- TSE Sorgulama (2016). TSE Belgeli Firmaları Sorgulama “TSE 13298”, Erişim: 20 Nisan 2016, <https://belge.tse.org.tr/Genel/FirmaArama.aspx>

e-Devlet Süreçlerinde Yerel Yönetimlerin Arşiv Hizmetleri ve Arşivcilerin Değişen Rollerini

Araş. Gör. Şahika Eroğlu

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, sahikaeroglu@hacettepe.edu.tr

Öz

Teknolojik değişimlerden etkilenen kamu yönetimleri, iş süreçlerinin modernleşmesine yönelik bir reform olarak algılanan e-devlet modelini benimsemiştir. Kamu kurumlarında değişen iş süreçleriyle birlikte kamunun önemli yapıları da değişime uğramış ve çağa uygun yöntem ve tekniklerle gelişmeye başlamıştır. Kamu yönetimlerinin en temel yapılarından biri olan yerel yönetimler de söz konusu değişikliklerden etkilenmektedir. Kamu hizmetlerinin temelini oluşturan arşivler ve arşivcilere yönelik görev ve sorumluluk tanımları dijital çağın gerekliliklerine uygun bir şekilde evrilmektedir. Bu doğrultuda çalışmada e-devlet süreçlerinde yerel yönetimlerde değişen arşiv hizmetleri ve arşivcilerin değişen rolleri literatüre bağlı olarak değerlendirilmektedir. Çalışma sonuçlarında yaşanan gelişmelere bağlı olarak yerel yönetimlerin arşiv hizmetlerindeki yeni anlayışlara ve bu anlayışlar içerisinde arşivcilerin rollerine yönelik önerilere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: e-Devlet, yerel yönetimler, arşivler, arşivciler, arşiv hizmetleri.

Giriş

Resmi belgeler kamu bilgisinden yararlanmayı sağlayan toplumun önemli kaynaklarından biridir. Genel olarak kurumlarda karar verme süreçlerinde (rutin kararlardan, gelecek stratejilerine kadar) kurum arşivlerinden sıklıkla yararlanılmaktadır. Bu çerçevede karar verme süreçlerinde kullanılan bilgilerin büyük bir bölümünün kuruma ait bilgilerden oluşması nedeniyle bu bilgilerin yeniden kullanımı adına kayıt altına alınması önemlidir (Kandur, 1998). Günümüzde kamuda yönetim ve organizasyon anlayışlarının teknolojinin etkisiyle değişmesi, arşiv kurumlarında da değişimini beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede yaşanan

dönüşümlerin uygulaması olan e-devlet hizmetlerinin verimli ve güvenilir bir şekilde yürütülmesi kamusal belgelerden türeyen birincil bilgi kaynaklarının doğru yönetiminin sağlanması ile mümkün olmaktadır. Yönetim olgusunun hesap verilebilirlik, şeffaflık, verimlilik, katılım ve insan hakları gibi bilgi edinme haklarının da temelini oluşturan bileşenlerden oluştuğu bilinmektedir. Bu bağlamda tüm bu bileşenler kamu kurumlarının birbirleriyle ilişkilerinde ve vatandaş ile ilişkilerinde örgütsel çevresini oluşturmaktadır (Ndenje-Sichalwe, 2011). Söz konusu örgütsel çevrenin fonksiyonlarının temelini belge yönetim sistemleri oluşturmaktadır. İyi bir belge yönetimi uygulaması kurumlarının politika, faaliyet ve işlevlerini belgelemenin yanı sıra karar verme ve hesap verilebilirlik süreçlerinde güvenilir kaynaklar sağlama özelliğini taşımaktadır (International Records Management Trust, 2009).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler yönetim süreçlerini de etkileyerek, yönetimlerin çevrimiçi ortamlarda yürütülen bir süreç haline almasına neden olmuştur. Kamu yönetimi süreçlerinde söz konusu değişimlerin uygulaması olan e-devlet modeli ile ilgili genel stratejiler değerlendirildiğinde; bu stratejilerin yönetimleri güçlendirme, bilgi kaynaklarının korunması, erişilmesi ve yeniden kullanılmasına yönelik olarak şekillendiğini görmekteyiz. Bu kapsamda söz konusu stratejiler ve gelişen teknolojiler çerçevesinde kurumlarda belge yönetim süreçleri de elektronik ortamlarda yürütülmeye başlanmıştır. Bu çerçevede değişen kamu anlayışları ve hizmetleri doğrultusunda resmi arşivlerde de arşiv yönetimine yönelik yeni ihtiyaçların oluştuğunu gözlemek mümkündür. Teknolojinin gelişmesi ve buna paralel olarak değişen yönetim süreçlerinde resmi arşivlere yönelik görev sorumluluk tanımları değişmektedir.

Arşivler geleneksel anlamda basılı evrakların yönetimiyle ilgili ilkeleri benimseyen kurumlar olarak nitelendirilebilir. Ancak yaşanan gelişmeler ve e-devlet süreçleriyle elektronik belge yönetimi, uzun süreli koruma ve yeniden kullanım gibi konular arşivlerin çalışma alanına girmiş ve geleneksel boyutlarının dışına çıkmıştır. Bununla birlikte geleneksel anlamda arşivcilerin sorumlulukları, belgelerin taşıdığı değer ve gelecekte kullanım durumunun analiz edilmesi ve bu doğrultuda basılı ortama yönelik koruma kararlarının verilmesiyle ilgili süreçleri kapsamaktadır. Değişen koşullarla birlikte bu sorumlulukların kapsamı genişlemiş; entelektüel

mülkiyet hakları, kişisel bilgilerin gizliliği, erişim yönetimi, delil niteliğindeki dijital materyallerin bütünlüğünün korunması ve doğrulanması gibi konuları da içeren bir yapıya dönüşmüştür (Gilliland-Swetland, 2000; Jimerson, 2007).

Çalışmada teknolojinin ve yeni kamu anlayışlarının arşivleri ve arşivcileri hangi noktalardan ve nasıl etkilediği literatüre dayalı olarak betimlenmektedir. Bu kapsamda çalışmada arşivcilerin profesyonel boyutta, bilgi teknolojileri ve dijital koruma yaklaşımları, beklentileri ve endişeleri örnekler ışığında değerlendirilmektedir. Çalışma sonuçlarında e-devlet uygulamaları kapsamında yerel yönetimlerdeki arşiv hizmetleri ve bu hizmetlerin yönetim süreçlerine etkileri, arşivcilerin değişen rolleri öne çıkarılmakta ve dikkat edilmesi gereken noktalar vurgulanmaktadır.

e-Devlet Süreçlerinde Bilgi Edinme ve Yerel Yönetimlerde e-Devlet

Küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ile hız kazanan değişim toplumların gerek sosyo-ekonomik gerekse kültürel hayatında önemli dönüşümlere yol açmıştır. Bu süreçler hem sosyal hem kültürel anlamda değişimleri beraberinde getirirken diğer yandan yönetimlerde de dönüşümlere neden olmuştur. Kamu hizmet sunumlarına farklı bir bakış açısı ortaya konmuştur. Günümüz kamu yönetimi anlayışında saydamlık, açıklık, katılımcılık, hesap verebilirlik, esneklik, kamu kaynaklarının kullanımında etkinlik ve verimlilik yükselen değerler olarak yerini almıştır. Küresel değişim dinamiklerinin etkileri ile birlikte kamu yönetimi süreçlerinde meydana gelen değişimler yönetimlerde “İyi Yönetişim” kavramını ortaya çıkarmıştır. Yapılan tanımlarda kavramın ortaya koyduğu süreçler vurgulanmıştır. Kavram klasik hiyerarşik yönetim anlayışından farklı olarak tüm toplumsal aktörlerin karşılıklı işbirliği ve uzlaşmasına dayanan, yönetimlere katılımı ve sivil toplum kuruluşlarını ön plana çıkaran, yönetimlerde şeffaflık, açıklık ve hesap verme sorumluluklarını temel alan teknolojik gelişmelerle uyumlu bir ekonomik ve siyasi düzen anlayışını (Toksöz, 2008) ifade etmektedir.

Bu bağlamda iyi yönetim, yönetimlerin şeffaflığıyla başlayan hesap verilebilirliği ile devam eden ve yönetim süreçlerinin verimliliği, etkililiği, tutarlılığı ve bu çerçevede yönetilenlerin yönetimlere katılımları ile sonuçlanan bir süreçtir. Literatürde

iyi yönetim kavramının açıklık, katılımcılık, hesap verebilirlik, etkililik ve tutarlılık olmak üzere beş ilkedен (Kesim ve Petek, 2005) oluştuğu belirtilmektedir. Genel olarak değeriendirildiğinde bahsi geçen ilkelerin modern yönetimlerin temeli olan bilgi edinme hakkına dayandığı vurgulanmıştır (Dikopoulou ve Mamma, 2011). Yönetimlerin şeffaflığı, hesap verilebilirliği süreçlerinin gerçekleşmesinin bilgi edinme hakkı sağlanmadan ortaya konamayacağı açıktır. Bilgi edinme hakkı vatandaşların kamu kurumlarının faaliyetlerinden ve kendilerine yönelik eylemlerinden bilgi sahibi olmalarıdır (Dikopoulou ve Mamma, 2011). Demokratik devletin en başta gelen ilkelerinden, açık ve sorumlu yönetim ilkesine göre bilgi edinme hakkı, bir başka çalışmada, yönetimlerin faaliyetlerinin halkın gözü önünde yapılması ve yurttaşların istedikleri bilgilere ulaşabilmelerinin sağlanması (Mazebe ve Sebina, 2003) olarak da görülmektedir. Bu çerçevede iyi bir bilgi edinme hakkı uygulaması belge yönetim sistemleriyle de bağlantılı olarak kamu bilgilerinin şeffaflığı ve erişilebilirliği ile doğru orantılıdır (Dikopoulou ve Mamma, 2011), diye ifade edilmektedir.

Günümüzde kamu yönetimi uygulamaları devlet ile vatandaş arasındaki ilişkiyi daha çok hiyerarşik bir düzen içinde gören bir anlayıştan çıkıp şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin temel alındığı modern teknolojilere uygun bir anlayışı benimseyen bir boyuta geçmiştir. Söz konusu yönetim anlayışları e-devlet kanalıyla hayata geçmektedir (Klareld, 2015). Bu kapsamda e-devlet uygulamaları, özellikle kamu yönetimlerinde hesap verebilirliğin ve saydamlığın sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir. Nitekim e-devlet, devletin rolünün yeniden düşünülmesi olarak ifade edilirken e-devlet uygulamalarının modern koşullarda bir tercih değil, iyi yönetim için zorunluluk olacağı belirtilmiştir (Akgül, 2016). Genel olarak kamu hizmetlerinin teknolojik platformlar aracılığı ile yürütülmesi olarak tanımlayabileceğimiz e-devlet kamusal bilginin paylaşımına ve erişimine imkan tanıyan yapısıyla, işbirliği, yönetimlere katılım ve yenilik süreçlerine de katkı sağlamaktadır (Klareld, 2015). Bu bağlamda e-devletin kamusal bilginin üretimi, yönetilmesi ve erişimini kolaylaştıran bir yapı olduğunu görmekteyiz.

Daha iyi bir demokrasi anlayışının gelişmesi üzerine kurulu olan e-devlet uygulamaları kapsamında kurumların resmi belgelere ve bilgilere yönelik doğru yönetim uygulamaları önemlidir. Bu çerçevede söz konusu bilgi ve belgelerin uzun

süre korunmasının yanı sıra belge yönetimi esaslarından (sağlama süreçlerinden, güvenlik süreçlerine, kullanım ve yeniden kullanım süreçlerine kadar) yararlanılmaktadır. e-Devlet uygulamalarıyla ayrıca vatandaşların yönetimlere katılarak demokrasi mekanizmasında aktif rollere sahip olmalarına ve yönetimlerin şeffaflığına yönelik imkanlar sağlanmaktadır (European Commission, 2015; Spirakis, Spiraki ve Nikolopoulos, 2010, s. 75). e-Devlet uygulamaları kamuda şeffaflığı artırmak ve kamu bilgilerinin erişilebilirliğini sağlamak amacıyla taşımaktadır. Diğer yandan e-devlet genel anlamda yazılım ve donanım teknolojileri, e-devlet adaptasyonu ve etkileri, e-devlet politikaları, e-devlette yönetim, e-devlet uygulamaları gibi konularla anılırken sadece bu başlıklar altında incelenmesinin yetersiz olduğu literatürde de bahsedilmektedir (Berger ve Rose, 2015). Bu çerçevede, arşiv ve belge yönetimi çalışmalarının; kamu bilgilerinin güvenilirliğinin sağlanması ve e-devletin kamu yönetimlerinin temel kaynağı olan belgeler aracılığıyla desteklenebilmesi açısından e-devlet süreçlerinin doğal bir parçası olduğu vurgulanmıştır. (Berger ve Rose, 2015). Bu noktada e-devlet süreçlerinde beklenen amaçlara ulaşabilmek için bilgi yönetimi ile bütünlük bir yapılanmanın gerekli olduğunu söylemek mümkündür (Klareld, 2015).

e-Devlet uygulamalarının önemli bir bileşeni olan elektronik belge ve arşiv uygulamalarıyla belgelerin üretimi, kullanımı, kontrolü ve korunmasına yönelik süreçler klasik idari rutinleri değiştirerek farklı bir yaklaşım getirmiştir (Eroğlu, 2013). kamu kurumlarının da e-devlet uygulamalarıyla birlikte arşivlerine yönelik görev ve sorumluluklarında değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerden birinin elektronik belgelerin sürekli kopyalanma ve güncellenme durumu nedeniyle orijinalinin korunmasının mümkün olmaması ve bu nedenle belgelerin elektronik kayıtlarının çoğaltma yeteneğinin korunmasıdır (Duranti, 2001a, s. 52). Bu kapsamda gelişmelerle birlikte geleneksel belge koruma yaklaşımları teknolojik boyutta şekillenmeye başlamıştır.

e-Devlet uygulamaları ile birlikte vatandaşların yönetimlere katılımları artırılırken, aynı zamanda vatandaşlar hizmet talep eden, hizmetleri değerlendiren ve yönlendiren bir role sahip olmuşlardır (Serenli, 2013). Bu çerçevede kamu hizmetlerinin tüm alanlarında etkililiğini sürdüren e-Devlet hizmetleri yerel yönetim hizmetlerin de niteliğinin ve kalitesinin belirleyicisi olduğu ifade edilmektedir (Serenli, 2013). Bu bağlamda yerel

yönetimlerin de her geçen gün artan ve karmaşıklaşan taleplerle karşı karşıya kaldıkları vurgulanmaktadır (Saraçbaşı, 2010). Değişen yönetim anlayışları ve bu doğrultuda ortaya çıkan e-devlet uygulamaları ile birlikte teknolojik gelişmeler yerel yönetimlerin çok yönlü hizmet vermelerine yönelik yeni imkânlar ve çözümler getirebilmektedir (Erdal, 2003). Bu doğrultuda yerel yönetim hizmetlerinde e-devlet uygulamalarıyla aşağıdaki hedeflere ulaşılması öngörülmektedir (Saraçbaşı, 2010; Yıldırım ve Öner, 2004):

- Var olan hizmet süreçlerinin geliştirilmesi
- Vatandaş etkileşimli hizmet sunumlarının gerçekleştirilmesi
- Yerel hizmetlerin daha iyi, daha uygun maliyetli ve daha erişilebilir hale getirmek
- Yerel demokrasi kültürünün gelişmesini sağlamak
- Bilgi teknolojilerinin kullanımı ile vatandaş ve işletmelere etkin biçimde hizmet sunumunun sağlanması ve iletişim süreçlerinin güçlendirilmesi

e-Devlet Kapsamında Yerel Yönetimlerde Belge Yönetimi ve Arşiv Hizmetleri

Yönetim anlayışlarındaki gelişmelerin e-devlet süreçlerinin ana nedeni olarak görülmesi nedeniyle bu süreçlerde bilgi ve belge yönetimine yönelik çalışmaların nasıl etkilendiği önemli bir konudur. Belgelerin üretim yöntemlerinin değişmesiyle birlikte kurumlar geleneksel hiyerarşik ve stabil belge üretme ve kullanma yapılarından farklı bir arşiv anlayışıyla yönetilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla belgelerin yaşam döngüsünde son işlem olan arşivleme de elektronik sistemlerle birlikte belgenin üretilme sürecine taşınmıştır (Cook, 2007). Bu durum bilginin yönetimine yönelik yasal ve teknik konuları etkilemiştir.

Günümüzde yönetimler, bilgilerin etkin bir şekilde yönetimi ve kullanılabilmesinin doğru yapılandırılmış belge yönetimi uygulamalarına dayandığını farketmektedir. Kamu yönetimlerinde karar süreçlerinde, eğitimi geliştirmeye yönelik eylem planlarında, sağlık ve ekonomi politikaları, adaletin sağlanması, çevrenin korunması, gizliliğin sağlanması veya artırabilecek birçok kamu yönetimi amacıyla yüksek kalitedeki bilgi ve belgelerin önemi büyüktür (International Records Management Trust, 2004). Belgeler e-devlet ve bilgi edinme kanunlarının başarıları için temel kaynaklardır. e-Devlet kapsamında

kullanılan elektronik bilgi sistemleri belgelerin tanımlanamadığı, erişilemediği veya kullanılmadığı sürece başarısız sayılır. Yapılan çalışmalarda söz konusu sistemlerde belgelerin doğru olmayan yöntemlerle depolandığında ve ilgili diğer belgelerle ilişkilendirilmedikçe başarısız sayılacağı, dahası kamu bilgilerinin ve belgelerinin bütünlüğü, tamlığı ve doğruluğu sağlanmadığı sürece vatandaşların yönetimlere güvenlerinin sağlanamayacağı belirtilmektedir (Rahman, 2007). Bu çerçevede güvenilir belgeler üretmenin önemli olduğunu ifade edebiliriz. Diğer yandan konuya yönelik çalışmalarda modern yönetimlerde öne çıkan açıklık anlayışının temeli olan bilgi edinme kanunlarının uygulanmasının, belgelere erişimin olmadığı veya güvenilir belgelerin sunulmadığı durumlarda başarısız olacağı ifade edilmektedir (International Records Management Trust, 2011).

Belgeler kurumlar açısından değerli bilgi varlıklarıdır. Bu çerçevede belgelerin diğer insan kaynakları ya da finansal varlıkların yönetimleri gibi düzenleyici bir çerçevede yönetilmeleri gerekmektedir. Bu noktadan hareketle yönetimlerde e-devlet çerçevesinde ele alındığında belgelerin yönetsel karar verme mekanizmalarında, program geliştirme süreçlerinde ve hesap verilebilirliğin sağlanmasında önemli rolleri vardır (International Records Management Trust, 2011). Kurumların e-devlet süreçlerinde belge yönetimi stratejilerinin içermesi gereken hususlar şunlardır:

- Kurumsal karar ve eylemlerin dokümantasyonu için rehberlik
- e-Mail ve diğer elektronik ofis dokümanlarının yönetimine yönelik prosedürler
- Belgelerin sınıflandırılması, muhafaza koşulları ve imha programlarının standartları
- Bilgi ve iletişim sistemlerine belge sağlanması belgelerin korunmasına yönelik fonksiyonel gereklilikler
- Güvenilir dijital koruma alanlarının yaratılması için rehberler ve gereklilikler
- Dijitalleştirilmiş elektronik belgelerin yasal durumları ve dijitalleştirme süreçlerinde yasal belgelerin yönetimine yönelik standartlar ve rehberler (International Records Management Trust, 2011).

Belgeler ve içerdikleri bilgiler tüm kurumlarda olduğu gibi yerel yönetimler açısından da önemli bilgi varlıklarıdır. Tüm

kamu kurumlarında olduğu gibi yerel yönetimler açısından baktığımızda da belgelerin yönetimlerin ana unsuru olduğunu söylememiz mümkündür. Yerel yönetimlerde belgeler:

- Tartışmalar, kararlar ve kurumsal faaliyetlerin belgelenmesi,
- Gelecekteki kararlara yönelik karar destek mekanizmalarının desteklenmesi ve yeni program ve hizmetleri geliştirmek,
- Yasal emsaller kurmak hak ve yükümlülükleri sağlamak,
- Geçmiş yaşantılara dair örnekler bulmak,
- Kamu çalışmaları ve projelerinin ve taslaklarının dokümanite edilmesi,
- Plan ve kararların dokümanite edilmesi süreçlerinde kullanılmaktadır (Association of Canadian Archivists, 2001).

Yerel yönetim süreçlerinde arşivler kurumsal işleyişe yönelik hukuksal deliller sunan, yerel ve ulusal belleğe yönelik unsurlar barındıran kültürel kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurumların fiziksel veya elektronik ortamdaki kurumsal belgelerinin üretiminden korunmasına ve kullanılabilirliğine kadar olan süreçleri içeren belge yönetimi disiplini çerçevesinde arşiv ve arşivciler söz konusu disipline yönelik temel unsurlardır (Odabaş, 2010).

Yerel yönetimler kağıt, video, harita, taslak, fotoğraf, ses kayıtları ve elektronik belgeler gibi farklı fiziksel formlarda belge üretmektedir. Bu çerçevede tüm organizasyonlar gibi yerel yönetimlerde de hayati öneme sahip olan belgeler verimli, etkili ve güvenlik kuralları çerçevesinde yönetilmesi gereken bilgi varlıklarıdır. Yerel yönetimlerde üretilen belgeler yönetsel belgeler ve iş süreçlerine yönelik belgeler olarak iki gruba ayrılmaktadır:

- Yönetsel Belgeler: Yerel yönetimlerin rutin aktiviteleri sonucu ortaya konan belgeler olarak tanımlanmaktadır. Personel kayıtları, ekipman kayıtları, finansal kayıtlar vb. belgeler, faturalar, satın alım kayıtları, personel dosyaları, tamir kayıtları, ödeme belgeleri gibi belgeleri içerebilir. Söz konusu belgelerin çok azı uzun süre kayıt altına alınmayı gerektirir.

- İş süreçlerine Yönelik Belgeler: Söz konusu belgeler yerel yönetimlerin temel fonksiyonlarını kayıt altına alırlar. Yerel yönetimleri temel aktivitelerini, kararlarını, yasal anlaşmalarını, planlama belgelerini, vergilendirme kayıtları gibi belgeleri içerirler. Uzun süre korunmayı gerektiren belgeler olarak ifade edilmektedir (Association of Canadian Archivists, 2001).

Yerel yönetimlerde belge yönetimi sistematığı çerçevesinde belgelerin yönetilmesi önem taşımaktadır. Belirli bir düzende ve sistematikte üretilmeyen belgelerin arşiv süreçlerinde karmaşıklığa neden olduğu varsayılarak işlemlere yönelik bir standartlaşma sağlayan belge yönetimi uygulamalarının önemi yapılan çalışmalarda da belirtilmektedir (Odabaş, 2010). İyi bir belge yönetimi, yönetimlerin tüm kademeleri için temel bileşendir. Belge yönetimi sistemlerindeki yetersizlikler yönetimlerde kurumsal, hukuksal ve düzenleyici yeniliklerin yapılmasını zorlaştırmaktadır.

Dijital Çağda Arşivlerin ve Arşivcilerin Değişen Rollerini

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişim ve gelişmelerle 1990'lı yıllarda kamu sektöründe de çeşitli reformlar yapılmıştır. İnternetin yaygın kullanımıyla yönetimlerde verimliliği artırmak, hesap verilebilirliği ve şeffaflığı sağlamak imkanları ortaya daha net çıkmıştır. Aynı dönemde elektronik belgelerle söz konusu belgelerin yönetimine yönelik yöntem, teknik ve sorumluluklar da şekillenmiştir. 2000'li yılların ortasında e-devlet hareketleriyle artan miktarda dijital olarak kaydedilmiş, üretilmiş bilgilerin ortaya çıktığını söylememiz mümkündür. Yüksek miktardaki ve çeşitlilikteki elektronik belgelerin ortaya çıkması ile iyi işleyen, vatandaş ve kurumların haklarını gözetilen ve yasalar ve düzenlemelerle hukuksal ve yasal altyapıları desteklenmiş doğru işleyen belge yönetimi sistemlerine ihtiyaç duyulmaya başlamıştır (Wirtz ve Daiser, 2015). Belgeler anlamında değişikliklere neden olan teknolojik gelişmeler ve e-devlet uygulamaları yalnızca yönetim ve işbirliği bağlamında değil aynı zamanda günlük kurumsal iş süreçlerinde köklü değişimlere neden olmuştur. Bu çerçevede etkilenen iş kollarından biri de arşiv ve arşivcilerdir (Runardotter, Mörtberg ve Mirjamdotter, 2011). e-Devlet kapsamında yapılan araştırmalar genellikle bilgi sistemleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu çerçevede kurumsal içerik

yönetimi süreçleri kapsamında da elektronik arşivleme, elektronik belge yönetimi konuları ön plana çıkmaktadır.

Dijital çağda elektronik belgelerden sorumlu arşiv ve arşivcilerin rollerine yönelik yaşanan önemli değişimler olduğunu söyleyebiliriz. Dijital ortamda üretilen belgelerin artmasıyla birlikte iyi işleyen bir e-arşiv sisteminin önemi de artmıştır. Bu çerçevede e-devlet uygulamalarının en önemli fonksiyonu olan elektronik belge yönetimi sistemleri (Eroğlu, 2013) ise bugün ve gelecekte erişilebilir yüksek kalitede güvenilir ve otorite dijital bilgiler sağlanması, üretilmesi ve paylaşımı adına önem kazanmıştır. Yapılan çalışmalarda kamu yöneticilerin bu bağlamda elektronik belge yönetimi sistemlerini göz ardı ettikleri belirtilerek iyi işleyen bir elektronik belge yönetimi ve elektronik arşiv sisteminin e-devlet uygulamalarındaki başarının ön şartı olduğu vurgulanmıştır (Runardotter, Mörtberg ve Mirijamdotter, 2011).

Arşivler toplumların hafıza kurumları olarak bilinmektedirler. Bu çerçevede kamu kurumları arşivleri ise kamunun işleyişleri sonucu ortaya konan bilgilerin koruyucuları olarak tanımlanabilir. Dijital çağ ile birlikte ortaya çıkan dijital belgeler arşivciler açısından düşünüldüğünde belgelerin korunmasından öte arşivciliğe farklı bir bakış getirerek belgelerin korunması değil dijital kayıtların kopyalanmasının korunması yeteneğini getirdiği yapılan bir çalışmada vurgulanmaktadır (Duranti, 2001b). Bu noktadan hareketle dijital belgelerin özgünlüğü aşağıdaki unsurların garanti edilmesi durumunda sağlanabilmektedir (Duranti, 2001c):

- Doğru verilerin düzgün bir şekilde saklanması,
- Depolama aşamasında verilerde herhangi bir değişiklik olmadığının garanti edilmesi, bütünlüğünün bozulmaması,
- Depolamadan önce verilerin yasal haklarının belirlenmesi,
- Verilerin uygun hiyerarşik düzene tabi tutulduğu ve her aşamanın eksiksiz gerçekleştiğinin garantisinin sağlanması.

e-devlet uygulamalarıyla birlikte ortaya çıkan yeni ilişkiler ve yapılar arşiv yönetimini de etkilemiştir. Bu çerçevede teknolojinin kullanımı ile değişen arşiv yaklaşımları yalnızca teknolojileri değil aynı zamanda, değişen yöntemler, etik

konular ve güvenilir resmi belgeler üretmek üzerine yoğunlaşmıştır. (Meijer, 2003). Teknolojinin gelişmesi arşivlerin organizasyonel süreçlerin delilleri ve kurumsal hafıza mekanizmaları olarak da değişmesine neden olmuştur (Runardotter, Mörtberg ve Mirijamdotter, 2011). Arşiv yönetimini etkileyen e-devlet yapılarının gelişiminin yeni ilişkiler ve yapılar ortaya koyduğu görülmektedir. Bu noktada modern arşivler yalnızca teknolojik gelişmeleri değil aynı zamanda değişen teknolojilerden etkilenen yönetim kültürünü de yansıtmaktadır (Lubar, 1999). Bu çerçevede arşivlerin ve arşivcilerin e-devlet süreçlerinde dijital çağa uygun yaklaşımlar kullanmalarının yalnızca gelecek kültür mirasına etkilerinin olmayacağı aynı zamanda bugünün kamu yönetimlerinin de verimliliğine ve etkinliğine katkı sağlayacağını söylemek mümkündür.

e-Uygulamalar ile birlikte arşivciler, kullanıcılar ve arşivler arasındaki roller de etkilenmiştir. Geleneksel arşivleme yaklaşımlarında belgelere erişim bir refakatçi aracılığıyla sağlanmaktadır (McKemmish, 2005). e-Devlet uygulamalarındaki gelişmeler arşivcilerin arşiv ve kullanıcıları arasındaki arabulucu rolünü değiştirmiş ve arşivciler kurumsal işlemlerin kanıt taşıyıcısı ve toplumsal bellek koruyucusu rolünü almaya başlamıştır (Runardotter, Mörtberg, & Mirijamdotter, 2011, s. 75). Bilgi teknolojileriyle elektronik belgelerin dağıtım ve kopyalama olanakları artmıştır. Bu çerçevede arşivciler arşivlerdeki belgelerin yalnızca “koruyucu” ya da “aracı”ları değil bu belgelerin düzenlenmesiyle ilgili süreçlerde görev alan ve erişim sağlayan profesyonellere dönüşmüştür (Runardotter, 2007). Arşivciler ayrıca yazılım ve donanıma göre şekillenen erişim uygulamalarını azaltmak adına ulusal ve uluslararası standartları oluşturma ve bu standartları kullanma konusunda sorumlulukları bulunan kişilerdir (Jimerson, 2009). Bu çerçevede arşivcilerin teknolojik uygulamalarla yapılandırılan arşiv sistemlerini anlamaları ve kullanıma yetkin olmaları gerekliliği ortaya çıkmaktadır.. Bu çerçevede arşiv ve arşivlerinin koruyucu rollerinin değişerek düzenleyici ve erişimi kolaylaştırıcı olması beklendiği belirtilmektedir (Dollar, 1992; Runardotter, 2007). Dahası elektronik bilgi sistemlerinde yürütülen süreçler nedeniyle arşivcilerin elektronik belgelere erişilmesine yönelik stratejiler üretmeleri daha belgelerin teknik ve hukuksal anlamda yaratıcılarını korumalarına yönelik politikalar üretmeleri gerektiği de vurgulanmaktadır (Dollar, 1992; Runardotter, 2007). Yeni dinamik sistemler ve

yönetimlerde açıklık ilkeleri ile arşivcilerin rolleri kolaylaştırıcılar olarak değişmiştir (Runardotter, Mörtberg ve Mirijamdotter, 2011). Kağıt tabanlı sistemler için kullandığımız arşivcilerin koruyucu rolleri bilgi iletişim teknolojileriyle değişerek arşiv materyallerinin üzerinde entelektüel kontrol sağlayan, arabulucular olarak görev yapan ve bireylerin arşiv materyallerine erişimlerini kolaylaştırmak adına sistemler uygulayan kolaylaştırıcılar haline almıştır. Günümüzde kamu politikalarında sanki dijital teknolojilerin arşivcilerin yerlerini alacakları gibi bir anlayış görülmektedir. Dijital süreçlerde materyallerin uzaktan ve kişisel bilgisayarlarla erişilebilir olmaları arşivcilere bir tehdit gibi algılanmaktadır.

Bu çerçevede literatürde dijital çağda arşivcilerin rollerinin ve görevlerinin değişmediği sadece işlerini yapma biçimlerinin değiştiğinin savunulduğu görülmektedir (Duranti, 2001a). Günümüzde de arşivciler hala belgelerle, belge üreticileriyle, belge yayıncılarıyla çalışıyorlar. Materyallerini yönetiyorlar, korunmasını sağlıyorlar ve kullanıcılarının erişimlerini sağlıyorlar. Dijital çağda temel arşiv süreçlerin hiçbirinin değişmediği fakat bu süreçleri yapma yöntemlerinin değiştiği belirtilmektedir. Yani kağıt formundaki ya da fiziksel formlardaki materyallere uygulanan tekniklerin dijital çalışmalara uygulanabilirliğinin olduğunu söylemek pek mümkün değil. Bu bağlamda söz konusu süreçlere yönelik yöntemlerin değiştiği görülmektedir. Yapılan çalışmalar çerçevesinde düşündüğümüzde arşivcilerin rollerinin tam tersine genişlediğini görmekteyiz.

Gelişen teknolojik ortamlar kullanıcı yapılarında da değişikliklere neden olmuştur. Bu çerçevede değişen kullanıcı profilleri açısından düşünüldüğünde arşivlerde danışma hizmetlerinin de yeniden şekillenmesi gerektiği söylenmektedir (Runardotter, 2007). Dahası elektronik belgelerin zaman içinde erişimine yönelik araç ve tekniklerin geliştirilmesi, belge sahiplerinin haklarını ve gizliliklerini koruyan politika ve prosedürlerin formüle edilmesi gerekmektedir. Bu süreçlerde arşivcilerin önemli rol oynayacakları aşiktardır. Arşivciler ayrıca gelecek nesilleri şekillendiren bireyler olarak da görülmektedir (Jimerson, 2009). Özellikle hesap verilebilirlikle ilgili konularda önemli bir yapı olan kamu arşivlerinde bir arşivcinin hedefi belgeleri güvenilir, doğru ve özgün bir biçimde muhafaza etmek olacaktır. Nitekim literatürde de kamuda arşivcilerin çalışmalarının, hesap

verilebilirlik, açık devlet ve sosyal adaleti temsil ettiği vurgulanmaktadır (Jimerson, 2009).

Literatürde kurumlarda arşivsel konular ve dijital korumaya yönelik yeterli hizmetler sunulmadığında ortaya çıkacak sonuçların yeterince anlaşılmadığı vurgulanmaktadır (Runardotter, 2007). Bu çerçevede arşivcilerin yönetim ekiplerinin içinde stratejik rol oynayabileceklerini söylemek mümkündür. Ayrıca kamu yöneticileri tarafından hazırlanan koruma stratejileri ve kurumlara yönelik politika dokümanlarının hazırlanmalarında arşivcilerin önemli bir rol oynayacakları yapılan çalışmalarda da vurgulanmaktadır (Runardotter, Mirijamdotter ve Mörtberg, 2007). Bu kapsamda söz konusu politikaların kurumlarda kamu yöneticileri, bilişim profesyonelleri ve arşivciler arasındaki koordinasyon ve işbirliği çerçevesinde oluşturulması önemlidir (Duranti, 2001a). Bu bilgiler doğrultusunda arşivcilerin geleneksel arşiv uygulamalarının ötesinde diğer disiplinlerle entegre bir şekilde çalışmaları gerektiğini söylemek mümkündür.

Arşivciler toplum hafızasına yönelik kayıtlarının korunmasında da aktif rol almaktadır. Bu kapsamda arşivcilerin dijital çağa uyum sağlayamamaları durumunda toplumun hafızasının korunmasının mümkün olmayacağı belirtilmektedir (Pearce-Moses, 2007, s.16). Bu kapsamda günümüzde arşiv ortamlarının hem kağıt tabanlı hem de dijital çağ ile uyumluluk gösterecek bir işleyişte yapılandırılması önemlidir. Arşivler kamu hizmetlerinde olmazsa olmaz yapılarıdır. Özellikle e-devlet uygulamaları çerçevesinde omurga hizmet olarak sayılan elektronik belge yönetimi uygulamalarıyla (Özdemirci, 2016) kurumlarda değişen arşivler ve arşivcilere yönelik roller, arşivcilerin geleneksel arşiv uygulamalarının ötesinde diğer disiplinlerle entegre bir şekilde çalışmalarının önemini yansıtmaktadır. Yapılan çalışmalarda da modern çağda arşivcilerin sistem tasarımına yönelik daha aktif-eğitilmiş olmaları gerektiği vurgulanarak arşivcilerin sistemlerin programcısı değil tasarımcıları olmaları gerektiği, Arşivlere yönelik politika geliştirme süreçlerinde sorumlu olmaları gerektiği vurgulanmıştır (Dollan, 1992).

Sonuç ve Öneriler

Değişen teknolojilerle basılı ortamdaki dijital ortama aktarılan ve dijital ortamda üretilen belgeler, arşiv hizmetlerine yönelik

değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede dijital çağ uygulamaları ve teknolojileri ile birlikte arşivler de değişim ve arşiv süreçlerinde dönüşümlerini ortaya koymuşlardır. Geleneksel olarak belge yönetimi süreçleri; belgelerin sisteme manuel olarak alınması kaydedilmesi, fiziksel arşiv sistemlerinde uzun süre korunması gibi kağıt tabanlı sistemlere dayanmaktaydı. Geleneksel stabil arşiv süreçlerinde arşivcilerin rolleri daha çok arşivle kullanıcılar arasındaki koruyucular olarak şekillenmiştir. Gelişen tarama ve dijitalleştirme olanakları çerçevesinde erişim, kullanılabilirlik ve koruma yöntemleri değişerek sistemler elektronik ortama taşınmıştır. Bu çerçevede arşivcilere yönelik roller de değişerek daha dinamik bir konuma gelmiştir.

Kamu yönetimi açısından ele alındığında kamu arşivlerinin toplumların hafızasını oluşturan en önemli unsurlar olduğunu söylemek gerekir. Bu çerçevede özellikle kamu kurumlarında çalışan arşivcilerin politik baskılar çerçevesinde dengede tutmaları gereken bir görevleri olduğunu söylememiz mümkündür. Ortaya konan belgelerin seçilmesi, yorumlanması ve gelecekte neyin önemli olacağına yönelik uzun vadede koruma planlarının modern teknolojiler çerçevesinde yapılmasına yönelik önemli görevleri vardır. Özellikle e-devlet uygulamalarıyla yaygınlaşan elektronik belgelere yönelik en önemli zorluktan biri herhangi bir iz bırakmadan dijital belgelerin değiştirilebilir olmasıdır. Bu çerçevede dijital belgelerin üretiminden depolanmasına ve yeniden erişimine kadar olan süreçlerde yetkilendirme işlemlerinin arşiv bilimi öğretileri kapsamında modern çözümlerle doğru bir şekilde yapılması önemlidir .

Teknolojik dönüşümler arşivcilerin sorumlulukları ve rollerinde bir belirsizliğe neden olmuştur. Arşivcilerin çalışma araçlarının yalnızca teknolojik araç gereçler olmaması aynı zamanda basılı formatlardaki unsurlarında varlıklarını sürdürüyor olması bu belirsizliğin ana nedenidir olarak yorumlanabilir. Geleneksel arşiv süreçleri devam ederken yeni teknolojilerin eski süreçlere adapte edilerek devam edilmesi gerekmektedir. Modern yaklaşımlarda arşivcilerin güncel teknolojilere aşina olması beklenirken arşiv sistemleri geliştirilirken belgelerin dijital ortamda uzun süre korunmasına rehberlik etmeleri de beklenmektedir. Bu çerçevede söz konusu sistemlerde basılı veya elektronik formattaki arşivsel materyallerin erişimi konusu da bir diğer noktadır. Bu noktada arşiv malzemelerine

yönelik üstveri kullanımı önemli olmaktadır. Gelecek kuşaklara aktarılabilecek toplumsal miraslar olan arşivlerin bu çerçevede modern kurumlarda yalnızca elektronik ortamlarda yürütülebiliyor olması karar vericileri söz konusu süreçlerde yalnızca bilişim personelinin yeterli olabileceği yanılgısına sürüklememelidir. Söz konusu süreçlerde ortak çalışma kapsamında arşivcilerin sistem tasarımı, iş akış analizleri, proje yönetimi, sistem analizi, arşiv politikalarının belirlenmesi, erişim yönetimi, resmi belgelerin saklanma koşulları gibi konulardaki katkıları önemlidir. Diğer yandan dijital teknolojilerle birlikte arşivcilerin koruyucu rolleri arşivsel materyallere erişimi kolaylaştırmaya doğru değişim göstermiştir.

Genel olarak modern arşiv süreçlerinde belgelerin güvenli bir biçimde bütünlükleri bozulmadan uzun süre saklanmalarına yönelik konuların arşivcilerin rollerini genişletmiştir. Diğer yandan değişen kullanıcı profilleri arşivlerin ve arşivcilerin hizmet sunumunda değişikliklere neden olan bir diğer unsurdur. Bu çerçevede dijital yerliler olarak adlandırılan kullanıcı gruplarının beklentileri çerçevesinde arşivlerin kamusal belgelere elektronik ortam üzerinden sürekli erişim sağlaması, açık erişim beklentilerini karşılaması, kullanıcı odaklı hizmet sunumlarını gerçekleştirmesi, arşiv materyallerini elektronik ortamda çok fonksiyonlu olarak yayınlaması dijital çağda değişen arşiv hizmetlerini ifade etmektedir.

Genel olarak değerlendirdiğimizde günümüzde değişen kullanıcı profilleri dikkate alındığında arşivcilerinin değişen rollerine yönelik beklentiler aşağıda sıralanmaktadır:

- Kullanıcı odaklı ve buna bağlı olarak kullanıcı ihtiyaçlarına önceden cevap verebilen, web teknolojilerini benimseyen,
- Uzun süre koruma politikaları çerçevesinde arşiv ve belge yönetimi sistemlerinde işbirliklerine açık,
- Yaşam boyu öğrenmeyi destekleyen ve arşiv hizmetlerini söz konusu süreçler kapsamında tasarlayan,
- Arşiv hizmetlerinin geliştirilmesine arşiv prosedürleri ve işleyişlerine yönelik mevzuata ve standartlarla ilgili bilgi sahibi,
- Arşiv malzemelerinin korunmasına yönelik, uzun süreli koruma yöntemleri konusunda bilgili,
- Arşiv malzemelerinin entelektüel mülkiyet haklarının

korunmasına yönelik kendilerini geliştiren, elektronik ortamda bilgi ve verilerin güvenliği ve telif haklarına yönelik mevzuat ve standartlara hakim,

- Arşivsel materyallerin korunması ve yeniden erişilebilirliğini sağlayacak tanımlama (Üstveri standartları ve protokoller) standartlarına ve kullanımlarına yatkın bireyler olmaları beklenmektedir.

Değişen teknolojik ortamlarla birlikte arşivciler de kişisel ve profesyonel hayatlarında teknoloji uygulamalarını adapte etmişlerdir. Bu kapsamda yerel yönetimlerin arşiv hizmetleri ve arşivciler için, değişen arşiv ortamlarını ve bu ortamlara yönelik teknik, yasal ve hukuksal altyapıyı oluşturması önemlidir. Yerel yönetimlerde mevcut arşiv hizmetlerinde yer alan personelin eğitime yönelik hizmetiçi eğitimlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Son olarak arşiv hizmetlerinde istihdam edilecek yeni personellerin konuyla ilgili eğitim almış bilgi profesyonellerinden oluşması önemli görülmektedir.

Kaynakça

Akgül, A., E. (2016, Şubat). *e-Devlet uygulamaları ve güven ilişkisi üzerine bir deg_ erlendirme*. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Uşak. 13 Nisan 2016 tarihinde <http://ab.org.tr/ab16/bildiri/92.pdf> adresinden erişildi.

Association of Canadian Archivists. (2001). *Municipal archives*. _Vancouver: Association of Canadian Archivists_. 10 Şubat 2016 tarihinde http://www.archivists.ca/sites/default/files/Attachments/Outreach_attachments/Municipal-Archives-Booklet.pdf adresinden erişildi.

Berger, J.,B. ve Rose, J. (2015) Nine Challenges for e-Government Action Researchers. *Journal of Electronic Government Research (IJEGR)*. 22 Nisan 2016 tarihinde <http://www.igi-global.com/journal/international-journal-electronic-government-research/1091> adresinden erişildi.

Cook, T. (2007). Electronic records, paper minds: the revolution in information management and archives in the post-custodial and post-modernist era. *archives & social studies: A Journal of Interdisciplinary Research* 1(0)._

- Dikopoulou, A. ve Mamma, E. (2011, Mayıs). *The role of records management (RM) as a component of efficient e-government*. Budapeşte: DLM Forum Members Meeting toplantısında sunulan bildiri.
- Dollar, C.,M. (1992). *Archival theory and information technologies. The impact of Information Technologies on Archival Principles and Methods*. University of Macerata.
- Duranti, L. (2001a). The impact of digital technology on archival science. *Archival Science*, 1(1), 39-55.
- Duranti, L. (2001b). Concepts, principles, and methods for the management of electronic records. *The Information Society*.17, s. 271-279.
- Duranti, (2001c). The impact of digital technology on archival science. *Archival Science*. 1, 39-55.
- Erdal, M. (2003). *İnternet'te Ablaki Sorunlar ve Suçla Mücadelede Kamu yönetiminin Sorumlulukları*”, Murat Erdal (Yay. Haz.), Elektronik Devlet Paneli (15.10.2003) Kitabı içinde (s. 109–127), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını, 2003.
- Eroğlu, Ő. (2013). *e-Devlet kapsamında kurumsal bilgi sistemlerinin değerlendirilmesi: İçişleri Bakanlığı örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- European Commission (2015). *E-Government in the European Union*. 10 Nisan 2016 tarihinde <http://ec.europa.eu/isa/documents/publications/egoveuropeanunionmay2015.pdf> adresinden erişildi.
- Gilliland-Swetland, A. J. (2000). *Enduring paradigm, new opportunities: the value of the archival perspective in the digital environment*. Washington: Council on Library and Information Resources.
- International Records Management Trust. (2004). *The e-records readiness tool*. London: International Records Management Trust.
- International Records Management Trust. (2009), *Integrating records management in ICT systems: good practice indicators*. 10 Nisan 2016 tarihinde: http://www.irmt.org/documents/educ_training/term%20resources/IRMT_Good_Practice_Indicators.pdf adresinden erişildi.
- International Records Management Trust. (2011). *Managing*

- records as reliable evidence for ict/ e-government and freedom of information: A country strategy for managing records as reliable evidence for ict/ e- government and freedom of information.* London: International Records Management Trust.
- Jimerson, R. (2007). Archives for all: professional responsibility and social justice. *Am Arch* 70, 252–281.
- Jimerson, R. (2009). *Archives power. Memory, accountability, and social justice*, Chicago: SAA
- Kandur, H. (1998). *Belediyelerde arşiv yönetimi*. İstanbul: Remak
- Kesim, H. K. ve Petek, A. (2005). Avrupa Komisyonu'nca belirlenen iyi yönetişimin ilkeleri çerçevesinde Türk Kamu Yönetimi reformunun bir eleştirisi. *TODAIE Dergisi*, 38(4)
- Klareld, A. (2015, Ağustos). *Proactivity postponed? 'Capturing' records created in the context of e-government – a literary warrant analysis of the plans for a national e-archive service*. Electronic Government (EGOV) and 7th Electronic Participation (ePart) toplantısında sunulan bildiri, Yunanistan.
- Lubar, S. (1999). Information Culture and the Archival Record. *American Archivist*, 62(1), 10-22.
- Mazepe, P. and Sebina, M. (2003, Temmuz). *Freedom of information, records management and good governance. Any symbolic relationship?*. XVII BIENNIAL Eastern and Southern Africa Region, General Conference on Archives, Society and Good Governance, Branch of the International Council on Archives konferansında sunulan bildiri, Mozambik.
- McKemmish, S. (2005). *Archives: recordkeeping in society*. Centre for Information Studies, Charles Sturt University. University of Technology, Luleå._
- Meijer, A. (2003). Trust this document! ICTs, authentic records and accountability. *International Journal on Recorded Information - incorporating 'Archives and Museum Informatics*, 3(3), 275-290. doi: 10.1007/s10502-004-1287-z
- Ndenje-Sichalwe, E. (2011, Haziran). *The Role of records management in the implementation of public service reform programme in Tanzania. XXI Bi-Annual East and Southern Africa Regional Branch of the*

- International Council on Archives (ESARBICA) General Conference on Access to Information: Archives and Records in Support of Public Sector Reform in Context* konferansında sunulan bildiri. Mozambik: ICA.
- Odabaş, H. (2010). e-Devletin temel bileşeni: Elektronik belge yaklaşımları ve yönetimi. *46. Kütüphane Haftası*. 29 Mart-4 Nisan 2010, Milli Kütüphane, Ankara.
- Özdemirci, F. (2015). Bütünleşik e-Kurum Sistemleri ve Kurumsal Yapılanmalara Yansıması: Ankara Üniversitesi *e-BEYAS Uygulaması ve Kurumsal Yapılanma*. Özdemirci, F., Özel, N., Çakmak, T., Akdoğan, Z. ve Yalçınkaya, B (Yay, Haz) *e-BEYAS 2015 Sempozyumu: Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme-Elektronik Arşiv-Elektronik Belge Yönetimi Sempozyumu* içinde Ankara: Ankara Üniversitesi BEYAS Koordinatörlüğü, 2016.
- Pearce-Moses, R. (2007). Janus in Cyberspace: Archives on the Threshold of the Digital Era. *The American Archivist*, 70(1), 13-22.
- Rahman, H. (2007, Aralık). e-Government readiness: from the design table to the grass roots *Proceedings of the 1st International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance* içinde Macao, China, ACM International Conference Proceedings Series.
- Runardotter, M., Mörtberg, C. ve Mirijamdotter, A. (2011). The changing nature of archives: whose responsibility?. *Electronic journal of e-government (Ejeg)*, 9(1), 68-78.
- Runardotter, M. (2007). *Information technology, archives and archivists – an interacting trinity for long-term digital preservation*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dept. of Business Administration and Social Sciences, Luleå
- Saraçbaşı, Y. (2010). *Türkiye’de E-Belediyecilik Uygulamalarında Belediye Vatandaş İlişkisi: Malatya Belediyesi Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Isparta: SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Serenli, A. (2013). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin E-Devlet Uygulamaları Kapsamında Büyükşehir Belediyeleri Web Sitelerinin İşlevselliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21 (1). s.223-234.

- Spirakis, G., Spiraki, C., ve Nikolopoulos, K. (2010). The impact of electronic government on democracy: E-democracy through e-participation. *Electronic Government*, 7(1), 75-88.
- Toksöz, F. (2008). *İyi Yönetişim El Kitabı*, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Uğur ve Öner (2004). Bilgi toplumu sürecinde yerel yönetimlerde eğitim-bilişim teknolojilerinden yararlanma: Türkiye’de e-devlet uygulamaları, *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(1), 49-60.
- Wirtz, B.W.ve Daiser, P. (2015). *e-Government: Strategy process instruments*. 15 Nisan 2016 tarihinde http://berndwirtz.com/downloads/WirtzDaiser_2015_E-Government.pdf. adresinden erişildi.

Halk Kütüphanesine Saygınlık Yaratmak: Sözlü Tarih

Prof. Dr. Hasan S. Keseroğlu

Kastamonu Üniversitesi, Türkiye, hasankeseroglu@gmail.com

Öz

Halk kütüphanesinin önemi, gerekliliği, amaçları ve işlevleri evrensel birer özellik olarak IFLA ve Unesco tarafından bütün dünyaya duyurulmuştur. Bu duyuruyu sağlayan “Bildirge” içinde halk kütüphanesinin “kültürel mirası” ve “sözlü geleneği” desteklediği de belirtilmiştir. Halk kütüphanesi yerelden evrensele her türden bilgiyi toplar ve çocuktan yetişkine her kesime sunar. Ancak bilgide yoğunlaşmış, derinleştiği alan yerel bilgidir. Günümüz olanakları hem ses hem de görüntüyü taşıyacak özellikler bulundurmaktadır. Bu nedenle, halk kütüphanelerinin bulunduğu yerel çevrede yapılacak sözlü tarih görüşmeleri; yerel bellek kurumu olma özelliğini bilgi toplanan konu ya da olay yanında, bilgiyi verenin sesi ve görüntüsü olarak da bir anlam taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı da halk kütüphanesi ve sözlü tarih ilişkisini irdelemek olacaktır. Tarihsel bir yöntem olarak kullanılan ve kullanımı umulup, düşünülenin ötesinde yaygınlığa sahip olan “sözlü tarih”in halk kütüphanelerine neler sağlayabileceği tarihsel yanı ele alınmış, uygulama özellikleri belirtilerek tartışılacaktır. Çalışma, ‘sözlü tarih uygulamaları halk kütüphanelerine toplumsal saygınlık kazandırır’ hipotezi üstüne kurulmuş, betimleme yöntemi ile geliştirilmiştir. Halk kütüphanelerinde sözlü tarih yapılması ya da kaynaklarının yer alması, halk kütüphanelerini toplumsal anlamda destekleyecektir.

Anahtar kelimeler: Halk kütüphanesi, Sözlü Tarih, Kütüphanelerde sözlü tarih.

Giriş

Halk kütüphanesi diğer kütüphane türlerinden ayrılan yanlarını çok açık ve anlaşılır biçimde “adı” içinde taşımaktadır. Halk, “bir ülkedeki yurttaşların tümü” (Türkçe, 1983) dür. Halk kütüphanesi, kişiler arasında ayırım gözetmeden yediden yetmiş, dil, din, soy, cins, yaş, toplumsal konum, yoksul zengin ayırımı yapmadan kapısını herkese karşılıksız olarak

açan; bulunduğu yerin eğitim, bilgi, kültür gereksinimlerine karşılık veren ve boş zamanı olumlu yönde değerlendirme ortam ve olanağı sunan kurumlardır (Unesco, 1992, s.74-75; Halk kütüphanesi hizmeti, 2004, s.22). Diğer kütüphane türleri kapılarını özel koşullardaki kullanıcılara açarken halk kütüphanesi böyle bir önkoşul taşımaz. Halk kütüphanesi çok amaçlı kurumların tipik örneklerinden biridir. Bu tutumu, herkese açık olması ve amaçlarının genişliği ve çokluğu halk kütüphanesine bilgi ve bilgilendirmeye dayalı “toplumsal merkez” olma özelliğini kazandırır. Bu özelliği de halk kütüphanesini hem öncü hem güncel hem de güvenilir olmak açısından ayrımlı bir biçimde öne çıkarır.

Halk kütüphanesi amaç ve işlevleri diğer kütüphane türlerinin amaç ve işlevleriyle pek çok açıdan örtüşür. Halk kütüphanesini diğer kütüphanelere oranla öne çıkaran bu yanıdır (Tablo1).

Tablo 1. Kütüphane türlerinin karşılaştırmalı özellikleri

Özellik	Ulusal Kütüphane	Üniversite Kütüphanesi	Özel Kütüphanesi	Okul Kütüphanesi	Arşiv	Halk Kütüphanesi
İşlev	Ulusal Bellek				Kurum/ Kuruluş Belleği	Yerel Bellek
Hizmet	Ulusal Eşgüdüm	İşbirliği		İşbirliği		Yerel eşgüdüm ve İşbirliği
Kullanıcı	Araştırmacıya hizmet	Araştırmacıya hizmet	Araştırmacıya hizmet	Öğretmen öğrenciye Hizmet	Kurum içi hizmet	Herkese Hizmet
Derme	Her konuyu içerir	Eğitim öğretim sınırları içinde	Kurumun amaçları içinde	Eğitim öğretim sınırları içinde	Kendiliğinden oluşur	Her konuyu içerir. Yerel bilgide derinlik

Bu amaç ve işlevler evrenseldir. Bu amaçların gerçekleşmesinde önkoşul demokrasidir. Demokrat olmayan yönetimlerde adına halk kütüphanesi de dense bunları halk kütüphanesi saymak olanaklı değildir. Eğer herkese açık ve her okur için istediği yönde kaynak/bilgi sunma amacı taşıyorsa; yasaların yasaklamadığı (yönetimlerin değil) türde her konuda yayına açık olma zorunluluğu vardır. Her halk kütüphanesi yerel koşullarına bağlı olarak bu amaçlarını, amaçlarına bağlı

planlamasını kendi koşulları doğrultusunda belirleyip, düzenler, politikasını geliştirir.

Halk kütüphanesine toplumsal bilgi merkezi demek, onun yalnız “toplumsal bilgi”yi toplayacağı anlamına gelmemelidir. Çünkü bilgi tür olarak bilimsel bilgi, felsefi bilgi, dinsel bilgi, toplumsal bilgi, sanatsal bilgi, gündelik bilgi, algısal bilgi (Burke, 2001, s.14) gibi çok çeşitli ve değişik başlıklar altında toplanabilmekte; bilgi kaynakları olarak da kütüphane dermelerinde yer alabilmektedir.

Halk kütüphanelerinin *toplumsal bilgi merkezi* işlevini üstlenmesi, bu kurumun tanımından rahatlıkla çıkarılabileceğimiz amaçlarının çok ötesine geçen, sanılan ve düşünülen çok daha fazla sorumluluk yüklemektedir.

UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi’nde (1995, s.144), halk kütüphanesinin eğitim, kültür ve bilgi için yaşayan bir güç olduğu belirtilir. Biz de bunu kalıp olarak alıp yineleriz. Çünkü meslek birimlerimizden birisine güzel ve “olağandışı” bir anlam yüklenmektedir. Güzel nitelilerin çekiciliğine kapılmadan, gerçekçi bir açıdan, öncelikle, “hangi eğitim?”, “hangi bilgi?” sorularına karşılık vermemiz gerekir.

Gerçekten halk kütüphanesi “eğitim”de, “kültür”de ve de “bilgi”de yaşayan bir güç müdür? Eğer bir güç ise bu gücün dayanakları nedir? Yaşayan bir güç olmak ne anlama gelir? Gücün etkisi kesin ve kaçınılmazdır ve herkes gücü kendi elinde tutmak ister. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de gücün değeri bilgidir. Bilgi bir güç ise halk kütüphanesini güçlü kılan ya da kılacak olan hangi bilgidir?

Eğer dünyada en çok bilimsel yayını yapıyorsanız, aynı zamanda yeni teknoloji üreten, en çok dışsatımı da yapan ülkesiniz demektir. Bunu Web of Science verileri ışığında görebiliriz. Sanırım böylesi bir güç hiçbir halk kütüphanesinden beklenemez. Bu iş araştırma kütüphanelerinin işidir. Bir bor madeni yakınında kurulmuş halk kütüphanesi bu konuda pek çok anlam taşıyan kaynağı sağlayabilir ve de süreli yayınları, veri tabanlarını izleyebilir. Ancak bir araştırma kütüphanesi gibi belirli bir konuda derinleşmesine gelişmesi ve onu sürekli kılması çok da olanaklı değildir. Halk kütüphanesi gücünü ve bilgi değerini, yerel bilgidir alır ve yerel bilgi ile ortaya koyar. Çünkü her bilgi üretildiği yer, koşul ve kullanımına bağlı olarak bir anlam ve değer kazanır.

Nalbant için nalda kullanılan metal, kalınlığı, çivi sayısı ve çivinin eğimi en değerli bilgi; basımevi çalışanı için kağıdın gramajı, kalitesi gibi. Yerel bilgi de bulunduğu çevrenin bilgisi olarak geniş bir kesime yönelik olmak açısından öne çıkıp, anlam kazanır. Yerel bilginin toplanıp, düzenlenip, hizmete hazır tutulduğu yerler halk kütüphaneleridir. Türkiye’de yerel bilgi, eğitim, kültür gereksinimlerini öne çıkarıp, karşılık veren en tipik örnek 1932-1950 yılları arasında Halkevleri¹ etkinlikleri ve kütüphaneleri olmuştur.

Türkiye’de Halk Kütüphanesi

Türkiye’de kütüphane ağırlıklı olarak ders çalışılan, ödünç kitap alınan ve kitap okunan yer olarak algılanmıştır. En yaygın türlerden birisi olarak halk kütüphanesi de hizmetleriyle bu düşünceyi desteklemiştir. Bir orman köylüsü, bir balıkçı kasabası, sebze seracılığı ya da hayvancılığın geçim kaynağı olduğu yerlerde halk kütüphaneleri kitap, süreli yayın ya da kitap dışı belgelerle yerel sorunları çözen bilgi kaynaklarını sağlayıp, pazarlamasını genellikle yapmamıştır. Kütüphaneler kapatıldığında üzülen, yalnız ödevi olan öğrenciler olmuş; kütüphane olmaması ya da kapanması nedeniyle hiçbir zaman ciddi tepkiler yaşanmamıştır. Günümüz yetkililerinin Kütüphane Haftası konuşmaları hâlâ kitap ile okuma kavramları arasında dönüp durmaktadır. Kütüphane ile ilgisi olmayan insanlar için bir kahvehaneden bile daha değersiz düşünülebilir.

Örnek olarak halk kütüphanesi Bursa’da ve Bursalıya hizmet sunuyorsa; amaçlarından birisi de Bursa ile ilgili hemen her konuda ayrıntılı bilgiyi toplayıp, düzenlemiş olması ötesinde, Bursa’nın İÖ 4000’lerden günümüze tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik vb. yerel gelişimine ilişkin bilimsel bilgiyi sağladığı kaynaklardan sunması beklenir. Gündelik bilgiler yerel gazetelerin dizinlenmesine bağlı olarak biçim kazanır. Kütüphane çevresindeki eğitim kurumlarını destekleyen nitelikte kaynakların bulunması; değişik tarihlerde Bursa’da eğitim kurumlarının sayısı, trafik kazaları, düşman işgalinden kurtuluş günü, Ramazan ayı, özel günlere ilişkin etkinlikler ve içerikleri konusunda gerçekçi ve doğru bilgileri sağlaması beklenir.

¹ Halkevi kütüphaneleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan S. Keseroğlu, Halk kütüphanesi politikası ve Türkiye Cumhuriyeti’nde durum. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.

1990'lı yıllarda İğneada Limanköy'e giden bir çift, çok beğendikleri yerde otel ya da pansiyon bulamayınca; Köyün yıkılmaya yüz tutmuş yapısı yerine modern bir bina yaptırıp köye koşullu bağışlarlar. Yapının üst katı pansiyon alt katı da kütüphane olacaktır. Pansiyon gelirleriyle kütüphane yaşayacaktır. Köyün çocuk ve gençleri Kütüphanede kitap okur ya da ödünç kitap alırlar. Yetişkin köylü ilgisizdir².

Limanköy'de yaşayanların söylediklerine göre 1900'lü yılların başında Bulgaristan'dan göçmen olarak buraya gelmişler, orman ürünlerinden yararlanarak, avlanarak bir süre yaşamışlar. Orman ve av ürünleri bitince de balıkçılığa başlamışlar. Köyün tarihine ilişkin birkaç paragraf dışında bilgi olmadığı gibi, yaşlı köylüler de "bizler Bulgar zulmünden kaçtık" ya da daha kibarca "Bulgar göçmenleriyiz. Biz Bulgaristan'dan göçmen olarak gelip burayı biz kurduk" diyorlar.

Limanköy tarihi üstüne bilgi ve köylünün kütüphaneye bakışını değiştirecek bir takım yollar bulmak gerekiyordu. Dört kilometre ötedeki İğneada'da, İğneada tarihini yazan kişinin de Limanköy üstüne fazla bilgisi yoktu. "Sözlü Tarih" bu konuda bana, sorun ve sorularına, yerel tarih bilgisi ve kütüphaneye karşı en azından saygı duyulması yönünde katkı sağlayabilir miydi?

Sözlü Tarih

"Sözlü tarih" farklı kişiler tarafından farklı açılardan değerlendirilerek tanımlanmaktadır. Caunce'a (2001, s.11) göre, "sözlü tarih daha çok malzeme toplama yöntemi, bugünü daha iyi anlayabilmek ve geleceği yönlendirebilmek için, geçmişti anlamlandırma sürecine yapılan bir katkıdır". Sommer (2009, s.1) sözlü tarihi "bir görüşme, bir tanık, bir katılımcıyla bir olay ve ona ilişkin bilgiyi başkalarından sağlayıp, başkalarına aktarmak amacıyla yapılan birincil kaynaklardır. Birincil elden belirli konular üstüne kişilerle yapılan görüşme" olarak görür, "sözlü yapılan görüşmede kişi belirli bir yer, olay, durum konusunda kendi tanıklığını ortaya koyar. Sözlü tarihin anahtar öğeleri sözlü tarih uygulayıcılarının kılavuzluğundaki

² Bir kış akşamı tıklım tıklım ve kapı penceresinden soğuk üfleyen kahvelerden birisine gittim. Amacım kütüphane için düşüncelerini anlamak, istedikleri yönde kütüphanede değişik etkinlikler tasarlamaktı. Ama neredeyse herkes kağıt ya da taş oynuyorlardı. Tanıdığım bir masaya izleyici olarak katıldım. Fırsat bulunca da kütüphane dememle, sözümü ağzıma tıkadılar: "yahu Hoca o kütüphane diye yaptığımız yer ne güzel bir kahvehane olurdu", "Kütüphane ile bu kahvehaneyi deşis tokuş yapsak", "bak bizim öğretmen bey bile artık kütüphaneye gitmeme karan almış, çocukları götürmeyecekmiş, Köy için gereksiz bir yer oldu orası" gibi beni gerçekten şaşkırtan düşünceler yüksek sesle dillendirilmeye başladı. Şaşkın ve üzülerek çıktım oradan.

temel çerçevedir” biçiminde devam eder. Sözlü tarih görüşmeleri iki ana başlık altında toplanmaktadır: Yaşam görüşmeleri ve proje görüşmeleri. Yaşam görüşmeleri kişilerin yaşamöyküsüne ilişkin, birden çok kez yapılan görüşmeleri içerir. Projeye bağlı görüşmeler ise tarihsel bir konu, olay ya da bir yere ilişkindir bir seferlik olabildiği gibi yıllarca sürebilir de (Sommer, 2009,s.2).

Thomson ve Perks (1993, s.3) ise “sözlü tarih çalışmaları, geçmişte yaşayanlara doğrudan ulaşmanın aracı olarak kullanılan bir tarih yöntemi” ve “geçmişin yaşayan belleği” biçiminde tanımlarlar. Bu özel olma ve bellek olma özelliği “yazılı kayıtların pek değinmediği, yaşamın temel alanlarını” (Thomson ve Perks, 1993, s.5) da içermesidir.

‘Sözlü tarihi’ daha genel niteleyen bir yaklaşım da şu biçimdedir: “tarihi yazılı belgelere ek olarak yaşayan bireylerin belleğe dayalı anlatıları aracılığıyla yazma ve sıradan insanları, gündelik yaşamı ve öznelliği tarihin araştırma alanına dahil etme dürtüsüyle şekillenen ve ses kaydetme teknolojilerinin gelişmesiyle de desteklenen disiplinlerarası bir çalışma alanı ve araştırma yöntemidir. Araştırılmakta olan bir sosyal gerçekliğin oluşumunda yer almış insanlarla görüşmeye dayanır” (Sözlü tarih yöntemi, 2016).

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü kapsamındaki Sosyal Bilimler Sözlüğü’nde de (TÜBA, 2011) sözlü tarih “Geçmişte yaşanan olayları, yaşayanlarla yapılan görüşmeler aracılığıyla onların belleğinden ve yaşamöyküleri çerçevesinde toplayarak kaydetmeye dayalı tarih yazımı yaklaşımı” biçiminde belirtilmektedir.

Anlaşılabacağı gibi ‘sözlü tarih’ bir bilgi, bilgi toplama tekniği, bir tarih yazım yaklaşımı, disiplinlerarası bir çalışma alanı olmak üzere çeşitli yönleriyle tanımlanabilir.

Sözlü Tarih Çalışmaları

‘Sözlü tarihin’ tarihi, başlangıcı konusunda değişik yaklaşımlar çıkmaktadır karşımıza. Thompson’un (1999, s.19) deyiimiyle, ses kayıt aygıtları gibi yeni sayılabilecek sözlü tarihin geçmişi olmadığı anlamına gelmiyor. Yow (2005, s.2) Thukydides’in Peloponnes Savaşını değişik kişilerle görüşerek yazdığını; Hoover (1978, s. 391) ise Thukydides yanında Herodotos’un da sözlü tarih konusunda ilk örneklerden olduğunu belirtir.

Sözlü tarih çalışmaları 2. Dünya Savaşı sonrası ses kayıt cihazlarının çeşitlenerek çoğalması sonrası (Thompson, 2006, s.49; Yow, 2005, s.3) gelişir.

Pek çok farklı alanlarda halkbilimciler, budunbilimciler, sosyologlar ve psikologlar tarafından nitel bir yöntem olarak (Yow, 2005, s.3) kullanılmaya başlanır. Thompson (1999, ss.19-34), Fransız Devrimi Tarihi kitabının yazarı Jules Michelet'nin belgeler yanında sözlü kaynaklardan yararlandığını; Marx'ın Kapital'inin basılı kaynaklar yanında sözlü kaynaklardan da yararlandığını belirtir. Ayrıca günümüzde teknolojik olanaklardan yararlanmada Skype'nin de (Taylor, 2012, s.39-41) uzaktan sözlü tarih yapımında öne çıktığını belirleyebiliriz.

Sözlü tarihin gelişimi dört devrimsel paradigma üstünde değerlendirilir (Thompson, 2006, s.49-51):

- Tarihsel araştırmaların bir kaynağı olarak bellek kullanımının 2. Dünya Savaşı'nda yeniden doğuşu;
- 1970 sonlarında olguculuk sonrası (postpositivism) bellek/anı ve öznel yaklaşımı;
- 1980 sonlarında bir görüşmeci ve çözümleyici olarak sözlü tarih yapanın rolü/etkisi üstüne algıdaki dönüşümü;
- 1990 sonları ve 2000'lerin başında sayısal devrim (Thompson, 2006, s.49).

Belirtilen her bir dönemin kendi içinde sözlü tarihi biçimleyip geliştiren özellikleri bulunmaktadır.

Türkiye'de Sözlü Tarih Çalışmaları

Türkiye üniversitelerinde sözlü tarih konusunda 20 yüksek lisans ve 7 doktora çalışması olmak üzere 27 lisansüstü tez yapılmıştır (Yükseköğretim, 2016). Tez yapılan disiplin ağırlıklı olarak tarihtir. Ancak tarih yanında edebiyat, halkbilim, siyasal bilimler, antropoloji gibi konularda yer almaktadır. Hem makale hem de kitap olarak; özellikle de Tarih Vakfı'nın sözlü tarih konusunda önemli çalışma ve çevirileri bulunmaktadır. "Türkiye'de üniversite içerisinde kapsamlı bir sözlü tarih araştırması olarak Ankara Üniversitesi'nde, 1990'lı yılların sonlarında, Özlem Şahin'in '1938 Dersim Zorunlu İskanında Kadın Dayanışması' adlı yüksek lisans çalışması ilk çalışmalardan biri olarak görülebilir.

Üniversitelerde tarih (savaş, barış, tehcir vb.), iletişim, işçi sendikaları, kimlik, azınlık, siyaset, kadın, kurumlar tarihi, eğitim vb. konularda lisansüstü araştırmalar da yapılmaya başlamıştır” (Uygun, 2011, s. 104).

Tarih Vakfı tarafından 1993 yılında başlatılan sözlü tarih atölyesi çalışmaları oldukça çok alanda sözlü tarih çalışmalarını körüklemiş; örneğin İş Bankası Yayınları Nehir Söyleşi dizisi oluşmuş, bu dizi içinde sanatçılar, bilim ve düşün insanlarıyla sözlü görüşmeler kitaplaştırılmıştır. Siyaset alanından örnek olarak Behice Boran ile söyleşi yapan Uğur Mumcu “Bir uzun yürüyüş”; Cumhuriyet dönemi tanığı olarak Moris Gabay’la söyleşi “Cumhuriyetle birlikte büyüdüm,” gibi pek çok çalışma yapılmıştır.

Türk kütüphaneciliğinde de kütüphanecilerle sözlü görüşmeleri içeren dergi yazıları ve kitaplar³ yayımlanmıştır.

Kütüphanelerde Sözlü Tarih Çalışmaları

Sözlü tarih çalışmaları görüldüğü gibi çalışmalara başlamadan ciddi kararlar alma ve uygulamaya koyma koşullarını içermektedir. Sözlü tarih uygulamaları değişik alanlarda özellikle yazılı kayıtların az olduğu yerlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu alanlardan birisi de kütüphane kurumudur. Özellikle yabancı kütüphane ve bilgin bilim alanı yayınları içinde kütüphane konulu sözlü tarih çalışmalarının yapıldığını izleyebiliyoruz.

Bilgi taşıyan her türden nesneyi dermesi içinde düzenleyen kütüphane; sözlü tarih belgesi olarak yazılı, basılı, görsel ya da işitsel belgelere de bünyesinde yer vermektedir. Nitekim, Unesco Halk Kütüphanesi Bildirgesi’nde (1995, s.145) “sözlü geleneği destekleme” görevi verilmektedir. Kütüphanelerde yapılan sözlü tarih çalışmaları yalnız halk kütüphanelerinde karşımıza çıkmamaktadır.

MLA (Medicine Library Association) kendi sözlü tarih çalışmasına 1990’ların ortalarında başlar. Bu girişim, Derneğin başkanlığını yapan 1941- 1946 Mary Louise Marshall ile başlayıp, 1999-2000 arası Başkanlık yapan Frieda O. Weise ile biten dönemleri içermektedir (Epstein, 2016, s.4-5). Bir

³ Makale olarak Fahrettin Özdemirci..Osman Ersoy ile görüşme; Hasan S. Keseroğlu, Bir Cumhuriyet kadını: Jale Baysal. 2.bs. İstanbul: Mep, 2007. Ayrıca, Bilgi evinin çınarı. Ankara: TKD Genel Merkezi, 2009.

başkası ise 2007 yaz ayında NLM (National Library Medicine) tarafından; doğal ve yapay felaketler durumunda kütüphanecilerin tepkileri ve yaptıkları çalışmalar telefon, internet ya da karşılıklı görüşmelerle kaydedilir. Bu görüşmelerde sorulan sorular (Featherstone, Lyon ve Ruffin, 2007, s.345):

- Topluluğunuzda ne oldu? Yani, felaket/kriz ne idi?
- Kütüphanenin tepkisi nasıl oldu? Kütüphanecilerin tepkisi nasıldı?
- Orada kütüphaneciler tarafından gerçekleştirilen geleneksel olmayan roller nelerdi?
- Size göre, “Kütüphanelerin felaket planlaması, sorumluluğu ve iyileştirme çabalarında kütüphanecilerin rolü nedir?” biçiminde belirlenmiştir.

Doğrudan kütüphanedeki felaket durumunu, o duruma ilişkin tepkileri ve kütüphanecilerin felaket durumuyla bağlantılı sorumlulukları, bireysel bakışı altında toplanmaktadır.

Dallas Public Library's Lakewood Community Library'de başlatılan yöre sakinleri konusunda gönüllü kişilerce yapılan sözlü tarih çalışmaları 1972'de başlar (Saxon ve Moltzan, 1985).

Texas State University ve Texas Dallas Public Library'nin Tarih ve Arşiv Birimi 20.yüzyılda Texas'ın siyasal tarihi konusunda işbirliği projesi yapar ve 2 sözlü tarihçi, 5 destek elemanla Temmuz 1980-Ağustos 1981 arasındaki görüşmeler sonucunda 120 saatlik görüşme ve yaklaşık 2 bin sayfalık metin elde edilir (Mason ve Saxon, 1982). ABD'de sözlü tarih konusunda sorulan sorulara 11 eyaletteki 182 halk kütüphanesinden 105 kütüphane yanıt verilmiştir (Palmer, 1983).

Alaska'daki Rasmuson Library'de çalışan Russell (2002, s.118) insanların yakınlarının seslerini kütüphanedeki kayıtlardan dinlerken gözyaşlarını tutamadıklarını dile getirir.

Avustralya'dan bir başka örnekte, Alice Springs Public Library, yerel ABC Radio Alice Springs ile işbirliği içinde sözlü tarih kayıtları oluşturup hem web hem de kütüphane kanalıyla ödünç verme yoluna gitmektedir (Blacburne, 2011, s.4). Böylesi bir durumda da Limanköy'lü köylüler tarafından “Kütüphanenin kahvehaneye çevrilmesi istenebilir miydi?” sorusunu sormadan geçmem olanaklı değil.

Sözlü tarih yapımında değişik kaynaklarda izlenmesi gereken yollar değişik biçimlerde önerilmektedir. Bunlardan Thompson ve Perks, (1993, s. 6-18) dört ana başlık altında yapılması gerekenleri belirlemektedir:

- Çalışmamıza başlarken
 - o Amaçlarınız neler?
 - o Bir konu seçme
 - o Arka plan bilgileri
 - o Hazırlık
 - o Belleğin yapısı
 - o Kimle görüşme yapılmalı
 - o Görüşme yapılacak kişileri bulma
 - o Soru sorma
 - o Neleri kapsamalı?
 - o Aile ve yaşamın ilk yılları
 - o İş hayatı
 - o Daha sonraki aile hayatı ve boş zaman
- Donanım
 - o Teypler
 - o Mikrofonlar
 - o Teyp
 - o Donanımınızı tanıyın
- Görüşme
 - o İlk yaklaşım
 - o Varış
 - o Oda
 - o Donanımınızın hazırlanması
 - o Konuşurma
 - o Görüşmeye son verme
- Görüşmeden sonra
 - o İşaretleme ve dinleme
 - o Özetleme ve kopya alma
 - o Bantı saklama
 - o Bant çözümü
 - o İndeks yapma
 - o Erişim ve izin

Bir başka sözlü tarih görüşmesi aşağıdaki ana başlıklar altında toplanmaktadır (Sommer, 2009, s.8).

- Planlama Süreci Adımları
- Bütçe Adımları
- Yasal ve Etik Adımlar
- Donanım Adımları

- Görüşme Hazırlık Adımları
- Görüşme
- İşleme Adımları.

Tartışma ve Sonuç

Halk kütüphanesi hemen bütün kütüphane türlerinin yerel bağlamda işlevlerine benzer özelliklerini taşıırken, kapılarını da herkese karşılıksız ve koşulsuz açar. Yerelden evrensele her türden bilgiyi toplar ve çocuktan yetişkine her kesime sunar. Ancak bilgide yoğunlaşıp, derinleştiği alan yerel bilgidir. Yerel bilgide de her zaman araştırmalar, makale ve kitaplar bulmak olanaklı değildir. Yerel olay, haber, gelişmelere ilişkin sözlü tarih yapmak o yöre için başlı başına bir anlam taşır.

Günümüz olanakları hem ses hem de görüntüyü taşıyacak özellikler bulundurmaktadır. Bu nedenle, halk kütüphanelerinin bulunduğu yerel çevrede yapılacak sözlü tarih görüşmeleri; yerel bellek kurumu olma özelliğini bilgi toplanan konu ya da olay yanında, bilgiyi verenin sesi ve görüntüsü olarak da bir anlam taşımaktadır. Hiç kimse böylesi bir durumda kütüphanelerin dönemi, devri geçti, cesareti de gösteremeyecektir, kanısındayım. Özellikle de bizim gibi çağını yaşayıp, özümseyerek gelişmeyen, gelişmiş ülkelere yetişmek (dahası onlarla ortak teknolojik ürünleri kullanmak) için sıçramak durumunda olan ülkelerde sözlü tarih çalışmaları kütüphaneler açısından ciddi bir anlam taşıyabilir.

Öneriler

- Sözlü tarih yaparak halk kütüphanelerinin yerel bellek gücünü geliştirmek, toplumsal ilgi oluşumuna katkı sağlamak için halk kütüphanelerinin bağlı olduğu Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü ve dolayısıyla da Turizm Bakanlığı'na bağlı tüm halk kütüphanelerinde uygulanmak üzere "Türkiye sözlü tarih projesi" sunulabilir.
- BBY öğretim programlarında sözlü tarih ve uygulama yolları konusunda seçmeli dersler açılabilir.
- Araştırma yöntemleri derslerinde bu konunun uygulaması yaygınlaştırılabilir.
- Bugüne kadar kütüphanelerde yapılmış sözlü tarih çalışmalarının toplu kataloğu oluşturulabilir.

- Çalışan kütüphaneciler için sözlü tarih konusunda çeşitli seminerler düzenlenebilir.
- Halk kütüphanelerinde halkta da “sözlü tarih farkındalığı” yaratmak için çeşitli eğitimler düzenlenebilir, kütüphane-halk işbirliğini güçlendirilebilir.
- “Sözlü tarih arşivi” oluşturulabilir.
- Sözlü tarih derme geliştirme politikaları ve etik ilkeleri geliştirilebilir.
- Sözlü tarih toplulukları oluşturulabilir.

Kaynakça

- Blacburne, F. (2011) Geeking out: quick and easy oral history.*April 24* (1), 4-8.
- Burke, P. (2001) *Gutenberg'den Diderot'ya bilginin toplumsal tarihi*. Mete Tunçay (çeviren). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Counce, S. (2001) *Sözlü tarih ve yerel tarihçi*. Bilmez Bülent Can, Alper Yalçınkaya (Çeviren). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Epstein, B. A. (2016) In their own words: oral history of medicine Library Association past presidents. *J. Med. Lib. Assoc.* 104(1).
- Featherstone, R. M., Lyon, B. J. ve Ruffin, A.B. (2007). Library roles in disaster response: an oral history Project by the National Library of Medicine. *J. Med. Libr. Assoc.* 96(4), 343-350.
- Halk kütüphanesi hizmeti*. (2004). Bülent Yılmaz (Çeviren). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Hoover, H. (1978). *The past before us contemporary historical writing in the USA*. London: Cornell University.
- Karakaş, H. S., Rukancı, F. ve Anameriç, H. (yay. haz.). (2009). *Belge yönetimi ve arşiv terimleri sözlüğü*. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
- Mason, A. S. ve Saxon, G.D. (1982). The Dallas Mayors oral history and records project: a program of institutional cooperation. *American Archivist*, 45(4).
- Şahin, Ö. (2009). Feminist sözlü tarih deneyimi. Dilek Hattatoğlu ve Gökçen Ertuğrul (editör), *Métodos: Kuram ve yöntem kenarında* içinde (s.442-468). İstanbul: Anahtar Kitaplar.

- Palmer, J. W. (1983). Public libraries as oral history centers: an evaluation. *Collection Building* 5(3) .
- Russell, R. (2002). From the trablino to the library: Alaskan oral history origins. *Oral History Review*, 29(2), 117-118.
- Saxon, G.D. ve Moltzan, J. (1985). Reminiscences: from tape to type. *Public Library Quarterly*, 6(3).
- Sommer, B.W. ve Quinlan, M.K. (2009). *The oral history manual*. Lanham: Altamira Press
- Sözlü tarih yöntemi nedir?*. (2016). 2 Nisan 2016 tarihinde <http://sozlu-tarih-yontemi-asamalari.nedir.org/> adresinden erişildi.
- Taylor, L. (2012). The skype is the limit prepping for succesfull video chats. *Children and Libraries. Summer/Fall*, 39-41.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi: sözlü tarih*. Şehnaz Layikel (Çeviren). İstanbul: Tarih Vakfı Turt Yayınları.
- Thompson, P. ve Perks, R. (1993). *Sözlü tarih kılavuzu*. İstanbul: Türkiye Ekonomi ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Thomson, A. (2006). Four paradigm transformations in oral history. *Oral History Review*, 34(1), 49-70.
- Türk Dil Kurumu. (1983). *Genişletilmiş Türkçe Sözlük* (7. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi. (1992). *Halk kütüphaneleri için hizmet kılavuzu*. IFLA Halk Kütüphanesi Seksiyonu (Hazırlayan). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- UNESCO Halk kütüphanesi Bildirgesi (Kasım 1994). (1995). Yaşar Tonta (çeviren). *Türk Kütüphaneciliği* 9 (2), 144-147.
- Uygun, S. (2011). Türkiye’de sözlü tarih araştırmaları ve öğretmen eğitiminde sözlü tarih yönteminin kullanımı. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5, 95-112
- Yow, V. R. (2005). *Recording oral history: a guide for the humanities and social sciences*. Walnut Creek. Altamira Press.
- Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı Tez Merkezi. (2016). 23 Mayıs 2016 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişildi.

Türkiye’de Halk Kütüphanesi Hizmetlerinin Yerel Yönetimlere Devri: Uygulama(cılar) Açısından Bir Yaklaşım

İsmail Akman

Bartın Ulus Kültür ve Sanatevi Halk Kütüphanesi, Türkiye,
ismailakman1@hotmail.com

Nuran Akman

Bartın Ulus Kültür ve Sanatevi Halk Kütüphanesi, Türkiye,
nuranakman1@hotmail.com

Öz

Halk kütüphaneleri, buldukları bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik gelişimine katkı sağlayan, yöresel hizmetler sunduğu için “yerel kuruluş” özelliği taşıyan toplumsal kuruluşlardır. Hizmetler, bulunduğu ülkeye göre merkezi, bölgesel veya yerel yönetimlerce sunulabilmektedir. Bu durum, ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi politikalarıyla doğrudan ilgilidir. Demokrasinin ileri düzeyde olduğu ülkelerde yönetim biçimlerine bağlı olarak kültür-kütüphane hizmetleri bölgesel (eyalet) veya yerel yönetimlerce (belediyeler) verilebilmektedir. Türkiye’de ise kütüphane hizmetleri merkezi yönetime bağlı olarak yürütülmektedir. Ancak, özellikle 2000 yılından bu yana halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimlerce sunulması gerektiği yönünde girişimler mevcuttur.

Türkiye’de il halk kütüphaneleri, ilçe halk kütüphanelerine oranla halkın beklenti ve isteklerine daha rahat karşılık verebilmekte ve bu sayede bölgesel anlamda algıyı canlı tutabilmektedir. Bu nedenle, Türkiye’deki birçok ilçe halk kütüphanesi birtakım zorluklarla daha fazla mücadele etmek durumunda kalmaktadır. Yerinden yönetim ilkesi kapsamında düşünüldüğünde, belediyelerin kütüphaneleri daha işlevsel hale getireceği fikri teorik olarak mantıklı görünse de toplumun kitap ve kütüphaneye bakış açısı ve sınırlı düzeydeki algısı uygulamada zorluklar yaşanacağını düşündürmektedir.

Türkiye’de, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması çalışmaları kapsamında yürütülen kamu reformu dönüşüm girişimleri içerisinde, ilçe/belde halk kütüphanelerinin dışındaki birimlerin yerel yönetimlere devri öngörülmezken,

Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki ilçeler dahil müzeler, galeriler, yazma eser kütüphaneleri ve il halk kütüphanelerinin Bakanlığa bağlı bırakılması öngörülmektedir. Bu yaklaşım, sayısal çoğunluğu oluşturan ilçe/belde kütüphanelerinin bütününün bir parçası olarak algılanmadığı düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışmada, kütüphane hizmetlerini yerel yönetimler tarafından yürüten farklı ülkelerin yerel yönetim yapıları Türkiye ile karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Türkiye’de kütüphanelerin yerel yönetimlere devri konusunda yapılmış olan araştırma sonuçlarından da yararlanarak Türkiye’de halk kütüphanesi hizmetlerinin “yerelleştirilmesi” girişimleri değerlendirilecek ve bu konuda özellikle ilçe halk kütüphanesi uygulamaları bağlamında izlenmesi gereken stratejiye/politikaya ilişkin önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar kelimeler: *Halk kütüphaneleri, yerel yönetimler, yerel yönetimler ve halk kütüphanesi hizmetleri, Türkiye.*

Giriş

Halk kütüphaneleri; kadın, erkek, her yaştan, her düzeyde ve her meslektan okuyucunun, her konudaki düşün ve sanat ürünlerinden parasız ve özgürce yararlanmasını sağlayarak buldukları bölgenin kültürel, toplumsal ve teknik kalkınmasına yardımcı olan kurumlardır.

Bir başka tanımda ise halk kütüphanelerinin yerellik özelliğine değinilerek şu şekilde de tanımlama yapılmaktadır; “Bireylerin eğitim, kültür, bilgi ve boş zamanlar ile ilgili gereksinimlerini hiçbir ayırım gözetmeksizin ve ücretsiz biçimde karşılayarak, buldukları yörenin kalkınmasına katkıda bulunan toplumsal kuruluşlardır (Yılmaz, 2005, s. 57).

Halk kütüphaneleri yerel bilgi erişim noktaları olup öncelikli olarak bölgede yaşayan yerel halkın özelliklere göre değişiklik gösterebilen beklentilerini, ihtiyaç duydukları her türlü basılı veya elektronik materyali temin etme ve sunma amacı doğrultusunda hareket eden yaşam boyu öğrenme merkezi olarak düşünülebilir.

Yerel kuruluşlar olan belediyeler ve özel idareler için yapılan bir tanımlamada, “Yerel yönetimler, ulusal sınırlar içerisindeki değişik büyüklüklerdeki topluluklarda yaşayan insanların,

ortak ve yerel nitelikteki gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulan ve hukuk düzeni içerisinde oluşturulmuş olan anayasal kuruluşlardır.” (Wikipedia, 2015).

Yerel bir hizmet olarak görülen kütüphane hizmetlerin yerel yönetim kuruluşlarınca verilmesi fikri savunulsa da ülkemiz şartlarında yerel yönetimlerin uluslararası standartlara kavuşmadığı ayrı bir gerçektir. Ancak, ülkemiz dışındaki örneklerde gelişmiş yerel yönetimlerce verilen halk kütüphanesi hizmetleri ise göz doldurucudur.

Çalışmamızda, Kütüphane hizmetlerini yerel yönetimler tarafından yürüten farklı ülkelerin yerel yönetim yapıları Türkiye ile karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Türkiye’de kütüphanelerin yerel yönetimlere devri konusunda yapılmış olan araştırma sonuçlarından da yararlanarak Türkiye’deki halk kütüphanesi hizmetlerinin “yerelleştirilmesi” kapsamında izlenecek yol haritasına ilişkin önerilerde bulunulacaktır.

Halk Kütüphaneleri Yerel Özellikleri

Yerel bir kuruluş olmak ve hizmet ağını yerel dinamiklere göre şekillendirmek, kütüphane hizmetlerinin bu perspektifte geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Bir yöredeki halk kütüphanesi koleksiyonunun yerel kullanıcı taleplerine göre geliştirilmesi halk kütüphanelerinin “yerel” kuruluş olduğunun bir başka göstergesi olarak düşünülebilir. Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü’nün 2011 yılında ortaya çıkardığı “Türkiye Okuma Kültürü Haritası” (KYGM, 2011) isimli çalışma kapsamında elde edilen veriler, Türkiye’nin yedi farklı bölgesinde “kitap türleri”, “tema” “konu” vb. açılardan farklı algılamalar olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, halk kütüphanelerinin pratikte yerelinden yönetilmesinin, bölgesel anlamda bireylerin bilgi odaklı ihtiyaçlarının saptanması ve karşılanması konusunda daha uygun olduğu düşünülebilir.

Dünyada halk kütüphanelerinin yönetim biçimi olarak başlıca üç sistemden bahsedilmektedir. Bunlar: Merkeziyetçi, bölgesel (eyalet) ve doğrudan yerel yönetime dayalı olarak adlandırılabilir halk kütüphanesi sistemidir (Yılmaz, 2013, s. 273).

Türkiye’de halk kütüphaneleri merkezi yönetimin ağırlıklı olduğu ve kısmen yerel yönetimlerin katıldığı bir sistemle

yönetilmektedir. Eski sosyalist ülkeler de bu sistemin uygulandığı ülkelere örnek olarak düşünülebilir (Yılmaz, 2005. s. 59). Bu yönetim anlayışında, halk kütüphaneleri için Ulusal kütüphane politikalarının belirlenmesi, koordinasyon, planlama, personel ve bütçe konuları merkezi hükümet ve onun alt organı olan ilgili bakanlık tarafından yürütülmektedir.

Yerinden yönetim sistemi içinde yönetilen halk kütüphanelerinin bağlı bulunduğu yerel yönetimler (belediyeler), “kendilerini ilgilendiren konularda hizmet üretmek amacı ile kurulan, özerk, yasalarla belirlenmiş özel gelirlere, bütçeye ve personele sahip, üstlendiği hizmetler için örgütsel yapısını kurabilen merkez yönetimi ile ilişkilerinde yönetsel özerklikten yararlanan kamu tüzel kişilikleridir” (Yalçındağ, 1995, s. 15). Bu tanıma göre Türkiye yerel yönetimlerini karşılaştırdığımızda benzer yanlar olmasına rağmen genel anlamda farklılıkların bulunduğu da düşünülebilir. Türkiye’deki yerel yönetimler bir vesayet altında bulunmakla birlikte bağımsız değildir. Atama, kadro tahsisi, imar planı, bütçe kararları vb. konularda alınan her türlü karar, merkezi hükümetin atadığı Valinin onayı ile hayata geçirilmektedir. Bunu yanında, 6360 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası ile birçok ilçe belediyesinde yetki sınırlandırılmasına gidildiği ve yetkilerin sembolik boyutta kaldığı bilinmektedir. Türkiye’de İl Özel İdaresi (YİKOB) ve Belediyeler merkezi hükümetin denetimi altında bir özerkliğe sahip değildir, dolayısıyla yeterli personel kadrosu ihdas etme, vergi çıkarma, mali kaynak yaratma yetkileri de bulunmamaktadır. Özellikle bütçe bakımından merkezi hükümetin mali fonlarına bağlı kalınmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de yerel yönetim yaklaşımının olması gerekenin uzağında kaldığı söylenebilir.

ABD’ de kasaba, kent, ilçe yerel yönetimlerinin üzerinde, bölgesel ölçekte genellikle belirli bir hizmeti sunmak için oluşturulmuş elli binden fazla özel amaçlı yerel yönetim birimi bulunmaktadır. Bu birimler, diğer yerel yönetim birimlerinin tek başına yapamayacağı bir işi yapmak ya da bir alanda hizmet üretmek için oluşturulmuştur. Özel amaçlı yerel yönetim birimleri, yerel yönetimlerin inisiyatifi doğrultusunda oluşturulsa da, bu birimlerin varlığı eyalet yasalarına dayanmaktadır. Belediye yönetimindeki özel amaçlı yerel yönetim birimlerine örnek vermek gerekirse; su, toplu taşıma, kütüphane, hastane, çevre koruma, eğitim gibi alanlarda çok sayıda özel amaçlı yerel yönetim birimleri

bulunmaktadır (Okçu ve Özgür, 2013, s. 35). Amerika'da 19.994 adet halk kütüphanesi bulunmaktadır.

“Türkiye’de yerel yönetimlerin kurdukları birlikler, parasal kaynak, araç-gereç, personel yetersizlikleri yönetsel güçlükler, birlik alanının hizmet gerekleriyle uyumsuzluğu, siyasal çıkar çatışmaları, gibi etmenlere bağlı olarak başarısız olmaktadır” (İnanç ve Ünal, 2016, s.18).

Almanya’da, yerel yönetimlerin genel olarak yasaların kendilerini kısıtlamadığı alanlarda yetki sahibi olduğu bilinmektedir. İmkânlar dahilinde her türlü yerel hizmetin planlanması ve sunulmasında yürütücü rol alınmaktadır. Yerellik ilkesinin en üst düzeyde uygulanmasında sivil toplum kuruluşları önemli bir role sahiptir. Yerel yönetimlerin görevleri zorunlu ve isteğe bağlı olarak iki şekilde sınıflandırılmıştır. Zorunlu görevler: Cadde, sokak temizliği, imar planlama, kreşler, gençlik yardımları, konut yardımı, oku yönetimi, halk eğitim merkezleri, çöp toplama, atık su vb. ile ilgili görevlerdir. İsteğe bağlı görevler: Yeşil alan çalışmaları, müzeler, yüzme havuzları, tiyatro, gençlik merkezleri, kütüphaneler, yaşlı bakım merkezleri vb. ile ilgili görevlerdir. Kırsalda bulunan ya da küçük ölçekli belediyeler temel hizmetlerini yerine getirmektedir. Bu birimlerin üretmediği ya da sunamadığı hizmetler bir üst belediye tarafından yürütülmektedir. Almanya’da nüfusu 100 binin üzerindeki belediyeler büyükşehir niteliğinde belediyeler sınıfında yer almaktadır (Okçu ve Özgür, 2013, s.66). Almanya’da 11 binden fazla halk kütüphanesi vardır.

Finlandiya yerel yönetim sistemi, özerklik kapsamında en üst seviye sayılabilecek ülkeler arasında yer almaktadır. 1995 yılında yürürlüğe giren Yerel Yönetim Yasası ile her belediye üniter yapıya aykırı olmamak kaydıyla kendi iç teşkilat yapısını düzenlemektedir. Finlandiya’da kent ve kırsal belediyeleri olmak üzere iki tür belediye bulunmaktadır. Bu belediyelerin temel ve zorunlu görevleri arasında; önleyici temel sağlık hizmetleri, çocuklar için kreşler, yaşlı bakımevleri, orta düzeye kadar eğitim kurumları, kütüphaneler, yol bakımı, atık yönetimi gibi görevler sayılmaktadır. Temel hizmetlerin yanı sıra belediyeler yasalarda belirtilmeyen ilave gönüllü görevler de üstlenebilmektedir. Finlandiya’da belediyelerce verilen kütüphane hizmetlerinin zorunlu hizmet sınıfında yer aldığı gözden kaçırılmamalıdır.

Halk Kütüphanelerinde Hizmet Devri Yaklaşımı

Halk Kütüphanelerinin devrine ait yasa taslaklarına göre il, ilçe, belde kütüphaneleri farklı yönetim birimleri olan özel idare ve belediyelere bağlanacak olması ulusal kütüphane sisteminde büyük bir değişime neden olacaktır. Türkiye genelinde, yerel yönetimlerin yaklaşımına göre kütüphanecilik alanında ulusal standart geliştirme, planlama, koordinasyon alanlarında birbirinden farklı düzeyde gelişim gösteren kütüphaneler ortaya çıkacağı düşünülmektedir.

Halk kütüphanelerin yerel yönetimlere devri konusunda gerçekleştirilen bir çalışma kapsamında kütüphanecilerin devir konusundan %72,5 oranında endişe duyduklarını tespit edilmiştir. Aynı çalışmada, gerçekleştirilecek devrin belediyelerden ziyade İl Özel İdarelerine yapılması gerektiği yönünde fikirler ortaya atılmıştır (Demircioğlu, 2007, s.126-127).

Özel idare yöneticileriyle yapılan bir çalışmada, “özel idare yöneticilerinin devir gerçekleşmeden önce bu hizmetlere çerçeve çizecek yasal düzenlemelerin yapılmasının önemli olduğuna büyük oranda katıldıkları (%90,4) ya da kısmen katıldıkları görülmektedir. Yılmaz'ın aynı çalışma kapsamında özel idare yöneticilerinin halk kütüphanesinin özel idarelere devrini isteyip istemedikleri tespiti yönünde yapılan anket çalışmasında ise %76 oranında halk kütüphanelerini istemedikleri sonucu ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2013, s.338).

Kamu yerel yönetim yapısından reform niteliği taşıyacak çalışmalar kapsamında 6360 sayılı yasa ile kaldırılan 30 İl Özel İdaresi ve bunların yerlerine kurulan Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlıklarının görevleri içinde kütüphanelerin yer almamış olması ise üzerinde durulması gereken önemli bir durumdur. YİKOB'ların görev ve yetkilerine aşağıda değinilmektedir:

“Kamu kurum ve kuruluşlarının yatırım ve hizmetlerinin etkin olarak yapılmasını, izlenmesini ve koordinasyonunu sağlamak, ildeki kamu kurum ve kuruluşlarına rehberlik etmek ve bunları denetlemek, afet ve acil yardım hizmetlerini koordine etmek ve yürütmek, ilin tanıtımına yönelik faaliyetleri yürütmek ve koordine etmek, temsil, tören, ödüllendirme ve protokol hizmetlerini yürütmek, merkezi idarenin adli ve askeri teşkilatı dışındaki taşra birimlerinin yürüttükleri hizmet ve faaliyetlerin

etkinlik, verimlilik ve stratejik plan ve performans programlarına uygunluk açısından değerlendirildiği raporu hazırlamak ve valinin değerlendirmesi ile birlikte Başbakanlığa ve ilgili bakanlıklara göndermek.”

Bu durumda devirle ilgili yeni yasa tasarısı girişimlerinde tek alternatif olarak belediyeler kalmaktadır.

Yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi ve özerkleştirilmesi konusunda uzun yıllar gerek akademik gerekse politik çevreler tarafından önemli girişimlerde bulunulmuştur. Ancak, gelinen noktada yerel yönetimlerin hem yönetim hem de kurumsallaşma düzeyinde oldukça önemli sorunlarla karşı karşıya olduğunun altı çizilmektedir (Parlak, 2010, s.52).

Türkiye’de halk kütüphanelerin özel idarelere veya belediyelere bağlanmasına gerekçe olarak pek çok neden öne sürülebilir. Bu gerekçeler, yerinden yönetim sisteminin sağlıklı işleyebilmesi için tüm yasal alt yapısı tamamlanmış, ekonomik gücü yerinde, anayasal sınırlar içinde özerk ülkelerin yerel yönetimleri için geçerli olabilir. Fakat Türkiye’de belediyelerin tam anlamıyla gerçek “Yerel Yönetim” özellikleri taşıdığını söylemek zordur. Türkiye, 21.11.1988 tarihinde imzalanan 18 maddelik “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı”nın yedi maddesine çekince koyarken Avrupa ülkeleri büyük çoğunlukla antlaşmanın ilke şartlarını yerine getirmişlerdir (Bilgesam, 2011). Kamuda yerel hizmet sunumuna yönelik yapılan reformların tam olarak gerçekleştirilemediği, yasal düzenlemelerin tamamlamadığı bir yapı içerisinde kütüphanelerin mevcut şartlarda yerel yönetimlere devredilecek olması gerçekçi bir yaklaşım olarak değerlendirilmemektedir.

Devir sonrası yasal mevzuat bakımından bir alt yapı olmadığından halk kütüphanelerinin kabuk değiştireceği, farklı rollere bürüneceği, kurumsal varlığının bugünkü gibi devam ettiremeyeceği düşünülmektedir. Yine kütüphaneleri devir alacak olan yerel yönetimlerin yöneticilerinin de bu devire hazır olmadıkları yapılan çalışma sonuçlarından anlaşılmaktadır.

Belediye başkanlarının kişisel yaklaşımları ve kitap, kültür, kütüphane konularındaki algı düzeyleri kütüphanelerin kaderini belirleyecek önemli etkenlerdir. Bazı ilçe belediyeleri devir aldıkları kütüphanelere gereken özeni ve ilgiyi gösterirken kimileri de ilgisizlikten, maddi imkânsızlık ve personel

eksikliğinden kapanmak durumunda kalacaktır. Kütüphane hizmetlerinin sınırlarını belirleyen bir yasa da olmayacağı için kütüphanelerin varlık ve yokluk arasındaki ince çizgide hayatta kalmak için mücadeleye gireceği düşünülebilir. Faaliyetlerini sürdürerek belediyelerden destek alan kütüphaneler için olumlu gelişmeler yaşanırken aynı şartlara sahip olamayacak kütüphaneler için süreç daha zor işleyecektir (Akman, 2009, s.612).

Bu gün yerel yönetimlerce kurulmuş olan ve başarılı olarak faaliyetlerini sürdüren Belediye kütüphaneleri bulunmaktadır. Örneğin; Bursa Büyükşehir Belediyesi Şehir Kütüphanesi, Bursa- Nilüfer Belediyesi Kütüphanesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kütüphanesi başarılı örneklerden sayılabilir. Birkaç metropolle sınırlı bu girişimlerin Türkiye’de yaygınlaştırılmasının iyi bir planlama ve yasal dayanakla desteklenebileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Ayrıca bu girişimin yaygınlaştırılması, taşra il ve ilçe belediyelerinin hizmet sundukları bireyler için öncelikli ve çağdaş bir ihtiyaç olarak algılanmasının sebebi olarak düşünülmelidir. Kısa vadede ülkemiz yönetim yapısı içinde halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri olanaklı görülmemektedir. Pek çok belediye günümüzde yerel hizmetleri çöp toplama, su ve kanalizasyon üçlüsü olarak algılamaktadır. Yöneticilerin belediye vizyonuna bakış açısındaki eksiklik bu durumun sebebi olarak düşünülmektedir. Türkiye’de, belediyecilik geleneğinde kültür hizmetlerinin yer edindiğini söylemek güçtür. Bunun yanında, kaynak tüketen bir birim olarak düşünülmektedir.

Kültür, bir toplumun kimliğini belirginleştiren bir unsurdur. Kültürün bir parçası da kütüphanedir ve kütüphaneler bulunduğu toplumun temel ihtiyaçlarından birisi olarak düşünülebilir. Sosyal devletin eğitimi, sağlığı, tanımı geliştirmek ve korumak üzerine nasıl ulusal politikaları varsa aynı yaklaşım kültür ve kütüphane kavramları içinde geçerli olmalıdır. Kütüphaneler, bulunduğu yöreyi aydınlatan, ücretsiz hizmet sunan toplumsal bilgi merkezleridir. Bu birimler devlet için vazgeçilebilir, feda edilebilir kuruluşlar olarak değerlendirilmemelidir. Toplumun kültürel kalkınması için hayati önem taşıyan kurumlardır. Bu nedenle ülkede sadece illeri ve büyükşehirleri öncelikli olarak değerlendirip taşraya sunulacak hizmetleri yok saymak doğru bir yaklaşım değildir. Zira, il ve büyükşehir sınırları içindeki müze, galeri ve kütüphaneleri bakanlık kendi himayesine alırken mevcut

kütüphanelerin %90'ını oluşturan ilçe ve kasaba kütüphanelerini belediyelere/özel idarelere devrederek kaderine terk etmek yanlış bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle öncelikle bakanlığın ve Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün görevini ve sorumluluğunu yerine getirmesi, kütüphanelerin tamamının bir bütün olarak anlam taşıdığını kavraması ve bu şekilde yansıtması gerekmektedir.

Toplum hayatında, Osmanlı'dan günümüze kadar var olma mücadelesi veren kütüphanelerin son zamanlarda keskin bir viraja girdiği düşünülmektedir. Yasa düzenleyiciler, ayakları yere basan, gerçekçi, sonuçları iyi düşünülmüş bir devir gerçekleştirirse bu kütüphaneler için Cumhuriyet tarihindeki en büyük dönüşüm olarak dikkat çekecektir. Aksi bir durumda, bu güne kadar güçle bu noktaya gelmiş ulusal kütüphane sistemi yok olma sürecine girmiş olacaktır. Metropollerde ve eğitim seviyesinin yüksek olduğu bölgelerde halk kütüphaneleri faaliyetlerini sürdürme fırsatı bulurken büyük çoğunlukla Anadolu'daki kütüphaneler zor bir sürece sürüklenecektir.

Türkiye'de Halk Kütüphanelerini İlgilendiren Yasal Çalışmalar

Türkiye'de halk kütüphanelerini yakından ilgilendiren yasal kapsamlı birçok girişimde bulunulmuştur. Bunlar:

- Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılanması Hakkında Kanun -2004
- 5393 sayılı Belediye Kanunu
- 5302 sayılı Özel İdaresi Kanunu
- Kültür ve Turizm Bakanlığının Bazı Taşra Kuruluşlarının İl Özel İdareleri ve Belediyelere Devredilmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı. -2006
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu
- 6360 Sayılı Torba Kanun (Yıkob)
- 4848 Sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun Geçici Maddelere Ek Yapılmasına Dair Kanun Teklif (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2010)

Türkiye’de yerel yönetim denince özellikle belediyeler ön plana çıkmaktadır. Ancak, bu yaygın kanının aksine üç farklı yerel yönetim birimi bulunmaktadır. Bunlar: Özel İdareler, belediyeler ve köylerdir (Yılmaz, 2013, s. 293). 6360 sayılı kanunla bazı İl Özel İdareleri kapatılmış ve yerlerine 30 adet “Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları” kurulmuştur. Belediyeler, ilgili kanun kapsamında yerel anlamda kültürel hizmetler sunma konusunda okuma salonları ve kütüphane kurma konularında tam yetkilendirilmemiştir. 2005 tarihli belediye kanununun da “Kütüphane” kavramı 77. “maddede ki “Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım” başlığı altında bir defa geçmiştir. Bu durum yasa düzenleyicilerin kültür hizmetlerine bakış açısının bir gösteri gibi değerlendirilebilir. Türkiye’de halk kütüphanesi hizmetlerinin yürütülmesine yönelik bir yasa da bulunmamaktadır. Halk kütüphanelerinin yasal mevzuat bakımından esas alabileceği tek yasal dayanağı 11 Ocak 2012 tarihli ve 28170 sayılı resmi gazetede yayınlanan “Halk Kütüphaneleri Yönetmeliğidir” . Bu yönetmeliğin, 4848 sayılı “Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” yerine kütüphane ile ilgili oluşturulabilecek temel bir yasaya dayanarak çıkarılması kütüphaneler ve hizmetleri kapsamında işleyiş açısından daha doğru ve mantıklı bir girişim olacağı düşünülebilir.

Günümüzde, halk kütüphanelerinin yerel hizmet üreten birimler olmaları nedeniyle yerel yönetimlere bağlı olması gerektiği yönünde fikirler üretilmekte ve hükümetçe yeterince inceleme yapılmadan yasa çıkarma girişimlerinde bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak kapsamlı şekilde ilk yasa çıkarma çalışması 15.07.2004 tarih ve 5227 sayılı “Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanunu” dur. Bu yasa ile birlikte, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın kuruluş yasasında değişiklik yapılarak bakanlığın tüm taşra birimleri kaldırılarak, illerde bulunan birimleri İl Özel İdarelerine ilçelerde bulunanlar ise ilçe belediyelerine devri sağlanması planlanmış ancak başarısız olunmuştur (Akman, 2008, s. 226). Daha sonra, 2006 yılında, “Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Bazı Taşra Kuruluşlarının İl Özel İdarelere ve Belediyelere Devredilmesi ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” hazırlanmış ve Meclis’e sunulmuştur. Tasarıya göre, bakanlığın taşra teşkilatında bulunup “belediye sınırları içinde yer alan güzel sanat galerileri, müzeler, kütüphaneler, kültür merkezleri ile danışma büroları belediyelere; bunlardan belediye sınırları dışında kalanlar ile il halk kütüphaneleri ve arkeolojik eserler

bulunan müzeler ise il özel idarelerine devredilmesi planlanmış ancak meslek örgütü ile akademisyenlerin tepkisi sonucunda etkisiz bir girişim olarak kalmıştır (Güneysu, 2013). Bu konuda, yasa çıkarma açısında gösterilen çabalar zaman zaman Kültür ve Turizm Bakanı ile bürokratlarca da gündeme getirilmiştir. Siyasetçilerin kütüphanelerin yerel yönetimlere devir konusunda fikirlerini açıkça beyan etmelerinden sonra yeni yasa girişimleri ortaya çıkmıştır. 2006 yılında denenen fakat başarılı olmayan son yasa çalışması ise 2010 yılında Meclis'e sevk edilmeye hazırlanan "Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Bazı Taşra Kuruluşlarının İl Özel İdareleri ve Belediyelere Devredilmesi İle Bazı Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Yasa Tasarısı" dır. Etkisiz kalan önceki yasa çalışmalarını yeniden gündeme alan bakanlık tarafından, il ve büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan kütüphane, yazma eser kütüphaneleri, kültür merkezi, danışma bürosu, güzel sanatlar galerisi ve müzelerin bakanlığa bağlı diğer tüm ilçe ve belde halk kütüphanelerinin özel idarelere devredilmesi amacıyla hazırlanan bu tasarı da yasalaşamamıştır.

Eski bakan Ertuğrul Günay 2010 yılında Milli Kütüphanede Kütüphane Haftası Açılışı konuşmasında, halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusunda yapmış olduğu konuşmasında "Elbette bakanlığın kütüphanelerinin tamamıyla gözden çıkarılması gibi bir durum söz konusu değildir. Milli Kütüphane, yazma eserler, Milli Kütüphane ile ilgili bütün bu ağ elbette Kültür Bakanlığı içindedir. Ama Anadolu'da kütüphane değil, belki kitap evi, okuma evi denebilecek olan çok sayıda doğrudan bakanlığa bağlı ünite var. Acaba bütün bunları yerel yönetim merkezindeki, ücre köşesindeki okuma evi, kitaplık denecek şeyi buradan yönetmeye kalkmak doğru mu?" diye açıklamalarda bulunmuştur (İğrek, 2013).

Meclisin 2004, 2006 ve 2010 yıllarında gündemine getirilen yasa tasarılarında devredilmesi planlanan kütüphane türleri bakımından Milli kütüphane ve yazma eser kütüphaneleri dışında bir kriter belirlenmemiştir. Yasa önerilerinin meclise her sunulduğunda kütüphanelerin bağlı olacağı kuruluş konusunda değişiklikler yapılmıştır. 2010 yılındaki son yasa taslağına göre İl ve büyükşehir belediyesi sınırlarındaki tüm ilçe kütüphanelerinin bakanlıkta kalması, diğer tüm ilçe ve kasaba halk kütüphanelerinin özel idarelere devredilmesi planlanmıştır. İl halk kütüphanelerinin ve bazı ilçe halk kütüphanelerinin bakanlıkta bırakılması, ilçe/belde halk

kütüphanelerinin belediyelere/özel idarelere devri gibi halk kütüphanesi sistem bütünlüğünü bozacak bir uygulamanın halk kütüphanelerinin geleceği açısından hayati riskler içerdiği düşünülebilir.

Yasa aracılığıyla gerçekleştirilemeyen kütüphane devri 2012 yılında çıkarılan “Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği’ne eklenen iki madde ile yasal olmayan bir yolla çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Yönetmelikte kütüphanelerin devri ile ilgili şu iki madde yer almaktadır:

- “Çeşitli nedenlerle hizmet veremeyen kütüphaneler, hizmetleri sürdürmesi koşuluyla, diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bir tutanak çerçevesinde bakanlıkça devredilebilir”
- “Devredilen kütüphaneler, il kültür ve turizm müdürlükleri ile il halk kütüphanesi işbirliğiyle izlenir. Tutanak koşulları yerine getirilmemesi durumunda, devredilen kütüphanenin her türlü taşınırı il içinde ihtiyacı bulunan başka kütüphanelere bakanlık onayı ile devredilir”

Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre yerel yönetimlere devredilen 321 halk kütüphanesinin ilgisizlik, personel yetersizliği ve ödenek yokluğu nedeniyle kapanmak zorunda kaldığı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Türkiye’de bugünkü yerel yönetim yapısında ve mevcut halk kütüphanesi mevzuatı ve diğer bağlayıcı mevzuatlar kapsamında halk kütüphanelerinin belediyelere devredilmesinin ciddi ve onarılamaz bir soruna sebep olacağı savunulmaktadır. Bakanlıkça bugüne kadar yerel yönetimlere devredilen kütüphane sayısı 321 olarak açıklanmıştır (Güneysu, 2013).

Bu kütüphanelerinin neredeyse tamamının kapandığı ve malzemeleriyle beraber yok olduğu gözlenmiştir. Devredilen kütüphanelerin bakanlıkça kontrol edilmediği, işletilmeyen kütüphanelerin protokol hükümleri gereği geri alınmadığı anlaşılmaktadır. Mesela, Bayburt Arpalı Halk Kütüphanesi, Yozgat Eymir Halk Kütüphanesi ve Bartın-Apdipaşa Halk Kütüphanesi’nin resmi olarak görünüyor olması fakat bu kütüphanelerin hizmet vermiyor olması durumun ciddiyetini ortaya çıkarmaktadır.

Halk Kütüphanelerinin Devri: Avantaj ve Dezavantajlar

Halk kütüphanelerinin, özellikle ilçe halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesi beraberinde avantaj ve dezavantaj gibi görünen bazı durumları da ortaya çıkarmaktadır. Bu avantaj ve dezavantajlara aşağıda değinilmektedir.

Avantajlar;

- Aydınlatma, ısıtma, temizlik, kırtasiye ihtiyaçlarının hızlı şekilde karşılanması,
- Bürokrasinin azaltılması,
- Yerel niteliklerinin güçlenmesi,
- Yerel dermenin daha iyi geliştirilmesi,
- Yerel dinamiklere göre koleksiyonu geliştirebilme,
- Yerel halkın katkısının daha kolay alınarak kütüphaneyi benimsemesi ve sahip çıkması,

Dezavantajlar;

- Kütüphanenin her türlü donanımının farklı amaçlar için kullanılmak üzere kütüphaneden çıkarılması,
- Belediye yönetiminin siyasi yapısının kütüphane üzerinde olumsuz etkisi,
- Koleksiyonun belediye siyasi yapısına göre sansüre uğraması,
- Yerel halkın etkin biçimde kütüphaneye olumsuz müdahalesi,
- Kütüphane hizmetlerinin belediye yönetiminin duyarlılığına göre inişler-çıkışlar göstermesi, günlük yerel ve genel siyasetten etkilenmesi.

Avantaj olarak görünen önerilerin pratikte karşılığı bulunup bulunmadığı sağlıklı bir şekilde test edilmemiştir. Teoride bazı kırtasiye, bürokratik işlemlerin yerelden daha kolay çözülebileceği tezi üzerine oturtulan gerekçelerin günümüz kütüphane sistemi için geçerliliği yoktur. Zira; tüketim malzemeleri için düzenli gönderilen ödenek, merkezi yönetimle elektronik iletişim olanaklarının artması, merkezden yoğun materyal alımı gibi pozitif gelişmeler bu konulara bağlı olarak halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesi tezlerini tamamen çürütmektedir. Personelin yerelden daha kolay temin edilebileceği tezi ise temelden yanlış kurgulanmıştır. Çünkü, yerel yönetimlerin en sıcak ve güncel sorunlarının başında hizmet üretecek sayıda personel rezervine halen

sahip olmamaları gelmektedir. Bu nedenle, yerel yönetimlerin kütüphanelere personel takviyesi mümkün olmadığı gibi kütüphane personelinin kütüphane dışında ki görevlere aktarılması büyük olasılıktır. Yılmaz'ın bu konuda yaptığı bir çalışmada "İlçe özel idareleri birinci derecede önemli gördükleri sorunlar olarak personel yetersizliği, mali kaynak yetersizliği, nitelikli eleman yetersizliği, yasal karışıklıklar ve yatırım sıkıntıları konularını belirtmişlerdir. Aynı çalışmada, özel idare müdürlerinin kütüphanelerin %66,7 oranında bakanlığa bağlı kalması ve özel idarelere devredilmemesi yönündeki görüşler oldukça dikkat çekicidir (Yılmaz, 2013, s. 357-359).

Türkiye'de, kütüphane hizmetlerinin asıl yürütücüsünün kim olacağı konusunda ulusal bir politika olmayışı kargaşayı da beraberinde getirmektedir. Belediyeler kısmen kendini bu konuda sorumlu görmekte, ancak bu durum belediye başkanlarının duyarlılığı ve kişisel ilgisiyle sınırlı kalmaktadır. Türkiye'de okuma alışkanlığının gelişmemiş olması kütüphanelerin de gelişimini olumsuz etkilemektedir. Öte yandan, kısa vadede vatandaşların günlük ihtiyaçları içinde kitap gibi basılı kaynakların üst sıralarda yer alması mümkün görünmediğinden kütüphane hizmeti sahiplenilmemektedir. Bu duruma güncel bir örnek vermek gerekirse; Antalya'nın Demre ilçesinde belediyenin girişimi ile kurulan halk kütüphanesi personel eksikliği nedeniyle belediye meclisi kararını takiben Kültür ve Turizm Bakanlığına devredilmiştir (Antalya son haber, 2015). Kütüphanelerin yerel yönetimlere devri için oldukça ironik bir vaka olan bu son durum, Türkiye'de halk kütüphanelerinin sahip çıkılması gereken bir kurum olduğunu açıkça göstermektedir. Bakanlık kendi bünyesindeki halk kütüphanelerini yerel yönetimlere devretmeye gayret ederken yerel yönetimler ise personel ve mali sorunlar nedeniyle bünyelerindeki kütüphaneleri bakanlığa devretmeye çalışmaktadır. Bakanlık, devredemediği ilçe kütüphanelerini de zaman zaman bakanlar kurulu kararıyla kapatma yolunu izlemektedir. Bursa'nın Gemlik ilçe halk kütüphanesi 15 Ekim 2009 tarihli Resmî Gazetenin 27377 sayılı nüshasında yayınlanan bakanlar kurulu kararı ile kapatılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009). Yaşam boyu öğrenme merkezleri olarak düşünülmesi ve sayıları ile niteliklerinin artırılması gereken ilçe halk kütüphanelerinin, gereken değeri göremediği anlaşılmaktadır.

Yasal altyapısı oluşturulmadan yerel yönetimlere devredilen ve ilerleyen süreçte devredilecek kütüphanelerin durumunun

kötüye gideceği düşünülmektedir. Devredilen ve bu güne kadar sahihsiz kalan halk kütüphaneleri bakanlık tarafından yeterince denetlenmemekle birlikte, belediyelerin mevcut işleyişi, eleman yetersizliği, kütüphanelerin belediyelerin asli görev alanına girmeyişi ve spor yatırımları gibi siyasi kazanç sağlayacak bir yatırım olmaması, kaynak tüketen bir birim olarak görülmesi, belediyelerin maddi yetersizlikleri içinde kaynak üretmiyor oluşu kütüphanelerin işleyişini engelleyecek, ilgisizlik ve durağanlık bu kurumların yok oluşunu hızlandıracaktır. Yerel yönetimler tarafında halk kütüphanesi hizmetlerinin verildiği ülkelerde, yerel yönetim yapısının güçlü olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Ancak güçlü yerel yönetim yapılarına sahip ülkelerde güçlü bir halk kütüphanesi sisteminin varlığından söz edilebilir. Bu tür ülkelerde, halk kütüphanesi sisteminin, o ülkelerin genel ve yerel yönetim yapılarının birer parçası ve doğal sonucu olarak oluşur ve işlevini gerçekleştirir. (Yılmaz, 1997, s.114).

Ülkemizde halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimler tarafından hangi ilkeler çerçevesinde organize edileceğini net bir şekilde ortaya koyan bir yasa ya da kapsayıcı bir mevzuat bulunmamaktadır. Halen devir sonrası kütüphane hizmetlerine yönelik özel idare, belediye ve büyükşehir belediyesi kanunlarında bir düzenleme de yapılmamıştır. Dolayısıyla TBMM'den Kültür ve Turizm Bakanlığı teşkilat yasasında yapılacak bir/birkaç değişiklik maddesi ile halk kütüphanelerini devralacak yerel yönetimlerin sürece hazırlanması mümkün görünmemektedir. Halk kütüphanesi yasası olmadan, hukuksal altyapı oluşturulmadan 1-2 madde ile gerçekleştirilecek devir geriye dönüşü olanaksız yanlışlıklara neden olacağı düşünülmektedir. Türkiye'de halk Kütüphanesi sistemini başarılı bir şekilde dönüştürerek yerel yönetimlere bağlanabilmesi için yeni yasal düzenlemelere ihtiyaç olduğu açıktır.

Sonuç ve Öneriler

Kütüphaneleri devralması planlanan belediye veya özel idare kurumlarında kütüphaneleri sevk ve idare edebilecek uzman personel ve yönetici bulunmadığından sunulacak hizmetin niteliği tartışılır olacaktır. İlçe halk kütüphanelerinin güncel sorunları olan yetersiz personel, bütçe, bina sorunlarının aynı şekilde ilçe belediye ve özel idarelerinin de çözüme kavuşturamadıkları birincil sorunlar olarak devam edeceği öngörülmektedir. Bu konular tartışılıp karara bağlanmadan

gerçekleştirilecek devir işleminin onarılmaz hatalara neden olacağı, var olan kütüphane sistemine zarar vereceği ve kütüphanelerin işlevsiz kalacağı düşünülebilir. Devirle ilgili pilot uygulamalar yapılması ve elde edilecek sonuçlara göre bir yol haritası çizilmesi gerekmektedir. Güncel ve ileriye dönük vizyonu bulunan yasal alt yapı çalışmalarının Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü tarafından titizlikle ele alınması gerekmektedir. Türkiye’de, birkaç iyi örnek dışında varlıkla-yokluk arasında gidip gelen ilçe/kasaba halk kütüphanelerinin mevcut halleriyle olası bir devire hazır olmadıkları ortadadır. Bakanlığın ısrarla devir konusundaki bu tutumundan vazgeçerek bu kurumlarda çalışan personelin motivasyonunu artırması gerekmektedir. Aynı şekilde, devir yapılacağı öngörüsü ile personel, ödenek, materyal dağıtımı konularında ilçe ve kasaba halk kütüphanelerine karşı takınılan olumsuz yaklaşımlara son verilmesi gerekmektedir.

Hali hazırda ilçe kamu kurumları teşkilat yapısında Kültür ve Turizm Bakanlığı’nı diğer bakanlık birimleri gibi eşit şekilde temsil eden halk kütüphaneleri, öngörülen devir sonrası protokolde kendisine eşit durumda olan bir başka kurumun (özel idare) birimi olacağı ve temsil yetkisini kaybedeceği de düşünülmektedir. Bu yaklaşımın, yerel toplum içinde hem kurumsal prestij ve itibar kaybına neden olacağı hem de kütüphanelerin önemini kaybetmesi yönünde ciddi bir girişim olacağı düşünülebilir. Devir ile birlikte kurum kültürü de ortadan kalkacağından kütüphaneler için bu konuda ki değişim onarılmaz hasara neden olacaktır

Halk kütüphanelerinin farklı ülkelerde yerel yönetimlere bağlı olarak hizmet verdikleri görülmektedir. İyi işletilen organizasyonlar içinde yer alan bu kütüphaneler görevlerini oldukça başarılı sürdürmektedirler. Başarılı yürütülen ve ülkemizde de örnek alınmaya çalışılan bu kütüphanelere ait mevcut modellerinin kaynağı sağlam kurulmuş yasal alt yapıları ve bunu düzenli yürüten yerel yönetimler olduğu söylenebilir. Demokratik yönetim koşullarının yerleşik hale geldiği bu ülkelerde neredeyse tüm kamu hizmetleri yerel yönetimler tarafından verilmektedir. Günümüz insan hakları ve ileri demokrasi uygulamalarına sahne olan modern ülkelerde dış ilişkiler, anayasal düzen ve ulusal yönetim hariç olmak üzere tüm kamu hizmetleri bürokrasi ortadan kaldırılarak yerinden üretilerek sunulmaktadır. En ileri uygulama Finlandiya’da görülmektedir. Finlandiya’da 2010 yılında il yönetimleri (valilikler) tamamen kaldırılmıştır (Wikipedia,

2013). Ancak ülkemizde yerel yönetimlerin modern sayılabilecek yapıda olmadıkları, merkezi yönetimin vesayeti altında oldukları bir gerçektir. Hatta son çıkarılan 6360 sayılı torba kanunla 559 adet belediye kapatılmış ve bu belediyelerin sundukları hizmetler il ve ilçe merkezlerindeki belediyelere kaydırılmıştır. Yerel yönetimlerin bile varlık mücadelesi verdiği ülkemizde ilçe halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilmemelidir. Çünkü;

- Ülkemiz halk kütüphanelerinin il, ilçe ve şube kütüphaneleri biçiminde birbirleriyle birbirleriyle bağıntılı bir sistemleri vardır. Bu sistem kütüphaneler farklı yapılanmalara gidilerek bölünmemelidir.
- Öngörülecek bir devirin kütüphanelere özgü yasal mevzuat eksikliklerinin giderilmesinden sonra bütün kütüphaneleri kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.
- Pilot uygulama yapılmadan kesinlikle acele davranarak kütüphane devri yapılmamalıdır.
- Bu güne kadar protokollerle belediyelere devredilen ve tamamı kapatılan 321 adet halk kütüphanesinin akıbeti irdelenmeli ve belediyelerin bu konuda neden başarısız oldukları araştırılmalıdır.
- Ülkemizde etüt edilmeden yasa gücü ve zorlamasıyla kapatılan kamu kurumları olmuştur. Halk kütüphaneleri de bu kervana katılmamalı ve vazgeçilebilir kurumlar gözüyle görülmemelidir.
- Yurtdışından yerel yönetimler için iyi örnek olarak bilinen Almanya’da bile belediyelerin “Bütçe yetersizliği nedeniyle bazı yerlerde şube kütüphanelerini kapattığı.” (Yılmaz ve Akman, 2005) gerçeği göz ardı edilmemelidir.
- Halk kütüphaneleri belediyeler için politik getirisi olan bir yatırım değildir. Bu nedenle gereksiz ve kaynak tüketen bir organizasyon olarak görülebilir.
- İnsanın okul öncesi ve sonrasında bilgi gereksinimi karşılama ve karşılaştığı sorunlara çözüm bulmasında halk kütüphanelerine büyük görevler düşmektedir (Akman, 2000). Bu sebeple kütüphanelerin yönetim konusunda profesyonel tavır sergilemeyen yerel yönetimlerin kontrolünde bu görevleri yerine getirmesi mümkün görünmemektedir.
- Devir sonrası ücretsiz olan kütüphane hizmetlerinin yurtdışı örnekleri gibi ücretli hale gelebileceği,

belediye yönetimlerince kütüphanelerin kendi masraflarını çıkarmaları için bu yola başvurmasını isteyebileceği unutulmamalıdır.

Teşekkür

Bartın Ulus Kültür ve Sanatevi Halk Kütüphanesi yönetimi olarak bizleri konu hakkında bilgi paylaşımında bulunabilmek adına sempozyuma davet eden Nilüfer Belediyesi'ne ve Sayın Prof. Dr. Bülent Yılmaz'a teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Akman, İ. (2000). Bilgi çağı ve halk kütüphaneleri [Okuyucu Mektupları]. *Türk Kütüphaneciliği*, 14 (3), 355-356.
- Akman, İ. (2009). Özel idarelere devir: Halk kütüphanelerinin geleceği, *Türk Kütüphaneciliği*, 23(3), 609-613.
- Antalya son haber. (2015). Demre'ye halk kütüphanesi. Erişim adresi: <http://www.antalyasonhaber.com/yerel%20gundem/demreye-halk-kutuphanesi---haber-id-28739.html>
- İlgesam. (2011). Avrupa yerel yönetimler özerklik şartı ve Türkiye. Erişim adresi: <http://www.bilgesam.org/incele/753/-avrupa-yerel-yonetimler-ozerklik-sarti-ve-turkiye/#.Vq5Jx7KLTDC>
- Demircioğlu, Ö. (2007) Türkiye'de halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimlere devri konusunda kütüphane yöneticileri ve kütüphanecilerin yaklaşımları. (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/102.pdf>
- Güneysu, S. (2013). Erişim adresi: http://www.turkyaybir.org.tr/haberler/halk-kutuphaneleri-yerel-yonetimlere-devredildi/388_23/01/2016
- İğrek, M. (2013). Erişim adresi: http://www.zaman.com.tr/kultur_bakanlik-belediyelere-devretti-tasra-kutuphaneleri-sahipsiz-kaldi_2159147.html
- İnanç, H ve Ünal, F. (2016). Avrupa yerel yönetimler özerklik şartı ve Türkiye'de belediyeler. Erişim adresi: http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/17/1-24.pdf

- Kültür ve Turizm Bakanlığının Bazı Taşra Kuruluşlarının İl Özel İdareleri ve Belediyelere Devredilmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı. (2010). Erişim adresi: www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0810.pdf
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa Gemlik ilçe halk kütüphanesi müdürlüğünün kaldırılması hakkında karar. (2009). Erişim adresi: <http://www.memurlar.net/haber/151097/>
- KYGM. (2011). Türkiye okuma kültürü haritası araştırması sonuçları açıklandı. Erişim adresi: <http://www.kygm.gov.tr/TR,36/turkiye-okuma-kulturu-haritasi-arastirmasi-sonuclari-ac-.html>
- Okçu, M. ve Özgür, H. (2013). Dünyada yerel yönetimler. Ankara. Seçkin Yayıncılık
- Parlak, B. (2010). Yerel yönetimler, yerel siyaset ve kentsel politikalar. Bursa. Dora Yayıncılık.
- Wikipedia (2013). Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Finlandiya%27n%C4%B1n_illeri#Eski_iller
- Wikipedia (2015). Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Yerel_y%C3%B6netim
- Yalçındağ, S. (1995). Yerinden yönetim, yerel yönetim, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 4 (2) 3-19.
- Yılmaz, B. (1997). Yerel yönetimler ve halk kütüphanesi hizmeti: Türkiye için bir değerlendirme, *Türk Kütüphaneciliği*, 11 (2), 113-133.
- Yılmaz, B. (2005). Türkiye’de kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması süreci ve halk kütüphaneleri, *Türk Kütüphaneciliği*, 19 (1), 56-77.
- Yılmaz, B. (2013). Halk kütüphaneleri araştırmalar görüşler. Ankara: TKD Ankara Şubesi.
- Yılmaz, B. ve Akman, İ. (2005). Yerel Yönetimler ve Halk Kütüphaneleri: Almanya Örneği ve Türkiye Üzerine Bazı Değerlendirmeler. Erişim adresi: [http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/bilgiunive_rsitesikonferans2005mayis%20\(1\).pdf](http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/bilgiunive_rsitesikonferans2005mayis%20(1).pdf)

Belediye Kütüphanelerinin Yaşam Boyu Öğrenme Etkinliği ve Farkındalığı Üzerine Betimsel Bir Çalışma

Öğr. Gör. Dr. Turgay Baş

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, turgaybas@hacettepe.edu.tr

Öz

Bilgi miktarı bızlı bir artış göstermekte ve bilgi sürekli değişmektedir. Bu durum öğrenmenin formal sınırlarının genişletilmesini zaruri kılmaktadır. Herhangi bir kurumdan ve herhangi bir diploma derecesinden mezun olan bir bireyin sahip olduğu mesleki ve entelektüel bilgi birikimi orta vadede güncelliğini yitirmekte ve bilginin yenilenmesi ibtiyacı doğmaktadır. Yaşamboyu öğrenme söz konusu ibtiyacı karşılamak adına önemli bir çözüm konumundadır. Yaşam boyu öğrenmenin bir diğer rolü eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Yaşamboyu öğrenme ile anılan bu iki rol ve kütüphanelerin bireyleri bilgiye ulaştırma sorumluluğu “yaşamboyu öğrenme” ve “kütüphane” kavramlarını bir araya getirmektedir. Özetle yaşamboyu öğrenme, bilgi toplumu için vazgeçilmezdir ve kütüphaneler bu konuda sorumluluk üstlenmesi beklenen kurumlardan biridir.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de bulunan belediye kütüphanelerinin yaşamboyu öğrenme ile ilgili hareketliliğinin ve farkındalığının tespit edilmesi ve geliştirmesi adına önerilerin sunulmasıdır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında belediye kütüphanelerinin elde edilmiş, internet taraması yoluyla kütüphaneler hakkında veri toplanmış, veriler analiz edilerek belediye kütüphanelerinin yaşam boyu öğrenme konusunda neler yaptıkları ve bu konudaki farkındalıkları betimlenmeye çalışılmıştır. Bu betimleme sayesinde araştırmanın, belediye kütüphanelerinin yaşam boyu öğrenme etkinliklerinin sayısının ve niteliğinin artırılmasına yönelik diğer çalışmalara temel oluşturması beklenmektedir.

Anabtar kelimeler: Belediye kütüphaneleri, yaşamboyu öğrenme, eğitim.

Giriş

Günümüzde yaşamboyu öğrenme becerisi bir gereklilik ve fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır. Gereklilik olarak kabul edilmesinin temel sebepleri bilginin üssel bir şekilde artması, güncelliğini yitirmesi ve teknoloji sayesinde günlük hayatımızın hızlı bir şekilde değişiyor olmasıdır. Hem mesleki hem de gündelik hayatımızda yeni duruma uyum sağlamak ve yeni bilgi ve becerileri öğrenmek önemli bir ihtiyaç durumundadır. Bu ihtiyacın karşılanmaması sonucunda bireylerin mesleğini gereği gibi yapamaması ya da hayat kalitesinin düşmesi gibi sorunlar yaşanması doğaldır. Bununla birlikte yaşam kalitesinin her yeni gün iyileştirilerek yukarı çekilmesi ve mesleki açıdan avantaj elde edilmesi bakımından yaşamboyu öğrenme bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Resmi gazetede yayınlanan Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda (2014) yaşamboyu öğrenme kavramı yaygın alanyazından farklı olarak hayat boyu öğrenme olarak ifade edilmektedir. İlgili belgede hayat boyu öğrenme kavramı; kişisel, toplumsal, sosyal ve istihdam ile ilişkili bir yaklaşımla bireyin; bilgi, beceri, ilgi ve yeterliliklerini geliştirmek amacıyla hayatı boyunca katıldığı her türlü öğrenme etkinlikleri olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca aynı belgede öğrenmenin “beşikten mezara” kadar devam ettiği ve belli bir yaşa ve ortama bağlı olmaksızın her yaşta ve her yerde gerçekleşebildiği vurgulanmaktadır.

Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda (2014) yaşamboyu öğrenmenin yaygınlaştırılması adına alınması ve uygulanması gereken tedbirlerden biri; *“Sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri ve yerel yönetimlerin hayat boyu öğrenme faaliyetlerinde etkin rol almalarının sağlanması”* olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte 2005 yılında kabul edilen Belediyeler Kanunu'nda belediye tanımı; *“Belde sakinlerinin maballî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi”* olarak yer almaktadır. Bu tanımda yer alan “müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak” ifadesi Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda (2014) bahsedilen Tedbir 2.2 ile birlikte düşünüldüğünde belediyelerin, halkın eğitim ihtiyacının karşılanması konusunda rol ve sorumluluk üstlenebileceği ve üstlenmesi gerektiği görülmektedir. Belediyeler bünyesinde

hizmet vermekte olan kütüphaneler bahsi geçen sorumluluğun yerine getirilmesi adına önemli bir fırsat olarak düşünülebilir.

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü web sitesinde (www.kygm.gov.tr, 2016) kütüphanelerin tanımı yapılırken sadece kitap okunan yerler olmadığı, kültürel, eğitici, dinlendirici-eglendirici etkinliklerin yapıldığı merkezler olduğu vurgulanmaktadır. Sadece bu açıklamadan yola çıkarak bile kütüphanelerin eğitim işlevinin var olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Kütüphanelerin eğitim işlevine ilişkin çalışmalar yeni değildir. Çakın (1986) uzun yıllar önce kütüphanelerin işlevlerini tanımlarken eğitim işlevinden bahsetmiş ve bu işlevin hem örgün eğitim hem yaygın eğitim için geçerli olduğunu vurgulamıştır. Bu çalışmada özellikle üzerinde durulan yaygın eğitim ifadesi ve bireylerin kendi başlarına bilgilerini arttırmaları gerektiğine dair yapılan vurgu, günümüzde popüler olan yaşamboyu öğrenme kavramına işaret etmektedir.

Dalkıran (2014), eğitim ve halk kütüphaneleri arasındaki ilişkiyi geçmişe dönük olarak incelediği çalışmasında, bu ilişkinin doğal olarak var olduğunu ancak yetersiz, düzensiz ve süreklilik göstermeyen bir nitelik taşıdığını söylemektedir. Alanyazında bulunan benzer çalışmalar kütüphanelerin eğitim işlevinden bahsetmekte ve kütüphanelerin bu doğrultuda çalışmalar yapması gerektiğini vurgulamaktadır (Ersoy ve Yılmaz, 2009; Üstün, 2000; Yalvaç, 2003; Yılmaz, 2004).

Tüm bu bilgiler ışığında, bir çeşit halk kütüphanesi olarak nitelendirilebilecek belediye kütüphanelerinde yaşamboyu öğrenme etkinliklerinin varlığı ve bu varlığın giderek çoğalması doğal olarak beklenmektedir. Bu beklenti eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması açısından da önemlidir. Temel işlevi halka hizmet olan belediye ve kütüphanelerin bu sorumluluğu üstlenmesi tıpkı yaşamboyu öğrenmenin kendisi gibi bir zorunluluktur.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, ilgili konuda Türkiye’de var olan durumun ortaya konmasıdır. Bu vesileyle yapılacak çalışmalara yön göstereceği ve belediye kütüphanelerinde yaşamboyu öğrenme etkinliklerinin yayılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Çalışma kapsamında ilk olarak belediye kütüphanelerinin listesinin elde edilmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırma ve görüşmeler neticesinde belediye kütüphanelerine ait bilgilerin yer aldığı herhangi bir veritabanına ulaşılamamıştır. Bu durum başlı başına bir eksikliği işaret etmektedir. Bu doğrultuda, belediye kütüphaneleriyle ilgili yürütülmekte olan Herkes İçin Kütüphane projesi ve bu proje kapsamında oluşturulan belediye kütüphaneleri listesi araştırma verilerine kaynaklık etmiştir (www.herkesicinkutuphane.org, 2016). İlgili proje kapsamında internet taraması ve il/ilçe belediyelerine davet gönderilmesi yoluyla oluşturulan liste Türkiye’de kaç tane belediye kütüphanesi olduğuna dair tek ulaşılabilir kaynak olarak dikkat çekmektedir. Araştırmanın yapıldığı tarihte, bahsi geçen proje kapsamında 697 belediye kütüphanesi listelenmiş durumdadır. Bu listeye ek olarak, belediyelerin web sitelerinde yer alan bilgiler doğrultusunda varlığından haber olunan kütüphanelerle birlikte toplam sayı 801 olarak elde edilmiştir. Listede yer alan kütüphaneler hem isim hem de nitelik olarak farklılık göstermektedir. Bazı belediye kütüphaneleri doğrudan kütüphane olarak isimlendirilirken, gençlik merkezi, kültür merkezi, bilgi evi ve benzeri isimlendirmelere de rastlanmaktadır. Uzun zamandır tartışılmakta olan halk kütüphanelerinin belediyelere devredilmesiyle ilgili durum da incelenen listede kendine yer bulmaktadır. İncelenen 697 kütüphanenin önemli bir kısmının (303) belediyelere devredilen halk kütüphaneleri olması üzerinde durulması gereken bir konudur. Tablo 1’de isim ve nitelik açısından belediye kütüphanelerinin dağılımına ilişkin genel görüntü yer almaktadır.

Tablo 1. Belediye Kütüphanelerinin İsim ve Nitelik Olarak Dağılımı

Belediye Kütüphaneleri	s
Kütüphane	400
Merkez	64
Bilgievi	34
Devredilen Halk Kütüphanesi	303
Toplam	801

Kaynak: Herkes İçin Kütüphane Projesi - (www.herkesicinkutuphane.org)

Türkiye’de bulunan belediye kütüphanelerinin listesine ulaşılmasının ardından araştırmanın ikinci ve daha temel amacı ile ilgili çalışmalara geçilmiştir. Araştırma sorusu şu şekildedir; Belediye kütüphanelerinin yaşamboyu öğrenmeyle ilişkilendirilebilecek herhangi bir etkinliği var mıdır ve konuyla ilgili farkındalıkları ne durumdadır? Bu soruya cevap bulabilmek adına betimsel bir çalışma yürütülmüştür. Araştırma verilerinin görüşme ve anket yoluyla elde edilmesi amaçlanmış ancak listede yer alan çoğu kütüphanenin iletişim bilgilerine erişilememesi nedeniyle veriler internet taraması yoluyla toplanmıştır. Bu aşamada, evrenden örneklem seçilmesi yerine araştırmaya konu olan tüm belediye kütüphanelerinin incelenmesine karar verilmiş ve toplam 801 belediye kütüphanesi internet taraması yoluyla incelenmiştir. Bu sayede var olan duruma ilişkin genel fikir elde edileceği düşünülmektedir.

İnternet taraması yapılırken kullanılan strateji şu şekildedir;

- Varsa kütüphanelerin web siteleri ve sosyal medya hesapları gözden geçirilmiştir,
- Bağlı olduğu belediyenin web sitesinde kütüphaneye ilişkin sayfa, bilgi, haber, duyuru vs. olup olmadığına bakılmıştır
- Arama motoru sonuçlarında kütüphanenin isminin geçtiği ilk 20 web sitesi taranarak ilgili kütüphane hakkında bilgi elde edilmeye çalışılmıştır.
- Tüm bu kaynaklardan erişilen içerik incelenmiştir.

Bu inceleme esnasında temel olarak kütüphane hakkında herhangi bir bilgi olup olmadığı, kütüphane etkinliklerine ilişkin nitelikli bilgi olup olmadığı, kütüphane etkinlikleri arasında yaşamboyu öğrenme etkinlikleri olup olmadığı ve kütüphane hakkında elde edilen bilgiler arasında yaşamboyu öğrenmeye ilişkin herhangi bir söylem olup olmadığı göz önünde bulundurulmuştur.

Bulgular

Yapılan tarama neticesinde belediye kütüphaneleri 7 farklı kategori kullanılarak sınıflandırılmıştır. Bu kategoriler ve kütüphanelerin kategorilere göre dağılımı Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Belediye kütüphanelerinin kategorilere göre dağılımı

Kategori	Açıklama	s	%
Kategori 1	Yaşamboyu öğrenme etkinliği var. Eğitim, kurs, çalıştay, konferans, atölye, söyleşi, etüt etkinliği, vb.	79	9,9
Kategori 2	Yaşamboyu öğrenme etkinliği olma olasılığı var. Etkin ve farkındalığı yüksek bir kütüphane	25	3,1
Kategori 3	Yaşamboyu öğrenme etkinliği olduğuna dair iz yok. Belediye web sitesinde kütüphane hakkında bilgi var.	91	11,4
Kategori 4	Yaşamboyu öğrenme etkinliği olduğuna dair iz yok. Belediye web sitesinde kütüphane hakkında çok az bilgi var	114	14,2
Kategori 5	Yaşamboyu öğrenme etkinliği olduğuna dair iz yok. Belediye web sitesinde kütüphane hakkında bilgi yok. İnternet aracılığıyla kütüphane hakkında bilgiye erişmek mümkün	38	4,7
Kategori 6	Yaşamboyu öğrenme etkinliği olduğuna dair iz yok. Belediye web sitesinde kütüphane hakkında bilgi yok.	14	1,7
Kategori 7	Kütüphanenin varlığına dair ufak izler var. Kütüphane hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamıyor	336	41,9
Toplam		801	100

Tablo 2’de yer alan veriler araştırma sorusu kapsamında genel durumu ortaya koymak açısından önemlidir. Tabloda yer alan verilerden yola çıkarak ulaşılabilecek öne çıkan bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar ilerleyen bölümde mevcuttur.

Elde edilen veriler incelendiğinde belediye kütüphanelerinin %9,9’unun (79) yaşamboyu öğrenme etkinliği olduğu görülmektedir. Yaşamboyu öğrenme etkinliği olan kütüphanelerde yer alan etkinlikler kullanıcılar için verilen eğitimler, kurslar, düzenlenen çalıştaylar, konferanslar,

atölyeler, söyleşiler ve etüt etkinlikleri olarak çeşitlilik göstermektedir. Bazı etkinliklerin niteliklerine ilişkin soru işaretleri olsa da yaşamboyu öğrenmeyi akla getirecek her türlü hareketlilik yaşamboyu öğrenme etkinliği olarak kabul edilmiştir. Söz konusu etkinliklerin türü, sayısı, sıklığı, niteliği ve benzeri unsurlar ayrı bir araştırma olarak ele alınmalıdır.

Belediye kütüphanelerinin %3,1'inde (25) ise bu tür etkinliklere dair bilgi var olmamakla birlikte hem hizmet tanımları hem de etkinlik çeşitlilikleri açısından bu kütüphaneler yaşamboyu öğrenme etkinlikleri konusunda olağan şüpheli olarak kabul edilmiştir. Kategori 2 olarak ele alınan bu kütüphanelerin hizmet tanımları ve söylemleri incelendiğinde en azından yaşamboyu öğrenme hakkında farkındalığa sahip oldukları görülmektedir. Örneğin; bir Kültür Merkezi'ne ait web sitesinde kültür merkezine ilişkin şöyle bir ifade bulunmaktadır;

“içerisinde gösteri salonları, meslek edindirme kursları, eğitime destek merkezi, kütüphane, konservatuvar ve gençlik merkeziyle halkın ibtityaçlarına 7 gün 24 saat hizmet veriyor.”

Bu ifade söz konu merkezde yer alan kütüphanenin hizmetlerine ilişkin doğrudan bir bilgi içermese de kültür merkezi bünyesinde yaşamboyu öğrenme etkinlikleri düzenlendiğine dair ipuçları barındırmaktadır. Söz konusu merkezin yaptığı yaşamboyu öğrenme etkinliklerine ilişkin daha fazla bilgiye ise ulaşılammıştır.

Yine başka bir kütüphanenin web sitesinde kuruluş amacı açıklanırken “halkın bilgi ve bilinç düzeyinin yükseltilmesi” ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade de kütüphanenin eğitim faaliyetleriyle ilgili farkındalığına işaret eden bir ipucu niteliğindedir. Benzer şekilde bu kütüphanenin paylaşılan etkinlikleri arasında da yaşamboyu öğrenmeyle ilişkilendirilebilecek bir örneğe rastlanmamıştır. Her iki örnekte bahsi geçen kütüphaneler Kategori 2 içinde değerlendirilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde göze çarpan ikinci önemli bulgu, belediye kütüphanelerinin yaklaşık yarısına ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılammıyor oluşudur. Araştırmanın sınırlılığı dahilinde bu kütüphanelerin tamamının kapalı ya da işlemiyor olduğunu söylemek mümkün olmasa da günümüzde bir kuruma ait internette herhangi bir bilgiye ulaşılammıyor oluşu o kurumun neredeyse işlevsiz olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Özellikle bütün belediyelerin resmi web sitesinin var olduğu ve web sitesinde o belediyeye ilişkin onlarca duyuru, haber vs. olduğu düşünülürse aktif bir kütüphaneye ilişkin hiçbir ize rastlamama ihtimali oldukça düşüktür. Kategori 7'de yer alan, ulaşılamayan kütüphaneler ayrıntılı olarak incelendiğinde başka bir durum daha dikkat çekmektedir. Bu kütüphanelerden %89'u (299) belediyelere devredilen neredeyse işlevsiz durumdaki halk kütüphaneleridir. Bu veriler göstermektedir ki kaynak sıkıntısı yüzünden zor durumda olan halk kütüphanelerinin belediyelere devredilmesi de bu kütüphaneler adına bir çözüm olmamıştır. Bu durum daha geniş perspektifte ele alınması ve tartışılması gereken bir konudur.

Tablo 2'de, Kategori 3 olarak nitelendirilen kütüphaneler, belediyelerin kütüphaneleri bir hizmet alanı olarak görmeleri açısından önemlidir. Bu kategoride yer alan 91 kütüphane (%13,1) bağlı olduğu belediye tarafından bir hizmet olarak ifade edilmekte ve belediye web sitesinde hizmetler kategorisi altında kendine yer bulmaktadır. Kütüphaneleri bir hizmet alanı olarak gören belediyelerin gerekli çalışmalar sonrasında kütüphanelere daha fazla ilgi göstereceği ve kütüphane hizmetlerinin sayısını/çeşitliliğini artıracacağı düşünülebilir. Söz konusu bu potansiyel hem kütüphaneci istihdamı hem de kütüphanelerin saygınlığı açısından önem arz etmektedir.

Özellikle listede yer alan kütüphanelerin yarısına dair bilgi bulunamadığı göz önüne alınırsa kategori 1 ve 2'de yer alan kütüphane sayısının (104) azımsanmaması gerekir. Bu bulgu, çalışır durumda olduğu varsayılan belediye kütüphanelerinin yaklaşık %29'unun yaşamboyu öğrenmeye ilişkin etkinlik yaptığı veya farkındalığı olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Kategori 3'de yer alan kütüphanelerin potansiyeli de düşünüldüğünde bu oran %54 civarına yükselmektedir. Ancak bu iyimser yaklaşım kategori 1 ve 2'deki kütüphanelerin illere göre dağılımına bakıldığında gölgelenmektedir (Tablo 3 ve Tablo 4).

Tablo 3.
Yaşamboyu öğrenme etkinliği olan belediye kütüphanelerinin illere göre dağılımı

İl	s	%
İstanbul	39	49,4
Kocaeli	17	21,5
Bursa	6	7,6
Eskişehir	5	6,3
Diyarbakır	3	3,8
Antalya	2	2,5
Manisa	2	2,5
Diğer	5	6,3
Toplam	79	100

Tablo 4.
Yaşamboyu öğrenme etkinliği olan ve olması muhtemel belediye kütüphanelerinin illere göre dağılımı

İl	s	%
İstanbul	48	46,2
Kocaeli	18	17,3
Bursa	10	9,6
Eskişehir	5	4,8
Antalya	4	3,8
Diyarbakır	3	2,9
Ankara	2	1,9
Bolu	2	1,9
Manisa	2	1,9
Diğer	10	9,6
Toplam	104	100

Tablo 3 ve Tablo 4’de de görüleceği gibi kategori 1 ve 2’deki kütüphanelerin illere göre dağılımı homojen bir yapı göstermemektedir. İl bazında düşünüldüğünde yalnızca 4-5 ildeki belediyelerin kütüphaneler ve kütüphanelerin yaşamboyu öğrenme konusunda etkin olduğu görülmektedir. Tablo 3’te yer alan veriler yaşamboyu öğrenme etkinliği olan belediye kütüphanelerinin yarısının (%49,4) İstanbul’da, büyük çoğunluğunun (%78,5) ise Marmara bölgesinde bulunduğunu göstermektedir. Kategori 1 ve 2’nin birlikte alındığı Tablo 4’te de benzer bir durum söz konusudur (İstanbul %46,2, Marmara Bölgesi %73,1). Düşündürücü olan bir başka nokta 3 büyük şehirden İzmir ve Ankara’nın Tablo 3’te kendine yer bulamaması, Tablo 4’de ise alt sıralarda yer almasıdır. Söz konusu iki ilde yer alan belediyelerin hizmetle sorumlu olduğu nüfus yoğunluğu düşünüldüğünde bu durum belediye kütüphaneciliği alanında ciddi bir eksikliğe karşılık gelmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışma bulguları belediye kütüphaneciliği ve belediye kütüphanelerinde yaşamboyu öğrenme etkinliği anlamında genel resmin çok parlak olmadığını göstermektedir. Ancak bu durum sadece yaşamboyu öğrenme özelinde ele alınmalıdır. Çoğu belediye kütüphanesi ya hiç işlemiyor

durumdadır ya da sadece temel kütüphanecilik işleviyle ve kısıtlı kaynaklarla varlığını sürdürmektedir. Oysa giriş bölümünde de vurgulandığı gibi kütüphane hizmetleri belediyeler açısından halka doğrudan ulaşmak için önemli bir fırsattır. Bu hizmetlerin çeşitlenmesi ise daha fazla kişiyle bu hizmetlerin buluşturulması anlamına gelecektir. Bu bağlamda belediye kütüphaneciliği ve bir hizmet çeşidi olarak yaşamboyu öğrenme etkinlikleri üzerine daha fazla çalışılmalıdır. Bu çalışmalar belediyelerin, kütüphanecilerin ve alandaki araştırmacıların işbirliği ile gerçekleşirse ve proje odaklı olursa kısa ve orta vadede olumlu sonuçlar alınacaktır.

Türkiye geneline bakıldığında tablo çok iç açıcı olmamakla birlikte bazı belediyelerin yaptığı çalışmalar umut verici görülmektedir. Özellikle İstanbul ve Bursa gibi illerde bulunan belediye kütüphanelerinin yaptığı çalışmalar diğer belediyeler için örnek teşkil edecek niteliktedir. Önemli olan zamanla bu örneklerin sayısının artırılması ve diğer illerdeki belediyelere de yayılmasıdır. Sevindirici olan, sayısı az olmakla birlikte niteliği ve hizmet çeşitliliği yüksek belediye kütüphanelerinin var olmasıdır. Bu kütüphaneler iyi incelenip yaptıkları çalışmalar ve sağladıkları etki görünür/paylaşılabilir hale getirilirse yayılım çok daha hızlı ve kolay olacaktır.

Yaşamboyu öğrenme etkinlikleri özelinde bakıldığında belediye kütüphanelerinin bunu bir hizmet çeşidi olarak kabul ettiklerine dair izlenimler elde etmek mümkündür. Şu an işlemiyor olduğu varsayılan belediye kütüphaneleri dışında tutulduğunda her 5 kütüphaneden 1'nin yaşamboyu öğrenme etkinliği gerçekleştirdiği görülmektedir. Belediyelerin kütüphane hizmetlerine bakış açıları da bir değişken olarak ele alındığında çalışır durumdaki belediye kütüphanelerinin yarısından fazlasının yaşamboyu öğrenme etkinliği gerçekleştirmeye yatkın olduğu söylenebilir. Kütüphane hizmetlerini önemseyen belediyelerin yaşamboyu öğrenmeye ilişkin farkındalıkları artırılırsa ve bu belediyelere başarılı örnekler sunulursa etkin ve yenilikçi kütüphane sayısı artacaktır.

Belediye kütüphanelerinde gerçekleştirilen yaşamboyu öğrenme etkinliklerinin tür ve nitelikleri de ayrı bir tartışma konusudur. Bu çalışma kapsamında tespit edilen etkinlik türleri eğitim, kurs, çalıştay, konferans, atölye, söyleş ve etüt etkinlikleri şeklindedir. Çalışmanın temel amacının genel durumu ortaya koymak olması sebebiyle yaşamboyu öğrenme

etkinliklerinin nitelikleri üzerinde durulmamıştır. Kütüphaneler tarafından bu etkinliklerin yapıldığına dair paylaşılan resim, video, duyuru, haber, bilgi ve benzeri bütün içerikler birer kanıt olarak kabul edilmiştir. Belediye kütüphanelerinde ne tür etkinlikler gerçekleştirildiği, bu etkinliklerin sayısı, hangi sıklıkta yapıldığı, etkinliklere kaç kişinin katıldığı, hedef kitlesi, etkisinin ne olduğu gibi sorular cevap bulması önem arz eden sorulardır ve araştırılmalıdır. Bu sorulara cevap verebilecek nitelikte bulgulara sahip araştırmalar diğer belediye kütüphaneleri için de yol gösterici olacaktır.

Farklı belediyelerin bünyesinde hizmet vermekte olan kültür merkezi ve bilgi evi gibi yapılar belediye kütüphaneciliği açısından önemli bir model olarak düşünülebilir. Özellikle kültür merkezleri, belediye ve kütüphane kurumlarının kesiştiği alan olarak dikkat çekmektedir. Bu yapılar, işlevi değişen, içinde farklı hizmetleri barındırması gerektirdiği söylenen ve yaşam merkezi haline gelmesi beklenen yeni nesil kütüphanelerle benzer özellikler taşımaktadır. Hatta bu tür belediye kütüphaneleri gerekli iyileştirme ve geliştirmeler yapılması kaydıyla tüm halk kütüphaneleri için model haline gelebilir. Bu sayede bağlı olduğu kurumdan bağımsız olarak kütüphaneler kullanıcıların daha çok uğradığı, zaman geçirdiği ve keyif aldığı sosyal mekânlara dönüşebilir. Kültür merkezi modeli belediye kütüphaneciliğinin yaygınlaşmasını sağlayacak ve kütüphaneler için dönüşüm imkânı yaratacak bir yapı olarak dikkat çekmektedir. Bu model üzerine ayrıca düşünülmeli ve model daha geniş perspektifte tartışılmalıdır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın belediyelerin yaşam boyu öğrenme etkinliklerinin sayısının ve niteliğinin artırılmasına yönelik çalışmalara temel oluşturması beklenmektedir. Benzer çalışmaların sayısının artması belediye kütüphaneciliği alanındaki gelişmelerin hızını ve niteliğini artıracakı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Belediye Kanunu. (2005). *T. C. Resmi Gazete*, 25874, 13 Temmuz 2005.
- Çakın, İ. (1986). Kütüphanenin toplumsal konumu ve işlevleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 35(1), 8-16.
- Dalkıran, Ö. (2014). Türkiye'de Eğitim – Halk Kütüphanesi ilişkisi. *Bilgi Dünyası*, 15(2), 439-462.

- Ersoy, A. ve Yılmaz, B. (2009). Yaşam boyu öğrenme ve Türkiye’de halk kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(4), 803-834.
- Herkes için kütüphane (2016). 1 Mayıs 2016 tarihinde www.herkesicinkutuphane.org adresinden erişildi.
- Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. (2016). 1 Mayıs 2016 tarihinde www.kygm.gov.tr/TR,131/kutuphaneler.html adresinden erişildi.
- Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı. (2014). *T. C. Resmi Gazete*, 29062, 16 Temmuz 2014.
- Üstün, A. (2000). *Halk eğitimi ve halk kütüphaneleri*. İstanbul.
- Yalvaç, M. (2003). Yaşam boyu öğrenim ve halk kütüphaneleri. B. Yılmaz (Yay. Haz.), *Bilgi toplumuna doğru halk kütüphaneleri: Pulman-XT Türkiye ulusal toplantısı sonuç raporu* içinde (s. 38-45). Ankara: ANKOS, Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Yılmaz, B. (2004). *Türkiye’de eğitim politikası ve kütüphane*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği Ankara Şubesi.

Belediyelerin Kültürel Faaliyetleri Kapsamında Kütüphane ve Bilgi Hizmetleri: Çankırı Belediyesi Örneği

Prof. Dr. Coşkun Polat

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye, polatcoskun@karatekin.edu.tr

Araş. Gör. Zarife Yıldırım

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye, zarifeyildirim@karatekin.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Kasım Binici

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye, kbinici@karatekin.edu.tr

Öz

Bu çalışmada, halkın kültür ve okuma düzeyini yükseltmek ve kent belleğini canlı tutmak adına belediyelerin kültürel faaliyetleri kapsamında kütüphane ve bilgi hizmetleri konusu Çankırı Belediyesi özelinde ele alınmıştır. Belediye'nin bâlibazırda yürütmekte olduğu hizmetlerin takdir edilen ve aksayan yönleri değerlendirildikten sonra, bu hizmetlerin geliştirilmesi konusunda tespit ve önerilerde bulunulmuştur. Bu bağlamda, Çankırı Belediyesi'nin okumayı sevdirmeye ve kütüphane kullanımını yaygınlaştırma amacıyla yürüttüğü "Tren, Uçak ve Gemi Kütüphaneleri" projeleri tanıtılmış, Belediyenin eğitime katkı sağlama adına il genelinde açmış olduğu "Z Kütüphaneler" ile Dr. Rıfki Kamil Urgan Çankırı Araştırmaları Merkezi bünyesinde oluşturulan kütüphane ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın sonucunda Çankırı Belediyesi özelinde ülkemiz yerel yönetimlerinin kütüphane ve bilgi hizmetlerine yönelik değerlendirmeler yapılmış, sonuçlar ortaya konmuş ve bu hizmetlerin çağın gerektirdiği nitelik ve nicelikte olması için yapılması gerekenlere ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

Anabtar Kelimeler: Belediye kütüphaneleri, belediyelerin kütüphane ve bilgi hizmetleri, kent kütüphaneleri, şehir kütüphaneleri, Çankırı Belediyesi.

Giriş

Gelişmiş toplumların en önemli özellikleri kamu hizmetlerini yerine getirmektir, diyen Yılmaz (2009, s.9), kamu hizmeti kavramını “devletin veya kamu tüzel kişilerinin toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamak için yürüttükleri düzenli faaliyetler” şeklinde tanımlamıştır. Bir toplumun değerlerine ve gereksinimlerine yönelik düzenli olarak yürütülen kamu hizmetleri, gelişmiş toplumun inşasında önemli etkenlerdendir.

Devletin ya da kamu tüzel kuruluşlarının yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerinin içerisinde, somut getirisi olmamasına karşın ülke gelişmişliğine katkı anlamında katma değeri en yüksek olanı kültürel ve sosyal hizmetlerdir. Toplumsal yaşam içinde kültürel hizmetleri ve getirileri kent olabilmenin hem ön koşulu hem de sonucudur. Kentlerin yönetiminden sorumlu belediyelerin yönetsel yapısında, kültürel işlerden sorumlu birimlerin varlığı da bu koşulun bir yansımasıdır. Burada önemli olan kültürel işler kapsamının halkın ve kentin gelişimine en üst düzeyde katkı sağlama adına nasıl algılandığı ve yürütüldüğüdür. Bilgi toplumu olmanın ulusal kalkınma planları hedefleri arasında yüksek sesle dile getirildiği günümüzde, ülkenin yönetsel yapısı içinde seçilmişliğin ve özerkliğin sağladığı avantaj ile belediyeler, yürütecekleri planlı ve sürekli bilgi ve kültür hizmetleri ile bilgi toplumunun inşasında yönetsel yapının amiral gemisi konumundadırlar. Kültür ve bilgi hizmetlerinin en somut göstergesi ise halkın eşit, serbest ve ücretsiz olarak hizmet aldıkları yerler olan kütüphanelerdir. Gelişmiş ülke kentlerindeki simgesel kütüphane binaları ve buralarda halkın her kesimine yönelik verilen bilgi hizmetleri konunun öneminin dünden bugüne yansımasıdır. Toplumun bilgi ve kültür düzeyinin yükseltilmesi adına belediyelerin planlı, kapsamlı ve sürekli kütüphane ve bilgi hizmetleri sunması kent olabilmesi ile de yakından ilişkilidir.

Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmanın amacı, belediyelerin kültürel hizmetleri kapsamında kütüphane ve bilgi hizmetlerinde farkındalık oluşturabilme adına Çankırı Belediyesi kütüphane ve bilgi hizmetlerini takdir edilecek ve aksayan yönleriyle tanıtmak, bilgi toplumunun inşasında belediyelerin bilgi hizmetlerini geliştirmesine yönelik tespit ve öneriler sunmaktır. Ülkemizde halk kütüphanelerinin belediyelere devredilmesi tartışması

ile birlikte düşünöldüğünde, belediyelerin bu sorumluluğu ne ölçüde yürütebileceklerine ilişkin ipuçlarının elde edilmesi, kütüphanelerin idari anlamdaki statü değişiminin getirileri ve olumsuzlukları da çalışmanın ikincil amacıdır.

Çalışma 88.538¹ kişilik merkez nüfusu ile ölkemizin en küçük illerinden Çankırı'da, Belediye'nin verdiği kütüphane ve bilgi hizmetleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışmamızın başlangıç noktası Belediyenin, şehrin çeşitli yerlerindeki ilan panolarından duyurduğu “Çankırı Kütüphaneler Şehri Oluyor” sloganı olmuştur. Bu bağlamda belediyenin kitaba ve kütüphaneye dikkat çekmek, okumayı sevdirmek ve kütüphane kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla “fiziksel tematik kütüphane” kapsamında yürüttüğu “tren, uçak ve gemi kütüphane” projeleri orijinal düşünce olarak dikkat çekmektedir. Popülarite anlamında ölkemiz için ilk ve tek olan bu kütüphane projelerinin örnek olması adına tanınması ve tanıtılması da çalışmanın önemini artırmaktadır. Yerel yönetimlerin yaratıcı kütüphane hizmetleri bağlamında çekim gücü olarak kütüphane binası olgusuna yönelik bu değişik yaklaşım, hiç şüphesiz okumaya ve kütüphane kullanımına teşvik için olumlu örnek oluşturmaktadır. Yanı sıra Belediye'nin ilin bazı okullarında “z-kütüphane” adı ile kütüphaneler kurması ve Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi bünyesinde oluşturulan kütüphanenin “kent kütüphanesi” düşüncesinin bir yansıması olması, Çankırı Belediyesi kütüphane hizmetlerinin araştırılmasında diğer nedenlerdir.

Çalışma, mevcut durumu saptamaya yönelik olmasından betimleme yöntemi ile yapılmıştır. Belediyenin kütüphane hizmetleriyle ilgilenen Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü ile yüz yüze görüşmeler yapılp kütüphane ve bilgi hizmetlerine ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Ayrıca kütüphane hizmetleri kapsamında yürütölen faaliyetlere ilişkin yazılı ve görsel belgeler de temin edilmiştir. Belediyenin kütüphane kurma konusundaki ümit verici yaklaşımlarının, bu kütüphanelerde hizmetlerin profesyonelce ve kalıcı olarak yürütölmesini sağlayacak olan meslek mezunu kütüphanecilerin istihdam edilmesi konusunda olmadığı da yapılan görüşmelerde anlaşılmıştır.

¹ Merkez nüfusa ilişkin bilgi Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2016). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2015. 27 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.

Çankırı Tarihi

Çankırı kenti, batıda antik dönemde *Bithynia* (Bitinya), doğuda ise Pontus diye isimlendirilen bölgeler arasında yer alan Paflagonya Bölgesinde bulunmaktadır. M.Ö 3. yüzyılda Grek ve Roma dönemlerinde yaşamış olan çok yönlü bilim adamı Eratosthenes tarafından belgelenmiş olan antik ismi Gangra'dır. Bu isim Kangırı veya Kangarı biçimindeki telaffuzuyla Osmanlı döneminde de korunmuştur. Buna karşın antik bir Luvi ismi olan "Gangra" halk etimolojisine uygun olarak (halkın anlayamadığı isimlere kendi dilinde bir anlam vermeye çalışması) "çan" ve "kırık" kelimeleri kullanılarak Çankırı haline dönüştürülmüştür (İbiş, 2016, s. 1).

Bölgenin ilk halklarının Hattiler, Luviler ve Arzavalılar gibi Küçük Asya halkları olduğu bilinmektedir (Kent Rehberi/Tarihi, 2016). Çankırı'da Helenistik ve Erken Roma Dönemi'ne ait 11 adet yerleşim ve Nekropol alanı tespit edilmiştir. Bu alanlardan üçünün (Çankırı Kalesi, Kurmalar Antik Yerleşimi, Antonioplis (Aydınlar Köyü)) lokalizasyon çalışmaları tamamlanmıştır (İbiş, 2016, s.8).

Çankırı ile ilgili yazılı bilgiler Büyük İskender'in ölümü ile başlar. Bu dönemde Anadolu, Büyük İskender'in generalleri tarafından bölünmüştür ve Paflagonya bölgesi kralların başkenti olduğu için Gangra yeni Paflagonya eyaletinin idare merkezi olarak kalmıştır. Gangra şehri komşu kentler ile mümkün olan her alanda rekabet etmiştir. Kendi sikkelerini basmış ve bu sikkeleri kendi unvanlarını tanıtmak için kullanmıştır. Bu sikkelerin bazılarında "Paflagonya'nın en eski şehri" ve "tanrıların ocağı" ibareleri yer almaktadır.

Tarımsal bakımdan da hayli verimli arazilere sahip Gangra'da Bizans döneminde işletilen tuz mağaraları yörenin endüstriyel açıdan merkez olmasını sağlamıştır (İbiş, 2016, s.9).

Şekil 1. Çankırı Tuz Mağarası ve içerisinde sergilenen tuz heykellerinden bir görünüm.

M.S. 7. yüzyılın başında Sasani istilasına uğramış olan kent, Hükümdar Hüsrevpezir'in bölgeyi zapt etmesiyle İran idaresine geçmiştir. Emeviler döneminde Halife Süleyman tarafından ele geçirilen şehir, sonrasında yeniden Bizanslıların eline geçmiştir (İbiş, 2016, s.10).

1071'de başlayan Türk fütuhata ile Süleyman Şah'ın komutanlarından Kara Tekin tarafından Bizanslılardan alınan şehir süratle Türkleşmiş ve kısa sürede Türk hâkimiyetinin en güçlü bölgelerinden biri olmuştur. Anadolu Selçukluların zayıflaması ile birlikte ortaya çıkan beylikler döneminde Candaroğullarının idaresine geçmiştir. Ankara Savaşı'ndan (1402) sonra Çankırı ve Kastamonu civarı Timur tarafından Candaroğullarına verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu kurulduktan sonra da Çelebi Mehmet döneminde Candaroğullarının Osmanlı'ya itaatlerini bildirmesiyle şehir Osmanlı idaresine geçmiştir. Osmanlı'ya sadakatle bağlı olan Kasım Bey'in 1464 yılındaki ölümünden sonra Çankırı, Osmanlı yönetim kademesinde Anadolu Eyaleti'ne bağlı bir sancak haline gelmiştir (İbiş, 2016, s.12-14).

Çankırı ili İç Anadolu ile Karadeniz Bölgeleri arasında bir geçiş kuşağı üzerindedir. Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan kentin yüzölçümü 7.490 km²'dir (Kuter, 2007, s. 71). İlin topraklarının bir kısmı İç Anadolu Bölgesinde, bir kısmı da Karadeniz Bölgesinde olması nedeniyle iklim, toprak ve bitki örtüsü gibi fiziki coğrafya özellikleri açısından olduğu kadar, bu şartlar altında şekillenmiş olan beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri açısından da geçiş bölgesi özelliği göstermektedir (İbret, 2003, s.55).

180.945 kişi ile nüfus bakımından Türkiye'nin en küçük yedinci ili olan Çankırı kentinin merkez nüfusu da 88.538'dir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2015). Okuma yazma oranının %94 olduğu ilde toplam 166 okul ve 1.644 derslikte, 1.983 öğretmen 27.914 öğrenciye eğitim vermektedir. Derslik başına düşen öğrenci sayısının tüm öğretim kademelerinde yaklaşık 17 olması eğitim olanakları açısından olumlu bir duruma işaret etmektedir. İlde yaklaşık 13.000 öğrencinin yüksek-öğretim gördüğü bir üniversite vardır.²

Çankırı Belediyesi Kültür ve Eğitim Hizmetleri

Vizyonunu; “Çankırı'yı modernliğin, tarih ve kültür ile bir arada yaşandığı, herkesin içinde yaşamaktan gurur duyduğu, tarih, kültür, turizm, spor ve eğitim alanında önemli bir merkez haline getirme” amacı ile “insana hizmet” anlayışını ilke edinmiş bir belediye olarak hizmetlerini dürüstlük, katılımcılık, sorumluluk, eşitlik ilkeleri çerçevesinde vermek” olarak ifade eden³ Çankırı Belediyesi'nin en büyük dezavantajı, hiç şüphesiz küçük bir il olmasından kaynaklanan olanak sınırlılığıdır. Bunun yanında büyükşehir karmaşasından kaynaklanan sorunlarla uğraşmama ve Başkent'e olan fiziksel yakınlığı Belediyenin güçlü yanları olarak değerlendirilebilir. İfade edilen vizyon çerçevesinde her türlü hizmette olduğu gibi kültür ve eğitim hizmetlerinde de vatandaşlar arasında hiçbir ayırım yapmaksızın, eşit, dürüst ve faydalı hizmet sunma ilkeleriyle halk-belediye işbirliği içinde kaynakların etkin kullanımını da misyon edinmiştir.⁴

Belediye bünyesinde kültür ve eğitim hizmetleri belediye başkan yardımcısına bağlı “Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü” adı ile müdürlük düzeyinde yürütülmektedir. Buraya bağlı başka bir birim de belediyenin okullara yönelik her türlü katkılarını yürütmekte, yanı sıra “Z Kütüphane” adı ve tamamen belediyenin desteğiyle kurulan kütüphanelerin açılması, ihtiyaçlarının karşılanması ve sürdürülebilirliğinin takibini yapmaktadır. Kütüphane ve bilgi hizmetlerinin, Türkiye'deki pek çok belediyede olduğu gibi Çankırı Belediyesinde de ayrı bir birim ile değil kültür ve sosyal işler müdürlüğü bünyesinde yürütüldüğü görülmektedir.

² Çankırı Valiliği, ‘Sayılarla Çankırı’, 9 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.cankiri.gov.tr/sayilarla-cankiri> adresinden erişildi.

³ Çankırı Belediyesi, ‘vizyon-misyon’, 9 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.cankiri.bel.tr/sayfa-454/vizyonumuz-misyonumuz.php> adresinden erişildi.

⁴ Çankırı Belediyesi, ‘vizyon-misyon’, 9 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.cankiri.bel.tr/sayfa-454/vizyonumuz-misyonumuz.php> adresinden erişildi.

Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü ile yapılan görüşmelerde, kültür ve eğitim hizmetlerinin planlanması ve gerçekleştirilmesindeki öncelikli amacın her türlü kültür ve sanat faaliyetlerine, eserlerine destek vermek, farklı sanat dallarında sergiler açmak ve yarışmalar yapmak, düşünsel faaliyetler kapsamında konferans ve paneller düzenlemek, böylece Çankırı halkının kültürel ve sosyal yönden gelişimini en üst düzeyde desteklemek olduğu ifade edilmiştir.

Çankırı Belediyesi Kütüphane Hizmetleri

Çalışmanın başında da anlatıldığı gibi, çıkış noktası “Çankırı Kütüphaneler Şehri Oluyor” sloganıyla şehrin çeşitli bölgelerindeki ilan panolarından duyurulan afişler olmuştur. Çankırı'nın çehresini değiştirecek “18 ayda 18 proje” kapsamında yer alan “Tren, Uçak ve Gemi Kütüphaneleri” projeleri özellikle çocuklar için kitap okumayı cazip hale getirmek, kütüphane kullanımını artırmak adına hazırlanmış ilginç kütüphane projeleri olarak oldukça dikkat çekicidir. Bu kütüphanelere bakıldığında “fiziksel tema kütüphanesi” olma özelliği taşıdıkları görülmektedir. Derme ve fiziksel alan açısından sınırlı olan bu kütüphanelerin gerçek amacının, başta çocuklar olmak üzere tüm Çankırı halkının okumaya, kitaba ve kütüphaneye olan ilgisini artırmak olduğu açıktır. Tematik kütüphanelere gösterilen rağbet, daha kapsamlı ve işlevsel kütüphanelerin Belediye eliyle açılmasına girdi oluşturacaktır. Nitekim esas amacın daha kapsamlı kütüphaneler olduğu ve planlama aşamasında olan bir kültür merkezinde kapsamlı bir kütüphanenin hizmete sunulacağı bilgisi yetkililerle yapılan görüşmelerde paylaşılan bilgiler arasındadır. Aşağıda ülkemizde fiziksel tema açısından ilk ve tek özelliği taşıyan kütüphanelere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Şekil 2. Tren Kütüphanesi'ne ait dış görünüm.

Tren Kütüphanesi

Tren Kütüphanesi TCDD'den kiralanmış bir lokomotif ve iki vagonla oluşmaktadır. Çankırı'nın simgesi olan buharlı trenin Cer Atölyesinde iç ve dış montajı yapılarak Ankara-Kastamonu yolu üzerindeki İstiklal Yolu mevkiine kurulumu yapılmış ve 52. Kütüphane Haftası etkinlikleri kapsamında resmi açılışı gerçekleştirilmiştir.

Gençlere ve çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmak ve değişik mekânlarda kitap okumayı sevdirmek adına başlatılan projenin ilk adımı olan ve oldukça ilgi gören tren kütüphanesi projesi, Türkiye'de de bu anlamda ilk olma özelliği taşımaktadır. Tren kütüphanesini günde ortalama 169 öğrenci ziyaret etmektedir. Mekân anlamında dar bir alana sahip olan kütüphanede yaklaşık olarak 700 civarında kitap bulunmaktadır. Kütüphane dermesi özellikle Milli Eğitim Bakanlığı'nın tavsiye ettiği kitaplar ile Belediye'nin okullara kurduğu Z kütüphaneler için satın aldığı eğitici ve popüler eserlerden oluşmaktadır. Kütüphanede henüz kitap ödünç verme işlemleri yürütülememesine karşın öğrenciler vagonlar içerisinde oluşturulan çalışma alanlarında kitap okuyup, ödev ve araştırmalarını rahatlıkla yapabilmektedirler. Kütüphane yalnızca okuma ve araştırma yapma amaçlı bir mekân olmasının ötesinde, çocukların kütüphane kullanımını teşvik etmeyi artırıcı pek çok eğitsel ve kültürel etkinliklere de (örneğin; mandala yarışması, kuklalarla masal anlatımı, sesli kitap, vb.) ev sahipliği yapmaktadır.

Kütüphane dermesine ilişkin basit bibliyografik kayıtlar bir tablolama programında oluşturulmasına karşın profesyonel bir kütüphane yazılımı kullanılmamıştır. Yetkililerin ve kütüphane çalışanlarının bu konuda bilgisinin olmaması dikkat çekicidir.

Kütüphanede biri sürekli, üçü dönüşümlü olmak üzere toplam dört belediye personeli görevlendirilmiştir. Mesleki formasyona sahip kütüphanecinin görevlendirilmemiş olması ve bunun da ötesinde yetkililer tarafından bunun bir gereksinim olarak düşünülmemesi, projenin amaçlanan hedefine ulaşmasının önündeki en büyük engel olarak değerlendirilebilir⁵.

⁵ Tren Kütüphanesi'ne ilişkin bilgiler Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nün bağlı bulunduğu Belediye Başkan Yardımcısı Sayın Muharrem Ovacıklı ile 19 Nisan 2016 tarihinde yapılan yüz yüze görüşmeden elde edilmiştir.

Şekil 3. Tren Kütüphanesi'nin iç görünümü

Uçak Kütüphanesi

Üçlü kütüphane projesinin ikinci ayağı olan “Uçak Kütüphane” için Türk Hava Yolları filosunda uçuş ömrünü tamamlayan Airbus A300 tipi ve 375 yolcu kapasiteli bir uçak 275 bin liraya satın alınmıştır. İstanbul'dan beş parça halinde yaklaşık bir gün süren zorlu bir nakliye sürecinden sonra Çankırı'ya ulaşan uçağın birleştirme, iç ve dış montaj işlemleri belediyenin öz imkânlarıyla yapılmıştır. Uçak kütüphanenin iç tasarımında belediyenin okullara kurduğu Z kütüphanelerdeki tecrübelerinin yansması rahatlıkla gözlenebilmektedir. Yapılan görüşmelerde uçağın iç mekânının fiziksel olarak kütüphane ortamına dönüştürülmesi yaklaşık 100 bin liraya mal olduğu belirtilmiştir.¹

Şekil 4. Tren Kütüphanesi'nin iç görünümü

¹ Uçak Kütüphanesi'ne ilişkin bilgiler Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nün bağlı bulunduğu Belediye Başkan Yardımcısı Sayın Muharrem Ovacıklı ile 19 Nisan 2016 tarihinde yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde elde edilmiştir.

Kütüphane, şehir merkezinin dışında kalan, ancak çok az sayıda mesire yerlerinin en büyüğü olması nedeniyle halk tarafından yoğun talebin olduğu, içinde piknik ve spor alanları barındıran bir parkın hemen yanı başında konumlandırılmıştır. Kütüphanenin konum olarak halkın boş zamanlarını değerlendirdiği bir alanın yakınında yer alması ve ilgi çekici bir yapı halinde olması kütüphanenin zaman içinde kullanımını artıracak etkenlerdendir. İç tefrişatı tamamlanmasına karşın, henüz resmi açılışı tamamlanmayan kütüphanenin çevre düzenlemesi ve hizmet verecek dermenin teminine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Yapılan görüşmede, burada görev alacak personelin de Belediyenin kendi içinden ilgili personelin görevlendirilmesi biçiminde düşünüldüğü ifade edilmiş, ancak bilgi ve belge yönetimi mezunu kişilerin görev almasının önemli olduğu ve gelecekte mutlaka profesyonel personelin istihdamına ilişkin girişimlerin olacağı gerçeği de dile getirilmiştir.

Şekil 5. Uçak Kütüphanesi'nin iç görünümü.

Gemi Kütüphanesi

Tematik kütüphane projesi kapsamındaki son ayağı olan Gemi Kütüphanesi için Kastamonu Üniversitesi Deniz ve Liman İşletmeciliği Bölümü ile görüşmeler tamamlanmış olup, 27 metre boyunda ve 9 metre eninde, toplamda 243 metrekare olacak bir geminin inşası için antlaşma imzalanmış ve yapımı halen devam etmektedir. İnşası tamamlandıktan sonra, geminin uçak kütüphanesinin yakınındaki parkın içerisinde oluşturulacak yapay gölete yerleştirilmesi planlanmaktadır.² Belediye yetkilileri tarafından üçlü projenin

en önemli ayağı olarak belirtilen Gemi Kütüphanesinin, denize kıyısı olmayan bir ilde görsel açıdan çekim gücünün yüksek olacağı tartışılmaz bir mekânda verilecek olan bilgi ve kültürel hizmetlere olan rağbeti artıracacağı da kesindir. Çankırı Belediyesi'nin orijinal ve yaratıcı kültür ve bilgi hizmetleri olarak değerlendirilebilecek ve henüz ilk ayağı tamamlanmış olan “fiziksel tematik kütüphaneler” yanında özellikle eğitim kuruluşlarına vermiş olduğu kütüphane desteği de önemlidir. Bu kapsamda Belediye, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yürütmekte olduğu Z-kütüphaneler projesine paralel bir düşünce ve aynı adla 25 farklı okula kütüphane kurmuştur.

Z-Kütüphaneler

Milli Eğitim Bakanlığı'nın başlattığı Z-kütüphane projesinden esinlenerek belediyenin kendi çabalarıyla okullara Z-kütüphane adı altında kütüphaneler kurulmaya başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın şehir bazında açtığı 600'e yakın Z-kütüphane ile kıyaslandığında, sadece Çankırı genelinde belediyenin açtığı 25 okul kütüphanesi oldukça dikkat çekicidir. Belediyenin bu kütüphanelerinden bazılarında Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü de kitap bağışi desteği vermiştir. Ayrıca bu kütüphanelerin bazılarında kütüphane otomasyon programının kurulması ve kitapların katalog kayıtlarının bu programa kaydedilmesi de Bölüm öğrencilerinin sağladığı katkılar arasındadır.

Şekil 6. Z Kütüphane kurulan okullardan birine ait görünüm.

² Gemi Kütüphanesi'ne ilişkin bilgiler Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nün bağlı bulunduğu Belediye Başkan Yardımcısı Sayın Muharrem Ovacıklı ile 19 Nisan 2016 tarihinde yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde elde edilmiştir.

Z-kütüphanelerin mobilya ve diğer iç tefrişatının Milli Eğitim Bakanlığı'nın projesi ile bütünleşik olması adına Bakanlığın sağlayıcı firmasıyla irtibat kurulmuş, ancak maliyetin oldukça yüksek olması Belediyeyi kendi imkânlarını kullanmaya yöneltmiştir. Sonuçta mobilya ve diğer iç tefrişat malzemeleri belediyenin kendi atölyelerinde yaptırılarak kütüphanelere kazandırılmıştır³.

Çankırı Belediyesi'nin kütüphane ve bilgi hizmetleri kapsamında ele alınması gereken bir başka girişimi de, kuruluş amacı, yürüttüğü hizmetler ve hedefleri açısından kent belleğinin nüvesini oluşturan bir araştırma merkezi ve burada oluşturulan kütüphanedir. Aşağıda bu araştırma merkezine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Dr. Rifkî Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi

Araştırma Merkezinin yer aldığı bina, şehrin merkezinde bulunan ve Kurtuluş Savaşı yıllarında cephede yaralanan askerlerin tedavi edildiği eski bir hastane binasıdır. Binanın restorasyonu Belediye tarafından 2005 yılında tamamlanmıştır. 26 Ağustos 2005 tarihinde Çankırı ve çevre illerde yaşayıp kent tarihi ve kültürü üzerine araştırma yapan 32 araştırmacı bir araya getirilip Çankırı Araştırmaları Platformu, devamında da bu üyeler arasından Çankırı Araştırmaları Merkezi'nin yönetim kurulu oluşturulmuştur. Araştırma Merkezi 31.08.2005 tarih ve 25 Sayılı Başkanlık Makamı oluru ile resmen kurulmuş ve Atatürk'ün özel doktorluğunu yapan Çankırlı Dr. Rifat Kamil Urga'nın ismi verilmiştir.

Dr. Rifkî Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi'nin kuruluş amacı ve planlanan/yürütülen faaliyetler, kent kütüphanesi oluşturulması düşüncesine işaret etmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda merkezin genel amaçları ise şu şekildedir:

- Çankırı ile ilgili tarihi ve kültürel çalışmalar yapmak, çalışmaları desteklemek, bunları çeşitli iletişim ve yayın organları aracılığıyla paylaşmak,
- Çankırı kültürünün ve geleneklerinin yaşatılmasına katkı sağlamak,
- Çankırı kültürel mirasını ortaya çıkarmak,
- İlgili konuda tarihi, kültürel ve araştırma kurumları ile işbirliği yapmak

³ Z Kütüphanelere ait bilgiler Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nün bağlı bulunduğu Belediye Başkan Yardımcısı Sayın Muharrem Ovacıklı ile 19 Nisan 2016 tarihinde yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde elde edilmiştir.

- Ulusal ve uluslararası etkinlikler, programlar, seminerler, sempozyumlar, paneller, konferanslar düzenlemek ve desteklemek,
- Çankırı tarihi, kültürü ve gelenekleri ile ilgili her tür kaynak ve belgeleri toplamak, bunları bilimsel yöntemlerle düzenlemek, incelemek, oluşturulması planlanan Çankırı İhtisas Kütüphanesinde hizmete sunmak,
- Yerel tarih açısından halkın ve araştırmacıların yararlanabileceği yerler (müze, kütüphane, araştırma ofisleri, park, anıt, vb.) oluşturmaktır (Beşirli ve Softa, 2010, s.159).

Araştırma merkezinde Çankırı'ya ilişkin 30 binin üzerinde belge yer almaktadır. Şu an için merkezde belge toplaması ve düzenlenmesi yapılmaktadır. Gönüllülük esasına göre çalışılan merkezde, oluşturulan yönetim kurulu henüz düzenli aralıklarla çalışmamakta ve bu da merkezin planladığı faaliyetlerin aksamasına neden olmaktadır. Merkezin gerçekleştirdiği ve hedeflediği hizmetler şunlardır:

- Sözlü Tarih Çalışması: Tarihi, kültürel, edebi ve akademik sohbet toplantıları,
- Yerel Tarih Yarışmaları: «Haydi Liseliler Tarih yazalım» başlığı ile ödüllü yarışma,
- Sözlü Tarih Treni Projesi: Çankırı Belediyesi Gençlik Merkezi Projesi desteklenmiş, Türkiye çapında 80 projede ilk ona girmiş, Habitat ve Yerel Gündem'den destek almış,
- Proje Değerlendirme Çalışmaları: Çankırı merkezli makale ve eserler incelenerek uygun görülenlere maddi destek,
- Kitap Basım Çalışmaları: Çankırı tarihi, kültürü ve gelenekleri ile ilgili kitapların basılması,
- Çankırı kültürel mirasını koruyucu çalışmalar (Beşirli ve Softa, 2010, s.160-161).

Kuruluş amacıyla belirtilen ve yürütülen çalışmalara bakarak merkezin bir kent kütüphanesinin nüvesini oluşturduğu söylenebilir. Profesyonel bir yönlendirme merkezin kent kütüphanesine dönüşmesinde önemli bir katkı sağlayacaktır. Görüşülen birimden sorumlu belediye başkan yardımcısı da bunu sözlü olarak ifade etmiş ve Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü de bu anlamda her türlü desteğe açık olduğunu belirtmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Belediyeler, demokratik yönetim yapısında “seçilmiş” olmanın sağladığı ayrıcalık, idari yapılanma ve bütçe kullanımı konusunda da görece serbestlik nedeniyle kamu hizmetleri sunmada avantajlı kuruluşlardır. Ülkemizde 5393 Sayılı Belediye Kanununa⁴ göre belediyeler; “Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi”dir. Sınırlı hedef kitleye yönelik nitelikli hizmetler bağlamında eğitim, kültür ve sosyal hizmetler belediyelerin asli ve katma değer anlamında önemli hizmetleri arasındadır. Kütüphane ve bilgi hizmetleri ise kültür ve eğitim hizmetlerinin en önemli unsurunu oluşturmaktadır.

Çalışmada ülkemizde belediyelerin kültür ve bilgi hizmetleri bağlamında iyi örnek olarak Çankırı Belediyesi kütüphane ve bilgi hizmetleri ele alınmıştır. Çankırı Belediyesi kısıtlı kaynaklarına rağmen ülkemiz için ilk ve tek olma özelliği taşıyan üç önemli proje üretmiştir. Şehir merkezinin çeşitli yerlerine kütüphane olarak hizmet verecek olan tren, uçak ve gemi konulması biçimindeki bu proje Belediyenin okuma ve kütüphaneye verdiği önemin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Fiziksel tematik kütüphane düşüncesinin yansıması proje, “dikkat çekme” ve “özendirme” yönüyle oldukça orijinal girişimlerdir. Bu girişimler kütüphanelerin halkla ilişkiler ve tanıtımı faaliyetleri bağlamında da iyi örnekler arasında gösterilebilir. Tema Kütüphanelerin mekânsal sınırlılığını dermenin ve kullanıcının sayısını doğrudan etkilemekte ve «kısıtlılık» en başat olumsuzluk olarak dikkat çekmektedir. Ancak proje kütüphanelerin amacının halkın okuma alışkanlığı ve araştırma merakını canlı tutmak üzerine odaklandığından, bu kütüphaneler belediyenin konuyla ilgili heyecanının yansıması, gelecekte kapsamlı ve işlevsel kütüphaneler için başlangıç noktası olarak değerlendirilebilir. Buna karşın, gelecekteki kapsamlı kütüphaneler için başlangıç heyecanının kütüphanelerin işleyiş sürecine de yansıtılması gerekmektedir. Bu bağlamda popüler ve çekici bu kütüphane girişimlerinin ve hizmetlerinin «profesyonel» gözle planlanması ve gerçekleştirilmesi son derece önemlidir. Dermenin seçiminden düzenlenmesine ve hizmete sunulmasında mesleki eğitim almış «bilgi profesyonelleri» görevlendirilmelidir.

⁴ Belediye Kanunu, sayı 5393, kabul tarihi 3.7.2005, T.C. Resmi Gazete, 13.7.2005, sayı 25874.

Tema kütüphanelerde kitap ödünç verme gibi geleneksel hizmetler yanında kitap okumayı özendirici, okuma alışkanlığını teşvik edici çeşitli faaliyetlerin gerçekleştiriliyor olması, “işlevsel ve yaşayan kütüphaneler” düşüncesi adına ümit vericidir. Bu tür faaliyetlerin çeşit ve sıklık olarak artırılması belediye kütüphanelerinin merkezi yönetim kütüphanelerine alternatif mekânlar olması ile de yakından ilişkilidir.

Çankırı Belediyesi, tema kütüphaneleri projesi ile merkezi yönetim halk kütüphanesi hizmetlerini desteklerken, okullara kurmuş olduğu Z-kütüphaneler ile de bu konuda esas sorumluluk sahibi olan Milli Eğitim Bakanlığına, dolayısıyla da ülkenin milli eğitim sistemine katkı sağlamaktadır. Okullarda açılan Z-kütüphaneler bölge halkı ve eğitimciler tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Açılan Z-kütüphanelerin hem mekân tefrişatı, hem teknik donanımları hem de dermesi tamamen belediye tarafından karşılanmakta, sürdürülebilirliği yine belediye tarafından takip edilmektedir. Okul kütüphanesi düşüncesi ve uygulaması bakımından son derece yeni noktada bulunan ülkemizde, belediyeler tarafından okullarda kurulan kütüphaneler, kuruluş ve işleyiş kanununda da belirtilen, belediyelerin eğitimin niteliğine doğrudan katkı sağlamasının somut örneği olarak değerlendirilebilir.

Çankırı Belediyesinin kültür ve bilgi hizmetleri bağlamında değerlendirilmesi gereken bir diğer girişim de Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi'dir. Amaç ve hedefler bağlamında Merkez, kent kütüphanesi/arşivinin düşünsel nüvesi anlamında değerlendirilebilir. Nitekim bu düşüncenin nihai adımı olarak da kent kütüphanesi düşüncesi belediyenin uzun vadeli planları arasında yer almaktadır. Bu konuda profesyonel desteğe olan ihtiyaç bilinmekte ve dile getirilmektedir. Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, kent düzeyinde kütüphane ve bilgi hizmetlerinin profesyonel bakışla planlanmasında önemli bir paydaştır ve belediye de bunu böyle görmektedir.

Belediyeler, yönetsel serbestlik ve bütçe harcama konusunda avantajlı kurumlardır. Kültür, eğitim ve bilgi hizmetleri belediyelerin asli görevleri arasında yer alması bir yana, kent olabilme ve gelişmiş olma bağlamında olmazsa olmaz hizmetlerdendir. Ülkemizde kütüphane hizmetleri büyük ölçüde Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurumlar aracılığı ile yürütül-

mektedir. Merkezi yönetimin doğasından kaynaklanan hantal yapı, hizmetlerin planlanması ve yürütülmesinde merkeze bağlılık halk kütüphanelerinin önündeki en büyük engeldir. Bu bağlamda yüksek sesle dile getirilen halk kütüphanelerinin belediyelere devredilmesi düşüncesi, belediyelerin yönetsel ayrıcalığı ve iyi örneklerle birlikte düşünüldüğünde oldukça heyecan vericidir. Ancak, iyi örneklerle sahip belediyelerin bile bu konuda bilgi ve tecrübe eksikliği olduğu gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Nitekim Çankırı Belediyesi için maddi anlamda oldukça büyük külfet anlamına gelen tematik kütüphane projeleri, personel istihdamı konusundaki sıradanlık ile işlevsellik ve sürdürülebilirlik konusunda endişeler doğurmaktadır. Profesyonel bakış genel geçer kural olarak temellerin sağlam atılması ve kalıcılık açısından olmazsa olmazdır. Bu nedenle, ülkemiz için kütüphane hizmetleri sisteminin idari yapılanmasından daha öncelikli olan konu, sistemin profesyonel bir bakışla, zamanın ruhuna uygun, planlı ve programlı olarak yapılandırılmasıdır.

Kaynakça

- Beşirli, M. ve Softa, S. (2010). Dr. Rıfki Kamil Urgan Çankırı Araştırmaları Merkezi: Yapısal özellikleri ve çalışma alanları. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu bildiriler ve tartışmalar kitabı* içinde (s. 158-165). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- İbiş, R. (2016). *Çankırı tarihi*. 9 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.cankiri.gov.tr/tarih> adresinden erişildi.
- İbret, B. (2003). Çankırı'daki köy adları üzerine coğrafi açıdan bir inceleme. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 7, 53-80.
- Kent Rehberi/Tarihi. (2016). *Çankırı Belediyesi Web Sitesi*. 9 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.cankiri.bel.tr/sayfa-12/tarihi.php> adresinden erişildi.
- Kuter, N. (2007). Çankırı kent ve çevresinin turizm açısından değerlendirilmesi". *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 9 (11), 71-77.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2016). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2015*. 27 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.
- Yılmaz, R. (2009). Amerika Birleşik Devletlerinde belediye hizmetlerine iki örnek. *Türk İdare Dergisi*, 81 (462), 9-37.

Belediyeler Neden Kütüphane Hizmeti Vermiyor/Veremiyor?: Aydın İl ve İlçe Belediyelerinin Kütüphane Hizmetleri Üzerine Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Bülent Yılmaz

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, byilmaz@hacettepe.edu.tr

Uzman Özden Demircioğlu Faydalıgöl

Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye, ozdend@adu.edu.tr

Öz

Bu çalışma, Aydın ili ve ilçelerinde, kütüphane hizmeti veren belediyeleri saptamak, kütüphane hizmeti veren belediyelerin kütüphane hizmetlerini, kütüphanelerin durumlarını ve çalışma koşullarını değerlendirmek, kütüphane hizmeti vermeyen belediyelerin neden bu hizmeti veremediklerini saptamak amacıyla yapılmıştır. Bu çerçevede Aydın Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinin Kültür Müdürlükleriyle görüşmeler yapılmıştır.

6 Aralık 2012 tarih ve 28489 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Aydın İl Belediyesi, 30 Mart 2014 yerel seçimleri sonrasında Büyükşehir Belediyesi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Büyükşehir Belediyesinin yanı sıra ilde on yedi ilçe belediyesi hizmet vermektedir. Çalışma kapsamında görüşmeyi kabul eden bir Büyükşehir Belediyesi, on üç ilçe belediyesinin kültür müdürlüğü, kültür ve sosyal işler müdürlüğü, bu müdürlüklerin olmadığı belediyelerde yazı işleri müdürlükleri ile görüşülmüştür.

Çalışmada betimleme ve içerik analizi yöntemi ile görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın verileri on altı açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu ile toplanmıştır.

Çalışmada elde edilen veriler, ilgili birimler ile 21 Aralık 2015 - 22 Şubat 2016 tarihleri arasında gerçekleşen görüşme sonuçlarına dayanmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, sadece iki ilçe belediyesinin “Semtevi” veya “Kültürevi” olarak

adlandırdıkları merkezlerde birkaç kitaplıktan oluşan “kütüphane” hizmetleri mevcuttur. Bir ilçe belediyesi ise, kullanılmadığı ve talep olmadığı için kitaplarının eğitim kurumlarına dağıtıldığı, kütüphane hizmetinin önceden mevcut olduğunu belirtmiştir.

Yapılan görüşmelere göre, belediyeler genelde, halkın kütüphaneyi “talep etmemesi” nedeniyle ve belediyelerin de “oy getiren” bir yatırım olarak görmedikleri için plan veya projelerinde kütüphaneye yer vermemektedir. Yapılanmaları hala devam ettiği için başka öncelikleri bulunmakta ve kütüphanenin olmayışını öncelikli sorun olarak görmemektedir. Belediyelerin kütüphanelere de yansıyan en önemli sorunları, Büyükşehir Yasası ile ilçe belediyelerin gelirlerinin azalması, bütçe ve bina olarak saptanmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda, iyi bir planlama yapılmadan, var olan yapının eksiklikleri düzeltilmeden ve var olan sorunlar çözülmeden büyükşehir yapılanmasına geçilmesi belediyelerin kütüphane hizmeti vermelerini olumsuz etkilediği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: *Aydın belediye kütüphaneleri, büyükşehir belediye kütüphaneleri, belediye kanunu, büyükşehir belediye kanunu.*

Giriş

Belediyeler halk eğitiminde ve kent kültürünü geliştirmede önemli rollere sahiptir. Onlar, böyle bir yaklaşımdan hareket ederek toplum eğitimi, kültür hizmetlerini yürütme ve geliştirme anlayışı kapsamında üzerine düşen görevi yerine getirmelidir. Halk kütüphaneleri yerel nitelikli kuruluşlardır ve dünyada çoğunlukla yerel yönetimlerin temeli olarak ifade edilen belediyeler tarafından hizmet vermektedir. Türkiye’de halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri uzun süredir gündemde olmakla birlikte, bu çalışmada daha çok Aydın il ve ilçeleri kapsamında belediyelerin kütüphane hizmetleri üzerine durulmuştur. Türkiye’de belediyeler tarafından verilen kütüphane hizmetlerinin iyi örnekleri mevcuttur, ancak Aydın’daki belediyeler tarafından verilen “kütüphane hizmeti” kitaplıktan öteye geçmemektedir. Aydın il ve ilçe belediyelerinde kütüphane hizmetinin verilmesiyle ilgili genel görüş ise, ilgili yasalarda yer alan görev ve sorumluluklarında doğrudan ve dolaylı olarak yer almasına rağmen, kütüphane açma veya kütüphane hizmeti verme yetkisine sahip

olmadıkları yönündedir. Bu nedenle çalışmada ilgili yasalar incelenmiş, ilgili kişilerle görüşmeler yapılarak, kütüphane hizmeti verilemeyişinin nedenleri saptanmaya çalışılmıştır. Bu çalışma ile belediyelerin kütüphane hizmeti veremeyişleriyle ilgili sorunların ele alınması, bahsi geçen devir işlemi açısından da yol gösterici olacaktır.

Belediye Kurumu ve Tarihçesi

Belediyeler, Anayasa'nın 127. maddesinde belirtilen yerel yönetimlerden birisidir ve önemli bir kentsel yerel hizmet birimleridir ve mahalli idarelerin temelidir.

3.7.2005 tarihli 5393 sayılı "Belediye Kanunu"nda belediyeler şu şekilde tanımlanmaktadır:

Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini ifade eder.

Belediyeler kuruluş, görev ve yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenen ve belirli kamu hizmetlerini yerine getiren kuruluşlardır (DPT, 2007, s. 499).

Var oluşları antik çağlara kadar dayandırılmakta olan belediyelerin kökenlerinin Roma ve Yunan sisteminde "komün" olarak ifade edilmiştir. Bazı yazarlar yerel yönetimlerin tarihi gelişim süreci içerisinde devletle birlikte doğduğunu ve devletin bir parçası halinde bazı kamu hizmetlerini yerine getirdiğini savunmaktadır (Güler, 2006, s. 64; Nadaroğlu, 1986, s. 18). "Belediye" terimi ise ilk kez, 1789 yılında Fransız Kurucu Meclisi'nde kullanılmıştır (Keles ve Yavuz, 1983, s.2)

Türkiye tarihinde modern yerel yönetimlerin ya da belediyelerin kurulması Tanzimat Dönemi'nde (1839-1876) gündeme gelmiş ve bu dönemde girişilen ve faaliyetleri günümüze kadar uzanan belediyeciliğin ilk adımları atılmıştır. Daha önceki dönemlerde sivil yapısı baskın olan lonca ve vakıflar, yerel nitelikli hizmetlerin yürütülmesinde etkili olmuşlardır. Dolayısıyla, Türkiye'de bu anlamda köklü bir yerel yönetim geleneği oluşmadığı rahatlıkla söylenebilir (Ortaylı, 1974). Geleneksel Osmanlı şehir yönetimlerinden belediyelere uzanan süreçte, 19. yy. kadar klasik idari yapı

varlığını sürdürmüştür. Osmanlı'da padişah adına şehir yöneticileri "Kadı"lar olmuştur. Kadılar, adalet dağıtım görevinin yanı sıra, şehrin güvenliği, vakıfların denetlenmesi ve belediye hizmetlerinin görülmesini yürüten kişiydi (Seyitdanlıoğlu, 1995, s.85). Bugünkü anlamda Osmanlı Devleti'nde ilk belediye (şehremaneti) 1854 tarihinde İstanbul'da kurulmuştur (Seyitdanlıoğlu, 1996, s.59).

Günümüzün belediye idaresi 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 3.07.2005 tarihinde kabul edilmiş, 13.07.2005 Tarihli, 25874 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Büyükşehir Belediyelerimiz, 5393 sayılı kanun ile (bu kanun 5216 sayılı kanuna tabi büyükşehir belediyeleri ile büyükşehir belediyesi sınırları içindeki ilçe belediyeleri dışında kalan il ve ilçe belediyelerini kapsamaktadır) yönetilmektedir. Belediyeler halka en yakın kuruluşlar olarak kabul edilmektedir. Çünkü belediyelerin üstlendikleri görevler halkın günlük yaşantısını yakından ilgilendiren sağlık, temizlik, eğlenme, dinlenme, kültür, çevre korunması vb. alanlardaki ortak ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Buna göre, şehirleşme hizmetlerinin yerine getirilmesinde ana kuruluşlar olarak nitelendirebileceğimiz belediyeler, belli başlı görev, yetki ve sorumlulukları ile yerel halkın ortak ve medeni ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Demircioğlu, 2007, s.65). Bu nedenle, belediyeler yerel yönetimlerin en önemli parçalarıdır. Belediyelerin halka en yakın kuruluş olmaları kamu ile karşılıklı etkileşime en çok imkan veren yönetimler olmasını sağlar. Bu etkileşimi önemseyerek hizmet vermeleri ile daha iyi bir yönetim sistemi oluşur.

Belediyelerin Görev ve Sorumlulukları Kapsamında Verdikleri Hizmetler

5393 sayılı kanunda belediyelerin görev ve sorumlulukları ekonomik ve sosyal niteliktekiler olmak üzere iki bölümde ele alınabilir. (Baytun, 2011, s.40). Ekonomik olarak belediyeler, vergi, harç ve alacaklarını toplama, taşınmaz alım, satım ve kiralama işleri yapma, borçlanma, bağış kabul etme yetkilerine sahiptir. Her türlü servis ve toplu taşıma araçlarını işletmek, işletirmek veya kiraya vermek, hizmet satın almaya karar vermek ve ayrıca beldede ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi ve kayıt altına alınması için tedbirleri alma hakkına sahiptir. Belediye, yerel ve halkın ortak menfaatine uygun olmak kaydıyla imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı,

temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikah, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir; sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir. Spor kulüplerine destek olabilir. Gıda Bankacılığı yapabilir. Nüfusu 10.000'i geçen belediyeler, meclis kararıyla; turizm, sağlık, sanayi ve ticaret yatırımlarının ve eğitim kurumlarının su, termal su, kanalizasyon, doğal gaz, yol ve aydınlatma gibi alt yapı çalışmalarını faiz almaksızın on yıla kadar geri ödemeli veya ücretsiz olarak yapabilir veya yaptırabilir, bunun karşılığında yapılan tesislere ortak olabilir; sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve turizmi geliştirecek projelere İçişleri Bakanlığı'nın onayı ile ücretsiz veya düşük bir bedelle amacı dışında kullanılmamak kaydıyla arsa tahsis edebilir (Baytun, 2011, s.40).

Sosyal anlamda ise belediyeler, belde sakinlerinin yerel ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunmak, kanunlar çerçevesinde yönetmelik çıkarmak, yasakları ve standartları belirlemek ve uygulamak, ceza uygulaması yapmak, izin ve ruhsat işlemlerini yerine getirmek, atıklarla ilgili tesis ve yatırımları yapmak, taşımacılık, hal, terminal, fuar alanı, mezbahane, liman ve iskele gibi tesisleri kurmak, toplu taşıma araçlarının zaman ve güzergahlarını belirlemek; durak yerleri ile karayolu, yol, cadde, sokak, meydan ve benzeri yerler üzerinde araç park yerlerini tespit etmek ve kanunların belediyelere verdiği trafik düzenlemesinin gerektirdiği bütün işleri yürütmek, taksî, minibüs gibi araçların tarifelerini belirlemek, kamuoyu yoklaması yapmak, kanunlar çerçevesinde el konulan ve geri alınmayan her türlü ekonomik varlığı ihtiyaç sahiplerine dağıtmak gibi faaliyetler yapabilir. (Baytun, 2011, s.40).

Yasada da belirtildiği üzere, belediyeler bu görev ve sorumluluklarını yerine getirirken mali durumları ve hizmetin ivediliğine göre öncelik sırasını belirler.

Belediyenin görev ve sorumlulukları arasında kültürle ilgili faaliyetleri de bulunmaktadır. Özellikle 5393 sayılı kanununun 14. maddesinin b fıkrasında belirtilen (Belediye Kanunu, 2005, md. 14) “kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir” görevi daha açık olarak ifade edilmiştir. Belediye Kanunu’nda kültür ile ilgili bu faaliyetleri de diğer görevleri gibi yerine getirmesi gerekmektedir. Bir kültür ve eğitim kurumu olan halk kütüphaneleri de yerel yönetimler gibi içinde bulunduğu yörenin istek ve arzusunu karşılayabilirse gelişir. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (1997, s. 45) yerel yönetimlerin kültür ve sanat alanında yerine getirmesi gereken bir görev olarak “il halk kütüphanesi, halk kitaplıkları ve okuma odaları kurmak ve yönetmek” hizmetlerini halka sunmaları gerektiğini belirtmiştir.

Büyükşehir Belediyelerinin Görev ve Sorumlulukları Kapsamında Verdiği Hizmetler

Büyükşehir Belediye’lerinin görevleri öncelikle 5393 sayılı kanunda tüm belediyeler için sayılmış görevler de dahil olmak üzere yeni kanunda sayılan görevlerden oluşmaktadır. 5393 sayılı kanun tüm belediyeleri içine aldığı için, tüm görev yetki ve sorumlulukların öncelikli kaynağı 5393 sayılı kanundur. İlçe belediyelerinin işlevlerinin azalmasına, hizmetlerinin etkisizleşmesine ve bazı hizmetlerde gereksiz örgütlenme ve hatta görev çakışmalarına neden olması dolayısıyla eleştirilmektedir (Baytun, 2011, s. 49). Ancak, Büyükşehir Belediye’lerine 5216 sayılı kanun ile verilen görev, yetki ve sorumluluklar ilave olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle Büyükşehir Belediyesinin, kanunda belirtilen ve Madde 7’de ifade edilen ve kütüphane kurumu ile dolaylı biçimde ilgili olabilecek görev ve sorumlulukları incelenmiştir. Buna göre o maddeler şunlardır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004):

- g) Büyükşehirin bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek; gerektiğinde amatör spor kulüplerine malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak, amatör takımlar arasında spor müsabakaları düzenlemek, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece

alan sporculara belediye meclis kararıyla ödül vermek,

- h) Gerekliğinde sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, kamu kurum ve kuruluşlarına ait bu hizmetlerle ilgili bina ve tesislerin her türlü bakımını, onarımını yapmak ve gerekli malzeme desteğini sağlamak,
- i) Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak, bu amaçla bakım ve onarımını yapmak, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmek,
- D) Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak.

Büyükşehir belediyeleri de bir yerel yönetim birimi olarak kendilerine verilen görev ve sorumluluklarını halkın ihtiyaçları doğrultusunda yerine getirmelidir. Kütüphaneleri ilgilendirebilecek görev ve sorumlulukları kültürle ilgili olanlar kapsamında değerlendirebilir. Yani “g”, “h”, “i”, “l” maddeleri kütüphanelerini ilgilendirebilecek maddelerdir. Ayrıca Büyükşehir Belediye Kanunu’nda doğrudan kütüphane adının geçtiği bir madde de bulunmaktadır (g). Kanunda da belirtildiği gibi kütüphane kurmak, işletmek, kültür hizmeti kapsamına giren kütüphaneler için bina yapmak, bakım, onarım vb. işleriyle ilgilenmek, sosyal ve kültür hizmeti olarak kütüphane hizmetlerini de yürütmesi ve geliştirmesi gerekmektedir.

Belediyelerin Kütüphane Hizmetleri

Belediyelerin ve Büyükşehir belediyelerinin özellikle görev ve sorumluluklarında yerel yönetim idarelerinin eski yasalarında olduğu gibi, her bir idarenin kütüphane hizmetlerine yönelik yetki ve sorumluluklarının açıkça ortaya konulmadığı görülmektedir. Ancak “dolaylı olarak” kütüphane hizmetlerine yönelik ifadeler vardır. “Doğrudan” kütüphane kurma ve geliştirmeye yönelik görev ve sorumluluklar Belediye Kanunu’nun 77. maddesinde, Büyükşehir Belediye Kanunu’nun

7. maddesinde yer almaktadır. Bu yasalarda doğrudan ya da dolaylı olarak kütüphane ile ilgili maddelerin bulunması yeterli değildir. Bu maddelerin yürütülmesini sağlamak için bir kütüphane yasasının mutlaka olması gerekmektedir. Zaten belediyeler, eğitim ve kültür işlerine az miktarda paralar ayırmakta, bu konudaki görevlerini de temel bir politikaya bağlı olamadan plansız ve amaçsız bir şekilde gerçekleştirmektedir (Geray, 1994, s. 10).

Yerel yönetimler, yerel topluluğun ortak gereksinimlerini karşılamak ve sorunlarını çözmek için, yerel topluluğun özerkliğinden hareketle oluşan; halkın demokrasi deneyiminin, eğitiminin gerçekleştiği kurumlardır. Bu bağlamda özellikle belediyeler, beldelerindeki kültürel ve eğitsel etkinlikler konusunda oldukça önemli bir yere ve konuma sahiptir. Bu bilincin oluştuğu belediyeler kütüphane hizmetine oldukça önem vermektedir. Özellikle, yerel yöneticiler kütüphaneleri buldukları yörede topluma hizmetin bir aracı olarak kabul etmektedirler (Yılmaz ve diğerleri, 2010, s.472). Dolayısıyla, belediyelerin halktan aldığı vergilerin yine topluma dönüşü halka vereceği kütüphane hizmetleri ile olmalıdır. Bu konuda da yeterli kütüphane hizmeti veren ülkeler iyi örnekler olarak verilebilir; Kanada’da belediyeler doğrudan halktan “Kütüphane vergisi” alırken (Wilson, 2008, s.557), Amerika’da ise kütüphaneler “yerel emlak vergileri” ile finanse edilmektedir (Aslan, 2009, s.172).

Belediyeler, hizmet verdiği halkın okuma, kültür, bilgi gereksinimlerini halk kütüphaneleri ile karşılayabilir. Campbell’in (1988, s.75) “belediye kütüphane sistemi” olarak ifade ettiği bu sistem doğrudan yerel yönetimlere dayalı olarak verilen halk kütüphanesi sistemidir. Türkiye’de belediyeler tarafından verilen kütüphane hizmetleri az olmakla birlikte, iyi örnekler bulunmaktadır.

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışma, Aydın il ve ilçelerinde, kütüphane hizmeti veren belediyeleri saptamak, kütüphane hizmeti veren belediyelerin kütüphane hizmetlerini, kütüphanelerin durumlarını ve çalışma koşullarını değerlendirmek, kütüphane hizmeti vermeyen belediyelerin bu hizmeti neden veremediklerini saptamak amacıyla yapılmıştır. Bu çerçevede Aydın Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinin Kültür Müdürlükleriyle görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmamız Aydın ilinde 30 Mart 2014 yerel seçimler sonrasında “Büyükşehir” olan Büyükşehir Belediyesi ve on yedi ilçe belediyelerini kapsamaktadır. Çalışma kapsamında görüşmeyi kabul eden bir Büyükşehir Belediyesi, on üç ilçe belediyesinin kültür müdürlüğü, kültür ve sosyal işler müdürlüğü, bu müdürlüklerin olmadığı belediyelerde yazı işleri müdürlükleri ile görüşülmüştür.

Çalışmada betimleme ve içerik analizi yöntemi ile görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın verileri on altı açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu ile toplanmıştır. Çalışmada elde edilen veriler, ilgili birimler ile 21 Aralık 2015 - 22 Şubat 2016 tarihleri arasında gerçekleşen görüşme sonuçlarına dayanmaktadır.

Bulgular ve Değerlendirme

Mevcut durum

Görüşme yapılan belediyelerde, şu an için tam anlamıyla bir “kütüphane hizmeti” yoktur. Sadece iki ilçe belediyesinin “Semtevi” veya “Kültürevi” olarak adlandırdıkları merkezlerde birkaç kitaplıktan oluşan “kütüphane” hizmetleri mevcuttur.

Bir ilçe belediyesi ise, yine birkaç kitaplıktan öteye gitmeyen “kütüphane” dermesinin kullanılmadığı ve talep olmadığı için eğitim kurumlarına dağıtıldığını ifade etmiştir. Büyükşehir Belediyesi, kütüphane kurmayla ilgili daha önce girişimleri olduğunu ancak bu girişimlerin “proje aşamasında” kaldığını belirtmiş, ancak önümüzdeki dönemlerde yeniden bir proje yapacaklarını ifade etmiştir. İlçe belediyeleri ise bugüne kadar “kütüphane kurma” veya “kütüphane hizmeti verme” ile ilgili girişimleri olmadığını belirtmiştir. Gelecek dönem planlarında da “kütüphane kurma veya kütüphane hizmeti verme”ye yönelik çalışmaları yoktur. Sadece, semt evlerinde yer alan kitaplıkları bulunan belediyelerin bu kitaplıkların geliştirilmesine yönelik planları vardır.

Görüşme yapılan belediyeler her ne kadar kütüphane hizmetleri vermeseler de genelde kütüphane hizmetlerinin önemi ile ilgili farkındalıklarının mevcut olduğu anlaşılmıştır.

Öncelikle, kütüphane hizmetinin verilmesi “halka hizmet etme” anlamında önemli bir unsurdur. Onlar, belediye kütüphane hizmetlerinin özellikle halk kütüphanesinin

olmadığı yerlerde verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Yine, onlara göre, hizmet götördükleri vatandaşın ve öğrencinin “doğru ve güvenilir” bilgiye ulaşmalarını sağlamak, halkın okuma alışkanlığı kazanmasını sağlamak için belediyeler kütüphane hizmeti vermelidir. Zira, belediye kütüphaneleri eğitimin tamamlayıcı bir unsurdur.

Araştırmaya katılan 12 belediye, kütüphane hizmetleri konusunda bir bilinç ya da farkındalık sorunları olmadığını, imkanların (bütçe, bina vb) yetersiz olduğunu düşünürken, iki belediye bilinç oluşması konusunda sorunları olduğunu düşünmektedir.

Bütçe

Büyükşehir belediyesi hariç, ilçe belediyelerin bütçesi yapılması planlanan işler için yetersiz olmakla birlikte kütüphane hizmetleri için ayrılmış bir bütçeleri de yoktur. Ancak, Büyükşehir Belediyesi kütüphane kurulumuyla ilgili şu an için bir ödenek tahsis edilmediği, planladıkları projenin gerçekleşmesi halinde ise gerekli ödeneğin ayrılabilceğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan ve kültür müdürlüğü olan belediyelere göre, bütçe Kültür Müdürlüğü'nün en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Aynı zamanda, kültürel etkinliklerin gerçekleştirileceği alan ve kültür merkezlerinin olmayışı da diğer önemli sorunlar olarak ifade edilmiştir. Büyükşehir belediyesi ise yeni oluşum nedeniyle “teşkilatlanma aşamasında” doğal sorunların yaşandığını, bu sorunların da önem derecesinin düşük olduğunu dile getirmiştir. Onlara göre, kütüphane hizmeti verilemiyor olması bir sorun olarak görülmemektedir. Çünkü kütüphane hizmetleri, kültür müdürlüğünün vermesi gereken hizmetler içinde öncelik sıralaması içinde yer almamaktadır.

Personel-Kütüphaneci

Belediyelerin, kütüphane kurma ve kütüphane hizmeti verme çalışmaları olmadığı için kütüphane hizmetinin uygun eğitim almış personel yani kütüphaneciler tarafından verilmesine yönelik çalışmaları da yoktur. Yine, kurulacak bir kütüphane olmadığı için standartların uygulanmasına yönelik başvurdukları bir uzman da bulunmamaktadır.

Neden Kütüphane Hizmeti Vermedikleri Hakkında Belediyelerin Görüşleri

Yapılan görüşmeler sonucunda belediyelerde kütüphane hizmetlerinin olmayışının veya kütüphane hizmeti verilmesinin başlıca nedenleri şöyle sıralanabilir:

- Yeni büyükşehir olmaları nedeniyle tam anlamıyla ve istenen düzeyde bir “büyükşehir belediyesi” yapılanmasını tamamlayamamaları,
- Bakanlığa bağlı bir İl Halk Kütüphanesinin zaten hizmet veriyor olması ve okullarda kütüphanelerin olması,
- İlçe halk kütüphanelerini “ilçelerde nüfus az olduğu için” yeterli görmeleri,
- Halkın “kütüphane kurma” veya “kütüphane hizmeti verilmesiyle ilgili” bir talebinin olmaması,
- Büyükşehir yasası ile ilçe belediyelerinin gelirlerinde azalma olması ve bütçelerindeki yetersizlik, (Araştırmaya katılan tüm ilçe belediyeleri özellikle yapılması planlanan işler için bütçelerinin yetersiz olduğunu belirtirken, büyükşehir belediyesi bütçelerinin yeterli olduğunu belirtmiştir.) Literatürde yer alan çalışmalar sosyal ve kültürel hizmetlerin çeşitliliği ve sosyal belediyeçilik faaliyetlerinin diğer yerel birimlere oranla Büyükşehir belediyeleri tarafından daha yoğun yürütülüyor olmasının, belediyenin mali gücü ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir (Negiz, 2011, s.339).
- Kütüphane olarak hizmet verecek bir binalarının olmaması,
- Özellikle ilçe belediyeleri, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda kendilerine “kütüphane açma yetkisi” verilmediğini ifade etmektedir.

Belediyelerin çoğu, kütüphane hizmeti veremeyişlerinde bina, bütçe gibi engeller bulunduğunu, zamanla bütçe ve bina ile ilgili sorunların aşılacağını de belirtmektedir. Ancak, asıl neden olarak, onlar, “halktan hiçbir zaman talep gelmediğini”, “halkın okumaya ve kitaba duysuz olmasını,” ifade etmişlerdir. Bu durumda, belediyelerin kütüphane hizmeti vermesindeki en önemli engel “halktır”; yani, “halk kütüphane talep etmemektedir.” Dolayısıyla, belediyeler, halkın talep etmediği bir hizmeti vermenin “oy getirmeyeceğini” düşünmektedirler. Bazı belediyeler ise, kütüphane kurulmasıyla

ilgili bir engel bulunmadığını ancak, “hizmetlerde önceliklerinin farklı olduğunu” ifade etmiştir ki bu öncelikler bu belediyelere göre “oy getirecek hizmetlerdir”. Sonuç olarak, araştırmaya katılan bütün belediyeler için “oy kaybı” bulunduğu ifade edilebilir.

Belediyelerin Kütüphane Hizmeti Verebilmeleri için Nasıl Bir Sürecin İzlenmesi Gerektiği Hakkındaki Görüşleri

Belediyelerin çoğu, hiç kütüphane hizmeti vermeyen belediyelerin bu hizmeti başlatabilmesi için izlenebilecek süreç hakkında temel olarak görüş birliği yaptıkları konular, “yasal zorunluluk”, “halkın talep etmesi” ve “fiziksel ortam-bina”dır.

Belediyelere göre, ilgili süreç şu şekilde olmalıdır:

- Öncelikle, halkın okumaya duyarlı olması ve kütüphane talebinde bulunması, kamuoyu yoklaması yapılmalı, mevcut semt evlerindeki kitaplıkların kullanımlarının incelenmesi, ilçe halk kütüphanelerin kullanım durumlarına bakılmalıdır.
- Güncel yönetmelikler incelenmeli ve kütüphane kurulmasıyla ilgili koşullar hakkında bilgi edinilmelidir.
- Konu akademisyenlere ve STK'lara danışılmalıdır.
- Kültür Müdürlüğü ve Milli Eğitim Müdürlükleri'nden destek alınmalıdır.
- Ayrıca, gerekli alt yapı çalışmaları da yapılmalıdır. Bu bağlamda, belediyelere ait binaların uygunluğuna bakılmalı, yoksa yeni bina için maliyet çıkartılmalıdır.
- Yeni bina yapılması mümkün değilse, uygun bir bina en az on beş yıllığına tahsis edilmelidir.
- Kütüphane hizmeti için gerekli olan malzeme, donanım, tefrişat, güvenlik, sigorta, personel gibi hususlar için bütçe oluşturulmalıdır.
- Bu süreç doğrudan başkanlığa sunulup, kabul görürse belediye meclisine getirilmeli ve projelendirilmelidir.

Araştırmaya katılan belediyeler göre bir belediyenin kütüphane hizmeti vermesi için sahip olması gereken koşulları temelde şöyle ifade etmişlerdir: bina-donanımlı fiziki mekân, bütçe-maddi destek, yasal yapı/yasal zorunluluk ve personel.

Araştırmaya katılan 13 belediye kütüphanesi hizmetlerinin belediyelerin kültür hizmetleri bağlamında yer alması gerektiğini savunurken, bir ilçe belediyesi, kütüphane hizmetlerinin belediyelerin kültür hizmetleri bağlamında yer almaması gerektiğini, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın halk kütüphaneleri ile bu hizmeti vermesinin yeterli olduğunu, kültür hizmetlerinin bu bakanlığın bünyesinde verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan belediyeler, belediyelerde kütüphane hizmetleri ile ilgili karar, destek ve irade “kültür hizmetlerinden sorumlu daire başkanlığı” veya “kültür ve sosyal hizmetler işler müdürlüğü” düzeyinde olması gerektiğini belirtmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Görüşme yapılan belediyelerin hiç birinde kütüphane hizmeti yoktur ve yakın zamanda kütüphane kurma veya kütüphane hizmeti verme konusunda çalışmalarını da bulunmamaktadır.

Yapılan görüşmelere göre, halkın kütüphaneyi “talep etmemesi” nedeniyle ve “oy getiren” bir yatırım olarak görülmedikleri için belediyeler plan veya projelerinde kütüphaneye yer vermemektedir. Onlar, yapılanmaları hala devam ettiği için başka öncelikleri bulunmakta ve kütüphanenin olmayışını öncelikli sorun olarak görmemektedirler. Belediyelerin kütüphanelere de yansıyan en önemli sorunları, Büyükşehir Yasası ile ilçe belediyelerin gelirlerinin azalması, bütçe ve bina olarak saptanmıştır. Planlama yapmadan büyükşehir olunması hem büyükşehir belediyesini hem ilçe belediyelerini olumsuz olarak etkilemiştir. Hizmet binalarının paylaşımlarının henüz tamamlanmamış olması da diğer önemli sorunları arasındadır. Genelde, kütüphane hizmetlerinin önemi ile ilgili bilinç veya farkındalıkları olsa da kütüphane hizmeti vermeyi gerekli görmemektedirler.

Yapılan görüşmeler sonucunda, iyi bir planlama yapılmadan, var olan yapının eksiklikleri düzeltilmeden ve var olan sorunlar çözülmeden büyükşehir yapılanmasına geçilmesi belediyelerin kütüphane hizmeti vermelerini olumsuz etkilediği söylenebilir.

Özellikle, kütüphanecilik alanındaki sivil toplum kuruluşları büyükşehir belediyeleri ile diğer belediyelere kütüphane hizmetleri vermeleri konusunda demokratik bir baskı yapmalı,

bu konuda onlara yol gösterici rehberler hazırlamalı ve yine bu konu ile ilgili bilimsel toplantılar düzenlemelidir.

Kaynakça

- Aslan, S. (2009). 2023 Türkiye vizyonu, halk kütüphanesi politikaları ve Çemişgezek: Batı.ülkeleri ve Türkiye halk kütüphanelerinin işlevsel açıdan bir karşılaştırması, *Türk Kütüphaneciliği*, 23 (1), 169-200.
- Baytun. U. (2011). *Türkiye’de belediyelerin mali sorunları: ege belediyeler birliğine bağlı belediyelerde bir alan çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Belediye Kanunu. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25874, 13 Temmuz 2005.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). *T.C. Resmi Gazete*, 25531, 23 Temmuz 2004.
- Campbell, H. C. (1988). *Halk kütüphanesi sistem ve hizmetlerinin geliştirilmesi*. Bengü Çapar (çev.). Ankara: T.C. Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Demircioğlu, Ö. (2007), *Türkiye’de halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimlere devri konusunda kütüphane yöneticileri ve kütüphanecilerin yaklaşımları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- DPT (2007). *Devlet teşkilat rehberi*. Ankara: DPT.
- Geray, C. (1994). Yerel yönetimlerin eğitim ve kültür işlevleri. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 3 (6), 3- 14.
- Güler, B. A. (2006). *Yerel yönetimler: liberal açıklamalara eleştirel yaklaşım*. Ankara: TODAİE
- İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (1997). *Maballi idareler reformu kanun tasarıları*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.
- Keleş, R. ve Yavuz, A. (1983). *Yerel yönetimler*. Ankara: Turhan.
- Nadaroğlu, H. (1986). *Maballi idareler*. İstanbul: met/er
- Negiz, N. (2011). Sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetleri açısından Isparta Belediyesi farkındalık, yararlanma ve değerlendirme açısından bir araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 323-341.

- Ortaylı, İ. (1974). *Tanzimattan sonra mahalli idareler*. Ankara: TODAİE
- Seyitdanlıoğlu, M. (1995). Yerel yönetim metinleri I, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 4 (6), 85-102.
- Seyitdanlıoğlu, M. (1996). Yerel yönetim metinleri II: zokaklara dair nizamname, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 5 (1), 59-77.
- Wilson, V. (2008). Public libraries in Canada: an overview, *Library Management*, 29(6/7), 556- 570
- Yılmaz, B. Baklacı, D., Çetin, Ö., Güler, V., Güneyoğlu, Y. ve İskenderoğlu, D. (2010). Türkiye’de halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilme süreci üzerine Ankara Özel idare yöneticilerinin düşünceleri, *Türk Kütüphaneciliği*, 24 (3), 471-494.

Belediyelere Bağlı Çocuk Kütüphaneleri: Bursa ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örnekleri

Araş. Gör. Ayşenur Güneş

Kastamonu Üniversitesi, Türkiye, akbulutaysenur@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Güler Demir

Kastamonu Üniversitesi, Türkiye, gulerdemir2009@gmail.com

Öz

Çocuk kütüphaneleri, çocukları küçük yaşlarda kitap ve kitapların dünyası ile tanıştıran, bilişsel becerilerini ve düş dünyalarını geliştiren, sosyalleşmelerine zemin hazırlayan en önemli ortamlardır. Çocuk kütüphanelerinin çocukları kendine çekebilecek özellikte olması kütüphaneleri kendi dünyalarından bir yer olarak görmesi, geleceklerinde de kütüphane kullanma alışkanlığını geliştirmesi bakımından çok önemlidir. Bu çalışmada, çocuklara yönelik kütüphane hizmeti veren iki büyükşehir belediyesinin - Bursa ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi- sunmuş olduğu hizmetler uluslararası standartları içeren IFLA "Guidelines for Children's Library Services" (Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri İçin İlkeler) kılavuzuna bağlı biçimde değerlendirilmektedir. Çalışmanın temel amacı söz konusu kütüphanelerin kılavuz çerçevesinde değerlendirilmesi ve gerekli hizmetleri sun(a)mayan diğer belediyelere örnek oluşturulmasıdır. Çalışma kapsamında çocuk kütüphaneleri hakkında bilgi verilerek, belediye çocuk kütüphaneleri ve yurtdışında belediyelerin çocuklara yönelik sunduğu hizmetlere örnekler verilmekte, iki büyükşehir belediyesine uygulanan anketler ve yapılan görüşmeler ile elde edilen sonuçlar değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Belediye, büyük şehir belediyeleri, belediye çocuk kütüphaneleri, Bursa, İstanbul.

Giriş

Çocuklar, yetişkinlerin minyatürü olarak görülmektedir. Ancak onların gelişimlerini sağlayabilmeleri ve bilinçli, bilgili yetişkinler olabilmeleri adına bir takım gereksinimleri bulunmaktadır. Bu gereksinimler fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerdir. Psikolojik gereksinimleri;

- Saygı duyulup sevilmesi,
- Beğenilip onanması,
- Olduğu gibi kabul edilmesi,
- Başarı tadı alması,
- Özgüven duyması,
- Kendini güven içinde duyması (Nas, 2014, s.13).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine göre “18 yaşına kadar herkes çocuk sayılır” (B.M.- Çocuk Hakları Sözleşmesi).

En basit anlamıyla verilen bu tanım, sadece çocukluğu yaş olarak tanımlamıştır. Peki, nedir çocukların özellikleri? “*Soft’inin Dünyası*” isimli kitap aslında çocuğu en iyi biçimde anlatmıştır: çocuk bir filozofa benzer; hayret etme yeteneği çok güçlüdür, hayata şaşırarak bakar, tereddütsüzdür. Küçük bir çocukla filozofun ortak yanı; ikisi de dünyaya alışmayı beceremez, ikisi için de dünya akıl almaz, sırlarla ve gizemlerle dolu bir yerdir. (Gaarder, 2013, s.26-27).

Yaşadığı ve gördüğü her şey onun için yenidir. Biz yetişkinler için çok normal ve sıradan olan bir şey aslında onlar için çok şaşırtıcı bir durumdur. En basit örneği ile bardakla su içmek bizim için olağan bir durumdur. Oysa bir çocuğa göre bu durum ilk kez böyle bir eylemde bulunduğu için inanılmaz bir deneyimdir. Bu sebeple çocuklar yetişkinlerden farklıdırlar. Onların hayatı tanınmaları ve gelişimleri için her şeyi öğrenmeleri gerekir. Bu bağlamda da onların hayatına giren her nesne, öge ve olayın eğitici bir önemi vardır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların hiçbir ayrıma tabii tutulmaksızın (Yaş, ırk, cinsiyet, din, ulusal ve kültürel geçmiş, dil, toplumsal durum, kişisel beceri ve yeteneklere) her yönden gelişimleri için bilgi, materyal ve programlara eşit koşullar altında ücretsiz ve açık erişim hakkı olduğunu belirtmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi).

Çocuk kütüphaneleri, sosyo-ekonomik durumu ne olursa olsun, bütün çocuklara kütüphane hizmetlerinden yararlanma olanağı sunar. Düşük gelirli ailelerin çocukları kreş ve benzeri eğitim kurumlarına gidememektedir. (Yılmaz, 2007, s.293). Sonuç olarak bu çocuklar, kendilerine yönelik kitaplarla tanışmamakta ve ailelerinin vereceği eğitimle sınırlı kalmaktadırlar. Çocuk kütüphanelerinin varlığı bu imkânlardan yoksun kalan çocuklar için bir olanak sunmaktadır. Böylece hem yaşıtı olan çocuklarla bir arada olma şansını elde etmekte hem yaşına uygun kitaplarla tanışabilmekte hem de gelişimi adına önemli etkinliklere katılabilme olanağı bulmaktadır. Ayrıca çocukların kitabı, kütüphaneyi bilerek eğitim hayatına başlaması ve devam etmesi, onların hem gelecekteki başarısını hem de okuyan, araştıran birer birey olmalarını etkilemektedir.

Kınalı'dan aktaran Özerdim (1955, s.150) "Çocuk kütüphaneleri sadece kitap ve raf isteyen kuruluşlar değildir. Buraya gelen çocuklar yarın için hazırlanacaklardır. Onları korkutmamak ve kütüphaneleri sevdirmek için pek çok şey lazımdır," derken çocuk kütüphanelerinin diğer kütüphanelere farkla ne kadar önemli olduğunu dile getirmiştir. Çünkü çocuk kütüphaneleri aslında "*kütüphane sever*" bir kuşak yetiştirmenin anahtar rolünü üstlenmektedir.

Kütüphanelerin birer bilgi evi olduğunu, her türlü bilgiyi orada bulabileceğini bilen, çocukluğunda kütüphanelerde zaman geçirmiş bir bireyin kütüphaneler hayatının bir parçası halini almaktadır. Çünkü o birey kütüphanelerin kokusunu içine çekmiştir artık ve o koku alışkanlığa dönmüştür.

Çocuk kütüphanelerinin amaçları IFLA rehberinde (2003, s.7) şu şekilde açıklanmıştır:

- Her bebek ve küçük çocuğun hakkı olan oyuncaklar, kitaplar ve multimedyanın bulunduğu bir ortam ile çocuklar, ebeveynler, bakıcılar ve çocuklarla çalışan diğer yetişkinler için materyal sağlamak;
- Kitap ve okuma sevgisini özendirmek için zengin basılı ortam oluşturmak;
- Teknoloji kullanımı ve multimedya becerilerinin gelişimine erken yaşta erişim olanağı sağlamak;
- Toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyalleri bulundurmak;

- Bebeklerin ve küçük çocukların konuşma gelişimlerini teşvik etmek;
- Özellikle dilsel ve etnik azınlıkların, dil ve çift dil becerilerini geliştirmek;
- Özellikle dilsel ve etnik azınlıkların, dil ve okuma becerilerinin gelişimi için okumanın/sesli okumanın önemini ailelere vb. bildirmek;
- Çocukların gelişimini ve okul öncesi becerilerini iyileştirmeye yönelik olarak, aileleri ve bakıcıları sesli okuma, kitapların ve diğer materyallerin kullanımını konularında eğitmek;
- Halk kütüphanelerindeki materyallerin ve kaynakların yaş gruplarına uygunluğu konusunda aileleri ve bakıcıları bilgilendirmek;
- Çocuklara, ebeveynlerine ve bakıcılarına diğer ailelerin ve kültürlerin sergilendiği öyküleri tanıtmak;
- Yaşam boyu okur-yazarlık başarısına yol açmak için başarılı kütüphane ziyaretlerini alışkanlık haline getirmek;
- Şimdi ve gelecekte bebeklerin ve küçük çocukların bakımı ve eğitimi için, onlarla birlikte yaşayan birer destekçi ve yol gösterici olmak;
- Çocukların bakıcılarıyla birlikte paylaşma ve sosyalleşme adına bir araya gelebilecekleri bir alan sağlamak;
- Çocuklar ve aileleri için sıcak ve güvenli alanlar sağlamak” (IFLA, 2003, s.7).

Çocuk kütüphaneleri, çocukların kütüphane ve kitap sevgisi edinmeleri için önemli yerlerdir. 2000 yılında halk kütüphaneleri bünyesine alınan çocuk kütüphanelerinin sayısının 72 olduğu bilinmektedir (Demircan, 2006, s. 179).

Halk kütüphanelerinin içerisinde yer alan çocuk kütüphanelerinin dışında özel girişimlerin ve belediyelerin de çocuk kütüphaneleri bulunmaktadır (Demircan, 2006, s.180).

Belediye Kanunu'nun 77. Maddesine göre *“Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular”*.

Kanun gereği, kütüphane hizmetlerine yer vermesi belediyelerin görev ve sorumlulukları arasında belirtilmiştir. Bu kapsamda ülkemizdeki belediyelerin birçoğu kütüphane hizmeti sunmasına rağmen özellikle Büyükşehir Belediyelerinin dışında kalan il belediyelerinde çocuk kütüphanesi örneklerine çok az rastlanmaktadır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde yurtdışında yer alan Belediye çocuk kütüphanelerinin verdiği hizmetlere ilişkin örnekler sunulmaktadır.

Barcelona İl Belediye Kütüphaneleri

Bebeklere ve 1-3 yaş arasındaki küçük çocuklara okuma hizmeti sunmaktadır. Amacı çocukların çok erken yaşlardan itibaren okumaya ilgilerini uyandırmaktır. Çocuklar ebeveynleri ile birlikte bu hizmetlerden yararlanabilir (IFLA, t.y., s.18).

Osaka Belediyesi Merkez Kütüphanesi

“Öykü Anlatma Beşiği” adlı bir program sunmaktadır. Bu program, 5-12 ay arası bebekler ile 12-25 ay arası çocukları kapsamaktadır. Önceden kayıt yaptırma koşulu ile aileler programa dahil olabilmektedir. En fazla 15 aile programa alınmaktadır. Etkileşimli tekerleme oyunları ve sesli resimli kitap okuma etkinlikleri gerçekleştirilmektedir.

Bu programa ek olarak ayda 2 kez düzenlenen “Çocuklar ve Ebeveynler İçin Oyun Alanı” adlı bir program da yer almaktadır. Bu programa kayıt alınmaksızın, gönüllüler ya da hemşirelerin kütüphaneciler ile işbirliği yaparak gerçekleştirdikleri ve program içerisinde ebeveynlerin küçük çocuklarıyla tekerlemeler ve kitaplar aracılığıyla nasıl etkileşim içerisinde olacakları anlatılır. (IFLA, t.y., s.22).

Bookstart Projesi

Booktrust hayır kurumu tarafından ilk olarak Birleşik Krallık'ta uygulamaya konulan bu projenin amacı, bebeklere (0-12 ay) ve küçük çocuklara (*toddlers*, 1-3 yaş) kitap vb. materyalleri içeren bir çantayı ücretsiz olarak hediye etmektir. Bu sayede hem küçük yaşlarda çocukların kitaplarla tanışmaları sağlanmış olacaktır hem de aileler ve bakıcılar kitap ve kütüphane konusunda bilinçlenmiş olacaktır. Böylelikle çocuklarına okuma ve kütüphaneler konusunda gerekli eğitimi verebilmeleri sağlanacaktır.

Paketin içeriğinde; iki adet karton kapaklı kitap, bir adet tekerleme kitabı, nitelikli bebek kitapları listesi ve kitap önerileri, kütüphaneler hakkında bilgi ve kütüphane üyelik daveti bulunmaktadır. Şiir ya da öykü zamanı gibi resmi olmayan etkinlikler de sunulmaktadır.

İngiltere’de, 2006 yılından bu yana ek olarak iki paket türü daha uygulanmaktadır:

- 18 aylık çocuklar için “Kitaba Başlangıç Artı” (*Bookstart Plus*)
- 3 yaşındaki çocuklar için “Hazine Sandığı” (*My Bookstart Treasure Hest*) (Gürbüz, 2015, s. 171-172).

Bu proje Japonya ‘da 1,840 yerel yönetimden 597 tanesinde uygulanmaktadır. Buna ek olarak Urayasu Belediyesi bebekler ve ebeveynler için kütüphanelerinde hizmet sunmaktadır. (IFLA, t.y., s.22)

Örneklerinde de görüldüğü üzere belediye kütüphaneleri çocuklara ve ailelerine kütüphane hizmetleri ve kitap sağlama bağlamında destek olabilmektedir. Belediye çocuk kütüphanelerinin amaçları arasında okuma alışkanlığı kazandırmak ve ailelere bu konuda rehberlik yapmak gibi işlevler de yer almaktadır. Bu amaçları gerçekleştirmek adına hem materyal sağlama hem de aileleri bilinçlendirmek adına projeler de yapılmaktadır.

Ülkemizde de çocuklara yönelik kütüphane hizmetleri sunan Belediye kütüphaneleri bulunmaktadır. Bu kütüphanelerin sunduğu hizmeti ortaya koymak ve ülkemizdeki belediye çocuk kütüphanelerinde ne tür hizmetler sunulduğunu belirlemek adına bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Çalışma kapsamında 2 Büyükşehir Belediyesi tarafından hizmete sunulan 2 çocuk kütüphanesi IFLA rehberi kapsamında değerlendirilmiştir.

Çocuklara yönelik kütüphane hizmetlerinde, çocukların bilgi gereksinimleri, bu bağlamda hakları, okuryazarlık ve okuma konularında halk kütüphanelerine uluslararası düzeyde rehberlik etmek üzere IFLA Çocuklar ve Genç Yetişkinler İçin Kütüphaneler Bölümü (*IFLA Libraries for Children and Young Adults Section*) tarafından hazırlanan (2003) “Çocuk

Kütüphanesi Hizmetleri Kılavuzu” (*Guidelines for Children’s Libraries Services*) bu çalışmaya dayanak oluşturmaktadır.

Çocuklara yönelik kütüphane hizmeti veren iki büyükşehir belediyesinin sunmuş olduğu hizmetler bu kılavuza bağlı biçimde değerlendirilmekte ve bu hizmetleri sun(a)mayan diğer belediyelere örnek olması bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Çocuklara yönelik kütüphane hizmeti veren iki büyükşehir belediyesinin sunmuş olduğu hizmetler bu kılavuza bağlı biçimde değerlendirilmekte ve bu hizmetleri sun(a)mayan diğer belediyelere örnek olması bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Çalışmanın hipotezi şu şekilde belirlenmiştir:

“Bursa ve İstanbul Büyükşehir Belediyesine ait çocuk kütüphaneleri, ağırlıklı olarak bu konuda hazırlanmış IFLA standartlarına uygun şekilde hizmet sunmaktadır.”

Çalışmada yöntem ve veri toplama teknikleri olarak, literatüre dayalı yöntem ile Bursa ile İstanbul Büyükşehir Belediyelerinde yer alan çocuk kütüphanelerine uygulanan anketler kullanılmıştır. Anketler kütüphane sorumlularına gönderilmiş olup kütüphaneler hakkında genel bilgiler almak amaçlanmıştır.

Bursa Büyükşehir Belediyesi

Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından hizmete sunulan 5 farklı kütüphane bulunmaktadır. Bunlar:

- Bursa Büyükşehir Belediyesi Şehir Kütüphanesi
- Şehbenderler Konağı Kütüphanesi
- Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi
- Hanımlar Lokali Kütüphanesi
- Ali Paşa Oyuncak Kütüphanesi (Kütüphanelerimiz, 2016).

Hizmete sunulan 5 kütüphane içerisinde çocuklara özel olan tek kütüphane; Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi konumuz gereği tercih edilmiştir.

Eski eserlerin restore edilerek halkın kullanımına açılmasının büyük önem taşıdığını ön gören Bursa Büyükşehir Belediyesi; han, hamam, medrese gibi yapıları yeniden düzenleyerek kullanılabilir hale getirmektedir. Bu şekilde hem tarihi yapıların

ayakta kaldığı hem de kullanıma açılarak kentin tarihi dokusunu oluşturulduğuna inanılmaktadır. Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi olarak kullanılan yapı, Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin Paşa tarafından 1339 yılında yaptırılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar eğitim hizmeti verilen medrese, 2009-2010 yıllarında restore edilmiş ve kütüphane olarak hizmete sunulmuştur (Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi, 2016).

Şekil 1. Lala Şahin Paşa Kütüphanesi

Kütüphane ile yapılan görüşme sonucunda kütüphane koleksiyonunun 4417 olduğu, ayrıca koleksiyon içerisinde oyuncakların da yer aldığı bilgisi elde edilmiştir.

Kütüphane web sayfasında, belediye başkanı ise kütüphanenin okuma salonu, çocuk oyun odası ve internet odasından oluştuğunu belirtmiştir. Ayrıca kütüphanenin 7 gün boyunca hizmete açık olduğu bilgisini paylaşmıştır (Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi, 2016).

Ankette kütüphanenin sunduğu hizmetler konusunda yer alan soruya;

- Çocuklara kütüphanenin tanıtımı,
- Kütüphane tarihinin anlatımı,
- Kitap ödünç verme işlemi,
- Ücretsiz internetten faydalanılması,

- Oyun odasında oyuncaklarla oynanması,
- Yazar davet edip çocuklarla buluşturulması,
- Drama gösterileri,
- Çeşitli meslek çalışanlarının davet edilip çocuklarla buluşturulması,
- Belirli gün ve haftaya yönelik etkinlikler yapılması,
- Çocuklara kırtasiye malzemeleriyle çeşitli etkinlikler yaptırılması,
- Kitap okuma saati,
- Çeşitli konularda söyleşiler yapılması,
- Öğretmenlerle çocuklara ücretsiz ders verilmesi vb. yanıtlar alınmıştır.

Sunulan hizmetlere bakıldığında bir çocuk kütüphanesinin sunması gereken hizmetlerin büyük çoğunluğu sağlanmaktadır.

Kütüphanenin tanıtımı için afişler ve sosyal medyanın kullanıldığı ankette belirtilmiştir. Sosyal medya tarandığında kütüphanenin kendine ait bir sayfasının olduğu ve bu sayfa üzerinden gerçekleştirilecek ve gerçekleştirilmiş etkinliklerin fotoğraflarıyla birlikte duyurulduğu gözlenmiştir.

Kütüphane bünyesinde 3 adet bayan personel bulunduğu bunların 2 tanesinin lisans mezunu olduğu 1 tanesinin ise lise mezunu olduğu belirtilmektedir.

Kütüphanede kaynak seçimi kütüphaneci personele bırakılmıştır. Buradan anlaşılmaktadır ki kütüphaneci personelin bu konudaki düşünce ve deneyimleri önemli görülmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Belediye, 21 farklı kütüphane hizmeti sunmaktadır. Bu hizmetler:

- Atatürk Kitaplığı
- Ahmet Kabaklı Kütüphanesi
- Ahmet Süheyl Ünver Halk ve Çocuk Kütüphanesi
- Barış Manço Halk ve Çocuk Kütüphanesi
- Erdem Beyazıt Halk ve Çocuk Kütüphanesi
- Eyüp Sultan Halk ve Çocuk Kütüphanesi
- Sesli Kütüphane
- Halil İnalçık Kütüphanesi
- Okçular Vakfı Kütüphanesi
- Kadın Eserleri Kütüphanesi

- Metin And Kütüphanesi
- Muallim Cevdet Kütüphanesi
- Nail- Nimet Bayraktar Halk ve Çocuk Kütüphanesi
- Osman Nuri Ergin Halk ve Çocuk Kütüphanesi
- Osman Akfırat Kütüphanesi
- Rasim Özdenören Kütüphanesi
- İdris Güllüce Kütüphanesi
- Fatma Aliye Halk ve Çocuk Kütüphanesi
- Hacı Bektaş-ı Veli Kütüphanesi
- Nasreddin Hoca Çocuk Kütüphanesi
- Muhsin Ertuğrul Tiyatro Kütüphanesi (İBB Kütüphaneleri, 2016).

Kütüphaneler içerisinde çocuklara özel yapılmış olan tek kütüphane “Nasreddin Hoca Çocuk Kütüphanesi” konu gereği tercih edilmiştir.

Şekil 2. Nasreddin Hoca Kütüphanesi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2014 yılında hizmete sunulan Nasreddin Hoca Çocuk Kütüphanesi, 5.600’lık bir dermeye sahiptir.

Kütüphane tamamen çocuklara yönelik tasarlanmakla birlikte 2 kattan oluşmaktadır. Alt katında oyuncak alanı, üst katında ise okuyucu salonu bulunmaktadır. Kütüphane 7 gün hizmete açıktır.

Sunduğu hizmetler arasında; haftada 2 gün masal saati, hafta içi oyuncak saati, 15 günde bir resim ve karikatür dersleri

gibi hizmetler bulunmaktadır. Bunun dışında eğitim etkinlikleri, belirli gün ve haftalara yönelik etkinlikler, söyleşiler, kitap ödünç verme gibi hizmetler sunmaktadır.

Kütüphane bünyesinde 4 personel çalışmaktadır. 2'si alan mezunudur.

Çocuk kitapları seçimi konusunda bir politikaları olmamakla birlikte çocuklara yönelik kitaplar tercih edilmektedir. 17 yaşına kadar kullanıcı kitlesi bulunmaktadır.

Kütüphane tanıtım faaliyetlerini broşür, afiş ve sosyal medya aracılığı ile yapmaktadır. Sosyal medya incelendiğinde kütüphanedeki etkinlikler ve fotoğraflarının burada yer aldığı gözlenmiştir.

Kütüphaneyi kullanan çocukların ailelerinin yapmış olduğu geri bildirimde, çocukların kütüphane kullarımları ile birlikte sosyalleştikleri belirtilmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Çalışma kapsamında incelenen “Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi” ve “Nasreddin Hoca Çocuk Kütüphanesi”, IFLA “Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri için İlkeler” başlıklı kılavuz kapsamında; kütüphane sorumlularına gönderilen 11 soruluk form aracılığıyla alınan bilgiler ışığında değerlendirilmiştir.

Kılavuzda yer alan “mekan”, “hizmetler”, “işbirliği”, “tanıtım”, “insan kaynakları”, “koleksiyon”, “seçim” ölçütleri değerlendirme kaynakları olarak ele alınmıştır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Nasreddin Hoca Kütüphanesi ve Bursa Büyükşehir Belediyesi Lala Şahin Paşa Kütüphaneleri,

Mekan: Bu konuda IFLA rehberine göre; *ber yaştan çocuğun kütüphaneyi, çekici ve ürkütücü olmayan yerler olarak görebilmeleri ve çocuklara sunulacak hizmeti kolaylaştırabilecek dekorasyon olarak diğer kütüphanelere göre farklı gereksinimleri bulunmaktadır.*

Bu bağlamda bakıldığında çocuk kütüphaneleri mekan olarak diğer kütüphanelerden oldukça farklı yapıda olmalıdır. Gerek mobilyaların yaşlarına uygun olması gerekse renkli dünyalarını yansıtabilmeleri açısından onlara uygun özelliklerde olmalıdır.

İki kütüphane örneğine de bakıldığında mobilyalar, yer döşemeleri, raf boyutları ve renklerinin, çocukları kendine çekebilecek özellikte olduğu görülmektedir. Mekan bağlamında çocuk kütüphaneleri standartlarına uygundur denilebilir.

Hizmetler: Bu kapsamda IFLA rehberinde şunlar belirtilmiştir:

- Çeşitli materyalleri ödünç vermek,
- Bilgi ve danışma hizmeti sunmak
- Çocuklara materyal seçiminde yardım etmek,
- Materyal seçimi ve kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesi sürecine çocukları da katmak,
- Kütüphane kullanımı ve bilgi okuryazarlığı eğitimi vermek,
- Güdüleyici etkinlikler yapmak (okuma teşviki),
- Yaratıcı programlar ve öykü okuma hizmeti sunmak,
- Ebeveynlere ve bakıcılara eğitim vermek,
- Bakıcılara, okul öncesi öğretmenlere, öğretmenlere ve kütüphanecilere danışma hizmeti sunmak ve eğitim vermek,
- Kurum ve kuruluşları desteklemek ve işbirliği yapmak (IFLA, 2003, s.11).

Her iki kütüphanede de bu hizmetlerin büyük çoğunluğu sunulmaktadır. Özellikle İstanbul'da bulunan "Nasreddin Hoca Çocuk Kütüphanesi"nde resim ve karikatür derslerinin verilmesi hizmet konusunda iyi oldukları ve genel olarak kütüphane işlevlerini yerine getirdikleri söylenebilir. Ayrıca kütüphanelerde yer alan oyuncak alanıyla uygulanan "*oyuncak saatleri*" uygulaması çocuk kütüphanelerinden beklenen bir hizmet türüdür.

İşbirliği: Sağlık merkezleri, gündüz bakım merkezleri, çocuk yuvaları, okullar ve diğer bakım kurumları özellikle çocukların, ebeveynlerin ve profesyonellerin okuma teşviki etkinliklerinde çocuk kütüphanelerinin gerekli ve önemli ortaklarından. Ayrıca çocuk kütüphaneleri topluluğun bilgi ve kültürel gereksinimlerinin araştırılmasında ve bu gereksinimlerin kütüphane kaynakları ile karşılanmasında yerel kurumlarla rekabet değil çocukların yararına işbirliği yapmalıdır (IFLA, 2003, s. 12). Bu anlayışla hizmet vermesi beklenen çocuk kütüphane örneklerine baktığımızda iki kütüphanenin de hiçbir kurumla işbirliği içerisinde bulunmadığı gözlemlenmiştir. İşbirliği ile ilgili soruya kütüphane yöneticileri "Belediyemizin tek başına yürüttüğü bir kütüphanedir" şeklinde yanıt

vermişlerdir. Bu da göstermektedir ki yapılan işin ve verilen hizmetin tek başına sahiplenilmesi önemli görülmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla, başka kurum ya da kuruluşların bu konuda destek sağlaması kendilerinin zayıf olduğunu düşünmelerine neden olmuştur.

Tanıtım: Bir çocuğun zamanının arttırılması ve dikkatinin geliştirilmesinde rekabetin büyüdüğü düşünülürse, çocuk kütüphaneleri hakkında olumlu bir genel profil çok önemlidir (IFLA, 2003, s. 13). Günümüzde çocukların dikkatini çeken ve zamanını çalan olumlu/olumsuz birçok etken bulunmaktadır. Özellikle olumsuz etkenlerle rekabet edebilmek ve çocukları daha iyiye çekebilmek adına çocuk kütüphanelerinin tanıtımlarını en iyi şekilde yapması gerekmektedir. Teknolojiyi yakından takip eden ve sıklıkla kullanan bu yeni nesle ulaşmak için yeni yollar denenmelidir. Özellikle sosyal medya hayatlarının her anına girdiğinden bu yola başvurulmalıdır. Kütüphane örneklerimize bakıldığında, her ikisi de broşür ve afiş dışında sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Bu noktada tanıtımlarını en iyi şekilde yapmaktadırlar.

İnsan Kaynakları: Etkin ve profesyonelce çalışan çocuk kütüphaneleri eğitilmiş ve adanmış çocuk kütüphanecilerine gereksinim duyar. Ayrıca kütüphanecilerden; hevesli, güçlü iletişime sahip, işbirliği yeteneğine sahip, girişimci olmaları beklenmekle birlikte; çocuk psikolojisi ve gelişimi, okuma gelişimi ve kuramları, sanatsal ve kültürel olanaklar, çocuk edebiyatı konularında bilgi sahibi olmaları da beklenmektedir (IFLA, 2003, s.14). Ele alınan kütüphanelerde, alanında eğitim almış kütüphaneciler çalışmaktadır. Ayrıca kütüphanelerde sunulan hizmetlere ve kütüphane yapılarına bakıldığında buralarda çalışan kütüphanecilerin yukarıda sözü geçen niteliklere sahip olduğu yorumu yapılabilmektedir.

Koleksiyon: Çocuk kütüphaneleri, çocukların gelişimine uygun basılı materyal (kitap, dergi, çizgi roman, broşür), medya (CD, DVD, kasetler), oyuncaklar, öğrenme oyunları, bilgisayar, yazılım ve internet bağlantısını da içeren her türden materyali bulundurmalıdır (IFLA, 2003, s. 9). Çalışma kapsamında ele alınan kütüphanelerde adı geçen materyallerin hemen hemen hepsi bulunmaktadır. Özellikle teknoloji anlamında da kendilerini geliştirmeleri ve internet hizmeti sunmaları önemli görülmektedir.

Seçim Ölçütleri: Kütüphaneciler; yüksek nitelik, yaşa uygunluk, güncel ve doğru bilgi, çeşitli değerleri, görüşleri, yerel topluluk kültürünü yansıtan ve küresel topluma girişi sağlayan ölçütlerini, derme ve hizmet seçiminde kullanmalıdırlar (IFLA, 2003, s.9). Bu bağlamda seçilen kütüphanelerde bir seçim politikası bulunmaması bir eksiklik olarak görülmekle birlikte, kütüphanecilerin çocukların yaşlarına uygun yayınlar seçtiği bilgisi verilmiştir.

Sonuç olarak; kütüphanelerin kısmen de olsa, IFLA “Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri için İlkeler” başlıklı kılavuza uygun nitelikte hizmet sunduğu gözlenmiştir. Kütüphanelerin eksiklikleri anlamında işbirliği ve politikalar konularında kendilerini geliştirmeleri önerilebilir. Bütçelerinin belediye bütçesinden ayrılarak kendine özgü bir bütçe sağlanması kütüphanelerin daha da gelişmesine katkı sağlayabilir.

Ülkemizde ise genel olarak çocuk kütüphanelerinin eksik hizmetlerine ilişkin kendilerini geliştirmeleri önerilebilir. Büyükşehirler dışında kalan özellikle taşra sayılabilecek yerlerdeki belediyeler çocuk kütüphanesi hizmeti olanağından yoksundur. Bu bağlamda çocuk kütüphanesi bilincinin diğer belediyelere de kazandırılması gerekmektedir. Ayrıca yurtdışı örneklerinde yer alan hizmetin ülkemizde ki belediyelerde de uygulanması ailelerin kütüphaneler konusunda bilinçlenmesini ve çocukların da küçük yaşlardan itibaren okumaya ilgi duymasını sağlayabilir. Söz konusu hizmetlerin, belediyelerin diğer kurum ve kuruluşlarla olan işbirliklerini arttırabileceği öngörülmektedir.

Kaynakça

- Belediye Kanunu. (2005). *T. C. Resmi Gazete*, 5393, 03 Temmuz 2005.
- Demircan, C. (2006). “Türkiye’deki Çocuk Kütüphanelerinin Halk Kütüphanelerine Devredilmelerinden Önceki Niceliksel Durum (1995-2000)”. *Türk Kütüphaneciliği*, 20(2), 177- 194.
- Gaarder, J. (2013). *Sofi'nin Dünyası*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Gürbüz, M. (2015). “İlk Kitabım ve Hazine Sandığım Projesi ve Türkiye İçin Öneriler”. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(1), 170-178.

- IFLA (2003). *Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri için İlkeler* (Çev. Bülent Yılmaz, Selda Ekici). Erişim: 12 Nisan 2016, <http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/guidelines-for-childrens-libraries-services-tr>.
- IFLA (t. y.). *Bebekler ve Küçük Çocuklar İçin Kütüphane Hizmetleri Rehberi* (Çev. Muhittin Gürbüz, Selda Ekici). Erişim: 12 Nisan 2016, <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/100-tr.pdf>
- İBB Kütüphaneleri (2016). Erişim: 15 Nisan 2016, <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi/index.php?dil=tr&p=2>
- Kütüphanelerimiz (2016). Erişim: 15 Nisan 2016, <http://kutuphaneler.bursa.bel.tr/kutuphanelerimiz>
- Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi. (2016). Erişim: 17 Nisan 2016, <http://kutuphaneler.bursa.bel.tr/kutuphanelerimiz/cocuk-kutuphanesi>
- Nas, R. (2014). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi
- Yılmaz, A. (2007). Okul öncesi çocuklara yönelik kütüphane hizmetlerinin önemi: Başarılı bir kütüphane örneği. S. Kurbanoglu, Y. Tonta ve U. Al (Haz.). *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu: 24-26 Ekim 2007, Ankara bildiriler* içinde (s. 293-296). Ankara: H. Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

İstanbul'daki İlçe Belediyelerinde Halka Yönelik Bilgi Hizmetleri: Üsküdar Belediyesine Ait Bilgi Evlerinin Nitelik Açısından İncelenmesi

Doç. Dr. Rifat Günalan

İstanbul Üniversitesi, Türkiye, rifatgunalan@gmail.com

Özhan Sağlık

İstanbul Üniversitesi, Türkiye, ozhan.saglik@istanbul.edu.tr

Öz

Türkiye'de yerel yönetimler eliyle gerçekleştirilen kültür faaliyetleri son zamanlarda çeşitlenerek artmıştır. Bu bağlamda gerek büyükşehir belediyeleri ve gerekse ilçe belediyeleri buldukları bölgenin kültürel ihtiyaçlarını da göz önüne alarak kütüphaneler, bilgi ve belge merkezleri, kent hafıza merkezleri, bilgi evleri gibi kurumlar oluşturmaktadır. Bu faaliyetleri halka yönelik bilgi hizmetleri olarak adlandırmaktayız. Söz konusu faaliyetlerin son örneklerini İstanbul büyükşehir ve ilçe belediyelerindeki kültür hizmetlerinde görmekteyiz. Belediyelerin vatandaşların kültür ihtiyaçlarına cevap verme amacıyla kütüphanelerin yanı sıra daha çok 7-18 yaş aralığını hedefleyen bilgi evleri aracılığıyla da hizmet verdikleri gözlenmektedir. Sahamız incelendiğinde belediyelerin oluşturdukları bilgi evlerinin yeteri kadar nitelikli kütüphanelere sahip olmadığı izlenimi oluşmaktadır. Bu araştırmada, söz konusu kanunun Türkiye'nin tarihi kütüphanelere sahip illerinin başında gelen İstanbul'da ne derece geçerli olduğu incelenecektir. Çalışmada İstanbul'un köklü bir geçmişe sahip olan Üsküdar ilçesindeki Üsküdar Belediyesine bağlı bilgi evlerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın amacı, belediyelerin bilgi evlerini kurarken toplumun ihtiyaçlarını göz önüne alıp almadığını tespit etmeye çalışmak ve ihtiyaçlar doğrultusunda eksikliklerin giderilmesine katkıda bulunmaktır. Çalışmanın hipotezi, "Üsküdar Belediyesine bağlı bilgi evlerinin yeteri kadar nitelikli hizmet verecek araçlarla donatılmadığı" şeklinde ifade edilebilir. Bu çalışmada Üsküdar Belediyesine ait bilgi evlerindeki kütüphaneler; derme, personel, bütçe, mekân, kullanıcı ve teknolojik koşulları açısından ele alınmıştır. Çalışmada yüz

yüze görüşme ve saha araştırması yöntemlerinden faydalanılmıştır. Üsküdar Belediyesinin Web sitesinde ilçedeki bilgi evleri hakkında bazı bilgiler bulunmaktadır. Web sitesindeki bilgilerde Belediyeye bağlı 7 adet bilgi evinin bulunduğu yazılıdır. Bununla birlikte, Belediyeye bağlı 5 çocuk akademisi ve bu akademilerde kütüphanelerin de mevcut olduğu belirtilmektedir. Çalışmada, çocuk akademilerindeki kütüphaneler de incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular şöyle belirtilebilir: 4 adet bilgi evi ile 4 adet çocuk akademisinde kütüphane olarak belirtilen yapıların kitaplık tanımına daha yakın olduğu düşünülmektedir. Bilgi evleri ile çocuk akademilerindeki eserlerin toplu kataloğunun tesis edilmediği görülmüştür. Bilgi evleri ve çocuk akademilerinde çocuk ve gençlerin vakitlerini daha nitelikli bir şekilde değerlendirmelerine yardımcı olacak dermeyi içeren yeteri kadar kitaplık/kütüphanelerin mevcut olmadığı gözlenmiştir. Ayrıca, bilgi evleri ile çocuk akademilerinde kütüphaneci veya kütüphaneciler tarafından eğitilmiş personel istibdamının gerçekleşmediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Belediyeler-bilgi evleri, belediyeler-halka yönelik bilgi hizmeti, belediyeler-kütüphaneci istibdamı.

Giriş

Türkiye'de yerel yönetimler pek çok kültür faaliyeti gerçekleştirmektedir. Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görev ve yetkilerini tanımlayan 5393 sayılı Belediye Kanunu, kültürel hizmetleri belediyelerin görevleri arasında belirtilmiştir (5393 sayılı Belediye Kanunu). Bu kanuna dayanarak büyükşehir ve ilçe belediyelerinin de kent arşivi, kütüphaneler ile bilgi ve belge merkezleri kurduğu bilinmektedir (Bursa Büyükşehir Belediyesi; İstanbul Büyükşehir Belediyesi; Kadıköy Belediyesi). Bu hizmetleri halka yönelik bilgi hizmetleri olarak adlandırmaktayız. Son zamanlarda İstanbul'daki ilçe belediyelerinin bilgi evleri kurarak daha çok 7-18 yaş arasındaki çocukların bilgi ihtiyacını karşılamaya çalıştığını görmekteyiz (Zeytinburnu Belediyesi, 2016; Üsküdar Belediyesi, 2016a; Sancaktepe Belediyesi, 2016; Ümraniye Belediyesi, 2016; Bağcılar Belediyesi, 2016).

Bilgi evlerinin özellikle ilköğretim öğrencilerini İnternet kafelerden uzak tutmak amacıyla 2005'den itibaren tesis

edildiği belirtilmektedir (Yavuz, 2013, s. 51). İstanbul'daki pek çok ilçe belediyelerinde de bilgi evlerinin bulunduğunu görmekteyiz. Adalet ve Kalkınma Partisinin (AK Parti) 2014 Eylül ayında düzenlediği Yerel Yönetimlerde Gençlik ve Eğitim Politikaları Çalıştayı'nda bilgi evlerinin yaygınlaştırılması benimsenmiştir. Bilgi evlerinde uyuşturucu ile mücadele için bilgilendirme yapılması Çalıştayı'ın sonuç raporunda belirtilmiştir (AK Parti, 2014). Belediyelerin bu konumu dikkate alındığında, bilgi evlerinin halka yönelik bilgi hizmetleri sunmada önemli bir role sahip olabileceği düşünülmektedir.

Belediyelerin bilgi evleri ile ilgili vizyon ve misyon ifadeleri incelendiğinde, çocukların eğitimine destek olmak, zihinsel ve ruhsal gelişimlerine katkıda bulunmak, yeteneklerini geliştirerek bilgilerini artırmak, sosyal hayata katılımlarını sağlamak ve kütüphane hizmetinden yeteri kadar faydalanamayan çocuklara bu hizmeti sunmak amacıyla bilgi evleri kurulduğunu belirttikleri görülmektedir (Zeytinburnu Belediyesi, 2016; Üsküdar Belediyesi, 2016a; Sancaktepe Belediyesi, 2016; Ümraniye Belediyesi, 2016; Bağcılar Belediyesi, 2016).

İlçe belediyelerinin 5393 sayılı Belediye Kanununda kütüphane kurmak görevi yer alsada da, yeteri kadar müstakil kütüphaneler oluşturmadığı görülmektedir. Belediyelerin bilgi evlerini kütüphanelerin alternatifini olarak konumlandırıp konumlandırmadığı aklı gelmektedir. Belediyelerin mevcut, geçmiş ve gelecekteki durumlarını stratejik planlarda açıklamaktadır. Stratejik planlarda ilçedeki bilgi evlerinde bulunan kitap sayılarına atıf yapılmaktadır (Sağlık, 2015a). Bu durum tarafımızda, belediyelerin bilgi evlerini kütüphanelerin yerine ikame ettiği düşüncesine sebep olmuştur. Müstakil kütüphanelerin yeteri kadar tesis edilmediği belediyelerde bilgi evlerindeki kütüphanelerin koşullarının incelenmesi gerekli görülmüştür. Uzmanlık alanlarımızdan birinin kütüphanecilik olması nedeniyle belediyelerin bilgi evlerinde sunduğu kütüphane hizmetlerinin hangi şartlarda gerçekleştiğini incelemek hedeflenmiştir.

Belediyeler, bilgi evlerini çocukların eğitim hayatına destek olmak, zihinsel ve sosyal açıdan gelişmelerine yardımcı olmak, okuyan, düşünen ve üreten bireyler olarak yetişmelerini sağlamak amacıyla kurduklarını ifade etmektedir (Üsküdar Belediyesi, 2016a; Bağcılar Belediyesi, 2016). Bu amaçlara sahip olan merkezlerde kütüphanelerin de bulunması gayet

tabiidir. Kütüphanelerin çocukların eğitim hayatına destek olmak, onları zihinsel ve sosyal açıdan geliştirmek noktasında önemli bir role sahip olduğu bilinmektedir. Kütüphanelerde müfredatı destekleyici programlar, zihinsel ve sosyal gelişimi artıracak yayınlar ve faaliyetler çocukların gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır (Wools ve Loertscher, 2013; Walter, 2001; Walter, 2010; Medlar, 2016). Çocukların gelişimini amaçlayan merkezlerde kütüphanelerin ihtiyaçlara cevap verebilir şekilde donatılması gerekmektedir. Bu durumda İstanbul'daki bilgi evlerinde bulunan kütüphanelerin şartları hangi seviyededir sorusu akla gelmektedir. Çalışma bu soruya Üsküdar Belediyesi örneğinde bir cevap aramak amacıyla kaleme alınmıştır. Literatür incelemesi ve yöntemle başlayan bildiri, Üsküdar Belediyesinin bilgi evleri ve çocuk akademilerini kısaca açıklayan birinci kısım ile Üsküdar Belediyesindeki bilgi evleri ve çocuk akademilerinde bulunan kütüphanelerin derme, mekân, kullanıcı, personel, bütçe ve teknoloji unsurları açısından inceleyen ikinci kısımdan meydana gelmektedir.

Literatür İncelemesi

Bilgi ve belge yönetimi disiplinde belediyelerin sunmuş olduğu bilgi ve belge odaklı çalışmalar hakkında pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların daha çok kent arşivleri (Günalan, 2011; Keskin, 2009; Keskin, 2010; Keskin, 2012; Yalçın, 2013; Akkaya, 2014), belge ve elektronik belge yönetimi (Çiçek ve Bozdoğan, 2008; Çiçek, 2008; Rukancı, 2010; Anameriç, 2010a; Anameriç, 2010b; Çiçek, 2011; Anameriç, 2011; Çiçek, 2012a; Çiçek, 2012b; Çiçek, 2012c; Yosun vd., 2012; Çiçek, 2013; Uğursoy vd., 2013; Sağlık, 2015b) ile müze kütüphaneleri (Kopuz ve Cengiz, 2013) üzerine eğildiği görülmektedir. Bununla birlikte belediyelerin stratejik planlarında hedeflediği bilgi ve belge odaklı hizmetlerin hangi oranda gerçekleştirildiğini inceleyen çalışmalar mevcuttur (Sağlık, 2015a). Fakat belediyelerde sunulan kütüphane hizmetlerinin niteliği hakkında yeteri kadar araştırma yapıldığı görülememektedir. Belediyelerdeki kütüphane hizmetleri ise genelde kütüphaneler ve bilgi evleri aracılığıyla sunulmaktadır.

Hem bilgi ve belge yönetimi hem de diğer alanlarda bilgi evlerindeki kütüphaneler hakkında yeteri kadar araştırma yapılmadığı görülmüştür. Bilgi evlerindeki kütüphane hizmetlerinin hangi şartlarda sunulduğunu incelemekle bu konuda literatürdeki boşluğun giderilmesi umut edilmektedir.

Elimizdeki çalışmanın belediyelerin bilgi evlerindeki kütüphanelerinin koşulları hakkında yeni araştırmalar yapılmasına katkıda bulunması umulmaktadır.

Amaç, Yöntem ve Kapsam

Türkiye'deki birçok belediye gibi İstanbul'daki ilçe belediyeleri de sosyal ve kültürel bir faaliyet olarak çeşitli yapılanmalar altında kütüphane hizmeti sunulmaktadır. Bu hizmeti ise belediye bünyesinde oluşturulan kent arşivlerinde, müstakil kütüphanelerde ve bilgi evlerinde yer alan kütüphaneler yoluyla vermektedir. Ancak belediyelerin özellikle bilgi evlerinde yer alan kütüphanelerinin mekân, derme, teknoloji ve personel unsurları açısından yeteri kadar gelişmediği gözlemlenmektedir. Bu gözlemin Üsküdar Belediyesinde hangi oranda geçerli olduğunu incelemek çalışmanın sorusunu oluşturmaktadır. Örneklem olarak Üsküdar Belediyesinin seçilmesinin nedenleri arasında tarihi bir geçmişe sahip olan Üsküdar'ın bilgi evlerini ilk kuran belediyelerden biri olmasıdır. Çalışmanın hipotezi, "Üsküdar Belediyesine bağlı bilgi evlerinin yeteri kadar nitelikli hizmet verecek araçlarla donatılmadığı" şeklinde ifade edilebilir. Bu çalışmada Üsküdar Belediyesine ait bilgi evleri; derme, personel, bütçe, mekân, kullanıcı ve teknolojik koşulları açısından ele alınmıştır.

Üsküdar Belediyesinin bilgi evleri yanı sıra içinde kütüphane de bulunan çocuk akademileri de tesis ettiği görülmüş, bundan dolayı çalışmanın kapsamına çocuk akademileri de dâhil edilmiştir. Bu yapılarla gerçekleştirilen incelemelerde yüz yüze görüşme ve saha araştırması yöntemlerinden faydalanılmıştır. Üsküdar Belediyesinin Web sitesinde, ilçeleri sınırları içerisinde yer alan ve belediyeye ait bilgi evleri hakkında sadece kısa tanıtım bilgileri yer almaktadır. Web sitesinde verilen bilgilere göre; Üsküdar sınırları içerisinde 7 adet bilgi evi ve 5 adet çocuk akademisinin bulunduğu yazılıdır. 7 adet bilgi evinden 6 tanesi ile 5 adet çocuk akademisindeki kitaplık/kütüphaneler değerlendirilmiş ancak çeşitli çabalara rağmen Cahit Zarifoğlu Bilgi Evini incelemek mümkün olamamıştır. İlk gözlemler sırasında tespit edilen ve geçerliliğinin araştırılması düşünülen kanaatler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Bilgi evleri ve çocuk akademilerindeki kütüphanelerin toplu kataloğunun tesis edilmediği,
- Bilgi evleri ile çocuk akademilerinde kütüphaneci

veya kütüphaneciler tarafından eğitilmiş personel istihdamının gerçekleşmediği,

- Bilgi evleri ve çocuk akademilerinde çocuk ve gençlerin vakitlerini nitelikli bir şekilde değerlendirmelerini sağlayabilecek kitaplık ve kütüphanelerin mevcut olmadığı,
- Teknolojik açıdan yetersizliği,
- Mekansal özelliklerinin kitaplık için uygun olduğu ancak kütüphane hizmetleri için uygun olmadığı
- Belirli bir bütçelerinin olmadığı
- Kitap dermelerinin uzman eliyle güncellenemediği

Çalışmada yukarıda bahsedilen kanaatlerin geçerlilik düzeyi araştırılacaktır.

Üsküdar Belediyesi Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri

Üsküdar yüzyıllar boyunca Asya ile Avrupa'nın orta ve geçiş noktası olması sebebiyle ticari ve kültürel açıdan önemli bir merkez konumunda olmuştur. Özellikle İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı mimarisinin hakim olduğu ve bilâd-ı selâse olarak bilinen önemli kazalardan biridir. Yüzyıllar boyunca ilçede, sayısız camiler, kervansaraylar, imarethaneler ve kütüphaneler gibi kamu hizmetine adanmış yapılar inşa edilmiştir (Üsküdar Belediyesi, 2016b). 2015 yılı verilerine göre Üsküdar'da 540 bin 617 kişi yaşamaktadır. 5-14 yaş arası nüfus 65 bin 778 olup, toplam nüfusun %12'sini oluşturmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2016). Üsküdar'da Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı 4 kütüphane faaliyet göstermektedir. Bu kütüphanelerden iki tanesi çocuk kütüphanesidir (Mihrimah Sultan ve Çinili Çocuk Kütüphaneleri). Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olup İstanbul'da faaliyet gösteren kütüphanelerin koşullarını inceleyen bir çalışmada, bu çocuk kütüphanelerinin mekânsal özelliklerinin kütüphane ile kendilerini özdeşleştirmesi için gerekli olan koşullarının yeteri kadar nitelikli olmadığı belirtilmektedir (Saydam ve Sağlık, 2015). Üsküdar'ın nitelikli kütüphanelere ihtiyaç duyduğu da gayet açıktır. Belediyenin müstakil kütüphaneler kurmadığı göz önüne alındığında, bilgi evlerinin kütüphanelerin yerine ikame edilmeye çalışıldığı düşünülmektedir. 7 adet bilgi evi ve 5 adet çocuk akademisi olarak faaliyet gösteren 12 adet kitaplık/kütüphanenin bulunduğu görülmektedir. Bilgi evleri değişik semtlerde; Cumhuriyet, Güzeltepe, Kirazlitepe, Zeynep Kamil, Mehmet Akif Ersoy, Yavuztürk ve Selami Ali gibi nüfus yoğunluğu diğer mahallelere göre fazla olan mahal-

lelerde, çocuk akademileri ise Bahçelievler, Bulgurlu, Kısıklı, İcadiye ve Küplüce adlı mahallelerde inşa edilmiştir (Üsküdar Belediyesi, 2016a). Bu durumda, 33 adet mahallenin bulunduğu belediyede (Üsküdar Belediyesi, 2016a) 21 mahallenin belediyenin sunduğu bu hizmetten yeteri kadar faydalanmadığını ifade etmek mümkündür. Bilgi evleri ve çocuk akademilerinin adları ile buldukları mahalleler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 1. Üsküdar Belediyesinin bilgi evleri ve çocuk akademileri ile buldukları mahalleler

Bilgi evleri ve çocuk akademileri	Adresler (Mahalle)
Korkut Özal Bilgi Evi	Zeynep Kamil Mahallesi
Güzeltepe Bilgi Evi	Güzeltepe Mahallesi
Kirazlıtepe Bilgi Evi	Kirazlıtepe Mahallesi
Mehmet Akif Ersoy Bilgi Evi	Mehmet Akif Ersoy Mahallesi
Yavuztürk Bilgi Evi	Yavuztürk Mahallesi
Selami Ali Bilgi Evi	Selami Ali Mahallesi
Cahit Zarifoğlu Bilgi Evi	Cumhuriyet Mahallesi
Prof. Dr. Saim Yeprem Çocuk Akademisi	Bahçelievler Mahallesi
Fevziye Meriç Çocuk Akademisi	İcadiye Mahallesi
Prof. Dr. Hayrettin Karaman Çocuk Akademisi	Bulgurlu Mahallesi
Cevdet Çetindoğan Çocuk Akademisi	Kısıklı Mahallesi
Münevver Ayaşlı Çocuk Akademisi	Burhaniye Mahallesi

Belediyenin bilgi evleri ile çocuk akademilerindeki kütüphanelerin koşulları ise EK -1'de belirtilen tablo ile gösterilmiştir.

Değerlendirme

Çalışmada Üsküdar Belediyesindeki 6 adet bilgi evi ile 5 adet çocuk akademisinde kütüphane olarak adlandırılan yapılar kitaplık veya kütüphane olup olmadığı, sahip oldukları alan, teknolojik koşullar, bütçe, derme ve personel özellikleri bakımından incelenmiştir. Bilgi evlerindeki kütüphanelerin daha çok bir odadan meydana geldiği gözlenmiştir. Bu durum buradaki kütüphanelerin, kitaplık mı yoksa kütüphane mi olarak tanımlanması sorununu gündeme getirmektedir. Kitaplıkları, genellikle küçük alanlarda bulunan, yönetimi

için uzman personele fazla gereksinim duyulmayan yapılar olarak tanımlamak mümkündür. Kütüphaneler ise, müstakil binası olan, ulusal ve uluslararası standartlar ışığında tesis edilen ve yönetimi için uzman personele ihtiyaç duyulan mekânlar olarak tanımlanmaktadır (Sağlık, 2015a, s.63). Üsküdar'daki bilgi evleri ve çocuk akademilerinde hiçbir kütüphanenin müstakil bir binaya sahip olmadığı tespit edilmiştir. 40 ve üzeri metrekare ölçülerinde kütüphanesi olan bilgi evleri ile çocuk akademilerindeki kütüphane faaliyetlerinin diğer bilgi evleri ve çocuk akademilerine göre çeşitlendiği görülmektedir. Bu nedenle 40 ve üzeri metrekareye sahip alanların kütüphane, diğerlerinin kitaplık olarak tanımlanması mümkün görünmektedir. Bu bakış açısı ile değerlendirildiğinde 4 adet bilgi evi (Selami Ali, Mehmet Akif Ersoy, Korkut Özal, Cahit Zarifoğlu¹) ile 4 adet çocuk akademisinde (Prof. Dr. Saim Yeprem, Fevziye Meriç, Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Cevdet Çetindoğan) kitaplık bulunmaktadır. 3 adet bilgi evi (Yavuztürk, Güzeltepe, Kirazlıtepe) ile 1 adet çocuk akademisinde (Münevver Ayaşlı) kütüphane bulunduğu söylenebilir.

Belediyenin bilgi evleri ile çocuk akademilerini daha çok küçük prefabrik yapılarda kurduğu gözlenmektedir (Cahit Zarifoğlu, Mehmet Akif Ersoy ve Korkut Özal Bilgi Evleri ile Cevdet Çetindoğan, Hayrettin Karaman ve Prof. Dr. Saim Yeprem Çocuk Akademileri). Bu tür yapılarda alan darlığı sebebiyle geniş kütüphanelerin tesis edilmesi pek mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte, 3 adet bilgi evi (Kirazlıtepe, Güzeltepe, Yavuztürk) ile 1 adet çocuk akademisi (Münevver Ayaşlı) geniş yapılarda hizmet vermektedir. Geniş yapılarda hizmet veren bilgi evlerinde kütüphanelerin var olduğunu söylemek mümkündür. Mekân açısından değerlendirildiğinde mevcut bilgi evlerindeki kitaplık/kütüphanelerin ihtiyacı karşılayacak düzeyde olmadığı düşünülmektedir. Kullanıcıların ihtiyacını karşılayan kütüphanelerin belirli büyüklükte bir mekâna sahip olması gerekmektedir. Bilgi evleri ve çocuk akademilerindeki kütüphanelerin en fazla 45 metrekarelik bir alana sahip olduğu görülmektedir. Bu ölçülerde gençlerin gelişimini sağlayacak kütüphane hizmeti vermenin yeteri kadar mümkün olmadığı düşünülmektedir. Bazı çocuk

¹ Cahit Zarifoğlu Bilgi Evine iki defa gidilmesine rağmen yetkililerle bir görüşme gerçekleştirilememiştir. Üsküdar Belediyesi Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri Kütüphane Zümre Başkanı Züleyha Güneş ile yapılan görüşmede Cahit Zarifoğlu Bilgi Evindeki kütüphanenin 31 metrekarelik bir alana sahip olduğu belirtilmiştir (Üsküdar Belediyesi Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri Kütüphane Zümre Başkanı Züleyha Güneş ile 14.04.2016 tarihinde yapılan görüşme).

akademilerinde kütüphanelerin kapısının kilitli kaldığı tespit edilmiştir (Saim Yeprem Çocuk Akademisi). Ayrıca, EK 1'de belirtilen boyutlarda mekânlara sahip olan kitaplık/kütüphanelerde alan darlığı nedeniyle sosyal etkinliklerin yeteri kadar sağlıklı yapılamayacağı düşünülmektedir. Üsküdar Belediyesinin bilgi evleri kurarak çocukların sağlıklı gelişimi için önemli bir yapı kurduğu görülmektedir. Buradaki eleştirilerin amacı bu yapıların işlevsiz veya etkisiz olduğunu iddia etmek değil, tam tersine bilgi evlerindeki eksikliklerin giderilerek amacının tam olarak yerine getirilmesine katkıda bulunmaktır.

Kütüphanelerde eğitim müfredatıyla eşgüdüm içerisinde yapılan okumalar ve bilgi keşfetme faaliyetlerinin çocukların gelişiminde önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir (Cerny, Penny ve Williams, 2006; Campana, Mills, Ghoting ve Nelson, 2016; Mills, Urban, Campana ve Nelson, 2014). Üsküdar Belediyesine bağlı bilgi evleri ile çocuk akademilerindeki kitaplık ve kütüphanelerde mekânsal özellikler bakımından yukarıda belirtilen olumsuzluklara rağmen, eğitim müfredatıyla eşgüdüm içerisinde okuma ve bilgi keşif faaliyetleri yürütüldüğü belirtilmektedir (Z. Güneş, kişisel görüşme, Nisan 14, 2016). Bilgi evleri ve çocuk akademilerinde ilkokullara yönelik tanıtıcı faaliyetlerin gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Bu faaliyetler bilgi evleri ile çocuk akademilerindeki kitaplık ve kütüphanelerde öğrencilere sunulan bilgi hizmetinin niteliğini artıran bir unsur olarak kabul edilmektedir.

Bilgi evleri ile çocuk akademilerindeki kitaplık/kütüphanelerin müstakil bütçeleri mevcut olmayıp, ihtiyaçlar Kütüphane Müdürlüğü tarafından karşılanmaktadır. Bu nedenle kitaplık/kütüphanelerin bütçeleri hakkında inceleme yapmak mümkün olmamıştır. Belediyenin bilgi evlerinde gerçekleştirilen faaliyetleri yönetmek için bir otomasyon sistemi geliştirdiği görülmüştür. Bu otomasyon sisteminde kütüphane ile ilgilenen kişiler veya kütüphaneciler sadece eserlerin ödünç alıp verme işlemini gerçekleştirebilmektedir. Otomasyon sistemi Open Public Access Catalogue (OPAC) olarak çevrimiçi ortamda kullanıcıların erişimine açık değildir. Kullanıcılar çevrimiçi ortamda eser taraması yapamamakta, temel kütüphanecilik hizmetlerini gerektiği gibi alamamaktadır. Belediyenin bilgi evlerindeki kitaplık/kütüphaneler için yeterli miktarda teknolojik koşulları sağlamadığı ifade edilebilir. Bununla birlikte, 2 adet bilgi evi (Mehmet Akif Ersoy, Yavuztürk) ile

1 tane çocuk akademisi (Cevdet Çetindoğan) hariç diğer bilgi evleri ve çocuk akademilerindeki kitaplarda barkot bulunmaktadır. Her kütüphanede bu otomasyon sistemi bulunmakta olup, barkot sisteminin tesis edildiği bilgi evleri EK 1'deki tabloda +, tesis edilemeyenler ise-olarak belirtilmiştir. Tüm bilgi evlerindeki kitaplık/kütüphaneler 7-14 yaş arasındaki kullanıcılara hitap etmektedir. Kitaplık/kütüphane kullanıcılarının da bu yaş aralığında olduğu görölmektedir. Kullanıcıların kitaplık/kütüphanelere yoğun bir talep ile yaklaştığı gözlenmektedir. Kitaplık/kütüphanelerde dışarıya ödünç kitap vermek mümkündür. Bilgi evlerinde güvenlik personelinin yer almadığı görölmüştür. Belediyenin bilgi evlerinde güvenlik personeline ihtiyaç duymadığı düşünölmektedir.

Bilgi evlerindeki kitaplık/kütüphanelerde en az 1000 en fazla 3000 kitap bulunmaktadır. Ancak güncel süreli yayınların takip edilmediği inceleme sonunda anlaşılmıştır. Kitaplık/kütüphanelerdeki dermenin 7-14 yaş arasındaki çocukların ihtiyaçlarına yeteri kadar cevap vermediği düşünölmektedir. Üsküdar'daki bilgi evlerinde toplam 19 bin 715 kitap bulunduğu görölmektedir. İlçe'de 7-14 yaş arasındaki nüfus 65 bin 778'dir. Bu durumda kişi başına 0,30 kitap düşmektedir. Belediyenin bir kişiye en az bir kitap düşecek şekilde yaklaşık 50 bin kitabı bilgi evlerine kazandırması gerektiği düşünölmektedir.

Bilgi evleri ve çocuk akademilerinin isimleri de dikkat çekmektedir. Yetkililerle yapılan görüşmelerde, Mehmet Akif Ersoy, Cahit Zarifoğlu gibi toplumda tanınan, mümtaz ve eser bırakan şahsiyetlerin adlarının bilgi evleri ve çocuk akademilerine verildiği ifade edilmiştir. Ayrıca, Hayrettin Karaman, Cevdet Çetindoğan gibi bilgi evi veya çocuk akademilerinde göröldüğu üzere, kuruluşuna katkıda bulunan şahısların isimlerinin verildiği belirtilmektedir. Bununla birlikte Fevziye Meriç, Cemil Meriç'in eşi olup, Ümit Meriç'in annesidir. Ümit Meriç'in Fevziye Meriç Çocuk Akademisinin kuruluşunda katkısı olduğu için Fevziye Meriç'in adına bir çocuk akademisinin açıldığı beyan edilmiştir (Z. Güneş, kişisel görüşme, Nisan 14, 2016).

Kütüphanelerin, uzmanlar tarafından yönetilmesi gerektiği bilinmektedir. Ancak sayıları 11 olan bu bilgi evlerindeki kitaplık/kütüphanelerde, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunu sadece 2 kişinin istihdam edildiği görölmektedir.

Halbuki kütüphanecilik, doktorluk, mimarlık gibi belli bir eğitim almış ve alanlarında uzman kişiler tarafından yapılabilen bir meslektir. Bir mesleğin, eğitimini almamış kişiler tarafından yerine getirilmesi, ürün ya da hizmet bekleyenlerin yeteri kadar tatmin olmamasına neden olabilmektedir. Kütüphane hizmeti bekleyen kişilere, profesyonel eğitim almış kütüphanecilerin hizmet vermesi hem hizmetin kalitesini artıracak hem de bölüm mezunlarına yeni iş sahaları açacaktır.

Sonuç

Üsküdar Belediyesi 12 farklı mahallede bilgi evleri ile çocuk akademilerinde hayat bulan halka yönelik bilgi hizmeti sunmaktadır. Halka yönelik bilgi hizmeti, buralarda kurulan kitaplık veya kütüphanelerde gerçekleştirilmektedir. Çalışmada 6 bilgi evi ile 5 çocuk akademisindeki kitaplık ve kütüphanelerin durumu incelenmiştir. 3 bilgi evi ile 1 çocuk akademisinde kütüphane, 3 bilgi evi ile 4 çocuk akademisinde ise kitaplık bulunduğu görülmüştür. Kütüphaneler, müstakil bir binaya sahip olmayıp, bazen ufak bazen geniş bir odada teşekkül etmektedir. Üsküdar Belediyesi, 5 prefabrik, 1 cami altı mekânında kitaplık ve kütüphaneler aracılığıyla halka yönelik bilgi hizmeti vermektedir.

Belediyenin bilgi evleri ile çocuk akademilerinin mekânsal donanımını geliştirmesi gerektiği düşünülmektedir. Bilgi evleri ve çocuk akademilerinde kitaplıklar ile kütüphanelerin ihtiyaçları Kütüphane Müdürlüğü tarafından karşılanmakta, kitaplık ve kütüphanelerin müstakil bütçeleri bulunmamaktadır. Bu nedenle kitaplık ve kütüphanelerin bütçeleri hakkında bir değerlendirme yapmak mümkün olmamıştır.

Bilgi evlerinde kullanıcıların çevrimdışı veya çevrimiçi ortamda tarama yapabilecekleri bir otomasyon sistemi mevcut değildir. Bilgi evleri ile çocuk akademilerinde kullanılan otomasyon sisteminin daha çok ödünç verme hizmetinden kaynaklanan kurumsal işlemleri yönetmeye yönelik olduğu görülmektedir. Bilgi evlerindeki fonksiyonlardan biri olan eser ödünç verme hizmetini içeren fakat kullanıcı erişimine açık olmayan otomasyon programının kütüphane ihtiyaçlarına yeteri kadar cevap verecek düzeyde olmadığını ifade etmek mümkündür. Ayrıca, bilgi evleri ile çocuk akademilerindeki kitapların toplu kataloğu bulunmamaktadır. Belediyenin kütüphanecilik mantığı çerçevesinde hareket eden bir otomasyon programı tesis etmesi gerektiği dile getirilebilir.

Bilgi evleri ile çocuk akademilerindeki kitaplık ve kütüphanelerde toplam 19 bin 715 kitap bulunmaktadır. İlçedeki 7-14 yaş arası nüfusun 65 bin 778 olduğu göz önüne alındığında kişi başına düşen kitap sayısının 0,30 olduğu görülecektir.

Bilgi evleri ile çocuk akademilerindeki kitapların ihtiyaçlara yeteri kadar cevap verecek sayıda olmadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, bilgi evlerindeki kitapların niteliği hakkında bir değerlendirme yapmak bu çalışmanın sınırları dâhilinde değildir. Sahanın bilgi evlerindeki kitapların konuları hakkında bir değerlendirme yapacak çalışmalar için müsait olduğu görülmektedir. Bilgi evlerindeki kitaplık ve kütüphanelerde yeteri kadar süreli yayın takibinin yapılmadığı gözlenmektedir. Belediyenin bilgi evleri ile çocuk akademilerindeki dermenin geliştirilmesine öncelik vermesi gerektiğini ifade etmek mümkündür.

6 bilgi evinde bölüm mezunu kütüphaneci çalıştırılmamakta, sadece 2 çocuk akademisinde bölüm mezunu kütüphaneci istihdam edilmektedir. Nitelikli hizmetin nitelikli iş gücü istihdamı ile sunulduğu bilinmektedir. Belediyenin kütüphanecilik hizmetlerini bilgi ve belge yönetimi bölümü mezunları aracılığıyla yürütmesinin hizmet alanlarda daha memnuniyet verici sonuçlar doğuracağını ifade etmek mümkündür.

Üsküdar Belediyesi, bilgi evleri ve çocuk akademilerindeki kitaplık ile kütüphanelerinde halka yönelik bilgi hizmeti sunmaktadır. Araştırma öncesinde düşünülen ve aşağıda ifade edilen kanaatlerin bu çalışma ile geçerlilik kazandığı görülmektedir. Bilgi evleri ile çocuk akademilerindeki eserlerin toplu kataloğunun oluşturulmadığı, yeteri kadar bölüm mezunu kütüphaneci istihdam edilmediği dolayısıyla çocuk ve gençlerin vakitlerini nitelikli bir şekilde değerlendirmelerini sağlayabilecek kitaplık ve kütüphanelerin mevcut olmadığı gözlenmiştir.

Mekân, derme, teknolojik koşullar ve personel bakımından sunulan hizmetin yeteri kadar nitelikli olmadığını ifade etmek mümkündür. Bu eleştirileri dile getirmenin amacı Üsküdar Belediyesinin kurmuş olduğu bu yapıların etkisini olduğunu iddia etmek değil, tam tersine eksikliklerinin dile getirilerek amacının tam olarak yerine getirilmesi ve çocukların gelişimine katkıda bulunmaktır.

Teşekkür

Bu çalışmada yer alan Üsküdar Belediyesinin bilgi evleri ve çocuk akademileri ile ilgili değerlendirmelerde İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 3. sınıf öğrencilerinden değerli meslektaş adayımız Ahmet Faruk Bilgen'e kıymetli çabaları nedeniyle teşekkürü bir borç biliriz.

Kaynakça

- Adalet ve Kalkınma Partisi [AK Parti]. *Yerel Yönetimlerde Gençlik ve Eğitim Politikaları Çalıştayı Sonuç Raporu*. (2014). 24 Nisan 2016 tarihinde <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/genclik-ve-egitim-politikalari-calistayi/67102#1> adresinden erişildi.
- Anameriç, H. (2010a). Kurum arşivi olarak belediye arşivleri. *Yerel Yönetim ve Denetim*, 15(11), 8-13.
- Anameriç, H. (2010b). Belediyelerde arşivin önemi. *Beklenen Mahalli İdareler Dergisi*, 20(194), 7-12.
- Anameriç, H. (2011). Kurum Arşivlerinde Ayıklama ve İmha İşlemlerinin Uygulanması ve Belediye Arşivleri. *Yerel Yönetim ve Denetim*, 16(2), 16-21.
- Akkaya, M. A. (2015). A Research on Awareness Level of Ahmet Piriştina İzmir City Archive and the Museum (APIKAM) in the Town, as the Earliest Form of Turkey. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(3), 499-514.
- Bağcılar Belediyesi. *Bağcılar Belediyesi Bilgi Evleri Web Sayfası*. (2016). 24 Nisan 2016 tarihinde <http://www.bagcilar.bel.tr/kategori/582/2/bilgi-evlerimiz.aspx> adresinden erişildi.
- Belediye Kanunu*. 5393. T.R. (2005). 24 Nisan 2016 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> adresinden erişildi.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi. *Bursa Büyükşehir Belediyesi Bursa Araştırmaları Merkezi Web Sitesi*. (2016). 24 Nisan 2016 tarihinde <http://www.bursaarastirmalarimerkezi.org/> adresinden erişildi.
- Campana, K. J., Mills, J. E., Ghoting, S. ve Nelson, J. (2016). Every Child Ready to Read: Supercharge Your Storytimes: Using Intentionality, Interactivity, and Community. *Children and Libraries*, 14(1), 36-37.

- Cerny, R., Penny, M., & Williams, A. (2006). *Outstanding Library Service to Children: Putting the Core Competencies to Work*. Chicago: American Library Association.
- Çiçek, N., ve Bozdoğan, R. (2008). Yerel Yönetim Birliklerinde Belge Yönetimi Programı: Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği Önerileri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 3(2), 189-222.
- Çiçek, N. (2008). Belediyelerde Standart Dosya Planı Uygulamalarında Yaşanan Güçlükler. *Bilgi Dünyası*, 9 (2), 133-153.
- Çiçek, N. (2011). Örgütlerde Elektronik Belge Yönetimi Programlarının Kurulmasında Bilgi ve Belge Uzmanlarının Rolü: E-Belediyecilik Örneği, Parlak, Z. ve Yumuşak, G. İ. (Ed.) içinde, *International 9th Conference on Knowledge, Economy and Management Proceedings* (s. 109-119). Saraybosna.
- Çiçek, N. (2012a). Yerel Bilgi Kaynakları Olarak Belediye Arşivlerinin Şehir Tarihçiliğine Katkısı, 2. *Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi* içinde (s. 1-2). Konya.
- Çiçek, N. (2012b). Kamu Kurumlarında Yürütülen Elektronik Belge Yönetimi Ve Sayısallaştırma Uygulamalarında Karşılaşılan Teknik Ve İdari Problemler: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Çaykur Ve Esenler Belediyesinin İhale Teknik Şartnameleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. M. ve Kadioğlu, S. (Ed.) içinde, *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi* (s. 857-873). İstanbul.
- Çiçek, N. (2012c). Belediyelerdeki Dosyalama Uygulamalarının Dosya Türlerine Göre Değerlendirilmesi. Külcü, Ö., Özel, N. ve Çakmak, T. (Ed.) içinde, *Prof. Dr. K. Gülbün Baydur'a Armağan* (s.17-28). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Çiçek, N. (2013). Electronic Records Management Projects in E-Transformation Turkey Practices: A Study On District Municipalities in Istanbul. *11th International Conference on Knowledge, Economy and Management* (ss. 869-885) içinde. Veletta, Malta.
- Günalan, R. (2011). Yerel Yönetimlerin Bilgi Toplumu Oluşumundaki Rollerini: Üsküdar Belediyesi Örneği. Parlak, Z. ve Yumuşak, İ. G. (Ed.) içinde, *International 9th Conference on Knowledge, Economy and Management Proceedings* (ss. 2173-2183). Saraybosna.

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. *Atatürk Kitaplığı Web Sitesi*. (2016). 24 Nisan 2016 tarihinde <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi/index.php> adresinden erişildi.
- Kadıköy Belediyesi. *Kadıköy Belediyesi Kütüphaneleri Web Sitesi*. (2016). 24 Nisan 2016 tarihinde http://kutuphaneler.kadikoy.bel.tr/halk_cocuk.html adresinden erişildi.
- Keskin, İ. (2009). İstanbul'da Bir Şehir Arşivi Kurulması. Emecen, F. M. (Ed.) içinde, *İmparatorluklar Başkentinden Kültür Başkentine: İstanbul Semineri* (s. 391-402). İstanbul.
- Keskin, İ. (2010). Şehir Arşivlerinin Kurumsal ve Toplumsal İşlevleri. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu* (s. 260-277). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Keskin, İ. (2012). Şehir Arşivleri İçin Yerel Tarih Yazımında Yararlanılabilecek Kaynakların Seçimi Ve Sağlanması Kriterleri: Konya İli Örneği. 2. *Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi* (ss. 594-610). Konya.
- Kopuz, S., ve Cengiz, E. (2013). Müze Kütüphaneleri ve Ödemiş Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi Kütüphanesi, *Türk Kütüphaneciliği*, 27(3), 515-525.
- Medlar, A. (2016). Envisioning a Twenty-First Century Children's Library. *Children and Libraries*, 14(1), 29-33.
- Mills, J. E., Urban, I. B., Campana, K. ve Nelson, J. T. (2014). Every Child Ready to Read: Hooray for Research. *Children and Libraries*, 12(4), 32.
- Rukancı, F. (2010). Belediyelerde arşivci istihdamı. *Beklenen Maballi İdareler Dergisi*, 20 (194), 13-16.
- Sağlık, Ö. (2015a). *İstanbul'daki İlçe Belediyelerinin Stratejik Planları ile Performans Programlarında Bilgi ve Belge Odaklı Hizmetlerin Yeri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Sağlık, Ö. (2015b). İstanbul'daki İlçe Belediyelerinin Kurumsal Bilgi Kaynakları Hizmeti: Stratejik Planlar ve Performans Programları Işığında Bir İnceleme. Özdemirci, F., Özel, N., Çakmak, T., Akdoğan, Z. ve Yalçınkaya, B. (Ed.) içinde, *e-Beyas 2015 Sempozyumu Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme - Elektronik Arşiv - Elektronik Belge Yönetimi* (s.287-302). Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Sancaktepe Belediyesi. *Bilgi Evleri Web Sitesi*. (2016) 24 Nisan 2016 tarihinde [http:// www. sancaktepebilgievleri. org/](http://www.sancaktepebilgievleri.org/) adresinden erişildi.
- Saydam, V. ve Sağlık, Ö. (2015). İstanbul'daki İlçe Belediyelerinin Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Çocuk ve Halk Kütüphanelerinin İç ve Dış Mekân Açısından İncelenmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, 44(208), 61-75.
- Türkiye İstatistik Kurumu. *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*. (2016). 24 Nisan 2016 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden erişildi.
- Uğursoy, N., Kaya, Ü. P. ve Tokgöz, S. (2013). Belediyelerde Ayıklama-İmha-Devir-Teslim İşlemleri. Rukancı, F. ve Anameriç, H (Ed). İstanbul: Marmara Belediyeleri Birliği.
- Ümraniye Belediyesi. *Bilgi Evleri Web Sitesi*. (2016). 24 Nisan 2016 tarihinde [http:// www.bilgievi.gen.tr/](http://www.bilgievi.gen.tr/) adresinden erişildi.
- Üsküdar Belediyesi. Üsküdar Belediyesi Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri Web Sitesi. (2016a). 24 Nisan 2016 tarihinde [http:// www. usgem.org/usgem/](http://www.usgem.org/usgem/) adresinden erişildi.
- Üsküdar Belediyesi. *Üsküdar Belediyesi Web Sitesi*. (2016b). 24 Nisan 2016 tarihinde <https://www.uskudar.bel.tr/> adresinden erişildi.
- The Whole School Library Handbook*. (2013). Wools, B. ve Loertscher, D. V. (Ed.). Chicago: American Library Association.
- Walter, V. (2001). *Children and Libraries: Getting It Right*. Chicago: American Library Association.
- Walter, V. (2010). *Twenty-first-century Kids, Twenty-first-century Librarians*. Chicago: American Library Association.
- Yalçın, Y. (2013). *Türkiye'de Özel Arşivlerin Yeniden Yapılandırılması: Kent Arşivi Modeli*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Yavuz, İ. (2013). *Sosyal Belediyecilik Bağlamında Çocuk ve Gençlik Hizmetleri: Adapazarı Belediyesi Bilgi Evi Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.Yalova Üniversitesi, Yalova, Türkiye.
- Yosun, H., Elbeyoğlu, M. ve Yıldırım, Ö. (2012). *Soru ve Cevaplarla Belediyelerde Standart Dosya Planı Uygulaması*. Rukancı, F., ve Anameriç, H. (Ed.). Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği.

Zeytinburnu Belediyesi. *Bilgi evleri web sitesi*. (2016). 24 Nisan 2016 tarihinde <http://www.bilgievi.org.tr> adresinden erişildi.

EK-1. Üsküdar Belediyesindeki Bilgi Evleri ve Çocuk Akademilerinin Koşulları

Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri	Kitaplık/Kütüphane Durumları	Mekân	Personelin BBY Mezuruluk Durumu	Derme	Teknolojik Koşullar
Korkut Özal Bilgi Evi	Kitaplık mevcuttur	Bilgi evi prefabrik bir yapıda hizmet vermekte olup, kütüphane ufak bir odadan meydana gelmektedir. (34 metrekare)	-	1000 kitap	+
Güzeltepe Bilgi Evi	Kütüphane mevcuttur	Bilgi evi geniş bir binada hizmet vermektedir. (48 metrekare)	-	2600 kitap	+
Kirazlıtepe Bilgi Evi	Kütüphane mevcuttur	Bilgi evi geniş bir binada hizmet vermektedir. (40 metrekare)	-	1000 kitap	+
Mehmet Akif Ersoy Bilgi Evi	Kitaplık mevcuttur	Bilgi evi bir caminin alt katında hizmet vermekte olup, kütüphane ufak bir derslikten meydana gelmektedir. (31 metrekare)	-	1450 kitap	-
Yavuztürk Bilgi Evi	Kütüphane mevcuttur	Bilgi evi geniş bir binada hizmet vermektedir. (45 metrekare)	-	2000 kitap	-
Selami Ali Bilgi Evi	Kitaplık mevcuttur	Bilgi evi geniş bir binada hizmet vermekte olup, kütüphane ufak bir odadan meydana gelmektedir. (24 metrekare)	-	1000 kitap	+

Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri	Kitaplık/Kütüphane Durumları	Mekân	Personelin BBY Mezunluk Durumu	Derme	Teknolojik Koşullar
Prof. Dr. Saim Yeprem Çocuk Akademisi	Kitaplık mevcuttur	Çocuk akademisi prefabrik bir yapıda hizmet vermekte olup, kütüphane ufak bir odadan meydana gelmektedir. (10 metrekare)	-	2304 kitap	+
Fevziye Meriç Çocuk Akademisi	Kitaplık mevcuttur	Çocuk akademisi prefabrik bir yapıda hizmet vermekte olup, kütüphane ufak bir odadan meydana gelmektedir. (25 metrekare)	+	2361 kitap	+
Prof. Dr. Hayrettin Karaman Çocuk Akademisi	Kitaplık mevcuttur	Çocuk akademisi prefabrik bir yapıda hizmet vermekte olup, kütüphane ufak bir odadan meydana gelmektedir. (29 metrekare)	-	1000 kitap	+
Cevdet Çetindoğan Çocuk Akademisi	Kitaplık mevcuttur	Çocuk akademisi prefabrik bir yapıda hizmet vermekte olup, kütüphane ufak bir odadan meydana gelmektedir. (30 metrekare)	+	2000 kitap	-
Münevver Ayaşlı Çocuk Akademisi	Kütüphane mevcuttur	Çocuk akademisi geniş bir binada hizmet vermektedir (43 metrekare)	-	3000 kitap	+

III. BÖLÜM

KİŞİSEL GÖRÜŞLER VE İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

BELEDİYELERİN
KÜTÜPHANE VE
ARŞİV HİZMETLERİ
ULUSLARARASI
SEMPOZYUMU

Avusturya'da Kütüphanecilik Tarihinin Günümüze Kadar Yönetimsel Gelişiminde Viyana Şehir Kütüphanesi ve Arşiv Hizmetlerinin İşleyişi

Özlem Gündoğan Şahan

Yeditepe Üniversitesi, Türkiye, ozlem.sahan@yeditepe.edu.tr

Öz

Avusturya'da kütüphanecilik geçmişi Ortaçağ'a kadar uzanmaktadır. Evangelier (İncil) üzerine yazılan el yazması kitabın 1368'de IV. Karl tarafından özel bir binada korunmaya başlaması ile Müze kavramı hayata geçmiştir. Her ne kadar krallık dönemindeki kütüphanecilik kültürü, tarihi eser ve kralların özel eşyalarının korunması gibi algılsa da; 1900 lü yılların başlarında aydınların oluşturmaya başladıkları Halk Eğitim Merkezleri bu günkü Kütüphanelerin de başlangıç faaliyetleri olarak gösterilmişlerdir. Bu kurumlar 1945'te Avusturya'da ikinci Cumhuriyetin kurulması ile birlikte resmen devletin himayesi ve denetimine geçerek Eyalet parlamentosundaki Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı kurumlar olmuştur.

Bu kadim geçmiş üzerinden, Avusturya'nın başkenti Viyana'da köklü kütüphanecilik tarihinin günümüzdeki gelişimini oluşturan koleksiyonlar; çok uluslu, çok kültürlü milletlerin yaşadığı da göz önünde bulundurularak oluşmaktadır. Bu kaynakları şehir kütüphanesi ve arşivlerinin uzmanlık ve hizmet alanlarına göre dağılımını görmek için, uzman personel ve yeni şehir kütüphanelerinin açılmasındaki karar mekanizmasını ve yerel yönetimin Kültür Bakanlığı ile şehir kütüphaneleri arasında ki hiyerarşik çalışmaları incelemek yerinde olacaktır. Arşivcilik çalışmasının en geniş kapsamlı örneği olan ve mimarisıyla göz dolduran Milli Kütüphane Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak işlevlerini sürdüren şehir kütüphanelerinin yanı sıra son yıllarda etkin bir kamu kurumsal yönetiminin kurulması için alınan bir dizi önlemlerle Federal Müzeler ve Avusturya Milli Kütüphanesiyle ilgili düzenlemeleri set ve revize etme yoluna gittiği bilinmektedir. Diğer taraftan Kültür Bakanlığı ve şehir kütüphanelerinin organizasyon, hizmet ve yeni projelerde yapılan çalışmalarla birlikte Viyana'da bulunan

“NationalBibliothek” günümüzde nadir eserler müzesi olarak da kullanılan (Ulusal kütüphaneye) ek olarak yeni Müze ve arşivlerin açılmasına yönelik hedefleri, Federal Müzeler ile Avusturya Milli Kütüphanesinin denetim organlarını yeniden tasarlanmış ve yeniden iç kurallarına adapte olmuş proje raporları hazırlayan ekiplerin bir müteveli beyeti tarafından bu çalışmalar incelenmektedir. Kütüphane ve arşiv kullanımında özellikle gençler ve çocuklara teşvik edici, ilgi çekici kültürel tesislerin ziyaretçiler için çekiciliğini artıran bu hizmetlerin, çalışanlar için daha iyi koşullar yaratmada ki etkisi de görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Avusturya Ulusal kütüphanesi, Viyana şehir kütüphane ve arşiv hizmetleri, işleyiş, içerik, organizasyon.*

Giriş

Avusturya’da belediyelere bağlı şehir kütüphane ve şehir arşivlerinin çalışmalarını incelemeye başlamadan önce Avusturya’da ki yönetim şeklinin iki parlamentolu olduğunu belirtmekte fayda vardır ki; kütüphane ve arşiv hizmetlerinin yönetsel işlevlerini nasıl yürüttüklerini anlamak açısından önem kazanmaktadır. Merkezi yönetim Avusturya Federal parlamentosunu oluştururken; yerel yönetimlerin ise dokuz Eyaletten oluşan şehir, yani Eyalet parlamentosuyla her şehir kendi idari sistemine göre kurumlarını oluşturmuştur¹.

Bu çalışma, Viyana şehir kütüphaneleri ve köklü şehir belleğinin, kuşaklara aktarımında yerel yönetimlerin organizasyonunda çok kültürlü, farklı milliyetlerin varlığı göz önünde bulundurularak ve Viyana anti ayrımcılık yasası dikkate alınarak, “Viyana kütüphaneleri herkese açıktır, işinin ehlidir, çok çeşitlidir, buluşma noktalarıdır, nerede ihtiyaç varsa oradadır ve oryantasyon sağlar” ilkeleriyle yerel yönetim ve şehir kütüphaneleri işbirliğinin çalışmalarını ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Avusturya Ulusal Kütüphanesi

Viyana’da bulunan NationalBibliothek “Ulusal Kütüphane” 1920’lere kadar Habsburg imparatorluğu mahkemesi iken

¹ Bu araştırma Urban Loritz-Platz (Head of the Main City) Christian Jahl ile birebir röportaj yapılarak edinilmiş bilgilerin deşifresiyle ve Eyalet parlamentosunun 13. idare biriminden Hoffmann Aline-Marie’nin verdiği bilgilerle oluşturulmuştur. Genel bazı bilgiler için ilgili web sayfası incelenmiştir

bu tarihten sonra Avusturya Milli kütüphanesi olarak, Avusturya Federal hükümetin Kültür bakanlığına bağlı, günümüzde akademik araştırma yapmak isteyen kullanıcılara ve Müze ziyaretçilerine kaynak araştırmaları, etkinlikler ve gruplara özel oda kiralama gibi bir takım özel hizmetlerle 8 milyondan fazla kaynakla Avusturya'nın en büyük kütüphanesidir. Yalnız bu arada belirtmek gerekirse bu sekiz milyon kaynak sadece bilimsel literatür kaynak değil, aynı zamanda Uluslararası üne sahip sekiz özel koleksiyonu da içinde barındırmaktadır.

- El yazmaları ve Nadir Eserler bölümü
- Harita Koleksiyonu ve Küre Müzesi
- Müzik Kütüphanesi (Avusturya Halk Müziği Derneği)
- Resim arşivleri ve Grafik Koleksiyonu
- Papirüs ve Papirüs Müzesi
- Edebi Eserler
- Planlı Diller bölümü ve Esperanto Müzesi
- Avusturya türü bitki Arşivleri

Bu nadide koleksiyonun, Sponsorluk bölümü, Gelişme ve Uluslararası İlişkiler, Bilgi Hizmetleri Bölümü, Avusturya Halk müziği derneği, Ariadne - kadınlara özgü bilgi ve belgeler, Eğitim bölümü, Resim Arşivleri ve Grafik Koleksiyonu, Veritabanları - elektronik araştırma (IVS), Esperanto Müzesi, Kütüphaneler arası ödünç, Avusturya Milli Kütüphanesi Dostları Derneği, Küre Müzesi, Koruma Enstitüsü, Harita koleksiyonu, İletişim ve Pazarlama, Edebi Arşivler, Edebiyat Müzesi, Müzik Kütüphanesi, Yerel Ödünç, Papirüs Müzesi, Papirüs koleksiyonu, Planlı Diller Bölümü, El yazmaları ve Nadir Eserler Bölümü, Nationwide Bibliyografik Hizmetleri adı altında bölümlerden oluşmaktadır.

Bu bölümlerinin en başında karar verici müteveli bir heyet ve 325 civarında personel görev yapmaktadır.

Viyana Şehir Kütüphaneleri

Viyana şehir kütüphaneleri ise Eyalet Parlamentosunun belediye de Eğitim, Entegrasyon ve gençlik konularıyla ilgili olan 13. İdari birime bağlı olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Viyana Belediye binasındaki Wienbibliothek ise 8. ve 9.birime bağlı olarak hizmet verir. Şehir kütüphanelerinde ki kadrolara bakacak olursak Viyana kütüphaneleri yönetiminde stratejik ve merkezi bölümleri okutmanlık, halkla ilişkiler, kütüphane

pedagojisi, personel, kalite yönetimi, mesleki eğitim birimleri oluşmaktadır (Viyana Belediyesi, 2016a).

Viyana kütüphanelerinin bütçesi Viyana eyaletinin bütçe tahmini kapsamında ve ilgili iş grubunun oluruyla belirlenir. Bu bütçe kapsamında Viyana kütüphanelerince Viyana'da yaşayan tüm halk kesimlerine hizmetler sunulur. Avusturya kütüphane birliği istatistiklerine göre Viyana'da 39 noktada çok uluslu toplam 104 kütüphane kullanıcılara hizmet veren kütüphanelerin yanı sıra, gönüllü yürütülen Kilise Kütüphaneleri, ceza evi, huzur evi ve okul kütüphaneleri ile görme engelliler birliği dinleme kütüphanesi yüksek kalite, güncel öğrenme, buluşma ve iletişim ortamı olarak herkese açık hizmet vermektedir (Viyana Şehir Kütüphanesi, 2016).

Özellikle kendi sınıfında verdikleri hizmetler açısından kategorilere ayrılan Viyana şehir kütüphaneleri içinde Görme Engelliler Birliği dinleme kütüphanesi "Hörbücherei" sesli kitap üreticiliğini kendisi yapmaktadır.

Kendi atölyesinde profesyonel konuşmacılar ve aktörler ile işbirliği yaparak sesli kitaplar üretir. Yaklaşık yüz bin ortalama sesli kitap kendi stüdyolarında üretilmektedir. Avusturya'da en büyük sesli kitap üreticisi unvanına sahiptir.

Ayrıca Almanca konuşulan ülkelerin yanı sıra İtalya kütüphaneleri ve Almanca konuşan ülkelerin görme engelliler kütüphaneleriyle iş birliği kurarak, kütüphaneler arası altmış bin sesli kitaba erişilebilir. Kendi atölyesinde profesyonel konuşmacılar ve aktörler ile sesli kitap üretirler, yaklaşık yüz bin ortalama sesli kitaplar kendi stüdyolarında üretilmektedir.

Viyana Kütüphaneleri Herkese Açıktır, Buluşma ve Sosyal Yaşam Alanıdır

2015 yılı itibariyle Viyana yedinci kez Avrupa'nın yaşanabilir en iyi şehir unvanı almasının çok iyi korunmuş şehir kültür mirası ve tarihiyle elbette ki arşiv ve kütüphanelerinin bilgi ve hizmet sunumunda ki çalışmaları, çok uluslu milletlerden göç almış, farklı popülasyonların varlığı ve öğrenci kenti olmasına rağmen entegrasyon programlarıyla hatırı sayılır bir katkı sunduğu göz ardı edilemez. Bütün bu etkenler dikkate alındığında Viyana şehir Kütüphaneleri, geçmiş yıllarda bilinen klasik kütüphane de sadece kitap okunur, aranılan bilgi ya da ödev araştırması için kullanılan mekânlardır

mantığının dışında tutularak hizmet sunma amacındadır. Kütüphaneler, öğrenme, karşılaşma ve iletişim alanlarıdır. Bu 39 noktada tüm ilgililere bilgi, eğitim ve kültürün yanı sıra gösteri, söyleşi, mini konser gibi eğlence hizmetleri de sunulmaktadır. Viyana kütüphaneleri verdiği hizmetlerle mümkün olduğu kadar fazla kişiye hitap etmek amacındadır. Bu nedenle kullanıcı odaklı, güncel ve yüksek kaliteye sahip farklı medya ürünleri sunmakta ve medya seçiminde amaca yönelik danışma hizmeti vermektedir. Kütüphane şubeleri bir araya gelmenin yerel merkezleri konumundadır ve çevrelerindeki diğer kuruluşlarla işbirliği içindedirler. Kullanıcıların bu mekânlar da kendilerini iyi hissetmeleri, orada zaman geçirebilmeleri ve modern bir kütüphanenin tüm olanaklarını kullanabilmeleri öngörülmektedir (Viyana Belediyesi - Viyana Kütüphaneleri, 2016).

Viyana kent merkezinde ki Urban-Loritz-Platz'da bulunan merkez ana kütüphane ve ender bulunan değerler kütüphanesi (dergi mevcutları dâhil, bu henüz halka açık değildir ve burada bulunan <http://katalog.buechereien.wien.at> adresinden erişebileceğiniz Online-Katalogun yardımıyla sayıları 1,5 milyona ulaşan kitap, dergi, CD, DVD, video, CD-ROM ve yabancı dil kursu mevcudumuza erişebilir, tüm şubelerdeki medyaları arayabilir, ödünç alınmış medyaları önceden ısmarlayabilir ve kendi kullanıcı hesabınızı kontrol edebilir ve sonra bizzat teslim alınabilmektedir) (Viyana Belediyesi, 2016b).

Şehir kütüphanelerinden faydalanabilmek için; yıllık üyelik kullanım ücreti (Eyalet meclisince belirlenir) 2016 yılı güncel üyelik ücreti 24 Euro' dur. İndirimli yıllık ücret (üniversite öğrencileri, sivil ya da askerlik hizmeti yapan, az gelirliler) 3.80 Euro'dur.

18 yaş altı kullanıcılar yıllık ücreti, gecikme ve uyarı ücretinden muaf tutulur. Basılı yayınlar haricinde dijital kütüphaneden de istenilen yayınlara 24 saat erişim mümkündür. Şehir kütüphanelerinden herhangi birinden ödünç alınan bir kaynak, başka bir kütüphaneye iade işlemi yapılarak geri verilebiliyor.

Viyana'da çok uluslu ve uluslararası öğrenci hareketliliğinin yaşandığı bir şehir olan Viyana kütüphanelerinin yıllık istatistik bilgilerini inceleyecek olursak; 31.12.2015 tarihi itibarıyla bilgiler şu şekildedir:

- Aktif kullanıcı: 171726
- Bunun içindeki 14 yaş altı çocuklar: 60601
- 14-18 yaş arası gençler: 18692
- Kadınlar: 106436
- Erkekler: 62821
- Kurumlar (okul ve çocuk yuvaları): 2469

Çok uluslu farklı milliyetlerden olan Viyana, şehir kütüphanelerine yenileri eklenmek gerektiğinde yine Eyalet parlamentosunun yetkili kurul kararıyla açılabilir. Bunun için en önemli kriterler; bütçe içeriğinin hazırlanması, Personel, Medya giderleri, diğer kütüphane hizmet ve etkinliklerinin finansmanı hesaplanarak, toplu taşıma sistemiyle bağlantı ve erişime kolayca ulaşılması Viyana anti-ayrımçılık yasasına uygunluğu, Viyana çalışanlar yasasına uyumu, İnşaat tekniklerine uygunluk (Yangın talimatı, engelliler için asansör, rampa gibi ayrıntılara dikkat edilmesi şartı) getirilmektedir (Viyana Şehir Kütüphanesi, 2016).

Arşivcilik

Ortaçağdan bu yana arşiv hukuki konuların ve tarihi bilginin güvence altına alınmasına temel oluşturmakta ve bugün şehir tarihine, yerel yönetim politikasına ilişkin belgeleme ve araştırma merkezi olarak hizmet vermektedir. Arşivin işlevsel görevi kapsamına şehir idaresinin ve de Viyana'da bulunan şehir idarelerinin alt ve orta kademe mahkemelerinin yazı, plan ve belgelerinin arşive alınması dâhildir. Bu resmi malzemeler ve kent tarihine ilişkin çeşitli alanlarındaki koleksiyon ve dokümantasyonlarla tamamlanmaktadır. Kütüphane kullanımından en büyük fark, eyalet arşivinin toplu bir görev kapsamında (mevcutların ve koleksiyonların muhafaza edilme) çalışmasıdır. Viyana kütüphaneleri ise güncel medya mevcutlarını sunmakta, bunları sürekli yenilemekte, eski ve artık aranmayan mevcutları çıkartmaktadır (Viyana Şehir Arşivleri, 2016).

Viyana şehir kütüphaneleri etkinlik ve tanıtımlarını halka duyurmak daha önce belirtildiği gibi Viyana kütüphaneleri eğitim bölümü altında bulunur. Hizmetler şubelerin bulunduğu yerlerdeki okul, çocuk yuvası gibi eğitim kuruluşlarıyla kurulan bağlantılar sayesinde, internet yoluyla ve medya aracılığıyla (basın bildirileriyle) tanıtılır. Hem Viyana kütüphanelerinin hem de 13. İdari birimin kendine ait halkla ilişkiler bölümü bulunmaktadır (Viyana Belediyesi - Viyana Kütüphaneleri, 2016).

Kütüphane Meslek Eğitimleri

Şehir kütüphanelerinde çalışan personelin meslek içi eğitim, kendini geliştirme ve özlük hakları gibi konularda Avusturya'da meslek derneği sayılan, ayrıca ihtiyaca bağlı olarak eğitim konularından sorumlu Viyana idare akademisince, kütüphaneler tarafından organize edilen Avusturya'da 2800 den fazla üye kütüphaneye danışmanlık ve bilgi hizmeti sunmaktadır. Ayrıca uzmanlık seminerleri ve eğitimleri düzenleyen; BVÖ-Büchereverband Österreichs: BVÖ (Avusturya Kütüphane Derneği) aktif çalışanların ihtiyaçlarına göre eğitim programlarını, Viyana İdare Akademisi tarafından kütüphanelerin organize ettiği uzmanlık ve eğitim seminerleri sağlar (BVÖ, 2016).

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada, Avusturya eyalet sisteminin, yerel yönetimlerce kendi sınırları içerisinde kalan kurum ve onlara bağlı birimlerin idari işleyişlerinin farklılar gösterdiği ifade edilmişti. Viyana'da ki bu kurumlardan Eğitim ve Kültür alanında önemli bir lokomotif görevi üstlenmiş; Viyana şehir kütüphane ve arşivlerinin, meslek örgütü BVÖ-Büchereverband Österreichs: BVÖ (Avusturya Kütüphane Derneği) ile günümüzün gelişen koşullarına göre kendini yenileyen, şehirdeki farklı milliyetlerin, dil ve kültürleri göz önünde bulundurularak oluşturulan kaynak ve koleksiyonların her kesimden kullanıcılara (Engelliler, çocuklar, gençler, akademisyenler, öğrenciler) hitap etmesi, kolaylıkla erişim sunması, Viyana'da şehir kütüphaneciliği kriterlerinin uygulanmasında ki en büyük rol; kuşkusuz güçlü bir yerel yönetim ve organizasyonun disiplinli ve istekli çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır.

Viyana şehir kütüphaneleri örneğinde gördüğümüz gibi, kütüphaneleri ve kitabı sevdirmenin sadece gazete ve kitap okunan mekânlar olarak düşünmekten ziyade, aynı zamanda kullanıcılar için modern ortamlar yaratılarak, güçlü halkla ilişkiler, tanıtım ve medya araçları kullanılarak; sosyal aktivitelerle hayata değer katan önemini, sürekli değişimle ilgi çekebilen, yaşam kalitesinin artmasında kütüphanelerin cazibe merkezine dönüştürülmesi zorunlu hale gelmiştir.

Kaynakça

- BVÖ - Büchereiverband Österreichs (Avusturya Kütüphane Derneği). (2016). 27 Mayıs 2016 tarihinde www.bvoe.at adresinden erişildi.
- Viyana Şehir Arşivleri. (2016). 27 Mayıs 2016 tarihinde <https://www.wien.gv.at/kultur/archiv/nutzung/index.html> adresinden erişildi.
- Viyana Belediyesi - Viyana Kütüphaneleri. (2016). 27 Mayıs 2016 tarihinde <https://www.buechereien.wien.at> adresinden erişildi.
- Viyana Şehir Kütüphanesi. (2016). 27 Mayıs 2016 tarihinde <https://www.wien.gv.at/kultur/wienbibliothek/index.html> adresinden erişildi.
- Viyana Belediyesi. (2016a). 27 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.intern.magwien.gv.at/ma08/index.html> adresinden erişildi.
- Viyana Belediyesi. (2016b). 27 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.intern.magwien.gv.at/ma08/index.html> adresinden erişildi.

Yeni Bir Model Olarak Çocuk Etüt Merkezleri ve Kütüphaneleri

Kadim Fırat

Kadıköy Belediyesi, Türkiye, kadim.firat@kadikoy.bel.tr

Kısmet Yalman

Kadıköy Belediyesi, Türkiye, kismet.reis@kadikoy.bel.tr

Öz

Günümüzde belediyeler vatandaşlara yönelik sosyal, kültürel ve eğitsel hizmetleri daha fazla vermektedir. Öğrenim hayatlarını sürdüren vatandaşlara yardımcı olmak için kurslar, seminerler, dil kursları vb. çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. İstanbul belediyeleri çocuklar için etüt merkezi vb. kurumlarla öğrencilere ihtiyaç duyduğu alanda yardımcı olmaya çalışarak etkileşim alanını genişletmektedir. Bu çalışmada, Kadıköy Belediyesi'nin de bu tür ihtiyaçlara yönelik olarak sürdürdüğü çalışmalardan söz edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Etüt Merkezleri, Kadıköy Belediyesi Kütüphaneleri, etüt merkezi kullanıcıları.

Giriş

Yeni bir model olması, mahallelerde açılmış olan, içinde kütüphane, bilgisayar odası bulunan, öğrencilerin öğrenim gördüğü, sosyal kültürel etkinlikler yaptığı, oyunlar oynadığı, film izlediği, yaz okulunda yüzlerce aktivite yaptığı, drama etkinliğine katıldığı bir merkezden bahsediyoruz. Bu tür ihtiyaçları bir arada karşılaması ve Belediyelerin buna yönelmesi yeni bir model olarak açıklanabilir.

Bu yazıda hem Çocuk Etüt Merkezlerinin genel işleyişi hakkında bilgi verilecek hem de merkezleri içinde bulunan kütüphanelerin faaliyetleri anlatılacak, kitap, okuma ve kütüphane bağlamında uygulamada karşılaşılan deneyimlerin aktarımı sağlanmaya çalışılacaktır.

Amaçlar ve Hedefler

Çocuk Etüt Merkezleri, Kadıköy ilçesinde belediye sınır kapsamında Dumlupınar, Fikirtepe, Eğitim ve Rasimpaşa

mahallelerinde ikamet eden çocuklarımızın, sosyal belediyeçilik ilkesi çerçevesinde, eğitim ve öğretimlerine katkıda bulunmak, gelecekleri için doğru bir şekilde yönlendirilmelerine destek olmak, yeteneklerini geliştirmeye çalışmak, boş zamanlarını değerlendirmek, okuma alışkanlığı kazandırmak, kazanılmış olanı iletirmek ve çocuklarımızın hayata hazırlanmalarına yardımcı olmak amacıyla 10 Ekim 2009 yılında Dumlupınar Mahallesi'nde kuruldu.

Dumlupınar Mahallesi Çocuk Etüt Merkezi adı altında, mütevazı bir mekanda başlayan eğitim ve öğretim faaliyetleri, çocuk haklarına saygılı, tartışan, sorgulayan, okuyan, kendisini ifade etmeye çalışan nesiller yetiştirmeye yardımcı olmak gibi bir misyonu eksen edindi. Belediyenin örnek ve özgün projelerinden biri olan Çocuk Etüt Merkezi, çalışmasının önemli aşamalarını sivil toplum örgütleri, duyarlı vatandaşlar ve muhtarlıklar ile birlikte yürüttü.

Etüt merkezlerimizden ağırlıklı olarak ekonomik olarak dezavantajlı durumda bulunan ailelerin 3. sınıftan 8. sınıfa kadar olan öğrencileri yararlanmaktadır.

Etüt merkezimiz, dersin yanında sosyal ve kültürel etkinliklere de önem vererek öğrencilerimizin gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Çocuk etüt merkezlerimizin önemli prensiplerinden biri de öğrencilerimizi ilgilendiren tüm çalışmalarını veliler ile aktif işbirliği içinde yapmaktadır.

Çocuk etüt merkezlerimiz isimlerini sanat ve edebiyat dünyamızın en parlak sanatçılarından aldı. Bu büyük sanatçılarımızın bir başka özelliği de yaşamlarının belli bir döneminde Kadıköy'de yaşamış olmaları ve Kadıköylülük bilinci taşımalarıdır. Tam da Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın dediği gibi *"Ben İstanbul'un birçok yerinde ikamet ettim. Gezdim, gördüm, yaşadım, ama en çok Kadıköy'ü sevdim. Kadıköy eskiden de değerliydi, şimdi de"* (Dağlarca, 1914-2008)

Çocuk Etüt Merkezlerimiz isimleri şöyledir:

- Bedri Rahmi Eyüboğlu Çocuk Etüt Merkezi / Dumlupınar Mahallesi
- Cemal Süreya Çocuk Etüt Merkezi / Rasimpaşa Mahallesi

- Fazıl Hüsnü Dağlarca Çocuk Etüt Merkezi / Hasanpaşa Mahallesi
- Kemal Tahir Çocuk Etüt Merkezi / Rasimpaşa Mahallesi

Kurslar

TEOG Grubu

4 Etüt merkezimizde 6. 7. ve 8. sınıf öğrencileri Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji, İngilizce ve Sosyal Bilgiler dersi verilerek TEOG sınavına ve liseye hazırlanmaktadır. Yaklaşık 700 öğrenci bu derslerden yararlanmaktadır. Haftada en az 8 saat ders görmekte ve her yıl 6 adet deneme sınavı yapılmaktadır. Ders kitapları, yaprak testler ve deneme sınavları materyali öğrencilerimize diğer hizmetler gibi ücretsiz verilmektedir. Ders konuları Milli Eğitim müfredatına uygun olarak işlenmektedir. Öğretmenlerimiz alanlarında uzman ve deneyimlidir.

Etüt Grubu

3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerine Matematik, Fen, Türkçe, İngilizce ve Bilgisayar dersleri verilmektedir. 800 öğrenci bu derslerden yararlanmaktadır. OKULİSTİK ve TNET VİTAMİN yararlandığımız interaktif eğitim programlarıdır. Ayrıca ders dışında da öğrencilerimize anlayamadıkları ya da kendilerini geliştirmek istedikleri alanlarda yardımcı olunmaktadır.

Akıllı Tahta

Etüt Merkezlerimizin tüm dersliklerinde Akıllı Tahta mevcut olup dersler, etkinlikler Akıllı Tahta teknolojisi eşliğinde yapılmaktadır.

Akıllı tahta, eğitim-öğretimde görselliğin artırılmasında, zamanın tasarruflu kullanılmasında, daha fazla soru çözülebilmesinde, öğrenci ve öğretmen çalışmalarının anında dijitalleştirilmesinde güzel, ciddi ve akıllı bir sistem olarak hizmet yelpazemizi zenginleştirmektedir.

Rehberlik Servisi

Rehberlik faaliyetleri; öğrencilerimizin yaşadığı sıkıntılına ve özgün problemlerine yönelik bireye ve ailesine yol

gösterme sürecidir. Rehberlik öğretmenleri öğrencilere; ders programı hazırlayarak, sınav kaygısı ile ilgili grup çalışmaları yaparak ve başarı grafiklerini inceleyerek yardımcı olmaktadır.

Bilgisayar Hizmeti

Merkezlerimizde bulunan bilgisayar salonlarında yer alan 80 adet bilgisayarda üye öğrencilerimize, öncelikle temel bilgisayar eğitimi verilmekte, Word, Excel ve Power Point programları öğretilmektedir. Ayrıca öğrenciler ödevlerini araştırabilmekte, ücretsiz çıktı alabilmekte, proje ve tezlerini hazırlayabilmektedir.

Kütüphane Hizmeti

Kadıköy ilçe sınırları içinde Kültür Bakanlığına ait Serap Sedat Çocuk Kütüphanesi dışında belediyemize bağlı 4 etüt merkezi ve İnteraktif Çocuk Kütüphanesi bulunmaktadır. Kadıköylü çocukların kütüphane ihtiyacını bu kütüphaneler karşılamaktadır.

Çocuk kütüphaneleri Kadıköy Belediyesi Çocuk Etüt Merkezleri içinde yer almaktadır. Kütüphanelerimiz, öğrencilerimizin eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerini desteklemek, okuma alışkanlığını geliştirmek, ders çalışma, ödev yapmalarına yardımcı olmak, kütüphane kullanma alışkanlığı kazandırmak gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş ve zamanla hizmet skalasını genişletmiştir.

Derme

Etüt Merkezlerimizin dermesinde 6500 kitap bulunmaktadır. Kütüphanelerimiz üyelerin ihtiyacına cevap verebilecek nitelikte, sayıda ve birbirinden farklı konuları içeren bir koleksiyona sahiptir. Ağırlıklı olarak çocuk edebiyatının güzide eserlerini bünyesinde barındıran kütüphanelerimiz yetişkinler için de koleksiyon barındırmaktadır.

Derme; hikaye, roman, şiir, karikatür, çizgi roman ve danışma kaynaklarından oluşmaktadır. Koleksiyon satın alma ve bağış yoluyla geliştirilmektedir. Satın alınacak kitaplar öğrencilerimiz, öğretmenlerimiz ve personelimizden gelen istekler doğrultusunda tespit edilmektedir. Kütüphanelerimizde kaynaklar Dewey Onlu Sınıflama Sistemine göre yerleştirilmiş olup, kütüphanelerimiz açık raf sistemine göre hizmet vermektedir.

Kütüphanelerimizdeki mevcut materyal, YORDAM 2001

Kütüphane Otomasyon programı kullanılarak, elektronik ortama aktarılmış ve internetten öğrencilerin hizmetine sunulmuştur. Öğrencilerimiz Online Katalog Taraması yaparak istedikleri kaynakların rafta olup olmadığını görebilirler.

Bütçe

Bütçe, Çocuk Etüt Merkezlerinin bütçesi içerisinde yer almaktadır.

Kütüphaneci

3 Etüt Merkezimizin sorumlusu Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunudur. Her Etüt Merkezinde kütüphanede çalışan bir personel bulunmaktadır.

Üyelik ve Ödünç

Etüt Merkezine üye olan herkes aynı zamanda kütüphane üyesidir. 7 yıldır hizmet veren Etüt Merkezi Kütüphanelerinde verilen ödünç kitap sayısı 15.000'dir.

Bazı Deneyimler

Etüt Merkezleri Kütüphaneleri, yerel ihtiyaçları karşılamak, mahallede bulunan okul öğrencilerine yardımcı olma niteliği taşımaktadır. Çocuk kendi mahallesinde bu ihtiyacı karşıladığında, kütüphane yürüme mesafesi kadar olduğunda kütüphaneden daha fazla yararlandığı gözlenmiştir.

Kütüphaneci ve öğretmen, öğrenci ile eş zamanlı aynı kaynağı, kitabı okuyorsa ve üzerine konuşuyorsa öğrencilerin okuma şevki yükselmekte, kitap okuma alışkanlığı artmakta, başka kitaplara yönelme eğilimi güçlenmektedir.

Atölyeler de okuma alışkanlığını kazandırmada bir hayli etkili araçlardır. Küçük Prens ve Özgür Olan ve Olmayan kitapları okuyan öğrencilerin, 6 hafta süren atölye sonucunda okuduğunu anlama ve yorumlama gücünün arttığını tespit ettik.

Atölyeye katılan öğrencilerin, atölyeden sonra farklı kitaplara yöneldiğini ve okuma serüvenine devam ettiğini gözlemledik.

Kütüphane Yönlendirmeleri

Çocuk Etüt Merkezlerinde öğretmenlerin belli bir okuma programı vardır. Dersin bazı bölümlerinin kütüphanede yapıyor olması, bir mekân olarak kütüphanenin zihinlerde yer edinmesi anlamında önemlidir.

Ayraç yapma, kitap kapağı tasarlama ve hikâye özetini resmetme gibi etkinlikler de, çocukların okuma ve kütüphane kullanma alışkanlığını geliştirmede olumlu katkılar sağlamaktadır. Ayraç ve kitap kapağı tasarlama öğrencilerin zihinsel dünyalarını genişletme, merak duygusunu iletme ve düşün dünyasını sıçratma anlamında etkili unsurlardır.

Çocuk Etüt Merkezleri kütüphaneleri dışında öğrencilerin farklı kütüphane türlerini öğrenmeleri için özellikle Kadıköy Belediyesine bağlı halk kütüphaneleri gezileri de düzenlemekteyiz.

Kütüphane Etkinlikleri

Kütüphane Haftası

Çocuk Etüt Merkezleri kurulduğu günden bu yana Kütüphane Haftasını düzenli kutlamakta ve her yıl öğrencilerle haftanın teması belirlenmektedir. “Oku-yorum” , “Kitabını Paylaş”, “Kitapların Atölyesi” ve TKD’nin “Çokkültürlülük ve Kütüphane”

“Oku-yorum” temalı yürüyüşümüzde farklılık yaratmak için öğrenciler tarafından tasarlanan kitap ayrıca halka armağan olarak sunuldu. Yine kitap kapakları ve isimleri yüz maskesi olarak hazırlandı ve Halitağa Caddesinde yürüyüş esnasında renkli bir görsellik yaratılıp öğrencilerin müzik şöleni ile bitirildi.

“Kitabını Paylaş” temalı etkinliğimizde Bahariye Caddesinden Altıyol Boğa Heykeline kadar bir yürüyüş düzenlendi. Çocuk Etüt Merkezlerine bağış olarak gelen kitaplar sergilenerek halkın ücretsiz kitap alması sağlandı. 2000 kitap 1 saat içinde okuyucuların eline ulaşmış oldu.

“Kitapların Atölyesi” temalı haftada bir grup öğrenci ile Mimar Cem Kenar kitabı okundu ve kitabın içindeki köprü, geometrik şekilleri ile inşa edildi. Konuşan Kitaplar etkinliğinde ise kitap karakterleri kendilerini sahnede tiyatral bir şekilde

anlattılar. Ayrıca *Evvel Zaman İçinde, Masal Sanat İçinde* masal atölyesi de yapıldı.

TKD'nin "Çokkültürlülük ve Kütüphane" teması kapsamında Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Eserleri Bölüm Sorumlusu Sara Yontan, Hacettepe Üniversitesi'nden Prof. Dr. Onur Bilge Kula ve İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Ümit Konya'yı Kadıköy'de misafir ettik.

TÜYAP Kitap Fuarı Ziyareti

En büyük kitap fuarını her yıl ziyaret etmek, kitapevlerinin stantları arasında dolaşmak, kitapları incelemek, yazarlar ile tanışmak, toplantılara katılmak, kitaba ve kütüphaneye bir adım daha yaklaşmak olduğu için anlamlıdır.

Diğer Etkinlikler

Söyleşiler, parkta kitap okumak, okuma atölyeleri, kütüphane etkinlikleri diğer hizmet unsurlarımızı oluşturmakta ve öğrencilerin yaratıcılığını geliştirmektedir.

Müzeler Işığında Bursa Büyükşehir Belediyesi Kent Belleği Çalışmaları

Muhterem Çevik

Bursa Büyükşehir Belediyesi, Türkiye, muhterem.cevik@bursa.bel.tr

Fikret Alkan

Bursa Büyükşehir Belediyesi, Türkiye, fikretalkan@hotmail.com

Öz

Araştırma yöntemlerinin yön değiştirerek teknoloji ile bütünleştiği, dijital bilginin önem kazandığı günümüzde, bilgiye daha kolay, zaman ve mekân sınırları olmaksızın ulaşma talebi; kurumsal çalışmaları da şekillendirmiştir. Her türde materyalin teknolojik imkanlarla dijital özellik kazanarak bızla paylaşılabilmesi bir çok sektör ya da birimin dâhil olduğu ortak bir platform oluşturmuştur.

Teknolojinin yaygın kullanımı hayatın her alanında olduğu gibi müzeleri de etkilemiştir. Müzeler, kendi alanında topladığı verileri dijital dünyaya aktararak paylaşımına açmıştır. Bugün çağdaş müzecilik anlayışı içinde müze yönetimi, sorumlu oldukları alanları yaşayan müze konseptinde değerlendirmek için teknolojiden yararlanmaktadır. Ziyaretçinin dokunarak ya da deneyimleyerek müzeyi keşfedebildiği bu anlayışın yanı sıra müzenin arşivi de ziyaretçiyle paylaşılmaktadır. Dolayısıyla kapsamın genişlemesi, kent belleği kavramına müzelerin de dâhil olmasına neden olmuştur.

Kentin kültürel, sosyal, ekonomik vb. alanlardaki materyallerinden oluşan kent belleğinin, kentin derinlemesine tanıtımına çok yönlü biçimlerle katkıda bulunması, özellikle yerel yönetimlerin uygulayıcı ya da katkı sağlayıcı olarak bu sürece ortak olma noktasında ilgi uyandırmıştır.

Yerleşimindeki en geniş kapsamlı arşivi elinde bulunduran Bursa Büyükşehir Belediyesi adına, Kültür ve Turizm Dairesi Başkanlığı tarafından da kentin tarihi, kültürel, sosyal, ekonomik vb. öğelerini ilgilisiyle buluşturmak amacıyla kent belleği oluşturma çalışmalarına başlamıştır. Çalışmamızın amacı; kütüphaneye, arşiv, müze gibi temelde farklı, ancak kaynak ve yönetsel açıdan birbirinin alanı içinde kesişen konuları içeren kültürel hizmetleri, kent belleği içeriğinde

müzecilik açısından değerlendirmektir. Benzeşen noktaları bulunmasına karşın, müzeciliğin materyal açısından daha geniş bir yelpaze içinde yer alması nedeniyle; devir, bağış, satın alma yöntemleriyle geçmişten hatıraları bünyesinde toplayan müzeler; elinde bulundurduğu koleksiyonu tasnif etme, koruma, sergileme batta anlaşılır biçimde açıklamakla yükümlüdür. Bu kapsamda burada, Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin kent belleği oluşturma aşamalarında müzecilik faaliyetleri değerlendirilmiş, gelecekte öngörülen aşamaları ve eş örneklerinin aynı doğrultuda yaptıkları çalışmaları ile karşılaştırma yapılması bedef alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müze, kent belleği, arşiv, koleksiyon.

Giriş

Müzeler, içeriklerinde tarihsel değeri olan kültüre ait nesnelere topluma tanıtır. UNESCO Müzeler Konseyi Türkiye Milli Komitesi Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği müze tanımını: “Kültür eserlerini koruyan ve bu eserleri etüt, eğitim ve bedii zevki yükseltme amacıyla toplu halde teşhir eden kamu yararına çalışan, sanata, ilme, sağlığa, teknolojiye, ait koleksiyonları bulunan müesseselere müze adı verilir” olarak yaparken, kapsamını da: “Daimi teşhir bölümü bulunan kütüphaneler ve arşiv merkezleri resmi şekilde halkın ziyaretine açık bulunan tarihi anıtlar tarihi anıtlara ait binaların kısım ve müstemilatı, tarihi, arkeolojik tabii önemi haiz mevkiler ve parklar, nebatat ve hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve benzeri teşekküller bu tarife girer” şeklinde ifade etmektedir. (kulturturizm.gov.tr, 2016)

Daha güncel haliyle; “Müze, araştırma, eğitim ve keyif alma amaçlarıyla, insanın varlığına ve yaşadığı çevreye tanıklık eden somut ve somut olmayan kültürel mirasın, toplandığı, korunduğu, araştırıldığı, paylaşıldığı ve sergilendiği, halka açık, toplumun ve gelişiminin hizmetinde, kar amacı gütmeyen ve sürekliliği olan bir kurumdur.” tanımıyla, amaç ve yöntemleri açıklanmaktadır. (Köse, 2010, s.8)

Müze kurumları, dünyada meydana gelen değişimlerden de etkilenerek, nesne merkezli araştırma, toplama, sergileme ve koruma yanında, iletişim, eğitim, boş zaman değerlendirme gibi insan merkezli yaklaşımlara yönelmişlerdir. (Uralman, 2012, s.38) Teknolojinin hızla ilerlemesi insanların yaşamlarında

farklı taleplerin oluşmasına neden olmuştur. Eserlerin vitrinlerde görsel tesirle bilgilendirmeyle dayalı sergilendiği klasik müzecilik, yerini müzenin ziyaretçisiyle daha yakın iletişim içine girdiği çağdaş müzeciliğe bırakmıştır. Çağdaş müzecilik yeniliklere açık olduğundan, teknolojinin etkin kullanımına da imkân tanımaktadır. (Altunbaş ve Özdemir, 2012, s.6). Sergiler, konferanslar, yayınlar, teknolojiyi içine alan sunumlar, eğitim, atölye çalışmaları, özel günler için yapılan özel etkinlikler, yaş, meslek gruplarına göre özel çalışmalar, dezavantajlı grupların faydalarına yönelik etkinlikler ile müzeler, toplumun tamamını kapsayarak, hem ziyaretçisinin kişisel gelişimi adına, hem de müzenin gelişimi adına karşılıklı bir etkileşim oluşturmaktadır (Artan, 2015, s.1).

Bahsettiğimiz etkinlikleri bugün her müze gerçekleştirme çabası içindedir. Söz konusu etkinliklerin gerçekleştirilmesinde, yaşamımızın artık her noktasında yer alan teknoloji de kullanılmaktadır. Bilginin hızla yayılımını sağlayan teknoloji, başta müzelerin sergileme unsurlarında kendini göstermektedir. Gerçeğine çok yakın mankenler, robotlar, ya da hologramlar, simülasyon uygulamaları, sesli rehberler, dev ekranlar, kiosklar, hareketli canlandırmalar, dokunmatik ekranlar, kare kodlu anlatımlar ve mobil uygulamalar hatta sanal müzeler teknolojinin etkin kullanım örneklerindedir.

Teknolojide yaşanan hızlı değişimler, müze sergilemelerinde kullanıldığı gibi, iletişim alanında da kendini göstermektedir. Müze etkinliklerini duyurmada e-posta ve mobil mesaj sistemleri, sosyal medya ağları ve bunlara özel tasarımlarla sanal dünyanın kapıları aralanmaktadır. Teknoloji ile bilgi oluşturma ve yayma, basılı ortamda gerçekleşse dahi üretim başlangıcı dijital yolla hazırlanmaktadır (Boyras, 2011, s.17).

Bilgi kaynağının dijitalleşmesi, kolay düzeltilebilir olması, erişimin daha zahmetsiz ve zaman ve mekân kavramlarından bağımsız yapılabilmesi (Tonta, 2009, s.2), kullanıcıların teknolojiye kolay uyum sağlayabilmesi, kişilerin dijital dünyada hızla yol almasına neden olmuştur. Dijital dünya kullanıcılarına verilen hizmetler de böylelikle teknoloji ile sağlanmaktadır.

Müze uzmanları, müzelerine ait bilgileri ve erişimleri, özellikle internetin günümüzde eriştiği noktadan güç alarak, sanal ortama açmaktadır. Teknolojik gelişmelerden önce gerçekleştirilen yayın ve bilgiler bile hızla bu yeni akıma ayak uydurmak zorunda kalmaktadır.

Müzenin Bilgi Kaynakları

Müze kurumları, ait olduğu bölgeye ait değerleri ya da sahip olduğu koleksiyona ait özellikleri; tanıma, tarihsel, kronolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik açılarından derinlemesine inceler. Araştırır ve koleksiyonundaki eserlerle izlenime sunar.

Çağdaş müzecilik olarak adlandırılan, işlevsel olarak ziyaretçisiyle daha etkin bir rol üstlendiğini anlattığımız müzelerde çalışmaların gerçekleştirilmesi, yoğun bir araştırma sürecinden geçmektedir. Araştırma sonucu elde edilen veriler, süzülerek nitelikli bilgiye dönüştürülmelidir. Bu doğrultuda elde edilecek bilgilerin kaynakları farklı yollardan müze ile birleşir.

Koleksiyonların bütün olarak ya da eserlerin tekil biçimde ziyaretçiye anlatacakları vardır. Müzeye eserin temin edilmiş şekli; bağış, devir ya da satın alma yolu olarak değişirken, eserin tanık olduğu tarihsel sürecin öyküleştirilmesi de burada başlar. Başka bir deyişle farklı hikâyeler biriktirilir. Konusuna göre eserin açıklanması, koleksiyonun izleyiciye sağlayacağı katkı bilimsel veriler oluşturur. Eserler sahip oldukları değerlere göre ziyaretçiyle buluşurken, hikâyelerin ziyaretçinin ilgisini çekecek özel yanları esere ve müzeye duydukları ilginin artmasını sağlar. Müzenin toplumun her düzeyinden insan profiline hizmet eden bir kuruluş olduğundan yola çıkarak yazılı veya rehberlik yolu ile sunumun, toplumun genel yapısı göz önünde tutularak basitleştirilmesi gerekir. Müze koleksiyonlarına dayalı sunumlar müzede yer alan bilgi kaynakları bakımından önceliklidir. Ziyaretçiye aktarılan veriler, ziyaretçide oluşan bilgi kümesi ilginin artarak konuyu öğrenme isteği doğurabilir. Bu nedenle sunumda verilecek bilgilendirmenin, müze personeli ile ziyaretçi arasında yaşanacak bilgi alışverişinin yoğunluğuna göre değişmelidir. Müze uzmanları konuya hâkim, gelebilecek her türde soruya hazırlıklı donanımla ziyaretçi karşısında bulunmak durumundadır.

Müzenin sahip olduğu içerik, çoğu zaman akademik araştırmacılar tarafından da kullanılmaktadır. Bilimsel açıdan yayın yapmak isteyen araştırmacı veya akademisyenler müzelerin sahip olduğu bilgi kaynağını kullanmak amacıyla müzeye başvuru yaparlar. Müze, edindiği bilgileri (yapılacak yayınların kopyalarını talep etmek karşılığında da olabilir) araştırmacılarla paylaşır.

Müze ziyaretçisinde ilgi uyandırmak ve müzeler aracılığı ile toplumun kültür ve eğitim birikimine katkıda bulunmak amacıyla yaptığı çalışmalarda kendi arşivini de kazanmış olur. Hâlihazırda tarihsel birikimi paylaşan müze, kendi tarihini de yıllar geçtikçe arşivleme ve kullanma imkanına sahip olur.

Çıkış noktaları farklı olsa da müzede toplanan bilginin ilgisiyle paylaşımı ya da müzelerin bilgi ortamı olarak kullanımına açılması müzelere işlevinde bilgi kaynağı olma sorumluluğunu yükler. Öte yandan sunulacak bilgi birikiminde hizmet alanının geliştirilmesi, müze ziyaretinin bir seferden birçok sefere çıkarılması, etkinliklerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, bilimsel gelişimin artırılması adına uzmanlar kendi dallarında gelişime göstermelidir (Uralman, 2006, s.5). Böylelikle kurum, hem kendi yararına hem de ziyaretçilerin yararına küçük ölçekli başlayarak bazen hatırı sayılır şekilde büyüyen kütüphane ve arşivler edinmiştir. Bu nedenle sergi unsurlarına ait veriler tasniflenerek bilgiye dönüştürülür ve dijital ortamda aktarılır. Ancak aynı kurum içinde birbiri içinde kesişen amaçları aynı, çalışma yöntemleri farklı uzmanlık gerektiren; müze, arşiv ve kütüphanenin karıştırılmaması gereklidir.

Müze bünyesinde çeşitli kaynaklardan oluşturulan arşiv, artık bir arşiv kurumu yöntemi ile uluslararası standartlarda tasnif edilmelidir. Aksi halde bilgi yığından öteye geçmez. Günümüzde zaten başlangıcı dijital yolla yapılan bilgilerin arşivlenmesi ve dijital olmayan bilgilerin de dijital hale getirilerek saklanması adına, hazır programlar ve hizmet veren firmalar bulunmaktadır. Teknolojinin gelişimine paralel olarak, standartlaştırılmış arşiv programları, bu hizmetlerin gerekliliklerini sunmaktadır.

Bursa Büyükşehir Belediyesi Kent Belleği Çalışmaları

Yerel yönetimler, kentin simgelerini ve kendine özgü değerlerini, tarih ve kültür birikimi tanıtmak, korumak, gelecek kuşaklara aktarmak, kentlilik bilincini ve kentlinin yaşam standartlarını arttırmak; kısacası yaşanabilir bir dünya kenti olabilmek amacı ile çalışmalar yürütmektedir.

Türkiye'nin en önemli tarihi kentlerinden biri olan Bursa'ya ait değerlerin korunması, saklanması ve gelecek nesillerce benimsenerek sürdürülebilir hale getirilmesi amacıyla Bursa

Büyükşehir Belediyesi; Bursa'nın tarihi dokusunun ortaya çıkarılması için restorasyon çalışmaları yanında, kentin somut ve somut olmayan değerlerini de bünyesine katmaktadır.

2014-2019 Stratejik Planı doğrultusunda, yapacağı çalışmalarda, *“Kültür, Sanat ve Turizm Hizmetleri Yönetimi” odak alanı altında “Tarihsel kimlik bilinci Kentimizin Kültür, Sanat ve Turizm Alanlarında Gelişimine Katkı Sağlanması ve Kültürel Mirasın Çağdaş Yaşamla Birleştirilip Gelecek Kuşaklara Aktarılması”*nı amaç edinmiştir. Müzecilik faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi hedefi içinde yeni müzeler açmak ve müzecilik faaliyetlerini yaygınlaştırmak ve etkinleştirmeye de performans değerleri belirlemiştir. (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2015, s.144).

1998 yılında Kütüphaneler Şube Müdürlüğü'ne bağlı olarak halen de hizmet veren Şehir Kütüphanesi bünyesinde yer alan Bursa Belgeliği bölümü, Bursa kentine ait arşiv oluşturma yolunda atılan ilk adımdır. Bursa hakkında toplanan her türlü veriden oluşan Bursa Belgeliği, Bursa için araştırma yapmak isteyenlerin çalışmalarını da desteklemektedir (Kuzgun, 2000, s.2).

2010 yılında Bursa kentinin kaybolan değerlerini tespit ve korumaya yönelik olarak, somut ve somut olmayan kültürel mirasın ortaya çıkarılması, saklanması ve paylaşılması amacıyla Bursa Araştırmaları Merkezi kurulmuştur. Merkez; basılı, sesli ve görsel malzemesini çözümleyip kitaplar halinde yayınlayarak, Bursa hakkında yapılan çalışmalara zenginlik ve çeşitlilik katmaktadır (bursaarastirmalarimerkezi.org, 2016).

2004 yılından Bursa Kent Müzesi'nin kurulmasıyla, Özel Müzeler ve Denetimleri Hakkındaki Yönetmelik uyarınca, Bursa'nın değerlerini çağdaş müzecilik anlayışı içinde müzeseverlerle buluşturan Bursa Büyükşehir Belediyesi, Müzeler Şube Müdürlüğü'ne bağlı dokuz müze ile şehrin değerlerini gözler önüne sermektedir. Birinci bölümde bahsettiğimiz veri kaynaklarından gelen dokümanları, nitelikli bilgiye dönüştürerek, müzecilik kuralları çerçevesinde izleyicisine sunmaktadır.

Müzelerin envantere kayıtlı eserleri dışında gelen bağışlarla da elde edilen verilerin arşivlenmesi gerekliliği ve önemi doğrultusunda; müzelerin bilgi yönetimi ilgililerin hizmetine açılacaktır.

Çalışmaların yürütülmesi müzelerde bulunan; 1342 adet envantere kayıtlı eser, 359 adet harita ve plan, 29.000'den fazla dijital taraması yapılmış fotoğraf, 6000 adet şahıs koleksiyonu durumunda taranacak fotoğraf, 13,2 GB dijital haldeki video, ses, belgesel kayıtları ve 21.000 sayfa Osmanlıca-Türkçe içerikli, tapular, nüfus cüzdanı, Evlilik Cüzdanı vs. belgenin dijital hale getirilerek tanımlanmasıyla başlatılmıştır.

Bursa'ya ait verilerden oluşan geniş arşivin, Büyükşehir Belediyesi kurumlarının koordineli olarak uğraşlarıyla, Bursa hakkında araştırma yapmak isteyen kitlenin hizmetine sunmak amacıyla, kent belleği kurulması amaçlanmaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Müzeler içeriklerinin getirdiği veriler ve sundukları hizmetler ile bilgi kaynağı olarak da doğal bir görev üstlenmişlerdir. Gerek kendi, gerekse dış kaynaklardan edindikleri verilerin nitelikli bilgi içeriği ile tekrar ziyaretçisine sunulması döngüsü, müzelerin işlevsel olarak topluma kazandırdıklarına yeni bir boyut katmaktadır. Eserin içeriği, tanımlanması, yapılan etkinliklere ait ziyaretçiye aktarılacak bilgiler ve müzenin yıllar boyunca etkinliklerle bünyesinde oluşturduklarından çıkan doküman, müzenin, arşiv ihtiyacını oluşturur. Ancak, çalışmaların; kütüphane, arşiv kurumu ve müze üçlüsü içinde yöntem olarak kendi uzmanlıkları çerçevesinde değerlendirilmesi ve uluslararası standartlar takip edilerek oluşturulması gerekmektedir.

Bursa Büyükşehir Belediyesi Bursa kentine ait birikimini, bünyesinde oluşturduğu kütüphane, araştırma merkezi ve müzelerinde saklamaktadır. Bu büyük veri topluluğunu, tanımlı, işe yarar bilgiye çevirebilmek ve ilgisinin hizmetine sunabilmek adına "Kent Belleği" oluşturma kapsamında çalışmalar yapılmaktadır. Günümüzde ortaya çıkarılacak bellek verileri ile ilgili tespit ve tanımlama süreci devam etmektedir. Açık erişim ile hizmete sunulması planlanan kent belleği, yerli yabancı Bursa araştırmacılarına katkı sunacaktır.

Kaynakça

Altunbaş, A. ve Özdemir, Ç. (2012). *Çağdaş müzecilik anlayışı ve ülkemizde müzeler*. Ankara. 21 Nisan 2016 tarihinde <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/4655,makale.pdf> adresinden erişildi.

- Artan, E. (2015). *Müzeler sınırlarını zorlarken: Katılımcı müzecilik*. 1 Nisan 2016 tarihinde www.academia.edu adresinden erişildi.
- Boyras, B. (2011). *Müzelerde sergileme yöntemleri bağlamında teknoloji kullanımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Bursa Araştırmaları Merkezi. (2016). 1 Mayıs 2016 tarihinde www.bursaarastirmalarimerkezi.org adresinden erişildi.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi 2015 Performans Programı. (2016). 1 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/2016-yili-performans-programi.diger.uynCCSEgBh.pdf> adresinden erişildi.
- Köse, E. (2010). *Uygulamalar ışığında Türkiye’de kent müzeciliği kavramının değerlendirilmesi*. Uzmanlık tezi. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kuzgun, A. (2000). *Bursa Belgeliği nasıl kuruldu?*. Bursa Milletlerarası Müzeler Konseyi (İCOM) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği. (1970). *T.C. Resmi Gazete, 13691*, 1 Aralık 1970.
- Tonta, Y. (2009). Dijital yerliler, sosyal ağlar ve kütüphanelerin geleceği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(4), 742-768.
- Uralman, H. (2006). Müzelerin topluma ulaşabilirliğinde bilgi yönetimi. ÜNAK’06 Bilimsel İletişim ve Bilgi Yönetimi Sempozyumu’nda sunulan bildiri. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Uralman, H. (2012) *Müze halkla ilişkileri aracılığıyla kentlilik bilinci oluşturma: Çanakkale’deki müzelerin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Belediye Kütüphanelerinde Gerçekleştirilen İki Farklı Proje Örneği: Yılın Yazarı ve Nilüfer’de Kadın Hayata Yakın Projeleri

Selin Can Cemgil

Nilüfer Belediyesi, Türkiye, selincanozdemir@nilufer.bel.tr

Öz

Nilüfer Belediyesi Kütüphanelerinin her yaştan ve katmandan okura ulaşma, katılımcısında kalıcı ve olumlu bir dönüşüm yaratma amacıyla gerçekleştirdiği projelerden ikisi “Yılın Yazarı” ve “Nilüfer’de Kadın Hayata Yakın” projeleridir. Bu projeler kent halkını kütüphane mekânlarıyla buluşturmanın ve kütüphane algısının bir değişim vaat etmenin yanı sıra, belediye kütüphanelerinin okuma alışkanlığı konusunda bir proje üretim merkezi olarak da hizmet verebileceğini göstermektedir. Bildiride “Yılın Yazarı” ve “Nilüfer’de Kadın Hayata Yakın” projelerinin amaç, kapsam ve yöntemleri iki ayrı başlıkta ele alınacaktır.

Yılın Yazarı

Yılın Yazarı, ürettiği eserlerle Türk edebiyatında yer edinmiş önemli bir yazarı odak noktası seçer ve seçilen yazarı farklı sanat ve edebiyat disiplinlerinde yıl boyunca gerçekleştirilen etkinlikler aracılığıyla her yaştan okurla buluşturmayı hedefler. Proje, Nilüfer Belediyesi bünyesinde bulunan beş farklı kütüphane koordinasyonunda, kütüphanelerin temalarına göre belirlenen hedef gruplara yönelik gerçekleştirilir. Proje, seçilen yazar odağında gerçekleştirilen yaratıcı yazma, okuma vb. atölye programlarını, hikâye anlatımlarını, söyleşileri, sergileri, kitap kapağı tasarımı ve öykü/mektup gibi yarışmaları içerir. Yılın Yazarı projesi, 2013 yılında Sabahattin Ali odağında, 58 farklı etkinlik başlığında 2273 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında Aziz Nesin odağında gerçekleştirilen Yılın Yazarı projesi, 113 farklı etkinlik başlığıyla 5375 kişiye ulaşmıştır. Katılımcı sayısının bir önceki yıla oranla artışı, projenin kent halkında yarattığı ilgiyi gösterir niteliktedir. Yılın Yazarı projesinin 2016 yılı yazarı Yaşar Kemal olarak belirlenmiştir.

Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın

Hayattaki dönüşümün kadınlarla, edebiyat ve sanatla gerçekleşeceğine olan inançla 2010 yılında başlatılan Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın projesi, Nilüfer ilçesine bağlı köy ve beldelerde yaşayan kadınlarla yürütülür. Proje, kadınların bir birey olarak farkındalıklarını güçlendirmeyi amaçlar ve hayatın aktif birer öznesi olmalarını destekler. Her sene 3 farklı yazarın önce kitaplarıyla, sonra kendileriyle buluşan katılımcılar, yazarlarından imzalı kitaplarla dolu kişisel kitaplıklarını kurma olanağı elde etmektedirler. Yerel yönetim kurumlarında açılan ilk eşitlik birimlerinden birine sahip Nilüfer Belediyesi'nin kadın sorununa yaklaşımı ve projeye verdiği destekle, başlangıçta 50 olan katılımcı sayısı 2015 yılında 1000'i aşmıştır. 2010 yılından bu yana, 18 yazar Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın projesinin bir parçası olmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Belediye kütüphaneleri, edebiyat, okuma alışkanlığı, sosyal projeler, toplumsal eşitlik.*

Giriş

Nilüfer Belediyesi Kütüphaneleri, benimsediği “Kütüphaneler yaşayan yerlerdir,” görüşünden hareketle, her yaştan ve katmandan okura ulaşma, yeni okurların yetişmesine aracılık etme, katılımcılarda kalıcı ve olumlu bir dönüşüm yaratma amacıyla birçok proje gerçekleştirmektedir. Bu bildiride, “Yılın Yazarı” ve “Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın” projelerinin amaç, kapsam ve yöntemleri iki ayrı başlık içinde ele alınacaktır.

“Yılın Yazarı” ve “Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın” projeleri kent halkını kütüphane mekânlarıyla buluşturmanın ve kütüphane algısında bir değişim vaat etmenin yanı sıra, belediye kütüphanelerinin okuma alışkanlığı konusunda bir proje üretim merkezi olarak da hizmet verebileceğini göstermektedir.

Yılın Yazarı

Yılın Yazarı projesiyle, ürettiği eserlerle Türk edebiyatında yer edinmiş önemli bir yazar üzerinde yoğunlaşmak, belirlenen yazarın hayatını, edebiyata bakış açısını, dil tutumunu ve eserlerini kent halkının aktif katılımcısı olduğu etkinlikler

aracılığıyla derinlemesine incelemek amaçlanır. Belirlenen yazarın yıl boyunca düzenlenen etkinlikler aracılığıyla her yaş ve her katmandan okurla buluşması, daha yaygın biçimde tanınması ve benimsenmesi hedeflenmektedir. Kent halkının kütüphaneler ve okuma alışkanlıkları konusunda olumlu bir tutum benimsemesi, projenin temel hedeflerinden biridir.

Proje, Nilüfer Belediyesi bünyesinde bulunan beş farklı kütüphane (Akkılıç Kütüphanesi, Üçevler Kütüphanesi, Şiir Kütüphanesi, Çocuk Kütüphanesi, Demirci Kütüphanesi) koordinasyonunda, kütüphanelerin temalarına göre belirlenen hedef gruplara yönelik gerçekleştirilir.

Proje, seçilen yazar odağında tasarlanan yaratıcı yazma, okuma gibi atölye programları, hikâye anlatımları, masal dinletileri, söyleşiler, sergiler, öğretmen buluşmaları, kitap kapağı tasarımı ve öykü/mektup yarışmalarıyla birlikte yılsonunda düzenlenen sempozyumu içerir. Belirlenen hedef gruplar, birebir saha ziyaretleri ve serbest çağrılarla etkinliklere davet edilir. Etkinlik katılımcılarına belirlenen yazarın kitaplarından hediye edilir.

Yılın Yazarı kapsamında gerçekleştirilen atölyelerde üretilen eserler, *Yaratıcılığım İzinde* (Nilüfer Belediyesi, 2015d) başlıklı kitapta değerlendirilir. *Yaratıcılığım İzinde* (Nilüfer Belediyesi, 2015d) kitabı, yıl boyunca gerçekleştirilen etkinliklerin bir dökümünü kapsamakla birlikte, öğrencilerin belirlenen yazardan ilhamla ürettikleri eserleri de kayıt altına alır. Kitabın basımı ve dağıtımı Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilir.

Aynı şekilde, yılsonunda gerçekleştirilen sempozyumda sunulan bildirilerden oluşan bir kitap da Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü tarafından basılır ve dağıtılır. (Nilüfer Belediyesi, 2015b)

Nilüfer Belediyesi'nin 2013 ve 2015 Faaliyet Raporlarında da görülebileceği üzere, Yılın Yazarı projesi, 2013 yılında Sabahattin Ali odağında, 58 farklı etkinlik başlığında 3323 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. (Tablo 1) 2015 yılında Aziz Nesin odağında gerçekleştirilen Yılın Yazarı projesi, 113 farklı etkinlik başlığıyla 5371 kişiye ulaşmıştır (Tablo 2).

Yılın Yazarı projesinin 2016 yılı yazarı Yaşar Kemal olarak belirlenmiştir.

2013 Yılın Yazarı Sabahattin Ali

Nilüfer Belediyesi Kütüphaneleri, 2013 yılını Türk edebiyatının en değerli yazarlarından biri olan Sabahattin Ali'ye adanmış ve yıl boyunca gerçekleştirilen etkinliklerle yazarın çok yönlü yaratıcılığının izlerini sürmüştür.

2013 Yılın Yazarı Sabahattin Ali projesi kapsamında Sabahattin Ali'nin kızı Filiz Ali'yle, Hıfzı Topuz, Selim Güneş ve Metin Andaç gibi usta edebiyatçılarla söyleşiler gerçekleştirilmiş ve bu söyleşilere farklı yaş gruplarından toplam 465 kişi katılım göstermiştir. Ressam Lale Ağayeva eğitimliğinde ilkokul öğrencileriyle resimleme, ortaokul ve lise öğrencileriyle Hakan Akdoğan eğitimliğinde yaratıcı yazı atölyeleri düzenlenmiş ve farklı okullardan toplam 110 öğrenci Sabahattin Ali'nin eserleri incelenmiş, onun yaratıcılığında ilhamla yeni yaratılar ortaya çıkarmıştır. Sabahattin Ali eserlerinin gençlerin zihinlerinde yarattığı algıyı belgelemek amacıyla gerçekleştirilen Bursa Liselerarası Kitap Kapağı Yarışması'na 141 öğrenci eserleriyle başvurmuştur. Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın projesi katılımcıları da Yılın Yazarı Sabahattin Ali kapsamında Sevengül Sönmez ile buluşmuşlardır (Tablo 1).

Yılsonunda düzenlenen “Dışımızdaki Masum Sabahattin Ali Sempozyumu”, yazar ve akademisyenlerinin Sabahattin Ali'nin şiir, öykü ve romanları hakkında görüşlerini yansıttığı, yıl boyunca süren etkinlik ve atölye birikimlerinin değerlendirdiği oturumları içermiştir.

“Dışımızdaki Masum Sabahattin Ali Sempozyumu” kapsamında gerçekleştirilen oturumlarda İlksen Başarır, Mert Fırat ve Murat Cem Orhan, Sabahattin Ali'nin bir eserini sinemaya uyarlamanın imkânlarını sorgularken, Deniz Aktan Küçük ve Mesut Varlık Sabahattin Ali şiirlerini yakından incelemiştir. Zeliha Güneş, Sabri Gürses ve Sevengül Sönmez'in katılımcısı olduğu oturumda, Sabahattin Ali'nin roman kahramanları üzerinden “aydın” kavramına yüklediği anlam sorgulanmış, Ali'nin çevirmen yönü ele alınmış, Markopaşa'nın öyküsü paylaşılmıştır. Semih Gümüş, Hakan Akdoğan, İrfan Karakoç ve Derviş Aydın Akkoç ise, Sabahattin Ali'nin romancılığını ve öykücülüğünü incelemeye açmıştır (Nilüfer Belediyesi, 2013).

Tablo 1. 2013 Yılın Yazarı Sabahattin Ali Etkinlik Verileri

Etkinlik adı	Oturum	Katılımcı
Basın Toplantısı	1	25
Söyleşiler	8	465
Atölyeler	26	110
Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın	1	700
Öykü Dinletileri	11	364
Yarışma Ödül Töreni	1	161
Sergi Açılış ve İzlenme	1	650
Film Gösterimi	2	175
Tiyatro	1	221
Sempozyum	5	352
Toplam	58	3323

2015 Yılın Yazarı Aziz Nesin

Aziz Nesin'in 100. yaşı, Nilüfer Belediyesi Kütüphaneleri tarafından gerçekleştirilen “2015 Yılın Yazarı Aziz Nesin” projesiyle kutlanmıştır.

2015 Yılın Yazarı Aziz Nesin kapsamında, farklı içerikleriyle çocukların ve gençlerin Aziz Nesin'le tanışmalarına aracılık eden birçok atölye gerçekleştirilmiştir. Özgürtürk Çalık'ın eğitimliğindeki “Drama Sen Nesin?” atölyesine 168, Çiçek Köse eğitimliğindeki resimleme atölyesine 78, Hakan Akdoğan rehberliğindeki ‘Yakın Okuma ve Yazı Atölyesi’ne’ 111 öğrenci katılmıştır. Nilüfer Belediyesi Karikatür Atölyesi katılımcılarına yönelik gerçekleştirilen sunuma da 26 karikatür öğrencisi katılmış, Ahmet Aykanat ve Mehmet Kahraman eğitimliğinde gerçekleştirilen çalışmalarda ortaya çıkan karikatürler, Konak Kültürevi’nde izlenime açılmıştır. Atölye mekânları genellikle kütüphaneler olmuştur (Tablo 2).

Gazeteciliğe başladığı ilk yıllardan ölümüne dek Aziz Nesin'in yakınında olan Zeynep Oral, "O Güzel İnsan Aziz Nesin" söyleşisinde Aziz Nesin'in mücadelesini ve çalışkanlığını katılımcılarla paylaşmıştır. Aziz Nesin'in ve Nesin Vakfı'nın

en unutulmaz fotoğraflarını çeken İsa Çelik'in söyleşisine katılan gençler de, Nesin'in sanatına, edebiyatçı kişiliğine, günlük yaşamına ve mücadelesine ışık tutan fotoğrafların hikâyesini dinleme fırsatı yakalamışlardır. Yazar ve eğitimci Adnan Binyazar, düzenlenen söyleşide yakın dostu Aziz Nesin'i gençlere anlatmış, onların bildiği Aziz Nesin'e yeni boyutlar kazandırmıştır. Yüksel Pazarkaya, Akkılıç Kütüphanesi'nde gerçekleştirilen söyleşide Aziz Nesin'in bilinmeyen yönlerini lise öğrencileriyle paylaşmış, Fehmi Enginalp ise Aziz Nesin'in Bursa'daki sürgün yıllarını aktarmıştır. Nesin Vakfı Yöneticisi Süleyman Cihangiroğlu, Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın katılımcılarıyla buluşmuş, Nesin'in düşünce dünyasını yakından tanıma fırsatı sunmuştur.

Profesyonel hikâye anlatıcısı Nazlı Çevik, yetişkinler ve çocuklarla ayrı oturumlarda buluşmuş, Aziz Nesin'in masallarını onlarla paylaşmıştır.

2015 Yılın Yazar Aziz Nesin etkinlikleri kapsamında düzenlenen Bursa Liselerarası Kitap Kapağı Yarışması'na katılan 377 genç, Aziz Nesin'in Bursa'da geçirdiği sürgün yıllarını anlattığı Bir Sürgünün Anıları kitabı için kapak tasarlamıştır. Yarışmaya katılan 571 tasarımdan 103'ü Öğrencilerden Kitap Kapağı Tasarımları ismiyle Nâzım Hikmet Kültürevi'nde sergilenmiştir (Tablo 2).

Aziz Nesin anısına düzenlenen "Öğretmenlerden Aziz Nesin'e Mektup" yarışmasına Türkiye'nin farklı illerinden 61 mektup katılmıştır ve başvuran 30 mektup, Nilüfer Belediyesi Kütüphane müdürlüğü tarafından kitaplaştırılmıştır, basımı ve dağıtımı gerçekleştirilmiştir (Nilüfer Belediyesi, 2015a).

Çalışkan Bir Kalp Aziz Nesin Sempozyumu, toplumsal duyarlılığını mizahla birleştiren Aziz Nesin'in eserlerinin konu edildiği "2015 Yılın Yazarı Aziz Nesin" etkinliklerinin sonucusu olmuştur.

Sempozyuma Turgut Çeviker, Adnan Özyalçınar, Cemal Dindar, Levent Cantek, Metin Üstündağ Prof. Dr. Konur Ertop, Prof. Dr. Hülya Nutku, Prof. Dr. Onur Bilge Kula, Efdal Sevinçli, Turgay Fişekçi, Semih Çelenk ve Tahir Abacı gibi birçok değerli isim katılmış, iki gün boyunca gerçekleştirilen oturumlarda Aziz Nesin birçok yönüyle ele alınmıştır (Nilüfer Belediyesi, 2015c).

Tablo 2. 2015 Yılıın Yazarı Aziz Nesin Etkinlik Verileri

Etkinlik adı	Oturum	Katılımcı
Yılın Yazarı: Aziz Nesin Basın Toplantısı	1	40
Aziz Dede'den Masallar	44	1507
Drama Sen Nesin?	16	216
Resimleme Atölyesi	5	78
Yakın Okuma ve Yazı Atölyesi	25	472
Karikatür Atölyesi	4	120
Nazlı Çevik İle Aziz Masallar	3	207
"O Güzel İnsan Aziz Nesin" - Zeynep Oral	1	103
"Objektifin Ardındaki Aziz Nesin" - İsa Çelik	1	208
"Bir Dost Gözüyle" - Adnan Binyazar	1	86
"Aziz Nesin Konuşuyor"- Yüksel Pazarkaya	1	65
"Aziz Nesin'in Bursa Günleri"- Fehmi Enginalp	1	87
Atölye Katılımcılarıyla Nesin Vakfı Gezisi	2	99
"Öğretmenlerden Aziz Nesin'e Mektup» Yarışması -	-	61
Kitap Kapağı Tasarım Yarışması ve Sergisi	1	532+180
Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın/ Süleyman Cihangiroğlu	1	810
Çalışkan Bir Kalp Aziz Nesin Sempozyumu	6	500
Toplam	113	5371

2016 Yılın Yazarı Yaşar Kemal

Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü, 2016 yılını Türkçeyi zenginleştiren, dilin tohumunu koruyan ve besleyen usta yazar Yaşar Kemal'e adanmış ve bu kapsamda birçok etkinlik planlanmıştır. Henüz yılın yarısı geçmiş olmasına rağmen, ulaşılan katılımcı sayısı 2000'in üzerine çıkmıştır.

2016 Şubat ayında gerçekleştirilen basın toplantısı ile başlayan etkinlikler, Feridun Andaç'ın konuşmacı olduğu, eğitimcilere yönelik düzenlenen "Yaşar Kemal'i Anlamak, Anlatmak" adlı seminerle başlamış ve bu seminere Bursa'nın çeşitli ilçelerin 147 eğitimci katılmıştır.

2016 Yılın Yazarı Yaşar Kemal etkinlikleri kapsamında düzenlenen atölye çalışmaları, hem Yılın Yazarı projesi içinde tutarlılık, hem de belirlenen yazar özelinde farklılık göstermektedir. Celal Başlangıç eğitimliğinde lise öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen, Yaşar Kemal'in yaşamı boyunca ana işlerinden biri olan röportaj yazarlığını inceleyen, gençlere kendi röportajlarını yapma fırsatı sunan Röportaj Atölyesi'ne 25 öğrenci katılmıştır. Çiğdem Odabaşı eğitimliğinde ilkokul öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen Yaratıcı Okuma Atölyesi'ne farklı okullardan 126, Ahmet Aykanat ve Mehmet Kahraman eğitimliğinde gerçekleştirilen Karikatür Atölyesi'ne 23, Zeynep Topuz eğitimliğinde okul öncesi ve ilkokul öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen Resimleme Atölyesi'ne on farklı okuldan 202, lise öğrencilerine yönelik olarak Hakan Akdoğan eğitimliğinde Yaratıcı Yazma Atölyesi'ne 70 öğrenci katılmıştır.

Nilüfer'in farklı okullarından birçok farklı yaş ve okuma ilgisindeki öğrenciler, her hafta kütüphanelerde gerçekleştirilen Yaşar Kemal tanışmaları aracılığıyla hem kütüphane kullanımı konusunda bilgi sahibi olmuş hem de Yaşar Kemal ve eserlerini tanıma şansı bulmuşlardır.

Ayrıca Yaşar Kemal'in yakın dostları Osman Şahin ve Arif Keskiner Anılarda Yaşar Kemal ile Akkılıç Kütüphanesi'nde serbest katılımlı bir söyleşi gerçekleştirilmiş, bu söyleşiye yetişkin grubundan 55 kişi katılım göstermiştir. Profesyonel hikâye anlatıcısı JudithLieberman, Yılın Yazarı Yaşar Kemal projesi kapsamında yetişkinlere yönelik gerçekleştirdiği masal dinletisiyle 287 kişiye ulaşmıştır. Yetişkinlere yönelik serbest katılımlı olarak gerçekleştirilen söyleşilerden bir diğeri de

Erendiz Atasü, Faruk Duman ve Gürsel Korat'ın konuk olduğu Yaşar Kemal'le Edebî Yolculuğumuz olmuş, bu söyleşiye ise 70 kişi katılmıştır.

“Bursa Liselerarası Kitap Kapağı Tasarım Yarışması”na bu yıl 449 lise öğrencisi 640 tasarım ile başvurmuştur. Bu sayılar 2016 yılı itibariyle Yılın Yazarı projesi aracılığıyla erişilen en yüksek sayılardır. “Bursa Liselerarası Kitap Kapağı Tasarım Yarışması”nın yanı sıra, Yaşar Kemal anısına Türkiye çapında bir öykü yarışması da düzenlenmektedir.

Ömrünü doğanın ve barışın sürekliliğine adanmış olan Yaşar Kemal'in anısına hazırlanan Yaşar Kemal Barış ve Kardeşlik Ormanı, onun doğayı ve insanı kucaklayan anlayışına sıcak bir selam yollamakla birlikte, kente yeni bir doğal alan da kazandırmıştır.

Yaşar Kemal'in “Kuşlar da Gitti” romanından ilhamla, Bursa'daki doğa dernekleri işbirliğiyle Bursa'nın ve Türkiye'nin en önemli kuş merkezlerinden biri olan Eski Karaağaç Köyü'nde bir kuş gözlem günü düzenlenmiş, etkinlik kapsamında gerçekleştirilen okumalarla Yaşar Kemal anılmıştır. Etkinliğe katılan 40 kişiye Yaşar Kemal kitapları hediye edilmiştir.

Yaşar Kemal'in eşsiz yazınsal ustalığı ve mücadeleyle geçen hayatı anısına PTT işbirliğiyle Yaşar Kemal pulu bastırılmıştır.

2016 yılının sonuna kadar devam edecek etkinlikler kapsamında Zülfü Livaneli, Türkan Şoray, Lütfi Özgüneydin, Işıl Özgentürk, Atilla Dorsay gibi isimlerin katılacağı birçok farklı etkinlik takvime alınmıştır. 2016 Yılın Yazarı Yaşar Kemal etkinliklerinin sonuncusu olacak bir sempozyum düzenlenecektir. Bir “edebiyat adası” olan Yaşar Kemal'in birçok yönüyle ele alınacağı oturumlardan oluşacak, yıl boyunca gerçekleştirilen etkinliklerin değerlendirileceği oturumların da bulunacağı sempozyuma farklı disiplinlerden birçok sanatçı, yazar ve akademisyen katılım sağlaması planlanmaktadır.

Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın

Hayattaki dönüşümün kadınlarla, edebiyat ve sanatla gerçekleşeceğine olan inançla 2010 yılında başlatılan Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın projesi, Nilüfer ilçesine bağlı kırsal mahallelerde yaşayan kadınlarla yürütülür. Hayatın içinde

aktif rol almanın farklı yollarını keşfetmek amacıyla kitaplar okuyan kadınlar, Kütüphane Müdürlüğü'nün organizasyonu ile her yıl üç kadın yazarla buluşur ve onlara kitaplarını imzalatırlar.

Proje, kitaplar aracılığıyla kadınların bir birey olarak farkındalıklarını güçlendirmeyi amaçlar ve hayatın aktif birer öznesi olmalarını destekler. Projenin en temel hedefi sürekliliktir. Kadınların, kendilerine sunulanın dışında bir hayat kurmanın olanaklı olduğunu edebiyat yoluyla değerlendirmelerine aracılık etmektedir.

Katılımcılar, Nilüfer Belediyesi Bölge Sorumluları, bölgedeki kadın dernekleri ve Nilüfer Belediyesi kütüphane ekibinin gerçekleştirdiği çalışmalar aracılığıyla belirlenir. Katılımcı kadınlar, kütüphane ekibi tarafından gerçekleştirilen birebir saha ziyaretleriyle proje hakkında bilgilendirilirler.

Belirlenen konuk yazarın kitaplarının satın alınması Kütüphane Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilir ve kitaplar katılımcılara etkinlik öncesinde dağıtılır. Etkinlik planı ve organizasyonu Kütüphane Müdürlüğü ekibince yapılır, program katılımcılara bildirilir ve katılımcıların etkinlik alanına ulaşmaları Nilüfer Belediyesi Ulaşım Müdürlüğü'yle işbirliği halinde gerçekleştirilir. Buluşmalar, konuk yazar söyleşisini, kahvaltıyı ve imza etkinliğini kapsamaktadır.

Her sene 3 farklı yazarın önce kitaplarıyla, sonra kendileriyle buluşan katılımcılar, yazarlarından imzalı kitaplarla dolu kişisel kitaplıklarını kurma olanağı elde etmektedirler.

Nilüfer Belediyesi'nin 2010, 2011, 2012, 2013, 2014 ve 2015 Yılı Faaliyet Raporlarında da görüleceği üzere, başlangıçta 112 olan katılımcı sayısı 2015 yılında 1000'e ulaşmıştır. 2010 yılından bu yana, 18 yazar Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın projesinin bir parçası olmuştur (Tablo 3).

Projeye 2010 yılında Akçalar, Görükle, Gölyazı, Kayapa, Hasanağa, Çalı, Göçmen Konutları mahallelerinden katılım olurken, 2016 yılında bu sayı 23 mahalleye genişlemiştir. Projenin sürekliliği, saha çalışmalarının devamı ve buluşmaların ortaya çıkardığı sinerji, Fadıllı, Atlas, Gümüštepe, Dağyenice, Demirci, Catalağıl, Özlüce, Gökçe, Büyükbalklı, İrfaniye, Çaylı, Konaklı, HasanağaToki, KayapaToki ve Tahtalı mahallelerinde yaşayan kadınların da projeye dahil olmasına neden olmuştur.

Tablo 3. Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın Projesi Verileri

Yıl	Yazar	Kitap	Katılımcı
2010	Ayşe Kılıncı	Sinemamız İftaharla Sunar	112
	Ayla Kutlu	Hüsnü Yusuf Güzellemesi	170
	Özlem Narin Yılmaz	Kayıp Yalnızlık	230
2011	Erendiz Atasü	Kadınlar da Vardır	340
	Nursel Duruel	Geyikler, Annem ve Almanya	265
	Seray Şahiner	Hanımların Dikkatine	385
2012	Gülseren Engin	Kurutulmuş Çiçek Bahçesi	550
	Buket Uzuner	Su	650
	Zeynep Oral	O Güzel İnsanlar	725
2013	Sevengül Sönmez	Kuyucaklı Yusuf	700
	Ayşe Kulin	Veda	1000
	Sibel Türker	Hayatı Sevme Hastalığı	650
2014	Hatice Meryem	Sinek Kadar Kocam Olsun Başımda Bulunsun	1000
	Sennur Sezer	Akşam Haberleri	648
	Füruzan	Benim Sinemalarım	586
2015	Ece Temelkuran	Devir	800
	Süleyman Cihangiroğlu	Sizin Memlekette Eşek Yok mu?	810
	Gaye Borahoğlu	Mübarek Kadınlar	700
2016	Gonca Özmen	Kuytumda- Belki Sessiz	594

Buluşmalar aracılığıyla birbirleriyle deneyimlerini paylaşma olanağı bulan kadınlar, birlikteliklerinden aldıkları güçle kendi köylerinde yeni kadın dernekleri kurmuşlardır. Proje öncesinde iki olan dernek sayısı zamanla on dört derneğe ulaşmıştır. Proje sayesinde yerel yönetim ve dernekler sistemli bir şekilde bir arada çalışma imkânı bulmuştur.

Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın Projesine Katılan Kadın Dernekleri Listesi şu şekildedir:

- Akçalar Kadın Derneği,
- Altınşehir Kadın Derneği,
- Atlas Kadın Derneği,
- Çalı Kadınları Kültür ve Dayanışma Derneği,

- aylı Kadın Derneği,
- Dağyenice Kadın Derneği,
- Fadilli Kadın Derneği,
- Glyazı Kadın Derneği,
- Glyazı Balıkçı Kadınları Yardımlaşma Derneği,
- Görükle Kadın Derneği,
- Girişimci Yrk Kadınları Derneği,
- İrfaniye Kadın Derneği,
- Kayapa Kadın Derneği,
- Kızılıklı Kadın Dayanışma Derneği
- Hasanağa Kadın Derneği
- Misi Kadın Derneği
- Tahtalı Kadın Derneği
- rnl Kadın Derneği
- Yaylacık Kadın Derneği
- Yolçatı Kadın Derneği
- Demirci Kadın Dayanışma Derneği

Buluşmalara kırsal mahallelerden katılan kadınların talepleri hizmetin devamını zorunlu kılmaktadır.

Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın buluşmalarına katılan kadınlar kütüphaneye daha çok gelmeyi, sesli kitap okunmasını, bir psikolog ile düzenli görüşmeyi, açık ğretim ilk ve ortaokul derslerine destek alabilmeyi talep etmişler ve talepleri Ben Varım Projesi ile hayata geçirilmiştir. Bu kadınlarda kitaplara ve okumaya karşı ilgi gelişmiştir.

Sonuç ve Hedefler

Kütüphanecilik, yerel yönetimlerin kent halkının bütün katmanlarını kapsayan, nitelikli hizmetretme politikasının önemli bir parçasını oluşturur. Toplumdaki her bireyin okuma alışkanlıklarının ve gereksinimlerinin farklı olması, kültürel yaşamın ve yaşam koşulların sürekli değişimi, kent halkının kütüphane ve okuma kültürüne ilişkin alışkanlıkları konusunda yenilikçi projeler ortaya koyma ihtiyaınıdoğurmuştur. Nilüfer Belediyesi Kütüphaneleri, dünyanın bilgi ve yazın birikimini halkla buluşturmak, merak duygularını harekete geçirmek, yeni okurlar ve kütüphane kullanıcıları edinmek için üretmeye devam etmektedir.

Yılın Yazarı ve Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın projeleri, bu üretimin önemli parçalarından yalnızca ikisidir.

Kent halkını kütüphane mekânlarıyla buluşturan ve kütüphane algısında bir değişim vaat eden bu projelerin sürekliliği ve alt projelerle desteklenmesi, kent halkının okuma alışkanlıklarının nitelikli okumalarla derinleştirilmesi Nilüfer Belediyesi Kütüphanelerinin en temel hedeflerindedir.

Kaynakça

- Nilüfer Belediyesi (2010). *Nilüfer Belediyesi 2010 Yılı Faaliyet Raporu*. 20 Eylül 2016 tarihinde <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/24.pdf> adresinden erişildi.
- Nilüfer Belediyesi (2011). *Nilüfer Belediyesi 2011 Yılı Faaliyet Raporu*. 20 Eylül 2016 tarihinde <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/25.pdf> adresinden erişildi.
- Nilüfer Belediyesi (2012). *Nilüfer Belediyesi 2012 Yılı Faaliyet Raporu*. 20 Eylül 2016 tarihinde <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/26.pdf> adresinden erişildi.
- Nilüfer Belediyesi (2013). *Nilüfer Belediyesi 2013 Yılı Faaliyet Raporu*. 20 Eylül 2016 tarihinde <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/29.pdf> adresinden erişildi.
- Nilüfer Belediyesi (2014). *Nilüfer Belediyesi 2014 Yılı Faaliyet Raporu*. 20 Eylül 2016 tarihinde <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/33.pdf> adresinden erişildi.
- Nilüfer Belediyesi (2015a). *Aziz Nesin'e mektuplar*. Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Nilüfer Belediyesi (2015b). *Çalışkan bir kalp Aziz Nesin Sempozyumu bildiri kitabı*. Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Nilüfer Belediyesi (2015c). *Nilüfer Belediyesi 2015 Yılı Faaliyet Raporu*. 20 Eylül 2016 tarihinde <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/35.pdf> adresinden erişildi.
- Nilüfer Belediyesi (2015d). *Yaratıcılığın izinde*. Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.

Halkın Eğitim Görme ve Kendini Geliştirme Hakkının Sorumluluğu Kimde?

Nezaket Özdemir

Uludağ Üniversitesi, Türkiye, snozdemir@uludag.edu.tr

Öz

Konu başlığının yanıtı, günümüzde anayasal çerçevede belirlenmiş bir konudur. Bu sorumluluk anayasamızda “Kimse, eğitim ve öğrenim bakımından yoksun bırakılamaz.” maddesi ile devlet tarafından, bireye karşı, yerine getirilmesi gereken bir görev olarak belirlenmiştir. Ancak, bu hakkın kullanımında, bireyin eğitim alma, öğrenme ve kendini geliştirme hakları çerçevesinde gündeme gelen halk kütüphanelerinin, bu görevlerin yerine getirebilmeleri için gereken yasal ve ekonomik desteklerin sağlanmaması nedeniyle, işlevsel olarak hizmet verebilmesi ve kurumsallaşması mümkün olamamıştır. Kuruluşundan itibaren Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında paslanan halk kütüphanelerine şimdi bir de yerel yönetimler eklenmiş durumda.

Bu temel sorunsal, halk kütüphanelerinin yeterliliği ve işlevselliği önünde büyük bir engel olarak durmaktadır. Kütüphanelerin kurumsal yapı olarak yönetsel birliğe sahip, özgün ve kalıcı bir yapıya sahip olamayı önemli bir etken olarak konunun bir ayağını oluştururken. Diğer bir temel etken olarak kütüphanelerin yönetim ve işleyiş kurallarının yasal olarak uzun yıllar belirsizliğini koruması ve her kütüphanede kendine özgü nitelikleri taşıyan bağımsız yönetmeliklerin olduğu söylenebilir. Bu bildiride kütüphanelerin medrese kütüphaneleri içinde başlayan yapılanmalarıyla başlayıp, Evkaf Nezareti (1826), Maarif Nezareti (1869), Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile devam eden yapılandırılma süreci kısaca ele alınacak, bu kısa altyapı üzerine günümüzde bir kısmı Kültür Bakanlığı bünyesine, bir kısmı da yerel yönetimlere bağlı olarak hizmet veren halk kütüphanelerinin konumları nedeniyle yaşadıkları avantaj ve dezavantajlar üzerinde durulacaktır.

Halk Kütüphaneciliği hizmetinin verilmesinde yaşanan bu yönetsel karmaşa, kütüphanelerin temel görevlerinden biri olan yaşam boyu eğitim ya da örgün eğitim diyebileceğimiz hizmetlerinin gerçekleştirilmesine yönelik hizmetlerde engel olarak görünmektedir. Bu bağlamda, halk kütüphanelerinin yönetsel anlamda tekrar kabuk değiştirdiği günümüzde, farklı kurumlar içinde yapılandırılmaya çalışılmasından doğan sakıncalar karşılaştırmalı incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk kütüphaneleri, Kültür Bakanlığı, yerel yönetimler.

Değerli katılımcılar, kütüphanecilik mesleğinin kimi yönlerinin ve hizmet alanlarının geleceğini masaya yatırma olanağı veren bu organizasyona emeği geçenleri hem kutlamak hem teşekkür etmek istiyorum. Aslında bildiri başlığının yanıtı, günümüzde 1982 Anayasası'nın 42. maddesinde karşılığını bulan "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmaz" (TC Anayasası, 2010, s.71) cümlesi ile hukuksal çerçevede belirlenmiş bir konudur. Bu sorumluluk anayasamızda yukarıda anılan madde gereği, bireye karşı, devletin yerine getirmesi gereken bir görev olarak belirlenmiştir.

Yaşam boyu ya da sürekli eğitim, olarak geniş çerçevede inceleyeceğimiz konu içinde kütüphanelerin konumu ve işlevi ana tamamız olacaktır. Bu amaçla, günümüzde devletin anasal güvenceye bağladığı bu konuyu, çok kısa bir geçişle, geçmişten günümüze bağladıktan sonra, günümüzde yaşanan sorun ve çelişkiler üzerinde durulacaktır.

Her kültür ve medeniyet, kendi sosyal ve kültürel tarihlerinde ve eğitim deneyimlerinde nasıl farklı aşamalardan geçmiş, evrimler yaşamışsa Türk eğitim tarihinde de çağın sosyal, siyasal ve hukuksal gereklerine göre bir süreç yaşanmıştır (Kenan, 2013, s.3). Çok gerilere gitmeden, eğitim kurumlarının kurumsallaşmaya başladığı ortaçağdan itibaren olan döneme bakıldığında, eğitim verme işlevinin Türk toplumunda vakıf destekli, kurumsal ve yöntemsel olarak dini dünya görüşü çerçevesinde ve dinsel kurumlar bünyesinde şekillendiği görülmektedir (Kenan, 2013, s.5). Durum, batı dünyası için de aynıdır. Bu sistemin batıya da ilham kaynağı olduğu pedagogların, -1274'te kurulan ve modern yüksek okul sisteminin başlangıcı olarak kabul edilen, Merton College'in (Oxford Üniversitesi) oluşumunda ve İngiltere'deki vakıf sistemi ve anlayışının gelişmesinde İslâm dünyasında uygulanan

vakıf hukuku ve sisteminin etkili olduğunu tespit etmiş olmalarından anlaşılmaktadır (Kenan, 2013, s.5).

Bu sistem içinde XIV. yüzyılın sonlarında Osmanlı toplumuna bakıldığında, eğitimde edinilen tecrübenin bir sonucu olarak, bu birikimi mümkün kılan bir eğitim anlayışı ve uygulamasının varlığı görülmektedir. Gerek kurumlaşmış, örgütlü, sıbyan, medrese ve enderun, gerekse yaygın ve daha esnek olan kütüphane, cami, dârüşşifâ, rasathane, muvakkithâne, dergâh, tekke gibi yarı dinî yarı eğitimsel ve kültürel kurumların yanında “*Abî Teşkilatı*” ve “*Loncalar*” şemsiyesi altında teşkilatlanmış oldukça geniş meslekî eğitim kurumları olduğu görülmektedir (Kenan, 2013, s.5). Ancak bu yapı, saltanat görüşleri çerçevesinde belirlenen dönemsel iniş - çıkışlar ve çelişkiler de barındırmaktadır. Örneğin; Osmanlılar döneminde ilk medrese, 1330 yılında Orhan Gazi tarafından İznik'te açılmıştır (Kayadibi, 2003, s.2). Başlangıçtan itibaren eğitim kurumlarının desteklenmesi demek olan bu girişimin kuruluş döneminde sürekli bir yükseliş içinde olduğu görülmektedir. Bursa medreselerinde bu dönemde müderris olan Molla Fenari'nin özel kütüphanesinde 10.000 kitap bulunduğu tereke kayıtlarına geçmiştir (Şemseddin Sami, 1996, s.3437). Osmanlı Devleti'nin V. Sultanı Çelebi Mehmed'in özel kütüphanesi olduğunu biliyoruz (Ünver, 1970, s.291). Osmanlı döneminde hazırlanan ilk kanunname olan Fatih Sultan Mehmed tarafından ilan edilen “*Kanunnâme-i Al-i Osman*” kamu yönetiminin dört ana hizmet alanıyla (*vezirlik, kazaskerlik, defterdarlık ve nişancılık*) saray, ordu, ilmiye ve eğitim-öğretim kurumlarını da düzenleyen bir içeriğe sahiptir (Kayadibi, 2003, s.2). Ancak oğlu II Bayezid döneminde Fatih'in giriştiği bilim, kültür ve sanat ataklarının yön değiştirdiği bilinmektedir.

XV. ve XVI.yy'la geldiğimizde III. Murad döneminde yine bir bilimsel atağa şahit oluyoruz. Bu dönemde matematik bilimini, Ali Kuşçu ve Takıyyüddin er-Râsîd'in gibi hem klasik geleneği devam ettiren hem de mekanik-otomatik saatleri konu edinen eserlerle Osmanlı bilim evrenini ileri bir aşamaya taşıyan bilim insanları yetiştirdiği görülmektedir. Bu dönemde Osmanlı'nın en önemli astronomlarından olan Takıyyüddin Efendi İstanbul'da Tophane sırtlarında bir gözlem evi kurar ve astronomik saati yapmakla, o tarihlerde Batlamyus'un başaramadığını başarır. Bu önemli girişim, Şeyhülislam Kadızade Ahmed Şemseddin Efendi'nin III. Murad'a “*yıldızların gözleminin felaket getireceğini; göklerin sırlarını örten perdeyi*

kaldırmanın uğursuz bir haddini bilmezlik olduğunu,” söylemesiyle yine III. Murad döneminde bir gecede ortadan kaldırılır (Kenan, 2013, s.5). Onyedinci yüzyılda matbaanın Osmanlı topraklarına Avrupa’dan 281 yıl sonra girmesinin de aynı zihniyetin ürünü olduğu şüphesizdir.

Diğer yandan Osmanlı toplumunda, iniş çıkışları olsa da ciddi bir bilim, kültür ve sanat birikimi oluşmuştur. Bu birikimin başta saray kütüphanesi olmak üzere, cami, medrese, mektep ve dersaneler gibi eğitim-öğretim kurumlarının bünyesinde toplandığı görülmektedir. Ayrıca zaviye, türbe, hankâh, ribat, mescit, dergâh ve mevlevihane gibi eğitim veya ibadet kurumlarının bünyesinde kurulmuş kütüphaneler ile ev, konak, oda vb. mekânlarda kurulmuş olan kütüphanelere rastlanmaktadır (Anameriç, 2006, s.196). Ancak bunlar, kendi içinde hizmet bütünlüğü olan kurumsal anlamda hizmet alınan, halka açık olmayan kütüphanelerdir. 1678 yılında İstanbul’un Çemberlitaş Semt’inde kurulan Köprülü Kütüphanesi ise felsefe olarak, günümüzdeki halk kütüphanesi hizmet anlayışına uygun, bağımsız bir binaya sahip vakıf kütüphanesidir. Kütüphaneler o dönemde Evkâf-ı Hümayun Nezareti’ne bağlıdır (Özdemir, 2013, s.148). Köprülü Kütüphanesi, halk kütüphanesi formatında hizmet verilen ilk kütüphane olarak düşünülebilir (Anameriç, 2006, s.197).

XVIII. yüzyılda Tanzimat ve Meşrutiyet uygulamaları ile azınlıklara verilen hakların Türk toplumuna da yansımaları görülür. II. Mahmud’un 1824 tarihli fermanında, para kazanmak için 5-6 yaşındaki çocuklarını mektep yerine usta yanına verenlerin vebalinin büyük olduğunu söylenmiş, bu tarihten itibaren işyerlerine, temel dini bilgiler başta olmak üzere eğitim görmemiş çocukların alınmasını yasakladığı gibi o dönemde çırak olup mektep tahsili görmeyenleri de çalıştıkları yerden alın (Kenan, 2013, s.12). buyrulmaktadır. Bu ferman Osmanlı topraklarında zorunlu eğitim girişiminin başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde temel eğitim kurumları daha yaygın ve düzenli hale gelmiştir.

1839’da Tanzimat Fermanı’nı ilan eden Sultan Abdülmecid döneminde başlayan bu yenilikler, II. Abdülhamid’in saltanatının sonu olan 1909’a kadar aşama aşama devam edecektir. Dinsel kurumların eğitimde etkisi devam etmekle birlikte 1845 yılında Meclis-i Maarif-i Umumiye’nin (*Genel Eğitim Kurulu*) kurulmasıyla eğitim hizmetleri devlet eliyle yürütülmeye başlanır (Özdemir, 2013, s.148). 1857 yılında

Maarif Nezareti kurulur. Yani sorumluluk dini kurumlardan, resmi dairelere geçer. 24 Eylül 1875 tarihinde “*Maarif-i Umûmiyye Nizâm-namesi*” yayınlanır. Nizamnamenin 138-146-147-148. maddeleri kütüphanelerin nasıl yönetileceği ve denetleneceği hakkındadır. Bu dönemde kütüphanelerin yönetimi kimi zaman, Evkaf Nezareti’ne (*Vakıflar*) kimi zaman Maarif Nezareti’ne geçtiği görülmektedir (Özdemir, 2013, s.148).

Meşrutiyetle birlikte eğitimde yapılan yenilikler yeni bir kütüphane tipini gündeme getirir. Bu kütüphaneler, Sultan II. Abdülhamid dönemine rastlayan dönemde, Avrupa eğitim sistemi örnek alınarak açılan orta eğitim kurumları içinde yapılan okul kütüphaneleridir. Önemle üzerinde durmamız gereken bir konu bu dönemde Dârülfünûn’da derslerin halka açık olarak yapılmasıdır (Kenan, 2013, s.13). Bu sistem örgün eğitim kurumlarından, yaygın eğitim kapsamında olanların da yararlanabilmesine olanak sağlar. Aynı dönem içinde, İstanbul’da Beyazıt Meydanı’nda 1884 yılında devlet eliyle açılan ilk halk kütüphanesi diyebileceğimiz (*Kütüphane-i Umumi Osmanî*) günümüzdeki adıyla Beyazıt Devlet Kütüphanesi hizmete girer.

II. Meşrutiyet dönemi aynı zamanda “*Milli Kütüphane*” kavramının biçimlendiği yıllar olarak görünmektedir. Bu isim altında çeşitli şehirlerde, işlev olarak “*Halk Kütüphanesi*,” formatında hizmet veren kütüphaneler açılır. (Özdemir, 2013, s.148) Osmanlı Devleti’nde batılılaşma hareketleri ile birlikte bireyin gündeme gelmesi, eğitim ve özgürlük kavramlarının konuşulmaya başlamasıyla da ilgilidir. O döneme kadar eğitim kurumları ile birlikte anılan kitaba, artık halktan ihtiyaç duyabilecek kişilerin de ulaşabileceği, sadece kütüphane hizmeti verilen bağımsız kurumlar gündemdedir.

Bu genel görüş çerçevesinde, beklentilerin ne kadar karşılık bulduğunu ya da özgürlük, eğitim hakkı, demokrasi gibi kavramların kat edilen yolla hangi noktaya taşınabildiğini görebilmek için Nuri Güçtekin tarafından kaleme alınan “*Osmanlı Devleti’nin 1907-1908 Yılına Ait Eğitim İstatistiği*,” verilerine dayanarak bir tablo hazırlamaya çalıştım. Tablodan 1900’lü yılların başında Osmanlı sınırları içinde yaşayan 28.000.000, vatandaşın 1.320.023’nün 149.485 örgün eğitim kurumundan birine devam ettiği bilgisini edinmiş bulunuyoruz ki bu nüfusun yaklaşık 4,7’sine tekabül etmektedir. Okur-yazarlık oranı hakkında ise farklı görüşler olmakla birlikte

%10'nun altında olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır (Güçtekin, 2012, s.125-167).

Tablo1. 1907-1908 yılında Osmanlı Devleti'nde Eğitim İstatistiği

	Okul sayısı	Erkek öğrenci	Kız öğrenci
İstanbul	127.989	88.550	39.439
Taşra	7.503	274.219	242.875
Müslüman okullar	2.948	11.950	48.142
Gayrimüslim okulları	297	17.193	17.305
Ecnebi devlet okulları	10.748	272.028	308.322
TOPLAM	149.485	663.940	656.083

Bu bilgiler ışığında görülmektedir ki, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, Avrupa'daki gelişmelerle de örtüşecek şekilde modern eğitim anlayışı dönemi başlamış ise de bu deneyim, içerik, yöntem ve anlayış açısından gelişerek ve kurumsallaşarak Türk eğitiminde yarattığı çatalaşma da dâhil olmak üzere çeşitli sorunlarıyla birlikte Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar devam etmiştir.

XIX. yüzyılın mektep-medrese ayrışması ve yabancı okullar deneyiminden önemli dersler çıkartan Cumhuriyet yönetiminin ilk işi, modern Türk eğitim anlayışını ve kurumları birbiriyle uyumlu bir bütün haline getirmek, zamanın ruhuna uygun bir şekilde geliştirmek ve eğitimi; bölge, ırk, cinsiyet ve din farkı gözetmeksizin yaygınlaştırmak ve daha da işlevsel hale getirmek olmuştur (Kenan, 2013, s.20).

1921'de yapılan Maarif Kongresi'nden itibaren Türk eğitiminin bu temel sorunu çeşitli ortamlarda tartışılmaya başlanmış, nihayet 3 Mart 1924'de çıkarılan 430 sayılı Tevhid-i Tedrisât Kanunu'yla (Kenan, 2013, s.20). eğitimdeki ayrışmalar ortadan kaldırılmış, eğitim-öğretiminin ulusal, laik, bilimsel, uygulamaya dayalı ve karma yapısının temelleri atılmıştır (Erdem, 2011, s.176).

Cumhuriyetin, Türk vatandaşına eğitim alanında iki büyük kazanımı olmuştur. Birincisi Köy Enstitüleridir. Bu yolla eğitim umudu olmayan köy çocukları, birer eğitim neferine dönüşmüş

ve köylerine ışık olmuştur. İkincisi ise Millet Mektepleridir. 1927'de halkın okur yazarlık oranı %10.7 iken Millet Mektepleri'nde gösterilen yüksek performansla bu oran 1935'de %19.5'e, 1940'da %22.4'e yükselmiştir. (Büyükdüvenci, 1983, s.466)

Cumhuriyetin eğitim hamlesiyle 1927'de %10.7 olan okur yazarlık oranı, yıldıan yıla gelişerek 2014 yılı rakamlarına göre Türkiye genelinde %96,13'e ulaşmış da ne olmuştur? Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün "2013-2014 HEM Yetişkin Okuma Yazma Faaliyetleri İstatistikleri"ne göre Türkiye genelinde hâlâ 15 yaş ve üstü 2.623.144 kişinin okuma yazma bilmediği görülmektedir (2013-2014 HEM Yetişkin, 2013).

Genel bir değerlendirme yaparsak, 2010 yılında okullaşma ortalaması %98 olarak açıklanmıştır. Türkiye'de 5 yıl olan zorunlu eğitim 18.08.1997 tarih ve 4306 sayılı yasa ile 8 yıla çıkarılmış, 30.03,2012 tarih ve 6287 sayılı yasa ile 12 yıla çıkarılmıştır. %98'lik bir oranla okula başlayan çocukların başarı durumuna bakalım.

Tablo 2. 2010/2011 öğretim döneminde okul başarı durumu

	Öğrenime başlayan	Diploma alan
İlkokul/2010-2011	10 .981 .100	1 .252 .147
Liseler/2010-2011	2 .676 .123	392 .064
Üniversite/2010-2011	3 .626. 642	496 .794

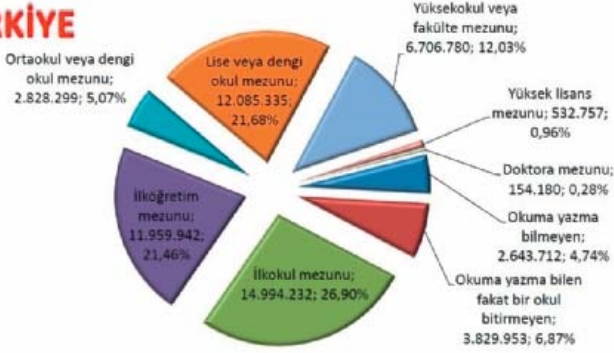
1923-2013 TÜİK verilerine göre hazırlanmıştır.

Bu öğrencilerin nereye kaybolduğunu ben şahsen merak ediyorum. Sonuçlar, Cumhuriyet döneminde hızla artan okuma- yazma oranlarına rağmen Türkiye'de hiçbir zaman arzu edilen eğitim hamlesinin başarılamadığının göstergesidir.

Hala örgün eğitim kurumları bünyesinde eğitim gören çocukların durumu gösteren daha da vahim bir veriye sahibiz. OECD tarafından 3 yılda bir tekrarlanan, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı, olan (PISA) Projesi'nde zorunlu eğitimin sonunda örgün eğitime devam eden 15 yaş grubundaki öğrencilerin; matematik okuryazarlığı, fen bilimleri okuryazarlığı ve okuma becerilerini konu alan istatistikte

15+ YAŞ EĞİTİM DURUMUNA GÖRE NÜFUSUN DAĞILIMI, 2013

TÜRKİYE

Türk öğrencileri, toplamda aldıkları 448 puanla, 65 ülke arasında 44. sırada yer almaktadır. Dünya’da bilgi okuryazarlığı tartışılırken, Türk çocuklarının okuma becerisinde, yani kendi dillerinde okuduklarını anlamak becerisinde, 41. sırada (PISA Ön Raporu, 2012, s.12) olmaları endişe verici bir durum olarak değerlendirilmelidir.

Örgün eğitimin durumu bu olunca bireylerinin, çağımızda arzu edilen, bilgi okuryazarı olabilmeleri, değişimi algılayabilmeleri, hak ve sorumluluklarını bilmeleri, bilgiden yararlanabilmeleri ancak, örgün ve yaygın eğitim kurumlarının ortak çalışmaları ile topluma sunacakları yaşam boyu öğrenme kapsamında düzenlenecek etkinliklerle mümkün olabilecektir (Ersoy ve Yılmaz, 2009, s.805).

“Bu tablo içinde kütüphanelerin rolü nedir?” diye baktığımızda bireyin eğitim alma, öğrenme ve kendini geliştirme hakları çerçevesinde gündeme gelen halk kütüphanelerine, bu görevlerini yerine getirebilmeleri için gereken yasal ve ekonomik desteklerin sağlanmaması nedeniyle, işlevsel olarak hizmet verebilmesi ve kurumsallaşmasının mümkün olmadığını görüyoruz. Bu sorunun 3 temel sonucu bulunuyor:

- Toplumsal kabul görmeme,
- Kurumsal olarak kendini ifade etme problemi (kurumsal olarak temsil problemi),
- Ürettiği hizmeti arz edememe (hizmetini gereğince pazarlayamama problemi)

Toplumsal kabul görmeme, derken burada kastedilen, toplumda bireylerin kendini geliştirme anlamında ve yaşam boyu eğitimde, halk kütüphanelerinin gerekli ve yeterli olduğu konusunda olumlu bir düşünceye sahip bulunmamasıdır. Diğer bir söylemle, bireyin kendini geliştirmek anlamında kütüphaneyi çare olarak görmeyişidir. Kütüphanelerimiz maalesef her dönemde eğitimin en pasif kanadı olarak kalmıştır.

İkinci olarak kütüphanelerimiz, bürokraside, eğitim kurumları arasında ve sosyal yaşamda yeterince etkin bir şekilde temsil edilme olanaklarından yoksundur. Bunun gerçekleşebilmesi için yasal ve yönetsel destekten mahrum olan kütüphanecilerin bunu bireysel girişimcilikleri ile başarmaları beklenmektedir.

Üçüncü sorun olan ürettiğini arz etme noktasında, kütüphanelerimizin hizmetleri konusunda etkin bir şekilde halkı bilgilendirme, halkla bütünleşebilme ve sosyal girişimcilikte önünü açacak fırsatlar tanınması, olanaklarının artırılması gereklidir. Bu gerçekler halk kütüphanelerinin yeterliliği ve işlevselliği önünde büyük bir engel olarak durmaktadır. Kütüphanelerin kurumsal yapı olarak yönetsel birliğe sahip, özgün ve kalıcı bir yapıya sahip olamayışı önemli bir etken olarak konunun bir ayağını oluştururken, diğer bir temel etken olarak kütüphanelerin yönetim ve işleyiş kurallarının yasal olarak uzun yıllar belirsizliğini koruması ve her kütüphanede kendine özgü nitelikler taşıyan bağımsız yönetmeliklerin olduğu söylenebilir. Bütün bu görüşler çerçevesinde halk kütüphanelerinin halkın kendini geliştirme ve yaşam boyu eğitim alma hakkını kullandığı kurumlardan biri olarak yeterince başarılı olamadığını kabul etmek durumundayız. Bu sonuç, hükümetlerin, anayasal yükümlülüklerini yerine getirmekte destek alması gereken kurumlardan biri olan kütüphaneleri etkili bir şekilde kullanamadığının göstergesidir.

Açıkçası, meslektaşlarım yönünden beni umutsuzluğa düşüren şudur:

Kütüphaneler ilk kez;

1920 yılında Milli Eğitim Bakanlığı içinde kurulan Hars Dairesi'nde ilk kurumsal yapılanmaya kavuşmuş,
1926 yılında Hars Dairesi kaldırılarak kütüphaneler – müzeler – güzel sanatlar müdürlükleri kurulmuş,

1960 yılında değişik statüdeki kütüphaneler bir çatı altına toplanarak Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Kütüphaneler Genel Müdürlüğü kurulmuş,
1971 yılında Kültür Bakanlığı'na bağlanmış,
1982 yılında bakanlar kurulu kararıyla Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü kurulmuş,
1983 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlıkları birleştirilmiş,
1989 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlıkları tekrar ayrılmış,
2003'te Kültür ve Turizm Bakanlıkları tekrar birleştirilmiş.

Sonuç olarak görölmektedir ki genelde kütüphane kurumunun kurumsallaşamaması gibi bir durum söz konusu.

- Kütüphanelerin yasal statüde devamlılıktan yoksun olması,
- Personel olarak bakanlık bünyesinde meslek mensuplarının ağırlığının olmayışı sonucunda kendini yeterince ifade etme olanağına sahip olamaması,
- Hizmet kalitesini yükseltecek olanakların bulunmayışı nedeniyle bilgi ve yeteneğini kullanamaması sonucunda beyinsel ve fiziksel üretiminin kısıtlanması,
- Kütüphanelerde toplum hayatında önceliği olan bir hizmet verilmediği için toplumsal statüden yoksun olması nedeniyle, sonuç olarak *"Ne olacak bu kütüphanelerin ve kütüphanecilerin hali?"* derken!

Kuruluşundan itibaren Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında paslaşılın halk kütüphaneleri sorumluluğunun, yani halkın eğitim görme, bilgilenme ve kendini geliştirme hakkının bundan böyle yerel yönetimlerden de talep edilmesi beklentisi ortaya atılmıştır. Gerçi, 13 Temmuz 2005 tarihinde 25874 sayısı ile Resmi Gazete'de yayımlanan 5393 Kanun No'lu *Belediye Kanunu'nun 77. maddesi gereği yerel yönetimlerin kütüphane açmalarının önünde bir engel yoktur ve İzmir Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Kadıköy Belediyesi, Nilüfer Belediyesi gibi bunu gerçekleştiren ve başarılı olan yerel yönetimler vardır. Ama ne yazık ki bu konuda çok fazla örnek gösteremiyoruz.*

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, 2010'da verdiği ek yasa tasarısı ile olgunlaşan ve TBMM Komisyonlarında görüşülerek, yasalaşmak üzere Genel Kurul aşamasına gelmişken, kadük olan yasa tasarısına göre Türkiye'deki iller ve büyükşehir merkez ilçeleri Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet vermeyi sürdürecektir, ilçe halk kütüphaneleri ise özel idarelere devredilecekti. 6360 sayılı *'On Dört İilde Büyükşehir Belediyesi ve 27 İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'* ile birlikte, Türkiye'de büyükşehir belediyesi sayısı 30'a çıkarılmış ve il özel idareleri kaldırılmış, köyler ve beldeler mahalleye dönüştürülmüştür (Çetin (Önez), 2015, s.247-266).

Özel idarelerin ortadan kalkması ve yasanın kadük olmasıyla yeni ve halk kütüphanesi hizmetinin ruhuna uygun bir düzenleme yapılması beklenirken, Bakanlık tarafından hazırlanan ve 11.1.2012 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren yeni Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'nde kütüphanelerin devri ve denetimiyle ilgili 37. maddesi *"Çeşitli nedenlerle hizmet veremeyen kütüphaneler, hizmetlerini sürdürmesi koşuluyla, diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bir tutanak çerçevesinde bakanlıkça devredilebilir,"* (Resmi Gazete, 2012) çerçevesinde 321 taşra kütüphanesi belediyelere devredilmiştir. Bu kütüphanelerin ya kapatıldığı ya da atıl durumda olduğu malumunuzdur. Baştan sona problem olan bu girişim hakkında mesleki deneyimlerime dayalı olarak;

- Halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimler tarafından hangi ilkeler çerçevesinde organize edileceğini belirleyen bir yasa bulunmamasının sakıncalı ve sancılı bir sürece neden olacağı,
- Politik getirisi olmadığından kütüphane hizmetlerine yeterli finansal kaynak ayrılmayacağı,
- Kütüphane binaları ve personelinin başka amaçlar için kullanılabilmesi,
- Hizmet planlaması ve koleksiyon oluşturulmasında yetersiz personel ve kişisel politik yönelimler doğrultusunda hareket edilmesi olasılığının sıkıntı yaratacağı,
- Bir genel müdürlük yapılanması olmasına rağmen Kültür Bakanlığı bünyesinde bile yeterince iyi olanaklarla çalışmayan kütüphanecilerin hak kayıplarına uğrayacağı ve mesleğin itibarsızlaştırılacağı endişesi gündemdedir.

Sonuç olarak bu tasarı Kültür Bakanlığı'nın taşra kütüphanelerini gözden çıkardığını, ya da başka bir deyişle kaderine terk ettiğini göstermektedir. Çünkü zaten merkez ilçeler dışında çalışan kütüphaneci sayısı çok azdır. Belki eş durumundan görev alan birkaç kütüphaneci çıkar. Bu arada onlar da merkeze çekilir. Böylece yerel yönetimlere ne kütüphaneci kadrosu ne de kütüphaneci verilmemiş olur. Bu durum kütüphanecilerin karşı karşıya kalacakları risklerin bertaraf edilmesi açısından açıdan iyi bir gelişme olmakla birlikte devredilen kütüphanelerin kesinlikle kapanması anlamına gelir.

Bilginin işlenmesinde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoğun biçimde kullanılmasının bir sonucu olarak gündeme gelen “*Bilgi çağı*” ve “*bilgi toplumu,*” kavramları bu koşullarda bizden çok uzakta görünmektedir. Çünkü çağın gerektirdiği yeterlilikte bireyler yetiştirilmesi için yaşam boyu eğitimi hedefleyen bir eğitim programına dolayısıyla ülkemizde eğitimin yeniden yapılandırılmasına gerek bulunmaktadır.

Cumhuriyet dönemi boyunca bireyin eğitiminde arzu edilen etkiyi yaratamayan, Kültür Bakanlığı'nın üzerinden atmakta direndiği halk kütüphaneleri, yerel yönetimler çatısı altında işlevlerini ne kadar yerine getirebilecektir? Halk kütüphaneciliği hizmetinin verilmesinde yaşanan bu yönetsel karmaşa, kütüphanelerin temel görevlerinden biri olan yaşam boyu eğitim ya da örgün eğitim diyebileceğimiz hizmetlerini gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması, geliştirilmesi ve devletin yasalarla belirlenmiş görevlerini gerçekleştirilmesinin önünde ciddi bir engel olarak görünmektedir.

Ana sorunsal hakkında araştırmadan çıkarılan sonuç; bu karmaşa devam ederken, “*Vatandaşlar eğitim görme ve kendilerini geliştirme hakkının takipçisi olarak hangi kurum veya kuruluşları mubatah almalıdır?*” sorumuzun havada kaldığıdır. Ülkemizde kütüphanelerin sorunları bu boyutta devam ettiği sürece, kurum olarak sorumluluklarını yerine getirmekteki yeterlilikleri her zaman tartışma konusu olacaktır. Bu aşama, “*Yetkisizlik ve etkisizlik, sorumluluk yükünü ortadan kaldırır mı?*” sorusunu akla getirmekte, kütüphanelerin bu yetkisizlik ve etkisizlik ortamında ne derece iyi hizmet verebileceği konusunun irdelenmesini gündeme getirmektedir.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Anameriç, H. (2006). İstanbul Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 20(2), 195-202.
- Arslan, Ç. ve Kayanççek, M. (2010) *TC. Anayasası*. İstanbul: Hürriyet Gazetesi.
- Binbaşoğlu, C. (2013). *Başlangıcından bugüne Türk eğitim tarihi*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Büyükdüvenci, S. (1983). "Atatürk'ün Eğitim Felsefesi." Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü' nün 5-7 Ekim 1983 tarihinde düzenlediği "İnsan Problemi Açısından Felsefe ve Sosyal Bilimler." Başlıklı Sempozyuma bildiri olarak sunulmuştur.
- Çetin (Önez), Z. (2015). Türkiye'de İl Özel İdaresi Sisteminin Dönüşümü ve 6360 Sayılı Kanununun Dönüşüme Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 20(2). 247-266.
- Erdem, A. R.(2011). Atatürk'ün Eğitim Liderliğinin Başarısı: Türk Eğitim Devrimi. *Belgi*. (2). 163-181.
- Ersoy, A.ve Yılmaz, B. (2009). Yaşam boyu öğrenme ve Türkiye'de Halk Kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*. 23 (4), 803-834.
- Güçtekin, N. (2012). Osmanlı Devletinin 1907-1908 Yılına ait Eğitim İstatistiği. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*.11(22), 125-167.
- Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/01/20120111-18.htm> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2016).
- İstatistik Göstergeler 1923-2013, (2014). Ankara: TÜİK.
- Karataş, A. İ. (Ed). (2012). *Bursa Kütüphaneleri*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi.
- Kayadibi, F. (2003). Fatih Sultan Mehmed Döneminde Eğitim ve Bilim. *İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (8). 1-29.
- Kenan, S. (2013). Türk Eğitim Düşüncesi ve Deneyiminin Dönüm Noktaları Üzerine Bir Çözümleme. *The Journal of Ottoman Studies*. 61, 1-31.
- Özdemir, N. (2013). Bursa Kütüphaneleri. Ali İhsan Karataş(Ed) *XIX. Asırdan Günümüze Bursa Kütüphaneleri* içinde (s. 148-165). Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi.

- PISA 2012 Ulusal Ön Raporu*. (2013). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü.
- Polat, C. ve Odabaş, H. (2008). Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı. *Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, 27-30 Mart 2008, Antalya = International Symposium on Globalization, Democratization and Turkey Proceedings, March 27-30, Antalya, 2008*. içinde (s.596-606) Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Şemseddin, (1996). *Kâmûsu'l-Alâm*. İstanbul: Kaşgar Neşriyat.
- Ünver, A. S. (1970). Çelebi Mehmed'in Hususi Kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*. 19(4), 291-295.

Yerel Yönetim Tarafından Kurulan Okul Kütüphanelerinin Halk Kütüphanesi Hizmetleri

Hilal Çuhadar

Beylikdüzü Belediyesi, Türkiye, hilalcuhadar@beylikduzu.bel.tr

Fidan Gül

Beylikdüzü Belediyesi, Türkiye, fidangul@beylikduzu.bel.tr

Öz

Beylikdüzü Belediye Başkanlığı ve Beylikdüzü İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından düzenlenen protokol ile “Okul Kütüphaneleri Halka Açılıyor” isimli proje hayata geçirilmiştir. İlçe sınırları içinde bulunan 3 lise bünyesinde kütüphaneler kurulmuştur.

Bu projede; okul öğrencilerinin ve çevre halkının kitap okumaya teşvik edilmesi, kütüphane kültürü edinilmesine katkıda bulunulması, öğrencilerin nitelikli zaman geçirmeleri için uygun ortam sağlanması, okul, öğrenci ve aile iletişiminin daha verimli hale getirilmesi, eğitim kurumlarındaki kütüphanelerden öğrencilerin ve çevre halkının faydalanmasının sağlanması, kütüphane kültürü edinilmesine, vatandaşlarımızın kendini geliştirme ve kitap okuma alışkanlığı kazanmalarına katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Genç yaşta lise öğrencilerinin, tüm günlerini geçirdikleri okul binasında aktif olarak hizmet veren bir kütüphane olması, kütüphanecisi ile olan aktif iletişimleri sayesinde kitap okumaya, kitaplara ve kütüphanelere olan bakış açılarını olumlu yönde geliştirerek kütüphane alışkanlığı edinmelerinde önemli rol oynamıştır.

Anahtar kelimeler: Okul kütüphaneleri, kütüphanecilik hizmetleri, okuma alışkanlığı, kütüphanelerarası işbirliği.

Giriş

Kütüphaneler, her türden bilgi ve düşünce eserlerini toplayıp koruyarak, düzenlediği bilgi zenginliğini insanlara, toplumlara aktarılmasını ve çağlar boyu sürekli paylaşılmasını sağlayan yerel bilgi merkezleridir. Halkın bilgi alma hakkının sorumluluğu ve bilinciyle çalışmalarını sürdüren halk kütüphaneleri, toplumun bilgi gereksinimini karşılayan en önemli kurumlardır. Kadın, erkek, her yaş ve düzeyde, çeşitli mesleklerden okurun ilgi alanına hitap edecek çeşitlilikte bilgi sunan, dermelerini oluşturan toplumsal bilgi merkezleridir. Toplumun her kesimine hitap eden halk kütüphanelerinin kullanıcı profiline kapsamında elbette ki bulunduğu bölgede eğitim gören çeşitli yaş gruplarındaki öğrencilerde bulunmaktadır. Bu sebeptir ki; halk kütüphaneleri ve okul kütüphaneleri birbirine en yakın iki kütüphane türüdür.

Kurumlararası işbirliğinin büyük önem taşıdığı bu çalışma, yerel yönetim tarafından verilen kütüphanecilik hizmetlerinin hedef kitlenin ihtiyaçlarına hızlı cevap verilmesi, doğrudan etkileşime geçilmesi ile elverişli yararlanma ortamını sağlayarak kütüphanelerin bilgiye kolay ve hızlı erişim sağlanmasının göstergesi olmuştur.

Bu çalışmada, Beylikdüzü ilçesinde, amaçları ve kapsamaları doğrultusunda birbirine en yakın iki kütüphane türü olan okul ve halk kütüphaneleri arasında başlatılan işbirliği ile verilen hizmetlerin tanıtılması ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Okul ve Halk Kütüphaneleri İşbirliği

UNESCO; halk kütüphanelerini yaşam boyu öğrenme, birey ve toplumların bilgi gereksinimini sağlayacak ortamları sağlayan yerel bilgi merkezleri olarak tanımlamaktadır. Halk kütüphaneleri evrensel bir tanımla; ırk, din, dil, cins, yaş, eğitim, kültür, sosyo-ekonomik düzey ve siyasal görüş farkı gözetmeksizin, her tür bilgi ve kültür kaynağını, ücretsiz olarak hizmete sunan eğitim ve kültür kurumlarıdır (Yılmaz, 2013, s.60).

Okul Kütüphanelerinin amaçları çerçevesinde öğrencilerin akademik gelişimlerini desteklemek, bireysel okuma ihtiyaçlarına yanıt vermek, okuma alışkanlığı yaratmak, kitabı ve kütüphaneyi kullanmayı öğretmek olarak sıralanabilir (Baysal, 1993, s.17).

Her iki kütüphane sisteminde de, kişilerin bilgi gereksiniminin karşılanması, okuma alışkanlıkları edindirilmesi ilkelerinden hareketle hizmet verilmesi, birbiri ile örtüşen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu temel ilke ve amaçlardan yola çıkarak, halk kütüphaneleri ve okul kütüphaneleri işbirliğine gerek duyulmaktadır. Okul kütüphanesini kullanan bir öğrencinin mezun olduktan sonra da kütüphane kullanım ve okuma alışkanlığını devam ettirmek bilgi alma ihtiyacını gidermek amacıyla halk kütüphanelerini kullanması beklenen bir sonuçtur. Özellikle küçük yaşlarda alışkanlıkların yerleştiği ve şekillendiği düşünülürse halk kütüphaneleri potansiyel okuyucuları, geçmişlerinde okul kütüphaneleri kullanıcılarıdır. Okul yıllarında kütüphane kültürü edinen, okuma ilgisi gelişen bireyler, ilerleyen yıllarda halk kütüphanesine üye olan birer bilgi okuryazarı olacaklardır. Okul ve halk kütüphanelerinin işbirliği, yaşam boyu öğrenme bilinciyle okuyucularına hizmet verilen uygun zemin ve ortamların hazırlaması bakımından oldukça önemlidir. Her iki kütüphanenin temel hizmet felsefelerindeki ortaklık, tanım ve amaçlarındaki ilkesel benzerlik ile bilgiye erişim sürecinin niteliği, halk-okul kütüphanesi işbirliğini zorunlu kılan nedenler olarak özetlenebilir (Yılmaz, 1998, s.110-130).

Okul Kütüphaneleri Halka Açılıyor Projesi

Okul kütüphaneleri, aynı zamanda halk kütüphanelerinin daha sonraki kullanımı için ilk adımın atıldığı yerlerdir. Çocukların halk kütüphanelerinden önce okul kütüphanelerini kullandığı düşünülürse okul kütüphaneleri, bir bakıma okuma test sürüşlerinin yapıldığı ilk bilgi merkezleridir. Viyana örneğine bakıldığında; okul binaları içine kurulan halk kütüphanelerinin kullanımının diğer halk kütüphanelerine %80 oranla çok üstünde olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmalar, çocukların okul kütüphanelerinden daha fazla kitap ödünç aldığını göstermektedir. Halk kütüphanelerini kaç kişinin kullanacağı, büyük ölçüde kişilerin gençlik dönemlerinde halk kütüphaneleriyle tanıştırılıp tanıştırılmadıklarına ve nasıl tanıştırdıklarına, halk kütüphaneleri hakkında nasıl bir duygu taşımaya yönlendirildiklerine bağlıdır (Bamberger, 1990, s.49).

Bu çalışmada, okul öğrenci, öğretmen ve veli mevcudunun yanı sıra çevre halkının okumaya, araştırmaya ve öğrenmeye teşvik edilmesi, okul, öğrenci ve aile iletişiminin daha verimli hale getirilmesi, gençlerin, araştırma teknikleri ve bilgi

okuryazarlığı konusunda bilinçlendirilmesi ve akademik başarılarına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Eğitim-öğretim mekanı olan okullarda kütüphaneler kurarak okul kütüphanelerini aktif kullanılan mekanlar haline getirilmesi, ilçede kütüphane kültürü ve okuma bilincinin geliştirilmesi, ilçe genelinde verilen kütüphanecilik hizmet alanlarının genişleterek tanıtılması bu çalışmanın hedefini oluşturur.

Beylikdüzü İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile Beylikdüzü Belediye Başkanlığı işbirliği çerçevesinde ilçe sınırlarında bulunan ve bulunduğu konum itibarıyla çevresindeki okul ve yerleşim bölgeleri değerlendirilerek üç ayrı lise belirlenmiştir. Yakuplu, Cumhuriyet ve Gürpınar mahallelerinin merkezi noktalarında bulunan söz konusu liselerin fiziki özellikleri itibarıyla de uygunluğu tespit edilmiştir. Yerel yönetim olarak Beşir Balcıoğlu Anadolu Lisesi, Cahit Zarifoğlu Anadolu Lisesi ve Gürpınar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde kütüphane kuruluş çalışmalarına başlanmıştır.

Koleksiyon yapısı oluşturulurken gençlerin ilgisini çekecek güncel yapıtların bulunmasına özen gösterilerek, müfredatı da desteklemesi, aynı zamanda çevre halkına ve okullara da hitap edecek bir yapıya sahip olunması için titizlik gösterilmiştir. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü AR-GE Birimi tarafından görevlendirilmiş öğretmenler ve uzman kütüphaneciler işbirliği ile kitap koleksiyonları oluşturulmuştur. Çevrede bulunan ilkokul ve anasınıfı öğrencilerinin, ailelerin, öğretmenlerin de faydalanabileceği geniş yelpazeli bir koleksiyon ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Gerekli kütüphane donanımları, bilgisayar, yazıcı ve mobilyalar, Beylikdüzü Belediyesi tarafından temin edilmiştir. Kullanıcıların ihtiyaçlarına ve taleplerine cevap verecek niteliklerde olması amaçlanarak internet bağlantılı bilgisayarlar ve çıktı hizmeti verilebilecek yazıcılar da bulunması, bilişim teknolojilerinin kullanılması, gençlerin dikkatini çekmesi açısından önemli unsurlardan biridir.

Kurulan kütüphane otomasyon programı ile sınıflaması yapılan kitapların kataloglama, veri girişi, etiketleme, barkod ve demirbaş numaraları verilerek teknik işlemler tamamlanmıştır. Sistemli ve ilkeli sürdürülen kütüphane hizmetleri belediye tarafından istihdam edilen bir personel tarafından

gerçekleştirilmektedir. Kütüphanede kütüphane memuru olması, günümüz şartlarında ayrıcalıklı bir kütüphanecilik hizmeti verilerek kullanıcıların danışma, bilgi alma, istek ve taleplerini dile getirme imkânı bulmalarını sağlamaktadır.

Bu kütüphanelerde demirbaş takibi, ödünç ve üyelik işlemleri, kütüphane otomasyon programı üzerinden yapılmakta ve Dewey Sınıflama Sistemi kullanılmaktadır. Web üzerinden kütüphanelere erişim sağlanabilmekte, kullanıcılara katalog tarama, koleksiyon inceleme ve araştırma teknikleri ile ilgili bilgiler verilerek kütüphane kültürü edindirilmesi amaçlanmaktadır. Okul Kütüphaneleri Yönetmeliğine uygun olarak kütüphane hizmetleri verilmektedir.

Proje dâhilinde kurulan bu kütüphaneler; öncelikle içinde bulunduğu okul ve çevresindeki öğrenci, öğretmen ve veli kitlesi yanında çevre halkına da hizmet vermektedir. Kullanıcılarımıza, ödünç verme, güvenli ortamda internet erişimi, ödev proje araştırmaları ve çıktı alma imkânı tanınmaktadır.

Kütüphanelerden faydalanmak ve kitap ödünç almak için yine okul kütüphaneleri yönetmeliği maddelerine bağlı kalarak üyelik ve ödünç işlemleri gerçekleştirilmektedir. Kütüphanenin bulunduğu okulda veya çevresindeki bir okulda öğrenim görüyor olmak, öğrencinin veya öğretmenin aile bireylerinden biri olmak, okul ve çevresinde çalışan olmak veya ikamet ediyor olmak üyelik koşulları olarak belirlenmiştir.

Tüm koşul, şart ve uygulamalar kurumlar arasında imzalanan protokolde kesin hatlarla belirlenmiştir. Kütüphanelerin kuruluş aşamasında kurumlar arası iletişim uyum süreçleri değerlendirmelerden geçirilmiş konu ile ilgili tarafların mutabık kalması ve bilgiye erişim hakkı çerçevesinde hizmet verilmesi ortak amacıyla hareket edilmiştir. Üye kimlik kartlarının resimli ve onaylı bir belge olarak düzenlenmesi ile kütüphanelerin bulunduğu okul mensupları haricinde kullanıcıların belirli bir denetim ve kontrolünün sağlanmış olması güvenlik ile ilgili sorunları da çözmüştür.

Halk kütüphanesi formatında hizmet veren bu kütüphanelerin, sadece kitap ödünç alınan, kitap okunan sessiz mekanlar olmadığı kütüphanelerin yaşayan bilgi merkezleri algısının yaygınlaştırılması amacıyla okuma teşvik etkinlikleri

yürütülmektedir. Bu etkinlikler kapsamında; okuma saatleri, kitap tahlil günleri, münazara çalışmaları, edebiyat ve Türkçe dersleri, Bilgi Okuryazarlığı ve Araştırma Teknikleri Seminerleri düzenlenmektedir. Bu seminerler, okul konferans salonları, öğretmenler odası veya kültür merkezlerinde rutin olarak düzenlenmektedir. Söz konusu kütüphane etkinlikleri, bünyesinde bulunan okul öğrenci ve öğretmenlerinin yanı sıra çevre okul öğrenci ve öğretmenlerini de kapsamaktadır.

Öğrencilerin, araştırmalarına rehberlik edilen kütüphanelerde, güvenli internet ortamı sağlanarak bilgisayarda ödev, sunum gibi belgelerin hazırlanması ve çıktı hizmeti de verilmektedir. Daha kapsamlı araştırmalar için yerel yönetimin kültür merkezi bünyesinde hizmet veren Merkez Kütüphaneye yönlendirme yapılmaktadır.

Okumayı teşvik etmek amacıyla etkin kütüphane halkla ilişkiler yöntemleri uygulanmaktadır. Kütüphanelerde en çok kitap okuyan ve kütüphaneleri aktif kullanan okuyuculara yönelik ödüller kapsamında Kitap Kurdu Belgesi verilmesinin yanı sıra üniversite, müze ve kütüphanelere rutin olarak geziler düzenlenmektedir. Okuyuculara, müze ve sergi atölye çalışmalarına, yaratıcı okuma atölyelerine katılma imkanı sunulmaktadır. Bu etkinliklerde öğrenci-öğretmen, öğrenci-veli, öğretmen-veli ortak katılımları olması, okul aile uyumu açısından büyük önem taşımaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Okul bünyesinde ulaşılması kolay olan bir bilgi erişim merkezi olması, koleksiyon niteliğinin talebe göre şekillendirilerek güncellenmesi ve düzenlenen etkinliklerin özellikle öğrencilerin kütüphaneye olan ilgisini ve derslerindeki başarıyı artırdığı gözlemlenmiştir. Özellikle genç yaşlarda kitap okuyarak teneffüs ve öğle aralarında kütüphanede nitelikli zaman geçirme alışkanlığı kazanılmasının yanı sıra davranış problemleri ve gençler arası iletişimde de olumlu yanları görülmektedir.

Mezun olan öğrencilerden kütüphane kullanımı ile ilgili deneyimlerinin üniversite öğrenim hayatlarında da katkı sağladığı şeklinde geri dönüş alınmıştır. Aynı zamanda veliler, öğretmenler ve öğrencilerin ortak zaman geçirdikleri bir mekân da olan kütüphaneler, kuşaklar arası buluşma noktası haline gelmiştir.

Kütüphanelerin koleksiyon yapısının geliştirilmesi, güncellenmesi ve etkinliklerin planlanmasında ortak söz sahibi olan okul idarecileri, öğretmenleri, okul aile birliği üyeleri ve öğrenciler ile yerel yönetim idarecileri arasındaki uyum ve işbirliği projeye ilginin daima canlı tutulmasını sağlamaktadır. Kütüphanecilerin okul idareleri, öğrenci ve veliler ile devamlı etkin iletişimde olması, işbirliği çerçevesinde yürütülen bu çalışmanın sürdürülebilir proje olmasında büyük rol oynamaktadır.

İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile sürdürülen bu projenin devamı niteliğinde yeni kütüphaneler açılması ve işletilmesi, kütüphane stratejik planı kapsamına alınmıştır. İlçede eğitim veren diğer ilk ve ortaokullar bünyesinde çocuk kütüphaneleri, liselerde kafe kütüphane formatında gençlik kütüphaneleri kurulması ile ilgili proje çalışmaları yürütülmektedir.

Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar ışığında söz konusu işbirliğinin kapsamının belirleneceği, görev yetki ve sorumlulukların çerçevelerinin çizildiği yasal bir dayanak olmadığı gözlemlenmektedir. Her ne kadar yerel bazda yöneticilerin imza altına aldığı, protokoller, prosedür ve talimatlar bulunsa da genel bir yönetmelik bağlamında yasal dayanağın zorunlu olduğu unutulmaması gereken önemli bir detaydır.

Bu projede bahse konu olan kütüphaneler arası işbirliğinin hayata geçirilmiş olması yerel bazda fayda sağlandığını gözler önüne sermiştir. Sağlıklı ve ilkeli koşullarda yürütülebilecek işbirliğinin kütüphanecilik alanında devam eden bir yerel proje olarak hayata geçirildiğinin kanıtını ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Bamberger, R. (1990). *Okuma alışkanlığını geliştirme*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Baysal, J. (1993). *Kütüphanecilik*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Yılmaz, B. (1998). Halk Kütüphaneleri-Okul Kütüphaneleri arasında işbirliği ve Türkiye’de durum. *Türk Kütüphaneciliği*, 12 (2), 110-130.
- Yılmaz, E. (2013). *Türk’ün okuma ile imtihanı “kitapsızlar”*. Ankara: Phoenix Yayınları.

Beylikdüzü Belediyesi Kütüphane Oryantasyon Programları

Hilal Çuhadar

Beylikdüzü Belediyesi, Türkiye, hilalcuhadar@beylikduzu.bel.tr

Fidan Gül

Beylikdüzü Belediyesi, Türkiye, fidangul@beylikduzu.bel.tr

Öz

Beylikdüzü Belediyesi bünyesinde hizmet vermekte olan kütüphaneler, kitap ve kütüphaneleri aktif yaşamımızın içine alarak, okumayı teşvik etmek, geçerli, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşımı sağlamayı hedefleyen çalışmalar yürütmektedir.

Bu amaçla; balkımıza okuma alışkanlığı kazandırmak ve kütüphane kültürüne farkındalık yaratmak, akademik başarılarına katkıda bulunmak, araştırma teknikleri ve bilgi okuryazarlığı konusunda bilinçlendirmek amacıyla anaokulları, ilkokul-ortaokul-lise öğrencileri, veliler ve öğretmenlere yönelik Kütüphane Oryantasyon Programı düzenlenmektedir. Düzenlenen program kapsamında her grubun rutin aralıklarla kütüphaneye gelmesi sağlanarak kütüphane kullanım alışkanlığının artırılması ve kütüphane kültürü edindirilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kütüphane etkinlikleri, okuma etkinlikleri, yaratıcı okuma etkinlikleri

Giriş

Kütüphaneler, toplumun bilgi edinme ihtiyacını karşılayan, kişilere eğitim ve öğretim alanında kendini geliştirme imkanı veren, bilgiyi düzenleyip koruyarak hizmete sunan mekanlar olmanın yanı sıra, okuma becerisini geliştirmiş araştırmacı, sorgulayan ve eleştiren okuyucu kitlesi oluşturmak konusunda da önemli görevler üstlenir (Yılmaz, 2013, s. 59-62). Yaşam boyu eğitim merkezleri olarak da nitelendirilen halk kütüphanelerinin, günümüz teknolojik gelişmeleri ve toplumsal değişimin sonucu olarak kullanıcı sayısını arttırmak ve mevcudiyetlerini devam ettirmek amacıyla çağdaş bilgi toplumuna uyum sağlayacak stratejiler ve sosyal politikalar

geliştirme ihtiyacı doğmuştur. Hedef kitlenin ilgisini canlı tutarak, ihtiyaç ve taleplerin doğru analiz edilerek hizmete yansıtılması, okuyucu ile aktif etkileşim içinde özgün ve aktif projelerin hayata geçirilmesi ile kütüphanelerin cazibe merkezleri haline gelmesi mümkündür. Tüketerek üretilen tek eylemin kitap okumak olduğu bilinciyle okuma kültürünün yaygınlaşması, kişilerin okuma-kitap seçme ve kütüphaneleri kullanma haklarının bilincine varması toplumsal gelişimi sağlayacak en önemli unsurlardır (Campbell, 1988, s. 5-12).

Kütüphaneler hiç kuşkusuz, içinde bulunduğu toplumun en önemli kültürel ve sosyal merkezlerinden biridir. Halk kütüphanelerinde düzenlenecek kulüp çalışmaları, okuma günleri, atölye çalışmaları, sergi, konferans ve seminerler, film gösterimleri sosyal ve kültürel etkinliklere örnek verilebilir (IFLA, 1987, s. 25-26).

Bu çalışmada Beylikdüzü Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü bünyesinde bulunan halk kütüphanelerinin verdiği kütüphanecilik hizmetleri ve etkin kütüphane kullanımı amacıyla sürdürülen okumayı teşvik etkinlikleri ele alınacaktır. Uygulamaya konulan Kütüphane Oryantasyon Programı ile kütüphanelerin sadece kitap ödünç verilen sessizce kitap okunan mekanlar değil, eğlenerek öğrenilen, araştırma ve keşfetmenin tadına vararak nitelikli zamanlar geçirilen, bilgi edinmenin yanı sıra dostluklar da edinilen yaşayan mekanlar olduğu vurgusu yapılarak aktif ve dinamik kütüphane kullanıcı kitlesi yaratılması hedeflenmiştir. Kullanıcıların okuma becerilerinin artırılması yönünde uygulamaya konulan programda, kullanıcıların okuma zekasını geliştirmek amacıyla kültürel ve sosyal etkinlikler düzenlenmektedir. “*Okuma Zekası; okuma alışkanlığı kazanmış kişilerin okuma sevdalarını, okuma düzeylerini gösterir*” (Yaylamaz, 2009, s. 26). Kişileri okumaya motive etmek, okuma dillerini keşfetmelerine yardımcı olmak, doğru kitap seçimi yapmak konusunda bilgilendirmek ve okuma zekasını geliştirmek adına çalışmalar yürütülmektedir (Yaylamaz, 2009, s. 53).

Öncelikle mevcut kütüphane kullanıcıları davranışları analiz edilerek araştırılma yoluna gidilmiştir. Buna göre; kütüphane kullanımı tercihinin internet kafe kullanımına oranla az olduğu gözlemlenmiştir. Bilimsel dayanağı olmayan web kaynaklarından alınan bilgilerin gereksiz bilgi kirliliğine sebep olduğu ve öğrencilerin güvenliğini tehlikeye atacak unsurların ortaya çıktığı belirlenmiştir. Kütüphanemizde verilen hizmetler

esnasında gözlemlenen kullanıcı sorunları değerlendirildiğinde; bilgisayar kullanmayı bilmeyen ya da bilgisayarı sadece oyun ve sosyal paylaşım sitelerine giriş amaçlı kullanan, neyi nereden araştıracağını bilmekte zorlanan, kitap seçme ve okuma türünü belirlemede deneyimsiz olan, danışma kaynaklarından yararlanmasını bilemeyen, kitapları tahrip etmekten çekinmeyen, kitabın iade süresini geciktiren hatta iade etmeyen bir okuyucu profili ile karşılaşmıştır.

Söz konusu programda mevcut sorunları ortadan kaldırmak, kitap ekseninde buluşmaları sağlanan katılımcılara okumayı sevdirmek, okuma alışkanlığını artırmak ve kütüphane kültürü edindirmek amaçlamıştır. Kütüphane Oryantasyon Programının içeriği; Kütüphane Tanıtım Sunumları, Yaratıcı Okuma Atölyeleri, Araç/Kitap Tasarım Atölyeleri, Temalı Kitap Etkinlikleri, Kültürel Gezi Programları, Toplu Okuma Saatleri, Masal Saatleri, Araştırma Teknikleri ve Bilgi Okuryazarlığı Seminerleri gibi farklı konu başlıklarını içermektedir. Uygulamanın en önemli özelliği yapılan etkinliklerin hedef kitlenin yapısına, yaş grubuna uygun nitelikte hazırlanması ve rutin olarak belirli aralıklarla düzenlenmesi ile kütüphanelerin sosyal yaşamın bir parçası haline gelerek okuma ve kütüphane kullanma eyleminin kişisel alışkanlıklar arasında üst sıralarda yer almasını sağlamasıdır.

Bu bildirin Hazırlık Süreci ve Yürütülen Çalışmalar bölümünde projenin kapsamı ve detaylarının belirlenmesi konularına değinilecektir. Planın Uygulama Süreci bölümünde yapılması planlanan etkinlik ve faaliyetlerin neler olduğu ile sürecin evreleri ele alınacaktır. Çalışmanın Değerlendirme ve Sonuç Analizi kısmında ise programın katılımcı grupları üzerine etkisi ve sonuçları değerlendirilecektir.

Hazırlık Süreci ve Yürütülen Çalışmalar

“Bireyin, bir gereksinim ve zevk kaynağı olarak algılanması sonucu, okuma eylemini yaşam boyu sürekli ve düzenli bir biçimde eleştirici/irdeleyici bir niteliktegerçekleştirmesi” (Yılmaz, 1993, s. 30) olarak tanımlayabileceğimiz “okuma alışkanlığı” bilgi çağında yaşayan bireylerin kişisel gelişimi ve toplumun kültürel altyapısının oluşumunda önemli bir yer tutmaktadır. Okuma alışkanlığının bir yaşam biçimi olarak algılanması için kütüphaneler etkin ve aktif projeler ile ilgiyi canlı tutacak yeni yaklaşımlar içinde bulunmalıdır. “Yaşayan

ve gelişen bir kütüphane sürekli olarak yeni okuyucuları özellikle de genç okuyucuları çekmelidir” (Bamberger, 1990, s. 50). Öncelikle söz konusu projenin ana fikri çerçevesinde oluşturulan proje hazırlık dosyası, kütüphaneleri aktif kullanan öğretmenler, kütüphane kulübü üyeleri ile paylaşarak gelen öneri talep ve görüşler değerlendirilmektedir. Ana hatlarıyla oluşturulan Faaliyet Takvimi ve alt konu başlıkları olan tema ve etkinlikler proje dosyası haline getirilmiştir. Kütüphanelerin olduğu bölgelerde düzenli aralıklarla bölgesel bilgi paylaşım noktaları oluşturularak pazar araştırmaları yapılmakta, okuyucuların ihtiyaçları dikkate alınarak hizmetler geliştirilmektedir. Eğitim öğretim yılının başında ilçedeki sivil toplum kuruluşları, okul idarecileri, zümre başkanları, Okul Aile Birliği üyeleri, sınıf ve okul temsilcileri ile yapılan toplantılarda Kütüphane Oryantasyon Programının amacı, uygulama süreci, beklenti ve sonuçlarla ilgili bilgilendirme yapılmaktadır. Bunun yanı sıra kütüphaneler ve verilen diğer kütüphanecilik hizmetleri ile ilgili olarak bilgi paylaşımında bulunulmaktadır. Proje dosyası üzerinde grupların özellikleri, talepleri doğrultusunda gerekli değişiklikler yapılabilmekte hedef kitlenin istek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak gruba özgü faaliyetlerin düzenlenmesine imkân tanınmaktadır. Bu noktada bireysel ilgi alanları, müfredat konuları, ilgili kitlenin beğenileri, düzenlenecek etkinliğin zamanı (örneğin Engelliler Haftası, Orman Haftası, Kütüphane Haftası vb.) belirleyici unsurlar olmaktadır.

Düzenlenecek etkinliklerin mekânı, katılım sağlayacak grubun yaş grubuna, sayısına, yapılacak etkinliğin türüne göre değişkenlik göstermektedir.

Uygulama mekânları; çocuk kütüphanesi, okul etkinlik alanları ve sınıflar, konferans salonları, açık alanlar, parklar, müze ve sergi alanları olabilmektedir.

Her grubun kendine özel faaliyet takvimi ve etkinlik detayları oluşturulduktan sonra otomasyon programına girilen bu veriler, kütüphane yıllık oryantasyon programının genel hatlarını ortaya koymaktadır.

Kütüphane yönetimi, düzenlenecek etkinliğin türü, mekânı ve detaylarını değerlendirmeye alarak gereken eğitim materyali, teknik araç gereç ve donanımı gibi ihtiyaçları belirlemekte ve teminini sağlamaktadır.

Etkinliğin düzenleneceği mekân eğer bir gezi programı ise ilgili kurum ve kuruluşlar ile irtibata geçilerek rezervasyon ve randevu işlemleri gerçekleştirilmektedir.

Beylikdüzü Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü kütüphaneleri, yıl içinde ayrıca talep eden diğer gruplara da rezervasyon imkânı sunarak yeni katılımcıları programa dâhil edebilmektedir. Gruplar; öğrenci, yetişkin, aile ve farklı meslek grupları şeklinde çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu plan çerçevesinde kütüphaneler, sosyal buluşmalara, kültür sanat faaliyetlerine olanak tanıyan mekânlar olarak da hizmete sunulmuş olmaktadır.

Uygulama Süreci

Program kapsamında; her grubun, kütüphaneyi 5 seans şeklinde rutin ziyaret etmesi planlanmıştır. Her seansta grup düzeyine uygun farklı etkinliklerin düzenlenmesi düşünülmüştür. Grup temsilcisi ile yapılan planlamalarda herhangi bir konu seçilerek tematik etkinlikler düzenlenmektedir. Müfredata uygun konularda sunum, kitap sergileri, drama çalışmaları yapılmakta, belirli gün ve haftalara uygun nitelikte okuma atölyeleri planlanmaktadır.

- Tanıtım
 - o Genel Kütüphane Tanıtım Sunumunun İzlenmesi
 - o Üyelik Formlarının Verilmesi,
 - o Yaş Gruplarına Uygun Yaratıcı Okuma Etkinlikleri
 - o Kütüphane Tanıtım ve Etkinlik Broşürleri, Kalem, Kitap Ayracı Hediye Edilmesi
- Kütüphane Hizmetleri Uygulamaları
 - o Okuma Saati
 - o Üyeliklerin Aktifleştirilmesi
 - o Ödünç Kitap Alma
 - o Katalog Tarama
 - o Kitap Raflarının İncelenmesi
 - o Araştırma Teknikleri Uygulamalı Seminerler Düzenlenmesi
- Atölye Çalışmaları
 - o Kitap Ayracı Tasarım Atölyeleri
 - o Kişisel Kitap Tasarımı
 - o Resim-Boyama Etkinlikleri
 - o Origami
 - o Belirli Gün ve Haftalar Etkinlikleri
 - o Maket, Puzzle vb. Eğitici Oyun Programları

- Kütüphane Etkinlikleri
 - o Eğitici Film ve Belgesel Gösterimleri
 - o Kitapların İade Edilmesi
 - o Spesifik Konu Araştırmaları Yapılması
 - o Kütüphane ve Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı (İnternet, Yazıcı ve Fotokopi Hizmetleri)
 - o Veri Analizi, Alıntılama, Dipnot Ve Kaynak Gösterme Metodları Çalıştayı
- Kütüphane Etkinlikleri
 - o Kitap Okuma ve Canlandırma
 - o Kitap Tahlil Çalışmaları
 - o Yazar Araştırması
 - o Edebi Eser İncelemeleri
 - o Müze ve Sergi Gezileri Düzenlenmesi
- Pekiştirme Ve Edinimlerin Değerlendirilmesi
 - o Kütüphane Oryantasyon Programında Kazanılan Edinimlerin Paylaşıldığı Söyleşilerin Yapılması
 - o Edinilen Bilgileri Ölçme Amaçlı Boşluk Doldurulmalı Formların Doldurulması
 - o Katılım Belgelerinin Verilmesi

Yukarıda belirtilen bölümlerde alt başlıklar grubun yaş grubuna göre ve talepler doğrultusunda belirlenmektedir. Örneğin; üçüncü seanslarda anasınıflı grubu ile boyama etkinliği yapılırken aynı seansta ortaokul öğrencileri ile üç boyutlu maket etkinliği düzenlenmektedir.

Okul öğrencilerine sınıf bazında düzenlenen etkinliklerin yanı sıra bir okula devam etmeyen küçük yaşta çocuklar için aileleriyle katılabilecekleri etkinlikler planlanmaktadır. Bu gruplar diğer katılımcı sayısından daha az sayıda ve süresi daha kısa olarak düzenlenmektedir. Küçük yaşta çocukların konsantrasyon süreleri dikkate alınarak planlanan anne-çocuk okuma etkinlikleri, ebeveyn ve çocuğun eğlenceli ve nitelikli zaman geçirmesinin yanı sıra rol model olunmasının sağlanmasıyla çocuklara kitap sevgisinin aşılması hedeflenmiştir. Aile grupları etkinliklerinde ebeveynlere çocuklara masal anlatma, uygun kitap seçimi, kitap okuma teknikleri hakkında bilgiler verilmektedir.

Ayrıca küçük yaşta çocuklar, kitap ödünç alırken oyuncak koleksiyonundan seçtikleri bir oyuncak da kitapla birlikte ödünç alma imkanına sahip olmaktadır. Bu uygulamada, küçük yaşta edinilen kütüphane kültürü ile kitaplardan zevk alma alışkanlığının geliştirilmesi, kütüphane algısının

yerleştirilmesiyle, kütüphane mekanında hoş vakit geçirerek mutlu ayrılmalarını ve tekrar gelmeyi istemeleri amaçlanmıştır.

Seansların bitiminde katılımcılara, programın pekiştirilmesi için kütüphanecilik kavramlarının tanımı ve özet bilgilerin yer aldığı, soru formu ve yorumlarını yazabildikleri bir form verilmektedir. Tüm seanslara katılım sağlayan grupların üyelerine katılım belgesi verilmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç Analizi

Kütüphane Oryantasyon Programı sürecinde kütüphanelerin işleyişi, kitapların basımı ile ilgili bilgiler edinerek yazarların, yayınevi, basımevi ve kütüphane çalışanlarının emek ve çalışmalarını yakından gören katılımcıların, bilginin öneminin bilincinde olarak kütüphanelere ve kitaplara verdikleri değerin arttığı, davranış ve söylemlerinde görölmektedir.

Bu etkinlik programı sayesinde, kütüphanelerin sadece eğitim-öğrenim döneminde değer, hayatın her döneminde kullanılabilceği mesajı verilerek yaşam boyu eğitim felsefesi ile kütüphane kullanım alışkanlığı edinilmesi, kitaplara ve kütüphanelere verilen değerin farkına varılması ile kütüphane hizmetlerinden yararlanan kullanıcı sayısında da önemli artış gözlenmiştir.

Elde edilen sonuçlara ve gelen olumlu tepkilere dayanarak mevcut uygulanmakta olan Kütüphane Oryantasyon Programı'nın geliştirme ve yenileme çalışmaları yürütölmelidir. Okuma kültürü aşamalı bir süreçtir. İlk evrede okuma-yazma becerisi kazanılır. Ardından okuma-yazma becerisi ve okuma alışkanlığı becerisi kazanılır. Kazanılan bu becerileri eleştirel okuma becerisi ve evrensel okuryazarlık becerisi izler (Sever, 2012, s. 24).

Kütüphane Oryantasyon Programını tamamlayan katılımcıların, eleştirel okuma becerisi ve evrensel okuryazarlık becerisini kazanma aşamasına ulaşmış oldukları düşünölmektedir. Buna göre tüm gruplardan farklı karma halde süzölerek yeni gruplar oluşturulmalı ve yazmaya istekli bireylere yönelik yaratıcı yazarlık atölyeleri, hızlı okuma kursları düzenlenmesi yoluna gidilerek planlamalar yapılmalıdır. Bu atölye ve kurslar sonucunda oluşacak yeni eserlerin basım ve yayınlanmasına destek olunarak güncel edebiyata ve literatüre katkı sağlanmış olacaktır.

Sonuç olarak; kütüphanede araştırma yapmanın eğlenceli yönlerini keşfeden, en doğru bilgiye en hızlı şekilde ulaşmanın yöntemlerini deneyimleyerek öğrenen katılımcılar, okuma ve kütüphaneleri kullanma hakkının farkına vararak kütüphaneleri hayatlarının bir parçası konumuna getirmektedirler. Toplumun her kesiminin hoşça vakit geçirmesini sağlayan bu etkinliklerle, sosyal ve kültürel paylaşım mekanı haline gelen kütüphaneler bireyler arası iletişimin pozitif anlamda gelişmesi, insanların fikirlerini oluşturma, öğrenmeyi öğrenme, yaratıcı ve eleştirci düşünme yeteneklerini geliştirme anlamında önemli bir rol üstlenmiştir. Kütüphanelerin eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve serbest zaman faaliyetleri yapılabilen sosyal ve kültürel yaşam merkezleri olarak toplumdaki yeri ve önemine dikkat çekilmeli; bu anlamda algı ve bilinç düzeyinin yükseltilmesi hedeflenmelidir. Bilgi Okuryazarlığı Programı niteliği kazanan söz konusu oryantasyon programı, sürdürülebilir kültürel projeler arasında önemli yer alacaktır.

Kaynakça

- Bamberger, R. (1990). *Okuma alışkanlığını geliştirme*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Campbell, H.C. (1988). *Halk kütüphanesi sistem ve hizmetlerinin geliştirilmesi*. Ankara: KYGM.
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: TUDEM.
- Yaylamaz, S. (2009). *Okuma Zekası*. İstanbul: C Planı Yayınları,
- Yılmaz, B. (1993). Okuma alışkanlığında halk kütüphanelerinin rolü. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Yılmaz, E. (2013). *Türk'ün okuma ile imtihanı "kitapsızlar"*. Ankara: Phoenix.
- IFLA. (1987). *Halk Kütüphaneleri için Hizmet Kılavuzu*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Belediyelerde Kurumsal Bellek ve Dijitalleştirme: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Müdürlüğü Kütüphane-Arşivi Örneği

Osman Özen

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Türkiye, osmanozen@ibb.gov.tr

Haydar Enis Kayhan

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Türkiye, stkutup@gmail.com

Öz

20. yüzyılın ortalarından itibaren internetin icat edilip hızlı bir şekilde gelişme göstermesi üzerine birçok alanda değişimler meydana gelmeye başlamıştır. Özellikle 21. yüzyılın başlarından itibaren hızlı bir ivme kazanan bilgi teknolojileri kütüphane ve arşiv hizmetleri sunan kurumlar içinde önemli rol oynamaya başlamıştır. Bu kurumlardan biriside İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Müdürlüğü kütüphane birimidir.

Şehir Tiyatroları Müdürlüğü mensubu ve diğer araştırmacılara bilgi hizmeti sunan ve her geçen gün koleksiyonunu geliştirmeyi amaçlayan Şehir Tiyatroları Müdürlüğü Kütüphane-Arşivi tarafından hayata geçirilen ve devam etmekte olan dijitalleştirme süreci ele alınacaktır. Şehir Tiyatroları Müdürlüğü'ne bağlı sanatsal birimler tarafından üretilen materyallerin belli kısmının hizmete sunulma süreci ele alınacaktır.

Çağımızın dijital teknolojilerini kullanarak, kuruluşundan günümüze kadar ulaşılan ve devam eden dergi (Türk Tiyatrosu Dergisi) ve afiş koleksiyonuna ait materyallerini dijitalleştirilerek, dijital ortamdan kullanıcıların hizmetine sunmaktır. Kurumun kültürel mirasına sahip çıkma ve geleceğe aktarmak, dijital çağı oluşturan dijital toplum ile elimizdeki materyalleri paylaşmaktır. Bu bağlamda; dijitalleştirmenin tanımı, önemi, gerekliliği, amacı, örnekleri, olumlu-olumsuz yönleri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleştirme, bilgi teknolojileri, koleksiyonlar, şehir tiyatroları.

Tanımlar ve Uygulamalar

Dijitalleştirme hakkında genel ve kapsamlı olmak üzere pek çok tanım yapılmış ve yapılmaktadır. Genel olarak dijitalleştirme, kâğıt belge, fotoğraf ya da grafik malzemeler gibi fiziksel ya da analog materyallerin elektronik ortama ya da elektronik ortamda depolanan görüntülere/imajlara dönüştürülmesi işlemi ya da genel olarak, elektronik sistemlerce algılanamayan yapılandırılmamış formdaki bilginin elektronik ortamca algılanabilecek yapılandırılmış forma çevrilmesi biçiminde tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2011).

Dijitalleştirmenin amacına değinerek tanımlarsak, “görsel ya da işitsel öğelerin, bilgisayarlar tarafından tanınabilmesi, işlenebilmesi ve saklanabilmesi amacıyla sayısal kodlara dönüştürülmesi işlemidir” (Bezirci, Bostancı, Gürel. 2016).

Diğer bir tanım ise; bir analog dokümanın tarayıcı ile taranarak OCR (Optical Character Recognition) işleminden sonra okunabilir, düzeltilebilir forma dönüştürülmesi olarak tanımlanmaktadır (Darçın Şahin, 2010).

İnternet ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler özellikle 2000’li yıllardan sonra çok hızlı bir ivme kazanarak devamlı gelişmektedir. Bu gelişmeler birçok alanı etkilediği gibi kütüphane ve arşivleri de doğrudan etkilemiş ve etkilemektedir. Bu durum günümüzde sık sık duyduğumuz “dijital kütüphane” ve “dijital arşiv” ihtiyacının doğmasına neden olmuştur. Söz konusu ihtiyacın giderilmesi için dünyada birçok uygulamalar hayata geçirilmiştir. İlk çalışma örneklerine 1988-1991 yıllarında, Carnegie Melon Üniversitesi ve OCLC’nin gerçekleştirdiği “Mercury Projesi”dir (Subaşıoğlu, 2001). 1990’ların başında, “Amerikan Memory” adlı bir çalışmayla ABD Kongre Kütüphanesi, Amerikan tarihi açısından önem taşıyan bazı belgeleri dijital ortama aktarmaya başlamıştır (Tonta 2000; Çelik Aslım ve Yılmaz, 2016). Bir diğer uygulama, 1994-1998 seneleri arasında yapılmış olan “Digital Libraries Initiative”dir. Dijital kütüphanelere ilişkin büyük ölçekli başka bir girişim ise Amerika Kongre Kütüphanesinin (Library of Congress)1995’te başlattığı Ulusal Dijital Kütüphane Programıdır (National Digital Library Program- NDLP). Diğer bir çalışma ise 1996 yılında İngiltere’de üniversitelerin kurduğu Ortak Bilgi Sistemleri Komitesi (JISC) tarafından başlatılan “eLib” projesidir (Tonta, 2000). 2008 yılında başlayan ve devamlılık arz eden önemli projelerden birisi de Avrupa Dijital

Kütüphanesi (European) projesi 27 Mayıs 2016 tarihi itibariyle 53 milyondan fazla materyal içermektedir (Avrupa Dijital Kütüphanesi, 2016). JSTOR'un (Journal Storage) 2000'li yıllarda; bilimsel dergi arşivine katkıda bulunma için dergilerin eski sayılarını dijital ortama aktararak hayat geçirdiği projedir (Çelik, Aslım ve Yılmaz, 2016).

Dünyada dijitalleştirme çalışmaları hızla ve kapsamlı bir şekilde devam etmektedir. Türkiye'de ise kurumsal düzeyde dijitalleştirme çalışmaları yapılmaktadır. Türkiye'deki durum şu şekilde sıralanabilir;

- Milli Kütüphane koleksiyonunda yer alan 26.700 cilt yazma eserin dijital ortama aktarılması hemen hemen tamamlanmıştır.
- Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve Etnografya Müzesi'nde yaklaşık 120.000 dijital kayıt bulunmaktadır (Yılmaz, 2011).
- Osmanlı Arşivinde ise 2001 yılından itibaren yapılan çalışmalarla 6.650.000 adet görüntü elde edilmiştir. Osmanlı Arşivi'nde dijital arşivleme projesi kapsamında 150 milyon civarında görüntüye ulaşılabileceği öngörülmektedir (Bayır, 2012; Kaya, 2013).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Arşiv Otomasyon Projesi ile 25 milyon belge 2015 sonuna kadar dijital ortama aktarılması planlanmıştır. İkinci aşamada ise geriye kalan 40 milyon civarındaki belge dijital ortama aktarılması öngörülmektedir (Çavuşoğlu, 2015).
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 1998'den günümüze sürekli olarak dijitalleştirme çalışmalarını sürdürmektedir (Aydın, 2013).
- Edirne Belediye Başkanlığı Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali'nin Sayısallaştırması Projesidir (Bilar, 2016).
- IRCICA (İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi) Farabi dijital kütüphanesi (Topaloğlu, 2011),
- İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi),
- Devlet Tiyatroları Refik Ahmet Sevengil Kütüphanesi Dijital Oyun Bilgi Sistemi 1949'da günümüze kadar oynanan oyunlar hakkında materyalleri içermektedir (Devlet Tiyatroları, 2016).
- İstanbul Şehir Üniversitesi, bünyesinde bulunan Taha Toros'un Arşivinde bulunan İstanbul ile ilgili

olan kısmına ait materyaller Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği projesi adı ile 20000 belgeyi kullanıcıların hizmetine sunmuştur (İstanbul Şehir Üniversitesi, 2016).

- Bu kurumlarının yanı sıra; Türk Tarih Kurumu Arşivi, TBMM Arşivi, İstanbul Müftülüğü Şer'iyeye Sicilleri Arşivi, Türk Dil Kurumu Arşivi, YÖK Ulusal Tez Merkezi, Salt gibi kurumlar da dijitalleştirme yapmaktadır.
- Özellikle birçok devlet üniversitesi ve özel üniversite dijitalleştirme projeleri yapmaktadır. (Marmara Üniversitesi, Koç Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi vb.).

Günümüzde elektronik ortam hızlı bilgi iletme ve dünyanın her yerinden erişilebilme özellikleriyle ön plana çıkmış, geçmişe dönük belgelerin de elektronik ortama aktarılması ve kullanıcıların hizmetine sunulması büyük önem kazanmıştır (Bezirci, Bostancı ve Gürel, 2016). Kurumlar teknolojinin nimetlerinden yararlanmak için birçok dijitalleştirme projesi yürütmektedir. Zengin kültürel mirasa sahip müze, kütüphane ve arşiv kurumları dijital teknoloji ile kendi materyallerini dijital ortama sunma zorunluluğunu hissetmişlerdir.

Dijitalleştirmenin genel olarak amaçları şöyle sıralanabilir:

- Ulusal kültürel mirasın kayıt altına alınması ve korunması,
- Basılı ortamda tek kopya olarak üretilen bilgi kaynaklarının yedeklenmesi,
- Tek kopya kaynaklara çoklu erişiminin sağlanması;
- Kâğıt belge ve depolama maliyetinin azaltılması;
- Arşivsel koruma sağlanması,
- Dijital nesnenin bütünlüğünün korunması ve değişen teknoloji karşısında kaynakların gösterim, erişim ve kullanımının sağlanması,
- Kütüphane, arşiv ve müzelerin raflarında veya depolarında kullanıcıya ulaşamayan milyonlarca kitabın kullanıma sunulması (Yılmaz, 2011),
- Bilgi kaynağına erişimin hızlı ve kolay olması
- Bilginin yaygınlaşması (Aydın, 2011),
- Bilgi edinmeyi, zaman ve mekândan bağımsız kılmak,
- Nadir, çok kullanılan veya tek kopya malzemenin yıpranmasını engellemek;

- “Hayati belgeler” denilen, kurum için çok önemli belgeleri koruma altına almak,
- Kültürel birikimi, gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarmak,
- Değişen çağa ve kullanıcı isteklerine uyum sağlamak,
- Yeni ve farklı formatlardaki bilgiyi sunabilmek,
- Kurumlar arası bilgi paylaşımına olanak vermek,
- Kültür varlıklarının toplanması, korunması ve dağıtımını kolaylaştırmak,
- Kurumsal kimliği yeni platformlar vasıtasıyla yansıtmak,
- Doküman dağıtım maliyetini düşürme (Çelik, Aslım ve Yılmaz, 2016),
- Bilinmeyen veya az kullanılan koleksiyonlara daha iyi erişim sağlaması,
- Görsel bir koleksiyon için daha iyi bir tarama ve erişim olanakları sunması,
- Eğitim ve öğrenimde kullanmaya uygun kaynaklar oluşturması,
- Halkın kültürel mirasını tanınması,
- Dijital formatta gelecek için koleksiyonları koruma olanağı vermesi,
- Dijital nesnenin bütünlüğünün korunması ve değişen teknoloji karşısında kaynakların gösterim, erişim ve kullanımının sağlanmasıdır.

Kurumlar bünyelerinde bulundurdukları kurumsal bellekleri de kullanıcıların hizmetine sunmalı veya sunmaktadır. *Kurumsal bellek*; kurumların hizmetleri sonucu ürettiği bilgileri toplama, düzenleme, saklama ve gelecek kuşaklar için yaşatma işlevlerinin bütünüdür. Kütüphaneler, arşivler, müzeler gibi kültürel bellek kurumları toplumun ürettiği bilgileri toplama, düzenleme, saklama ve gelecek kuşaklar için yaşatma işlevlerinin bulunduğu ve bu işlevlerin aynı zamanda toplumun kültürünü tutulmasında, yaşatılmasında ve sunulmasında etkilidir. Kurumsal belleğe sahip kurumlardan birisi de İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Müdürlüğü'dür.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Müdürlüğü

Şehir Tiyatroları Müdürlüğü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür Daire Başkanlığına bağlı bir müdürlüktür. 1914 yılında Darülbeydayi-i Osmani (Güzellikler Evi) adı ile kurulmuştur.

Eğitim amaçlı bu kurumun yöneticiliğine de, ünlü Fransız tiyatro adamı Andre Antoine atanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması, Fransa ve Osmanlı Devleti'nin karşı saflarda yer alması nedeniyle kısa bir süre sonra Andre Antoine Fransa'ya döner. Bir süre bocalayan kurum Raşit Rıza'nın (Samako) çabalarıyla yeniden toparlanır. 20 Ocak 1916'da sahnelenen *Çürük Temel* oyunuyla okul olmaktan çıkıp profesyonel bir tiyatro topluluğu durumuna gelmiştir. Darülbedayi'in oynadığı ilk yerli oyun 2 Mart 1917 tarihinde sahnelenen *Baykuş* adlı oyundur. 1931 yılında resmen İstanbul Belediyesi'ne bağlanan kurum, 1934 yılından sonra İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları adını almıştır. Darülbedayi, ülkemizdeki tiyatro dergisi geleneğini başlatmıştır. 1918-1920 yılları arasında Temaşa adlı tiyatro dergisini 25 sayı yayınlanmıştır. Şehir Tiyatroları, dünyanın en uzun süreli tiyatro dergilerinden olan ve 1930'dan bugüne Darülbedayi, Türk Tiyatrosu ve Şehir Tiyatrosu adlarını alan derginin yayımını bugün de sürdürmektedir. Bugün Şehir Tiyatroları İstanbul'da dört sahnesi anadolu yakasında altısı sahnesi avrupa yakasında olmak üzere on sahne ile 3000 civarında İstanbul seyircisine perdelerini açmaktadır (Nutku, 1993; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Müdürlüğu, 2016).

Şehir Tiyatroları Müdürlüğu Kütüphane-Arşivi

T. C. İstanbul Umumi Meclisine Mülhak Şehir Tiyatrosu 1937 Yılı Bütçe metninde tiyatrodaki bir kişilik kütüphane memuru kadrosu görülmektedir (T. C. İstanbul Umumi Meclisine Mülhak Şehir Tiyatrosu 1937 Yılı Bütçesi, 1937). Türk tiyatrosunun batılı anlamda kurucusu olarak kabul edilen Muhsin Ertuğrul 1930 tarihli Darülbedayi dergisindeki [Türk Tiyatrosu Dergisi], *Bir Tiyatro Kitaphanesi*¹ adlı yazısında nasıl bir kütüphane kurulması gerektiği, kütüphanenin ne için gerekli olduğu ve tiyatro için kütüphanenin ne kadar önemli olduğunu belirtmektedir.

Kurumun kütüphane birimi; Harbiye Muhsin Ertuğrul sahnesindeki müdürlük binasındaki binanın üçüncü katında kapalı raf sistemi şeklinde hizmet vermektedir. Kataloglama işlemleri demirbaş şeklinde sisteme yapılmaktadır. Otomasyon programı YORDAM programı kullanılmaktadır. 6 kişi çalışmakta

¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız; Muhsin Ertuğrul, Bir Tiyatro Kitaphanesi, Darülbedayi [Türk Tiyatrosu Dergisi], sayı: 8, 1930, s. 3.

olup (3 Üniversite, 3 Lise Mezunu) bir kişi Bilgi ve Belge Yönetimi mezunudur. Birim de 130000'den fazla farklı türde materyal bulunmaktadır. (25000'den fazla fotoğraf, 40000'den fazla gazete kupürü, 4500'den fazla büyük oyunu, 890'dan fazla çocuk oyunu, 1200'den fazla kitap formatında yerli piyes, 1300'den fazla kitap formatında çeviri piyes, 2000'den fazla kaynak eser, 150 farklı dergi 3830 sayı, 5900'den fazla afiş, 2000'den fazla broşür, 390'dan fazla aylık oyun düzeni, 400'den fazla davetiye, 1600'den fazla yazma eser, 750'den fazla Osmanlıca eser ve diğerleri müzik notaları, evraklar, kurul için gelen eserler, reji dosyaları materyalleridir).

Şehir tiyatroları kütüphane birimi kurumun yönetmenliğine göre aşağıdaki eserleri toplamak, kayıt altına almak, korumak ve kullanıcılara kullandırmaktadır.

Madde 15- Müdürlüğün kütüphane ve arşiv bölümünü düzenler, faaliyetlerini takip eder.

Müdürlükte bulunan bütün yayınların, teksir ya da el yazması eserlerin, yazılı ve basılı belgelerin, reji defterlerinin, Edebi Kurul raporlarının, Teknik Kurul raporlarının, oyun resim ve fotoğraflarının, ses ve görüntü kayıtlarının muhafazası ile gazete kupürlerinin tasnifini yapar ve korur. Bütün bu malzemeler Kütüphane ve Arşiv Şefinin zimmetindedir. Müdürlükte bulunan bütün yayınları, video ve film arşivini, oynanmış teksir ya da el yazması oyunları, yazılı ve basılı bütün belgeleri, reji defterlerini, oyun resim ve fotoğraflarını, ses bantları ve gazete kupürlerini Müdürlükten izin alınması ve belgelerin asıllarının kütüphane dışına çıkarılmaması şartı ile isteklilerin istifadesine sunar.

Türk tiyatro tarihinin ana arşivini kapsayacak bir müzenin oluşturulmasına yarayacak eşya ve belgelerin toplanması için Müdürlüğe bağlı bir tiyatro müzesi oluşturulmasına çaba sarfeder.

İlgili Müdür Yardımcısına bağlı olarak görev yapar (İstanbul Büyükşehir Belediyesi...).

Günümüzde teknolojiye uzak durmanın imkânsız olduğu her alanda kendisini göstermektedir. Bundan dolayı yeni gelişmelere kütüphane ve arşivler her zaman adapta olmak zorundadır. Yerel yönetimlere bağlı olan kütüphane ve arşivlerde bu teknolojik gelişmeleri yakından takip etmelidir

ve etmektedir. Teknoloji hızlı bir şekilde ilerlerken kütüphane ve arşiv organizasyonları çok fazla geleneksel yöntemlere bağlı kalması kabullenemez. Dolayısı ile teknolojinin yeniliklerinden ve dijitalleştirmenin getirilerinden yararlanmalıdır. Bu kurumlardan birisi de İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Müdürlüğü'nün kütüphane birimidir. Kurum için dijitalleştirmenin amaçları şöyle sıralanabilir:

- Özellikle büyük boyutlu belgelerin sürekli kullanımdan dolayı yıpranmasını önlemek,
- Tiyatro alanındaki kültürel mirasın kayıt altına alınması ve korunması,
- Belgelerin korunmasını, erişilebilirliğini ve sürekliliğini sağlamak,
- Belgelerin görünürlüğünü ortaya koymak,
- Kütüphane-arşiv personelinin vakit kaybını önlemek,
- Kullanıcıların ve kurum içi personelinin vakit kaybını önlemek ve çoklu erişimini sağlamak,
- Kurumun belleğini gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaştırmak,
- Bilginin yaygınlaştırılması sağlamak şeklinde sağlanabilir.

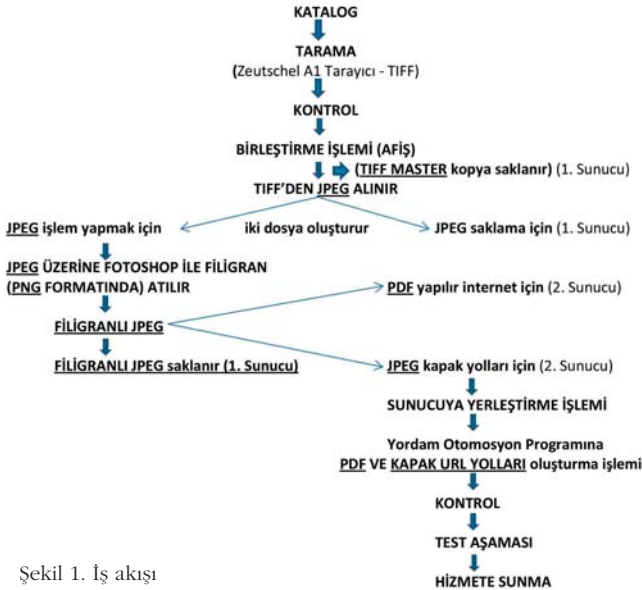
Çalışmaya başlamadan önce başarılı ve kültürel mirasın zenginleşmesine katkıda bulunacak şekilde geliştirilebilmesi için izlenecek yol ve politikalar belirlenmiştir. Kütüphanenin belirlediği politikalar şu şekildedir:

- Hizmete sunduğumuz veya sunacağımız materyallerin dünyanın her yerinden, kesintisiz, 7 gün 24 saat, üyelik koşulu gerektirmeksizin kesintisiz hizmet sağlamak,
- Kaynaklara günlük ya da haftalık indirme kotası koymaksızın erişmek, sınırsız indirme imkânı sağlamak,
- PDF formatında herhangi bir ücret talep etmeden indirme izni vermektir.

Dijitalleştirme; afiş koleksiyona ait afişlerin ve Türk Tiyatrosu dergisinin sayıları ile işleme başlamıştır.

- Kurumun kütüphane-arşivi proje şeklinde kataloglama işlemleri yapılmıştır.
- Bir adet Zeutschel OS 12000 A1 tarayıcı satın alınarak başlanmıştır.

- Tarama işlemleri aşağıdaki şemada gösterilmiştir; Kataloglama işlemi biten Afiş ve Türk Tiyatro dergisi tarama için hazırlanır ve tarama işlemine başlanır. Tarama işlemi TIFF formatında 300 DPI çözünürlükte tarama yapılır. Afişlerde boyutu büyük olanlar birkaç parça halinde taranır ve Adobe Photoshop programı ile birleştirilir. TIFF formatından bir kopya JPEG formatında kullanım dosyası oluşturulur. Master kopya birinci sunucuda saklanmaktadır. JPEG formatından bir kopya kullanım kopyası bir kopya saklamak için oluşturulur. Kullanım kopyasının üzerine Adobe Photoshop programı ile PNG formatında filigran atılır. Filigranlı JPEG dosyasından Adobe Acrobat XI programı ile kullanıcılar için PDF formatında dosyalar oluşturulur. Tekrar filigranlı JPEG'ten kapak yolları oluşturulur. Kullanıcılar için oluşturulan PDF dosyalarının boyutları olabildiğince küçültülerek internet ortamında hızlı işlem yapılması sağlanmaktadır. Kullanıcıların kullanacağı dosyalar 2. sunucuya yerleştirilir. Master kopyalar ise birinci sunucuya yerleştirilir. Otomasyon Programı üzerinden PDF ve kapak yolları oluşturulur. Kontrol ve test aşamasından sonra hizmete sunulmuştur. İki sunucu kullanılmanın gerekçesi güvenlikten dolayıdır.

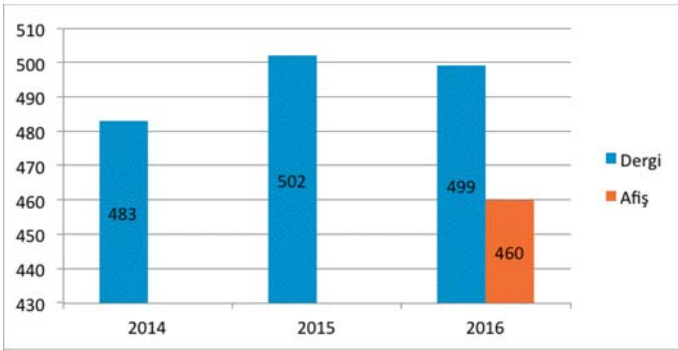
Şekil 1. İş akışı

- Söz konusu eserlerin tüm teknik işlemleri tamamlandıktan sonra bunlar kütüphane otomasyon programına aktarılmıştır. Bu eserler, bibliyografik kimliklerine arama çubuğundan erişildikten sonra, “e-yayın” seçeneğinden tam metin olarak indirilebilmektedir.

Afiş Koleksiyonu: Kurumun sanatsal faaliyetleri sonucu ürettiği ve günümüze ulaşmış olan 5900’den fazla farklı boyuttaki afişler Ocak 2016 tarihinden itibaren kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. Şuanda oluşturulan afişler kütüphaneye gelmekte olup aynı zamanda internet ortamında kullanıcıların istifadesine sunmaktır.

Türk Tiyatro Dergisi: Şehir Tiyatroları, dünyanın en uzun süreli tiyatro dergilerinden olan ve 1930’dan bugüne Darülbedayi, Türk Tiyatrosu ve Şehir Tiyatrosu adlarını alan derginin yayımını günümüze kadar sürdürmektedir. 1930’dan günümüze kadar çıkarılmış 458 sayılar ile birlikte farklı zamanlarda çıkarmış olduğu özel sayılarla beraber 499 sayı dijitalleştirilerek kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. Diğer koleksiyonlar için çalışmalar devam etmektedir. Toplam olarak afiş koleksiyonu ve Türk Tiyatro dergisinden 6400’den fazla eser kullanıcıların istifadesine sunulmuştur. Dergilerin makale başlıkları ve yazarları, oyun düzenleri ve fotoğraf bilgileri sisteme girilmiştir. Bu da araştırmacıların işlerini kolaylaştırmaktadır.

Yukarıdaki grafikte Türk Tiyatro dergisi ve afişlerin kullanım

Şekil 2. Dergi ve afiş kullanım dağılımı (18 Mayıs 2016 tarihinde alındı)

istatistikleri görülmektedir. Kullanım istatistiklerinin az olmasını nedenleri; kullanıcıların az olmasının, belli sayıdaki koleksiyonun hizmete sunulması, tiyatro araştırmacılarının az olması ve kütüphanenin ayrı web sitesinin olmaması gerekçeler gösterilebilir.

Sonuç

Bilgi teknolojilerinin sürekli gelişmesiyle birlikte hız kazanan internet, artık her tür bilgiye erişimde yoğun biçimde kullanılan vazgeçilmez bir teknolojik araç durumuna gelmiştir. Dijital kütüphaneler oluşturulmasının temel amacı kullanıcıların zaman ve mekândan bağımsız olarak gerektiğinde istediğı yerden 7 gün 24 saat istediğı bilgiye en kısa sürede erişmelerini sağlamaya çalışmaktır.

Çağımızın dijital teknolojilerini kullanarak, kuruluşundan günümüze kadar elimize ulaşan ve devamlılık arz eden dergi (Türk Tiyatrosu Dergisi) ve afiş koleksiyonuna ait materyaller dijitalleştirilerek kullanıcılara sunulmuştur. Kurum dijital ortama aktardığı eserler ile hem eserleri koruma altına almış hem de görünürlüklerini sağlamıştır. Bir kültür hazinesi olan kurumun arşivindeki materyallerin kullanıcıların istifadesine sunulmuştur. Bundan sonra da sunmaya devam edecektir. Birim müdürlük mensubu ve diğeri araştırmacılara bilgi hizmeti sunmaktır. Kurumun kültürel mirasına sahip çıkma ve geleceğe aktarmak, dijital çağı oluşturan dijital toplum ile elimizdeki materyalleri paylaşmaktır.

Dijitalleştirme ile kurum paha biçilemez eserleri yok olması ve onarılamaz şekilde zarar görmelerini engellemiştir. Kurumun belleğı olan materyalleri kurumun dışından da erişime açılarak kullanıcıların istifadesine sunulmuştur. Dijitalleştirme ile kapalı konumda olan koleksiyonlar kısmen de olsa kullanıcılara rahat erişim olanağı sağlamıştır. Bu gibi kültür belleğine sahip kurumlar bünyelerinde bulunan materyalleri kullanıcıların hizmetine sunmalıdır.

Kaynakça

- Avrupa Dijital Kütüphanesi. (2016). 27 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.europeana.eu/portal/> adresinden erişildi.
- Aydın, S., (2011). *Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınları sayısallaştırma çalışmalarının teknik ve yönetsel analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, S. (2013). Atatürk Kitaplığı ve Sayısallaştırma Projesi hakkında bilgi, *Türk Kütüphaneciliği* 27(1), 214-215.
- Bayır, Ö. (2012). Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki dijital arşivleme çalışmaları, *Arşiv Dünyası*, 13, 45-47.
- Bezirci, P. D., Bostancı, E., Gürel, N. (2012). Nadir eserlerin dijitalleştirilmesi ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi Nadir Eserleri Dijitalleştirme Projesi. Serap Kurbanoğlu, Umud Al, Phyllis Lepon Erdoğan, Yaşar Tonta, Nazan Özenç Uçak (yay. haz.). *E-bilim ve bilgi yönetimi: 3. Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu* içinde (s.130-137). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Bilar E. (2016). Dijital çağın, dijital toplumuna Edirne Belediye Başkanlığı Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali'nin Sayısallaştırması Projesi. Güssün Güneş, Nevzat Özel, Tolga Çakmak (yay. haz.). *ÜNAK 2013 Konferansı: Bilgi Sistemleri, Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler bildiriler kitabı* içinde (s. 76-82). Ankara: ÜNAK.
- Çavuşoğlu M. (2015). *Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Elektronik Arşiv Projesi tanıtım konuşması*. 28 Mart 2016 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-elektronik-arsiv-projesi-tanitim-konusmasi_-16-ocak-2015_-ankara.tr.mfa adresinden erişildi.
- Çelik R. H., Aslım A. ve Yılmaz S. (2016). Üniversitelerde kurumsal bellek ve dijitalleştirme: Yeditepe Üniversitesi Bilgi Merkezi örneği. Güssün Güneş, Nevzat Özel, Tolga Çakmak (yay. haz.). *ÜNAK 2013 Konferansı: Bilgi Sistemleri, Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler bildiriler kitabı* içinde (s. 83-90). Ankara: ÜNAK.
- Darçın Şahin, İ. (2010). *Yerel kültür mirasının dijitalleştirilmesi ve halk kütüphaneleri: Yalova örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Devlet Tiyatroları. (2016). *Devlet Tiyatroları Refik Ahmet Sevengil Kütüphanesi Dijital Oyun Bilgi Sistemi*. 4 Nisan 2016 tarihinde http://95.0.22.114:8088/userPandtgm/user_home.php adresinden erişildi.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Şehir Tiyatroları Şube Müdürlüğü Görev ve Çalışma Yönetmeliği. (2012). 18 Mayıs 2016 tarihinde http://www.ibb.gov.tr/_layouts/download.aspx?SourceUrl=%2Ftr-TR%2Fkurumsal%2FBirimler%2FSehirTiyatrolari%2FDocuments%2Fy%C3%B6netmelik.doc adresinden erişildi.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Müdürlüğü (2016). 18 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.ibb.gov.tr/sites/sehirtiyatrolari/tr-TR/Sayfalar/Tarihce.aspx> adresinden erişildi.
- İstanbul Şehir Üniversitesi, Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği. (2016). 18 Mayıs 2016 tarihinde <http://bellek.sehir.edu.tr/Pages/AnaSayfa.aspx> adresinden erişildi.
- Kaya U. (2013). Kültür mirasımızın dijitalleştirilmesi: Başbakanlık Osmanlı Arşivi örneği. *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi* içinde (s. 405-415). Ankara: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
- Nutku, Ö. (1993). “Darülbedayi” maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 8, s. 515-516.
- Subaşıoğlu, F. (2001). Dijital kütüphaneler: tanımlama sorunu. *Türk Kütüphaneciliği*, 15(1), 45-54.
- T. C. İstanbul Umumi Meclisine Mülbak Şehir Tiyatrosu 1937 Yılı Bütçesi. (1937). İstanbul: Belediye Matbaası.
- Tonta Y. (2000). Dijital kütüphaneler. 18 Mayıs 2016 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/fall99/kut655/digital-libraries.htm> adresinden erişildi.
- Topaloğlu, A. (2011). Türkiye’de ilk sayısal kütüphane yönetim sistemi: IRCICA Farabi. *Türk Kütüphaneciliği* 25(2), 277-286.
- Yılmaz B. (2011). Dijital kütüphane becerileri konusunda Türkiye’de durum: AccessIT Projesi çerçevesinde bir değerlendirme, *Türk Kütüphaneciliği* 25(1), 117-123.

Kadıköy Belediyesi'nin Kütüphane Politikası Çerçevesinden Hayata Geçirdiği Projeleri

Dr. Evren Mercan

Kadıköy Belediyesi, Türkiye, emercan@yahoo.com

Buket Sevgen

Kadıköy Belediyesi, Türkiye, buket_sevgen@hotmail.com

Jale Aydemir

Kadıköy Belediyesi, Türkiye, jaydemir02@gmail.com

Öz

Kadıköy Belediyesi, kütüphaneleri bir şehrin belleği ve adeta bir toplumsal sorumluluk projesi olarak görmüş ve ilk kütüphanesini 1996 yılında açmıştır. Zamanla artan yoğun talep doğrultusunda buna yenileri de eklenmiş ve günümüzde yedi adet kütüphaneye erişilmiştir. Bu yazı da Kadıköy Belediyesi kütüphane politikasının çerçevesini çizerken yedi kütüphane örneği üzerinden bir dizi değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadıköy Belediyesi, kütüphane politikası, ibtisas kütüphanesi, kullanıcı profili.

Kadıköy Belediyesi'nin Mevcut Kütüphaneleri ve Hizmetleri

Kadıköy Belediyesi kütüphaneleri sadece kitap koleksiyonlarını barındıran, bilgi edinme alanları olması dışında cazip bir kültür, eğlence ve hatta bilim merkezi konumuyla daha geniş kitlelere seslenen bir yapıya kavuşma amacı gütmektedir.

Kütüphaneleri kitapların yığıldığı bir yer olmaktan çıkaran bu yapılanma modeli esas alınarak Kadıköy Belediyesi tarafından ilk kurulan kütüphane, 1996 yılında Kemal Tahir Halk Kütüphanesi'dir. Kadıköy halkının bağışları ile kurulmuş olan bu kütüphane de yayın seçiminde ilk dönemlerde bağış yöntemiyle koleksiyonlar oluşturulduysa da şu an kullanıcıların talepleri doğrultusunda kitap satın alınması politikası güdülmektedir. Yaklaşık 15 bin kitaplık koleksiyonuna ek olarak 1960-1980 yılları arasındaki muhtelif gazetelerin arşivine

de ev sahipliği yapmaktadır. Kütüphaneye her gün 7 adet gazete ve her ay 5 adet süreli yayın alınmaktadır. Ayrıca Kadıköy Belediyesi'ndeki neredeyse tüm kütüphanelerde kullanıcılara tahsis edilmiş bilgisayarlardan araştırma amaçlı istifade etmekte ve ayrıca Wireless bağlantısından kendi bilgisayarını ile internete ücretsiz bağlanabilmektedir. Kütüphaneye üye olan okurlarımıza 3 adet kitap 15 günlüğüne ödünç verilmektedir. Kemal Tahir Halk Kütüphanesi, kullanıcılarını genellikle lise ve üniversite öğrencileri olmakla birlikte süreli yayınlarımızı takip eden 55 yaş üstü bir gurubun da sayısı azımsanamayacak ölçüdedir. Bunun dışında kütüphaneden etüt merkezi olarak da istifade edilmektedir. Özellikle Kadıköy genelinde dezavantajlı ailelerin çocuklarına eğitimlerinde yardımcı olmak adına; 8-13 yaş aralığındaki öğrencilere birebir etüt hizmeti her biri kendi alanında ihtisasını yapmış öğretmenlerimiz tarafından verilmektedir. Kütüphaneyi kullanan öğrenci üyeleri ve Çocuk Etüt Merkezi öğrencileri ile birlikte Kütüphane Haftası'nda atölye, drama çalışmaları, söyleşi, masal anlatma etkinlikleri, dış mekânda yürüyüşler, takas kütüphanesi etkinlikleri gerçekleştirilmiştir.

Söz edilmesi gereken bir diğer birim de Muhtar Özkaya Halk Kütüphanesi'dir. Muhtar Özkaya adlı bir hayırsever vatandaşın katkılarıyla 1965 yılında Kültür Bakanlığı bünyesinde kurulan bu kütüphane, 2006 yılında Kadıköy Belediyesi'ne devri gerçekleştirilmiş ve 2008 yılında belediye bünyesinde hizmet vermeye başlamıştır. Kütüphane devredilmeden önce, Kültür Bakanlığı'ndan Kadıköy Belediyesi'ne ilk önce eleman desteği için yazışmalar yapılmış, 2005 yılında Kadıköy Belediyesi tarafından kütüphane iki uzman görevli istihdam edilmiş ve bu personelle birlikte kütüphanede sayım, düşünüm, devir teslim işlemleri hızlı bir şekilde nihayetlendirilmiştir. Ancak Bakanlık döneminde kütüphane verileri eski usul kart kataloglama sisteminin olması önemli bir engel teşkil etmekteydi. Nitekim belediyeye geçiş sağlandıktan hemen sonra kitap kayıtları (kataloglama), süreli yayın, kitap dışı materyallerin kayıtları, üyelik, ödünç-iade işlemleri vs. YORDAM yazılımı sayesinde dijital ortama aktarılmıştır¹. Muhtar Özkaya Halk Kütüphanesi Edebiyat, tarih, coğrafya, toplum bilimleri gibi muhtelif alanlar dışında 262 adet Muhtar Özkaya bağışı olan dili Osmanlı Türkçesi ile yazılmış Nadir eserlerin yer aldığı toplamda 21 binden fazla kitaba sahiptir.

¹ Kütüphanelerinin katalog taraması Kadıköy Belediyesi portalından (www.kadikoy.bel.tr) Online Kütüphane bölümünden yapılabilmektedir.

2007 yılında kurulan Caddebostan Kültür Sanat Merkezi bünyesinde hizmete açılan Sanat Kütüphanesi, yaklaşık 4500 kitaplık koleksiyonuyla farklı kültürden kitapsevere ev sahipliği yapmaktadır. Sanat kütüphanesi olarak geçmesi dolayısıyla Sanat başlığı altında çok geniş bir arşivimiz olup, diğer konularda da yapıtlarımız mevcuttur. 2007 yılından beri kütüphane hizmeti veren CKM Sanat Kütüphanesi, yayınevleri ile iş birliği içerisinde yazarlarla söyleşi ve imza günleri dışında, güncel toplumsal konulara değinen seminer, paneller ve film gösterimlerinin düzenlendiği bir etkinlik merkezi işlevindedir. Buna ek olarak ayda iki kez Prof. Dr. Ayşe Didem USLU tarafından yönetilen Okuma Atölyesi CKM Sanat Kütüphanesi'nde düzenlenmektedir.

Gerçekten de Kadıköy Belediyesi kendi kütüphane politikasını belirlerken, yerelin ihtiyaçlarını esas almak suretiyle farklı konseptte yeni kütüphaneler kurma yoluna gitmiştir. Mesela, 2011 yılında Engelli Danışma Merkezi'ne bağlı olarak kurulan Görme Engelliler Sesli Kütüphanesi de bunlardan biridir. Görme engelli vatandaşların kitap okuma ihtiyacını karşılamak adına kurulan bu kütüphane, sadece Kadıköy yereline değil tüm yurt geneline hizmet vermektedir. Sadece 2016 yılı nisan ayı itibarıyla kütüphanemizden tüm yurt genelinde 275 görme engelli vatandaş faydalanmıştır. Sesli ve metin formatta oluşturulan kitaplarımızı, kullanıcılarımız; başta bilgisayar olmak üzere birçok elektronik cihazda kullanabilmektedir.

Sitemizde şu anda 772 adet metin, 935 adet sesli olmak üzere toplam 1710 adet kitap bulunmaktadır. Şu ana kadar toplam 574 gönüllü okuyucumuz kütüphanemizde kitap seslendirmesi yapmıştır. Üniversitelerin "Topluma Hizmet "dersi kapsamında birçok öğrenci kütüphanemizde okuma ve tarama grubu olarak gönüllü faaliyetlerde çalışmalar yürütmektedir.

Kadıköy Belediyesi Görme Engelliler Kütüphanesi'nde, az görenler için mürekkep baskılı metinlerin büyütülmesi, kitap okuma makinesi ile kitapların mekanik ses formatına dönüştürülmesi, görme engellilere yönelik temel düzey bilgisayar eğitimi gibi hizmetler de verilmektedir. 2011 yılında başlatılan 'Yazarların Sesinden' projesi ile yazarların kitapları vasıtasıyla okurları ile kurdukları ilişkiyi kendi eserlerini seslendirmeleri ile görme engelli dinleyicilerle de kurabilmelerine yardımcı olmak hedeflenmiş. Bu güne kadar, aralarında Bedri Baykam, Hakan Yel, Ayfer Tunç, Hakan Günday gibi isimlerin de yer aldığı 35 yazarın seslendirmesi

bulunmaktadır. Kütüphane çalışanları yeni yazarların da projeye desteği ile bu sayının artmasını hedeflemektedirler.

Kadıköy'de yaşayan her dört bireyden birinin çocuk olması ve bu kitlenin kitap okuma ihtiyacına yönelik olarak Kadıköy Belediyesi, 2014 yılında Kitap Okuyan Çocuklar Projesi bünyesinde İnteraktif Çocuk Kütüphanesi hizmete açmıştır. Türkiye'nin ve Kadıköy'ün ilk İnteraktif Çocuk Kütüphanesi olan birimde, çocuklara kitap okuma alışkanlığını erken yaşta kazandırma düsturuyula bir araya getirilen kitapların yanı sıra ahşap oyuncaklar, deneyler, duyu havuzlardan da eğitim amaçlı (Kitap Okuma ve Canlandırma, Drama Çalışması, Deney Ebeveyn ve Çocuk İlişkinine Yönelik Seminer ve Eğitimler, El Faaliyetleri ve Kolaj Çalışması, Kukla Gösterisi, Şarkı ve Oyun Etkinlikleri) istifade edilmektedir. Buna ek olarak Kadıköy Belediyesi'nde çalışan pedagoglar eşliğinde interaktif kütüphaneden yararlanan çocukların ailelerine bilgilendirme amaçlı seminerler de düzenlenmektedir.

100 yılı aşkın bir tarihe sahip olan Kadıköy Belediyesi'nin eski başkanlık binası, Mart 2014'te Tarih, Edebiyat ve Sanat alanlarını ihtiva eden bir ihtisas kütüphanesi olarak halka açılmıştır. Kısa adıyla TESAK olarak anılan Tarih, Edebiyat ve Sanat Kütüphanesi, Üçüncü Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın kızı Dr. Nilüfer Gürsoy ile birlikte Prof. Dr. Mete Tunçay, Melih Cevdet Anday, Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu gibi Türkiye'deki kendi alanında isim yapmış birçok kişinin bağışıyla meydana getirilmiştir. Genel koordinatörlüğünü Prof. Dr. İlber Ortaylı ve Dr. Murat Katoğlu'nun üstlendiği kütüphane, tarih, edebiyat ve sanat alanlarında yaklaşık 60 bin adetlik kitap koleksiyonu dışında, süreli yayın, Kadıköy ile ilgili görsel materyal, Klasik Müzik CD'den oluşturulan bir arşive de sahiptir. Ayrıca TESAK, akademik içerikli kütüphane hizmeti vermenin yanında genel koordinatörlerin tertiplelediği bilimsel toplantı, konferans, sempozyum, seminer ve sergiler gibi nitelikli kültürel etkinliklerin de icra edildiği bir kültür merkezi olarak geniş kitlelere hizmet vermektedir.

Bütün bunlar dışında Kadıköy Belediyesi, kütüphane ve kütüphaneciliğe verdiği önemi Türkiye genelinde 52 yıldır kutlanan Kütüphane Haftası'na hatırı sayılır destek vererek kutlamaktadır. Kadıköy Belediyesi, neredeyse her Kütüphane Haftası'nda özellikle ilçe halkında farkındalık yaratmak amacıyla paneller, söyleşiler, sokak yürüyüşleri, kitap takas etkinlikleri düzenlemekle kalmamış, TKD'nin yürüttüğü 81

ilde okuma etkinliğine 'oku-yorum' sloganıyla Kadıköy Belediyesi kütüphaneleri olarak iştirak edilmiştir. 52. Kütüphane Haftası'nı ve önceki yıllarda hazırladığımız kutlama programları ile tüm haftaya yayarak yurt içi ve yurt dışından gelen konuklarımızla, okurlarımızla ve Kadıköy halkı ile birlikte kutlanmıştır.

Kütüphane Politikası Oluşturma Adına İlk Adım: Kütüphane Haftası Çalıştayı

Bu yıl TKD'nin "Çokkültürlülük ve Kütüphane" temasıyla yürüttüğü kutlama kapsamında Kadıköy Belediyesi Kütüphaneleri tarafından, Fransa Milli Kütüphanesi'nde Türkçe Yayınlar sorumlusu olarak görev yapan Sara Yontan ve Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Onur Bilge Kula'yı ortaklaşa icra edilecek panelde tebliğ sunmaları üzere davet edilmiştir.

İstisnai olarak Sara Yontan Hanım, "Fransa'da Ulusal, Üniversite ve Yerel Kütüphanelerde Çok Kültürlülük" adlı tebliğini sunmakla yetinmeyerek, Kadıköy Belediyesi'nin geleceğe dair kütüphane stratejilerini belirleyeceği çalıştaya katılma inceliğini de göstermiştir. Sara Yontan dışında mevzu bahis çalıştaya Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şube Başkanı Mustafa Özyürek, Kadıköy Belediyesi Başkan Yardımcısı Onur Temurlenk ve Kültür ve Sosyal İşler Müdür Prof. Dr. Simten Gündeş ve kütüphane sorumluları katılımı gerçekleşmiştir. Kadıköy Belediyesi'nin kütüphane stratejileri ve projelerinin ana hatlarının belirlendiği çalıştay da Sara Yontan'ın görev yaptığı kütüphanedeki çalışmaları, Fransa'da Halk ve Çocuk Kütüphaneleri'nin verdiği hizmetler, halkın beklentileri ve duyarlılığı hakkındaki görüşleri alınmış ve buna karşılık olarak da Kadıköy Belediyesi kütüphanelerinin hizmetleri hakkında ayrıntılı olarak Sara Yontan bilgilendirilmiştir.

Çalıştay sonunda Kadıköy Belediyesi olarak halkımıza daha kaliteli ve etkin kütüphane hizmeti verebilmek adına orta ve uzun vadede uygulanabilecek stratejik bir plan belirlenmiştir.

- *21 Mahallede 21 Çocuk Kütüphanesi Projesi:*
Üç mahalle (Bostancı, Acıbadem, Sahrayıcedit) pilot bölge seçildi. Seçilen pilot bölgelerde mekânsal çalışmalar yapıp halkın ihtiyaçlarını, beklentilerini

ortaya çıkarılması için başta mahalle muhtarları olmak üzere yerel dinamiklerle ile karşılıklı görüş alışverişinde bulunulmuştur. Süreç halen devam etmektedir.

- *03-05 yaş arası çocuklar için Oyuncak Kütüphanesi:* Okul öncesi çocuklara kütüphane kullanımı, kütüphane kültürü algısını edindirmek için oyuncak kütüphanelerinin açılması gündemde bulunmaktadır.
- *Merkezi Halk Kütüphanesi Projesi:* Mevcut kütüphanelerin yükünü azaltmak ve yerelde artan kütüphane ihtiyacına paralel olarak merkezi bir halk kütüphanesinin açılmasına karar verilmiştir (Kütüphaneler arası bilgi ağının oluşturulması). Yerel yöneticilerin, kütüphane çalışanlarının, okurların ve yerel halkın ortak varacakları karar ile Kadıköy ilçesinde "nasıl bir kütüphane istiyoruz" dikkate alınarak proje hayata geçirilecektir. Gerçekten de konum olarak Kadıköy, hem Avrupa hem de Asya yakasını birbirine bağlaması hasebiyle kütüphaneye tahsis edilecek binanın ulaşımı kolay bir bölgede olması, iç ve dış dizaynının ilgi çekici, merak uyandırıcı, güncel kitap alımının sürekli yapıldığı, engelli vatandaşların her türlü hizmete rahatla ulaşabileceği, konforlu okuma salonu, bilgisayar odası, sesli çalışma odası, sinema salonu, çok amaçlı salon, arşivi, çay-kahve içmek isteyenler için Cafe vs. tüm özellikleri detaylıca düşünülmektedir.

Geleceğin Kütüphane Anlayışının Oluşturulması

- E-kitap hizmetinin birimlerde verilmesi: Kadıköy Belediyesi bünyesinde farklı kütüphane konseptlerine uyan bir veritabanının satın alınması. Hizmet vermeye devam eden kütüphaneler için de kendi konseptlerine uygun veri tabanlarının alım kararı verildi. (tarih, edebiyat, sanat vs.)
- Geleceğin "Yaşayan Kütüphaneleri": Geleceğin kütüphaneleri sadece kitap koleksiyonlarını barındıran, bilgi edinme alanları olması dışında cazip bir kültür, eğlence ve hatta bilim merkezi konumuyla daha geniş kitlelere seslenen bir yapıya kavuşturulması. Geleceğin yaşayan kütüphaneleri yazar-sanatçı- ressam buluşmalarıyla daha geniş kitlelerin bir araya getiren önemli etkinlik merkezi

de olmaya adaydır. Kütüphane bünyesinde gerçekleştirilen söyleşiler, paneller, seminerler, açılan sergiler kütüphanelerin farkındalığını bir kat daha arttırmaktadır. Dinlemeye gelen okur mutlaka kütüphaneye de bir göz atmakta, hangi kitaplar var, hizmetler neler incelemektedir. Etkinlik sonrasında katılımcı sayısına göre en az 15-20 okurun üyelik işlemi yapılmaktadır. Kendi edindiği bilgileri de mutlaka çevresine aktarmaktadır.

- Tematik Kütüphane: Tematik kütüphaneler; belli bir alanda hizmet veren kütüphanelerdir. Okurlar ilgi alanlarına göre hizmet veren kütüphanelerden yararlanmak isteyebilirler. Kadıköy Belediyesi bünyesinde tematik kütüphanelerinde açılması yönünde planlamalara başlanmıştır. Örnek: Ressamlar ve resim kütüphanesi, karikatür kütüphanesi, kadınlara yönelik kütüphane, önemli kişilerin yazdıkları mektup kütüphanesi vs.

Sonuç

Kadıköy Belediyesi, 1996 yılında ilk kütüphaneyi hizmete açmakla halkın kütüphane hizmetleri hakkında ilk bilinci oluşturmasını sağlamıştır. Devamında kapanma aşamasına gelen Kültür Bakanlığı'ndan devredilen bir kütüphaneye sahip çıkması, hizmet verir hale getirmesi ve akabinde yeni açılan kütüphaneler ile yerelde halkın isteği doğrultusunda kütüphane hizmetlerinin önemini kurum olarak önce kendine, çalışanlarına ve sonra halkına ispatlamıştır. Halktan gelen talepler doğrultusunda hizmet veren kütüphanelerin yanında yeni projeleri de hayata geçirme kararı almıştır.

Bu yıl; 21 Mahalleye 21 Kütüphane projesi ile kütüphane hizmetlerini ilçe bünyesinde yaşayan halkına ve yaşamayan günlük ziyarette bulunan herkese eşit hizmet kaidesi ile vermeye devam edecektir. Yakın zamanda açılacak olan Karikatür Evi ve 19 Mayıs Kültür Merkezi bünyesinde yeni kütüphaneleri de hizmete açacaktır.

Tematik Kütüphane Yaklaşımları: Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi Örneği

İrem Ünsal

Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi, Türkiye,
irem_unsal@hotmail.com

Öz

Dünyadaki bilgi kaynaklarının tümünün, sayılarında ve hacimlerinde gerçekleşen hızlı artış yadsınamayacak bir gerçektir. Bu kadar çok bilgi kaynağının arasından bizim için gerekli olan, doğru bilgiye ulaşabilmek, çoğu zaman zor ve zaman alıcı olabilir. İnsanın sınırsız öğrenme ve bilgi edinme isteğine karşılık olarak ortaya çıkmış olan kütüphaneler (İnce, 1989, s. 1), kullanıcıları ulaşmak istediği bilgi ve belgeye götüren en direkt yoldur. Parçası bulunduğu toplumun, bilgiye olan gereksinmesini karşılamaya yönelik hizmetler veren kütüphaneleri diğer toplumsal kurumlardan ayıran en önemli özellik, bilginin iletimini ve kullanılmasını hedef alan bir yapıya sahip olmasıdır (Çakın, 1986, s. 10). "Bilgi çağı" olarak nitelendirilen günümüzde, bilgiye ulaşırken harcanan çaba ve zamanı azaltmak büyük önem taşımaktadır. Bu amaçlarla, Dünya'da ve ülkemizde birçok farklı konu alanında tematik kütüphaneler kurulmuştur.

Bu çalışmada, tematik kütüphanelerin özellikleri ve hizmetleri; toplum kültüründeki yeri, kamunun bu konudaki desteğinin niceliği ve niteliği, bir tematik kütüphane örneği olan Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi üzerinden ele alınarak; kütüphanenin kuruluş amacı, projeleri ve hizmetleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi ile Kadıköy Belediyesi'nin iş birliğine yer verilmiştir.

Anabtar Kelimeler: Tematik kütüphane, Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi, bilimkurgu, Kadıköy Belediyesi.

Giriş

Araştırmanın amacı; tematik kütüphanelerin önemine dikkat çekmek, alanında tek olan Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi üzerinden tematik kütüphaneleri incelemek ve belediyeler ve diğer kütüphaneler arasındaki iş birliği açısından özel bir örnek ortaya koyan bu kütüphanenin Kadıköy Belediyesi ile iş birliğini ortaya koymaktır.

Dört bölümden oluşan çalışmada birinci bölümde; tematik kütüphanelerin tanımı ve tarihçesi, kütüphane türleri arasında tematik kütüphanelerin yeri, yapısal unsurları, özellikleri ve hizmetleri, ikinci bölümde; toplum kültüründeki yeri ve kamu desteği, üçüncü bölümde Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi örneği, dördüncü ve son bölümde ise; Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi ve Kadıköy Belediyesi iş birliği sunulmuştur.

Tanım ve Tarihçe

Türk Dil Kurumu'na ait bir tanıma göre, Fransızca'dan dilimize geçmiş olan tematik kelimesi; “bir tema etrafında oluşan” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y.). Tematik kütüphaneler ise; özel bir hedef kullanıcı kitlesi olan ve bu kullanıcı kitlesine bağlı olarak özel bir dermeye sahip olan kütüphanelerdir. Hizmet verdikleri konu alanında yayımlanmış tüm basılı ve elektronik kaynakları bünyelerinde bulundurmakla kalmayıp, bu bilgi kaynaklarını araştırmacıların ve ilgili kullanıcıların hizmetine sunarlar (“Special Libraries”, t.y.).

Tematik kütüphanelerin ilk ortaya çıkışları konusunda çeşitli fikirler olsa da, bazı yazarlara göre tematik kütüphanelerin tarihi, ilk kütüphane tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. Babil'deki kil tablet kütüphanesi, ticaret ve hukuk konularını kapsayan, tematik kütüphane özellikleri gösteren bir kütüphane idi. Ortaçağ'daki manastır kütüphaneleri de dermelerinin kutsal kitaplara yoğunlaşması nedeniyle tematik kütüphanelerdi (Musiker, 1970, s. 38-39). Bazı yazarlara göre ise resmi kurumların kütüphaneleri ilk tematik kütüphaneler olarak ele alınmalıdır. Örneğin 1780'de İngiltere'de Foreign Office (Dışişleri Kütüphanesi) bu özellikte bir kütüphane idi (Ashworth, 1979, s. 59).

19. yüzyıla gelindiğinde kuruluşlar küçük işletmelerden büyük şirketler haline dönüşmüş ve bilginin desteğine duyulan ihtiyaç artmıştır. İstatistik, finans raporları, standartlar, resmi karar ve kanun görsel işitsel materyallerinde hızlı artışlar yaşanmıştır. Bu kaynak artışı beraberinde tematik şirket kütüphanelerini getirmiştir.

İkinci Dünya Savaşı ve arkasından gelen bilgi türü ve hacmindeki artış, tematik kütüphanelerin gelişimi için uygun bir ortam yaratmıştır. Hem birinci hem ikinci dünya savaşı sonrasında bilimsel ve teknik araştırma ihtiyacında artış olmuştur. Bunun sonucunda araştırmalar kurumsallaşmış ve her çeşit ve boyutta araştırma merkezleri kurulmaya başlanmıştır. Bu gelişmeye paralel olarak araştırma merkezlerinin kütüphaneleri de araştırma sürecine katkıda bulunmak üzere gelişmeye başlamıştır.

Ancak tematik kütüphanelerin yaygın olarak ortaya çıkışları 20. yüzyılın başlarında olmuştur. Özel (burada tematik anlamında kullanılmıştır) kütüphanelere ait istatistiksel bilgilere rastlamak, özel kütüphanenin tanımından kaynaklanan sorunlar sebebiyle çok güçtür. ABD'de yapılan bir araştırmaya göre, 1978 yılında ABD'de tıp, hukuk ve üniversite kütüphanelerinin sayısındaki hızlı artış 1976'da IFLA'nın özel kütüphaneler bölümü oluşturmasıyla da kanıtlanmış olmuştur (İnce, 1989, s. 10).

Kütüphane Türleri Arasında Tematik Kütüphanelerin Yeri

Kütüphaneler hizmet verdikleri kullanıcılarla var olan ve onlara verdikleri “kaliteli” hizmetlerle varlıkları anlam kazanan eğitim ve kültür kurumlarıdır (Yılmaz, 2002, s.171). Kütüphaneler, amaçlarına ve bağlı oldukları örgüte göre çeşitli sınıflara ayrılmışlardır. Amaçlarına göre kütüphaneler arasında: milli kütüphaneler, halk kütüphaneleri, okul kütüphaneleri, üniversite kütüphaneleri, çocuk kütüphaneleri ve özel konulu kütüphaneler (tematik kütüphaneler) sayılabilirken; bağlı oldukları örgüte göre kütüphaneler arasında devlet yönetimine bağlı kütüphaneler, il idarelerine bağlı kütüphaneler, yarı resmi kuruluşlara ve bilim kurumlarına bağlı kütüphaneler, kişilere, ailelere, özel kuruluş ve kurumlara ait kütüphaneler sayılabilir (Ötüken, 1947, s. 8-11).

Tematik kütüphaneler; bir bilim ya da bilgi dalında genişleyerek kitap toplayan, özel bir konuda derinleşen kütüphanelerdir ve resmî ya da özel kuruluşlara bağlı olabilirler. Bir devlet dairesinin (TBMM, Çalışma Bakanlığı, Devlet Plânlama Teşkilatı... gibi) kütüphanesi; bir bilim kurumunun ya da derneğin kütüphanesi (Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Türk Hukuk Kurumu... gibi), özel kişilerin evlerinde kurdukları -ölümlerinden sonra bir yere bağışlanmasını da vasiyet edebilecekleri- kütüphaneler bunlar arasındadır. Üniversitelerin Fakülte ve seminer kütüphaneleri, Devlet Konservatuvarı, Güzel Sanatlar Akademisi gibi yüksekokulların kütüphaneleri de özel konulu kütüphanelerdir (Özertim, 1967, s. 22).

Tematik Kütüphaneler

Yapısal Unsurları ve Özellikleri

Tematik kütüphaneleri, bir kütüphanenin hizmetlerinin planlanmasında etkin unsurlar olan personel, derme, bina, bütçe ve kullanıcı başlıkları altında inceleyebiliriz.

Personel

Tematik kütüphane personel ya da personelleri, kütüphanenin hizmet verdiği konu alanında kaynak seçimi yapabilecek kadar yeterli bilgiye sahip olmalıdır. Aynı zamanda konuyla ilgili araştırma yapmalı, yeni gelişmeleri ve çıkan yeni kaynakları takip etmelidir. Bu, kütüphane dermesinin çeşitliliği ve yeterliliği için oldukça önemlidir. Bu süreçte kütüphane personelinin yeterli olamadığı noktalarda konunun uzmanlarından danışma desteği alınabilir.

Derme

Tematik kütüphaneleri diğer kütüphanelerden ayıran en temel özellik dermeleridir. Derme bir veya birbiriyle ilgili birkaç konudan oluşabilir. Bütün konu alanlarından kaynağa sahip tematik kütüphaneler de vardır ancak böyle kütüphanelerde her alandan bilgi kaynağı olsa da, ağırlık bir ya da birkaç konu alanına verilmiştir. Derme kitap, süreli yayın, afiş, broşür, resim, harita, dia, CD, DVD vb. gibi birçok görsel işitsel materyalden oluşabileceği gibi, tek tür materyalden de oluşabilir. Örneğin; harita kütüphanesi gibi (Ashworth, 1979, s. 59).

Derme; kütüphanenin kapsadığı konu alanına, politikalarına ve kullanıcı ihtiyaçlarına göre oluşturulmalıdır. Hizmet verilen konu alanındaki kullanıcılar için gerekli ve yarar sağlayacağına inanılan kaynakların mümkün olduğunca tümünü içermelidir.

Bu konuda yapılacak olan seçim ve alımlarda yine personele büyük görevler düşmektedir. Kullanıcıların istek ve ihtiyaçlarını belirleyerek, bu doğrultuda doğru seçimler yapmak gerekir.

Tematik kütüphanelerde derme, o alanda bilgi edinmek isteyen kullanıcının dermeyi en etkin şekilde kullanmasını ve edinmek istediği bilgiye erişimini sağlayacak şekilde hizmete sunulmalıdır (İnce, 1989, s. 12-13).

Bina

Diğer kütüphane türlerinde de olduğu gibi tematik kütüphanelerde de, kütüphanenin ihtiyaçları doğrultusunda bir yer seçimi yapılmalıdır. Bina, mümkün olduğunca hizmet verilen konu alanındaki kullanıcıların en yoğun olduğu ya da kolay ulaşabilecekleri yerlerde kurulmalıdır. Bölüm kütüphanelerini buna örnek gösterebiliriz.

Kütüphanenin kuruluş süresince yer seçimi yapılırken, derme geliştirme politikaları ve verilecek hizmetler iyi belirlenmeli, dermenin gelecekteki hacmi ve kullanıcı yoğunluğu düşünülerek hareket edilmelidir. Örneğin; müzik alanında bir tematik kütüphane kurulacak ve basılı-elektronik kaynakların yanı sıra çeşitli müzik aletleri de kullanıcıların kullanımına sunulacak ise, kullanıcıların müzik aletlerini kullanabilmeleri için uygun ve gerekli donanımına sahip alanlar tasarlanmalıdır. Ya da yalnızca çocuklara hizmet verecek bir kütüphane kuruluyorsa, çocukların ilgisini çekecek, kolay kullanabilecekleri, fiziklerine uygun, renkli, eğlenceli ve rahat okuma alanları oluşturulmalıdır.

Bütçe

Kütüphane için özel olarak oluşturulmuş ayrı bir bütçe olabileceği gibi, bağlı olduğu ana kuruluş bütçesi içerisinde de olabilir. Özel ve tüzel kişiler, hükümetler, topluluklar ve kuruluşlar, endüstriyel ve ticari örgütler, akademik kuruluşlar ve yerel yönetimler tarafından desteklenebilir.

Kullanıcı

Tematik kütüphaneler yapıları gereği diğer kütüphanelerden daha farklı ve özel bir kullanıcı grubuna sahiptir. Genelde sınırlı sayıda olmalarına rağmen, çok sık ziyaret eden kullanıcı grupları vardır. Özel bir veya birkaç konuda hizmet verdikleri için, o konuda araştırma yapan araştırmacıların ya da bilgi edinmek isteyen okuyucuların ilk geldikleri kütüphanelerdir (Çelik, 2007, s. 60). Örneğin sanat tarihi alanında araştırma yapan bir araştırmacının, gideceği ilk kütüphane; eğer varsa o alanda kurulmuş bir tematik kütüphane olacaktır. Bu kullanıcılar aradıklarını tematik kütüphanelerde bulamazlarsa, daha sonra diğer kütüphanelere giderler. Ancak genellikle bu kütüphaneler hizmet alanına giren araştırmacıların başka yerlerde kolay kolay bulamayacakları kaynakları bulabildikleri ve kullanabildikleri yerlerdir (Çelik, 2007, s. 59).

Tematik kütüphaneler bazen yalnızca belirli bir yaş grubu, akademik derece ya da belli bir derneğin üyeleri, kuruluş çalışanları gibi belirli bir kullanıcı grubuna hizmet verdikleri gibi, bazen de herkesin kullanımına açık olabilirler.

Hizmetler

Yukarıda bahsedildiği üzere özel bir dermesi ve buna bağlı olarak, özel bir kullanıcı hedef kitlesi olan tematik kütüphaneler, dermelerini kullanıcılarının hizmetine sunarlar. Kütüphanenin hizmet ettiği konuya göre seçilerek hazırlanmış bu özel derme, özellikle bahsi geçen alanda bulunması ya da ulaşılması zor olan kaynakları da kullanıcıların hizmetine sunarak, toplumun bilgiye ulaşma ihtiyacını karşılar.

Hizmet alanında bulunan nadide kaynakları kullanıcılarının hizmetine sunan tematik kütüphaneler, bu alanda araştırma yapan araştırmacıların araştırmalarını derinleştirmelerine ya da bu alana ilgi duyan insanların bilgilerini bir üst seviyeye çıkarmalarına yardımcı olurlar.

Bu bağlamda verdikleri bir diğer hizmet ise, hizmet verdikleri konu alanındaki gelişmeleri takip ederek, kullanıcılarını güncel bilgilerden haberdar etmek ve yeni çıkan basılı-elektronik bilgi kaynaklarını sağlamaktır. Bu sebeptendir ki, araştırmacılar çoğunlukla kendi alanlarındaki tematik kütüphanelerde çalışmak isterler. Çünkü bu kütüphanelerde hem daha rahat çalışırlar, hem de çalışmalarında emek ve

zaman israfı olmaz. Zaman ve emek israfının yanı sıra tematik kütüphaneler vasıtasıyla kaynak israfı da önlenmiş olur. Örneğin bir halk kütüphanesinde çok fazla gereksinim yaratmayacak uzmanlıkla ilgili bir kaynak, alanındaki bir tematik kütüphanede en çok ihtiyaç duyulan kaynaklardan birisi olabilir.

Tematik kütüphanelerden yararlanan kullanıcılar, kendi ilgi alanlarında çalışan ve bu alana merak duyan diğer kullanıcılarla bir araya gelme fırsatı bulurlar. Aynı konuya ilgi duyan ve bu alanda araştırma yapanların bir araya gelmesiyle oluşan bilgi ve birikim değişimi, kişilerin bireysel bilgi kazanımlarına yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal bilgi birikimini artırır.

Tematik Kütüphanelerin Toplum Kültüründeki Rolü

Kültür; insanlar arasındaki bağların ve ilişkilerin tümünü kapsama özelliği ile toplumsal bir varlık alanıdır ve insanın gelişimi ile aynı anlama gelmektedir. Toplumların sürekliliğini sağlayan temel unsur olarak görülen kültür, insanların doğal güçlerin baskı ve etkisinden bağımsız bir sosyal yaşama sahip olmalarını sağlamıştır.

Kültür, toplumsallaşma sürecini tamamlamış farklı görüşlere sahip insanları ortak hedefler ve değerler uğruna bir araya getirebilme gücüne sahiptir (Yılmaz, 2009, s. 17-18). 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Bildirgesinin 27. maddesinin ilk bölümünde; “Herkes toplumun kültürel yaşamına özgürce katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişime katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir” ifadesi yer almaktadır (United Nations, 1948, s.7). UNESCO'nun 1969 yılında gerçekleştirdiği toplantılarında ortaya atılan ve ilk kez kullanılan kültür politikası ifadesi de bu maddenin kültür hakkı kavramına dayandırılmaktadır (UNESCO, 1969, s.10).

UNESCO'nun 1970-1998 yılları arasında gerçekleştirdiği uluslararası düzeydeki 4 konferansı kütüphaneleri ilgilendiren kararları nedeniyle dikkat çekmektedir. Bunlar arasında özellikle 1998 yılında Stockholm'de 30 Mart – 2 Nisan tarihleri arasında yapılan konferansta benimsenmiş olan bazı ilkeler, kültür politikaları ile kütüphaneler arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Toplantı sonucunda belirlenen beş hedef kütüphanelerin toplumsal görev ve sorumlulukları ile örtüşmesi açısından dikkate değerdir. Sırasıyla;

- Kültür politikasını gelişim politikalarının temel unsurlarından biri haline getirmek,
- Kültürel hayata katılımı ve yaratıcılığı desteklemek,
- Taşınabilir ve taşınamaz kültürel miras ürünlerinin korunması amacıyla politikalar geliştirmek,
- Bilgi toplumunda kültürel ve dilsel eşitililiği artırmak.

Kültürel gelişim için daha fazla insan ve para yardımı yapmak olarak sıralanabilecek hedefler kütüphanelerin gerek varoluş nedenlerinin yanı sıra ileriye dönük plan ve programlarında yer verdikleri ilke ve hedeflerle örtüşmektedir (Oğuz, 2011, s. 9).

Kültür Politikaları Dünya Konferansı'nda; kültürel kimlik, gelişimin kültürel boyutu, kültür ve demokrasi, kültürel miras, artistik ve d şinsel yaratıcılık ve sanat eğitimi, kültürün eğitim, bilim ve iletişimle ilişkisi, kültürel aktivitelerin planlanması, yönetimi ve finanse edilmesi ile uluslararası kültürel işbirlikleri konu başlıkları altında ele alınan kültür politikaları kapsamında kütüphaneler, doğrudan kültürel miras başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda kütüphaneler insanların ruhsal ve fiziksel anlamda yaşamlarına anlam katan değerlerin bulunduğu merkezler olarak değerlendirilmektedir. Bu konferansta ele alınan konu kültürel kimlik, gelişimin kültürel boyutu, kültür ve demokrasi, kültürel miras, kültürün eğitim, bilim ve iletişimle ilişkisi, uluslar arası kültürel işbirlikleri ve kültürel faaliyetlerin planlanması, yönetimi ve finanse edilmesi olarak sıralanan temel konu başlıkları göz önünde bulundurulduğunda her birinin kütüphanelerle yakından ilişkili olduğu görülmektedir (UNESCO, 1982, s. 3).

1997 yılında Avrupa Parlamentosunda, Avrupa Birliği'nin üzerinde önemle durduğu kütüphanelerin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamı destekleyen kurumların başında geldiğini vurgulayan “Enformasyon Toplumu Kültür ve Eğitim Kararı” (Resolution on the Role of Libraries in the Information Society) adını taşıyan rapor kabul edilmiştir (Morgan, 1997).

Bülent Yılmaz'ın “Türkiye'de Kültür Politikası ve Kütüphane” kitabında ele aldığı gibi; kütüphanelerin, kültürün toplum-sallaşması sürecindeki rolü insan tarafından üretilen maddi ve manevi ürünlerin toplumla paylaşılması ve gelecek nesillere aktarılması sürecine aracılık etmesiyle ortaya çıkmaktadır.

İnsanoğlunun ürettiği maddi ya da manevi tüm değerler özünde bilgi içerirler. Bu bilginin toplumsallaşması yani toplumun kullanımına sunulması da yazılı kayıt altına alınması, toplanması, düzenlenmesi ve kullanıma sunulması ile mümkündür. Sözü edilen bu işlevler kütüphanelerin görev ve sorumlulukları arasındadır. Kütüphane insanın ürettiği bilgiyi topluma sunarak kültürün ortak duyuş ve düşünüş yaratma bir başka deyişle toplumsallaştırma işlevini yerine getirmesine yardım etmekte ve yine toplumsallaşma anlamına gelen belli bir yaşam biçiminin gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. Bir başka deyişle kütüphane bilgiyi toplumsallaştıran bir kurumdur (Aktaran: Oğuz, 2011, s. 12). Bu bağlamda tematik kütüphanelerin kültürün toplumlaşması sürecindeki katkılarını, ufak farklılıklar da olsa, genel olarak kütüphanelerin katkılarından ayrı tutmak olanaksızdır. Tematik kütüphanelerde konu özel olsa da, bilginin toplumsallaşması; yazılı kayıt altına alınması, toplanması, düzenlenmesi ve kullanıma sunulması ile gerçekleştirilir.

Kütüphanelerin sahip olduğu rol, toplumsal kültürü oluşturan unsurları bir araya toplayarak onları yine toplumun kullanımına hazır hale getirmektir (Oğuz, 2011, s. 19). Bu noktada tematik kütüphanelerin önemli bir özellikleri vardır. Tematik kütüphaneler, toplum kültüründe kendisine henüz yeni yer edinmeye başlamış konularda da karşımıza çıkabilirler. Bunu, bu çalışmada ele alınan Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi üzerinden örneklendirecek olursak; ülkemiz genel edebiyat alanında oldukça gelişmiş ancak aynı gelişmeyi bilimkurgu edebiyatı alanında gösterememiştir. Bilimkurgu gibi, toplumumuzun kültüründe ilgi duyulan ancak henüz gelişmekte olan bir konuyu ele alarak, bu konudaki bilgileri toplamak, düzenlemek ve erişilebilir olmasını sağlamak bu konuda kurulan bir tematik kütüphane sayesinde gerçekleşmektedir.

Tematik Kütüphanelere Kamu Desteği

Bilgi toplumunda kültürel ve dilsel çeşitliliğin artırılmasına yönelik hedefte kütüphaneler, arşivler, müzeler ve diğer bilgi merkezlerinin gelişimi ve korunması için politikalar geliştirilmesi öngörülmektedir. Adı geçen kurumların yaşam boyu öğrenme merkezleri haline dönüşmesi için gerekli tanıtımların yapılması ve erişimlerine sayısal ortamda erişim sağlanması için gerekli olanakların sağlanması gerekmektedir (UNESCO, 1998, s. 6). Bu çerçevede kütüphanelerde gerçekleşen tüm etkinliklerin

desteklenmesi ve düzenlenmesi amacıyla merkezi ve yerel yönetimlerce politikalar uygulanmalıdır (Bennett, 2006, s. 122).

Kültür Politikaları Dünya Konferansında kültür işlerinin yönetiminde iki tür yapılanmanın varlığı benimsenmiştir. Bunlardan ilki, kültür varlıklarının korunmasının; müzeler, kütüphaneler, tarihsel yapıların sorumluluğunun devlette olduğu ve devlet eliyle desteklendiği merkezîyetçi yönetim şeklindedir. Bu bağlamda ulusal kültür varlıklarının tanıtımı, sanatsal etkinliklerin desteklenmesi, kültür alanında çalışacak personelin eğitiminin sağlanması, bunun için yasalar ve tüzükler hazırlanması gerekmektedir. Diğer yönetim biçimi ise, kültür yönetimini özerkleştiren bir başka deyişle özelleştiren görüştür (UNESCO, 1982, s. 1). Kültür işlerinin özelleştirilmesinin özellikle gelişmekte olan ülkelerde çeşitli sorunlar yaratacağından hareketle bu konferansa katılanlar ulusal bütçeden en az %1'inin kültür altyapılarının oluşturulması ve personel eğitimi için harcanması gerektiği yönünde öneride bulunmuşlardır (Topuz, 1998, s. 30-31).

UNESCO tarafından 1998 yılında Stockholm'da gerçekleştirilen Kalkınmak İçin Kültür Politikaları Konferansı'nda (The Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development), ulusal kalkınmanın kilit 8 noktalarından birinin kültür politikasına sahiplik olduğu ifade edilmiş, ülkelerin kültürel gelişmeye daha çok insan gücü ve finansman ayırması gerektiği ilke olarak benimsenmiştir (UNESCO, 1998, s. 6).

Bunun yanı sıra 1998 yılında kütüphanelerin desteklenmesine çağrı niteliğinde olan Rynänen raporu olarak da bilinen "Çağdaş Dünyada Kütüphanelerin Rolü" (Resolution on the Role of Libraries in Modern World) isimli rapor Avrupa Komisyonu'nca kabul edilmiş ve kütüphanelerin güncel araştırma alanları arasında yer alan yaşam boyu öğrenme, telif hakları, bilgi okuryazarlığı, bilgiye erişimde halk kütüphanelerinin rolü gibi konularda çalışmalar başlatılacağı ilan edilmiştir (Rynänen, 1998).

Kütüphanelere verilen kamu desteğinin, aynı şekilde tematik kütüphaneler için de geçerli olduğu görülmektedir. UNESCO, tematik kütüphanelere hem kendisi projeler düzenleyerek, hem de hükümetlerin ya da yerel yönetimlerin düzenlediği projelere yardım ederek destek vermektedir. Bu yardım çoğu

zaman, alanında uzman kişilerin danışman olarak kütüphane projelerine atanması ve nitelikli personel yetiştirmek için eğitmen yollamak şeklinde gerçekleşir. Örneğin, İran ve Suriye'de, birçok üniversite kütüphanesinde UNESCO'nun görevlendirdiği Avrupalı kütüphaneciler çalışmaktadır. Suriye'de hükümet tarafından düzenlenen Suriye Kütüphane Projesi'ne danışman olarak İsviçre Ulusal Kütüphanecisi Pierre Bourgeois getirilmiştir. İran'da ise tıpkı Suriye'de olduğu gibi Avusturya Ulusal Kütüphanecisi Josef Stummvoll, bu ülkedeki UNESCO görevinin başına getirilmiştir (Carter, 1952, s.228).

Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi Örneği

Bilimkurgu çalışmalarının hem akademik bir disiplin haline gelmesi, hem de insanlar arasında popülerleşmesi dolayısıyla, tüm Dünya'da birçok bilimkurgu kütüphanesi, müzesi ve arşivi kurulmuş, genel kütüphanelerde bilimkurgu özel bölümleri oluşturulmuştur. Bu kurumların amaçları arasında, bilimkurgu alanındaki tarihi değeri olan kitapları ve bu türde yayımlanmış tüm eserleri toplamak başta gelmektedir (“Science Fiction Libraries and Museums”, t.y.).

Dünyada birçok örneği olmasına karşın, Türkiye'de bilimkurgu alanında tek bir tematik kütüphane bulunmaktadır. Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi, 2007 yılında aramızdan ayrılan Özgen Berkol Doğan'ın anısını yaşatmak üzere, ailesi ve dostları tarafından 2012 yılı Aralık ayında Kadıköy'de kurulmuştur. Kütüphane, halka açık bir kütüphane olarak hizmet vermektedir.

Kütüphane kurucuları; “bilimkurgu türünün hayal gücünü geliştirmeye, eleştirel düşünmeye ve bilim yapmaya katkı sağladığına inandıklarından dolayı bir bilimkurgu kütüphanesi kurmayı istediklerini; bilimkurgu, fantastik ve korku edebiyatı alanlarında Türkiye'de yayınlanmış eserlerin tümünü ve mümkün olduğunca diğer dillerdeki eserleri edinerek; bu alandaki eserlere ulaşmak isteyen okuyucuların ihtiyaçlarını karşılamayı amaçladıklarını” ifade etmektedirler. Bu amaç doğrultusunda kütüphane dermesinde sadece Türkçe değil İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça, İtalyanca, Arapça, Azerice ve Sırpça bilimkurgu eserleri de bulunmaktadır. Bütün bunların yanı sıra, Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi tematik bir kütüphane olmasına rağmen, kütüphane dermesinde bilimkurgu ve fantastik edebiyatın yanı sıra; Türk ve Dünya Edebiyatı, sosyal bilimler, fen

bilimleri, teknoloji, resim, müzik, mimarlık, spor, sinema, felsefe ve psikoloji gibi farklı birçok alanda 12000 basılı kaynak mevcuttur. Tematik konunun dışında, dermeye her konu alanından eser dâhil edilmesi ile birlikte, belirli bir alandaki kullanıcıları, diğer ilgi alanlarındaki kullanıcılarla bir araya getirmek amaçlanmıştır.

Geçmişten günümüze Türkiye Edebiyatı'nda yer almış önemli şahısların kütüphanelerinin bir kısmını kütüphaneye bağışlamaları yoluyla dermede, imzalı ve çok değerli referans kitaplar da bulunmaktadır. Bu kapsamda, yazar ve gazeteci Fikret Adil'e ait, Türk Edebiyatı'nın birçok önemli yazar ve şairi tarafından imzalanmış kitaplar, mektuplar ve diğer yazışmalar eşi Gülen Adil'in bağışıyla zenginleşen kütüphanede "Fikret Adil Koleksiyonu" bölümünde sergilenmektedir.

Herkesin bilgiye ulaşmasını ve kitaplarla buluşmasını sağlamak, okuma alışkanlığı kazandırmak, kitaplarla kurulan ilişkinin pasif bir ilişki olduğu önyargısını kırmak, katılımcı bir okuyucu kitlesi yaratmak, kütüphane kullanımını artırmak ve farkındalık yaratmak amacıyla, kütüphanenin açıldığı ilk dönemden bu yana her Perşembe günü ücretsiz söyleşi ve film gösterimleri düzenlenmektedir. Fizik, edebiyat ve bilimkurgu söyleşileri, alanında uzman akademisyen, yazar ve ilgili araştırmacılar tarafından, her ayın belli perşembeleri gerçekleştirilirken, ayın ilk perşembeleri ise bilimkurgu film ve anime gösterimlerine ayrılmaktadır. Bunun yanı sıra, öneriler ve talepler doğrultusunda felsefe, tıp, fotoğrafçılık, dağcılık, müzik, sinema ve toplumsal tarih gibi birçok farklı alanda da söyleşiler gerçekleştirilmektedir. Video kaydına da alınan bu etkinlikler, önemli bir arşiv niteliğindedir.

Kütüphane kullanımı ve etkinliklere katılım herkese açıkken, kitap ödünç almak için kütüphaneye üye olmak gerekmektedir ("Hakkımızda", t.y.).

Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi ve Kadıköy Belediyesi İş Birliği

Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi özel bir tematik kütüphane olmasına karşın, belediyeler ile iş birliği konusunda farklı bir örnek teşkil etmektedir. Kadıköy Belediyesi, çeşitli yayınevleri ve bağışçılar tarafından desteklenen kütüphane; belediyeler ve diğer kütüphaneler arasındaki ilişki ve iş birliğini yansıtan en güzel örneklerden biridir.

Kütüphanenin kurulduğu ilk yıllarda karşılaşılan yetkin personel sıkıntısı, 2014 yılından itibaren, Kadıköy Belediyesi'ne bağlı ve Bilgi ve Belge Yönetimi bölümünü mezunu olan bir kütüphane sorumlusunun Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi'nde görevlendirilmesiyle çözümlenmiştir. Kütüphanenin kataloglama, sağlama ve yararlandırma hizmetleri, web sitesi ve sosyal medya hesaplarının daha aktif olarak kullanılması gibi hizmetler bu görevlendirmeyle daha sistematik hale gelmiştir. Öncelerde personel için ayrılan bütçe, bu destek ile korunarak, kaynak alımı ve kütüphanenin diğer giderleri için kullanılmaya başlanmıştır.

Belediye bünyesinde olan broşür ve gazetelerde çeşitli haber ve röportajlarla, kütüphanenin tanıtımı yapılmıştır. Zaman zaman belediyenin sosyal medya hesaplarından, kütüphanede gerçekleştirilen etkinlikler duyurularak, etkinliklerin daha çok kişiye ulaşmasına katkı sağlanmıştır.

Tüm bu iş birliği ve sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, Kadıköy ilçesi ile özdeşleşen ve alanında Türkiye'de tek olan böyle bir kütüphanenin kurumsallaşmasında, Kadıköy Belediyesi ile olan iş birliğinin önemi açıkça görülmektedir.

Sonuç

Çalışmada elde edilen bulgu ve değerlendirmeler çerçevesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- "Bilgi çağı" olarak nitelendirilen günümüzde, bilgiye ulaşılırken harcanan çaba ve zamanı azaltmak, kaynak israfını önlemek oldukça önemlidir. Bunun için, tematik kütüphanelere ihtiyaç duyulmaktadır.
- Dünya örneklerinde de olduğu gibi, Türkiye'de birçok farklı kurum ya da kuruluşa bağlı tematik kütüphane vardır. Hangi kurum ya da kuruluşa bağlı olurlarsa olsunlar, tematik kütüphanelerin toplum kültürüne katkıları yadsınamayacak kadar çoktur.
- Türkiye'de var olan tematik kütüphanelerin sayıları, Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi'nin alanında tek olduğu düşünülecek olursa, artırılmaya çalışılmalıdır. Böylelikle, toplum kültüründe kendisine fazlasıyla yer edinmiş konuların yanı sıra, özel uzmanlık alanlarına duyulan toplumsal ilginin ve araştırmaların artmasına katkı sağlanabilir.

- Bilimkurgu kütüphanelerinin Türkiye'deki ilk ve tek örneği olan Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi'nin üstlendiği görev bu anlamda oldukça büyüktür. Kütüphane, kurulduğu günden bu yana hızla gelişen dermesi ve gün geçtikçe artan kullanıcı sayısı ile vermiş olduğu hizmetleri büyütmekte ve böylelikle, bilimkurgu ve fantastik edebiyat alanındaki bilgi gereksinimini karşılamaktadır.
- Kütüphanelerin yerel sorumlulukları olduğu düşünülecek olursa; belediyelerin kütüphanelerle iş birliği içerisinde olması için, o kütüphanenin yalnızca bir belediye kütüphanesi olması gerekmediği, kütüphanelerin toplumsal kazanımlar olduğu görülmektedir. Belediyeler ve kütüphaneler arasındaki bu iş birlikleri, kütüphanelerin gelişimi ve gelecekteki projelerini gerçekleştirebilmeleri için hayati önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Ashworth, W. (1979). *Special librarianship*. London: Clive Bingley Ltd.
- Bennett, O. (2006). *Intellectuals, romantics and cultural policy*. International Journal of Cultural Policy, 12(2), 117-134.
- Carter, E. (1952). International Interest in Special Libraries: UNESCO [Elektronik Sürüm]. *Library Trends* 1(2), 224-232.
- Çakın, İ. (1986). Kütüphanenin toplumsal konumu ve işlevleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 35(1), 8-16.
- Çelik, K. (2007). *İhtisas Kütüphaneleri ve Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi*. E.S. Oğuz (Haz.) 43. *kütüphane haftası VEKAM İhtisas Kütüphaneleri Paneli: 29 Mart 2007, Ankara: bildiriler* (s. 59-66). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği içinde.
- İnce, N. (1989). *Özel kütüphanelerde kullanıcı eğitimi*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Morgan, E. (1997). *The Role of Libraries in the Information Society*. Erişim: <http://cordis.europa.eu/libraries/en/morgan.html>
- Musiker, R. (1970). *Special libraries: a general survey*. Metuchen: The Scarecrow Press.

- Oğuz, E. S. (2011). *Kültür Politikaları ve Kütüphaneler: Kuramsal Bir Yaklaşım. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*. Erişim: http://www.bby.hacettepe.edu.tr/e-bulten/dosyalar/file/mart2011/oguz_HUSAED.pdf
- Ötügen, A. (1947). *Bibliyotekçinin el kitabı I*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi
- Özerdim, S. N. (1967). *Bilgi kaynakları ve arşivcilik ders notları*. Ankara: S.B.F. Basın ve Yayın Yüksekokulu
- Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi: Hakkımızda (t.y.). Erişim: <http://ozgenberkoldogan.com/bilimkurgu-kutuphanesi/hakkimizda/>
- Ryynänen, M. (1998). *Resolution on the Role of Libraries in Modern World*. Erişim: <http://cordis.europa.eu/libraries/en/reportrole.html>
- Science Fiction Libraries and Museums (t.y.). Erişim: 24 Mart 2016, https://en.wikipedia.org/wiki/Science_fiction_libraries_and_museums
- Special Library (t.y.). Erişim: https://en.wikipedia.org/wiki/Special_library
- Türk Dil Kurumu (t.y.), Türkçe Sözlük. Erişim: 10 Nisan 2016, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TEMAT%C4%B0K
- Topuz, H. (1998). *Dünyada ve Türkiye'de kültür politikaları*. İstanbul: Adam
- United Nations (1948). *The Universal Declaration of Human Rights*. Erişim: <http://www.un.org/en/documents/udhr>
- UNESCO (1969). *Cultural policy: a preliminary study*. Erişim: <http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000011/001173eo.pdf>
- UNESCO (1982). *Mexico City Declaration on Cultural Policies*. Erişim: http://portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf
- UNESCO (1998). *Action Plan on Cultural Policies for Development*. Erişim: <http://www.unesco.org/cpp/uk/declarations/cultural.pdf>
- Yılmaz, B. (2009). *Türkiye'de Kültür Politikası ve Kütüphane*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği Ankara Şubesi.
- Yılmaz, E. (2002). *Kütüphanelerimiz ve halkla ilişkiler* [Bildiri] (s. 171-185). ÜNAK 2002: 1. ÜNAK Konferansı, Samsun.

Belediye Kütüphanelerinde Tematik Yaklaşımlara Bir Örnek: Şiir Kütüphanesi

Zeynep Terzioğlu

Nilüfer Belediyesi, Türkiye,z.terzioglu@gmail.com

Arzu Tan

Nilüfer Belediyesi, Türkiye, arzut@nilufer.bel.tr

Öz

Nilüfer Belediyesi'nde kütüphaneler, bilginin depolandığı ve dağıtıldığı alanlar olmalarının yanında etkinliklerin düzenlendiği, atölye çalışmalarının yürütüldüğü yaşayan yerler olarak tanımlanmıştır.

Nilüfer Belediyesi yönetimi, 2007 yılında sunmaya başladığı kütüphane hizmetini zamanla genişletmeyi, gerek etkinlikler gerekse koleksiyon açısından zenginleştirmeyi hedeflemiş ve bu hedefe paralel olarak, kütüphane hizmetlerini farklı bölgelere taşırken belirli temalar gözetme kararı almıştır.

Nilüfer ilçesindeki ilk tematik kütüphane 2011 yılında çocuklar için açılmıştır. Nâzım Hikmet Kültürevi'nin içindeki kütüphane alanının Şiir Kütüphanesi olarak değerlendirilmesi kararının ardından 2012 yılının Mart ayında Türkiye'nin ilk ve tek şiir temalı kütüphanesi açılmıştır.

Şiir Kütüphanesi'nin koleksiyonu, sahaf ve yayımevi listeleri taramalarının yanı sıra yazar örgütlerinin, şairlerin desteğiyle oluşturulmuştur. Materyal sağlama politikası şiir başlığı ile ilişkili her yayını kapsayan Şiir Kütüphanesi'nin koleksiyonunda, şairlerin kişisel eşyaları, ses ve görüntü kayıtları, el yazısı şiirleri, imzalı kitapları vb. malzemeler de bulunmaktadır.

Şiirin Türkçedeki belleği olma hedefiyle çalışmalarına devam eden Şiir Kütüphanesi'nde şiirin usta emekçilerini ağırladığı "Şairin Şiir Evreni" ve "Sesli Şiir Antolojisi" adlı etkinlikler de düzenlenmektedir. Kaydedilen söyleşi ve okumalar, dijital veri olarak kütüphane koleksiyonuna arşivlenir.

Bu bildiri Türkiye'nin ilk ve tek şiir temalı kütüphanesi olan Şiir Kütüphanesi'nin kuruluş süreci, hedefi, koleksiyon

içeriği ve çalışma prensipleri ile ilgili daha detaylı bilgiler verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Belediye kütüphaneleri, şiir, tematik kütüphaneler, şiir kütüphanesi.*

Giriş

Tematik kelimesi dilimize Fransızca thématique kelimesinden geçmiştir. Türk Dil Kurumu (TDK, 2016) kelimeyi “bir tema etrafında oluşun” olarak tanımlamaktadır.

Tematik kütüphane İngilizce’de “speciallibrary”, Fransızca’da bibliothéquespecialisee”, Almanca’da “spezialbibliothek” ya da “fachbibliothek” olarak adlandırılmaktadır. (Lemaitre, Thompson ve Şenalp, 1959)

Türkçe alanyazında “özel kütüphane” kavramı ile de ifade edilen tematik kütüphaneler için Çakın (1991) önemli bir tanım boşluğundan bahsetmekte ve kullanıcı tipi, hizmet niteliği, bilgi kaynaklarının niteliği ve bilgi kaynaklarının biçimi gibi özellikler bakımından tanımın değişiklik gösterebildiğini vurgulamaktadır.

Bununla birlikte genel bir bakış açısı ve alanyazının katkısıyla tematik kütüphane kavramı, belirli bir konuda uzmanlaşmış, sadece bu belirli konudaki bilgi kaynaklarını sağlayan, bu konuyla ilgili sınırlı sayıdaki okuyucuya özel hizmetler veren kütüphaneler olarak tanımlanabilir (Çakın, 1991; Murray, 2013; Murray 2015).

Nilüfer Belediyesi yönetimi, 2007 yılında sunmaya başladığı kütüphane hizmetini zamanla genişletmeyi, gerek etkinlikler gerekse koleksiyon açısından zenginleştirmeyi hedeflemiş ve bu hedefe paralel olarak, kütüphane hizmetlerini farklı bölgelere taşıırken belirli temalar gözetme kararı almıştır. Böylece 2012 yılının Mart ayında Türkiye’nin ilk ve tek şiir temalı kütüphanesi açılmıştır.

Şiir Kütüphanesi, konusunda uzmanlaşarak şiirin Türkçedeki belleği olmak hedefini taşımaktadır. Bu hedef doğrultusunda koleksiyonunu genişletmekte ve çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. Şiir Kütüphanesi Türkiye’de yayınevlerinin ve şairlerin kendi çabalarıyla çıkardığı tüm şiir kitaplarını

koleksiyonuna dâhil etmektedir. Aynı şekilde dergiler, kitapdışı belgeler, fotoğraflar, şairlere ait yazıyla ilişkili özel eşyalar bu belleğin oluşmasını sağlayan diğer materyallerdir.

Şiir Kütüphanesi Koleksiyonu

Kütüphanenin koleksiyonunu; Türkçede yayımlanmış şiir ve çeviri şiir kitapları, şiir antolojileri, şiir inceleme ve/ya araştırma kitapları, şiir ve edebiyat dergileri, şair mektupları, şair el yazıları, ses ve video kayıtları ile çeşitli afişler, fotoğraflar ve broşürler oluşturmaktadır.

Şiire dair her türlü bilgi, belge ve malzemenin koleksiyonunda yer almasını hedefleyen kütüphanenin açık ve kapalı olmak üzere iki tür raf düzeni vardır. Gerek yayınevlerince basılmış gerekse şairlerin kendi çabalarıyla yayımladıkları kitaplarının tümünü toplama kararlılığında olan Şiir Kütüphanesi, bu konuda ilgili örgütlerin yanı sıra şairlerin kendilerinden de destek almaktadır.

Şiir Kütüphanesi koleksiyonu 13.337 kitap, 469 çeşit süreli yayın, 532 adet kitap dışı belgeden oluşmaktadır. Koleksiyonun güncel tutulması için yayınevlerinin yeni çıkan listeleri sürekli takip edilmektedir. Kitap satın alımı için ayrılmış bütçeden yılda üç kez toplu alım gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, okuyuculardan gelen talepler de satın alma listelerinde mutlaka değerlendirilmektedir.

Memet Fuat Kitaplığı

2013 yılında Memet Fuat'ın oğlu Kenan Bengü tarafından Memet Fuat'ın kitaplarının bir bölümü kütüphaneye bağışlanmıştır. Ayrı bir kitaplık olarak düzenlenen Memet Fuat Kitaplığı'nda 2676 kitap bulunmaktadır. Edip Cansever, Cemal Süreya, Can Yücel, Arif Damar, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Onat Kutlar, İlhan Berk, Attila İlhan ve daha pek çok kıymetli şairin kitabı Memet Fuat adına imzalıdır.

Nadir Eserler

Şiir Kütüphanesi arşivinde yer alan Nadir Eserler koleksiyonunda 1996 adet kitap bulunmaktadır. İlk baskılar, şairinden imzalı kitaplar, özel baskılar, nadir özelliği taşıyan kitaplar bu bölümü oluşturur. Nadir eserler bölümü gelen bağışlarla ve sürekli yapılan sahaf taramaları ile

zenginleşmektedir. Nazım Hikmet'in 1931 yılında yayınlanmış Sesini Kaybeden Şehir, 1936 yılında yayınlanmış Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı, Nazım Hikmet'in 1968yılı Bulgaristan Sofya baskısı kitapları bu koleksiyona örnek gösterilebilir.

Arşiv

Şiir Kütüphanesi'nin arşivinde şairlerin el yazıları, fotoğrafları, özel eşyaları, ses ve video kayıtları bulunmaktadır. Şairlerin bağışladığı kişisel eşyaları, kütüphane arşivini ve Türkçe şiire dair biriken varlığı zenginleştirmektedir. Arşivde 141 adet şair el yazısı bulunmaktadır. Ataol Behramoğlu'nun şiirlerini yazdığı daktilosu, Afşar Timuçin ve Ahmet Telli'nin kalemleri, Süreyya Berfe'nin bir gözlüğü, Can Yücel'in el yazısı şiirlerinin tıpkıbasımları gibi yazıya ilişkin materyaller kütüphanenin koleksiyonuna zenginlik katmaktadır. Bu materyaller 2 haftalık sürelerle kütüphane içinde sergilenmektedir.

"Edebiyatçılar Derneği"nin bir protokolle koleksiyona devrettiği 80 adet videokaset, Edebiyatçılar Derneği'nin kuruluşu itibariyle düzenlediği ve pek çok şairin konuşma, sunum ve okumalarının yer aldığı etkinlikleri içermektedir.

Son olarak Enis Batur'un TV program kayıtları, şair ve yazarlarla çekilmiş fotoğrafları, mektupları, el yazıları arşive eklenmiştir.

Nâzım Hikmet

Şiir Kütüphanesi, Nâzım Hikmet'in tüm eserlerini eksiksiz olarak bulundurma amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir. Çağımızın en büyük şairleri arasında yer alan Nâzım Hikmet ile ilgili yapılacak araştırmalara kaynak olmak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Boğaziçi Üniversitesi Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi ile işbirliği yapılmaktadır.

Sürelî Yayınlar

Koleksiyonumuzda 469 çeşit edebiyat dergisi bulunmaktadır. Bu dergiler kataloglanırken içindekiler bilgisinin de girişi yapılmaktadır. Bu sayede dergilerin içindeki makalelerin arama kayıtlarında çıkararak araştırmalara kaynaklık etmesi amaçlanmaktadır.

Edebiyat dergileri, çıktıkları dönemlerin kültür ve edebiyat ürünlerini yansıtmak; o dönemin gündemdeki konularını, tartışmalarını, polemiklerini, edebiyat ve sanat olaylarını, etkinliklerini duyurmak bakımından önemli kaynaklardır.

Edebiyat dergilerinin bu alandaki araştırmacılar için ne derece önem taşıdığı, uzmanlarca ve alana ilgi duyanlarca bilinmektedir. Dergilere başvurmadan, edebiyat ve diğer sosyal bilim alanlarında araştırmalar yapmak, yeni ve sağlıklı sonuçlar ortaya koymak olası değildir.

“Şiir Dergileri Dijital Veri Kaynağı Oluşturma Projesi” ile 1923’ten 2015 yılına kadar çıkmış olan ve belirtilen tarihler arasında yayımlanmaya başlayıp hâlen yayını sürdürülen şiir dergilerinin ansiklopedik denebilecek yalınlıkta ve somut bilgileri içerecek biçimde bir sözlüğünün hazırlanması; ayrıca bu dergilerin içeriğinin dijital bir veri kaynağı oluşturmak üzere dizininin yapılması, her bir dergiye ilişkin kapak görsellerinin yüksek çözünürlüklü taramalarıyla bir şiir dergileri albümünün oluşumu amaçlanmaktadır. Üniversiteler ile işbirliği sağlayarak böyle bir çalışmayı yapmak hedeflenmektedir.

Şiir Kütüphanesi Etkinlikleri

Şairin Şiir Evreni

Şiir Kütüphanesi, Türk edebiyatına yön vermiş şairlerle, “Şairin Şiir Evreni” söyleşilerini gerçekleştirmektedir. Şairin Şiir Evreni” söyleşileri, 2012–2013 yıllarında 1930’lu yıllarda doğmuş şairleri konuk etmiştir.

2014, 2015 ve 2016’da ise 1940’lı yıllarda doğmuş şairleri konuk etmiştir. Bu söyleşiler, özel bir şair-okur buluşması olmanın yanı sıra, ses ve görüntü kayıtlarının arşivlenmesi ile belgesel bir niteliğe de sahiptir.

“Şairin Şiir Evreni” söyleşilerine bugüne kadar Ahmet Oktay, Refik Durbaş, Ülkü Tamer, İhsan Üren, Cevat Çapan (Şekil 1), Gülten Akın (Şekil 2), Sait Maden, Eray Canberk, Egemen Berköz, Ahmet Emin Atasoy, Ataol Behramoğlu, Güven Turan, Ahmet Telli, Süreyya Berfe, Gülseli Inal ve Afşar Timuçin konuk olmuştur.

Şekil 1. Şairin Şiir Evreni, Cevat Çapan, 15 Aralık 2012
Şiir Kütüphanesi, Bursa

Şekil 2. Şairin Şiir Evreni, Gülten Akın, 25.05.2013
Şiir Kütüphanesi, Bursa

Sesli Şiir Antolojisi

Günümüz şiirinin bir seçkisi niteliğindeki “Sesli Şiir Antolojisi”, her yıl Şiir Kütüphanesi’nin kuruluşunu kutlamak amacıyla düzenlenmektedir. Her biri Türkçedeki şiirin zenginliğini temsil eden şairlerin katılımıyla düzenlenen etkinlik, dramatik bir sahne düzeni ve ışık tasarımı içinde gerçekleştirilmektedir.

“Sesli Şiir Antolojisi”, izleyenlerine şairlerin en yeni şiirlerini kendi seslerinden dinleme imkânı sunmakta ve bu görüntü ve ses kayıtları kütüphanenin arşivine eklenmektedir. “Sesli Şiir Antolojisi”ne, 2013 yılında Sait Maden, İhsan Üren, Lale Müldür, Oya Uysal, Halim Yazıcı, Orhan Alkaya, Halide Yıldırım, Metin Celal, Zeynep Uzunbay, Nurduran Duman ve Harun Atak; 2015 yılında Hüseyin Yurttaş, Hüseyin Peker, Metin Cengiz, Serdar Ünver, Enver Ercan, Salih Bolat, Yusuf Yağdıran, Müesser Sarıkaya, Duygu Kankaytsın, Selahattin Yolgiden ve Gülümser Çankaya; 2016 yılında Şükrü Erbaş, Eren Aysan, Şeref Bilsel, Yusuf Alper, Asuman Susam (Şekil 3), Gökçenur Ç., Betül Dünder, Efe Duyan, Didem Gülçin Erdem, Kadir Aydemir, Mustafa Muharrem ve Güney Özkılınç konuk olmuştur.

Şekil 3. Sesli Şiir Antolojisi, Asuman Susam, 30.03.2016, Şiir Kütüphanesi, Bursa

Şiir Kütüphanesi Hedefleri

Şiir kütüphanesinin kuruluş ve varoluş amaçları doğrultusunda ileriye dönük olarak belirlediği hedefler şu şekildedir;

- Şiir Kütüphanesi, akademik çalışmalara destek olabilecek noktaya gelmesi için işbirlikleri yapmalıdır.
- Üniversitelerin ilgili bölümleri çalışmalara paydaşlık etmelidir.

- Görünürlüğünü artırmak, erişim olanaklarını çoğaltmak için varlığını dijital ortama taşımalıdır.
- Gençleri şiirle tanıştırmak ya da ilişkilerini geliştirmek için gençlere yönelik etkinlikler yapmalıdır.
- Yurt dışındaki diğer şiir kütüphaneleri ile bir buluşma organizasyonu yapabilir.

Değerlendirme ve Sonuç

Şiir Kütüphanesi koleksiyonunu geliştirmek için çalışmalarına devam edecektir. Güncel şiir kitaplarının satın alımı, sahaf taramaları ve bağış işlemleri kitap koleksiyonunu geliştirmek için yapılacak öncelikli çalışmalar arasında yer alacaktır. Söyleşiler, şair ve şiir ilgililerini bir araya getirdiği ve etkinlik kayıtlarıyla kütüphane arşivine zenginlik kattığı için devam edecektir.

Şiir Kütüphanesi, şiir hakkında yapılacak araştırmalarda danışılacak ilk adreslerden biri olmayı hedeflemektedir. Çocukları ve gençleri şiirle tanıştırmak, mevcut kullanıcılarımıza yenilerini eklemek, sadece ders çalışmak amacıyla kütüphaneye gelen öğrencileri, yetişkinleri de şiirle buluşturmak Şiir Kütüphanesi'nin "yaşayan bir yer" olmasına katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

- Çakın, İ. (1991). Özel Kütüphaneler: Tanım Boşluğu. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 5(2), 49-55.
- Lemaitre, H. ve Thompson A. ve Şenalp L. (1959). Dört dilde kütüphanecilik terimleri sözlüğü (Vocabularium bibliothecarii). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tara E. M. (2013) What'sSo special about special libraries?. *Journal of Library Administration*, 53(4), 274-282.
- Tara E. M. (2015) Trends in special libraries: Observations based on conference content. *Journal of Library Administration*, 55(8), 658-666.
- Türk Dil Kurumu. (2016). 20 Ağustos 2016 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57e2e6240b7387.15207953 adresinden erişildi.

Belediye Kütüphaneleri ve Kentin Okuma Kültüründeki Rolü: Nilüfer Belediyesi Örneği

Dilber Koç

Nilüfer Belediyesi, Türkiye, dilberkoc@nilufer.bel.tr

Öz

“Türkiye’de Okuma Kültürü Haritası” sonuçları (TÜİK, 2013) Türkiye’de okuma oranının yılda 7,2 kitap ile sadece binde bir oranında kaldığını gösteriyor. Bursa özelindeki sonuçlara bakıldığında; bir yıl içinde okunan kitap sayısı 4,1-5,0 olarak Türkiye ortalamasının da altında kalıyor. Bu sonuçları doğuran nedenler ulusal ve yerel düzeyde pek çok kurumu ilgilendirir kuşkusuz. Ancak bu bildiride Belediyelerin okuma kültürü çalışmalarındaki rolü Nilüfer Belediyesi Kütüphane politikaları ve uygulama örnekleri üzerinden ele alınacaktır.

Nilüfer Belediyesi’nin 2015-2019 stratejik planındaki, toplumsal gelişim amacına hizmet eden hedeflerden biri “Nilüfer’de kütüphane ve okuma kültürünün yaygınlaşmış kent kültürü olarak içselleşmesine katkı sağlayacak faaliyetler gerçekleştirilmektir”.

Stratejik planlamada yer verilen bu hedefin hayata geçirilmesi ancak bu hizmete inanan yönetim anlayışı ile mümkün olabilmektedir. Hizmetin vatandaşın alışkanlıklarını dönüştürecek denli nitelikli olabilmesi ise kurumsal alt yapı ve uygulama yöntemlerine bağlıdır.

Nilüfer Belediyesi kütüphanelerinin hizmet kapsamları, sunulma ve sürdürülme yöntemleri 2007 yılından bu yana Nilüfer Belediyesi’nce yürütülen kütüphane hizmeti deneyimi ile yorumlanmaktadır.

Mekânların konforlu ve kullanıcı ihtiyaçlarına göre inşa edilmesi, koleksiyonun güncel tutulması, yazar ve okurun bir araya gelebileceği etkinlikler yapılması, farklı yaş ve okuma ilgilerine yönelik atölyeler düzenlenmesi, dijital kaynak erişim seçenekleri sağlanması, okul-aile gibi sosyal alanlarda proje/yarışmalarla okuma gündemleri yaratılması, dezavantajlı grupların kütüphane hizmetlerine erişiminin

sağlanması, personelin genel ve özel alanlarda eğitimlerinin desteklenmesi, çalışma saatlerinin kullanıcıların tümünün faydalanmasına imkân sağlaması bu hizmet yorumundaki öncelikleri oluşturmaktadır.

Nilüfer Belediyesi, kütüphane hizmetlerine ayırdığı kaynak ve personelin önemli bölümünü saba çalışmalarında değerlendirmekte, okuyucuyu doğrudan hizmete yönlendirmektedir.

Okul öncesi çocuklar ve engelliler için muhtarlıklardan alınan ev adreslerine yapılan ziyaretler, çocuk ve gençler için millî eğitim aracılığıyla okullarına, hatta sınıflarına yapılan ziyaretler, yetişkinler için bağlı oldukları kurumlara, derneklere, sendikalara, okuma gruplarına yapılan ziyaretler okuyucu ile en etkin iletişimin kurulduğu çalışmaları oluşturmaktadır.

Kütüphaneyi tanımak veya ilgili etkinliğe katılmak isteyen grupların Nilüfer Belediyesi araçları ile ulaşımını organize etmek, üzerinde kütüphanenin izini taşıyan kitapları etkinlikler bağlamında armağan ederek okuyucunun kitaplığına zenginleştirmek de okuyucunun kütüphane ile olan ilişkisini ve okuma ilgisini geliştirmektedir.

2011 yılında Türk Kütüphaneciler Derneği “En İyi Halkla İlişkiler Uygulayan Kütüphane Ödülü” ve 2014 yılında Okul Kütüphanecileri Derneği “Kütüphane ve Okuma Kültürüne Katkı Ödülü”ne layık görülen Nilüfer Kütüphaneleri bu ödüllerini “Kütüphaneler yaşayan yerlerdir,” anlayışını benimseyerek verdiği hizmete borçludur.

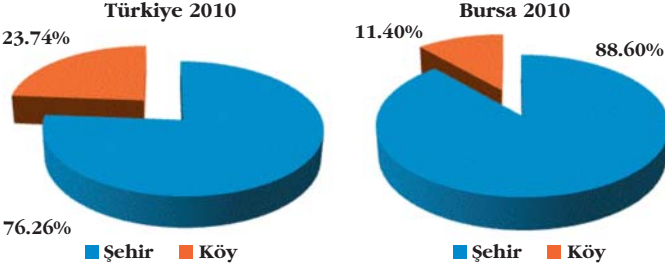
Bildirinin tam metninde Nilüfer Belediyesi Kütüphanelerinin okuma alışkanlığını geliştirmeye yönelik çalışmalarının dayanakları, materyal örnekleri, proje çıktıları ve sayısal verileri ele alınmaktadır.

Anabtar Kelimeler: Nilüfer kütüphaneleri, okuma alışkanlığı, saba çalışması.

Giriş

Kütüphane hizmetlerine yönelik görevler ve sorumluluklar Belediye Kanunu'nun 77. Maddesinde yer almaktadır. Ancak kütüphane hizmetinin hangi politikayla ve ne tür standartlarla yürütüleceğine dair yasal düzenlemeler bulunmamaktadır. Bu durum kütüphane hizmetlerinin belediyeler tarafından yerine getirilmemesine veya farklı yorumlarla yürütülmesine neden olmaktadır.

Türkiye'de şehirleşme hızının artması, belediyelerin hizmet önceliklerini de etkilemiştir. Bursa ili şehirleşme oranı da ve yıllık nüfus artışı da Türkiye ortalamasının üzerindedir. TÜİK 2010 istatistiklerine göre kentlerde yaşayan nüfus oranı %76,2, kırsalda yaşayan nüfus oranı %23,74'tür (Şekil 1a). Bursa'da %88,60 oranında kentte, %11,40 oranında köylerde (Şekil 1b).

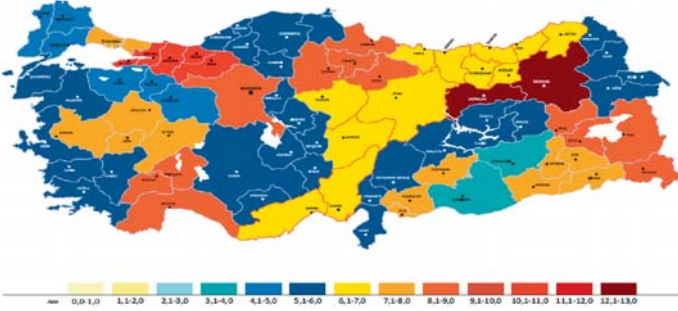
Şekil 1a. TÜİK 2010-Türkiye'de şehirlerde yaşayan nüfus | Şekil 1b. TÜİK 2010-Bursa ilinde şehirde yaşayan nüfus

Bu durum sosyal ve kültürel hizmet alanlarında, bireysel ve toplumsal farkındalıkların, kentlilik bilincinin kazanılmasına hizmet edecek çalışmalara duyulan ihtiyacı belirginleştirmiştir. Kütüphane hizmetleri özelinde bu ihtiyaç, belediyelerin vatandaşlarına sunduğu sosyal ve kültürel hizmet kapsamının ötesinde “okuma kültürü” çalışmalarına odaklanma gereğine işaret etmektedir.

Okuma Kültürü Haritası

Vatandaşların okuma alışkanlıklarını ortaya koymayı hedefleyen “Türkiye’de Okuma Kültürü Haritası” (TÜİK, 2013) Adana, Ağrı, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Erzurum, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Mardin, Samsun, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon, Van ve Zonguldak illerini

kapsayan, 6.212 kişi ile alan araştırması ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma Türkiye’de okuma oranının yılda 7,2 kitap olduğunu göstermektedir. Bursa ilindeki oranlara bakıldığında bir yıl içinde okunan kitap sayısı 4,1-5,0 olarak Türkiye ortalamasının da altında kalmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Türkiye’de Okuma Kültürü Haritası” TÜİK, 2013 - Okuma Oranları

Halk kütüphanelerinin varlığı %77 oranında bilinmesine rağmen genellikle halk kütüphanelerinden yararlanma ihtiyacı duyulmadığı belirtilmiştir.

Halk kütüphanelerini kullanmama gerekçeleri ise şöyle sıralanmıştır:

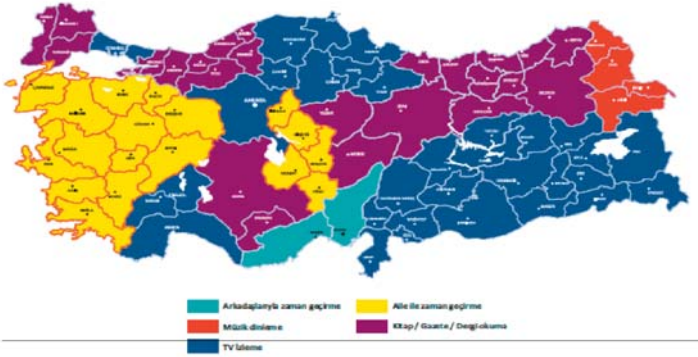
- Kütüphane kullanma alışkanlığım yok (%43,5)
- Okumayı sevmiyorum (%16,2)
- Bilgi ihtiyacımı internetten karşılıyorum (%12,1)
- Kütüphaneyi sevmiyorum (%9,4)
- Diğer kütüphanelerden yararlanıyorum (%6,2)
- Zamanım yok (%4,1)
- Kütüphane uzak/yerini bilmiyorum/ kütüphane yok (%4,6)

Aynı araştırmada kitap okuyanlara ilişkin oranlar ise şöyledir.

- Seçici ve düzenli okuyanlar (yılda ortalama 14,5 kitap okuyor)
- 7-14 yaş grubu bireyler (yılda ortalama 12 kitap okuyor)
- Kadınlar (yılda ortalama 7,3 kitap okuyor)
- Erkekler (yılda ortalama 7,1 kitap okuyor)
- Bekârlar (yılda ortalama 10,1 kitap okuyor)
- Yaşamının büyük kısmını büyükşehirde geçirenler (yılda ortalama 7,7 kitap okuyor)

- Aylık 3.001-5.000 TL arasında geliri olanlar (yılıda ortalama 10,9 kitap okuyor)
- 4 kişilik aile bireyleri (yılıda ortalama 7,6 kitap okuyor)
- Evinde internet bağlantısı bulunanlar (yılıda ortalama 8,4 kitap okuyor)
- Öğrenciler (yılıda ortalama 11,1 kitap okuyor)

Son olarak araştırmadaki boş zamanların nasıl değerlendirildiğine dair tercihlere bakıldığında Bursa'da aile ile zaman geçirme tercihi görülmektedir (Şekil 3).

Şekil 3. Türkiye'de Okuma Kültürü Haritası (T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2014) – Boş Zamanları Değerlendirme Tercihleri

Kütüphane hizmeti sunarken, belediyelerin hizmet kapsamlarını ve içeriklerini oluşturmada bu ve benzeri araştırmalar katkı sağlar niteliktedir.

Nilüfer'de genç ve sosyo-kültürel düzeyi yüksek nüfusun varlığı (TÜİK, 2013), belediyenin kütüphane hizmeti sunma ihtiyacını ve beraberinde yararlanma oranlarını yükseltmiştir. Bu çalışmada, Bursa Nilüfer Belediyesi'nin kütüphane hizmeti ve okuma alışkanlığı uygulama deneyimlerinden yola çıkmıştır.

Kütüphane Yönetim Yaklaşımı

Belediye kütüphane hizmetlerinin stratejik planda yer alması, hedeflerinin, süreçlerinin, yönetmelik ve talimatlarının belediye meclisi kararları ile hayata geçirilmesi hizmetin kurumsallaşması açısından önem taşımaktadır.

Nilüfer Belediyesi'nde 2015-2019 Stratejik Planında, Kütüphane Müdürlüğü, S.H.3. TOPLUMSAL GELİŞİM amacına hizmet etmektedir. Kütüphane Müdürlüğü bu amaca ulaşmak üzere belirlenen hedeflerden 9.“Nilüfer’de kütüphane ve okuma kültürünün yaygınlaşarak kent kültürü olmasını sağlayacak faaliyetler gerçekleştirmek” olarak belediye meclisinin onayını almıştır.

Belediye yönetim organizasyonunda, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Kütüphane Hizmetleri Bürosu, 2014 yılında Kütüphane Müdürlüğü olmuştur.

Nilüfer Belediyesi'nin ilçe genelinde kütüphane hizmeti 2007 yılı sonunda başlamış, 2016 yılı itibariyle 5 farklı mahallede devam etmektedir. Kütüphane mekânlarının ikisi (Akkılıç Kütüphanesi ve Şiir Kütüphanesi) merkez mahallelerde, ikisi (Demirci Kütüphanesi ve Çocuk Kütüphanesi) merkeze uzak mahallelerde/köylerde, biri merkeze yakın (Üçevler Kütüphanesi) mahallede konumlanmıştır. Ayrıca Kütüphane Müdürlüğü'ne bağlı olan, ancak kütüphane hizmeti vermeden dolaylı olarak aynı kapsama hizmet eden Göl Yazıevi bulunmaktadır.

Kütüphane hizmeti için belirlenen belediye binaları, sonradan kütüphane işlevine uygun olarak düzenlemiştir. Bu yapılardan Demirci Kütüphanesi, Çocuk Kütüphanesi ve Göl Yazıevi restore edilmiş yapılardır.

Kütüphane mekânlarının işleyişi, çalışma günleri, saatleri gibi konularda kamusal alandaki hizmet standartları dışında, vatandaşın ve mahallelerin ihtiyaçlarına göre haftanın yedi günü ve akşam geç saatlere kadar düzenlenmiştir. Yönetim tarafından bu düzenlemenin gerektirdiği personel ve ekipman sağlanmıştır. Kütüphane Müdürlüğü proje/etkinlik yapılabilmesine ve bunların sürdürülebilir olmasına olanak sağlayacak bütçe kalemlerinin planlamada yer almasını sağlamıştır.

Kütüphane ve Okuma Alışkanlığı

“Okuma alışkanlığı” konusu ve bu alışkanlığın günümüzdeki durumu, ulusal ve/ya uluslararası çok sayıda politikayla, kurumla ilişkilendirilebilir kuşkusuz. Nilüfer’de okuma yazma bilenlerin oranı Türkiye ve Bursa oranlarının üzerindedir

(TÜİK, 2013). Ancak kitap okuma oranı Bursa'da, Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Nilüfer özelinde bu araştırmanın istatistiklerine ulaşılammıştır. Ancak sosyo-kültürel düzeyi bu konuda iyimser beklentiye neden olmaktadır.

Nilüfer Belediyesi kütüphane hizmetlerinin kapsamı, mevcut okuma alışkanlığı tablosu ile yakından ilgilidir.

Buna göre Nilüfer Kütüphanelerinde yürütülen okuma alışkanlığı çalışma alanları şöyledir:

- Kütüphane mekânında yürütülen çalışmalar
 - o Kütüphanelere ilk kez gelen yararlanıcılar için
 - o Kütüphaneye sürekli gelen yararlanıcılar için
- Kütüphane dışında (sahada) yürütülen çalışmalar
 - o Kütüphane hizmetlerini tanıtan, katılmaya çağıran faaliyetler
 - o Kütüphane hizmetlerini farklı sanat disiplinleri ile yorumlayan çalışmalar

Nilüfer Kütüphaneleri ortak ağ (googledrive) üzerinden, raporlama, randevu, iç ödünç, tutanak vb. ortak formları kullanabilmektedir.

Kütüphanelerde yapılan etkinlik ve atölyelere katılan okuyucularla, ayrıca bireysel okuyucularla değerlendirme anketleri yapılmaktadır. Ayrıca okuyucular aradığı kitabı bulamadıklarında, satın alınması için hazırlanan formlarla talepte bulunabilmektedir.

Kütüphane Mekânında Yürütülen Çalışmalar

Kütüphanelere ilk kez gelen kullanıcılar

İlk kez kütüphaneye gelen bireysel yararlanıcılar için kütüphane girişinde danışma personeli bulunmaktadır. Sözlü bilgilendirme yanında broşür vb. kütüphane tanıtım materyallerinden sunmaktadır. Üye olmak isteyenlerin anında fotoğrafları çekilip üye kartları basılmaktadır. Bu sistem ile okuyucuların ilk ziyaretlerinde ödünç kitap alabilmeleri ve ikinci ziyaretlerini yapma koşulu yaratılmaktadır.

İlk kez gelecek öğrenci grupları, gelmek istedikleri kütüphane için randevu almaktadırlar. Grup kapıda karşılanarak, kütüphane mekânında öğretmen ve görevli eşliğinde inceleme

yapmaktadır. Kütüphanelerin tümünde yaklaşık 70cm x 100 cm boyutlarında büyütülmüş resimli kitaplar bulunmaktadır.

Hizmet tanıtımı ardından yaş gruplarına göre bu kitaplar kütüphane görevlisi tarafından okunmaktadır. Gruplara hikâye anlatıcılığı eğitimi almış görevliler tarafından hikâye anlatımı da yapılmaktadır. Bu tanışmaların ardından çocuğun evde ailesi ile paylaşacağı, üyelik formu ve kütüphane broşürleri verilmektedir.

Grup ziyaretleri ardından çocukların (özellikle anasını ve ilkokul düzeyinde), hafta sonları ailelerini kütüphaneye gelmeye ikna ettikleri, tıpkı öğrendikleri gibi kütüphaneyi onlara tanıttıkları ve ödünç kitap aldıkları sıkça görülmektedir.

Kütüphaneyi düzenli olarak kullanan yararlanıcılar

Kütüphanelerde yapılan ödünç-iade işlemlerinde yenilikçi yaklaşımlar takip edilmektedir. Bu yaklaşımla Üçevler Kütüphanesi'ne Selfcheck Kitap Takip Cihazı hizmete alınmıştır. Bu cihaz ile üye TC numarası ile ödünç-iade işlemi yapabilmektedir. Ödünç ve iade sayıları karşılaştırıldığında, görevli yerine yaklaşık üçte bir oranında Selfcheck cihazının kullanıldığı görülmektedir.

Yine yenilikçi yaklaşımla büyük dokunmatik ekranlı Kiosk'lar faaliyete alınmıştır. Kütüphanelerde bilgisayar kullanılan alanlarda konumlandırılan Kiosk'larda tarih, coğrafya, biyoloji içerikli eğlenceli eğitici uygulamalardan her yaşta kullanıcı (özellikle çocuklar ve öğretmenler) yararlanmaktadır.

Günlük gazete ve dergi abonelikleri kütüphanelerin kullanıcı profillerine uygun olarak yapılmaktadır. Örneğin Çocuk Kütüphanesi'nde çocuk dergileri yanında, aile bireylerinin ilgi alanlarına yönelik spor, hobi, magazin, karikatür dergileri de bulundurulmaktadır. Bu sayede çocuk kendi kütüphanesi/okuma deneyimi sırasında aile bireylerinin deneyimini de model olarak görebilmektedir.

Kütüphanelerdeki ücretsiz internet erişimi ve bilgisayarlar, salonlar arasındaki ses yalıtımlı alanlar, ilgilerini çekecek oyun ve bilişim dergileri, çay kahve içebilme olanakları gençlerin sosyal alan olarak kütüphaneyi tercih etmelerini sağlamaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Nilüfer Belediyesi Kütüphane Hizmetlerinin İlçe Nüfusuna Oranı

	2013	2014
Nilüfer İlçesi Nüfus Bilgisi	358.265 (2013 TÜİK)	375.474 (2014 TÜİK)
Kütüphaneden Yararlanma Sayısı	87.402 Kişi	234.441 Kişi
Kütüphane Kullananların Nüfus Oranı	100 Kişinin 24'ü	100 Kişinin 62'si
Kütüphane Kitap Sayısı	67.259 Kitap	78.075 Kitap
Nüfus Başına Kitap Sayısı	100 Kişiye 18 Kitap	100 Kişiye 20 Kitap

Kütüphane Dışında (Sahada) Yürütülen Çalışmalar

Kütüphane hizmetlerini tanıtan, katılmaya çağıran faaliyetler

Nilüfer Belediyesi aylık olarak yayınladığı broşür, kitapçık, gazete gibi ilçe geneline dağıtılan basılı materyallerinde kütüphane etkinliklerine yer vermektedir. Ancak bu kütüphanelerin bilinirliği açısından yeterli olamamaktadır. Bu nedenle mahalle komitelerine, muhtarlara, mahalle demeklerine kütüphaneleri tanıtan bilgiler sunmakta, broşürler dağıtmaktadır.

İlçe Millî Eğitim ile kurumsal yazışmalar yaparak, öğrenci, öğretmen ve okul bilgilerini güncellemektedir. 2015-2016 eğitim yılı başında ilçede eğitim gören 4 binin üzerindeki ilkokul birinci sınıf öğrencilerine Belediye Başkanının mektubu ile geçici kütüphane üye kartları dağıtılmıştır. Kartları ile kütüphaneleri ziyaret eden çocuklara asıl üye kartları basılmaktadır.

Okul idarelerine yapılan düzenli ziyaretler ve tanıtım materyallerinin bırakılması sırasında, öğretmenlerin soru ve taleplerine doğrudan cevap verilerek iletişim kurulmaktadır.

Kütüphane etkinlikleri için okullar ayrı bir programla ziyaret edilmektedir. Konuk yazar söyleşileri veya Yılın Yazarı gibi projelerde konu olan yazarın kitapları armağan edilmektedir. Okul idareleri izin verdiği ölçüde sınıflara girilerek kitaplar ve etkinlik broşürü dağıtılmakta; yazar, eser ve etkinliğe dair bilgilendirme yapılmaktadır. Öğrenciler aileleri ile broşürler aracılığıyla etkinlik bilgisini paylaşabilmekte ve armağan kitapları ile etkinlik günü geldiklerinde yazardan imza alabilmektedir.

Okul öncesi çocukları ve ailelerini kütüphanelerle ilişkilendirmeye yönelik etkinlikler için (Biz Bu Yaz Kütüphanedeyiz) mahallelerdeki anasınıfına ve birinci sınıfa başlayacak çocuklar ve aileleri okul idarecileri, muhtarlar ve mahalle dernekleri aracılığıyla tespit edilmektedir. Bütün bu çalışmalar resmî yollar olmaksızın kütüphane görevlileri tarafından yürütülmektedir. Çocukların adresleri, doğum tarihleri, anne baba isimleri gibi bilgilerle adlarına mektup eşliğinde bir boyama kartı ve boya kalemleri dağıtılmaktadır. Katılımcılar için ikramlık içecek ve atıştırmalıklar, armağan çanta ve kitaplar ile başlayan dört haftalık ziyaret programlanmaktadır. Katılımcıların ulaşmaları, Nilüfer Belediyesi Ulaşım Müdürlüğü tarafından sağlanmaktadır. Yaz boyunca devam eden etkinlikler bir şenlikle noktalanmaktadır. Kırsal mahallelerdeki bu çocuklar ve aileleri, yaz boyunca kütüphanede sosyalleşerek kitaplar ve okuma konusundaki keyifli deneyimler paylaşıp, zorluklara karşı cesaretlendirilerek okula başlamaktadır.

Bu ve benzeri buluşmalar çocuklar kadar ailelerinin, özellikle kadınların okuma cesaretlerini de artırmıştır. Bu nedenle 2013 yılından bu yana AÇEV ile işbirliğine gidilerek Üçevler ve Demirci kütüphanelerinde haftanın 4 günü okuma yazma kursları açılmaktadır.

Saha çalışmaları ile düzenlenen periferideki mahallelerden katılan kadın ve çocukların talepleri hizmetin devamını zorunlu kılmaktadır. Örneğin Nilüfer'de Kadın Hayata Yakın ve Biz Bu Yaz Kütüphanedeyiz etkinliklerine katılan kadınlar kütüphaneye daha çok gelmeyi, sesli kitap okunmasını, bir psikolog ile düzenli görüşmeyi, açık öğretim ilk ve ortaokul derslerine destek alabilmeyi talep etmişler ve talepleri Ben Varım Projesi ile hayata geçirilmiştir. Bu kadınlarda kitaplara ve okumaya karşı ilgi gelişmiştir. Bütün saha çalışmaları sırasında mahallelerdeki kadın dernekleri ile doğrudan görüşülerek, hatta ev ziyaretleri yapılarak etkinlik davetleri sağlanmaktadır. Sahaya çıkan kütüphane görevlileri, üniversitenin fen edebiyat fakültesini, eğitim fakültesini ziyaret ederek katılımcı olabilecekleri etkinlikler ve projelere davetler yapmaktadır. Öğrencilerin grup olarak katılım bildirmeleri halinde belediyenin araçları ile ulaşmaları sağlanmaktadır. Her eğitim yılında eğitimcilere yönelik bir etkinlik gerçekleştirilmektedir. Bu etkinlik için eğitimcilere okul ziyaretleri yanında, kayıtlı kişisel iletişim bilgilerinden, kütüphane görevlileri tarafından telefonla aranarak katılım çağrıları yapılmaktadır.

Edebiyatla ilgili dernekler ve gruplar ile yüz yüze görüşmeler yapılarak her etkinlikten haberdar olmaları sağlanmaktadır.

Rotary ve Lions kulüpleri gibi sivil toplum kuruluşları ile kütüphane projelerinde işbirliği yapılarak kütüphane hizmetlerinin özellikle proje bazında daha yaygın ve farklı kesimlerde paylaşımı sağlanmaktadır. STK'larla yapılan işbirlikleri aracılığıyla aynı zamanda, Kütüphane Müdürlüğü'ne ulaşan kitap veya kütüphane gibi taleplerin cevaplanma oranı artmaktadır.

Nilüfer Kütüphanelerinin yıl sonu raporlarındaki verilerin, kütüphane mekânları içinde yürütülen çalışmalar kadar saha çalışmalarının katkısı ile sağlandığı yorumlanabilir (Tablo 2). Bundan sonrası için ise kütüphane görevlilerinin; okul, aile ve kütüphane üçgeninde sahada daha çok bulunmaları gerektiği sonucu da çıkarılabilir.

Farklı alanlarda yürütülen çalışmalar

Kütüphane hizmetleri kapsamında yetişkinlere, gençlere ve çocuklara yönelik atölyeler düzenlenmektedir. Bu atölyeler okuyucu profili, koleksiyon ve proje içerikleri dikkate alınarak kütüphane atölye alanlarında veya belediyenin uygun

Tablo 2. Nilüfer Belediyesi Kütüphaneleri 2007-2015 Hizmet Verileri

Nilüfer Belediyesi Kütüphaneleri 2007-2015									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kütüphaneden Yararlandı	2.000	19.779	32.111	32.800	38.747	73.011	87.402	234.441	364.217
Kütüphane Üyesi	20	200	547	2.056	3.126	5.562	7.786	10.015	18.566
Ödünç Kitap Verildi	0	1.998	4.746	7.617	9.980	18.511	23.829	27.017	43.287
Katalog/ Materyal Kaydı	14.638	7.314	5.494	5.554	17.637	12.568	9.841	10.820	9.282
Toplam Materyal Atölye Programı	12.816	19.555	24.749	28.022	45.093	57.489	67.327	78.077	86.033
Atölye Katılımcısı	0	0	6	10	14	10	21	7	6
Okul Tanıtım/ Sunumu	0	0	60	170	184	150	292	96	78
Okuluyula Gelen Öğrenci	3	22	19	31	100	187	169	338	323
Etkinlik/ Oturum	125	931	1.157	1.697	2.812	5.326	5.763	7.924	7.820
Etkinlik Katılımcısı	1	8	10	6	18	83	63	80	185
	250	1.905	2.832	600	3.152	5.418	6.185	6.990	12.654

salonlarında gerçekleştirilmektedir. Buna göre sahada ve sosyal medyada yapılan çağrılara geri dönüşler planlanarak alanında uzman kişiler tarafından yürütülmektedir. Örneğin: Yaratıcı Okuma, Yaratıcı Yazma, Herkesin Bir Yazarı Olmalı, Hikâye Resimleme, Araştırma Yöntemleri, Röportaj Atölyesi vb. Bu atölyelerden bir bölümü Yılın Yazarı projesi içinde yürütülmektedir.

Atölyelerin bazılarında elde edilen çıktılar kitaplaştırılarak kütüphanelere, belediyelere, STK'lara, il ve ilçe okullarına dağıtılarak kütüphane ve okuma alışkanlığına katkı sağlanmaktadır.

Sonuç

Kütüphane hizmetlerini planlarken, yönetim anlayışının kütüphane hizmetlerini mekân içinde ve sahada çalışabilir bir organizasyon olarak düşünmeleri, hem kütüphane kullanımını hem de belediye vatandaşı memnuniyet düzeylerini artırmaktadır.

Kütüphanelerde bilgi belge eğitimi almış uzman personel yanında kütüphane görevlilerinin işe uygun nitelikte olması ve sürekli eğitimlerle, mesleki ve kişisel gelişiminin desteklenmesi önemlidir.

Belediyelerin ve Kütüphane Müdürlüklerinin kurumsal olarak Millî Eğitim, Muhtarlıklar, STK'larla yazışmalarla ve yüz yüze bağlantılarının sağlanması bu ilişkilerin güçlendirilmesi için önem taşımaktadır.

Kütüphane faaliyetleri planlanırken, okuyuculardan alınan geri bildirimler değerlendirilerek kütüphane hizmetinin, dolayısıyla belediye hizmetlerinin memnuniyetlerine katkı sağlamaktadır.

Yapılan çalışmalardan elde edilen kitap, albüm vb. somut çıktılar projelerin yayılmasını ve sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

Kütüphane ve okuma alışkanlığı çalışmalarının (daha) profesyonel ölçme değerlendirme yolları ile okuyucu yönünden sonuçlarının izlenmesi ve bu bilgiler ışığında çalışmalara yön verilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- T. C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı. (2014). Türkiye okuma kùltürü haritası. Ankara: KYGM
- TÜİK (2013). *Yıllara göre il nüfusları*. 15 Haziran 2016 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1590 adresinden erişildi.
- TÜİK (2014). *Seçilmiş göstergelerle Bursa: 2013*. Ankara: TÜİK.

**Toplumsallaşma Alanları Olarak
Belediye Kütüphaneleri: Bağcılar Belediyesi
Halk Kütüphanesi Örneği:
“Bilge Kadın Platformu” ve “Kitapla
Buluşma, Yaşamla Tanışma Kulübü”**

Zeynep Gedikoğlu

Bağcılar Belediyesi, İstanbul, zbalcioglu@hotmail.com

Nihat Adıgüzel

Bağcılar Belediyesi, İstanbul, nihad_adiguzel@hotmail.com

Öz

Bu çalışmada toplumsallaşma alanları olarak belediye kütüphaneleri konu başlığına bağlı kalınarak Bağcılar Belediyesi Mehmet Selim Kiraz Halk Kütüphanesinde yürütülen kütüphanecilik çalışmaları hizmet politikası çerçevesinde değerlendirilecektir.

2004 yılında hizmete açılan Mehmet Selim Kiraz Halk Kütüphanesi, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğüne bağlı bir alt birim olarak kullanıcılarına hizmet sunmaktadır. Bağcılar Belediyesine bağlı içinde kütüphanesi bulunan 32 birimin arasında en büyük ve en kapsamlı olanıdır. Bağcılar Belediyesine bağlı birimlerdeki toplam kitap sayısı 86.000'dir.

Mehmet Selim Kiraz Halk Kütüphanesinin 2016 yılı itibariyle kitap sayısı 33.200, üye sayısı 21.693'dür. 2015 yılında ödünç verilen kitap sayısı 27.572, ilk dört aylık süreyi baz alarak 2016 yılında ödünç verilen kitap sayısı 10.600'dür. 2015 yılında kütüphane hizmetlerinden yararlanan kullanıcı sayımız 269.929'dür. Bilgi Erişim Merkezimizde kullanıcılarımıza güvenli internet hizmeti sunulmaktadır.

Kütüphanemiz haftanın 7 günü (resmi tatiller de dâhil) 08.30-21.00 saatleri arasında hizmet sunmaktadır. Kütüphanemiz, sadece ders çalışılan, kitap alıp verilen bir mekân değildir. Kütüphanenin hizmet politikasını da hayatın içinde düzenlediği etkinliklerle yer almak oluşturmaktadır.

Kısa, orta, uzun vadeli hedeflerini ve kullanıcı profilini belirleyen belediye kütüphanelerinin çalışmalarını dört

duvarın dışına taşması, kitap okuma alışkanlığı kazandırmayı hedefleyen etkinliklerle desteklemesi gerekmektedir. Sürekli değişim ve gelişimin yaşandığı bilgi çağında kütüphaneleri sadece kitap alıp verilen, ders çalışılan mekânlar olarak değerlendirmek kütüphaneleri yaşamın dışına çıkarmak demektir.

Evden okula uzanan köklü okuma zinciri oluşturmak amacıyla ev hanımları için Bağcılar Belediyesi Bilge Kadın Platformu, çocuklar için Mehmet Selim Kiraz Halk Kütüphanesi Kitapla Buluşma, Yaşamla Tanışma Kulübü kurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Okuma alışkanlığı, yaşam boyu öğrenme, toplumsal iletişim, kişisel gelişim, sosyal projeler, dezavantajlı gruplar.*

Giriş

Türkiye İstatistik Kurumunun 2015 yılı verilerine göre Bağcılar İstanbul'un en kalabalık ilçelerinden birisidir. Bağcılar'da bulunan Mehmet Selim Kiraz Halk Kütüphanesi farklı sosyal, ekonomik, kültürel yapıda insana hizmet vermekte ve aktif olarak kullanılmaktadır.

Kütüphanemizin hedef kitleleri içinde anneler ve çocuklar geniş yer tutmaktadır. Bilge Kadın Platformu ve Kitapla Buluşma Yaşamla Tanışma Kulübü, Kütüphanemizde başarıyla yürütülen iki pilot uygulamadır. Hedef kitlemizle eğitim öğretim yılı boyunca yürüteceğimiz tüm çalışmalar titizlikle planlanmakta, sorumluluk bilinciyle sosyal projeler yürütülmektedir. Yaptığımız çalışmalarla üye sayısı ve kütüphane kullanımı artmakta, bireylerin akademik ve sosyal gelişimlerine katkı sağlanmakta, kütüphanelerde sunulan hizmetler çeşitlenmekte ve hizmet kalitesinde gözle görülür bir artış gözlemlenmektedir.

Kütüphaneler ve bilgi merkezleri toplumun bel kemiğini oluşturur. Kütüphaneleri yarına taşımak istiyorsak düzenlediğimiz etkinliklerle cazibe merkezleri haline dönüştürmemiz gerekir. Kütüphane kültürü ve okuma alışkanlığı kazanmış bireyin hem kendi yaşantısında hem de dolaylı olarak toplumun yaşantısında olumlu değişiklikler meydana gelecektir.

Bilge Kadın Platformu

“Halk Kütüphaneleri İçin Hizmet Kılavuzu” adlı eserde halk kütüphanelerinin toplumun en önemli kültürel ve sosyal merkezlerinden birisi olduğu vurgulanmaktadır. Okuma alışkanlığının hem kazanılmasında hem de kazandırılmasında ailelere büyük görevler düşmektedir.

Bilge Kadın Platformu, 2011 yılında kitap okuyan ev hanımlarının bir araya gelmesiyle oluşan sivil bir topluluktur. 2011 yılında 10 kişiden oluşan grubun sayısı 2016 yılında 200'e ulaşmıştır.

Bilge Kadın Platformunun Amaçları

Bağcılar, İstanbul'un en fazla nüfus yoğunluğuna sahip ilçesidir. En büyük amacımız farklı sosyokültürel yapıdaki bayanları halk kütüphanesi ortak paydasında birleştirmektir.

- Okuma alışkanlığı kazandırma,
- Yaşam boyu öğrenme,
- Dezavantajlı gruplarla çalışmalar yürütme,
- Kütüphaneleri bayanlar için cazip mekânlar haline getirme,
- Toplumsal iletişim,
- Kişisel gelişim vs. amaçlarımız arasındadır.

Bilge Kadın Platformu Çalışmalarının Yürütülmesi

Kitap tahlil çalışmaları edebiyat öğretmenleri rehberliğinde her 15 günde bir Kültür Merkezinde gerçekleştirilmektedir. Okunan kitaba bağlı olarak toplantılarımıza kimi zaman psikologlar kimi zaman tarihçiler katılmaktadır. Psikologların katıldığı toplantılarda karakter analizleri üzerinde durulmakta, tarihçilerin katıldığı toplantılarda dönem ve tarihsel süreç üzerinde durulmaktadır. Kitabın yazarı, yazıldığı dönem, dil ve üslupla ilgili kısa bir girişten sonra tahlil çalışmasına katılan tüm bayanlar söz alarak düşüncelerini paylaşmaktadırlar.

Bilge Kadın Platformu Üyeleriyle Düzenlediğimiz Etkinlikler

Bilge Kadın Platformu üyeleriyle birçok etkinlik düzenlenmiştir.

- Okuryazar buluşmaları,

- Paneller,
- Kütüphane Haftası Çalıştayı,
- Kadın Meclisiyle ortak kitap okuma etkinlikleri,
- Geziler (Kadın Eserleri Kütüphanesi, Edirne gezisi, TÜYAP Kitap Fuarı, Süleymaniye gezisi)
- Yıl sonu kapanış programları,
- Osmanlıca kursu,
- Dünya Şiir Gününde Darülaceze’de yaşayan şairleri anmak için düzenlediğimiz “Yaşayan Şiirler Vefa Programı” vs.

Bilge Kadın Platformuyla Elde Edilen Kazanımlar

Bilge Kadın Platformu üyeleriyle 5 yıldır devam ettiğimiz çalışmada hedeflediğimiz tüm amaçlara ulaşılmıştır. Tahlil çalışması bayanlar için bir akademi niteliği taşımaktadır. Programa sürekli katılım sağlayan bayanlara Belediye Başkanımız Sayın Lokman Çağırıcı tarafından katılım sertifikası verilmektedir.

Kitap tahlil çalışmasına katılan ev hanımlarının kitaba, kütüphanelere ve hayata bakış açıları değişmiştir.

Çalışmalarımıza aktif olarak katılan bayanların aile ve sosyal yaşamlarında olumlu değişiklikler meydana gelmiştir.

- Kütüphane kullanımı büyük ölçüde artmıştır.
- Farklı kültürden insanlar ortak çalışmalarını başarıyla yürütmüşlerdir.
- Yaşam kaliteleri ve kendilerine güvenleri artmıştır.
- Yaşam boyu öğrenme ilkesini hayata geçirmişlerdir.
- Ailede başlayan okuma zinciri hayata geçirilmiştir.
- Halk kütüphanesi hizmetleri tanıtılmış, çoğaltılmış ve verilen hizmetlerin kalitesi artmıştır.

Basında Bilge Kadın Platformuyla İlgili Çıkan Haberler

Yaptığımız çalışmalar basında da geniş yankı uyandırmıştır.

- TV8 Aramızda Kalmasın programı,
- Nihayet Dergisi Mart özel sayısı,
- 21 Şubat 2015 milliyet.com.tr,
- 20 Mart 2015 Darülaceze’de şairler günü hürriyet.com.tr,
- www.nevzattarhan.com/okuryazar buluşmaları,

- www.internethaber.com/kadınlar kitap okuyarak mutlu oluyor,
- www.yenisafak.com/kitap kurdu kadınlar,
- www.vizyonturk.tv/kitap kurtları Tolstoy'un romanını masaya yatırdı,

Bilge Kadın Platformuyla ilgili çıkan haberlerden bazılarıdır.

Kitapla Buluşma, Yaşamla Tanışma Kulübü

Türk kütüphaneciliğinin ilk profesörü Osman Ersoy diyor ki: “Kütüphanesiz bir eğitim düşünüyorsak, gerçekte eğitimi ciddiye almıyoruz demektir.” Halk kütüphanelerinin yapmış olduğu etkinliklerle eğitimi desteklemeleri gerekmektedir. Mehmet Selim Kiraz Halk Kütüphanesi yaptığı çalışmalarla hem eğitimi desteklemekte, hem de çalışmalarda aktif olarak yer almaktadır.

Erken yaşlardan itibaren kütüphane kullanımı konusunda desteklenen çocuklar, büyük olasılıkla ileriki yıllarda da kütüphane kullanıcısı olmaya devam edeceklerdir (IFLA, 1987; 2001).

Halk kütüphaneleri her yaştan, her kültürden insanı bir araya getiren önemli merkezlerdir. IFLA ilkeleri baz alınarak 2014 yılında Bağcılar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün onayıyla “Kitapla Buluşma, Yaşamla Tanışma Kulübü” üç pilot okulda çalışmalarına başlamıştır.

Kitapla Buluşma, Yaşamla Tanışma Kulüp Çalışmalarının Yürütülmesi

Projenin yürütüleceği okulların müdürleri, müdür yardımcıları, Türkçe öğretmenleriyle ön görüşmeler yapılmıştır. Okumaya, öğrenmeye meraklı okul temsilcileri belirlenmiştir. Resmi izinler alındıktan sonra Kültür Merkezinde öğrenci ve velilerine yönelik tanışma ve bilgilendirme toplantısı düzenlenmiştir.

Kulüp öğrencileriyle her 15 günde bir araya gelinerek Türkçe öğretmenlerinin rehberliğinde kitap tahlil çalışmaları yürütülmektedir.

Projemiz halk kütüphaneleri ile okulların koordineli çalışmasının somut örneğidir. Kulüp çalışmaları aynı zamanda eğitimi destekleyici rol üstlenmektedir.

Kitapla Buluşma, Yaşamla Tanışma Kulübünün Amaçları

En önemli amacımız gençlere kitap okuma alışkanlığı kazandırmak ve kütüphane kullanımı konusunda farkındalık oluşturmaktır.

Okuma kültürü kazandırmak,

Kütüphaneleri yaşamın merkezine çekmek,

Okuyan, araştıran, sorgulayan bireyler yetiştirilmesine yardımcı olmak,

Öğrencilerin sosyal, kültürel gelişimini desteklemek,

Yaşam boyu öğrenme felsefesini hayata geçirmek,

Bilgiye ihtiyacın en kolay karşılandığı yer olan kütüphanelerde nitelikli zaman geçirilmesini sağlamak,

Halk kütüphanesi kullanıcı profilini genişletmek,

Halk kütüphanesi hizmetlerini tanıtmak ve yaygınlaştırmak,

Çalışmaya katılan öğrencilerimizin hayal gücünün zenginleşmesini sağlamaktır.

Kitapla Buluşma Yaşamla Tanışma Kulübüyle Düzenlenen Etkinlikler

- Kulüp öğrencileriyle ortak birçok etkinlik düzenlenmiştir.
- Okuryazar buluşmaları
- Çizer öğrenci buluşmaları
- Paneller
- Geziler (Harbiye Askeri Müzesi, Mehmet Akif Müzesi, 8D Sinema, Üç Tutku Festivali, kitabın yapılış aşamalarını yerinde görmeleri için Çevik Matbaa gezisi, Adalar Müzesi)
- Piknikler
- Matematik kursu
- Semazen gösterimi
- Tiyatro grubu
- Bilgi okuryazarlığı seminerleri
- Öğrencilerimizin toplum önünde kendilerini

rahatlıkla ifade edebilmeleri için 52. Kütüphane Haftasında tamamen kulüp öğrencilerimizin aktif rol aldıkları “Kahramanlar Aramızda” isimli kostümlü yazar, şair, kitap canlandırma özel etkinliği düzenlenmiştir.

Kitapla Buluşma, Yaşamla Tanışma Kulübüyle Elde Edilen Kazanımlar

Kitapla Buluşma, Yaşamla Tanışma Kulübü çalışmalarıyla hedeflenen tüm amaçlara ulaşılmıştır.

Öğrencilerin kendilerini toplum önünde rahatlıkla ifade ettikleri,

Kendilerine olan güvenlerinin arttığı,

Türkçeyi doğru kullandıkları,

Kulüp çalışmalarında aktif rol aldıkları,

Halk kütüphaneleri ile okulların ortak çalışmaları başarıyla yürüttükleri,

Elde edilen bilginin eleştirel olarak değerlendirilmesine yönelik beceriler kazandıkları,

Yürütülen kulüp çalışmalarının öğrencilerinin gizli yeteneklerini ortaya çıkarttığı,

Kulüp öğrencilerinin tamamının Kütüphanemize üye oldukları gözlemlenmiştir.

Kulüp çalışmalarının dışında Kütüphanemizde masal saatleri, kitap okuma saatleri, kütüphane oryantasyonları yapılmaktadır. Açık havada kitap okuma etkinlikleri, kitap şenlikleri, geleneksel kütüphane gezileri, okullarda oryantasyon çalışmaları yapılmaktadır.

Bağcılar Belediyesi, topluma okuma alışkanlığı kazandırmak için yapılan tüm çalışmalarda etkin rol oynamaktadır. Bu bilinçle diğer kurumlarla (okullar, yayınevleri, sivil toplum kuruluşları) iş birliği içinde çalışmalar yürütmektedir. Kütüphanecilik ve eğitim konulu çalıştaylara, sempozyumlara, konferanslara katılarak gündemi takip etmektedir.

Bağcılar Belediyesine ait hizmet bülteninde Kütüphanemize bir sayfa ayrılmıştır. Bilge Kadın Platformu üyeleri, Kitapla Buluşma Yaşamla Tanışma Kulübü üyeleriyle yaptığımız etkinlikler, ayın en çok kitap okuyan üyeleri, ayın kitabı, özlü sözler, kulüp üyelerimizin yazıları, okuma kültürüyle ilgili yazılar vs. bu sayfada yer almaktadır.

Bağcılar Belediyesinin tüm çalışmalarının temelini “insana yatırım, geleceğe yatırım” misyonu oluşturmaktadır.

Kaynakça

- IFLA (1987). *Halk kütüphaneleri için hizmet kılavuzu*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü
- IFLA. (2001). Halk kütüphanesi hizmetleri gelişim için IFLA/UNESCO ilkeleri, Bülent Yılmaz (Çev)., Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği

BELEDİYELERİN
KÜTÜPHANE VE
ARŞİV HİZMETLERİ
ULUSLARARASI
SEMPOZYUMU

IV. BÖLÜM

SONUÇ RAPORU

Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumu Sonuç Bildirgesi

Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü ve Nilüfer Belediyesi Kütüphane Müdürlüğü işbirliğiyle 12-14 Mayıs 2016 tarihlerinde Bursa, Nilüfer Belediyesi Nazım Hikmet Kültürevi'nde gerçekleştirilen *Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumunda* Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) Bursa Şubesi ve Goethe Institut-Türkiye de paydaş olarak yer almıştır.

Bu Sempozyum Türkiye'de bugüne kadar kapsamlı bir biçimde ele alınmayan "belediyelerin kütüphane ve arşiv hizmetlerini" bilimsel olarak değerlendirmek, tartışmak, sorunları saptamak ve çözüm önerileri geliştirmek; özgün araştırma ve uygulamaları tartışmak ve literatüre katmak, bu alanda politikaların oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Sempozyum Türkiye'de bu konuyla ilgili düzenlenen ilk sempozyum olma özelliğini taşımaktadır. Sempozyumda belediyelerin kütüphane ve arşiv hizmetleri kapsamında aşağıdaki konular tartışılmıştır:

- Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetlerinde Yurt Dışı Uygulamaları
- Belediyelerde Kültürel Miras Yönetimi ve Dijital Kütüphane/Arşiv Uygulamaları
- Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetlerinde Politikalar
- Belediye Kütüphane ve Arşivlerinde Dijitalleştirme
- Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetlerine Yaklaşımları
- Belediyelerde Dijital Teknoloji ve Dijital Kütüphaneler
- Belediyelerde Yenilikçi Kütüphane Yaklaşımları
- Belediyelerde Elektronik Belge Yönetimi ve Arşiv Uygulamaları
- Belediyelerin Kent Belleği İşlevleri
- Belediyelerde EBYS ve e-Devlet
- Belediye Kütüphanelerinin Bölümleri ve Okuma Alışkanlığı
- Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri: Uygulama Örnekleri

- Belediye Kütüphane ve Arşivlerinde Eğitim Uygulamaları
- Tematik Belediye Kütüphaneleri

Sempozyum'da belediyeler, kütüphaneler, üniversiteler ile Türkiye'de belediye kütüphanelerine ve arşivlerine yönelik deneyimler, uygulama örneklerine yönelik 82 bildiri başvurusu yapılmıştır. Bu başvurulardan 64'ü Bilim Kurulu tarafından bildiri, 2'si de poster sunumu olarak kabul edilmiştir. Bilim komitesi tarafından kabul edilen 64 bildirininin 57'si Sempozyum'da sözlü olarak sunulmuştur. 12-13 Mayıs 2016 tarihlerinde Nilüfer Belediyesi Nazım Hikmet Kültürevi'nde 1 davetli konuşma, 1 açış konferansı ve 16 oturumda sunulan bildirilerle gerçekleştirilen sempozyuma yaklaşık 250 kişi katılmıştır. Sempozyum 14 Mayıs 2016 tarihinde gerçekleştirilen sosyal etkinlikle tamamlanmıştır.

Sempozyum'a ait bildiri özet kitabı yayımlanmış olup, bildiriler kitabı da basılı ve elektronik olarak yayımlanacak, bildirilerin sunum kopyaları ve sunuş videoları konuyla ilgili araştırmalara ışık tutması amacıyla sempozyum web sayfası üzerinden erişime açılacaktır.

12-14 Mayıs 2016 tarihlerinde Bursa, Nilüfer Belediyesi Nazım Hikmet Kültürevi'nde gerçekleştirilen *Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumunda* Türkiye'ye ilişkin olarak şu temel sonuçlara ulaşılmıştır:

Politikalar

- 1) Tüm belediyelere kütüphane ve arşiv hizmetleri konusunda rehberlik edecek bir *Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Politikası* geliştirilmelidir.
- 2) Belediyeler yasal olarak kütüphane hizmeti vermek durumundadırlar. Belediyeler ile ilgili var olan yasalarda bu konudaki görevlerini daha açık ve kesin biçimde tanımlayacak yeni düzenlemeler yapılmalıdır. Gerçekleştirilecek yasal düzenlemelerle belediyelerin kütüphane ve arşiv hizmetleri vermekle yükümlü olup olmadıkları tartışma konusu olmaktan çıkarılmalıdır. Ayrıca, tüm belediyelerin kendi yönetmeliklerini hazırlamakta yararlanabilecekleri bir *Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Yönetmeliği Taslağı* da hazırlanmalıdır.

- 3) İlgili Bakanlıkta belediyelerin kütüphane ve arşiv hizmetlerinden sorumlu ulusal düzeyde merkezi bir birim olmalıdır.
- 4) Belediye kütüphane ve arşiv hizmetlerinin etkililiği ve verimliliği açısından bu hizmetlere yönelik uluslararası standartlara dayalı ve ulusal koşulları da dikkate alan standartlar oluşturulmalıdır.
- 5) Belediyelerce kurulan kütüphanelere sağlanan her türlü kaynağın uzun süreli kontrolünün ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için kütüphane ve arşiv hizmetlerinin belediyelerin yönetsel yapısı içinde doğrudan Kütüphane Müdürlüğü biçiminde örgütlenerek statüleri güçlendirilmelidir.
- 6) Belediye kütüphane ve arşivlerinde mutlaka profesyonel bilgi ve belge yöneticileri (kütüphaneciler ve arşivciler) çalıştırılmalı, kütüphanelerin yönetsel ve teknik orumluluğunda rol almalıdırlar. Ayrıca, belediye kütüphanelerinin nitelikli profesyonel personel istihdam etme zorunluluğu yasal bir temele de kavuşturulmalıdır.
- 7) Belediye kütüphanelerinde çalışanlar için farklı içerik ve düzeylerde eğitimler düzenlenmelidir.
- 8) Belediyeler kütüphane ve arşiv hizmetleri konusunda bu alanın sivil toplum kuruluşları ve akademik çevreleri ile iletişimini artırmalı ve işbirliğine gitmelidir.

Halk Kütüphaneleri

- 9) Mevcut yapısı ile belediyelerin çok büyük bir bölümü halk kütüphanesi hizmeti vermeye hazır değildir.
- 10) Yasal düzenlemeler yapılmadan halk kütüphanelerinin belediyelere devri onarılmaz hata ve kayıplara neden olacaktır. Devir gerçekleştirilecekse öncelikle pilot uygulamalar yapılmalı ve sonuçları değerlendirilmelidir.

Kültürel Miras, Kent Arşivleri, Kent Belleği

- 11) Belediyeler tarafından planlanacak olan dijital arşiv, kütüphane ve müzeler için uluslararası nitelikteki bilgi sistemleri tercih edilmeli, bu sistemlerde bilgi kaynaklarının tanımlanmasına yönelik uluslararası standartlar (Dublin Core, EAD, MARC, vb.) kullanılmalı, etkin bilgi arama ve erişim olanakları yaratılmalıdır.
- 12) Belediyelerin alan yönetimi uygulamaları kapsamında kültürel miras ürünlerinin ayrıntılı bir şekilde

tanımlanmalı, alt yapıları oluşturulmalı ve bu konularda bilgi yöneticileri, küratörler ve diğer ilgili birimler ile işbirliği içinde hareket edilmelidir.

- 13) Belediye arşivlerinin kurulmasında ve oluşturulmasında farklı ama birbiriyle ilişkili uzmanlık alanlarına sahip kişilerden oluşan ekipler çalışmalıdır.
- 14) Kent arşivlerinin kurulmasında işlemler adım adım planlanmalı ve derecelendirilmelidir.
- 15) Kent arşivlerinin hangi belediyeler tarafından oluşturulması gerektiğine hukuksal kurallar çerçevesinde karar verilmeli, ortak bir çalışma planı oluşturulmasına özen gösterilmelidir.
- 16) Belediyeler kent arşivi kurmak isteyen tüzel kişilere ilgili hukuki düzenlemeler çerçevesinde destek vermelidir.
- 17) Kent belleği kavramı bütün şehirler için farklı bir değeri yansıtmaktadır. Bu doğrultuda araştırma merkezleri ve kent müzelerinin kurulmasında ilgili bölgenin mozağını oluşturan taşların analiz edilmesi gereklidir.

Dijitalleştirme

- 18) Belediye kütüphane ve arşivlerinde çalışan personele dijitalleştirme ve yeni teknolojiler alanında belirli aralıklarla hizmet içi eğitim verilmelidir.
- 19) Belediye kütüphane ve arşivlerinde gerçekleştirilecek dijitalleştirme çalışmalarına ait proje şartnamelerine ek maddeyle veya esas olarak Bilgi ve Belge Yönetimi mezunu çalıştırma koşulu getirilmelidir.
- 20) Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinde dijitalleştirme uygulamaları hakkında kuramsal ve uygulamalı dersler verilmelidir.

Dijital Teknoloji ve Sosyal Medya, Yenilikçi Yaklaşımlar, Tematik Kütüphaneler

- 21) Değişen bilgi davranışları kapsamında belediyeler kütüphane hizmetlerine yönelik sosyal medya platformlarını daha yoğun olarak kullanmalıdır. Bu çerçevede sosyal medya araçlarının doğru kullanımı için sosyal medya pazarlaması ve politikası oluşturulmaya çalışılmalıdır.
- 22) Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte araştırma süreçleri de bu değişimlerden etkilenmiştir.

Bu çerçevede ortaya çıkan dijital/kitapsız kütüphanelerin belediyeler aracılığıyla kurulması ve dijital yerlilere uygun hizmetler sağlanabilmesi dikkate alınmalıdır.

- 23) Belediyelerde kütüphane hizmetleri kapsamında geliştirilecek olan strateji ve politikalarda “yenilikçilik”, “yenilikçi hizmet” ve “yenilikçi kurum kültürü” kavramlarına net ifadelerle yer verilmelidir. Yenilikçi hizmet geliştirme aşamaları üzerinde durularak genele yaymak adına model önerisi hazırlanmalıdır.
- 24) Belediye kütüphaneleri geleneksel kütüphane hizmetlerinin ötesine geçerek bireylerin yaratıcılıklarını destekleyen mekanlar haline dönüştürülmelidir.
- 25) Tematik kütüphaneler günümüzdeki yoğun bilgi kaynağı ve bilgi birikiminin arasında doğru ve gerekli olan bilgiye ulaşmada önemlidir. Bu bağlamda belediye kütüphanelerinde de tematik kütüphane yaklaşımları benimsenmelidir.

EBYS, e-Devlet, Arşivler

- 26) Arşivler tüm kamu kurumlarında olduğu gibi belediyeler açısından da hayati öneme sahip birimlerdir. Bu bağlamda yerel yönetimlerde arşiv hizmetlerinin sürdürülebilirliği, etkililiği, verimliliği ve çağa uygun hizmet sunabilmeleri açısından arşiv hizmetlerine yönelik teknik, hukuksal ve yasal altyapıların oluşturulması gerekmektedir. Mevcut arşivcilerin hizmet içi eğitimleri verilmelidir. Yeni istihdamlarda Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunları dikkate alınmalıdır.
- 27) EBYS uygulamaları kurumsal yapıya uygun ve diğer bilgi sistemleriyle birlikte çalışabilecek altyapıya sahip olmalıdır. EBYS uygulamalarının standartlara uygun olmaları kurumun gereksinimini karşılayacağı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle belediyelerde EBYS’ye yönelik öncelikle kurumsal gereksinimler belirlenmelidir.
- 28) Belediyelerde EBYS uygulamaları TS 13298 ve ISO 27001 standartları gibi standartlar ile yasal ve idari uygulamalar çerçevesinde geliştirilmelidir. Belediye birimlerinde yer alan ve kalıcı değer taşıyan belgeler belirlenmeli ve bu belgelerin dijitalleştirilmesi ile ilgili yol haritası çizilmelidir.
- 29) Bilgi ve belge yönetimi içeriğinin (özellikle SDP,

dosyalama, e-devlet) tüm fakültelerde temel dersler kapsamına alınması gerekmektedir. Seçmeli ders olarak da tüm fakültelerde, özellikle Bilgisayar Mühendisliği alanlarında verilmesi, yazılımcılarla bilgi belge yöneticileri arasındaki iletişimi güçlendirecektir. Devlet yapısında e-devlet uygulamalarında dahi bilgi ve belge yönetimi alanındaki mezunların istihdamı bulunmamaktadır. Bu alanla ilgili daha üst noktalarda temsil gerekmektedir.

- 30) EBYS ve e-Arşiv uygulamalarının yapılandırılmasında bir üst kurul ile paydaşların bir araya geldiği etkin bir karar verme sürecinin yürütülmesi gerekmektedir. TBB, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ve bu konuda uzman ilgili üniversite bölümleri ile ilgili politikalar, çalışmalar, çalıştaylar yapılarak özellikle belde ve ilçe belediyelerinin bu konudaki sorunlarının çözümü için etkinliklerde bulunulmalıdır.
- 31) e-devlet uygulamalarının yeterince yaygınlık kazanması için belediye kütüphanelerine önemli görevler düşmektedir. Bu kütüphaneler vatandaşların bilgiye erişimin önündeki engelleri ortadan kaldırmada önemli roller üstlenebilir, bu şekilde bağlı buldukları belediyelere de toplumda saygınlık kazandırabilir.
- 32) Yerel yönetimlerde özellikle arşiv hizmetlerine yönelik teknik, hukuksal ve yasal altyapıların oluşturulması gerekmektedir. Mevcut arşivcilere hizmet içi eğitim verilmelidir. Yeni istihdamlarda Bilgi ve Belge Yönetimi bölümü mezunları dikkate alınmalıdır.

Belediye Kütüphanelerinde Eğitim

- 33) Belediye kütüphaneleri kitap tabanlı hizmetlerin ötesine geçerek toplumun yaşam merkezleri haline dönüşmelidir. Kütüphane binaları herkesin kolayca erişebilecekleri yerlerde inşa edilmelidir.
- 34) Belediyeler ve belediye kütüphaneleri çalışan ve yöneticileri yaşam boyu öğrenmeyi bir hizmet fırsatı ve sosyal sorumluluk olarak görmesi gerekir. Kütüphaneler yaşam boyu öğrenme etkinliklerinin merkezinde yer almalıdır. Bu konuda diğer kurumlarla işbirliğine açık olmaları beklenir.
- 35) Belediye kütüphanelerinin tiyatrodan müziğe, resme, dil eğitimine, doğa etkinliklerine varıncaya değin halkın gereksinim duyduğu her alanda her konuya yönelik katkılar sağlayacak hizmet vermeleri gerekmektedir.

- 36) Kütüphane kullanma ve okuma alışkanlığını yaymak açısından belediye kütüphaneleri iyi düşünülmüş, sürdürülebilirliği olan projeler üretmelidir.
- 37) Okul kütüphanelerinin belediyeler tarafından desteklenmesiyle bilgi okuryazarlığı, okuma alışkanlığı, araştırma ve öğrenmeyi öğrenme alanlarında gerçekleştirilecek ortak projelerin özellikle gençler ve çocuklar üzerinde olumlu etkileri olacaktır.
- 38) Belediyelerin kütüphane oryantasyon programları kapsamında düzenlenen etkinlikler kütüphane kullanım oranlarında artışlar sağlayacağı gibi kütüphaneleri etkin kullanılan araştırma mekanları haline de getirecektir.
- 39) Ülkemizde genel olarak çocuk kütüphaneleri ile ilgili sorunlar bulunmaktadır. Özellikle büyükşehir belediyeleri dışındaki belediyelerin bu konuda büyük eksiklikleri bulunmaktadır. Belediyelerin çocuk kütüphaneleri konusunda da gerekli çalışmaları yapmaları ve çocuk kütüphanelerinin artırılması gerekmektedir.
- 40) Belediye kütüphanecilerine sözlü tarih seminerleri verilmelidir.
- 41) Belediye kütüphanelerinde bulunan sözlü tarih kaynaklarına yönelik erişim mekanizmaları kurulmalıdır.

YAZAR DİZİNİ

A

Adıgüzel, Nihat;	680
Akça, Sümeyye;	91
Akdoğan, Zeynep;	208
Akkaya, Mehmet Ali;	103, 213
Akman, İsmail;	462
Akman, Nuran;	462
Alaca, Erdinç;	338
Alkan, Fikret;	574
Arslantekin, Sacit;	288
Aydemir, Jale;	637

B

Baş, Turgay;	481
Bayter, Mustafa;	79
Binici, Kasım;	103, 493

C

Can Cemgil, Selin;	582
Canata, Fatih;	213
Cevher, Nilay;	360

Ç

Çakmak, Tolga;	254
Çevik, Muhterem;	574
Çiçek, Niyazi;	409
Çuhadar, Hilal;	609, 616

D

Demir, Güler;	134, 524
Demircioğlu Faydalıgül, Özden;	509

E

Eroğlu, Şahika;	254, 429
-----------------	----------

F

Fırat, Kadim;	567
---------------	-----

G

Gedikoğlu, Zeynep;	680
Gül, Fidan;	609, 616
Gültekin Dr.Várkonyi, Gizem;	49
Günalan, Rifat;	178, 539
Gündoğan Şahan, Özlem;	559
Güneş, Ayşenur;	134, 524

K

Kavak, Ali;	266
Kayhan, Haydar Enis;	624
Keseroğlu, Hasan S.;	449
Koç, Dilber;	667
Kuzucuoğlu, Alpaslan Hamdi;	121
Külcü, Özgür;	379

M

Mercan, Evren;	637
----------------	-----

O

Odabaş, Hüseyin;	266
------------------	-----

Ö

Özdemir, Nezaket;	595
Özdemirci, Fahrettin;	208, 370
Özen, Osman;	624
Öztemiz, Semanur;	198, 131

P

Pancaza, János;	33
Pilzer, Harald;	15
Polat, Coşkun;	313, 493

R

Rukancı, Fatih;	242
-----------------	-----

S

Sağlık, Özhan;	152, 178, 539
Sevgen, Buket;	637

T

Tan, Arzu;	659
Tat, Eylül;	288
Terzioğlu, Zeynep;	659

Ü

Ünsal, İrem;	644
--------------	-----

Y

Yalman, Kismet;	567
Yıldırım, Zarife;	103, 493
Yılmaz, Bülent;	35, 338, 360, 509
Yılmaz, Muharrem;	69

BELEDİYELERİN
KÜTÜPHANE VE
ARŞİV HİZMETLERİ
ULUSLARARASI
SEMPOZYUMU

www.bkahs.org

www.nilufer.bel.tr/kutuphane

www.bby.hacettepe.edu.tr